

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního
studia

Historické vědy – pomocné vědy historické

Tomáš Velička

**Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a
slezská města do roku 1420**

(V rámci diplomatické produkce panovnických kanceláří)

**The Sovereign Confirmations of Charters
for Bohemian and Silesian Towns to 1420
(In the Context of Diplomatic Production of Sovereign
Chancelleries)**

Disertační práce

vedoucí práce – Prof. PhDr. Ivan Hlaváček, CSc.

2014

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Tomáš Velička

Děkuji všem, kteří přispěli ke vzniku této práce. Především vedoucímu mé disertační práce prof. PhDr. Ivanu Hlaváčkovi, CSc., dále prof. Rościławu Żerelikowi, prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. a všem dalším.

V předkládané práci se zabývám konfirmačními listinami, které vydali čeští králové a slezská knížata pro česká nebo slezská města. Práce je rozdělena do pěti částí. V první se zabývám dosavadním bádáním a také metodickými inspiracemi, které jsem následně použil. Druhá kapitola pak shrnuje poznatky týkající se procesu vzniku konfirmačních listin – počínaje motivy k jejímu vydání, přes samotný proces vzniku písemnosti v kanceláři a průběh celého řízení, až k předání hotové listiny příjemci a zaplacení taxy. Následně se věnuji jednotlivým druhům konfirmačních listin a odděleně pojednávám též o observačních listinách. Třetí část je věnována konfirmacím pro česká města na pozadí všech písemností, které královským městům vydávali čeští panovníci. Problematika je traktována jak z pohledu vydavatelů, tak příjemců, stejně jako listin samotných (jejich obsah, formulář). Stejně postupuji také v případě čtvrté kapitoli, kde se zabývám ze stejných hledisek slezskými městy a konfirmacemi, které pro ně byly vydány. V poslední páté kapitole shrnuji zjištění, k nimž jsem na předchozích stranách dospěl. Důležitou součástí celé práce jsou různé přehledy a grafy, které umožňují lépe vnímat naznačené souvislosti a tendence vývoje. Stranou nenechávám ani srovnávání českých, slezských i moravských konfirmačních listin.

The present work deals with confirmations that have issued Bohemian kings and princes of Silesia to Bohemian or Silesian towns. The work is divided into five parts. The first deals with existing exploration and methodological inspiration that I subsequently used. The second chapter summarizes the findings regarding the process of confirmation documents - from motives of its release, through the process of the documents in the office during the procedure, to handing over the finished instrument beneficiaries and paying taxes. Then I deal with the various types of confirmations and also I discuss separately the observational charters. The third part is devoted confirmations for the Bohemian towns with regard to all documents which the royal towns received, published by Bohemian kings. The problems are discussed from the perspective of publishers and recipients, as well as the documents themselves (their content, form). The same shall apply also in the case of the fourth chapter, which deals with the same aspects of the Silesian towns and confirmations, which they were received. The final chapter summarizes the findings, which I reached on the previous pages. An important part of this thesis is a variety of reports and graphs to better perceive the immediate context and development trends. I also deal with comparisons of Bohemian, Moravian and Silesian confirmation documents.

Klíčová slova

Čechy, Slezsko, diplomatika, středověk, Lucemburkové, Koruna česká, města

Keywords

Bohemia, Silesia, Diplomats, Middle Ages, Luxembourgs, The Crown of Bohemia, towns

Obsah	strana
I. Úvod	11
I.1. Literatura, metodika, prameny	12
II. Konfirmační listiny obecně	24
II.1 Charakteristika	24
II.2 Konfirmační řízení	27
II.3 Druhy konfirmací	42
III. Česká města	50
III.1 Panovnické písemnosti pro města	51
III.1.1 Do roku 1310	51
III.1.2 V letech 1310-1346	53
III.1.3 V letech 1346-1378	57
III.1.4 V letech 1378-1419	62
III.1.5 Celkový pohled	68
III.1.6 Jazyk panovnických písemností	71
III.1.6.a Celkový přehled	75
III.1.6.b Jednotlivá města	77
III.1.7 Dílčí shrnutí	98
III.2 Konfirmační listiny	100
III.2.1 Formulář konfirmačních listin	111
III.2.1.a Celkový přehled	111
III.2.1.b Podle vydavatelů	119
III.2.1.c Z hlediska příjemců	120
III.2.2 Arengy	122
III.2.3 Druhy konfirmací – inserty, polokonfirmace	145
III.2.4 Relátoři konfirmačních listin	149
III.2.5 Panovnický itinerář a konfirmační listiny	152
III.2.6 Jazyk konfirmačních listin	154
III.2.7 Konfirmační listiny podle příjemců	156
III.2.8 Oživený příběh: Potvrzovací a odvolávací praxe na počátku vlády Lucemburků v Čechách	204
III.2.9 Dílčí shrnutí	224
IV. Slezská města	228
IV.1 Panovnické písemnosti pro města	229
IV.1.1 Celoslezský pohled	229
IV.1.2 Podle vydavatelů	237
IV.1.3 Jazyk zeměpanských písemností	265
IV.1.3.a Celkový přehled	265
IV.1.3.b Jednotlivá města	274
IV.1.4 Dílčí shrnutí	286
IV.2. Konfirmační listiny	288
IV.2.1 Formulář konfirmačních listin	305

IV.2.1.a Celkový pohled	305
IV.2.1.b Podle příjemců	315
IV.2.2 Falza	319
IV.2.3 Druhy konfirmací	321
IV.2.4 Panovnický itinerář a konfirmační listiny	327
IV.2.5 Jazyk konfirmačních listin	329
IV.2.6 Konfirmační listiny podle příjemců	333
IV.2.7 Dílčí shrnutí	370
V. Závěr	375
Seznam pramenů	382
Seznam literatury	387

Seznam zkratek:

ACRB – Archivum Coronae regni Bohemiae

AČ – Archivní časopis

AfD – Archiv für Diplomatik

AP – Archiwum Państwowe

AM – Akta miasta; Archiv města

AUC – Acta Universitatis Carolinae Pragensis

BU – Breslauer Urkundenbuch; Biblioteka uniwersytecka

CIM – Codex iuris municipalis

CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDS – Codex diplomaticus Silesiae

CIB – Codex iuris Bohemici

Č(s)ČH – Český (Československý) časopis historický

ČMM – Časopis Matice moravské

DRTA – Deutsche Reichstagsakten

Dep. – Depozyt

DM – Dokumenty miasta

FD – Folia diplomatica

HZ – Historische Zeitschrift

GGG – Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz

JSH – Jihočeský sborník historický

KDPAPDS – Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska

KH – Kwartalnik historyczny

JFWUB – Jahrbuch der Schlesischen Friedrichs-Wilhelm Universität zu Breslau

Landbuch – Landbuch księstw świdnicko-jaworskiego

LBUS – Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter

MHB – Mediaevalia historica Bohemica

MGH – Monumenta Germaniae historica

MIÖG – Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung

MVGDB – Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen

MZK – Minulostí západočeského kraje

RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

RI – Regesta imperii

Roedl, Mareš – B. Roedl–K.Mareš, Neznámé písemnosti Karla IV. a Václava IV. k severozápadním Čechám

RDPGS – Regesty listin uložených v Horním Slezsku. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku

RŚI – Regesty śląskie

SAP – Sborník archivních prací

SR – Regesten zur schlesischen Geschichte

SBB – Stadtbuch von Brüx

SPDHMP – Sborník prací k dějinám hlavního města Prahy

SMB – Studia mediaevalia Bohemica

SOAL – Sborník prací Okresního archivu Louny

SPFFBU – Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity

SSH – Středočeský sborník historický

SU_b – Schlesisches Urkundenbuch

SRS – Silesiacarum rerum scriptores

Sobótka – Śląski kwartalnik historyczny Sobótka

SOkA – Státní okresní archiv

SZ – Studia Źródłoznawcze

UBLOE – Urkundenbuch des Landes ob der Enns

UBSL – Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455

VVM – Vlastivědný věstník moravská

ZFR GA – Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung

ZVGS – Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens

I. Úvod

Diplomatika tvoří jeden ze základních stavebních kamenů rekonstrukce minulých dějů. Bez pořádné pramenné kritiky a diplomatického hodnocení jsou i návazné soudy v ryze historiografických otázkách vystaveny nepřesnostem, nemají-li pevné základy. Jistě, existují i prameny nediplomatické povahy, ovšem ani u nich nelze pramenovědné zkoumání podceňovat. V období, kterému se budu v předkládané práci věnovat, ale prameny diplomatického charakteru tvoří základní kostru nejen politických, ale i hospodářských, sociálních a právních dějin. I přes svoji důležitost se diplomatičtí ocitli v posledních desetiletích vystaveni útokům svých kolegů-historiků. Velká tradice ve vývoji diplomatiky a pomocných věd nepřináší v tomto „soutěžení“ a dokázání vlastní potřebnosti podstatné argumenty. Již v 60. letech 20. století se v některých kruzích objevil názor, že se diplomatika ocitla v krizi a vyčerpala se nejen materiálově, ale i metodicky. Ba dokonce i uvnitř oboru se ustálilo nazírání, že ke starší císařské diplomacie (do Otonů) již není co říci. Že tyto názory vyplývaly jen z neznalosti věci a povrchnosti pohledu na celou problematiku, není třeba zdůrazňovat.¹

Po druhé světové válce se ve středověké diplomacie objevily některé nové trendy, které jsou spojeny s výzkumem jednotlivých listinných formulí,² nebo vůbec s novým interdisciplinárním přístupem k úředním produktům. Některé trendy jsou spojeny s novým nazíráním na vnější znaky listin, které chápou listinu jako systém jazykových grafických a materiálních kódů v komunikačním procesu.³ Obor se neobohacuje jen metodicky, ale i materiálově. Diplomatika se již dlouho neomezuje jen na výzkum listinného materiálu, ale přihlíží i k úředním knihám rozličného charakteru,⁴ jakkoliv kořeny těchto tendencí lze sledovat již v závěru 19. století. Jejich množství a šíře výrazněji narůstá v posledních dvou staletích středověku. Tento nárůst se dotýká i listinného, mandátového a listového materiálu, který zvláště v 15. století (zůstaneme-li v prostředí střední Evropy) někde nabývá těžko

¹ Theo Kölzer, *Diplomatik und Urkundenpublikationen*, in: *Historische Hilfswissenschaften. Stand und Perspektiven der Forschung*, Köln-Weimar-Wien 2005, s. 7-34. Ke krizi diplomatiky viz nejnověji Christian Lackner, *Möglichkeiten und Perspektiven diplomatischer Forschung. Zum Privileg Herzog Albrechts III. für die Universität Wien vom Jahre 1384* (Stabwechsel. Antrittsvorlesungen aus der historisch-kulturwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Band 4), Wien-Köln-Weimar 2013, s. 53-61; Reinhard Härtel, *Notarielle und kirchliche Urkunden im frühen und hohen Mittelalter*, Wien [etc.] 2011, s. 45-51.

² Arengy či intitulance. Heinrich Fichtenau, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*, Graz etc., 1957; Herwig Wolfram, *Intitulatio I-III.*, Graz-Wien, 1967-1988.

³ Peter Worm, *Ein neues Bild von der Urkunde: Peter Rück und seine Schüler*, AfD 52, 2006, s. 335-352.

⁴ Hans Patze, *Neue Typen des Geschäftsschriftgutes im 14. Jahrhundert*, in: *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert, Teil 1*, hrsg. von Hans Patze, Stuttgart 1970, s. 9-64.

přehlednutelných rozměrů. Někdy se proto hovoří o diplomatických pramenech pozdního středověku jako o „problému masy“.⁵

Pro diplomatická studia pozdního středověku lze již jen stěží pokrývat plošně celý dochovaný materiál. Zatímco pro 1. polovinu 14. století je to v našem prostředí v zásadě ještě možné, pro druhou polovinu století již materiál narůstá do obrovské šíře, který není jedincem zvládnutelný.⁶ Jedním z východisek, které se tu nabízí, je realizace speciálně zaměřených studií na vybrané části listinného materiálu jednoho nebo více příjemců – ať už se bude jednat o části listinného formuláře, druh písemnosti podle různých znaků či podle jazyka atd. Předkládaná práce se řadí do tohoto proudu bádání. Jejím předmětem bude specifický druh panovnických listin, v nichž jejich vydavatelé potvrzovali rozličné právní akty. Hovoříme o potvrzovacích neboli konfirmačních listinách. Tento listinný druh nás bude zajímat v průřezu zeměpanských vydavatelů v Čechách a ve Slezsku do roku 1419/1420. Příjemecky se omezujeme jen na zeměpanská města. Čtenáři tu tedy předkládám práci, která si nedává za cíl postihnout ani kompletní konfirmační produkci jednoho teritoria během celého středověku, ani nepostihuje všechny příjemecké skupiny. Kdybychom ji chtěli rozšířit do takových parametrů, narazili bychom na výše zmíněný problém masy – zvládnutí celé materie v dohledné době. Zvolený model je tak jakýmsi kompromisem mezi dosažitelností výsledků na jedné straně a jejich relevancí na straně druhé. Zda byl tento výběr šťastný, bude moci čtenář posoudit na následujících stránkách.

I.1. Literatura, metodika, prameny

Jakou metodickou oporu může mít autor, který se chce věnovat této problematice, v dosavadních zpracováních? Předem je třeba říci, že konfirmačním listinám dosud v literatuře nebyla věnována příliš velká pozornost. Ve své práci jsem se metodicky opřel především o dvě práce, které samy o sobě představují jedno z mála plošných zpracování této materie. Jedná se jednak o českou monografii Lenky Martínkové⁷ a vedle toho o německou studii Dirka Hewiga.⁸ Ke slovu přijdou i některé další, především zahraniční práce.

⁵ Ivan Hlaváček, *Das Problem der Masse. Das Spätmittelalter*, AfD 52, 2006, s. 371-394.

⁶ Viz recenze Jiřího Spěváčka na knihu Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419. Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 v ČsČH 18, 1970, s. 466-471 a následná diskuze Ivan Hlaváček, *K otázce diplomatické práce v pozdním středověku*, ČsČH 19, 1971, s. 574-582; Jiří Spěváček, *K metodice diplomatické analýzy pozdně středověkých listin*, ČsČH 19, 1971, s. 734-742.

⁷ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce*, Brno 2003.

⁸ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen von Stadt- und Landrechten*, Augsburg 1969.

Začneme právě jimi. Hewigova práce z konce 60. let 20. století je určujícím a nejúplnějším německým zpracováním této problematiky.⁹ Vznikla pod vedením Hermanna Krauseho, který se sám této problematice věnoval, jak dále ukáží. Hewigova práce vyrůstá především z právně-historických východisek. Dělí se na dvě velké části: potvrzovací listiny pro města do konce středověku a konfirmace městských a zemských práv v raném novověku (resp. po průniku římského práva). Mnoho prostoru věnuje potvrzovaným právům, ale také okamžiku zlistinění konfirmace (to je moment, který v práci Lenky Martínkové nenachází tolik místa). Snaží se též rekonstruovat průběh konfirmačního řízení. Interpretuje dochované konfirmace z různých hledisek: ať už vydavatele, příjemce, nebo třetích osob. Pokládá si, stejně jako jiní autoři, otázku, co bylo důvodem tak hojné emise konfirmačních listin až do přelomu 18. a 19. století, kdy definitivně ztratily své oprávnění. Stranou nenechává ani potvrzování nelistinných práv (s tím se v mnou zkoumaném materiálu okrajově také setkávám). Dotýká se i problému konsensních listin, aniž by je *expressis verbis* takto pojmenovával. Celkově se dá říci, že jde o materiálově široce založenou studii. Autor nejen přináší citace rozsáhlých listinných pasáží, ale pokouší se je i interpretovat v širokém spektru konfirmační problematiky. Pramennou základnou mu byly listinné archivy vybraných říšských měst (Řezno, Esslingen, Kolín nad Rýnem, Štrasburk, Mohuč, Bern, Norimberk a některé další). Z dnešního hlediska Hewig málo systematizoval a často se omezoval jen na zmínky o existenci konfirmací (jejichž vyhledání je i tak cenné). Je si ovšem třeba uvědomit, že se mohl opřít jen o nemnohá zpracování dané problematiky a ve své době tak byl průkopníkem analýzy konfirmačních listin.

Pro starší období vznikla v sedmdesátých letech studie Hermanna Krauseho, který problematiku potvrzovacích listin ukázal na raných Barbarossových listinách let 1153-58.¹⁰ Jako první, pokud je mi známo, upozornil na nepřesnost záznamů v registových edicích, které jsou často, pokud jde o konfirmace, zavádějící. Z jeho práce se dozvídáme o značném množství panovnických listin, které byly konfirmacemi – v prvních letech Barbarossovovy vlády šlo o 80%. Nezdá se tak být nadsazené Krauseho tvrzení, že v počátcích vládl Friedrich I. hlavně prostřednictvím konfirmací. Nepřekvapuje, že naprostá většina tehdejších konfirmací měla příjemce z církevních kruhů. Dostatečnou pozornost věnoval rovněž jednotlivým konfirmačním slovesům. Zároveň zjistil, že některé konfirmace je ani mít nemusely – šlo o kategorii jakýchsi skrytých potvrzení nebo kvasikonfirmací, kterou tak ale

⁹ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*.

¹⁰ Hermann Krause, *Die Rolle der Bestätigung in der Hohenstaufenzeit. Dargelegt an den frühen Barbarossa-Urkunden*, in: *Rechtsgeschichte und Rechtsdogmatik: Festschrift Hermann Eichler zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Ursula Floßmann, Wien 1977, s. 387-409.

ještě nepojmenovával. Dosavadní definici konfirmačních listin rozšířil v tom smyslu, že v nich panovník nemusel potvrzovat jen listiny svých předchůdců, ale i sebe samého, nebo jiných subjektů. Některé právní akty, jichž nebyl přímo účastníkem, dokonce vyžadovaly jeho aprobaci. Kromě toho se dotkl důležitého problému týkajícího se shody popř. neshody inserovaných listin s jejich originály – často totiž docházelo ke změnám, které se dály mlčky, aniž by na to text konfirmace upozorňoval. Snaží se na základě narácí několika listin rekonstruovat vztah panovníka a příjemců ke konfirmacím, včetně toho, jaká byla praxe po nástupu nového vladaře.

Pro 14. a 15. století vznikla poměrně nedávno práce Renaty Spreitzerové ke konfirmačním a lenním listinám krále Zikmunda pro rakouského vévodu Albrechta V.¹¹ Autorka tu zkoumá listiny vydané Zikmundem Lucemburským roku 1421 Albrechtovi V. Habsburskému. Byly to čtyři kusy: dvě listiny (v latinském a německém znění) o oblénění, všeobecná konfirmace (v němčině) a listina o neproběhnuvších slavnostech při oblénění (latinsky), které si Habsburkové nárokovali na základě podvrženého *Privilegia maius*. Srovnání těchto listin s předchozími kusy ukázalo, že Zikmund tu při jejich koncipování nepoužil nového formuláře, ale z velké části opakoval obraty z listin Karla IV. – nikoliv ale Václava IV. Sám Karel navíc pro své listiny užil části formulářů ještě starších lenních privilegií pro rakouské vévody vydaných Ludvíkem Bavořem a Jindřichem VII. Autorka potom sleduje všeobecné konfirmace a lenní privilegia v raném novověku. Celý článek se dotýká důležitého problému – textové závislosti konfirmací na svých předchůdkyních, který se i v námi zkoumaném materiálu ukázal jako velmi aktuální, jak bude příležitost prokázat.

Na samotný sklonek středověku se dostáváme ve studii Josefa Pausera.¹² Nastiňuje v ní složitost konfirmačního procesu měst Krems a Stein v Dolních Rakousích na počátku vlády Ferdinanda I. K této události se dochovalo poměrně značné množství pramenů, takže jsme schopni rekonstruovat její průběh poměrně detailně. Ve své podstatě šlo již o proces raně novověkého úřadování. Takové postupy nelze v úplnosti implantovat do staršího prostředí. Až budu hovořit o konfirmačním řízení, přijde ovšem tato inspirativní studie ještě obsáhleji ke slovu.

Vedle těchto prací pak můžeme s prospěchem vzít do rukou ještě některé další. S konfirmacemi se také pojí starší práce They Vienkenové o délce platnosti středověkých

¹¹ Renate Spreitzer, *Die Belehnungs- und Bestätigungsurkunden König Sigismunds von 1421 für Herzog Albrecht V. von Österreich. Eine historische und textkritische Einordnung (1282-1729)*, MIÖG 114, 2006, s. 289-328.

¹² Josef Pauser, *Privilegienkonfirmation in der Zeit Ferdinands I. Die Bestätigung der Privilegien der Städte Krems und Stein und ihr Privilegienverzeichnis von 1528*, MIÖG 117, 2009, s. 284-311.

právních dokumentů, jejichž časový záběr končí až 14. století, takže zahrnuje též dobu vlády českých Lucemburků v říši.¹³

K teoretické právní klasifikaci konfirmačních listin raného novověku existuje rovněž podnětná studie Heinze Mohnhaupta ve sborníku *Privileg im europäischen Vergleich*.¹⁴ Autor v ní zkoumá otázku důvodu obnovování privilegií po smrti jejich vydavatele. Načrtává dvě protichůdné tendence, které existovaly od středověku až do závěru 18. století, z nichž ale vyhrávala ta, jejímž důsledkem byla nutnost konfirmace privilegií po úmrtí zeměpána. Prameny těchto úvah jsou spisy raně novověkých právních teoretiků, ale i papežské sbírky dekretálů. Pro říši byla v zásadě platná ustanovení Zlaté buly, která se rovněž v jedné ze svých částí ke konfirmacím vyjadřovala.

Studii, která konfirmace nemá přímo v názvu, ale podstatně se jich dotýká, je pojednání Petera Bruna.¹⁵ Odkrývá v ní tak trochu jiný rozměr královských konfirmací – a to na příkladě Zikmundových listin pro aargauská města na pozadí jeho soupeření s Friedrichem IV. Habsburským. Zjistíme tu, že konfirmace (a obecněji panovnická privilegia) neměla důležitost jen pro příjemce, ale i pro své vydavatele. Až v naší práci dojdou k motivacím vystavování konfirmačních listin, bude příležitost tuto studii představit zevrubněji, neboť její dosah je zřetelně nadregionální a nutí k zamyšlení i pro jiné vydavatelské okruhy, včetně těch, které budou předmětem našeho zájmu.

Vedle citovaných prací byly v zahraničí sepsány i některé jiné relevantní studie, jejichž význam není tak klíčový jako u výše uvedených bádání.¹⁶

Dříve, než se dostaneme k českým pracím z oblasti středověku, je třeba zmínit pojednání zabývající se raně novověkými konfirmačními listinami, které u nás razily cestu bádání středověkému. V první řadě šlo o Vladimíra Vašků, který se věnoval konfirmacím pro moravské kláštery 18. století.¹⁷ Vedle toho ale analyzoval i konfirmační listiny pro Brno v 17.

¹³ Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente im früh- und hochmittelalterlichen Reich* (Marburger Studien zur älteren Geschichte, II. Reihe, 6. Stück), Marburg 1941.

¹⁴ Heinz Mohnhaupt, *Confirmatio privilegiorum*, in: *Privileg im europäischen Vergleich*, hrsg. Barbara Dölemeyer, Heinz Mohnhaupt, Frankfurt a. M. 1999, s. 45-63; Srov. též Hermann Krause, *Dauer und Vergänglichkeit im mittelalterlichen Recht*, ZSRGA 75, 1958, s. 206-251.

¹⁵ Peter Brun, *Von Sinn und Unsinn königlicher Privilegien – Der Aargau um 1415*, in: *Wege zur Urkunde. Wege der Urkunde. Wege der Forschung. Beiträge zur europäischen Diplomatik des Mittelalters*, hrsg. von Karel Hruza, Paul Herold, Wien – Köln – Weimar 2005, s. 169–179.

¹⁶ Günther Hödl, *Die Bestätigung und Erweiterung der österreichischen Freiheitsbriefe durch Kaiser Friedrich III.*, in: *Fälschungen im Mittelalter*. Internationaler Kongreß der Monumenta Germaniae Historica, München, 16. - 19. September 1986. Band 3: *Diplomatische Fälschungen*. Teil 1. Hahn, Hannover 1988, s. 225-246; Bernhard Töpfer, *Bestätigungen des Verbots von Städtebünden von 1231 zugunsten des Bischofs von Lüttich in den Jahren 1345 – 1348*, in: *Folia diplomatica* 2, 1976, s. 115-128.

¹⁷ Vladimír Vašků, *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století. Novověké úřední revize středověkých a raněnovověkých listin*, Brno 1981; nověji k tématu od téhož autora *Taxy za konfirmační listiny pro moravské kláštery v 18. století*, in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 185-192.

a počátku 18. století.¹⁸ Metodicky však z něho vyšli četní další badatelé včetně těch, kteří se věnovali staršímu období. Na brněnské univerzitě tak vznikla celá řada diplomových prací, zaobírajících se touto tematikou, z nichž však jen část byla vydána tiskem. Ve značné byly věnovány městskému prostředí, byť v mladší době, než bude případ této práce.¹⁹ Tak jako se Vladimír Vašků zabýval konfirmacemi pro moravské kláštery, stejnou materii zkoumal pro české řeholní domy Jan Kahuda.²⁰

Z pojednání týkajících se již středověku vznikla jako první studie Sáša Duškové ke dvěma pozoruhodným případům konfirmačních listin: pro herburský a tepelský klášter z doby panování Václava II.²¹ Téma se tu úzce prolíná s otázkou listinných falz, jejich inserování a potvrzování.

Avšak neúplnější zpracování představuje práce Lenky Martínkové.²² Autorka zpracovala konfirmační a konsensní listiny pro období 1310-1411, jejichž vydavateli byli moravští zeměpáni – tedy buď čeští králové, nebo moravská markrabata. Pramenným východiskem jsou jí svazky moravského diplomatáře, pokrývající sledované období. Velkou pozornost věnuje typologii této listinné kategorie, kterou z části přejímá z prací „brněnské školy“ týkajících se konfirmací raného novověku. Dochovanou materii také srovnává s potvrzovacími listinami ve formulářových sbírkách a dochází k závěru, že poměr konfirmací k ostatnímu listinnému materiálu je tam i onde velmi podobný a že tedy nedochází ke zkreslení poměrného dochování. Vedle toho zkoumá charakter potvrzovaných listin – tedy těch, které byly do konfirmací inserovány. Kromě toho sleduje vnitřní znaky potvrzovacích listin. Věnuje se také jejich příjemcům: z nich právě královská města tvořila druhou největší skupinu (příjemcem konfirmace bylo v této době jedenáct měst), více jich obdržely jen kláštery, až za městy se umístili šlechtičtí příjemci a světské duchovní instituce. Knihu uzavírá několik příloh, z nichž jmenujme prosopografický přehled notářů, kteří koncipovali zkoumané listiny. Podává také vzorové přehledy formulářů jednotlivých typů konfirmačních (a také konsensních) listin. V knize uvedené kvantifikace a relace mezi příjemci

¹⁸ *Panovnické konfirmační listiny pro město Brno z let 1633-1720*, Brno v minulosti a dnes 21, 2008, s. 401-443.

¹⁹ Renata Votavová, *Konfirmace městských privilegií na Moravě v 18. století*, Jihomoravské okresní archiv 1983, s. 36 – 39; tatáž, *Konfirmace privilegií města Jihlavy v 18. století*, Vlastivědný věstník moravský 35, 1983, s. 292 – 301; Marie Cafourková, *Konfirmace privilegií města Ivančic ze 17. a 18. století (Novověké revize středověkých a raně novověkých listin)*, Sborník archivních prací 40, 1990, s. 397 – 430.

²⁰ Jan Kahuda, *Panovnické konfirmace privilegií českých klášterů v 18. století*, *Paginae historiae* 9, 2001, s. 30-70.

²¹ Sáša Dušková, *Dva zvláštní případy konfirmačních listin Václava II. (Listina tepelská a herburská)*, in: Jindřich Šebánek, Jiří Pražák, Sáša Dušková, *Studie k české diplomacii doby přemyslovské* (Rozpravy Československé akademie věd 1959, sešit 9, ročník 69, Praha 1959, s. 83-108.

²² Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*.

konfirmačních listin zpřítomňují dodané grafy, kde se názorně dovídáme také o těchto hlediscích.

Lenka Martínková se konfirmačním listinám věnovala i v některých dalších specializovaných studiích.²³

Kromě podrobněji pojednaných prací můžeme zmínit některé další, které se konfirmační problematiky více či méně dotýkají.²⁴

Vedle výše uvedených pojednání byly používány pochopitelně i desítky dalších, spojených s problémy které se sice okrajově týkaly konfirmací jako takových, ale přesto byly velmi potřebné pro prováděné analýzy. Na příslušných místech budou citovány.

Pokud jde o použité prameny, je třeba se zvláště vyjádřit k české a slezské části práce, neboť v obou je situace zcela odlišná. Pro české prostředí je zpřístupnění relevantních pramenů – tedy písemností pro královská města – velmi přehledné. Téměř veškerý materiál byl snesen Jaromírem Čelakovským v prvních dvou svazcích edice *Codex iuris municipalis*.²⁵ Písemnosti tu jsou vydány zcela spolehlivě, bez přehlédnutí, často s poměrně podrobným komentářem, který nezdídko obsahuje edice dalších na první pohled méně významných dokumentů vážících se k právě zpřístupňované jednotlivině. První dva svazky edice obsahují písemnosti pro pražská města a venkovská královská města – nikoliv ale kompletně. Na jedné straně tu máme snesen materiál pro říšskou zástavu Cheb, nebo pro původně míšeňskou Pirnu, na druhé straně tu jako příjemce chybí Žitava, která v předhusitském období náležela ke Království českému a pak především města kladské země – ta sice měla zvláštní status daný specifickým manským zřízením (ale podobným způsobem utvářené Trutnovsko, resp. město

²³ Lenka Martínková, *Zvláštní případ konfirmační listiny markraběte Jana Jindřicha z roku 1360 pro zábrdovické premonstráty*, Časopis Matice moravské 119, 2000, č. 1, s. 5-18; Lenka Martínková, *K tzv. rynárecké listině z roku 1203 a jejím konfirmacím*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (řada C) 50, 2003 [vyd. 2004], č. 50, s. 17-29; Lenka Martínková, *Zeměpanská a biskupská potvrzení starších listin pro řeholní a světské církevní instituce na Moravě v lucemburské době*, in: *Vývoj církevní správy na Moravě*, Brno 2003, s. 319-328.

²⁴ Ivan Hlaváček, *Lucemburkové a klášter břevnovský (s přihlédnutím ke klášteru zbraslavskému)*, in: *Inter laurum et olivam (Acta Universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica 1–2 2002. Z pomocných věd historických)*. Praha, 2007, s. 63 – 75; Ivan Hlaváček, *Co a jak se událo či neudálo v Broumově před šesti sty lety?* in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana*, Praha, 2005, s. 77-88; Zbyněk Sviták, *Konfirmace Přemysla Otakara II. pro Doksany z roku 1276 ve světle litoměřické listiny z roku 1282*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (řada C) 40, 1991, č. 38, s. 7-14; Jiří Doležel, *Příspěvek k dějinám unínské fary - konfirmační listina z roku 1411. (K moravským konfirmačním písemnostem na farní beneficia 13. - 15. věku)*, Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 1994 [vyd. 1995], s. 5-25; Jaroslav Čechura, *Hledání, nalezení a zničení jedné listiny. Proměny broumovského dokumentu z r. 1506*, in: *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica. 1/1996. Z pomocných věd historických 13*, Praha 1996 [vyd. 1997], s. 93-99.

²⁵ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. Privilegia měst pražských, II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1886–1895.

Trutnov v edici je), ale region náležel v té době bezpochyby k Čechám. Z uvedeného vyplývají i nutné doplňky k Čelakovského *Codexu*. Žitavu nechávám stranou, k čemuž bude příležitost se ještě vyjádřit. Pro města kladské země jsem použil standardní edici *Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz*, přesněji řečeno její první dva díly.²⁶ Jde však o edici letitou, navíc ne vždy podávající plnotextové znění příslušných listin. Bylo nutné nahlížet i do originálů uložených ve Vratislavském státním archivu (*Archivum Państwowe we Wrocławiu*) a kromě toho tamtéž uloženého kladského kopiáře, který pochází ze závěru 16. století a který obsahuje opisy písemností týkající se celé kladské země.

Výše bylo naznačeno, že druhý díl Čelakovského edice zahrnul i Pirnu. Ne vždy ale došlo k přetisku plného textu příslušných listin, tudíž bylo nutné vzít k ruce listinář samotné Pirny.²⁷

Čelakovského *Codex* sice podává znění listin věrně a plnotextově, ale z druhé zásady někdy činí výjimky, kdy otiskuje jen regest, nebo v některých případech jen zkrácenou verzi (týká se to některých listin Václava IV.). Pro analýzu konfirmací je však důležité mít k dispozici pokud možno úplné znění příslušného kusu. Z tohoto důvodu musely být konzultovány listináře měst Žatce, Mostu a Ústí nad Labem,²⁸ případně jsem pracoval přímo s originály listin, resp. s jejich fotokopiemi uloženými na pražské Katedře archivního studia a pomocných věd historických.

V některých případech jsem pracoval i přímo s archivním materiálem. Jednalo se o fondy měst Louny²⁹ a Žatec v SOkA Louny³⁰ a fond města Kadaně v SOkA Chomutov se sídlem v Kadani.³¹

Čelakovského *Codex* je ve své podstatě úplný, přesto existuje několik jednotlivin, které do něho zařazeny nebyly a které jsou známy z jiných, pozdějších dílčích edic. Ty tu pochopitelně musely být zohledněny.³²

Dostávám se ke slezské části mé práce, která je po stránce využití pramenů a edic daleko komplikovanější. I proto, že slezské archivy utrpěly v závěru druhé světové války citelné

²⁶ *Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz I-II. Band*, hrsg. von Volkmer und Hohaus, Habelschwerdt 1883–1888.

²⁷ *Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna*, Hrsg. Karl Friedrich von Posern-Klett, Leipzig 1875.

²⁸ *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, Bearb. Ludwig Schlesinger, Prag 1892; *Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526*, Bearb. Ludwig Schlesinger, Prag–Leipzig–Wien 1876; *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Bearb. Wenzel Hieke, Adalbert Horcicka, Prag 1896.

²⁹ SOkA Louny, AM Louny: šlo především základní listinnou řadu, opisy (Různé opisy, karton L–1) a kopiář založený roku 1435 (sign. I B 6).

³⁰ SOkA Louny, AM Žatce: městský kopiář (sign. I B 261).

³¹ SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, AM Kadaně: Základní řada listin a kopiář (*Liber vetustissimus privilegiorum Cadanensis*).

³² Jsou citovány na příslušných místech.

ztráty, které se dotkly i listinného materiálu měst. Do konce 13. století není problém, neboť tu je materiál snesen v moderní všem nárokům vyhovující edici *Schlesisches Urkundenbuch* – použity byly svazky čtyři až šest.³³ Pro období po roce 1300, kam spadá naprostá většina zkoumaného materiálu, bylo třeba kombinovat velké množství edic různého stáří a kvality. V několika málo případech, pokud nebyl k dispozici originál, lepší opis či edice, byly příslušné listiny excerpovány ze zastaralé edice *Silesiacarum rerum scriptores*.³⁴ Stejně tomu bylo ještě u starší edice *Codex Germaniae diplomaticus*.³⁵ Velmi často jsem využíval edice slezského archiváře Gustava Adolfa Haralda Stenzela k počátkům a rozvoji měst ve Slezsku.³⁶ Ke slovu přišla i edice *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens* ve dvou svazcích z 80. let 19. století.³⁷ Několik měst má své diplomatáře: týká se to Vratislavi,³⁸ Lehnice,³⁹ Břehu,⁴⁰ Lemberku⁴¹ a Středy.⁴² Spíše za registáře se dají označit edice písemností Hlohova⁴³ a Javora⁴⁴, který měl ještě jeden starší registář.⁴⁵ Naopak novotou září nedávno vydaný registář města Zaháně.⁴⁶ Slezská města ale disponují také vesměs staršími přehledy svých listin, či dílčími edicemi. Pro Svídnici je třeba jmenovat edici místních právních pramenů Theodora Goerlitze a Paula Gantzera.⁴⁷ Řadu doplňků k břežskému diplomatáři obsahuje edice Adolfa Schaubeho.⁴⁸ Těšínské knížectví disponuje vlastním diplomatářem.⁴⁹ Množství opisů

³³ *Schlesisches Urkundenbuch. IV.-VI.*, bearb. von Winfried Irgang, Köln [etc.] 1988-1998.

³⁴ *Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti ... (Tomus 1-3)*, confecit Friedrich Wilhelm von Sommersberg, Leipzig 1729–1732.

³⁵ *Codex Germaniae diplomaticus, worinnen ... Documenta enthalten sind, welche die Römische Kayserliche Majestät, auch Chur-Fürsten und Stände des Heiligen Römischen Reichs, zugleich die freye Reichs-Ritterschaft, wie auch unterschiedene Hanse- und Municipal-Städte ... concernieren und weder in dem Teutschen Reichs-Archiv noch dessen Continuationen und Spicilegiis zu befinden, ans Licht gegeben. II. Band*, bearb. von Johann Christian Lünig, Lepzig 1733.

³⁶ *Urkundesammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz*, G.A. Tzschope, G.A. Stenzel, Hamburg 1832.

³⁷ *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*, 2 Bd., hrsg. von C. Grünhagen, H. Markgraf Leipzig 1881-1883.

³⁸ *Breslauer Urkundenbuch, Bd. 1*, hrsg. von Georg Korn, Breslau 1870.

³⁹ *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455*, hrsg. von Friedrich Wilhelm Schirrmacher, Liegnitz 1866.

⁴⁰ *Codex diplomaticus Silesiae: IX. Urkunden der Stadt Brieg*, hrsg. von Colmar Grünhagen, Breslau 1970.

⁴¹ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, hrsg. von H. Wesemann, Löwenberg 1885.

⁴² *Das Neumarkter Rechtsbuch und andere Neumarkter Rechtsquellen*, hrsg. von Otto Meinardus, Breslau 1906.

⁴³ *CDS XXVIII. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. II. Kreis und Stadt Glogau*, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1915.

⁴⁴ *CDS XXXV. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. Kreis Jauer*, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1930.

⁴⁵ Theodor Lindner, *Archivalische Mitteilungen. Aus dem Archive der Stadt Jauer*, ZVGS 9, 1868, s. 84–105.

⁴⁶ *Regesta fontium Saganensium*, oprac. Adam Górski, Beata Grelewicz, Zielona Góra–Zagań, 2011.

⁴⁷ *Rechtsdenkmäler der Stadt Schweidnitz*, hrsg. von T. Goerlitz, P. Gantzer, Stuttgart-Berlin 1939.

⁴⁸ Adolf Schaub, *Urkundliche Geschichte der Gründung und ersten Entwicklung der deutschen Stadt Brieg*, Brieg 1934.

⁴⁹ *Listinář Těšínska. Codex diplomaticus Ducatus Tassinensis: Sbírka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí. Díl 1, 1155-1526*, Zprac. Emerich Němec, Český Těšín 1955-1958.

zeměpanských písemností pro města obsahují registra svídnicko-javorského knížectví – knížecí, resp. hejtmanské kanceláře – zvané Landbuchy.⁵⁰

Kromě regionálních edic bylo třeba pro listiny vzniklé po roce 1300 užívat svazky slezských regest, které sloužily jako první vodítko pro orientaci nad rozšířením konfirmačních listin. A následně se snažit dohledávat plnotextové znění takových písemností. *Regesten zur schlesischen Geschichte* jsou dovedeny do roku 1342.⁵¹ Po tomto datu jsme odkázáni na polské pokračování této edice, které zahrnuje léta 1342–1360.⁵² Především v prvních svazcích jde však o edici značně mezerovitou, kdy byla provedena neúplná excerpce pramenů, stejně jako nedodržovány některé metodologické zásady.⁵³ Ačkoliv bylo na tyto nedostatky v příslušných statích upozorňováno, ani v dalších svazcích nedošlo k výraznější nápravě. Důležité doplňky také z hlediska listin pro města obsahují recenze tehdejšího vratislavského archiváře Eugeniusze Kobdzaje.⁵⁴ Například do druhého svazku vyšedšího roku 1983 nebyly zahrnuty archiválie navrátilví se z tehdejší NDR do Vratislavského státního archivu již roku 1980.⁵⁵

Pro období po roce 1360 stojí k dispozici jen výše uvedené listináře měst, teritorií či věcných skupin, nebo katalogy originálních listin uchovávaných v dolnoslezských archivech.⁵⁶ Katalogy byly vydány pro období do roku 1400, mladší svazky do roku 1500 jsou zatím k dispozici ve formě archivních inventářů. Pokud by se první svazky edice *Regesty śląskie* daly označit za nespolehlivé s mnohými přehlédnutími, pak zmíněný *Katalog listin* musíme označit za ještě méně povedené zpřístupnění pramenů. Sama idea takového katalogu je jistě chvályhodná a jeho vydáním se zpřístupnily stovky písemností nikde nevydaných ani neregistrovaných. Ale způsob, jakým k tomu došlo, je na pováženou. Největším problémem této edice jsou nepřesné registry – a to je jistě kardinální problém, neboť se týká samotného edičního poslání. Neevidoval jsem si při excerpce této edice jednotlivá pochybení, ale chyb v regestech, poté, co jsem se dostal k originálnímu znění, bylo požehnaně. Řada listin, které

⁵⁰ *Landbuch księstw świdnicko-jaworskiego. Tom I. 1366-1376; Tom II. 1385-1395, Tom III. 1396-1407*, wyd. Tomasz Jurek, Poznań 2000-2007.

⁵¹ *Regesten zur schlesischen Geschichte*, 6 Bände, hrsg. von Colmar Grünhagen, Konrad Wutke, Erich Randt, Breslau 1866–1930.

⁵² *RŚI (Regesty śląskie, 5 tomów 1343-1360*, pod red. Wacława Korty, oprac. Kazimierz Bobowski, Janina Gilewska-Dubis, Wrocław 1975–1992.

⁵³ Recenze Antoniego Gąsiorowskiego v *Studia Źródłoznawcze* 22, 1977, s. 264.

⁵⁴ Recenze k prvnímu svazku viz Archeion LXIX, 1979, s. 336-346 (dále jako Kobdzaj I.); Ke druhému svazku viz Archeion LXXX, 1986, s. 239-256 (dále jako Kobdzaj II.).

⁵⁵ K revindikaci viz Eugeniusz Kobdzaj, *Archiwalia śląskie przekazane Archiwum Państwowemu we Wrocławiu z Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, Archeion LXXXIV, 1988, s. 157-166; Winfried Irgang, *Verschollene Urkunden wieder in Breslau*, JSFWUB 23, 1982, s. 293-296.

⁵⁶ *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska, T. I-VIII (1300-1400)*, oprac. Roman Stelmach, Rościśław Żerelik, Wrocław 1991-1998.

podle registů měly něco potvrzovat, nepotvrzovaly vůbec nic. V několika případech se vyskytly zcela chybné registry. Jistě, byly tu zpřístupňovány stovky, ba tisíce písemností, takže v takovém množství materiálu se nikdo nevyhne drobným přehlédnutím a nedostatkům. Tady ale člověk na chyby naráží při každém třetím, čtvrtém kroku. Součástí datace každého kusu je uvedená datační formule v originále, leč i v té občas byly chyby vyplývající z chybného čtení. V několika málo případech bylo špatně převedeno datum. Badatel bohužel narazí i na špatné odkazy na literaturu, ba dokonce, a to je dvojnásob zarážející, na sám registovaný pramen. Zájemce se ale doslova neubrání údivu, pokud nahlédne do některých ještě německých lístkových katalogů listin, kde jsou příslušné kusy zregistrovány správně, zatímco v *Katalogu* chybně. Co více dodat. Snad jen to, že tato edice představuje krajně nespolehlivou pomůcku a badatelé ji musí využívat jen s maximální opatrností, jak se potvrdilo při mém výzkumu konfirmačních listin.

Jak naznačeno výše, tu se jedná o, jakkoliv spornou, edici materiálu výlučně uloženého ve Vratislavském státním archivu a jeho pobočkách. Novější pomůcku pro písemnosti uložené v Zelenohorském státním archivu nemáme. Pro oblast Horního Slezska, kromě výše zmíněného těšínského diplomatáře a některých dalších teritoriálních edic,⁵⁷ naopak jsou k dispozici poměrně nové registáře, podchycující písemnosti tamních státních archivů do roku 1450.⁵⁸ Autoři se inspirovali výše zmíněným dolnoslezským projektem a přejali jeho ediční zásady a základní rozsah editovaného materiálu. Jde tedy, jako u dolnoslezského projektu, o vydávání pouze originálně dochovaných písemností. V případě dolnoslezského katalogu je to vzhledem k obrovskému rozsahu v úvahu připadající materie zcela pochopitelné – tam šlo o tisíce jednotek. Písemností uložených v hornoslezských státních archivech na obou stranách dnešní hranice je výrazně menší množství – a to řádově: pro období do roku 1400 tu bylo zpřístupněno 235 kusů, v sedmi svazcích dolnoslezského registáře to bylo pro stejnou dobu okolo 4500. Nelze se ubránit dojmu, že oblast excerptce se nemusela u hornoslezských listin omezit jen na originály, jak je anoncováno v jejím úvodu. Leč nebylo to dodržováno konsekventně, neboť v malé míře přicházejí i písemnosti zregistrované na základě opisu (v kopiářích, opisů z 19. století či transsumptů). Klíč, jaký tu byl v případě opisů užít, není zcela jasný. Autoři obou svazků nechali úplně stranou indorsátní poznámky na listinách. Ano, tu je zřetelná návaznost na ediční pravidla dolnoslezského

⁵⁷ Například *CDS XXXVI. Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. I. Stadt Neisse*, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1933; Szymon Koszyk (ed.), *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*, Sobótka 5, 1950, s. 91-125.

⁵⁸ *Regesty listin uložených v Horním Slezsku. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku. T. 1 (do 1400), T. 2 (1401-1450)*, Wrocław–Opole–Katowice–Opava 2004, 2011.

katalogu. Tam však je takové omezení vzhledem k mase materiálu zcela na místě. Pokud se však registruje výrazně méně písemností, mohly být provedeny určité úpravy těchto pravidel. Stejným způsobem zůstaly nepovšimnuty kancelářské vydavatelské poznámky (např. na listinách Zikmunda Lucemburského). Zde již nelze omlouvat ediční pravidla množstvím materiálu. Tato součást listin by v regestech rozhodně měla být. Tím více v hornoslezském katalogu, který se v tomto slepě přidržel svého dolnoslezského předchůdce. K oběma svazkům je přiložen poměrně podrobný rejstřík místních a osobních jmen, stejně jako seznam fondů, které byly excerpovány. I přes tyto výhrady edice zpřístupňuje množství dosud (jakkoliv) nevydaných písemností.

Z uvedeného výčtu je patrné, že ani tyto pomůcky nepostihly veškerý materiál vydaný pro slezské příjemce, v tom zvláště konfirmační listiny, až do roku 1420. Po roce 1360 bylo třeba užít jmenované *Katalogy*, ty ovšem zachytily jen originálně dochované písemnosti. Během mých pobytů na Vratislavské universitě v předchozích letech mi byl prof. Rościśławem Żerelikiem umožněn přístup k lístkovému katalogu, který byl připravován již německými editory a posléze jejich polskými následníky, pro pokračování projektu slezských regist po roce 1360. Materiál, resp. jednotlivé lístky (buď strojopisně anebo rukopisně popsané), se nacházejí ve formě kartiček v jednoduchých krabicích, uspořádány zhruba chronologicky, ale nikým doposud nezpracovány. Obsahují excerpty z edic, různých slezských archivů, včetně opisového dochování (kopiáře, různá repertoria, soupisy privilegií). Do jaké míry jsou tyto přípravné práce kompletní, nejsem schopen posoudit. V několika případech jsem ale narazil na písemnosti, které byly podchyceny na základě méně původního dochování, než jaké je jinak k dispozici. V každém případě jsem ale přehlédl zhruba 20 000 lístků s registry písemností a o několik desítek položek jsem rozšířil také množství nalezených zeměpanských konfirmačních listin. Vesměs se jednalo jen o zmínky v archivních repertoriích a původní originály zanikly (za 2. světové války), ale i tak bylo toto rozšíření velmi cenné.

Tolik k edicím, z nichž jsem během mé práce čerpal. Letmý přehled naznačil, že zdaleka ne vše, co bylo potřeba, šlo dohledat v plnotextových edicích. Ve velké míře jsem musel probírat přímo příslušné městské fondy – nejen, co se týče originálních listin, ale také kopiářů. Čerpal jsem ve Vratislavském státním archivu⁵⁹ z fondů měst Vratislavi,⁶⁰ Svídnice,⁶¹ Hiršberku,⁶² Středy,⁶³ Střelína,⁶⁴ Olavy,⁶⁵ Goldberku,⁶⁶ Namyslova,⁶⁷ Lemberku,⁶⁸

⁵⁹ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, AP Wrocław.

⁶⁰ Akta miasta Wrocławia. Dokumenty, AMWr.

⁶¹ Dokumenty miasta Świdnicy, AMŚw.

⁶² Akta miasta Jeleniej Góry. Dokumenty pergaminowe, AMJelG

⁶³ Depozyt miasta Środy Śląskiej Rep. 132a.

Kožuchova⁶⁹ a Grodkova.⁷⁰ Kromě těchto fondů jsem nahlížel i do Klosetho sbírky⁷¹ a fondu svídnicko-javorského knížectví.⁷² Z pobočky archivu v Lehnici byly probrány fondy měst Lehnice⁷³ a Javora.⁷⁴ Navštívil jsem také Státní archiv v Opoli,⁷⁵ přesněji řečeno jeho fond města Nisy.⁷⁶ Bohužel se nezdařilo včas obeslat Státní archiv v Zelené Hoře, neboť ten je od počátku roku 2013 stěhován do jiné archivní budovy a veškeré fondy jsou až do odvolání nedostupné.⁷⁷ Nemohl jsem tak tím pádem přehlédnout konfirmace určené především pro Hlohov – jsou však alespoň kompletně podchyceny v registrové edici.⁷⁸

⁶⁴ Depozyt miasta Strzelina (Strehlen) Rep. 132a.

⁶⁵ Depozyt miasta Oławy (Ohlau) Rep. 132a

⁶⁶ Depozyt miasta Złotoryi, Rep. 132a.

⁶⁷ Depozyt miasta Namysłowa (Namslau) Rep. 132a

⁶⁸ Depozyt miasta Lwówek Śląski (Löwenberg) Rep. 132a

⁶⁹ Depozyt miasta Kożuchowa (Freystadt) Rep. 132a.

⁷⁰ Depozyt miasta Grodkowa (Grottkau) Rep. 132a.

⁷¹ Kolekcja Rękopisów S.B.Klosego.

⁷² Księstwo Świdnicko-Jaworskie. Dokumenty Rep. 6a.

⁷³ Akta miasta Legnicy.

⁷⁴ Akta miasta Javora.

⁷⁵ Archiwum Państwowe w Opolu.

⁷⁶ Akta miasta Nisy.

⁷⁷ Archiwum Państwowe w Zielonej Górze.

⁷⁸ *CDS XXVIII. Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. II. Kreis und Stadt Glogau*, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1915.

II. Konfirmační listiny obecně

II.1 Charakteristika

Ve své práci chci představit konfirmační listiny, jejichž příjemci byla česká a slezská zeměpanská města. Časovou hranicí je v tomto příspěvku rok 1419/1420, tolik výrazný přelom českého středověku. Méně významný je to ovšem mezník pro Slezsko. I z toho důvodu bude příležitostně tato hranice mírně překračována. Z příjemeckého pohledu se ve své studii orientuji na města, jejichž pánem byl suverén toho kterého území. Ohraničení příjemecké skupiny nečiní výraznější obtíže. V Čechách se jedná o královská města, ve Slezsku o města knížecí, popř. ta, jež ležela v knížectvích pod přímou vládou českého krále. Z pozice vydavatelů potom zkoumám potvrzovací listiny, jejichž vydavatelem byl zeměpán toho kterého území. V případě Čech je tato otázka jednoznačná – touto osobou je český král. Pro Slezsko je však nutné sledovat jako vydavatele jak slezská knížata, tak české krále včetně královských hejtmanů v knížectvích přímo podléhajících českému králi.

Několik slov zasluhuje ještě geografický záběr práce. Ten je v zásadě vyjádřen již v názvu, nicméně je potřeba k němu dodat několik upřesnění. Do skupiny českých královských měst zahrnuji, pro dobu, kdy byl pod vládou českých králů, také Cheb. Stejně tak sem počítám Pírnou, která náležela k českému království v letech 1294-1405. Do skupiny českých královských měst je rovněž nutné řadit města nacházející se v kladské zemi: samotné Kladrsko a vedle něho ještě Bystřici, Landek a Radkov. Méně jednoznačné je již postavení Žitavy jako českého města v době předhusitské. Její příklon a příslušnost ke strukturám Horní Lužice datujeme sice až do doby husitské a pohusitské, nicméně již v předchozím období byla součástí Šestiměstí. Její konfirmační listiny by měly být hodnoceny právě v kontextu vývoje tohoto městského spolku. To by zasluhovalo samostatnou pozornost, a proto nechávám Žitavu stranou následujících přehledů. Pro Slezsko vytyčení hranic pro zkoumané období nečinilo vážnějších obtíží. Stranou ze známých důvodů ponechávám města opavského knížectví (Opavsko se v té době řadilo ještě k Moravě), přesněji řečeno pouze Opavu, neboť jen ta byla v předhusitském období příjemcem zeměpanských konfirmačních listin. Také Moravě po Joštově smrti se nebudu věnovat – badatel tu naráží na problém nezpřístupnění pramenné materie.

Konfirmační neboli potvrzovací listiny jsou takovým druhem listin, v nichž jejich vydavatel potvrzuje, prodlužuje nebo obnovuje příjemci platnost nějaké právní skutečnosti

nebo listiny.⁷⁹ Mezi jednotlivými slovesy jsou někdy hledány jisté nuance a obsahové odlišnosti. Nejčastěji identifikujeme potvrzovací listiny podle typických obrátů v dispozici – tedy užitých sloves *confirmare*, *approbare*, *innovare*, *ratificare*, *ratum et gratum habere*; v německých listinách jsou to potom jejich odpovídající překlady: *bestetigen*, *erneuern*, *confirmiren*, *ratificiren*. Název právního potvrzovacího aktu se také někdy objevuje v eschatokolu, obvykle v koroboraci, kdy daná listina může být latinsky označena jako *confirmatio*, *ratificatio*, *approbacio* nebo odpovídajícími německými výrazy odvozenými od výše uvedených sloves. Vydavatel potvrzovací listiny může konfirmovat různé skutečnosti: nejčastěji to jsou právní akty učiněné jeho předchůdci, ale také právní akty jiných osob, sebe samého, či provedené příjemcem.

Čím vlastně konfirmace byly? Podívejme se nejprve na teoretickou stránku věci, tak jak se zrcadlila ve středověkých a raně novověkých právních spisech a ustanoveních. Konfirmace jsou součástí panovnické *maiestas* a *superioritas*. „*Confirmatio est manifestum signum superioritatis*“, tak se o nich vyjádřil roku 1581 kanonista Philipp Decius ve svém komentáři k dekretálům. Obdobnou myšlenku formuloval o zhruba sto let později Jacob Bernhard Multz.⁸⁰ Podle toho je také u Decia označeno konfirmační řízení provedené mezi subjekty na stejné úrovni *simplex approbatio* nikoliv *confirmatio*.⁸¹ Ke konfirmovaným skutečnostem patřila celá řada právních aktů – ve všech případech jde o potvrzení již existujícího a určeného práva.⁸² V raně novověké literatuře je konfirmace označována jako „*approbatio gesti negotii, et inde quesiti juris vel privilegii*“.⁸³

Georg Acatius Enenckelius na počátku 17. století ve svém pojednání *De privilegiis libri tres*, rozšiřuje – zcela po právu – konfirmační řízení nejen na potvrzení aktů předchůdců, ale také na potvrzení svých vlastních právních aktů. *Renovatio* se podle něj liší od *confirmatio*: první se jen vnějškově týká privilegia, zatímco v případě konfirmace je vyjádřena i vůle vydavatele.⁸⁴ Nejdůležitější pravidla k potvrzování privilegií poskytují dekretály Řehoře IX., přesněji řečeno jejich XXX. článek nazvaný *De confirmacione utili vel inutili*. Jako *confirmatio utilis* platí potvrzení právoplatně získaného privilegia, které je bez vad účinné; pokud tomu tak není, pak je *inutilis*. Proto platí věta „*confirmatio non est nova datio, sed per eam confirmatur prius habitum*“.⁸⁵ Je doporučováno inserování potvrzovaného: „*Unde*

⁷⁹ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační*, s. 14.

⁸⁰ Heinz Mohnhaupt, *Confirmatio privilegiorum*, s. 45.

⁸¹ *Tamtéž*.

⁸² *Tamtéž*, s. 47.

⁸³ *Tamtéž*.

⁸⁴ *Tamtéž*.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 48.

plerumque in confirmatione universum quod confirmatur privilegium de verbo ad verbum poni ac recitari solet“. Vždy by mělo být v confirmaci dohledatelné, co je potvrzováno – tedy insert všeho potvrzeného. Tak vznikala tzv. Schachtelprivilegien nebo Schachtelconfirmationen, volně přeloženo nejspíš tasemnicová či skupinová privilegia/konfirmace: „*Confirmationes ... nullus ius novum tribuant, sed solum antiquum, si quid competebat, confirmant ac roborant ...*“. Stejná formulace platí v dekretálech i pro obnovení privilegií: „*Innovatio privilegii novum ius non tribuit ...*“. Zamlčované nebo chybné informace činí confirmaci *inutilis*.⁸⁶ Na rozdíl od *confirmatio simplex* vyžadovala *confirmatio specialis* obsáhlé znalosti o celém případě a jeho všech okolnostech, které byly vyjadřovány formulí *ex certa nostra scientia*. Pokud mělo být potvrzeno poškozené či ztracené privilegium, bylo třeba práva dosvědčit za pomoci svědků.⁸⁷

To, co je s confirmacemi nerozlučně spjato, je otázka po důvodu staletého potvrzování listin. Ta vede k problému platnosti práva, práv a privilegií, když příjemci neustále považovali za nutné, nechávat si je od nástupců původního vydavatele potvrzovat. Působila tu obava z odvolacího práva (*Widerrufsrecht*) jak vydavatele, tak jeho nástupců.⁸⁸ Důvodem pro confirmaci byla smrt vydavatele. U privilegia totiž šlo o osobní právní vazbu mezi vydavatelem a příjemcem (*lex gratiae*).⁸⁹ Proti takovému názoru stála jiná možnost, že totiž „*nam quando princeps confirmat factum sui antecessoris, non est proprie confirmatio, ... sed potius innovatio, et nova concessio ...*“. Opět se tím dostávám k rozlišování *confirmatio* a *innovatio* jako nikoliv synonymních pojmů.⁹⁰ U confirmace je cílem to, že vůle vydavatele potvrzované listiny spadá v jedno s vůlí vydavatele confirmační listiny. Osobní vazba mezi původním vydavatelem a příjemcem je teď obnovena mezi ním a tímž příjemcem nebo jeho právním nástupcem. Neboli můžeme říci, že současný vydavatel reprezentuje vydavatele původní listiny.⁹¹ Z toho vyplývá, že následník musí potvrdit právní akty svého předchůdce, neboť je povinen je dodržovat tak jako své vlastní. *Eo ipso* je tak confirmace vlastně zbytečná, neboť nový zeměpán musí dodržovat privilegia vydaná jeho předchůdcem tak jako tak. Z toho plyne poučení, že „*privilegiorum confirmatio non est necessaria*“.⁹² Přesto ale praxe ukazovala něco jiného a teorie podporující vznik confirmací vyhrávala.⁹³

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 49.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 50.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 51.

⁸⁹ *Tamtéž*, s. 52.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 53.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 54.

⁹² *Tamtéž*, s. 55.

⁹³ *Tamtéž*, s. 56.

Ve Zlaté bule Karla IV. z roku 1356 je zanesena povinnost potvrzení privilegií kurfiřtů ze strany nově zvoleného krále. Jako protiakt ke confirmaci následuje hold.⁹⁴ Podívejme se na příslušnou pasáž podrobněji.⁹⁵ Čteme v ní, že římský panovník má bez otálení ihned po své volbě, dříve než se začne věnovat jiným správním záležitostem, potvrdit kurfiřtům všechna jejich privilegia, práva a hodnosti, která až dosud obdrželi a drží. Po císařské korunovaci má všechna tato privilegia obnovit a žádným způsobem jim nebránit ve vykonávání potvrzených práv, ale naopak je v tom podporovat. Vidíme tu, že zatímco po volbě římským králem jde o *confirmatio* a *approbatio*, po císařské volbě jen o *innovatio*. Teoreticky by se mělo takové posunutí významu zrcadlit v dispozičních konfirmačních sloves po Karlově císařské korunovaci.

V některých oblastech postupně vznikl spor o tom, zda má dojít nejprve ke confirmaci či k holdu.⁹⁶ Také se časem prosadilo přezkoumávání privilegií, jež měla být potvrzena.⁹⁷ K tomu se dostanu, až budu popisovat konfirmační řízení.

II.2 Konfirmační řízení

Na následujících řádcích bude nastíněn vznik potvrzovacích listin počínaje důvody a motivy pro jejich vydání, přes povinnost či naopak dobrovolnost jejich potvrzování jak ze strany vydavatele, tak potenciálních příjemců. Následovat bude samotný proces zlistinění a hotový listinný produkt.⁹⁸

⁹⁴ Tamtéž, s. 58.

⁹⁵ Karl Zeumer, *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. (Teil 2)*, Weimar 1908, s. 291-292.

Cap. II. De electione Romanorum regis.

[...]

4. *Postquam autem in eodem loco ipsi vel pars eorum maior numero elegerit, talis electio perinde haberi et reputari debet, ac si foret ab ipsis omnibus nemine discrepante concorditer celebrata. Sique per tempus aliquod morari, abesse et tardare contingeret aliquem de electoribus seu nunciis antedictis, dum tamen veniret, antequam predicta esset electio celebrata, hunc ad electionem ipsam in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa adventus sui tempore [16] consistebat.[15] Et quia de antiqua approbata et laudabili consuetudine inconvulse quod subscribitur semper extitit hactenus observatum, ideoque et nos constituimus et de imperialis decernimus plenitudine potestatis, quod is, qui modo premisso in regem fuerit Romanorum electus, peracta statim electione huiusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis sive negociis virtute sacri imperii administret, universis et singulis principibus electoribus ecclesiasticis et secularibus, qui propinquiora sacri imperii membra esse noscuntur, omnia ipsorum privilegia, litteras, iura, libertates et concessionem, antiquas consuetudines et etiam dignitates, et quicquid ipsi ab imperio usque in diem electionis sue obtinuerunt et possederunt, absque dilacione et contradictione confirmare et approbare debeat per suas litteras et sigilla ipsisque premissa omnia innovare, postquam imperialibus fuerit infulis coronatus. Confirmacionem autem huiusmodi electus ipse cuilibet principi electori in specie primo suo nomine regali faciet et deinde sub imperiali titulo innovabit, et in hiis ipsos principes omnes in genere et quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo graciosae tenebitur promovere.*

⁹⁶ Heinz Mohnhaupt, *Confirmatio privilegiorum*, s. 60.

⁹⁷ Tamtéž, s. 61.

⁹⁸ Schéma v zásadě odpovídá čtyřem fázím průběhu konfirmačního řízení v Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 169-173.

V předchozích odstavcích jsem hovořil o názoru na potvrzování listin a obecně o délce platnosti středověkých písemností privilegiálního charakteru. Stály tu proti sobě dvě protirečící si tendence. V praxi se ale prosadila ta, podle níž bylo jistější nechat si potvrdit privilegia od nově nastoupivšího panovníka, než se jen spoléhat na právní účinnost listin vydaných jeho předchůdci.

Nelze jednoznačně říci, zda potvrzování starších výsad bylo po změně na trůnu povinností,⁹⁹ jak by tomu chtěl nikdy v platnost nevstoupivší zákoník Karla IV. *Maiestas Carolina* v 117. kapitole nazvané „*De bonis claustralibus*“.¹⁰⁰ Stejná myšlenka se objevuje již o 200 let dříve v listině Friedricha Barbarossy pro klášter Georgenberg u Goslaru. Panovník zde klášteru vyčítá, že se dostatečně nestaral o panovnické confirmace svých práv a tím měla být poškozena klášterní práva k jeho majetkům.¹⁰¹ Dá se říci, že především příjemce byl zainteresován na potvrzení jemu náležejících práv panovníkem. Pro moravské confirmace lucemburské doby konstatovala Lenka Martínková, že až u 3/4 všech confirmací vycházela iniciativa ze strany příjemce.¹⁰² Podobný stav u potvrzení pro říšská města seznal také Dirk Hewig.¹⁰³ Pravdou je, že na sklonku středověku byla neexistence potvrzení vlastních privilegií stran předchozích panovníků chápána jako deficit.¹⁰⁴ Dlouhé řady panovnických confirmací začínají u říšských měst zhruba od poloviny 13. století.¹⁰⁵

Panovník tak z potvrzení práv jistého příjemce mohl vytěžit vlastně pouze finanční výnos, jak uvádí Lenka Martínková.¹⁰⁶ Bylo by však chybou takto omezovat možnost vytěžení takové situace ze strany panovníka. Jak před nedávnem prokázal Peter Brun, právě poskytnutí, nebo potvrzení privilegií bylo pro panovníka dobrou příležitostí inscenovat se jako svrchovaný panovník, byla to příležitost k představení jeho panovnického potenciálu. Tento rozměr confirmací pak ke slovu přicházel třeba během událostí v Aargau roku 1415, kdy byl na Friedricha IV. Habsburského uvržen acht a římský král Zikmund se rozhodl

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 164; Lenka Martínková se k této eventualitě staví spíše negativně viz Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 164.

¹⁰⁰ Berndt-Ulrich Hergemöller, *Maiestas Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355*, München 1995, s. 218.

¹⁰¹ *MGH, diplomata regum et imperatorum Germaniae tom. X, pars I.: Die Urkunden Friedrichs I. 1152–1158*, bearb. von Heinrich Appelt, Rainer Maria Herkenrath, Walter Koch, Josef Riedmann, Winfried Stelzer, Kurt Zeillinger, 1975, č. 10; viz též Hermann Krause, *Die Rolle der Bestätigung*, s. 405.

¹⁰² Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 155.

¹⁰³ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 22–23.

¹⁰⁴ Josef Pauser, *Privilegienconfirmation in der Zeit Ferdinands I.*, s. 300.

¹⁰⁵ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 15–17.

¹⁰⁶ Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 164.

vystavit konfirmace pro některá aargauská maloměsta, aby tak prezentoval svou svrchovanou moc a ukázal svou sílu nevěrným městům, která zůstávala na Friedrichově straně.¹⁰⁷

Již výše jsme slyšeli, že vydání konfirmace nemusela vyvolat jen změna panovníka, ale také změna jeho statusu – ve středověké říši nejčastěji římská korunovace. Mluvila o tom *Zlatá bula*, ale konfirmace, resp. obnovení, jak říká jeden z jejích předpisů, vydávané po císařské korunovaci příjemcům, kteří disponovali potvrzením práv již dřívější doby od stejné osoby, nacházíme již dříve. Někdy se již u příležitosti první konfirmace (z titulu římského krále) objevuje v takové listině slib, že k novému potvrzení privilegií dojde po císařské korunovaci. Podobné sliby přicházely u pretendentů trůnu.¹⁰⁸ Známe je ale i z českého prostředí. Jsou poměrně nečetné. Dochovaly se dvě konfirmační listiny, kde vydavatelé slibují potvrdit listinu znovu, jakmile budou korunováni. Poprvé se tak stalo v konfirmaci Jindřicha Korutanského pro Litoměřice z roku 1308.¹⁰⁹ Jindřich tehdy navíc neměl velkou pečeť a musel pečetit jen svým sekretem. To bylo dalším dobrým důvodem, proč Litoměřičtí nejspíš připomínali, že by rádi disponovali konfirmací potvrzenou majestátní pečetí. Druhý takový případ se udál jen o dva roky později a týkal se jiného polabského města – Kolína.¹¹⁰ Jan Lucemburský zde dal stejný slib jako před tím Litoměřicím Jindřich Korutanský. Taktéž ještě nebyl korunován a ani nevládnul velkou královskou pečeť. Na rozdíl od Jindřicha však svůj slib dodržel, i když to trvalo přes dvacet let. Na příslušném místě si těchto dvou listin všimneme podrobněji.

V nástupu nového panovníka v zásadě spočívaly i důvody vydání konfirmace Jindřicha V. pro Vratislav roku 1290. Okolnosti jejího vydání však byly blíže specifikovány, neboť k potvrzení práv došlo poté, co mu město složilo slib věrnosti.¹¹¹

Další příležitostí k vydání konfirmace bylo smíření s městem, v případě říšského prostředí bývalo často spojeno se zrušením vyhlášeného achtu.¹¹² Například roku 1219 se Friedrich II. smiřuje se Štrasburkem a slibuje jej zachovávat při starých právech. Zajímavá je listina Václava IV. z roku 1381, v níž znovu uvádí v platnost všechna práva štrasburských měšťanů. Důvodem k jejich zneplatnění bylo jejich předchozí přechovávání do klatby uvrženého Hartmanna Roteho z Basileje.¹¹³ Stejný důvod pro vydání potvrzovací listiny lze ale pozorovat i u nás. Takový případ sledujeme roku 1319 na Starém Městě pražském, kdy

¹⁰⁷ Peter Brun, *Von Sinn und Unsinn*, s. 169–179.

¹⁰⁸ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 19

¹⁰⁹ *CIM II.*, č. 85.

¹¹⁰ *CIM II.*, č. 92.

¹¹¹ *SUB V.*, č. 461.

¹¹² Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 20.

¹¹³ *Tamtéž. UB Strassburg VI.*, č. 10.

Jan Lucemburský městu potvrdil dávné privilegium pro pražské Němce.¹¹⁴ Listina byla vydána po neúspěšném odboji města ve spojení s královnou Eliškou a částí české šlechty. Konfirmace tu plní část aktu usmíření s městem. Na druhé straně nelze zamlčet, že listina se nevztahovala k celému městu a navíc obsahovala řadu neplatných a anachronických opatření.¹¹⁵ Ze stejného důvodu vydal nedlouho předtím Jan konfirmační listinu pro Hradec Králové – věnné město, které stálo při protipanovnické vzpouře na straně královny. Panovník mu odpouští vinny a na znamení usmíření potvrzuje jeho privilegia.¹¹⁶ Takový důvod přichází i u slezských měst. Jako příklad lze uvést konfirmaci Boleslava III. Lehnicko-Břežského pro Goldberk z roku 1341 po ukončeném sporu s městem, které se zpěchovalo zaplatit vévodovi částku nad rámec obvykle odváděných daní.¹¹⁷ Spor s městy svého knížectví musela v závěru 80. let 14. století urovnávat Anežka Svídnická – na konci nesvárů bylo smíření a vydání konfirmační listiny.¹¹⁸

Důvodem k vydání konfirmační listiny mohly být i problémy s pečeti. Výše se tato motivace prolínala se slibem znovupotvrzení po královské korunovaci, jak jsme jej poznali ve dvou listinách Jindřicha Korutanského a Jana Lucemburského. Někdy však mohl být důvod prozaičtější. Jako když 2. října 1376 čerstvě zvolený a korunovaný Václav IV. potvrdil Bernu jeho privilegia, ovšem pečetil jen menší pečetí. Jeho otec vydal 21. června 1378 městu konfirmaci pod majestátem.¹¹⁹

Všechny vyjmenované důvody a podněty vydání konfirmací stály mimo rámec vlastního města, které na jejich načasování a průběh nemělo žádný vliv. Byť samozřejmě iniciativu směřující k vydání konfirmace v důsledku drželo ve svých rukou. Existovaly ale také okolnosti, které mohla vyvolat situace nastalá v samotných městech. Častým důvodem byla buď ztráta, nebo poškození privilegií – nezřídka v souvislosti s požárem města. Tak tomu bylo u celé řady konfirmací. Požáry tu bývaly častými a nevítanými hosty a nezřídka pod jejich plameny lehlo popelem celé město, nebo jeho část. Listinné archivy bývaly umístěny v kamenných domech či věžích, ale zkáze častokrát neušly. Takovými příčinami Jan Lucemburský zdůvodňoval vydání tří za sebou jdoucích konfirmačních listin roku 1325 pro Pirnu, Ústí nad Labem a Louny, i když pro Louny je jako důvod zániku privilegií uvedena neopatrnost radních.¹²⁰ Dal to najevo již v arenze prvních dvou listin: „*Cum ad regie*

¹¹⁴ *CIM I.*, č. 12.

¹¹⁵ Jaroslav Mezník, *Praha před husitskou revolucí*, Praha 1990, s. 31.

¹¹⁶ *CIM II.*, č. 103.

¹¹⁷ *SR* 6523.

¹¹⁸ *CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181.

¹¹⁹ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 21–22.

¹²⁰ *CIM II.*, č. 132–134.

celsitudinis apicem divina favente gracia evocati universos nostre dicioni subditos ad indemnitatibus et periculis preservare et eorum dispendiis ex suscepti culminis officio pie succurere teneamur“. Ze stejných důvodů ale vznikaly i další konfirmace: např. roku 1335 znovu pro Ústí nad Labem,¹²¹ nebo roku 1387 pro Ostrov.¹²² Příčinou vydání konfirmace pro slezský Kožuchov v roce 1419 byl také městský požár a škody, které město utrpělo, i když není zmíněno, zda došlo i ke zničení listin. Listiny tu nejsou inserovány, ale jednotlivá práva vyjmenována, což by této domněnce nasvědčovalo.¹²³ Méně často vydání konfirmace způsobilo zničení privilegií nepřátelským vpádem. Stalo se tak v Nymburku za vlády Jana Lucemburského, kdy do města vtrhnul Jan z Biberštejna. Král potom na žádost měšťanů jejich privilegia obnovil.¹²⁴ K dalším důvodům patřila snaha vládce po povznesení města následující například po velkých výdajích v jeho prospěch.¹²⁵ Řeč je tu o Sušici, která nechala v prvních letech Janovy vlády vybudovat s velkými náklady městské opevnění. O této události svědčí nápis datovaný k roku 1322, dochovaný dodnes na sušické radnici, ale původně umístěný někde na bráně při tzv. klášterní zdi.¹²⁶ Konfirmace také mohla do určité míry rekompensovat škody utrpěné v bojích na panovníkově straně, i když nedošlo přímo ke ztrátě nebo poškození městského archivu. Takovou potvrzovací listinu obdržel roku 1404 Žatec od Václava IV.¹²⁷ Obdobné důvody oznamuje také potvrzovací listina pro Cheb vydaná Janem Lucemburským roku 1341 – přesněji řečeno nebezpečí, které kvůli českému králi muselo město vytrpět.¹²⁸ Dále se mohla potvrzovací listina objevit v případě ukončení sporu dvou panovníkovi podřízených subjektů, jako tomu bylo v případě sporu o obchodní práva mezi Starým Městem pražským a Chebem počátkem 40. let 14. století.¹²⁹ Spor o obchodní práva mezi Litoměřicemi a Ústím nad Labem byl uzavřen Janem Lucemburským roku 1325, kdy konfirmoval práva obou stran.¹³⁰ Jakési nespecifikované rušení výsad, kterým město přišlo ke škodě, bylo podnětem k vydání konfirmace pro Vodňany roku 1335.¹³¹

¹²¹ *CIM II.*, č. 176.

¹²² *CIM II.*, č. 620.

¹²³ AP Wrocław, Rep. 132 a. Dep. miasta Kożuchowa, č. 6, regest: *CDS XXIV*, s. 132, č. 6.

¹²⁴ *CIM II.*, č. 149.

¹²⁵ *CIM II.*, č. 131.

¹²⁶ Sušice (Schüttenhofen), in: *Soupis památek, 12. Politický okres sušický*, Praha 1900, s. 112.

¹²⁷ *CIM II.*, č. 763.

¹²⁸ *CIM II.*, č. 226. Nejspíš se týkaly předchozího sporu o chebskou zástavu, na níž vznášel nárok Ludvík Bavor po smrti Jana Dolnobavorského, který byl jediným synem Markéty Lucemburské a Jindřicha XIV. Dolnobavorského. Markéta se měla vzdát všech vdovských nároků pod pohrůžkou navrácení Chebska říši viz Lenka Bobková, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek IV.a 1310-1402*, Praha 2003, s. 175.

¹²⁹ *CIM II.*, č. 245.

¹³⁰ *CIM II.*, č. 139.

¹³¹ *CIM II.*, č. 185.

Konečně vystavení konfirmační listiny mohlo být vyvoláno konkrétními potřebami či ohrožením města v některé z právních oblastí. Nalézáme několik takových konfirmací, kde základem pro jejich vydání byla stížnost měšťanů panovníkovi. Stěžovali si například měšťané věnných měst Hradce Králové, Vysokého Mýta, Poličky, Chrudimi a Jaroměře na příliš časté konání podkomořských soudů stran podkomořího královny Alžběty Pomořanské.¹³²

Typický průběh konfirmačního řízení obvykle začínal suplikou budoucího příjemce. Mohla být přednesena ústně nebo písemně. Obojí je z narací potvrzovacích listin doloženo. Ústní žádost přímo před králem přednesli například Ústečtí roku 1335, když jej informovali o okolnostech, při nichž jejich privilegia zanikla.¹³³ Písemná suplika je doložena častěji.¹³⁴ V některých případech petenti předkládali tzv. *supplex petitio* o jejímž charakteru ale není známo nic bližšího včetně toho, jak se mohla lišit od obvyklé žádosti. Takovou supliku například předali Václavu IV. Kouřimští roku 1389 žádající potvrzení listiny na mlóvé právo.¹³⁵ Stejným způsobem postupovali Staroměstští, když žádali Václava IV. o ubezpečení v tom, že jim nebude založení NMP na škodu – a to potvrzením příslušné Karlovy listiny.¹³⁶ Jen v jediném případě, roku 1343 u Vratislavi, je doloženo jméno měšťana, který supliku předkládal. Tím, kdo ji králi, nepochybně sepsanou, přinesl, byl vratislavský měšťan Tylo z Lehnice.¹³⁷

Zajímavá a svou podrobností nadprůměrná je narace konfirmace Václava IV. pro Landek z roku 1392.¹³⁸ Je v ní totiž shrnuta suplika a jakási předhistorie vydání této listiny. Z ní se dozvídáme, že město Landek kdysi při svém založení od Jana Lucemburského a Karla IV. obdrželo různá privilegia, a která, což není vysloveno, ale z dalšího to nutně vyplývá, byla nějakým způsobem ztracena či nedostupná. Znovu byla nalezena v období, kdy Jošt držel kladskou zemi v zástavě. Vyřízením celé věci byl následně pověřen kladský hejtman Štěpán

¹³² CIM II., č. 671.

¹³³ CIM II., č. 176.

¹³⁴ Např. CIM II., č. 321, 337, 345, 602.

¹³⁵ CIM II., č. 633.

¹³⁶ CIM I., č. 107.

¹³⁷ BU, č. 177.

¹³⁸ AP Wrocław, Rep. 132 a. Depozyt miasta Łądka nr 1 (vidimus z roku 1497). Edice v GGG II., č. 264: „*das vor uns kommen burger czu Landecke des weichbildiss czu Glotz und haben uns czu wissen gethon, wy das sy von yrer aussaczunge und dornoch von seliger gedechtnisse dem durchlauchtign konig Johan unsserem anherren unnd keysser Karlen unsserem vater etliche freyheide, dy hernoch geschreiben stehith, redlichen herbracht und yrworben haben und das in dye czeite, alz der hochgeborne Joste, marggraf czu Merhern ... Glatze dy stat und lande von uns phandissweiss ynnehatte, solche briffe und handfesten, dy sy dorobir hetten, von des egenanten unssers vetter fynden genومن warden; unnd wann wir von redlicher undirweissunge Stephans Poduska, unssers heuptmanns czu Glatze, dem wir das czu erfaren sunderlichen befohlen hatten, der burger von Glatze unnd auch ander unsser getrawen eygentlich undirricht seyn, das dy egenanten ... solche freyheide ... dorobir gehabith haben, dovon ...*“

Poduška. Stará královská privilegia Jana a Karla IV. tu nejsou označena za ztracená, ale nejsou inserována, nýbrž jejich obsah je shrnut. Dnes již dochována nejsou.

Pokud se v naraci listiny hovoří o suplice, vesměs je jasné, že se jednalo o zástupce města, kteří jsou v té souvislosti obvykle jmenováni. Ne zcela zřetelná situace je jen u dvou konfirmací stejné věci pro Svídnici z roku 1374, kde není jisté, došlo-li k tomu na žádost Anežky Svídnické, nebo města samého.¹³⁹

Jak takové supliky vypadaly? Zde narážíme na naprostou torzovitost pramenů. V rámci královských měst z doby předhusitské se dochovala jen jediná taková suplika. Pochází z prostředí Domažlic z roku 1382. Měšťané v ní Václava žádali o odpuštění platby berně kvůli zpuštění města, které město utrpělo při bavorské vpádu roku 1373, a kvůli nutnosti opravit městské hradby. Václav je následně osvobodil od plateb na tři roky.¹⁴⁰

Z doby o něco mladší je ale k dispozici suplika týkající se přímo konfirmace. Byla sepsána v Lounech v letech 1458-1459 jejím cílem byla legalizace zisků církevního majetku během husitských válek.¹⁴¹ Jedná se o opis této žádosti provedený někdy v druhé polovině 16. století, nepochybně na základě staršího opisu. Dodnes zachovaná kopie ale není nejspíš úplným opisem, neboť písemnost postrádá základní rysy takového dokumentu, jako byla intitulace, inskripce, datace a další.¹⁴² Suplika má velmi silně vyprávěcí ráz. Dozvídáme se z ní narativní formou *de facto* o dějinách města během husitských válek, o pobytu císaře Zikmunda ve městě v srpnu 1437. Supliku uzavíral opis Zikmundovi listiny ze 13. srpna 1437. Obsahovala zástavu zboží bývalého postoloprtského kláštera. Zikmund dále vrací městu vsi Malnice a Březno stejně jako připojuje majetky bývalého kláštera magdalenitek k městskému špitálu.¹⁴³ Jiří z Poděbrad městu vyhověl a příslušné listiny vydal v květnu 1459.¹⁴⁴

Někdy si město mohlo pořídit před cestou ke královské audienci soupis listin, které žádalo potvrdit. Takový soupis je zachován ze Svídnice z roku 1504. Šlo o písemnosti vzaté s sebou tehdy městským poselstvem do Uher, na Vladislavův dvůr do Budína. Vyslanci s sebou pravděpodobně nesli originály, na radnici byl pro kontrolu ponechán jejich soupis.

¹³⁹ AP Wrocław, DM Świdnicy, U 231 (též v AMŚ, sign. 411, fol. 3v-6v); AMŚ, sign. 411, fol. 6r-8r.

¹⁴⁰ CIM II., č. 588, edice supliky v poznámkách za tímto kusem na s. 751.

¹⁴¹ Jan Mareš, *Císař Zikmund, lounské pověří a pohusitské restituce*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 117-134 (edice supliky na s. 128-134).

¹⁴² *Tamtéž*, s. 122.

¹⁴³ CIM III., č. 122.

¹⁴⁴ CIM III., č. 216, 218.

Obsahuje jen jednu konfirmační listinu, dá-li se soudit ze stručných registů, a to krále Vladislava Jagellonského.¹⁴⁵

V předkládání nebo přednášení suplik se průběh vydání konfirmačních listin v zásadě nelišil od žádostí na vydání jakékoliv jiné listiny. Specifikem vydání potvrzovací listiny bylo to, že potvrzovaný kus byl, nebo alespoň měl být, vydavatelem či jeho úředníky prohlédnut, zda je možné potvrdit jeho platnost.¹⁴⁶ Ve středověké říši vesměs nebylo nutné předkládat originál listiny, kterou chtěl její příjemce potvrdit. Ten bylo třeba předložit až tehdy, vzbudili její vidimus podezření.¹⁴⁷

Pro české ani slezské městské prostředí nelze rozhodnout, jaký způsob byl závazný nebo obvyklý. Zřejmě ale bylo přijato, pokud to bylo možné, předkládat originály písemností. Jinak by totiž těžko vzniklo v prostředí nejvýznamnějšího českého šlechtického rodu za Oldřicha II. z Rožmberka falzum, které mělo tento rod privilegovat nad ostatní tím, že při potvrzení mohou předkládat jen inserty listin.¹⁴⁸

Jen málo se lze v naracích listin setkat s bližší charakteristikou, v jaké formě byly potvrzované kusy vydavatelům předkládány. Opakovaně zaznívá obrat, že daná písemnost byla prostě přinesena. Více se dozvídáme např. u listiny pro Břeh, v níž Břežští žádají o potvrzení, přinesli roku 1324 Boleslavu III. „*knihu, do které byla vepsána všechna jejich práva*“.¹⁴⁹ Nejasná je například forma, v níž byly Vratislavskými roku 1400 předneseny před Václavem IV. „*zvyk a ustanovení od starodávna užívané*“ týkající se reglementace prodeje sukna ve městě.¹⁵⁰ Nejspíš ale toto sepsání zvyků nemělo listinnou formu. Jinak tomu bylo v případech, kdy potvrzované kusy v originálech již neexistovaly. Tehdy se předkládaly buď opisy,¹⁵¹ nebo se vydavatel musel o jejich obsahu informovat jinak, nespoleháje se jen na informace petentů. Zajímavá je v tomto ohledu konfirmace pro Louny z roku 1325, která byla vydána, jak jsme již slyšeli, poté, co měšťané o předchozí privilegia z neopatrnosti přišli.¹⁵² Na druhé straně však vydavatel Jan Lucemburský v listině uvádí, že se o právech udělených městu informoval „*ex litterarum tenore nostrorum predecessorum*“. Odkud se tedy vlastně dozvěděl o jejich obsahu? Zde nezbývají než dohady. Žádnou oporu v pramenech nemáme.

¹⁴⁵ AP Wrocław, DM Świdnicy, U 5171.

¹⁴⁶ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 26.

¹⁴⁷ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 25; Harry Breßlau, *Handbuch der Urkundenlehre. Zweiter Band*, Leipzig 1915, s. 28.

¹⁴⁸ Robert Šimůnek–Roman Lavička, *Páni z Rožmberka 1250-1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011, s. 135.

¹⁴⁹ „*eyn buch, do inne geshribet stunden alle sy recht*“ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 504-509.

¹⁵⁰ „*ein gewonheid und saczung von alders gehabt*“ AP Wrocław, DM Wrocławia, sign. 992.

¹⁵¹ Konfirmace pro Nové Město pražské od Zikmunda roku 1436 viz *CIM I.*, č. 141.

¹⁵² *CIM II.*, č. 134.

Tato listina je sice nejstarším panovnickým privilegiem v městském archivu dodnes, ale v opise se zachovalo ještě jedno starší, takže je jasné, že o úplně všechna privilegia tehdy Lounští nepřišli. Podobným oříškem je konfirmace Karla IV. pro Loket. Městské listiny shořely a měšťané proto žádali panovníka o jejich obnovení. Karel v naráci vydané konfirmace zdůraznil, že o shořelých listinách „*plenam informationem habemus*“. Od koho či z jakých pramenů uvedeno není, a tak opět nezbyvají než dohady.¹⁵³ V úvahu by mohlo přicházet užití královských register.¹⁵⁴

Není vyloučeno, že panovník, pokud daná listina byla zanesena do register, opravdu mohl využít jejich záznamů, i když to *expressis verbis* do roku 1419 není nikde doloženo. Mohlo se stávat, že město vyslalo panovníkovi koncept konfirmační listiny – v takovém případě byla zkoumána její shodnost s „Vorurkunden“.¹⁵⁵

Předložené písemnosti k potvrzení, ať už to byly originály nebo opisy, měly být v ideálním případě prohlédnuty vydavatelem, nebo některým z vyšších představitelů jeho kanceláře. Bohužel máme vcelku málo informací o způsobech kontroly takových písemností a to nejen v českém a slezském měřítku, ale i širě středoevropském.¹⁵⁶ Zkoumání listiny nejspíš bývalo často jen povrchní, omezuje se jen na bližší ohledání pečeti.¹⁵⁷ Jen zřídka jsou doklady o nějaké hlubší kritice, ba dokonce odmítnutí konfirmace. Jeden takový příklad je znám z období vlády Friedricha II., kdy roku 1222 jeho kancelář odmítla potvrdit listinu Konráda II. s odůvodněním, že bylo neobvyklé potvrzovat v jeho kanceláři tak stará privilegia.¹⁵⁸ Z říše známe případy, že se na rozhodnutí o udělení konfirmace podílela také okolo krále (císaře) shromážděná říšská knížata – příležitostně se mohlo dokonce jednat o formu soudního jednání.¹⁵⁹ Výjimkou, kdy přichází bližší informace o středověké listinné kritice k potvrzení předložených listin, je *Privilegium maius*. Bylo vyhotoveno v kanceláři Rudolfa IV. Habsburského v letech 1358/59. Šlo o padělanou listinu Jindřicha IV. obsahující jako inserty další falza. V širším smyslu se pod ním rozumí celý komplex těchto padělaných listin, které tehdy vznikly na habsburském dvoře. Měly zakládat přednostní postavení rakouských zemí v rámci říše, ospravedlnit samostatnou vládu Rudolfa a upozadit jeho bratry a legalizovat jeho

¹⁵³ *CIM II.*, č. 337.

¹⁵⁴ Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*, in: *Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgesellschaft vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag*, hrsg. von H. Bräuer, E. Schlerich, Leipzig 2011, s. 424.

¹⁵⁵ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 28.

¹⁵⁶ Harry Breßlau, *Handbuch der Urkundelehre. Zweiter Band*, s. 29.

¹⁵⁷ *Tamtéž*.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 30.

¹⁵⁹ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 29-30.

vliv v pasovské a salzburské diecézi. Kromě toho měly zajišťovat např. osvobození od říšských služeb, neomezené soudnictví, zásadu primogenitury atd. atd. Vidimus tohoto privilegia s inserovanými falzy byl předložen Karlu IV. k potvrzení roku 1360. Tehdy se ale na jeho dvoře nacházel básník Petrarca, který císaři poskytl dobrozdání v neprospěch pravosti této listiny, resp. insertů listin císařů Caesara a Nerona. Karel IV. tehdy privilegium nepotvrdil. Učinil tak až Friedrich III. roku 1453.¹⁶⁰ Pod povrch pozdně středověké listinné kritiky se také dostáváme v některých dalších případech, které však již nebyly spojeny přímo s jejich konfirmací.¹⁶¹

Ve zkoumaných konfirmačních listinách lze v několika případech narazit na podrobnější nebo obecnější zmínky o přezkoumávání listin. Zajímavé je, že téměř ve všech případech, kdy něco takového přichází, je také inserována potvrzovaná listina. Insertní konfirmace zpravidla ve studovaném materiálu nepřevládaly (nebo netvořily absolutní většinu), jak o tom ještě budu hovořit. Ale nyní již ke konkrétním zmínkám středověké listinné kritiky. Uplatnila se v Janově konfirmaci pro Žatec z roku 1317, kdy je zdůrazněno, že byla k potvrzení předložena listina Přemysla Otakara II. zpečetěná královskou pečetí.¹⁶² O deset let později, když se Mostečtí rozhodli žádat u krále o potvrzení listiny Přemysla Otakara II.,¹⁶³ bylo jejím vydavatelem shledáno, že má listina svoji pečeť a ani jinak není v nejmenším poškozená. Šlo tu o obrat „*veris et integris sigillis eius pendentibus, non abrasum, non cancellatum nec in aliqua sui parte viciatum*”, který se objevuje později i jinde, ale to už se spíše stává strnulou formální listinnou formulí. Roku 1352 potvrzoval Karel IV. Mělníku dvě listiny Přemysla Otakara II. a Václava II. Obě byly vybaveny velkou královskou přivěšenou pečetí na hedvábných šnůrách a nebyly nijak poškozené. Obě dvě byly vydavateli přečteny a jím prohlédnuty.¹⁶⁴ Před očima tu vyvstávají alespoň trochu jasnější kontury počátku konfirmačního řízení. Mělničtí tu předstoupili před panovníka, který tehdy dlel v Praze. Přednesli mu svou žádost týkající se potvrzení zmíněných listin. Bohužel nevíme, zda tato žádost měla jen ústní, nebo také písemnou formu. Tyto listiny byly následně snad samotnému

¹⁶⁰ LexMa 7, CD Rom-Ausgabe, 230; Günther Hödl, *Die Bestätigung und Erweiterung*; Alfons Lhotsky, *Privilegium maius. Die Geschichte einer Urkunde*, München 1957; Heinrich Appelt, *Zur diplomatischen Beurteilung des Privilegium maius*, in: *Grundwissenschaften und Geschichte. Festschrift für Peter Acht*, Kallmünz i. d. Opf. 1976, s. 210–217; nejnověji viz Eva Schlotheuber, *Das Privilegium maius - eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss*, in: *Die Geburt Österreichs. 850 Jahre Privilegium minus*, hrsg. von Peter Schmid, Heinrich Wanderwitz, Regensburg 2007, s. 143-165.

¹⁶¹ Thomas Frenz, *Die angeblichen Gründungsprivilegien des Klosters Kempten und ihre Rolle im Streit zwischen Stift und Reichsstadt Kempten : ein Beispiel spätmittelalterlicher Urkundenkritik*, in: *Fälschungen im Mittelalter*. Internationaler Kongreß der Monumenta Germaniae Historica, München, 16.-19. September 1986. Band 3: *Diplomatische Fälschungen. 1*, Hannover 1988, s. 611-624.

¹⁶² CIM II., č. 100.

¹⁶³ CIM II., č. 142.

¹⁶⁴ CIM II., 321.

panovníkovi čteny a on, nebo spíše pověřený kancelářský úředník, je potom přehlédl, zda nejsou nějak poškozená, zda například neobsahují vyškrabaná místa či jiné vady. Jeho pozornost se ale koncentrovala především na přivěšené pečeti. Ty, stejně jako listiny samotné byly shledány bez vad.

Rovněž confirmace pro slezskou Lehnici z roku 1380, kterou vydal vévoda Ruprecht, v sobě skrývá několik informací o zkoumání předložené listiny. Lehničtí tu předložili předchozí všeobecnou confirmaci vévody Václava I., která, jak nás zpravuje narace, nebyla nijak poškozena ani nebudila jakékoliv podezření. Byla zpečetěna otcem vévody Ruprechta, knížetem Václavem I. Šlo o velkou pečeť zavěšenou na červeno-zelených provázcích.¹⁶⁵

Ve dvou dalších případech se setkáváme s tím, že byla vydavateli listina daná k potvrzení alespoň přečtena. Jiné další úkony zaznamenány nebyly. Jednalo se o confirmace dvou svídnicko-javorských hejtmanů. Nejprve roku 1399 Beneš z Choustníka potvrdil městu Boleslavec listinu Jindřicha Javorského.¹⁶⁶ Druhý příklad pochází z roku 1407, kdy Jan Krušina z Lichtenburka potvrdil městu Lemberk hned několik listin. Na rozdíl od všech předchozích tu nebyly inserovány. Byl tu však podán jejich poměrně podrobný výtah.¹⁶⁷

Poslední listina, o které se v této souvislosti zmíním, je další všeobecná confirmace pro Lehnici – tentokrát od Václava II. Lehnického z roku 1409. Obrat vztahující se k potvrzovanému kusu je tu ale téměř stejný jako při předchozí všeobecné confirmaci, takže je tu těžko rozhodnout, zda skutečně zrcadlí reálný průběh confirmačního řízení, nebo zda došlo k pouhému převzetí.¹⁶⁸

Uvedené příklady dokazují, že prohlídka potvrzovaných listin asi nebyla úplně běžnou součástí confirmačního řízení. Nebo alespoň nemáme informace o opaku. Musíme se tu spoléhat na samotnou dikci listin, které jsou bohužel v tomto ohledu mimořádně skoupé. Ale i z nečetných zmínek vyplývá, že kontrola listin, pokud vůbec přicházela, se zpravidla omezovala na zkoumání pečeti, nebo obecně vnějších znaků.¹⁶⁹ V několika případech jsem doložil, že potvrzované listiny byly před vydavatelem čteny. Tehdy mohl sám nejlépe posoudit, zda je znění příslušné listiny hodno potvrzení. Snad příliš nepochybíme, když budeme předpokládat, že alespoň v kanceláři k četbě příslušných písemností předkládaných ke confirmaci docházelo. Těžko si představit, že by se panovník dobrovolně vzdával tohoto poměrně důležitého správního instrumentu. To, že se při confirmačním procesu v první řadě

¹⁶⁵ *UBSL*, č. 313.

¹⁶⁶ *Landbuch księstw III.*, s. 185-186, č. 760.

¹⁶⁷ *Urkundenbuch der Stadt Löwenberg*, s. 30-32, č. 30

¹⁶⁸ AP Wrocław, DM Legnicy, č. 226; regest: *UBSL*, č. 438.

¹⁶⁹ Stejně zjištění přináší i Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 1161-162.

přihlíželo k pečetí potvrzovaných listin, potvrzuje výše vyjádřenou domněnku, že běžnější bylo ke konfirmaci přinášet přímo originály písemností, které petent žádal potvrdit.

Na formulář konfirmačních listin měly v mnoha případech vliv předchozí zeměpanské potvrzovací listiny, které se nacházely v městských archivech.¹⁷⁰ Je to patrné například na konfirmacích pro Lehnicí během 14. století. Velmi se rovněž podobají všeobecné konfirmace českých králů pro Vratislav. Četné styčné body se však nacházejí porůznu i jinde. Vzájemně se někdy mohl ovlivňovat formulář listin pro různé příjemce, jež byly vydány během krátkého časového intervalu jedním vydavatelem. Takové shody prokazují např. tři potvrzovací listiny vydané postupně pro Pirnu, Ústí nad Labem a Louny vzniklé v kanceláři Jana Lucemburského v rozmezí 20.-22. dubna 1325. Těmto otázkám se ale budu věnovat v samostatné části věnované rozboru listinného formuláře konfirmací.

Vliv potvrzovaných listin se pravděpodobně odrážel i na jazyku konfirmačních listin. Nejspíš tak si lze totiž vysvětlit, že se v nich déle než v ostatním listinném materiálu udržuje latina. Jak pro slezská tak česká města platí, že němčina do jejich konfirmačních listin sice proniká, ale nikoliv takovým tempem jako do jiných zeměpanských listin, jejichž příjemcem byla města. I k této problematice se ještě podrobněji vrátím.

Kapitolu o konfirmačním řízení jako takovém zakončíme příběhem z rakouských zemí, který se odehrál na samém sklonku středověku. Pro dvě dolnorakouská města – Krems a Stein – tu totiž máme k dispozici výjimečně podrobné prameny, které umožňují tento proces poměrně detailně rekonstruovat.¹⁷¹ Můžeme ho také snadno porovnat s rekonstrukcí, jak jsem se o ní pokusil pro české a slezské prostředí doby předhusitské. Ferdinand I. nastoupil na trůn v rakouských dědičných zemích roku 1520. Krátce poté pověřil dolnorakouskou dvorskou radu oprávněním potvrzovat privilegia předtím již potvrzená císařem Maxmiliánem. Rada měla také určitým způsobem přezkoumávat obsah potvrzovaných privilegií – v tomto případě se mělo jednat o tzv. *confirmatio simplex*, tedy jednoduchou konfirmaci v krátkém úředním řízení.¹⁷²

Vzhledem k Vídni, universitě, vídeňskému biskupovi a městům Krems a Stein (účastnili se předtím totiž vzpoury, ale hlavně to byli nejdůležitější činitelé Dolních Rakous, jejichž privilegia měla být prozkoumávána pod speciálním drobnohledem) byla instrukce prohloubena. Museli předložit originály a úředníci měli zkoumat každých bod každé

¹⁷⁰ Nelze tak souhlasit s názorem Lenky Martínkové, že příjemce nebyl schopen nějakým zásadní způsobem ovlivnit podobu a rozsah konfirmačního textu (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 162). Vedle toho předchozí konfirmace často ovlivňovaly i jazyk následujících potvrzovacích listin viz dále.

¹⁷¹ Josef Pauser, *Privilegienkonfirmation*, s. 284-311.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 284.

jednotlivé k potvrzení předložené listiny – cílem bylo jakési právní očištění.¹⁷³ Vídeňští, a v tom je třeba vidět reakci na účast v předchozím povstání, byli přímo vyzváni, aby předložili privilegia. Konfirmace této druhé skupiny, kde mělo dojít k prohloubenému řízení, lze označit jako *confirmatio specialis*.¹⁷⁴

Jako *confirmatio interrupta* lze chápat potvrzovací proces měst Krems a Stein, který byl výrazně komplikovanější a měl několik fází. Měšťané nejprve zažádali o potvrzení – byli ale vyzváni panovníkem, aby předložili písemnou supliku.¹⁷⁵ Posléze se ovšem objevily rozpory mezi městy. Šlo totiž o bezprostředně při sobě ležící obce, které si mezi sebou často konkurovaly.¹⁷⁶ K rychlému vyrovnání a potvrzení tedy nedošlo.¹⁷⁷ Dolnorakouská dvorská rada, která předložené listiny zkoumala, tehdy měla k dispozici originály písemností. Z důvodů protahování procesu bylo rozhodnuto, aby originály byly vráceny městům. Nemožností jejich užití se totiž města cítila ohrožena. Byla ale povinna obratem vyhotovit jejich opisy a zaslat je zpět. Než se tak stalo, vznikl v kanceláři dolnorakouské dvorské rady jejich soupis, aby mohly být posléze srovnány s poslanými opisy.

Originály byly skutečně zaslány městům.¹⁷⁸ Za tři měsíce poté předali zástupci měst opisy listin.¹⁷⁹ Následně došlo k pověření úředníků, kteří měli porovnat znění opisů s originály.¹⁸⁰ Po třech týdnech bylo kolacionování úspěšně a s pozitivním výsledkem zakončeno.¹⁸¹ Po kolacionování však nebyl zeměpán v rakouských zemích, a tak neměl konfirmaci kdo vydat. Ferdinand potvrdil privilegia Steinu až roku 1534.¹⁸² Křemžští se snažili o potvrzení v letech 1537 a 1550, kdy je dochována suplika, v níž žádali o potvrzení vyjmenovaných privilegií. Ferdinand byl však tehdy zaneprázdněn bojem s Turky.¹⁸³ Konfirmace se protahovala i proto, že Křemže neměla všeobecnou konfirmaci od Maxmiliána I. – viděli jsme, že takové bývaly potvrzovány bez průtahů. Měšťané se za to v suplice omlouvali a pocíťovali tedy tento nedostatek.¹⁸⁴ Jejich snažení bylo korunováno úspěchem až roku 1558, kdy skutečně došlo k potvrzení osmi listin.¹⁸⁵

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 289-290.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 292.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 293.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, s. 294.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 296.

¹⁷⁸ *Tamtéž*.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 297.

¹⁸⁰ *Tamtéž*.

¹⁸¹ *Tamtéž*, s. 297-298.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 298.

¹⁸³ *Tamtéž*, s. 299-300.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 300.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 301.

Můžeme jen litovat, že obdobný příběh nelze rekonstruovat pro dobu, jíž se tu zabýváme. Počátky vlády Ferdinanda I. v rakouských zemích a jeho konfirmační činnost názorně ukazují tři možné varianty potvrzování listin. Vzpomeneme si při té příležitosti určitě na výše zmíněné případy přezkoumávání potvrzovaných listin, jak se nám je povedlo zachytit v česko-slezském materiálu. Nebyly to snad právě případy *confirmatio specialis*, zatímco většina ostatních, kde přezkoumávání listin není doloženo, bychom označili za *confirmatio simplex*? Bohužel tu tápeme a tato varianta tak musí zůstat jen hypotézou. Za jakousi přerušenu konfirmaci (*confirmatio interrupta*) by se dala považovat období mezi výše dotčenými konfirmacemi pro Kolín: z roku 1310, kdy Jan Lucemburský slíbil znovupotvrzení pod královskou pečetí, a rokem 1335, kdy k tomu skutečně došlo.¹⁸⁶ Vyvíjeli-li Kolínští v mezidobí podobnou aktivitu jako měšťané dvou dolnorakouských měst, nevíme. Zohledníme-li panovníkovu neukotvenost a pestrost itineráře, pak je to možnost, která je dobře představitelná.

Po polovině 14. století se mohl do procesu vzniku konfirmace vsunout ještě relátor, který zprostředkoval příkaz ke zlistinění uzavřený v panovnické radě, ale tento postup se stal běžnou praxí zřejmě až v kanceláři Václava IV.¹⁸⁷

Stejně jako za každou jinou písemnost privilegiálního charakteru, musel i u konfirmace příjemce odvést příslušnou taxu. Nejednalo se ale jen o poplatek přímo za listinu, ale náklady bývaly daleko širší: především pokud šlo o kancelářské úředníky, kteří se na listině nějak podíleli, či dvořany, kteří pomohli vydání listiny zprostředkovat.¹⁸⁸ Uvedme několik příkladů z říše pozdního středověku. Roku 1355 zaplatilo Řezno za potvrzení sedmi listin pod císařskou pečetí 200 zlatých, za konfirmaci pod císařskou zlatou bulou muselo doplatit dalších 24 zlatých. Výrazně více zaplatilo za konfirmaci kanceláři Ruprechta Falckého roku 1406: 606 zlatých, nepočítaje v to jiné věcné dary. Štrasburk odvedl do pokladnice krále Zikmunda roku 1413 ze stejného důvodu dokonce 2200 zlatých. Stejnou částku požadovala královská kancelář za konfirmaci o rok později od měst Frankfurtu a Mohuče, oběma se nakonec podařilo dosáhnout na snížení částky: Frankfurtští na 1200, Mohučští dokonce na 1000 zlatých.¹⁸⁹

Je známo i několik příkladů výše tax za vydané konfirmace z kanceláře Václava IV. Cáchy roku 1376 zaplatily 250 zlatých za konfirmační privilegium, ale kromě toho i další

¹⁸⁶ *CIM II.*, č. 92, 178.

¹⁸⁷ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 171.

¹⁸⁸ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 269-289.

¹⁸⁹ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 34-37.

drobnější poplatky různým osobám.¹⁹⁰ Kolín nad Rýnem roku 1380 odvedl 101 zlatých a 340 kop, Zhořelec o rok později zaplatil 65 kop. Známé jsou přemrštěné požadavky vznášené členy Václavova dvora za potvrzení listin mantovských Gonzagů, které nejprve činily 100 000 zlatých, posléze byla částka usmlouvána na 20 000.¹⁹¹ Roku 1391 potvrdil Václav Zhořelci listinu Jana Zhořeleckého vydanou den před tím za 11 kop (platba pro kancléře).¹⁹² Roku 1397 Václav prominul Kolínu nad Rýnem povstání z předešlého roku a vystavil konfirmaci – město zaplatilo 11 000 zlatých.¹⁹³

Jedná se vesměs o údaje z městských knih. Pro Korunní země výše přicházely jen příklady hornolužického Zhořelce. Už z nich je patrné, že taxy pro domácí města bývaly nižší úměrně jejich menšímu významu a bohatství (i když právě Zhořelec se mohl měřit s říšskými městy střední velikosti). Svědčí o tom i dochovaná taxa za udělení výročního trhu městu Stříbro roku 1390, která činila 7 kop grošů.¹⁹⁴ Jsou známy taxy na vyhotovení potvrzovacích listin pro některá moravská města: roku 1350 zaplatili Brněňští Janu Jindřichovi 27 hřiven grošů, roku 1421 odvedli Znojemští kanceláři Zikmunda Lucemburského 19,5 hřivny.¹⁹⁵ V této otázce ještě nebyl prováděn soustavný výzkum, jakkoliv již teď je jasné, že by se jednalo o časově velmi náročnou záležitost s ne úplně jistým výsledkem.

Pro příklad z prostředí českých královských měst se obrátíme do doby pohusitské k již jednou zmiňované konfirmační listině Jiřího z Poděbrad pro Louny, kterou předcházela dochovaná suplika.¹⁹⁶ V lounských městských účtech, zachovaných z té doby, se objevuje částka 95 kop grošů, která byla dána kancléři za vyhotovení této listiny.¹⁹⁷ Zajímavé je, že zatímco listina byla vydána 15. května 1459, platba proběhla až v listopadu téhož roku. Jistě nebudeme pochybovat, že k expedici listiny příjemci mohlo dojít až po zaplacení kancelářské taxy. Tudíž se zdá, že listina ležela půl roku v královské kanceláři a čekalo se na dodání příslušné částky. 95 kop grošů jistě nebyla malá suma, ale v kontextu tehdejšího hospodaření města Loun zase ne taková, aby její získání městu mělo činit výrazné obtíže trvající mnoho měsíců.¹⁹⁸ Důvody, proč došlo ke zpoždění platby, bohužel nejsou známy.

¹⁹⁰ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 284.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 285.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 288.

¹⁹³ *Tamtéž*.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 287.

¹⁹⁵ Robert Antonín – Tomáš Borovský, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009, s. 183, 153.

¹⁹⁶ *CIM III.*, č. 216.

¹⁹⁷ *Knihá počtů královského města Loun z let 1450–1472 a 1490–1491. Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450–1472 et 1490–1491 pertinens*, ed. Jaroslav Vaniš, Praha 1979, s. 658.

¹⁹⁸ K hospodaření Loun viz Jaroslav Vaniš, *Hospodaření královského města Loun v druhé polovině 15. století: příspěvek k městskému hospodaření královských měst v Čechách*, Praha 1979.

Dost možná, že dokážeme identifikovat i částku, která se váže k předchozí confirmaci pro toto město – vydal ji roku 1454 Ladislav Pohrobek.¹⁹⁹ Pravděpodobně s ní lze spojit výdaj 22 plus 9 dalších kop grošů „*Pro expensis ad regem*“. Problém je v tom, že tato transakce byla do účtů zanesena v září 1453.²⁰⁰ Tato poměrně vysoká částka by se snad dala spojit s jednáními, která předcházela vydání confirmace. Ale je to jen hypotéza.

Celé confirmační řízení pak na vydavatelově straně uzavíralo opsání konceptu do register.²⁰¹

II.3 Druhy confirmací

Podle obsahu se rozlišuje několik druhů confirmačních listin.²⁰² Dvě základní skupiny představují insertní nebo bezinsertní confirmace. Rozdíl spočívá v tom, zda je potvrzovaná listina do potvrzovací listiny opsána (inzerována) nebo nikoliv. Existovalo mezi nimi ale samozřejmě více mezistupňů, kdy listina nemusela být opsána celá, ale citovány její nejvýznamnější části, stejně jako se lze setkat s obsahovým výtahem. Tyto mezistupně jsou častější pro confirmace právních aktů učiněných samotným městem, i když tím nemá být řečeno, že u potvrzení panovnických privilegií vůbec nepřicházejí. Někdy dokonce můžeme narazit na vícenásobný insert, kdy v inzerované listině samé je inzerována některá další.

Až do 10. století nejsou insertní confirmace vůbec známy. První listina římského císaře (krále), kde byl proveden plný insert potvrzované listiny, pochází od Oty II. z roku 981.²⁰³ Plně se inzerování rozvinulo pod vlivem sicilské kanceláře v listinách Friedricha II. od roku 1216²⁰⁴ a od vlády Rudolfa Habsburského se stává převažujícím způsobem confirmací v říšské kanceláři.²⁰⁵ Mimo královskou (resp. císařskou) kancelář se takový druh confirmací objevuje poprvé v polovině 12. století v listinách štrasburského biskupa a salcburského arcibiskupa. Zatímco pro říši o pro moravské prostředí během 14. století počet insertních confirmací stoupá a až převažuje,²⁰⁶ zcela neplatí nárůst tohoto druhu confirmací pro potvrzovací listiny českých a slezských městských příjemců. Stejně jako v Čechách, tak ve

¹⁹⁹ *CIM III.*, č. 708.

²⁰⁰ *Kniha počtů královského města Loun*, s. 411

²⁰¹ Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 173.

²⁰² K tomu podrobně viz Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační*, s. 14-15.

²⁰³ Harry Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre, Zweiter Band*, s. 302.

²⁰⁴ *Tamtéž*, s. 306; W. Erben, L. Schmitz – Kallenberg, O. Redlich, *Urkundenlehre I.*, München – Berlin 1907, s. 355.

²⁰⁵ Harry Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre, Zweiter Band*, s. 306; Mathias Lawo, *Sprachen der Macht – Sprache als Macht. Urkundensprachen im Reich des 13. und 14. Jahrhunderts (mit editorischem Anhang)*, in: *Die Goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I.*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 531.

²⁰⁶ Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační*, s. 27; Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 34.

Slezsku sledujeme jejich zhruba třetinový podíl u potvrzovacích listin vydaných do počátku 14. století. V Čechách jejich podíl na celkové produkci výrazně klesá během vlády Jana Lucemburského (zhruba 20% potvrzovacích listin), aby za vlády Karla IV. jejich množství přesáhlo 50% a na jen o něco nižší úrovni se udrželo i během panování Václava IV. Ve Slezsku stejně jako v Čechách množství vydávaných insertních konfirmací klesá v první třetině 14. století a nejnižšího bodu dosahuje v letech 1330-1360, aby potom jejich podíl raketově vzrostl na úroveň téměř 65% celkového úhrnu potvrzovacích listin pro města. V závěru 14. a počátku 15. století se potom jejich podíl ustaluje na podobné úrovni jako v Čechách – tedy zhruba na 50 %, byť je třeba počítat s výkyvy.

Nikdy, ani v Čechách ani ve Slezsku, nedosahovaly insertní konfirmace pro městské příjemce výrazné převahy nad konfirmacemi bezinsertními. V části věnované teoretickému pohledu na potvrzovací listiny jsme viděli, že insertní konfirmace byly vnímány jako správnější a transparentnější. Praxe si z tohoto pohledu ne vždy brala poučení. Přesto ale jsou doloženy určité náznaky, že i v listinné praxi existovala povědomost o insertních konfirmacích jako správnější variantě. V několika málo bezinsertních konfirmacích se nachází obrat, že potvrzované kusy mají platit, jako kdyby byly inserovány. Evidentně tu prostupuje zvýšená míra důvěryhodnosti v insertní konfirmace. Až na jednu výjimku se tato formule objevuje ale až v samotném závěru vlády Václava IV. Byla vepsána do konfirmace pro Bystřici z roku 1411²⁰⁷ a do dvou vratislavských konfirmací z let 1404 a 1409.²⁰⁸ Dříve se objevuje jen ve všeobecné konfirmaci Karla IV. pro SMP z roku 1348.²⁰⁹

Velmi častým případem bylo spojování potvrzení listin s udělením nových práv. Takové případy se označují jako polokonfirmace.²¹⁰ Ke konfirmaci mohly být připojovány vlastně jakékoliv milosti, které mohly být pochopitelně zlistiněny též samostatně. Rozlišení konfirmace a polokonfirmace je nezdědka dosti obtížné. Ne vždy jsou od sebe zřetelně odděleny potvrzované právní akty a nově udělované. U českých královských měst tvoří tento typ značný podíl všech konfirmací. Velmi časté jsou polokonfirmace za vlády Jana Lucemburského, kdy takřka k polovině všech potvrzovacích listin bylo připojeno nějaké další ustanovení či propůjčena další milost. Výrazně méně polokonfirmací užíval Karel IV. U něj tvoří asi 10% všech jím vydaných konfirmací pro česká královská města. Za Václava IV. podíl polokonfirmací o něco stoupá, asi na trojnásobek doby Karlovy, ale nedosahuje úrovně jako během vlády Jana Lucemburského.

²⁰⁷ *GGG II.*, s. 45.

²⁰⁸ AP Wrocław, DM Wrocławia, sign. 1061, 1186.

²⁰⁹ *CIM I.*, č. 51.

²¹⁰ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační*, s. 15.

Specifickým případem jsou potom tzv. kvasikonfirmace, tedy takové listiny, které určité právo zdánlivě udělují, ale ve skutečnosti jej vlastně potvrzují.²¹¹ Neboli jinými slovy udělují to, co již příjemce dávno má a užívá. Takové listiny je tedy třeba posuzovat nejen podle dispozičních sloves, ale především s ohledem na okolnosti vzniku a pozadí událostí jim předcházející. Někdy mohou pomoci k identifikaci takové listiny pasáže z narace či dispozice. Právě-li se například v listině Bernarda Svídnického pro Svídnici, že město daná práva již vlastní a přesto jim je vládce uděluje, jde právě o kvasikonfirmaci.²¹² Podobné jsou případy darování odedávna užívaných městských práv, čili de facto jejich potvrzení či prodloužení platnosti. Ve Slezsku se také vyskytují příklady udělení již uděleného vydavatelem konfirmační listiny, jak je to doloženo za Jindřicha IV. Vratislavského v listinách pro Vratislav či Grodkov.²¹³ Ze zkoumaného materiálu vyplývá, že kvasikonfirmační listiny určené pro města vznikaly v daleko větším množství ve Slezsku. V Čechách se objevují sporadicky.

Všimněme si několika takových slezských listin. Roku 1326 osvobodil Boleslav III. Břežské od placení knížecích dávek s výjimkou dvou vyjmenovaných a zároveň potvrdil všechna jejich privilegia. Neobjevuje se zde sloveso *confirmare* ani jiné obdobné, nicméně jde přesto o konfirmaci, neboť Boleslav starší a odedávna užívaná práva znovu uděluje, čili je de facto potvrzuje.²¹⁴ Dále zmiňme listinu, v níž Boleslav Lehnický potvrzuje Goldberku roku 1327 jeho městské právo a slibuje, že nebude podporovat nikoho, kdo byl ve městě proskribován.²¹⁵ V listině samé se jedná o udělení městského práva, nicméně Goldberk městské právo obdržel již o deset let dříve (tedy alespoň formálně).²¹⁶ Kvasikonfirmační listinu obdrželi i Świebodzice ve svídnickém knížectví. Bolek Svídnický jim dává odedávna vlastněné městské právo (= čili jej vlastně potvrzuje).²¹⁷ Složitým případem je písemnost vydaná Václavem IV. pro Hiršberk v roce 1408.²¹⁸ Zavádějícím způsobem nás o jeho informuje *Katalog dokumentów*.²¹⁹ Stojí v něm, že Václav transsumuje listinu Bolka II. Svídnického z 3. června 1348 – týkala se mílového práva. Václav ovšem listinu netranssumoval, nýbrž její obsah shrnul. Je otázka, zda lze listinu považovat za konfirmaci. Jde de facto o znovuudělení obsahu Bolkovy listiny – vlastně o zopakování jeho nařízení.

²¹¹ *Tamtéž*.

²¹² AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 13.

²¹³ *SUB IV.*, č. 282, 284.

²¹⁴ Adolf Schaube, *Urkundliche Geschichte*, č. 31, s. 326–327.

²¹⁵ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundesammlung*, s. 513

²¹⁶ Viz *SR* 3674.

²¹⁷ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundesammlung*, s. 545–546, č. 149

²¹⁸ AP Wrocław, DM Jeleniej Góry, č. 53.

²¹⁹ Viz výše.

Konfirmační sloveso se nevyskytuje. Na druhé straně v suplice příjemce žádá, aby jej Václav u onoho Bolkova práva (zákaz obyvatelům obchodovat mimo trhy) zachoval a znovu je poskytl. Spíše se ale dá považovat za konfirmaci.

Přesuňme se na půdu Čech a věnujme se tamním kvasikonfirmacím. Výjimečným případem je tu již zmíněná zároveň kvasikonfirmace a polokonfirmace pro Kolín z roku 1335.²²⁰ Ten byl příjemcem první Janovy potvrzovací listiny v prosinci 1310,²²¹ tedy ještě před jeho královskou korunovací. Lucemburk mu potvrdil jeho privilegia a zároveň vysadil nový výroční trh a povolil užívat dřevo z královských lesů. V závěru listiny její vydavatel přislíbil, že po své korunovací tuto listinu obnoví pod královskou pečetí. Na to si Kolínští museli počkat 25 let. Tehdy jim totiž Jan udělil znovu právo konání trhu – v listině se skutečně mluví o prvotním udělení (to je tedy kvasikonfirmace) a v zápětí na to potvrdil městu všechna privilegia vydaná jím nebo předchůdci. Další ustanovení z dispozice listiny z roku 1310 již sice znovu výslovně uděleno nebylo, ale zůstalo skryto ve všeobecné konfirmaci. Listina byla zpečetěna, jak panovník kdysi slíbil, velkou královskou pečetí.

Druhým výjimečným případem je Václavova listina pro Žatec z roku 1404.²²² Je v ní podáno obsahové jádro staršího kusu Karla IV., jímž městu zajistil, že nemá platit na berni více než sousední Louny.²²³ Opět tu váháme, zda ji uznat za konfirmaci. *Via facti* nejspíš ano, protože výslovně Václav uděluje to, co již městu udělil Karel. Václav navíc kráčeje ve stopách svého otce („*nos vestigii eiusdem genitoris nostri inherentes*“) ustanovuje totéž, co jeho otec (*statuentes*). To, jak chápali tuto listinu v žatecké městské kanceláři, se odráží v záhlavním registu opisu této listiny v žateckém kopiáři, kde stojí „*Wenczeslaus rex confirmat...*“.²²⁴

Výše bylo zmíněno, že identifikace konfirmačních listin nečiní obvykle výraznějších problémů. Přesto lze čas od času narazit na listinu, u níž mohou vyvstat pochyby, zda ji zařadit mezi konfirmace, nebo nikoliv. Uvedme několik takových příkladů. První a nejsnáze překonatelnou překážkou je neprecizní regist edice, z níž čerpáme. Proto se ukázalo nutné, nahlížet pokud možno do plnotextových znění příslušných listin. Avšak v ojedinělých případech bylo třeba postupovat za pomoci podrobnějšího rozboru listinného formuláře.

Oříšek v tomto ohledu představují dvojité udělení Karla IV. a Václava IV. ze 70. let 14. století. V případě českých královských měst jde o emise dvou listin (vydávaných však vždy

²²⁰ *CIM II.*, č. 178.

²²¹ *CIM II.*, č. 92.

²²² *CIM II.*, č. 763.

²²³ *CIM II.*, č. 363.

²²⁴ SOkA Louny, AM Žatce, sign. I B 261, fol. 23r.

jednotlivě pro více příjemců) z let 1372 a 1377.²²⁵ První se týkala úpravy dědického práva ve prospěch pozůstalých, druhá potom udělení ungeltu a šrotěřství vybraným městům. Václavova zlistinění aktů, která již krátce před tím provedl jeho otec, stojí na hraně konfirmace a udělení. Avšak zřejmě je za potvrzovací listiny nelze považovat. Vždy se jednalo zcela zřetelně o nové udělení na příkaz otce a Václavovy listiny jsou tak i formulovány. Proti tomu, abychom je považovali za konfirmace, hovoří také jejich obsahová shrnutí na dorsech originálních listin a v městských kopiářích, kde se zpravidla nehovoří o potvrzení, nýbrž o udělení práva.

Podobně na hraně stojí mandát Václava IV. z roku 1410 směřovaný městu České Budějovice.²²⁶ Budějovičtí si podle jeho znění stěžovali na to, že kupci nedodržují průběh obchodní trasy nařízený Karlem IV. Václav v mandátu přikazuje, aby obchodníci nařízení obsažená v Karlově listině dodržovali. V celém znění této písemnosti se tedy neobjevuje ani jedno ze sloves konfirmačního formuláře, jedná se navíc o mandát, ačkoliv na druhé straně je jím vlastně zdůrazňována platnost Karlovy listiny, i když nikoliv potvrzením, ale příkazem k jejímu dodržování.

Podobný případ představuje mandát, i když nikoliv královský, nýbrž podkomořího Konráda z Vechty z roku 1409 pro Louny, v němž nepřímým způsobem potvrdil platnost jedné listiny Jana Lucemburského pro jmenovaného lounského měšťana.²²⁷ Zde se však v závěru dispozice skutečně ozývají slovesa výslovně potvrzující jeho platnost. Proto tuto písemnost lze považovat za jakýsi konfirmační mandát, který je jinak v celém zkoumaném souboru ojedinělou výjimkou.

Vedle toho jsou další hraniční skupinou tzv. konsensní listiny, které Lenka Martínková zkoumala v souvislosti s konfirmacemi, i když odděleně.²²⁸ Od konfirmačních listin se liší, jak je nasnadě, tím, že jejich vydavatel nepotvrzuje, nýbrž dává souhlas k právnímu aktu. Na rozdíl od konfirmací byly často konsensní listiny vydávány ještě před realizací právního aktu, který schvalovaly. K souhlasu ale také mohlo dojít až poté – tehdy se zvláště tyto kusy blíží konfirmacím. Výjimečně také mohly mít podobu mandátu, i když listinná forma převažuje. A přichází ještě jeden významný rozdíl, mezi nimi a konfirmacemi. Zatímco konfirmace, jak bylo výše uvedeno, mohly potvrzovat právní skutečnosti uvedené v život různými osobami, konsensní listiny se vždy vztahují k právnímu aktu prováděnému poddanými panovníka.

²²⁵ *CIM II.*, č. 491–513, č. 539–543.

²²⁶ *CIM II.*, č. 838.

²²⁷ Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji a královští úředníci v době předhusitské*, *Porta Bohemica* 6, 2013, s. 146-193, edice písemnosti na s. 186-187, č. 16.

²²⁸ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační*, s. 56-78.

Odpadají tedy takové, které by se vztahovaly k předchůdcům panovníka – s nimi se právě pojila většina konfirmačních listin. Z tohoto důvodu konsensní listiny nechávám stranou.

Uvedme dva příklady listin stojících na hraně mezi konfirmačními a konsensními. Prvním je potvrzení Bolka II. Svídnického z roku 1347 o dohodě svídnických radních s vratislavskými a svídnickými křížovníky s červenou hvězdou.²²⁹ Jádrem dispozice zní, že řečenou dohodu „*annuentes ... non solum ratificamus et ipsum nostrum prestamus benignum assensum*“. Důležité je tu sloveso *ratificare*, které opravňuje písemnost řadit mezi konfirmace. Druhým příkladem je listina vratislavského hejtmána Konráda z Falkenheimu. Roku 1351 potvrdil dohodu mezi fojtem a městem Středou týkající se rozsahu trestní pravomoci fojta. Klíčová věta z dispozice zní „*nos vero ... ratam habentes et gratam regia qua fungimur auctoritate approbamus eandem*“. Je tu zřetelné, že tu máme podobný případ jako u svídnické listiny. Taktéž listinu Konráda z Falkenheimu je třeba zařadit mezi konfirmace.

Samostatnou podskupinu konfirmačních listin tvoří tzv. observační listiny. Ty bývají někdy autory vřazovány mezi potvrzovací listiny a často se mezi observačními a konfirmačními listinami nečiní žádný rozdíl. V observačních listinách jejich vydavatel nepotvrzoval platnost práv či listin, ale sliboval jejich dodržování. Odpovídala tomu i dispoziční slovesa: v latinských listinách *observare* nebo *conservare*; v německých písemnostech slovesa *behalten*, *bei rechten lassen* apod. Setkáváme se s nimi daleko častěji u slezských než u českých měst, což vyplývalo z jejich rozdílného postavení v systému panovnické vlády a v neposlední řadě z jiného politického systému ve Slezsku než v Čechách. Observační formule někdy bývala součástí konfirmačního formuláře, ale nebývalo to příliš často. Tento druh listin byl pro města vydáván jen v určitých situacích, někdy mohl suplovat klasickou konfirmační listinu. Které situace to bývaly?

Zprvte tehdy, nebyl-li vydavatel listiny pánem města, ale například zástavním držitelem, opatrovníkem nedospělých knížat či kněžny-vdovy. Zcela výše řečené platí u zástavních držitelů Kladska,²³⁰ ale i v jednotlivých slezských knížectvích jsou doloženy četné příklady.²³¹ Observační listinu vydával jako opatrovník nedospělých synů Jindřicha V. i Václav II. roku 1303 pro Vratislav.²³² Z druhé strany je však třeba zmínit Ludvíka I.

²²⁹ Regest *RŠI I.*, č. 660; originál AP Wrocław, Rep. 6a, č. 149.

²³⁰ *GGG I.*, s. 61–62, 62–63 (dvě listiny Bolka Minsterberského).

²³¹ *UBSL*, č. 117; *LBUS I.*, č. 20, s. 143–144.

²³² *BU I.*, č. 73.

Břežského, který jako opatrovník nedospělých synů Václava I. Lehnického vydával pro Lehnici konfirmační a nikoliv observační listiny.²³³

Zadruhé mohly být observační listiny pro město vydávány tehdy, dostal-li se jejich pán vůči nim do oslabeného postavení. Takové případy jsou známy především z území lehnicko-břežského knížectví za vlády Boleslava III. Kníže vydal několik takových listin pro Lehnici, Goldberk, Břeh i Chojnov.²³⁴ Někdy byly jím vystavené observační listiny doprovázeny dalšími sliby – jako například nenakládání na město dalších daní atd.²³⁵

Třetí variantou, kdy mohly vznikat observační listiny, byla situace, pokud byl její vydavatel eventuálním následníkem v daném teritoriu, ale nedisponoval ještě rovnocennými pravomocemi. Tak tomu bylo v listině pro Lehnici z roku 1353, v níž se Ludvík I. Lubínsko-Lehnický zavázal, že v případě smrti svého bratra Václava I. bude jako jeho následník v knížectví dodržovat její privilegia.²³⁶ Podobně slibovali Karel IV. se synem Václavem v řadě listin dodržování právních aktů učiněných vdovou Anežkou ve svídnicko-javorském knížectví, až se ujmou vlády.²³⁷ Do této kategorie můžeme zařadit i observační listiny Karla IV. pro české městské příjemce (nikoliv ale moravské, kde vládl z titulu markraběte) do roku 1341.²³⁸ Ostatně už v naracích oněch listin městští petenti nežádají potvrzení listin, nýbrž souhlas s jejich zněním či podporu a jejich zachování.²³⁹

Do poslední skupiny okolností vzniku observačních listin se pak dají zařadit všechny ostatní, které se nepodařilo „zaškatulkovat“. Například roku 1391 vydala kněžna-vdova Anežka Svídnická observační listinu na znamení ukončení sporu s městem.²⁴⁰ Nebo roku 1322 vydává Jan Lucemburský observační listinu pro Cheb. Udělení listiny je zdůvodněno rychlým a bezproblémovým složením holdu českému králi po jeho převzetí Chebska do říšské zástavy.²⁴¹ První konfirmační listinu udělil Jan Lucemburský Chebu až roku 1341.²⁴²

Klíčovým obsahem konfirmační listiny bylo potvrzení či obnovení nějaké právní skutečnosti. Již výše jsme slyšeli, že k tomuto dispozičnímu jádru se nezdálo připojovat ještě další ustanovení či milosti a vznikaly tak tzv. polokonfirmace. Potvrzovací listiny někdy

²³³ UBSL, č. 284, 285.

²³⁴ UBSL, č. 88, 92, 97, 101; Karl Wilhelm Peschel, *Die Geschichte der Stadt Goldberg*, Goldberg 1841², s. 21-22; AP Wrocław, Rep. 132a. DM Złotoryi, sign. 140; SR 5888.

²³⁵ UBSL, č. 88, 92

²³⁶ RŠI II., č. 808.

²³⁷ CDS, XXVII, č. 10, s. 176-177; AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 161, 167.

²³⁸ Viz též Jiří Spěváček, *Lucemburské dvouvládí v českých zemích v letech 1334-1346. (K otázce charakteru panovnické moci markraběte Karla.)*, Československý časopis historický 19, 1971, č. 1, s. 53-92.

²³⁹ CIM I., č. 23, 24, 34.

²⁴⁰ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 270.

²⁴¹ CIM II., č. 123.

²⁴² CIM II., č. 226.

obsahovaly i další formule, kterými byla jejich ustanovení zdůrazňována a jejich právní síla zvyšována. Nemám zde na mysli sankci jako část listinného formuláře, ale některé speciální obraty, které příslušné listině dodávaly na váze. V několika případech se lze setkat s revokačními formullemi v závěru dispozice. Odvolávají se v ní budoucí listiny, které by odporovaly potvrzovaným skutečnostem. Takové obraty jsou známy z některých konfirmací Jana Lucemburského a Karla IV. Nachází se v litoměřické konfirmaci z roku 1325.²⁴³ Stejně tak se vyskytly v potvrzovacích listinách z počátku Karlovy vlády pro Ústí nad Labem,²⁴⁴ Cheb,²⁴⁵ Louny²⁴⁶ a SMP.²⁴⁷ Roku 1316 sliboval Jan Lucemburský v konfirmaci pro Staroměstské nepostupovat proti obsahu potvrzovaných privilegií.²⁴⁸ Dvakrát a v obou případech v konfirmacích pro slezský Břeh narážíme na ustanovení mající zavazovat také následníky vydavatele k vydání konfirmace privilegií konkrétního příjemce. Poprvé byla tato formule zahrnuta do konfirmační listiny vydané městu roku 1292 Jindřichem V.²⁴⁹ Podruhé se vyskytla v roce 1324 v konfirmaci Boleslava III.²⁵⁰ Ve všeobecné konfirmaci pro Vratislav roku 1348 se objevuje slib panovníka potvrdit listinu danou městu od kohokoliv,²⁵¹ přičemž toto ustanovení přešlo i do následných všeobecných konfirmací pro toto město (u Karla IV. i Václava IV.).²⁵² Snad ani není třeba zdůrazňovat, že praktický dosah všech těchto ustanovení byl velmi omezený. Ovšem sama jejich existence svědčí o zvýšeném významu těch listin, v nichž se vyskytly.

²⁴³ *CIM II.*, č. 138.

²⁴⁴ *CIM II.*, č. 281.

²⁴⁵ *CIM II.*, č. 283.

²⁴⁶ *CIM II.*, č. 318.

²⁴⁷ *CIM I.*, č. 51.

²⁴⁸ *CIM I.*, č. 9.

²⁴⁹ *SUB VI.*, č. 83.

²⁵⁰ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 504-509, č. 125.

²⁵¹ *BU*, č. 190.

²⁵² *BU*, č. 204, AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12 586 (transsumpt z r. 1614), 639.

III. Česká města

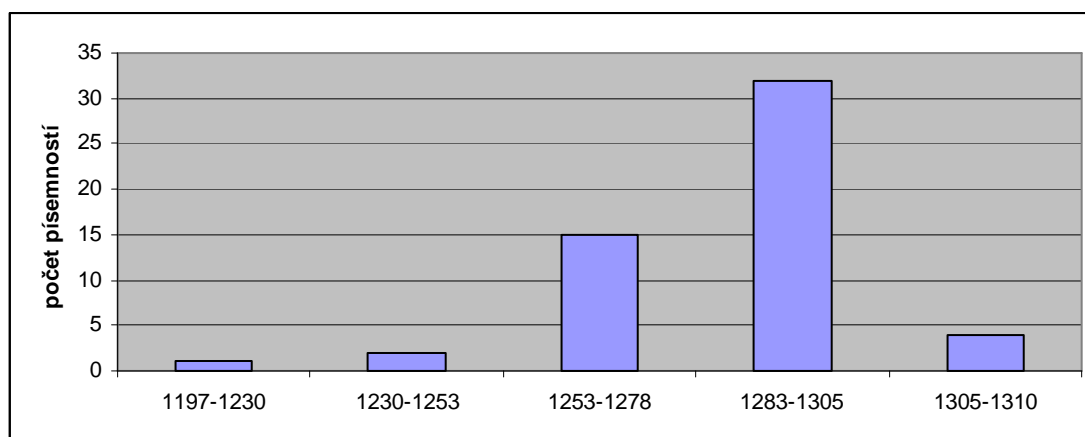
Tato kapitola se věnuje konfirmačním listinám vydaným pro česká královská města. Budu na ně nahlížet jednak z hlediska jejich vydavatelů, ale také jednotlivých měst-příjemců. Dříve, než na to přijde řada, bude účelné podat pozadí emise potvrzovacích listin – totiž přehled panovnických písemností pro královská města od počátků do roku 1419. Zohledním zde relevantní písemnosti otištěné v prvních dvou svazcích *Codex iuris municipalis* plus nezbytné doplňky, o kterých byla řeč výše. Do přehledů budou zahrnuty písemnosti, jejichž příjemcem bylo město jako celek, popř. se města jako celku dotýkala. Z kusů určených jednotlivým měšťanům to byla nakládání s rychtářstvím. Písemnosti určené jen pro jednotlivé měšťany a mající význam v první řadě pro ně, tu neeviduji. V přehledech zhodnotím časové rozvrstvení panovnických písemností do jednotlivých částí vlád konkrétních panovníků. Pozornost bude upřena k jednotlivým vydavatelům, mezi nimiž nefigurovali jen čeští králové (i když ti početně naprosto převažují). Svě místo tu bude mít obsahové dělení a obsahové souvislosti vydávaných dokumentů. Stranou nezůstane ani jejich rozdělení na listiny a písemnosti mandátového charakteru (mandáty, missivy). Pohovořím rovněž o jazykovém charakteru zkoumaných kusů – z hlediska jejich obsahu, vydavatelů i příjemců. Na závěr si připomeneme v pasáži nazvané Oživený příběh praxi potvrzování i odvolávání listin na příkladu písemností Jindřicha Korutanského.

III.1 Panovnické písemnosti pro města

III.1.1 Do roku 1310

Začneme obdobím, kdy dochází ke vzniku měst v právním významu. Během 13. století se v zásadě dotvořila síť královských měst v Čechách. Jinak tomu bylo s městy poddanskými, které zaznamenávají početní růst i v následujících stoletích. Nejintenzivněji byla budována královská města za vlády Přemysla Otakara II., jemuž se připisuje vznik 19 nových lokací.²⁵³ Nejstarší písemnosti českého krále pro nově vznikající města evidujeme ze závěru vlády Přemysla Otakara I. Několik kusů přichází za vlády Václava I., ale jejich počet rapidně vzrůstá během vlády Přemysla Otakara II. a v růstu pokračují i za Václava II.

I. Panovnické písemnosti pro královská města do roku 1310

Celkem se za tuto epochu dochovalo 54 jednotlivostí.²⁵⁴ Pro účely této kapitoly jsem provedl nárys osmi věcných skupin královských písemností pro tyto příjemce. Budou použity i pro následující období. Představme si je. Do první skupiny jsem zařadil konfirmační či observační listiny. Do druhé jsou zahrnuty písemnosti pojednávající o fiskálních záležitostech v širokém slova smyslu, s výjimkou těch, které tvoří samostatnou skupinu a které následují. Třetí skupinu tvoří písemnosti dotýkající se trhu a obchodu – skupina je velmi blízká předchozí a některé písemnosti stojí na hraně. Do čtvrté skupiny náležejí kusy dotýkající se nějak soudních pravomocí města. Pátou skupinu jsem nazval městské zřízení, kam spadají pořízení týkající se vnitřního městského života. Do šesté skupiny patří církevní záležitosti – zpravidla městské špitály. Sedmá skupina je vyhrazena politickým záležitostem

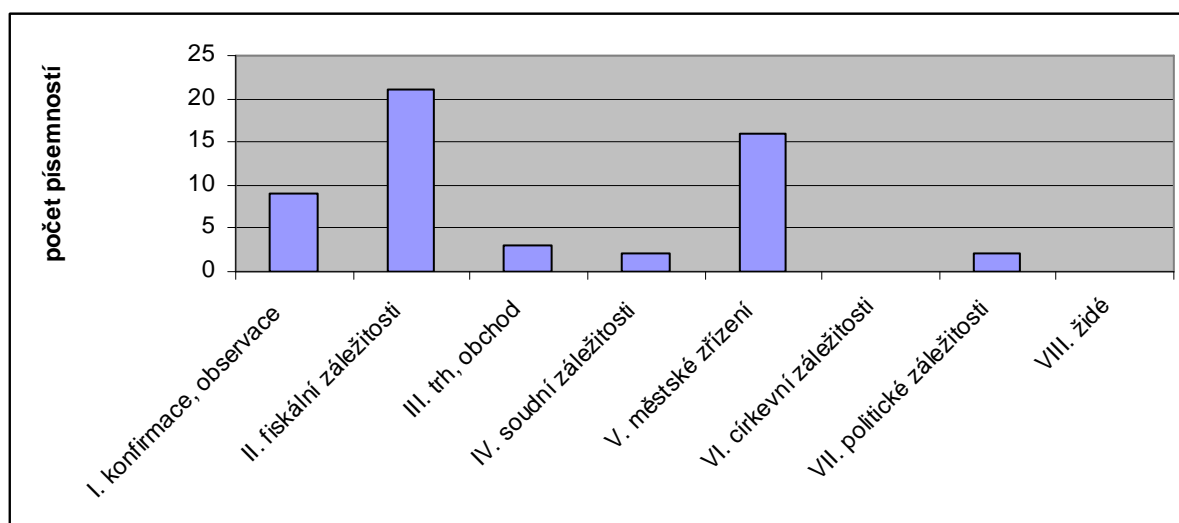
²⁵³ František Hoffmann, *Středověké město*, s. 61-71.

²⁵⁴ *CIM II.*, č. 1, 3, 4, 6, 11, 12, 16, 17, 20-22, 24-30, 34, 36-40, 43, 44-50, 52-62, 64, 67; *CIM I.*, č. 7; *CIM II.*, č. 69, 76; *CIM I.*, č. 8; *CIM II.*, č. 80, 83, 85-87.

– takovým, kdy se město dostávalo do kontaktu s jinou institucí či osobou, nebo pokud šlo o správní záležitosti širšího rázu. Osmá skupina se týká písemností vyjadřujících se k židům. Rozumí se samo sebou, že v některých listinách bývalo dotčeno více skutečností zařaditelných do více než jedné kategorie. V takových případech jsem rozhodoval podle převažujícího obsahu. Jde tu skutečně jen o věcné skupiny bez ohledu na vnitřní či vnější znaky příslušné písemnosti. V tomto členění nerozlišuji listiny a mandáty.

V tomto prvním období nepokrývají vzniklé písemnostmi ještě všechny věcné skupiny. K tomu dochází až po roce 1310. Nevznikly tehdy žádné dokumenty, jež by byly zařaditelné do šesté a osmé skupiny (církevní záležitosti a židé). Z ostatních skupin jsou nejhojněji zastoupeny fiskální záležitosti a městské zřízení. Do oblasti fiskálních záležitostí nejčastěji zasahovaly písemnosti vztahující se k odvádění poplatků do královské komory, případně osvobození od nich. Do skupiny městského zřízení jsem nejčastěji zařazoval královské dispozice s městskou rychtou. Na dalších místech přicházejí konfirmace, výrazně méně jsou zastoupeny trh a obchod a soudní záležitosti. Mezi trhové a obchodní záležitosti jsem zařazoval dispozice s mílovým právem, právem skladu či konáním trhů. Mezi politickými záležitostmi se nachází vzetí na milost a vzetí měst do královské ochrany.²⁵⁵

II. panovnické písemnosti do roku 1310 podle obsahových skupin

Mezi nejstaršími dochovanými královskými písemnostmi pro města se nachází jen malé množství originálů. Z 54 kusů se jich tak dochovalo jen šest. Necháme-li stranou Cheb,²⁵⁶ pak

²⁵⁵ CIM II., č. 30, 36.

²⁵⁶ CIM II., č. 17, 61.

dokonce jen čtyři.²⁵⁷ Ve zbylých případech jde o různé opisy: v úvahu přicházejí kopiáře – tak tomu bylo u Litoměřic a Žatce, či inserty v pozdějších listinách. Velké množství písemností je dochováno ve formulářových sbírkách.

Jsou to právě Litoměřice, které za sledované období vévodí žebříčku příjemců. Ale až další listina Václava II. z roku 1300 je dochována v originále.²⁵⁸ Všechny starší v městském kopiáři.²⁵⁹ S odstupem pak následují Hradec Králové, Nymburk a Kolín. Žádné z ostatních měst neobdrželo víc než tři kusy – resp. více se jich nedochovalo.

III. pořadí příjemců do roku 1310

	město	počet ks
1.	Litoměřice	11
2.	Hradec Králové	6
3.	Nymburk	5
4.	Kolín	4
5.-9.	Žatec	3
	Klatovy	3
	Vysoké Mýto	3
	Most	3
	Chrudim	3
10.-16.	Jaroměř	2
	Cheb	2
	Mělník	2
	Čáslav	2
	Kadaň	2
	SMP	2
	Polička	2
17.-22.	České Budějovice	1
	Domažlice	1
	Ústí nad Labem	1
	Beroun	1
	Kouřim	1
	Písek	1

Jsou tu k dispozici také dvě listiny, které měly více příjemců. Vždy byly určeny pro skupinu věnných měst: Hradec Králové, Jaroměř, Chrudim, Vysoké Mýto a Poličku. Mezi 54 kusy početně převládají listiny. Mandáty byly jenom dva.²⁶⁰

III.1.2 V letech 1310-1346²⁶¹

²⁵⁷ *CIM II.*, č. 1, 36, 64, 69.

²⁵⁸ *CIM II.*, č. 69.

²⁵⁹ Wenzel Hieke, *Beiträge zur Geschichte von Leitmeritz*, MVGDB 28, 1890, s. 334–362 (zde s. 334–337). Hieke vznik kopiáře datuje na dobu krátce po roce 1436. Dochované filigrány však svědčí o jeho pozdějším vzniku po roce 1466, kam jsou vročeny nejmladší vodoznaky v rukopisu – blíže viz Tomáš Velička, *Lounský městský kopiář v kontextu vývoje pozdně středověkých městských kopiářů*, SMB (v tisku).

²⁶⁰ *CIM II.*, č. 34, 57.

Přejděme do období vlády Jana Lucemburského, které se obecně vyznačuje nárůstem panovnických písemností. To se týká i městského prostředí. Ve srovnání s předchozím obdobím tu evidujeme více než trojnásobek dochovaných kusů za výrazně kratší časový úsek. Je tu k dispozici 180 jednotlivin.²⁶² Také se výrazně rozšiřuje paleta příjemců. Širší je též tematický záběr panovnických písemností.

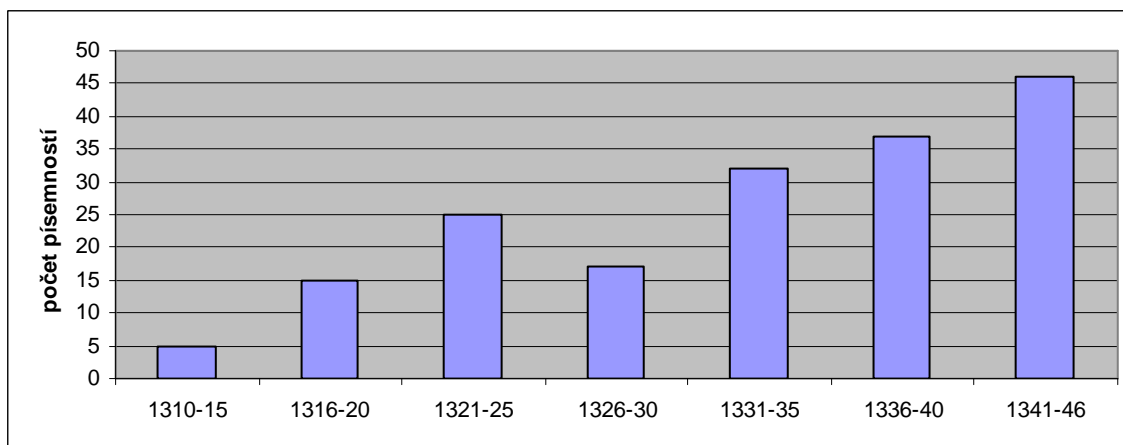
Počátky Janovy vlády byly vzhledem k emisi písemností královským městům poměrně skoupé. Jejich počet stoupá až po roce 1316 a vrcholu dosahuje v posledních 15 letech jeho vlády, kdy ke královým listinám přistupují také písemnosti markraběte Karla.²⁶³

I. panovnické písemnosti pro královská města 1310-1346

²⁶¹ K tématu již existují některá zpracování: Ivan Hlaváček, *Johann von Böhmen und die böhmischen Städte*, in: *John of Luxembourg (1296 – 1346) and the art of his era: proceedings of the international conference, Prague, September 16 – 20. 1996*, ed. Klára Benešová, Praha 1998, s. 19-27; Josef Žemlička, *Die Städtepolitik Johanns von Luxemburg im Königreich Böhmen*, in: *Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346)*, hrsg. von Michel Pauly, Luxembourg 1997, s. 255-262; Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*, in: *Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgeschichte vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag*, hrsg. von H. Bräuner, E. Schlekrieh, Leipzig 2001, s. 413-430; tentýž, *Český panovník a jižní Čechy v době předhusitské*, JSH 41, 1972, s. 1-18; tentýž, *Dvě zastavení u vztahu Václava IV. a českých měst*, in: *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 55-78; tentýž, *Die Kommunikation der Reichsstädte und der böhmisch-königlichen Städte mit der Zentralgewalt unter Karl IV. und Wenzel IV.*, in: *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge*, hrsg. Walter Prevenier, Thérèse de Hemptinne, Leuven 2000, s. 195-216.

²⁶² *CIM II.*, č. 34, 92-94, 98; *CIM I.*, č. 9, 10; *CIM II.*, č. 100, 101, 103; *CIM I.*, č. 11; *GGG I.*, s. 37; *CIM II.*, č. 105-107; *CIM I.*, č. 12; *CIM II.*, č. 109-111; *GGG I.*, s. 39; *CIM II.*, č. 114-117, 119-121, 123-126; *GGG I.*, s. 43; *CIM II.*, č. 131-139; *CIM I.*, č. 13; *CIM II.*, č. 140-145, 147-150; *GGG I.*, s. 49; *CIM I.*, č. 15; *GGG I.*, s. 50; *CIM I.*, č. 16; *CIM II.*, č. 151, 153, 154; *CIM I.*, č. 17, 18; *CIM II.*, č. 156-158; *CIM I.*, č. 20; *CIM II.*, č. 159; *CIM I.*, č. 21, 22; *CIM II.*, č. 160, 620 (insert), 162, 163, 165, 167, 168; *CIM I.*, č. 23, 24; *CIM II.*, č. 171; *GGG I.*, č. 54, 55, 56; *CIM II.*, č. 172-178, 180-182; *CIM I.*, č. 26; *CIM II.*, č. 183-195, 197, 198; *CIM I.*, č. 28; *CIM II.*, č. 199-202; *CIM I.*, č. 30-33; *CIM II.*, č. 203; *CIM I.*, č. 34, 35; *CIM II.*, č. 205, 206; *CIM I.*, č. 36; *CIM II.*, č. 207-212; *CIM I.*, č. 37; *CIM II.*, č. 213-217; *CIM I.*, č. 38; *GGG I.*, s. 69; *CIM II.*, č. 219-221, 223-225; *CIM I.*, č. 39-41; *CIM II.*, č. 226, 227; *CIM I.*, č. 42; *CIM II.*, č. 228, 229; *GGG I.*, s. 71; *CIM II.*, č. 230-239; *CIM I.*, č. 43; *CIM II.*, č. 240, 241; *CIM I.*, č. 44; *CIM II.*, č. 242, 243; *CIM I.*, č. 45; *CIM II.*, č. 245, 246, 248; *GGG I.*, s. 77, 78; *CIM II.*, č. 249; *CIM I.*, č. 46; *GGG I.*, s. 84; *CIM II.*, č. 250; *CIM I.*, č. 47; *CIM II.*, č. 251, 253.

²⁶³ Jsou započítány v celkovém přehledu: *CIM II.*, č. 167, 168; *CIM I.*, č. 23, 24; *CIM II.*, č. 171; *CIM I.*, č. 33, 41; *CIM II.*, č. 236, 239; *CIM I.*, č. 43; *CIM II.*, č. 240-243; *CIM I.*, č. 45; *CIM II.*, č. 245, 246, 248; *CIM I.*, č. 78; *CIM II.*, č. 249.

Mezi vydavateli těchto kusů není jen Jan Lucemburský a markrabě Karel. Dvě listiny vydala svému věnnému městu Mělníku Eliška Přemyslovna.²⁶⁴

Co do obsahu převažují opět písemnostmi týkající se fiskálních záležitostí. Velký podíl mají v této skupině osvobození od berně, královského úroku či jiných platů na stanovenou dobu vyjádřenou v letech. Není to typ písemnosti dříve neznámý – vzpomeňme na některé listiny Přemysla Otakara II. pro Kolín, Čáslav a Vysoké Mýto,²⁶⁵ nebo Václavovy listiny pro Hradec Králové, Žatec nebo Klatovy.²⁶⁶ Z Janovy kanceláře vyšla první taková písemnost roku 1317 pro Louny.²⁶⁷ Z přelomu 10. a 20. let se dochovaly kromě této ještě další tři pro SMP, Most a Hradec Králové.²⁶⁸ Dvě další pro SMP pak přichází během 30. let,²⁶⁹ ale opravdovou explozi lze pozorovat na přelomu 30. a 40. let, kdy jich během tří let přichází deset, včetně generálního osvobození od berně na sedm let pro všechna královská města.²⁷⁰ Kromě osvobození od placení berně se za Janovy vlády setkáváme s častým osvobozením od různých cel a podobně. Častokrát je reglementován výběr berně a městské sbírky.²⁷¹ Celkově vzato se rozšiřuje záběr fiskálních zájmů panovníka a častěji jsou určovány podmínky s tím související.²⁷²

Na druhé místo z obsahového hlediska vystoupaly confirmace, kterých byla takřka šestina ze všech zkoumaných písemností. Téměř stejné množství dokumentů se týkalo soudních záležitostí a městského zřízení. Zvláštní místo v prvně jmenované skupině (soudní

²⁶⁴ *CIM II.*, č. 113, 128.

²⁶⁵ *CIM II.*, č. 25-27.

²⁶⁶ *CIM II.*, č. 55, 56, 58.

²⁶⁷ *CIM II.*, č. 101.

²⁶⁸ *CIM I.*, č. 11; *CIM II.*, č. 117 a 120.

²⁶⁹ *CIM I.*, č. 23, 26

²⁷⁰ *CIM I.*, č. 42.

²⁷¹ Např. *CIM II.*, č. 125, 160

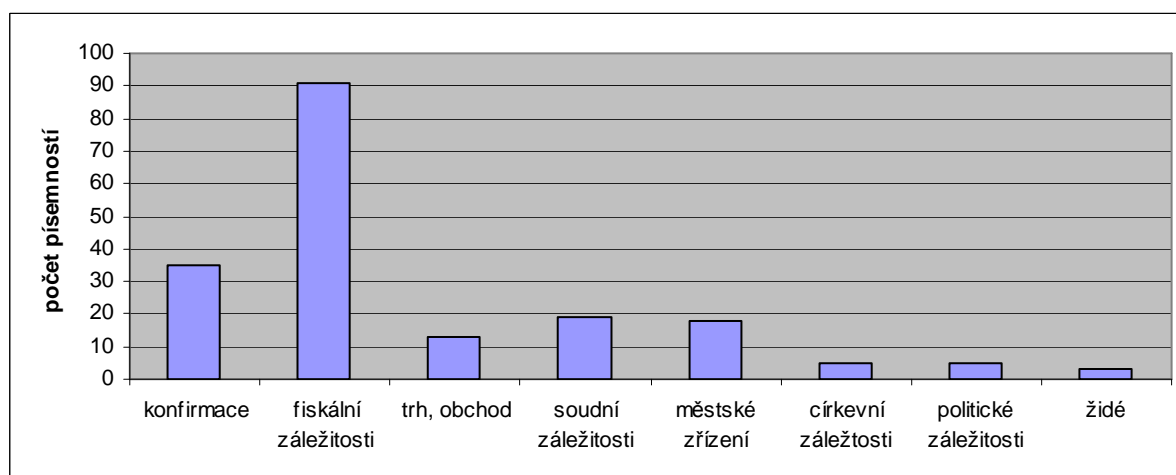
²⁷² Mám tu na mysli především pravidelně doložený výběr speciální berně.

záležitosti) zaujímají tři hromadná privilegia regulující pravomoci podkomořského soudu a finanční nároky podkomořího.²⁷³ Značné množství písemností spadajících do městského zřízení se týká rychtářství, tak jako tomu bylo v předchozím období. Škála písemností je tu ale již širší. Setkáváme se s povolením dláždění, dosazováním školního mistra, nebo povolením stavby radnice²⁷⁴ a jinými ustanoveními týkajícími se správy městské obce.

Jen o něco méně listin je věnováno záležitostem trhu a obchodu. Nachází se tu reglementace obchodních práv,²⁷⁵ práva skladu,²⁷⁶ dohledu nad měrami a vahami,²⁷⁷ několikrát jsou vysazovány nové trhy²⁷⁸ atd.

Církevní záležitosti se vždy dotýkají špitálu. Mezi politické záležitosti jsem zařadil písemnosti, v nichž byl dotčen spor s cizím subjektem nebo slib panovníkovy ochrany atd.

II. panovnické písemnosti 1310-1346 podle obsahových skupin

Nejčastějším příjemcem panovnických dokumentů v době vlády Jana Lucemburského bylo SMP. Se značným odstupem následovaly Louny, České Budějovice, Kladsko, Žatec a Litoměřice. Celkem máme co do činění s 42 městy jako příjemci.

III. pořadí příjemců let 1310-1346²⁷⁹

²⁷³ CIM II., č. 199-201.

²⁷⁴ CIM I., č. 20; CIM II., č. 181; CIM I., č. 35.

²⁷⁵ CIM I., č. 21, 43;

²⁷⁶ CIM II., č. 93.

²⁷⁷ CIM II., č. 192.

²⁷⁸ CIM II., č. 116, 141, 162, 232.

²⁷⁹ Zaznamenáni jen příjemci, kteří obdrželi alespoň 5 kusů. Další pořadí: Kutná Hora, Beroun, Klatovy, Čáslav (=4), Písek, Pirna, Kadaň (=3), Dvůr Králové, Bystřice, Sušice, Slaný, Jaroměř, Chrudim, Ostrov (=2), Nový Bydžov, Rakovník, Vodňany, Trutnov, Radkov, Landek, Stříbro, Tachov, Vysoké Mýto, Polička, Mělník, Loket (=1)

	město	počet ks
1.	SMP	23
2.	Louny	14
3.	ČB	13
4.	Kladsko	12
5.	Žatec	11
6.	Litoměřice	10
7.-9.	Cheb	9
	Most	9
	Malá Strana	9
10.-11.	Plzeň	8
	Kouřim	8
12.-13.	Hradec Králové	7
	Ústí nad Labem	7
14.	Domažlice	6
15.-16.	Kolín	5
	Nymburk	5

Mezi studované písemnosti se zatím jen malou měrou prosadily mandáty, kterých bylo jen 12.

III.1.3 V letech 1346-1378

Přejdeme k období vlády Karla IV. Počet písemností pro města stále narůstá. Zde je jich dochováno 304.²⁸⁰ Kromě Karla IV. vystupuje jako vydavatel zeměpanských dokumentů jeho bratr Jan Jindřich – šlo o dvě listiny pro Domažlice a jednu společně pro Dvůr Králové s Trutnovem.²⁸¹ Domažlické listiny nedlouho potom Karel potvrdil.²⁸² Několik písemností vydal českým městům za života otce také Václav IV. Vesměs se jednalo o duplicitní vydání k předcházející Karlově listině. První takové přichází již roku 1365,²⁸³ další 1368²⁸⁴ a 1371.²⁸⁵ Dále sem patří především série Václavových duplicitních listin všem královským městům,

²⁸⁰ *CIM I.*, č. 48; *CIM II.*, č. 254-257; *CIM I.*, č. 49, 50; *CIM II.*, č. 258-261; *GGG I.*, s. 91; *CIM II.*, č. 262-267; *FGGG I.*, s. 92, 92n; *CIM II.*, č. 268-270; *GGG I.*, s. 95, 96; *CIM II.*, č. 273-276; *GGG I.*, č. 97; *CIM II.*, č. 277-281; *CIM I.*, č. 51; *CIM II.*, č. 282; *CIM I.*, č. 52; *CIM II.*, č. 283-294; *GGG I.*, s. 102; *CIM II.*, č. 620 (v insertu), 297-305; *GGG I.*, s. 115; *CIM II.*, č. 306; *CIM I.*, č. 55, 56; *CIM II.*, č. 307-315, 318; *GGG I.*, s. 132, 132n; *CIM II.*, č. 319-323; *GGG I.*, s. 138; *CIM II.*, č. 324-330, 332-337; *GGG I.*, s. 146; *CIM II.*, č. 338; *GGG I.*, s. 147; *CIM I.*, č. 57-59; *CIM II.*, č. 341; *CIM I.*, č. 60, 61; *CIM II.*, č. 343-351, 354, 355, 357-365, 367-370; *CIM I.*, č. 66; *CIM II.*, č. 371, 372; *CIM I.*, č. 68; *CIM II.*, č. 374; *CIM I.*, č. 69; *CIM II.*, č. 376-383, 385, 386; *GGG I.*, s. 166; *CIM II.*, č. 387-389; *GGG I.*, s. 174; *CIM I.*, č. 75; *CIM II.*, č. 392-394; *CIM I.*, č. 76, 77; *CIM II.*, č. 395, 398, 399, 403-408, 410-414; *CIM I.*, č. 80; *CIM II.*, č. 415-417; *CIM I.*, č. 81, 82; *GGG I.*, s. 189; *CIM I.*, č. 86, 87; *CIM II.*, č. 422-424, 426, 427; *CIM I.*, č. 88, 89; *CIM II.*, č. 428-430; *CIM I.*, č. 90; *CIM II.*, č. 431, 432, 434, 435, 437, 439, 441, 443-449, 451-454; *CIM I.*, č. 91; *CIM II.*, č. 455-460, 462-464; *CIM I.*, č. 92; *CIM II.*, č. 465-513; *CIM I.*, č. 93; *CIM II.*, č. 514; *CIM I.*, č. 94; *CIM II.*, č. 515, 517, 519-521, 523, 526; *CIM I.*, č. 95; *CIM II.*, č. 527; *GGG I.*, s. 219; *CIM II.*, č. 529; *CIM I.*, č. 96; *CIM II.*, č. 531, 533-544, 546-549, 552-555.

²⁸¹ Jsou započítány v celkovém přehledu *CIM II.*, č. 287-289.

²⁸² *CIM II.*, č. 290, 291.

²⁸³ *CIM II.*, č. 414.

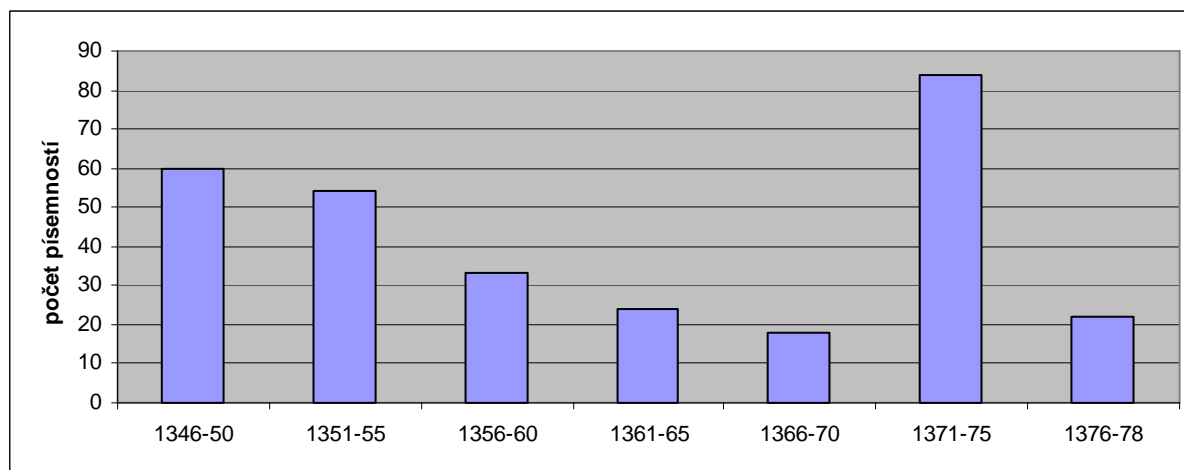
²⁸⁴ *CIM II.*, č. 430.

²⁸⁵ *CIM II.*, č. 448.

v nichž znovu zlistiňoval otcovo propůjčení dědického práva a svobodného testování.²⁸⁶ Stejným způsobem dubloval i Karlovo udělení ungelu a šrotěrství severo-západočeským městům (Litoměřice, Louny, Most, Žatec, Slaný)²⁸⁷ a Hradci Králové.²⁸⁸ Kromě toho vydal několik listin samostatně bez toho, aby je předcházela otcova listina. Patří sem slib Dvoru Králové nezastavit jej,²⁸⁹ osvobození Staroměstských od platů králi na sedm let²⁹⁰ a dvě konfirmace pro Cheb a Vodňany.²⁹¹ Také české královny zlistiňovaly pro věnná města: nejčastěji pro Mělník²⁹² a Hradec Králové.²⁹³ Zpravidla šlo o konfirmace.

Na rozdíl od svého otce vydával Karel hned v prvním pětiletí své samostatné vlády (1346-50) poměrně značné množství písemností. Tehdy to byly především konfirmace, ale ke slovu přicházely často i jiné záležitosti. Během 50. a 60. letech však jeho činnost v tomto smyslu poněkud upadá a nejnižší úrovně dosahuje v druhé polovině 60. let, kdy se dochovalo jen 18 písemností oproti například 60 z prvního pětiletí. Raketově potom vzrůstá jejich počet v následujících pěti letech – je to dáno hromadným udílením dědického práva a svobodného testování všem královským městům roku 1372, které navíc dubloval Václav IV. Jen tento soubor listin obnášel 61 kusů. Není proto divu, že se celkový počet písemností v letech 1371-1375 vyšplhal na 84. Z posledních tří let Karlovy vlády je pak dochováno výrazně méně dokumentů.

I. panovnické písemnosti pro královská města v letech 1346-1378

²⁸⁶ *CIM II.*, č. 491-513; *CIM I.*, č. 93.

²⁸⁷ *CIM II.*, č. 539-543.

²⁸⁸ *CIM II.*, č. 549.

²⁸⁹ *CIM II.*, 430.

²⁹⁰ *CIM I.*, č. 95.

²⁹¹ *CIM II.*, č. 531, 547.

²⁹² *CIM II.*, č. 299, 331, 425, 516.

²⁹³ *CIM II.*, č. 524, 525.

Z obsahového hlediska nedomínuje druhá skupina – fiskální záležitosti – jako tomu bylo dříve, ale skupina městské zřízení. Má to na svědomí hromadné dvojnásobné udílení dědického práva a svobodného testování. Díky tomu písemnosti této skupiny stojí na špici. Jak řečeno, převažují v nich zmíněné listiny z roku 1372. Vedle nich vystupuje stále často nakládání s rychtářstvím. Existuje tu ale široká paleta různých svobod a milostí, kterými panovník obdařoval královská města. Poprvé jsou například regulovány cechovní záležitosti.²⁹⁴ Novinkou je také udílení viničných práv a pravidel pěstování vína.²⁹⁵ Několikrát se setkáváme s povolením stavby kupeckého domu či radnice.²⁹⁶ Udíleno je také právo dláždění,²⁹⁷ urovnávány jsou spory mezi radou a obcí.²⁹⁸ Kladsku je roku 1352 udělena svobodná volba rady.²⁹⁹ Řešeny jsou rozpory mezi některými řemesly,³⁰⁰ je udíleno právo rybolovu aj.³⁰¹

Podle četnosti jsem se na druhém místě nejčastěji setkával s písemnostmi týkajícími se fiskálních záležitostí. Je v nich pojednávána značná šíře problémů spojených s výběrem berně, královského úroku, placení cel, ungeltu či šrotěřství. Několikrát je doloženo osvobození od cel, probírána je otázka zboží po zemských škůdcích.³⁰² Nachází se tu rovněž osvobození od berně a jiných platů do královské komory. Je ale výrazně méně čtené než za Janovy vlády. Během let 1346-1378 lze napočítat jen čtyři takové listiny: roku 1348 pro Klatovy hned na osm let.³⁰³ Dvě osvobození pro Louny se překrývala: v prvním z nich Karel roku 1349 zprostil město této povinnosti na čtyři roky, rok na to jej osvobodil na pět let.³⁰⁴ Zatímco v prvním případě šlo o vyrovnání dluhů Karlova otce, v druhém o ulehčení městu po ničivém požáru. Poslední dochované osvobození pochází z roku 1375: vydal ho Václav IV. pro SMP.³⁰⁵

Na třetím místě se co do četnosti umístily panovnické potvrzovací listiny. Tvořily zhruba jednu sedminu úhrnu všech písemností.

²⁹⁴ Např. *CIM II.*, č. 325, 326, 348.

²⁹⁵ Např. *CIM I.*, č. 66; *CIM II.*, č. 371, 523.

²⁹⁶ Např. *CIM II.*, č. 335, 336, 552.

²⁹⁷ *CIM II.*, č. 387.

²⁹⁸ *CIM II.*, č. 355.

²⁹⁹ *GGG I.*, s. 138.

³⁰⁰ *GGG I.*, s. 132.

³⁰¹ *GGG I.*, s. 219.

³⁰² *CIM II.*, č. 268-270.

³⁰³ *CIM II.*, č. 263.

³⁰⁴ *CIM II.*, č. 292, 300.

³⁰⁵ *CIM I.*, č. 95.

Ve více než třiceti případech jsme v písemnostech této doby narazili na témata spojená s trhem a obchodem. Jejich obsahem je v zásadě totéž, co za Karlova otce. Nachází se zde reglementace kupeckých práv,³⁰⁶ udílení mílového práva,³⁰⁷ práva skladu.³⁰⁸ Objevuje se překládání nebo vysazování trhů.³⁰⁹ Nové trhy vznikají v Plzni, Domažlicích, Kadani, Litoměřicích, SMP a Klatovech, jsou přesouvány na NMP. V jednom případě je řešen spor o konání trhu mezi Ústím nad Labem a Pirnou.³¹⁰ Doloženy jsou také spory mezi městy ležícími na dolním toku Labe ohledně lodní dopravy.³¹¹ Nově se v některých listinách či mandátech objevuje problém průběhu obchodních tras a jejich nedodržování cestujícími kupci – díky dochovaným kusům jsou tyto peripetie známy ze severozápadních Čech ze silnice vedoucí z Prahy přes Louny a Žatec do Chebu a dále na Norimberk.³¹²

Méně se lze setkat s písemnostmi obsahujícími politické záležitosti. Vedle sporů s vnějšími subjekty tu stále častěji přicházejí širší správní záležitosti, které postihovaly města. Ať již to bylo vytváření skladů obilí a zbraní před očekávanými vojenskými taženími, nebo svolávání zemské hotovosti.³¹³ Panovník také mohl vyzývat svá královská města a jiné subjekty k uzavírání jednot a spolků k zajištění bezpečí.³¹⁴ Je vcelku logické, že se v této kategorii velmi často uplatňovaly mandáty.

V několika případech máme v panovnických písemnostech co dočinění se soudními záležitostmi. Týkají se hlavně stíhání zločinců a soudních kompetencí.

Jen několika jednotlivinami byly ve studovaném materiálu zachyceny kusy vyjadřující se k církevním záležitostem a k židům. Církevní věci se týkají buď špitálů anebo donací farním kostelům.

II. panovnické písemnosti 1346-1378 podle obsahových skupin

³⁰⁶ Např. *CIM II.*, č. 312.

³⁰⁷ Např. *CIM II.*, č. 359.

³⁰⁸ Např. *CIM II.*, č. 370.

³⁰⁹ *CIM II.*, č. 403, 407, 426, 454, 555; *CIM I.*, č. 91, 96.

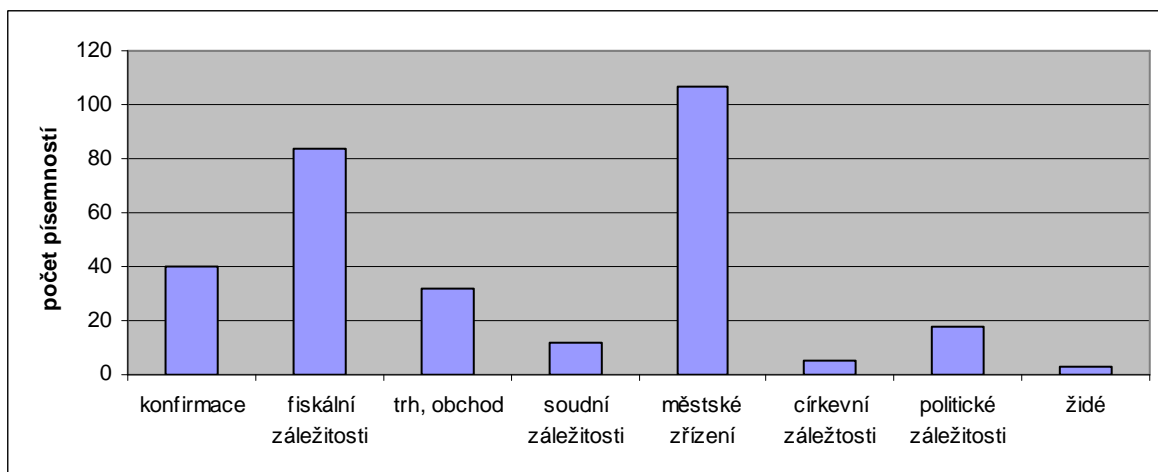
³¹⁰ *CIM II.*, č. 515.

³¹¹ *CIM II.*, č. 322.

³¹² *CIM II.*, č. 422, 424, 429.

³¹³ *CIM II.*, č. 354, 398, 399.

³¹⁴ *CIM II.*, č. 262, 423.

Přichází řada na hodnocení jednotlivých příjemců. Jejich celkový počet zůstal oproti Janově vládě prakticky nezměněn (40 měst). Na jejich špici stojí Cheb s více než třiceti kusy. Je s odstupem následován SMP, které naopak za Jana bylo na prvním místě. Během jeho vlády, resp. od roku 1322 obdržel Cheb 9 panovnických písemností, nyní téměř čtyřikrát tolik. Za SMP se řadí Most, Litoměřice, Louny a Domažlice. Za nimi pak trojice Žatec, Kolín a Kladsko.

III. pořadí příjemců let 1346-1378³¹⁵

	město	počet ks
1.	Cheb	33
2.	SMP	21
3.	Most	18
4.-6.	Litoměřice	16
	Louny	16
	Domažlice	16
7.	Žatec	15
8.-9.	Kolín	14
	Kladsko	14
10.	Kadaň	12
11.-13.	Kouřim	10
	Hradec Králové	11
	Klatovy	11
14.-15.	ČB	10
	Slaný	10

Z 304 dochovaných kusů doby Karla IV. je 55 mandátů. To je pětinasobný nárůst oproti letům 1310-1346.

³¹⁵ Další pořadí: Ústí nad Labem (=7), NMP, Pirna, Kutná Hora, Vysoké Mýto, Bystrice (=6), Sušice, Čáslav, Beroun, Mělník, Písek, Plzeň, Střebro, Chrudim (=5), Malá Strana, Vodňany, Tachov (=4), Nymburk (=3), Dvůr Králové, Locket, Ostrov (=2), Trutnov, Polička, Karlovy Vary, Jaroměř (=1)

III.1.4 V letech 1378/79-1419

Z let panování Václava IV. se dochoval zhruba stejný počet panovnických písemností pro města jako za Karla IV. – 272.³¹⁶ Václav však vládl déle. Kromě něj tu jako vydavatel přicházejí ještě české královny – během let jeho vlády vydaly zhruba stejné množství písemností jako za Karla IV. Jejich nejčastějšími příjemci byl Mělník³¹⁷ s Hradcem Králové.³¹⁸ Vedle nich vystupuje jako adresát jednou Dvůr Králové společně s Trutnovem.³¹⁹ Oproti letům 1346-1378 se mění obsahová skladba kusů, jež vydaly královny. Zatímco předtím dominovaly konfirmace, nyní potvrzovací listina přichází jen jednou.³²⁰ Prvenství mají jednak trhová a obchodní privilegia či mandáty, často jsou královnami ošetřovány záležitosti městské správy.

Pro větší instruktivnost jsem opět rozdělil Václavovu vládu do pětiletých úseků, abych názorněji ukázal, jak kolísala emise jeho písemností. Vyvíjela se jinak než u jeho otce, naopak jsou patrné určité styčné body s městskou politikou jeho děda Jana. Po pozvolném nástupu ve vydávání písemností pro města v prvním pětiletí jejich počet v dalších úsecích v zásadě stoupá, aby svého vrcholu dosáhl v počátcích 15. století. Poté přichází prudký propad. Za období největší pasivity by se dala považovat léta 1414-1417, naopak z posledního roku a půl Václavovy vlády je dochováno o něco více písemností.³²¹

I. panovnické písemnosti pro královská města v letech 1378/79-1419

³¹⁶ *CIM II.*, č. 556, 557, 559; *CIM I.*, č. 98; *CIM II.*, č. 564, 567, 570-578; *CIM I.*, č. 99, 100; *CIM II.*, č. 580, 583, 585, 587, 588; *CIM I.*, č. 101, 102; *CIM II.*, č. 589-593; *CIM I.*, č. 104, 103; *CIM II.*, č. 594; *CIM I.*, č. 105, 106; *CIM II.*, č. 595; *CIM I.*, č. 107; *CIM II.*, č. 597-603, 608-613, 615, 617, 619-627; *CIM I.*, č. 109; *GGG I.*, s. 250; *CIM II.*, č. 629, 630, 632-635, 637; *CIM I.*, č. 110; *CIM II.*, č. 638-640, 642, 644-647, 649-651; *GGG I.*, s. 264; *CIM II.*, č. 652, 653, 655, 656; *CIM I.*, č. 111; *CIM II.*, č. 657-659, 661, 663-683, 686, 690-700, 703-717, 719, 721-724; *CIM I.*, č. 114; *CIM II.*, č. 726, 727; *CIM I.*, č. 115; *CIM II.*, č. 728; *CIM I.*, č. 116-118; *CIM II.*, č. 729, 730, 732, 733, 736, 737, 740, 742-748; *CIM I.*, č. 119, 120; *GGG II.*, s. 2; *CIM II.*, č. 750-752, 756-759, 761, 763-765, 767-770; *CIM I.*, č. 121; *CIM II.*, č. 771, 772, 772pozn., 772pozn., 773-783, 786; *CIM I.*, č. 122; *CIM II.*, č. 787, 789, 792-803; *CIM I.*, č. 123; *CIM II.*, č. 807, 809-812, 814-816, 818, 819; *CIM I.*, č. 124; *CIM II.*, č. 822-825, 827, 828; *GGG II.*, s. 35; *CIM I.*, č. 125, 126; *CIM II.*, č. 829; *CIM I.*, č. 127; *CIM II.*, č. 830, 831, 833-838, *CIM I.*, č. 128; *CIM II.*, č. 839, 841-843, 845; *GGG II.*, s. 45; *CIM II.*, č. 848, 851, 853, 855; *CIM I.*, č. 130; *CIM II.*, č. 857; *CIM I.*, č. 131; *CIM II.*, č. 859, 864, 865, 867, 869; *CIM I.*, č. 132, 133; *CIM II.*, č. 873; *GGG II.*, s. 95,

95n, 96; *CIM II.*, č. 874, 877.

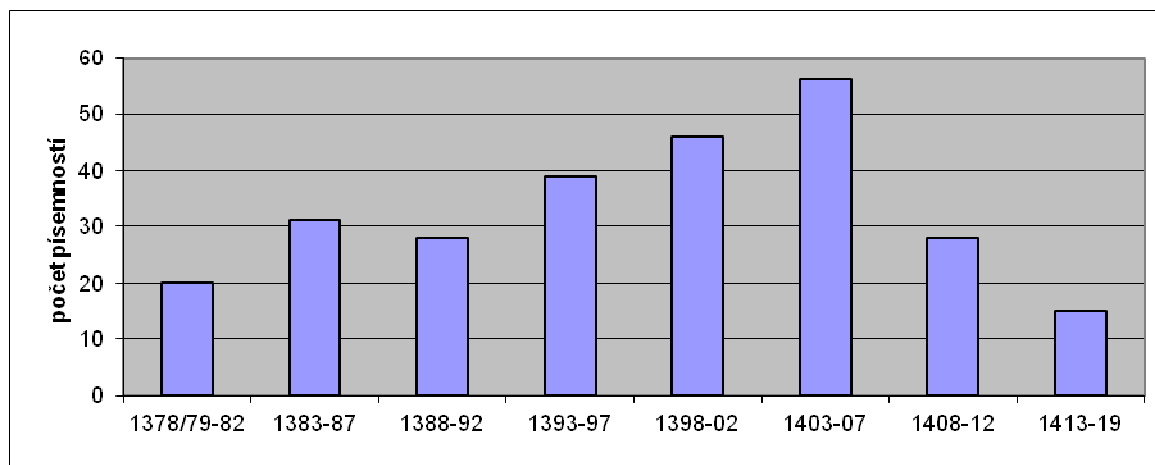
³¹⁷ *CIM II.*, č. 569, 586, 631, 875.

³¹⁸ *CIM II.*, č. 581, 582, 753,

³¹⁹ *CIM II.*, č. 718.

³²⁰ *CIM II.*, č. 718.

³²¹ Zatímco z let 1414-1417 se dochovalo jen pět písemností (*CIM II.*, č. 859, 864, 865, 867, 869), z let 1418-1419 osm kusů (*CIM I.*, č. 132, 133; *CIM II.*, č. 873; *GGG II.*, s. 95, 95n, 96; *CIM II.*, č. 874, 877.).

Podle obsahu jsou nejčastěji zlistňovány fiskální záležitosti. Zpravidla to bylo různé nakládání s berněmi, královským úrokem, nebo regulace jejich placení. Mnoho listin a mandátů se týkalo také ungelu a odvádění rozličných cel. Méně již přicházejí dispozice s příjmy rychtářství. V několika listinách jsou regulovány poplatky náležející podkomořímu a dalším královským úředníkům přijíždějícím do města.³²² Na rozdíl od let vlády Karla IV. se lze často setkat s osvobozením od berní na určitý časový úsek. Jsou rozvrženy prakticky po celé Václavově vládě. Nejvíce jich přichází počátkem a v polovině 90. let 14. století.³²³ Ale poměrně dost byly vydávány i na začátku 15. století.³²⁴ Sumárně jich je méně jen v 80. letech a v posledním desetiletí Václavovy vlády, kdy přichází již jen jedno.³²⁵ Výraznější expedice těchto písemností zhruba odpovídá obdobím, kdy byl panovník nucen častěji požadovat od měst finanční „výpomoci“ nad rámec obvyklé speciální berně. Dočasná platnost těchto dokumentů však způsobovala, že po uplynutí příslušného moratoria, již nebylo důvodu je uchovávat. Nejčastěji se v této době dochovaly od měst českého severozápadu. Je otázkou, zda to zrcadlí skutečný důraz panovníka a bližší finanční provázání s tímto regionem, anebo je to důsledek příznivého archivního dochování. Z odvodů berně jsou zachovány některé panovníkovy kvitance – z roku 1395 pro České Budějovice a pro Most z let 1410 a 1411.³²⁶

Na druhém místě se nejčastěji v panovníckých písemnostech jednalo o záležitosti městské správy a zřízení. Často se stejně jako dříve disponuje s rychtářstvím. V tom nenastává změna. Setkáváme se, a v tom je zřetelná návaznost na předchozí období, s udílením nebo regulací viničného práva. Taková privilegia obdržela Kadaň roku 1391,³²⁷ o

³²² *CIM II.*, č. 657-659, 667, 669.

³²³ *CIM II.*, č. 649, 650, 663, 673, 679-682.

³²⁴ *CIM II.*, č. 724; *CIM I.*, č. 115, 116; *CIM II.*, č. 730, 743, 746, 757, 761, 767

³²⁵ *CIM II.*, č. 842.

³²⁶ *CIM II.*, č. 672, 833, 843. U tohoto druhu materiálu je třeba počítat z velikými ztrátami.

³²⁷ *CIM II.*, č. 647.

osm let později sousední Žatec³²⁸ a roku 1416 nedaleký Most.³²⁹ V případě Žatce byl také řešen spor o výkroj sukna nebo povolení lámání kamene,³³⁰ do Českých Budějovic zase mířilo povolení k těžbě rud,³³¹ v některých případech bylo udíleno (Radkov) nebo upravováno městské právo či dodávána oprávnění pro jeho aplikaci.³³² Naopak není reglementován (ze strany panovníka) cechovní život, jako tomu bylo za vlády Karla IV. Již za tohoto panovníka se lze setkat s určitou regulací přijímání měšťanů – za vlády jeho syna je takový případ doložen pro Žatec, kdy do obce neměl být přijímán nikdo, kdo by nesložil přísahu.³³³ Někdy jsou určována poměrně detailní pravidla pro průběh městských festivit, konkrétně svateb a křtin, resp. stanovení povolené hranice nákladů.³³⁴

Na třetím místě se z obsahového hlediska umístily opět confirmace. Tvořily znovu zhruba jednu sedminu celkového úhrnu písemností a představují v tomto velmi stabilní prvek.

Dále se v panovnických písemnostech pojednávala ustanovení spojená s trhem a obchodem. Častěji vznikají písemnosti pojednávající o průběhu obchodních tras: nejen v severozápadních Čechách,³³⁵ jak jsme to poznali již za vlády Karla IV., ale také v západních Čechách, jak o tom svědčí písemnosti pro Stříbro a Domažlice.³³⁶ Královská listina takového druhu směřovala též do Kutné Hory.³³⁷ Dosti často, v ještě větším množství než za Karla IV., vysazuje Václav nové trhy: tak se stalo ve Stříbře,³³⁸ Pirně,³³⁹ na SMP,³⁴⁰ v Písku,³⁴¹ Vodňanech,³⁴² Sušici,³⁴³ Mělníku,³⁴⁴ kladském Radkově³⁴⁵ a Kladsku samotném.³⁴⁶ Kromě toho byly trhy také překládány,³⁴⁷ nebo rušeny.³⁴⁸ Zrušení se týkalo trhu v poddanském městě Kladruby, který se stal nežádoucí konkurencí trhům ve Stříbře. Stejně jako ve starších dobách panovník udílel a reguloval mílové právo.

³²⁸ *CIM II.*, č. 716.

³²⁹ *CIM II.*, č. 865.

³³⁰ *CIM II.*, č. 646, 691.

³³¹ *CIM II.*, č. 597.

³³² *CIM II.*, č. 800, 864; *GGG I.*, s. 95; *CIM I.*, č. 125, 127.

³³³ *CIM II.*, č. 818. Jiný případ pro Cheb č. 613, kde jde naopak o svobodné usazování ve městě.

³³⁴ *CIM II.*, č. 696.

³³⁵ *CIM II.*, č. 732, 794.

³³⁶ *CIM II.*, č. 587, 599.

³³⁷ *CIM II.*, č. 664.

³³⁸ *CIM II.*, č. 639.

³³⁹ *CIM II.*, č. 652.

³⁴⁰ *CIM I.*, č. 111.

³⁴¹ *CIM II.*, č. 704.

³⁴² *CIM II.*, č. 802.

³⁴³ *CIM II.*, č. 803.

³⁴⁴ *CIM II.*, č. 814.

³⁴⁵ *GGG II.*, s. 35.

³⁴⁶ *GGG II.*, s. 96.

³⁴⁷ *CIM II.*, č. 635.

³⁴⁸ *CIM II.*, č. 717.

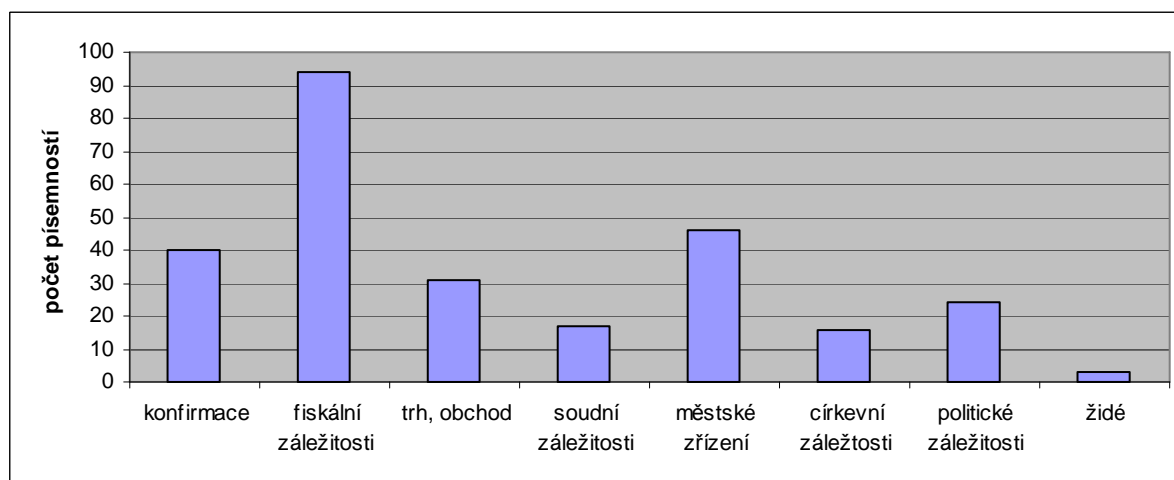
Za trhem a obchodem se umístila skupina písemností s náplní, kterou jsem označil jako politické záležitosti. Obsahově jde o obdobné věci jako za vlády Karla IV. – otázky spolků nyní již nazývaných landfrídy,³⁴⁹ pronásledování škůdců,³⁵⁰ svolávání krajské hotovosti.³⁵¹ K nim přistupuje udílení krajské popravý vybraným královským městům na počátku Václavovy vlády,³⁵² ale ovšem i později.³⁵³

Několik panovnických písemností si vyžádaly také soudní záležitosti. Vidíme zde průniky s předchozí skupinou. Téměř všechny tyto kusy se týkaly stíhání zločinců.

Takřka stejně panovnických kusů se věnovalo církevním záležitostem. Jednalo se v zásadě o zlistinění podobných skutečností jako v předchozích obdobích. Šlo tu o špitály, jejich zakládání, majetek či správu,³⁵⁴ zádušní majetek nebo důchody fary.³⁵⁵ Vedle toho přicházejí platy na zřízení mše³⁵⁶ a patronátní práva k oltáři.³⁵⁷ Jako novinka se objevuje povolení panovníka k rozšíření/zřízení městského hřbitova, jak to poznáváme z písemností pro Plzeň z roku 1414 a pro Louny z roku 1417.³⁵⁸

Nejméně dochovaných listin se, jako již tradičně, věnovalo židům.³⁵⁹

II. panovnické písemnosti 1378-1419 podle obsahových skupin

³⁴⁹ CIM II., č. 789, 851. K žateckému landfrídu viz Ivan Hlaváček, *Žatecký landfríd Václava IV. z března r. 1415*, in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 99–108.

³⁵⁰ CIM II., č. 722, 726.

³⁵¹ CIM II., č. 736, 737.

³⁵² CIM II., č. 570-578; CIM I., č. 99, 100.

³⁵³ CIM II., č. 789.

³⁵⁴ Např. CIM II., č. 594, 634, 727.

³⁵⁵ CIM II., č. 810.

³⁵⁶ CIM II., č. 707, 837.

³⁵⁷ CIM I., č. 120.

³⁵⁸ CIM II., č. 859, 869.

³⁵⁹ CIM II., č. 557, 601, 640.

Zmiňme se také o obsahových typech, které tu nepřicházejí. Marně bychom mezi panovnickými písemnostmi hledali ty, které se vyjadřovaly k užití pečetního vosku a pečeti – tak čteného druhu privilegií v době pohusitské. Zde však panovníka do určité míry zastoupil podkomoří, jak za chvíli uslyšíme. Pro česká královská města také není doloženo žádné znakové privilegium. Pro moravské městské prostředí je k dispozici jedna listina Václava IV. z roku 1416 pro Slavkov a jedna Zikmundova z následujícího roku pro poddanské Mohelno.³⁶⁰ Ani příkladů znakových privilegií pro města z říše pro toto období není mnoho,³⁶¹ a tak lze jejich absenci pro české městské prostředí vysvětlit. Pokud již (v říši) přicházejí, jen velmi zřídka se dochovala v originále.³⁶²

Pokud hovořím o panovnických písemnostech doby Václava IV. z hlediska jejich obsahu, musím zmínit také činnost královského podkomořího. Je známo, že se jednalo o úředníka s kompetencí ke správě královských měst.³⁶³ Právě za Václava IV. se množí důkazy k jeho činnosti. Nejen pokud jde o větší listinné dochování, ale také s ohledem na rozsah kompetencí.³⁶⁴ Začal totiž zasahovat do oblastí, které byly do té doby vyhrazeny jen panovníkovi, nebo alespoň nemáme žádných zpráv, že by tomu bylo jinak. Tento popis se hodí na dvě osoby zastávající tento úřad na přelomu 14. a 15. století: Zikmunda Hulera³⁶⁵ a Konráda z Vechty.³⁶⁶ Zřídka je doloženo udělení jednoho z panovnických regálů – práva trhu – některým z královských úředníků. Poprvé se s tím lze setkat již roku 1380, kdy nejvyšší komoří Vítek z Landštejna udělil právo konání týdenního trhu s chlebem Žatci.³⁶⁷ Navázal na něj roku 1398 Zikmund Huler, když Kadani udělil právo konání týdenního trhu s masem, dobyt看em a chlebem.³⁶⁸ Konrád z Vechty podobným způsobem propůjčil Ústí nad Labem

³⁶⁰ K nim nejnověji Andres Zajic, Petr Elbel, *Wappenmarkt und Marktwappen. Diplomatiscbe und personengeschichtliche Überlegungen zum Wappenbrief König Sigismunds für Mohelno aus der Zeit des Konstanzer Konzils. Mit einem Quellenanhang*, in: *Kaiser Sigismund (1368 - 1437): zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, hrsg. von Karel Hruza, Alexandra Kaar, Wien [u.a.], 2012, s. 301-364; Rostislav Nový, *Počátky znaků českých měst*, SAP 26/2, 1976, s. 367-412.

³⁶¹ *Tamtéž*.

³⁶² Martin Roland, Andreas Zajic, *Illuminierte Urkunden des Mittelalters in Mitteleuropa*, AfD 59, 2013, s. 241-432 (zde s. 359-363).

³⁶³ Jaromír Čelakovský, *Úřad podkomořího v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*, Praha 1881.

³⁶⁴ Podrobně viz Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji a královští úředníci v době předhusitské*, *Porta Bohemica* 6, 2013, s. 46-93.

³⁶⁵ *Ottův slovník naučný* 11, Praha 1998, s. 856; Václav Štěpán, *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, ČČH 92, 1994, s. 41; Jaroslav Mezník, *Praha před husitskou revolucí*, Praha 1990, s. 74; F. M. Bartoš, *Čechy v době Husovů*, *České dějiny* II/6, Praha 1947, s. 212-214; V. V. Tomek, *Dějepis města Prahy II*, Praha 1892, s. 492-493; Jiří Spěváček, *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986, s. 763.

³⁶⁶ Ivan Hlaváček, *Konrad von Vechta. Ein Niedersachse im spätmittelalterlichen Böhmen*, Beiträge zur Geschichte der Stadt Vechta, Teilband 1, 1974, s. 10-15; nejnověji k jeho původu viz Jiří Stočes, *Původ a studium bratří Konráda a Konstantina z Vechty*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 14/2, 2011, s. 91-110.

³⁶⁷ Ludwig Schlesinger, *Urkundenbuch*, č. 128.

³⁶⁸ *CIM II*, č. 710; Ivan Hlaváček, *Konrad von Vechta*, s. 13.

roku 1407 právo konání nového výročního trhu.³⁶⁹ Zvláštní význam mají v této souvislosti tři listiny pro Most týkající se vyhotovení nového městského pečetidla a práva pečetit městské listiny zeleným voskem.³⁷⁰ Ty jsou jediným takovým případem pro celé předhusitské období a zároveň první listinou takového druhu, kdy je reglementován vzhled městského pečetidla a barva vosku.

Ve většině těchto případů, kdy podkomoří vlastně zasahuje, i když se svolením panovníka, do výhradní kompetence králů, se neobjevuje zvýšený důraz na panovníkovu vůli a autoritu, z níž tak činí. Setkáváme se pouze s běžnou formulací, že se tak děje „*auctoritate regia*“, „*mit macht unsers obgenanten gnedigen herren des kuniges*“, které se ale objevují i v zlistinění věcí, které patřily do „základní“ kompetence podkomořích. Výjimkami jsou především vysazení výročního trhu Konrádem z Vechty pro Ústí nad Labem roku 1407, kde je výslovně zmíněno, že je tak činěno „*mit macht unsers obgenannten gnedigen heren des kuniges und auch von seinem gebote und geheisse darczu unsern willen geben*“ a dále „*und in ein jarmarkt von sunderlichem geheisse unsers obgenannten gnedigen herren des kuniges seczen...*“.³⁷¹ Druhou výjimkou je zmiňovaná Hulerova listina pro Kadaň, kde čteme jisté zdůraznění odvolání na krále slovy „*nomine et auctoritate regia*“³⁷² V listinách pro Most ohledně jeho pečetidel a pečetního vosku se nic takového nenachází.

Podkomoří však zlistiňoval i v řadě jiných oblastí – soudní, finanční, hospodářské, v politických záležitostech atd.³⁷³ Rozšiřování pravomocí podkomořního zasáhlo i oblast konfirmačních listin. Na příslušném místě se k tomu vrátím.

Nyní ale zpět k přehledům písemností Václava IV. Věnujme pozornost příjemcům. Jejich počet se nepatrně zvýšil oproti předchozímu období (ze 40 na 42). Částečně se mění pořadí: na první příčce se ocitly České Budějovice, na druhé se potom umístil předchozí vítěz Cheb. Dále se seřadila města již tradičně se nacházející v popředí: Žatec, Louny, SMP, Most, Kadaň, Litoměřice atd.

III. pořadí příjemců let 1378-1419³⁷⁴

	město	počet ks
1.	České Budějovice	30

³⁶⁹ CIM II, č. 817.

³⁷⁰ CIM II., č. 844, 846, 847.

³⁷¹ CIM II., č. 817.

³⁷² CIM II., č. 710.

³⁷³ Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji*, s. 163-164.

³⁷⁴ Další pořadí: Slaný, Hradec Králové, Malá Strana, Stříbro, Ústí nad Labem (=5), Pirna, Mělník, Loket, Domažlice, Nymburk (=4), Vysoké Mýto, Kutná Hora, Ostrov, Kladsko, Vodňany (=3), Polička, Dvůr Králové, Trutnov, Bystřice, Radkov (=2), Landek, Karlovy Vary, Beroun, Sušice, Chrudim, Tachov, Jaroměř (=1).

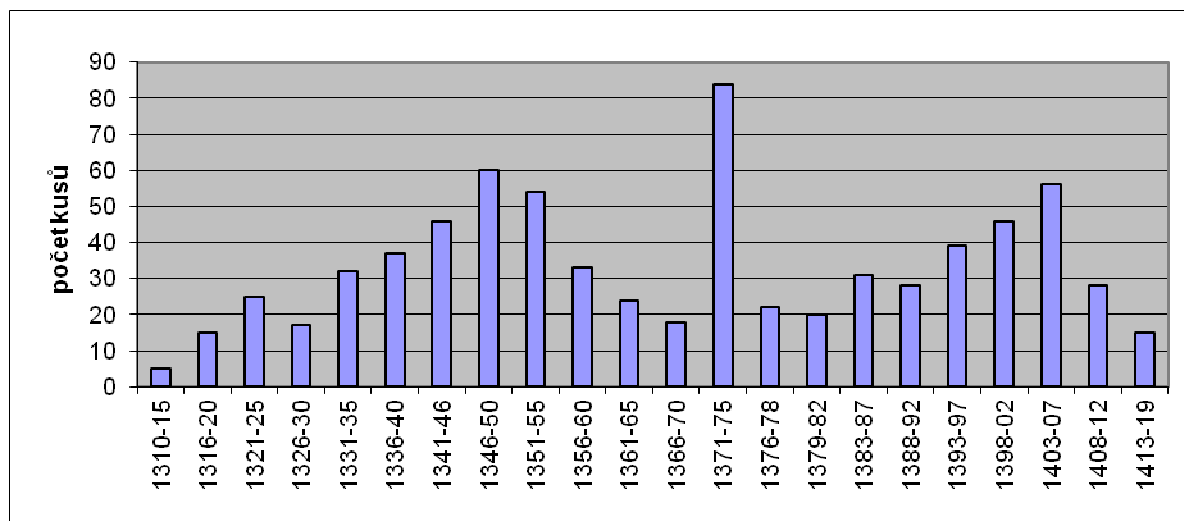
2.	Cheb	23
3.	Žatec	21
4.-5.	Louny	18
	SMP	18
6.	Most	17
7.-8.	Kadaň	16
	Litoměřice	16
9.	Kolín	14
10.	Píseň	11
11.-12.	Písek	9
	NMP	9
13.	Klatovy	8
14.	Čáslav	7
15.	Kouřim	6

Pokud jde o rozlišení listin a mandátů, dochovalo se o něco více mandátů, než tomu bylo v letech 1346-1378. Nyní tvořili 63 z 272 kusů.

III.1.5 Celkový pohled

Představíme-li si celé období let 1310-1419, neboť dříve nepřichází dostatečný počet písemností navíc často přesněji nedatovatelných kvůli dochování ve formulářových sbírkách, rozdělené na pětiletí a v rámci těchto úseků počet vydaných panovnických písemností pro královská města, vzniká křivka se třemi vrcholy. K prvnímu došlo v počátcích vlády Karla IV., k druhému v letech 1371-1375 a poslední nastal na počátku druhé poloviny vlády Václava IV. Zvýšenou zlistiňovací aktivitu na počátku vlády prokazoval z těchto tři panovníků jen Karel IV. Druhému vrcholu za jeho vlády předcházela útlum ve druhé polovině 60. let 14. století. Panování Václava IV. bylo, pokud jde o emisi tohoto materiálu, asi nejvyrovnanější. I u něj počty vydaných písemností klesají i rostou. Jedná se však o pozvolné změny – k nejprudší v rámci jeho vlády došlo v 2. polovině prvního desetiletí 15. století. Ani za vlády Jana Lucemburského nejsou výkyvy tak markantní, jako v letech panování Karla IV.

I. panovnické písemnosti pro královská města v letech 1310-1419

Pokud jde o příjemce, tak za toto období dominuje Cheb před SMP. Cheb je na první příčce i přesto, že byl zastaven Janu Lucemburskému roku 1322 a první písemnosti pro něj tak plynou až od toho okamžiku. Zřetelně nejvíce pozornosti mu věnoval Karel IV., za Václava jej pak převyšovaly jen České Budějovice. Naopak za Janovy vlády příliš nevyňikal. Na druhém místě v počtu přijatých písemností bylo SMP, což není překvapivé. Po dobu vlády Jana i Karla se drželo v popředí, o něco méně písemností přijalo od Václava IV. Již s odstupem za Chebem a SMP vidíme České Budějovice, které především za Václava IV. bývaly častým příjemcem jeho listin a mandátů. Ve špičce se nacházely i za Janovy vlády, naopak jen v průměru královských měst byly v letech 1346-1378. Na dalších příčkách se umístila města českého severozápadu: Louny, Žatec a Most. Všechna tři se v popředí pohybovala po celé období. Za nimi přicházejí dvě důležitá polabská města Kolín a Litoměřice. Za ně se zařadila Kadaň a první desítku uzavírá Kladsko. Zatímco jak v letech 1310-1346, tak 1346-1378 náleželo do špičky, ostře se propadá za Václava IV. Souviselo to se zástavami kladské země, leč jen tímto momentem změněnou situaci nelze vysvětlit. I během Janovy vlády bylo Kladsko zastavováno, ale přesto bylo tehdy dokonce čtvrtým nejhojnějším příjemcem jeho dokumentů. Na úroveň Kladska by se vyšplhal i Hradec Králové, pokud bychom ke 23 panovnickým kusům připočítali i šest královniných.

Je jasné, že do těchto přehledů výrazně promlouvaly osudy jednotlivých archivů a šťastné i nešťastné okolnosti, které ovlivnily množství dochování. Nebudeme pochybovat, že mezi městy, kam proudily desítky královských písemností, musela být především Kutná Hora. Podhodnocena současným stavem musí být i Plzeň, nebo Ústí nad Labem. Při pohledu na čelo žebříčku se zase neubráníme dojmu, že řada šťastných okolností některá města v tomto ohledu nadhodnotila. Mám tu na mysli kupříkladu Louny, či Kadaň, které nepatřily

k nejdůležitějším ani největším královským městům doby předhusitské. Otázce stavu jednotlivých archivů, okolností, jež působily na jejich dochování, a možných deperdit se budu ještě věnovat.

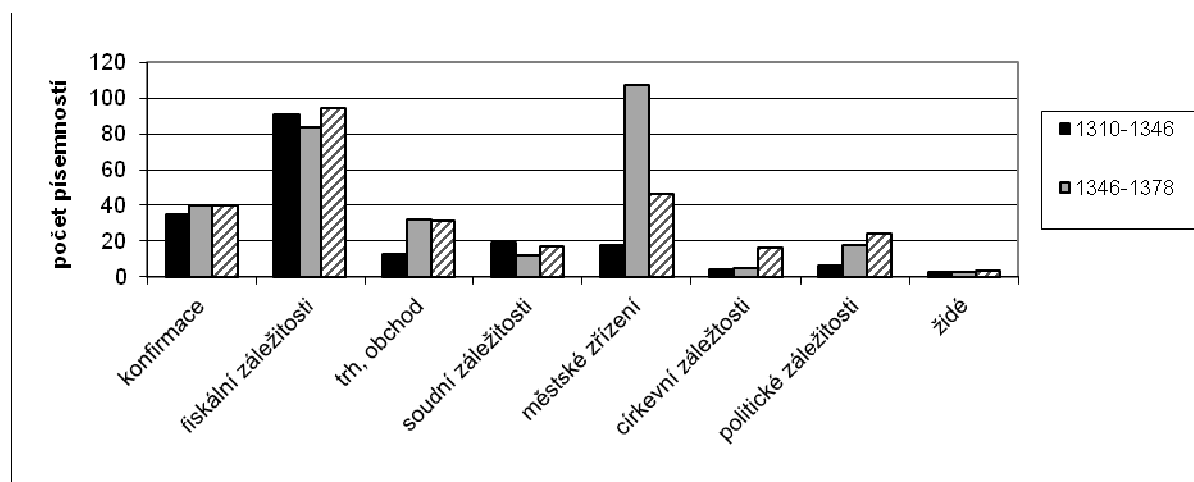
	město	počet písemností			
1.	Cheb	65	23.-24.	Kutná Hora	13
2.	SMP	62		Pirna	13
3.	ČB	53	25.	Nymburk	12
4.	Louny	48	26.	Stříbro	11
				Vysoké	
5.	Žatec	47	27.-29.	Mýto	10
6.	Most	44		Bystřice	10
7.	Kolín	43		Beroun	10
8.	Litoměřice	43	30.-32.	Vodňany	8
9.	Kadaň	31		Sušice	8
10.-11.	Kladsko	29		Chrudim	8
	Hradec Králové	29 ³⁷⁵	33.-34.	Loket	7
12.	Domažlice	26		Ostrov	7
				Dvůr	
13.-14.	Kouřim	24	35.-36.	Králové	6
	Plzeň	24		Tachov	6
15.	Klatovy	22	37.38.	Polička	4
16.	Mělník	20 ³⁷⁶		Jaroměř	4
17.-18.	Ústí nad Labem	19	39.-40.	Trutnov	3
	Malá Strana	19		Radkov	3
				Karlovy	
19.	Písek	17	41.-42.	Vary	2
20.-21.	Čáslav	16		Landek	2
	Slaný	16	43.-44.	Rakovník	1
				Nový	
22.	NMP	15		Bydžov	1

Porovnejme jednotlivé obsahové skupiny a to, jak se proměňovalo jejich zastoupení v průběhu vlád tří lucemburských králů. Písemnosti ve fiskálních záležitostech si drží poměrně stabilní úroveň. Ještě stabilněji dopadají konfirmační listiny, což již výše bylo naznačeno. Jejich absolutní počet se během let rozdělených do vlád příslušných panovníků téměř neměnil. Velké výkyvy zaznamenávají písemnosti ve skupině městského zřízení – výrazný nárůst během Karlovy vlády měla na svědomí zmiňovaná hromadná udělování na počátku 70. let 14. století. Počet písemností v trhovách a obchodních věcech prodělal značný nárůst ve srovnání vlád Jana Lucemburského a Karla IV. Množství dokumentů vydaných v církevních a politických záležitostech poznenáhlu stoupá. Soudní záležitosti a písemnosti jich se týkající mírně kolísají.

³⁷⁵ 23 kusů od králů, 6 od královen.

³⁷⁶ 10 kusů od králů, 10 od královen.

IV. panovnické písemnosti 1310-1419 podle obsahových skupin

III.1.6 Jazyk panovnických písemností

V následujícím oddíle bude věnována pozornost otázce užití a volby jazyka pro královské písemnosti směřované do měst. Soustředím se zde především na období let 1310-1419, neboť předchozí přemyslovská doba je jazykově zcela výlučná. Vládne zde latina. Během 14. století k ní však dorostla němčina jako plnohodnotná alternativa. A v závěru této epochy pak již do některých dokumentů panovnické provenience nesměle proniká čeština. Můžeme tu mluvit o fenoménu trojjazyčnosti neboli trilingvismu, který byl do určité míry vlastní českému písemnému prostředí.³⁷⁷ Než se dostaneme k městské materii, je třeba uvést několik klíčových dat k užívání těchto jazyků v našem prostředí.

³⁷⁷ K tématu již existuje několik studií: Ivan Hlaváček, *Dreisprachigkeit im Bereich der Böhmisches Krone: Zum Phänomen der Sprachenbenutzung im böhmischen diplomatischen Material bis zur hussitischen Revolution*, in: *The development of literate Mentalities in East Central Europe*, ed. Anna Adamska und Marco Mostert, Turnhout 2004, s. 289–310. K němčině Emil Skála, *Německý jazyk v českých zemích ve 14. století*. in: *Mezinárodní vědecká konference: doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR. Materiály ze sekce jazyka a literatury*, Praha 1981, s. 73–84; tentýž, *Das Frühneuhochdeutsche in den Städten Böhmens*. in: *Stadtsprachenforschung unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse der Stadt Straßburg im Spätmittelalter und früherer Neuzeit*. Vorträge des Symposiums vom 30. März bis 3. April 1987 an der Universität Mannheim (= Göppinger Arbeiten zur Germanistik 488), s. 239–270. K češtině Věra Uhlířová, *Zur Problematik der tschechisch verfaßten Urkunden*, AfD 11/12, 1965/66, s. 468–544; Veronika Scheirichová, *Styl nejstarších českých listin*, ČMM 119, 2000, s. 355–366; František Šmahel, *Výsledky a výhledy výzkumu národnostní skladby českých měst od konce 13. do počátku 15. století*, in: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*, Martin 1984, s. 239–254. Dále Eva Procházková, *Národní jazyky v kanceláři Starého Města pražského v době předhusitské*, SAP 28, 1978, s. 18–65; Veronika Scheirichová, *Jazyk listin na Moravě v letech 1381–1410*, VVM 51, 1999, s. 276–284. Vedle toho přicházejí práce germanistické a bohemistické Hildegard Boková, *Der Schreibstand der deutschsprachigen Urkunden und Stadtbucheintragen Südböhmens aus vorhussitischer Zeit (1310–1419)*, Frankfurt am Main 1998; Libuše Spáčilová, *Deutsche Testamente von Olmützer Bürgern – Entwicklung einer Textsorte in der Olmützer Stadtkanzlei in den Jahren 1416–1555*, Wien 2000; Veronika Bromová, *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, Brno 2009. Nejnověji k tématu Ivan Hlaváček, *Jazyk v česko-moravských městských kancelářích v době předhusitské (vybrané příklady)*, SAP 63/2, 2013, s. 235–302.

První panovnické, příp. šlechtické listiny v němčině se začínají objevovat kolem roku 1300, nicméně šlo ještě o ojedinělý výskyt. Jejich počet narůstá v druhé polovině vlády Jana Lucemburského. Po nástupu Karla IV. pak německé písemnosti získávají postupně převahu. Za Václava již dominují. Vedle latiny a němčiny se tehdy začíná objevovat i čeština. První českou královskou listinu vydal Václav IV. roku 1394, ale čeština se více prosadila v kanceláři moravských markrabat.³⁷⁸

Podívejme se na jednu příjemeckou skupinu a prozkoumejme, jak si stála s ohledem na jazyk přijímaných královských písemností. Už předem je třeba říci, že obecné závěry uvedené v předchozím odstavci se zcela neshodují se skutečností listin a mandátů adresovaných městům.

Za Jana Lucemburského vznikají německé kusy jen sporadicky. Němčina byla použita jen v šesti případech³⁷⁹ ze 180 – u 16 se nezachovalo původní znění.³⁸⁰ Příjemcem hned tří německých kusů byl Cheb – dva z nich představovaly první listiny Jana Lucemburského, které pro město roku 1322 vydal.³⁸¹ V závěru 20. let směřovala německá listina do Kutné Hory.³⁸² V polovině 30. let Jan Chebu německy slíbil, že od jeho soudu neodcizí Aš a Selb.³⁸³ Příjemcem posledních dvou bylo na počátku 40. let 14. století SMP.³⁸⁴ Vesměš šlo o fiskální záležitosti, jednou byla německy sepsána konfirmace.

K nárůstu používání němčiny dochází v Karlově kanceláři v letech 1346-1378. Z 304 dochovaných písemností pro zkoumané příjemce připadá 230 na latinu, 57 na němčinu a u 17 se nezachovalo původní znění. Oproti předchozímu období, kdy němčina tvořila 3,3% procenta, nyní představuje téměř 20%. Zřetelněji více se prosazuje v závěru Karlovy vlády – v 70. letech. Mezi lety 1373-1378 bylo vydáno 34 kusů, z čehož latinsky bylo jen 10. Již výše bylo řečeno, že v těchto letech občas zlistiňuje i Václav IV. Velkou část těchto písemností tvoří duplicitní vydání předchozích Karlových listin, na kterých byl jazyk Václavových kusů závislý. Pro srovnání: v 60. letech latina dominuje – němčina tehdy vystupuje jen asi v 10% materiálu. Nejvíce němčina pronikla do písemností adresovaných Chebu, kde již převládá. Ze všech 57 německých kusů jich 24 směřovalo právě sem. Více než čtvrtinu tvoří v písemnostech pro SMP. O něco menším podílem je zastoupena v listinách a mandátech pro

³⁷⁸ Ivan Hlaváček, *Jazyk v české-moravských městských kancelářích*, s. 268. Viz též Tomáš Baletka, *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, SAP 46, 1996, s. 259–536 (zde s. 365).

³⁷⁹ *CIM II.*, č. 123, 124, 153, 175; *CIM I.*, č. 38, 39

³⁸⁰ A jejich původní jazyk nelze zjistit.

³⁸¹ *CIM II.*, č. 123, 124

³⁸² *CIM II.*, č. 153.

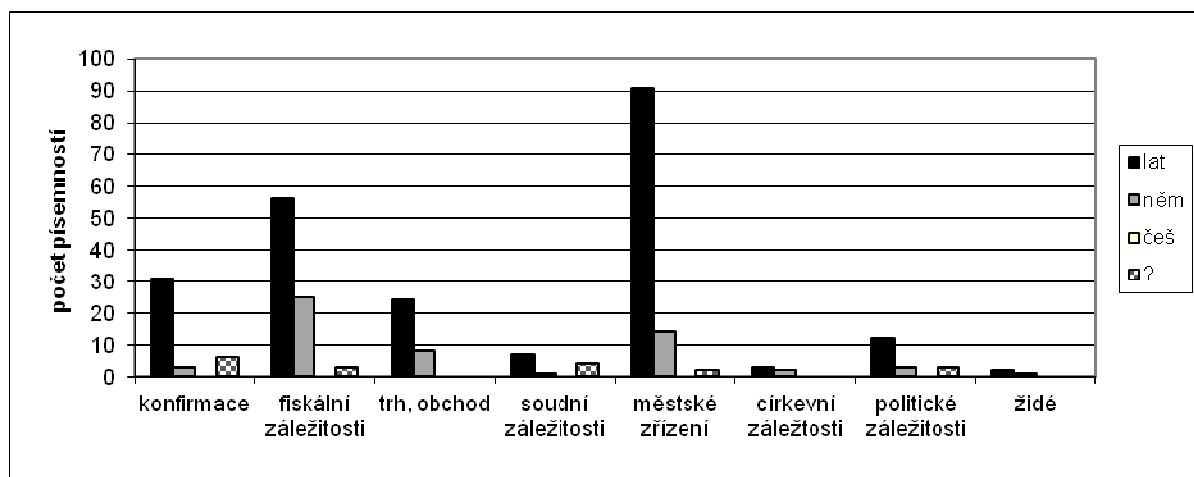
³⁸³ *CIM II.*, č. 175.

³⁸⁴ *CIM I.*, č. 38, 39.

Litoměřice. Častěji se s ní lze setkat také v Kadani, Pirně a Kutné Hoře. Jinde latina naprosto převažuje nebo je výlučným jazykem panovnických písemností.

Pohlédněme též na obsahovou strukturu s ohledem na použité jazyky. V jakých druzích písemností se němčina prosazuje? Předem je třeba říci, že její zastoupení v rámci listin a mandátů je zhruba stejné, takže nelze říci, že by se prosadila nejprve v písemnostech správního charakteru – čili v mandátech. Nejvýrazněji němčina pronikla do oblasti fiskálních práv, kde vystupuje zhruba ve třetině případů. Na stejné úrovni se němčina drží v písemnostech politického rázu – zde jde ale celkově o poměrně malý vzorek. O něco méně je to ve skupině označené jako trh a obchod. Výrazně méně byla užívána ve věcech městského zřízení a soudních záležitostech. Překvapivě často přichází v církevních záležitostech, kde ale celkově evidujeme jen 5 kusů (3 latinsky, 2 německy). Nejméně se prosadila do oblasti soudních záležitostí a konfirmačních listin, kde naprosto převládá latina.

I. panovnické písemnosti podle obsahových skupin a jazyka v letech 1346-1378³⁸⁵

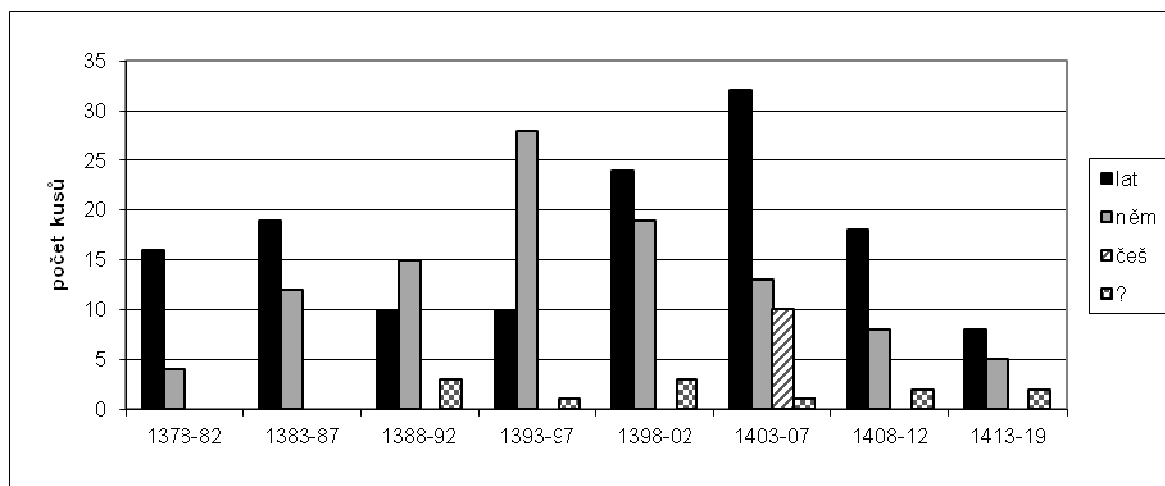

Nejzajímavější situace nastává za vlády Václava IV. Řekněme si celková čísla. Z 272 písemností jich bylo latinských 143, německých 107, čeština společně s latinou byla užita v devíti případech a u 12 písemností není znám jejich původní jazyk. Ačkoliv se v literatuře běžně hovoří o tom, že ve Václavově kanceláři již němčina převládala, tady je zřejmé, že poznatek nelze absolutizovat na všechny příjemecké skupiny. Zde máme co do činění s jednou z nich, kde si latina, i přes masivní pronikání němčiny, udržela své prvenství. Užívání různých jazyků ve Václavově kanceláři ale kolísá. V prvních letech jeho vlády latina

³⁸⁵ Pokud jde o neurčené písemnosti, pak se jedná buď o ty, jež se dochovaly v překladu (někdy se však dá podle jejich formuláře usuzovat na původní jazyk), anebo o takové, o nichž je povědomost jen ze zmínky, či z nějakého zkráceného zápisu.

stále hraje prim, i když němčina je v panovnických kusech zastoupena často. K jejímu nástupu ale dochází na konci 80. let 14. století, kdy se dere do popředí a vítězí nad latinou po celá 90. léta.³⁸⁶ Pak se poměr začíná vyrovnávat, k užitým jazykům přistupuje i čeština a zhruba od roku 1405 je latina opět užívanější. V samotném závěru Václavovy vlády němčina poněkud stahuje náskok latiny.

II. panovnické písemnosti a jejich jazyky v letech 1378-1419

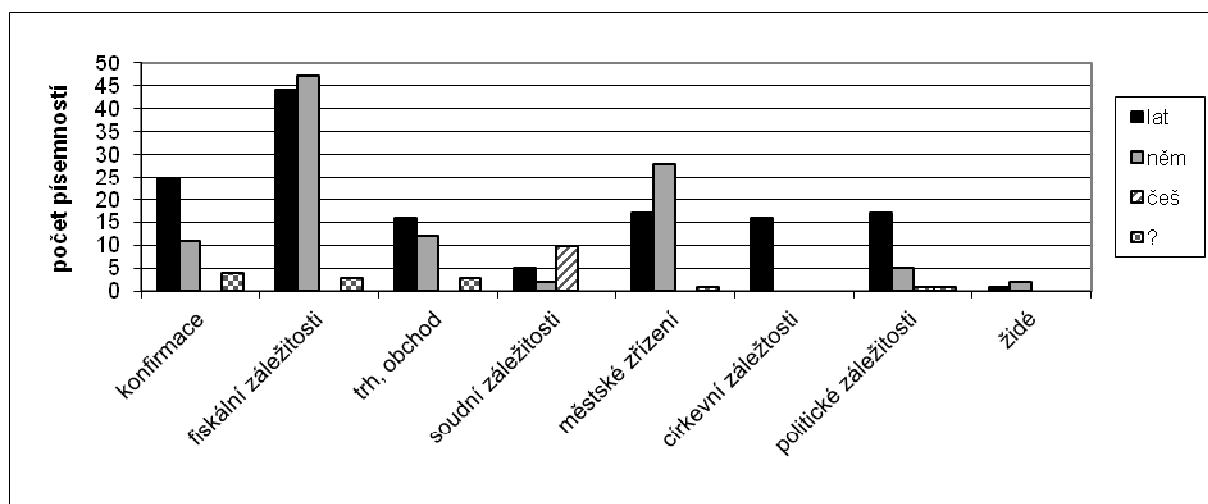
Situace v 90. letech je zajímavá i tím, že německé písemnosti tehdy dostávala také města s převažujícím českým elementem, jako byly Louny či Nymburk, naproti tomu např. Slaný ani v této době neobdržel žádnou německou listinu nebo mandát z královské kanceláře. O jednotlivých městech budu ještě hovořit. Na tomto místě jen poznamenám, že v čele příjemců německých kusů stál opět Cheb (tentokrát již s žádnou latinskou listinou), nadpoloviční většina německých písemností je sledovatelná v Ústí nad Labem, Kutné Hoře, Lokti, Čáslavi, Hradci Králové a Pirně. Hranici 50% podílu německých kusů se blíží Nymburk (ten ji dosahuje, byl však příjemcem jen malého počtu panovnických písemností), SMP a Most. Zhruba třetinu až čtvrtinu představují v Českých Budějovicích, Kadani, Kolíně, Plzni a Ostrově nad Ohří. Podstatnější podíl německých kusů lze zaznamenat ještě v Žatci, kde to bylo méně než jedna pětina. U ostatních měst se němčina neprosadila. Bylo dokonce několik takových, kde ji nenajdeme vůbec: např. zmíněný Slaný, ale také Písek, Kouřim, Malá Strana nebo Mělník.

Stejně jako jsme to učinili pro vládu Karla IV., také zde přihlédneme k jednotlivým obsahovým skupinám a zjistíme, jak se kde které jazyky prosazovaly. Ve dvou skupinách

³⁸⁶ To je tendence, kterou pro písemnosti moravských příjemců let 1381-1410 vysledovala i Veronika Scheirichová, *Jazyk listin na Moravě v letech 1381 až 1410*, VVM 51, 1999, s. 276-284 (zde s. 277),

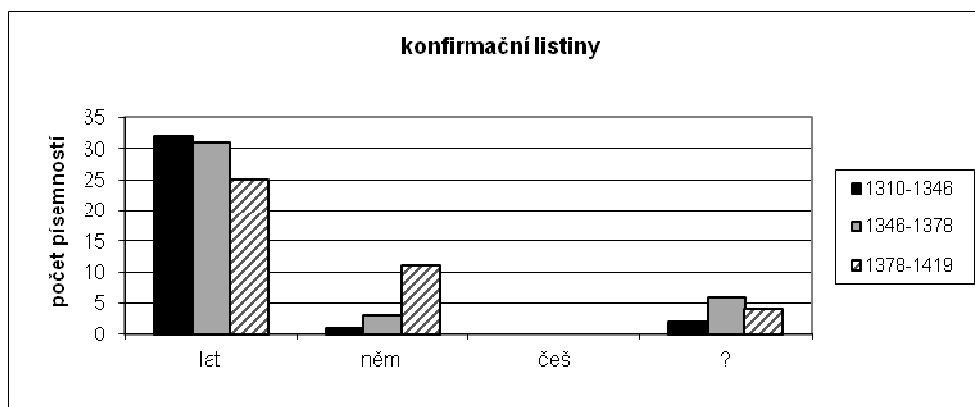
dosáhla němčina prvenství nad latinou. Bylo to v písemnostech fiskální povahy a v těch, jež se týkaly městského zřízení. Jen o málo víc trhových a obchodních privilegií či mandátů bylo psáno latinsky než německy. Do soudní oblasti spadá český kus a česko/latinské zveřejnění panských nálezů, takže tu čeština převládá. Méně často se s němčinou setkáváme v oblasti konfirmačních listin a v politických záležitostech. Vůbec se němčina neprosadila v písemnostech, které se týkaly církevních záležitostí.

III. panovnické písemnosti podle obsahových skupin a jazyka v letech 1378-1419

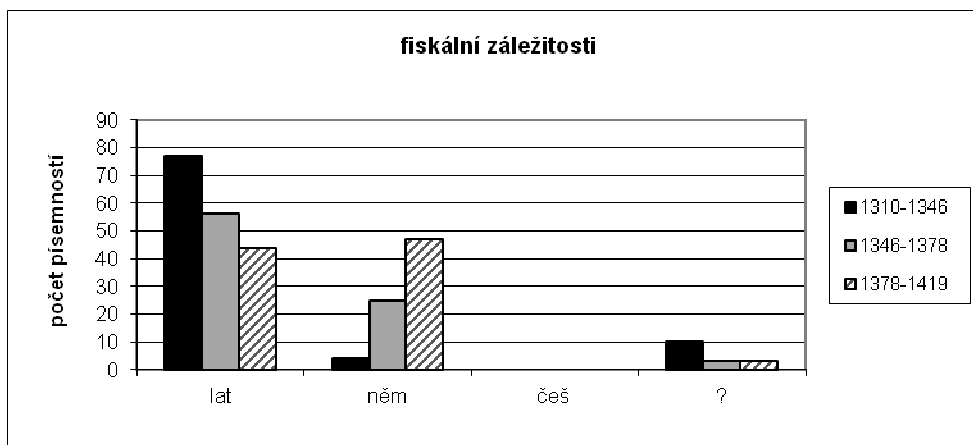

III.1.6.a Celkový přehled

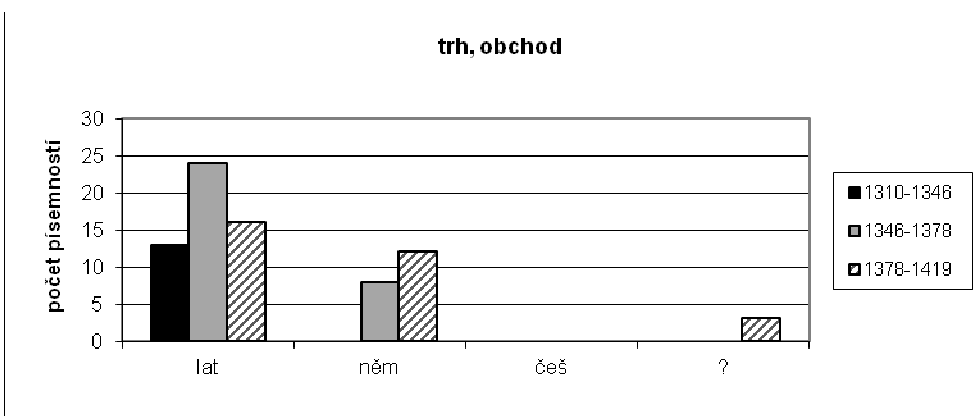
Všimněme si jednotlivých obsahových skupin podle jejich jazyka. Začneme konfirmacemi. Vidíme, že počet latinských kusů postupně klesá, zatímco německé potvrzovací listiny přibývají.

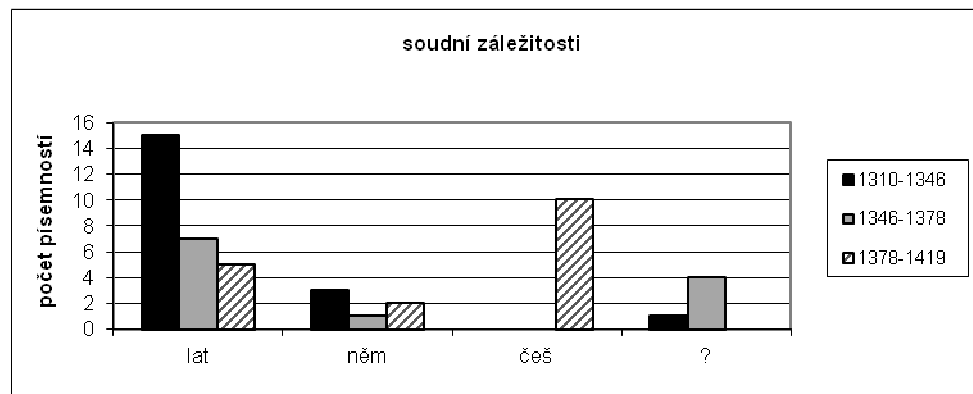
Stejně tendence prokazují i písemnosti vydávané ve fiskálních záležitostech

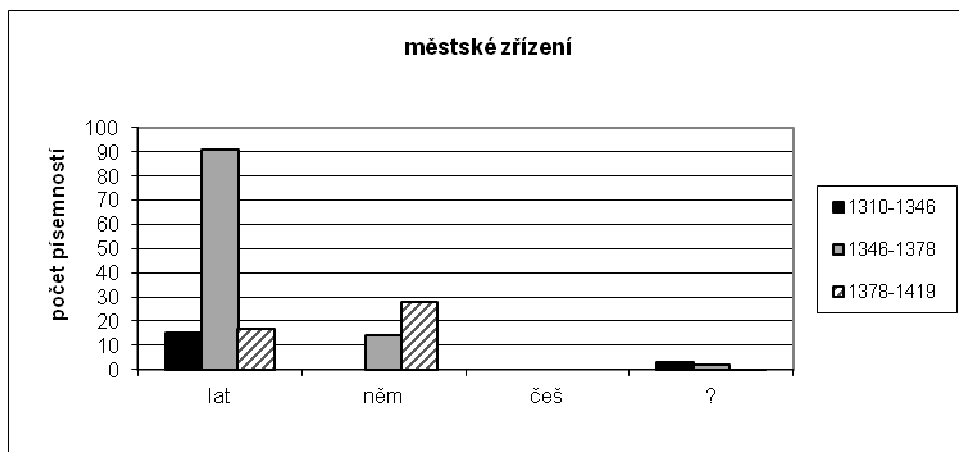

Oblast trhu a obchodu kolísá, ale náskok latiny oproti němčině se neustále ztenčuje.

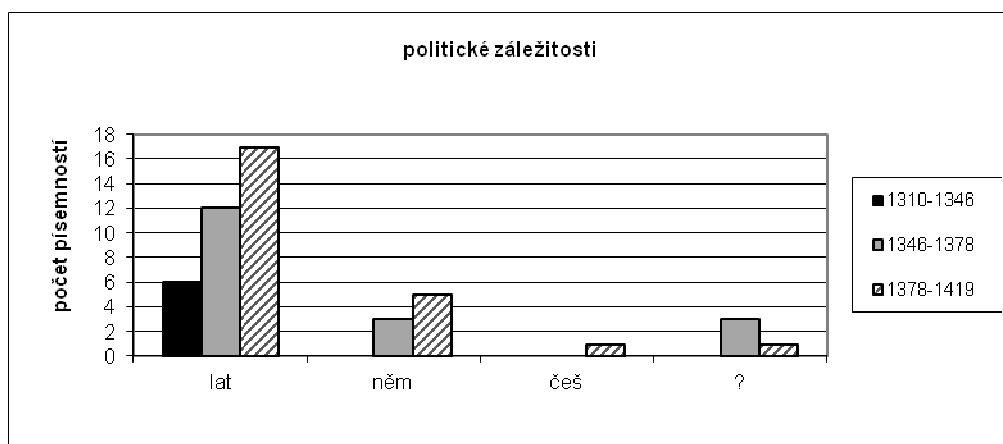

Následuje grafické znázornění jazykového podílu písemností v soudních záležitostech a věcech městského zřízení.

Za ukázkou stojí ještě písemnosti v politických záležitostech, které se spolu s konfirmacemi a církevními záležitostmi nejvíce bránily nástupu němčiny.

III.1.6.b Jednotlivá města

Proberme se nyní materiálem podle jednotlivých příjemců a zhodnotme jejich jazyk s ohledem na národnostní poměry ve městě či regionu, popřípadě jazykový charakter místního úřadování. Postupuji zde podle pořadí počtu obdržených panovnických písemností. Na prvním místě pohovořím o Ch e b u .

Město stejně jako okolí mělo v pozdním středověku i později zcela německý charakter.³⁸⁷ V městském archivu se dochovalo na české poměry obrovské množství úředních knih – už během 14. století byly vedeny vesměs německy. Pro následující století to platí prakticky výlučně.³⁸⁸ O tom, že němčina byla běžně užívána v praxi městské správy, svědčí německé indorsátní poznámky na přijatých panovnických listinách, z nichž nejstarší je možno zařadit již do 14. století.³⁸⁹ Již od Jana Lucemburského město obdrželo německé listiny. Ve

³⁸⁷ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse in den Städten Böhmens und Mährens vor den Hussitenkriegen*, Bohemia 2, 1961, s. 70. Viz též Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 290.

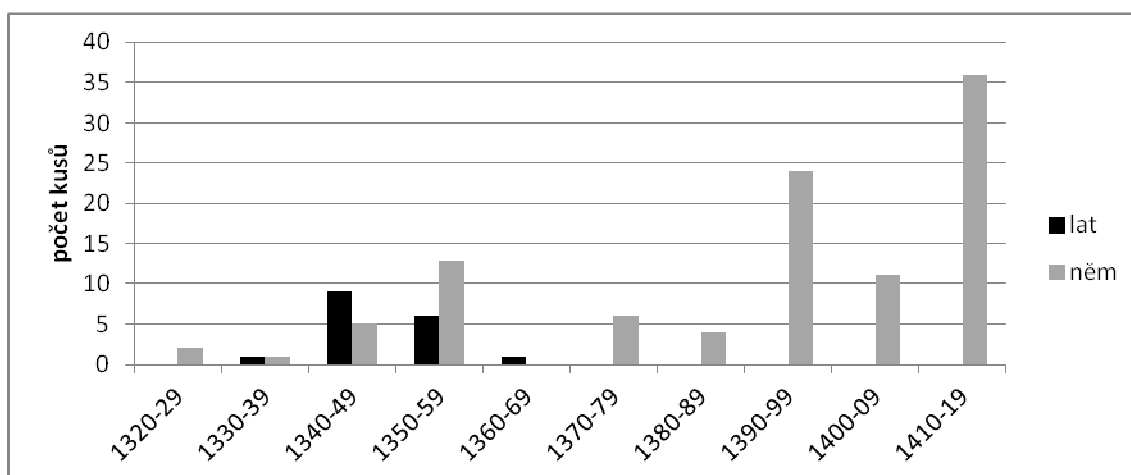
³⁸⁸ Rostislav Nový, *Soupis městských knih v českých zemích do roku 1526*, Praha 1960, s. 121a-691.

³⁸⁹ Např. *CIM II.*, č. 17, 61, 217, 245 atd.

40. letech 14. století pak přichází série latinských kusů. Roku 1348 Karel IV. začíná vůči městu zlistiňovat německy. Poslední výspu latiny představuje série listin vydaných městu z Karlovy císařské moci roku 1355. Většina konfirmací je tu ještě latinsky, ale v téže listinné sérii dochází ke zlomu a od tohoto okamžiku jsou všechny královské listiny a mandáty směřující do města psány výhradně německy. Cheb v tomto ohledu, jak si ještě ukážeme, představuje v Čechách výjimku. Jediná písemnost, kde se ještě po tomto datu ozvala latina, byl mandát z roku 1366 pro více měst českého severozápadu týkající se provozu na obchodní trase.³⁹⁰ Tady ale Cheb nebyl jediným příjemcem. Německy pro Cheb zlistiňují též královští úředníci.³⁹¹

Jazykový vývoj panovnických kusů pro Cheb a převahu němčiny je patrný z následujícího grafu.

I. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Cheb podle jazyka

Druhý nejvyšší počet královských dokumentů obdrželo v době lucemburské SMP. Česká jména se tu v radě objevují až od poloviny 14. století. Četnější jsou od roku 1373. Od roku 1401 jsou v rovnováze a poprvé v roce 1410 mají mírnou převahu.³⁹² Mezi měšťany mimo radu i v první polovině 14. století převládají německá jména (cca 1:7). Během 14. století do města proudilo mnoho českých přistěhovalců – především méně movitých. Podle záznamů z let 1324-93 o přijatých měšťanech bylo českých jmen 16-28%. Počátkem 15. století se český element dral zřetelně kupředu.³⁹³

³⁹⁰ CIM II., č. 424.

³⁹¹ Např. Heinrich Gradl, *Aus dem Egerer Archive*, MVGDB 28, 1890, s. 186–187, č. 8.

³⁹² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 33; Srov. též Jaroslav Mezník, *Národnostní složení předhusitské Prahy*, Sborník historický 17, 1970, s. 5–30.

³⁹³ *Tamtéž*, s. 35.

Zajímavé je, že listiny pro pražské židy byly koncipovány takřka výlučně německy.³⁹⁴ Nejstarší německé písemnosti městské produkce pocházejí z roku 1330.³⁹⁵ Další pak přicházejí ve 40.-60. letech – jde ve velké míře o měšťanské testamenty.³⁹⁶ Čeština se objevuje více od roku 1406. První doklad spadá do roku 1387 – právní poučení pro Žatec.³⁹⁷ Ve statutech zapsaných v *Liber vetustissimus* se němčina prosazuje dříve než v listinném městském materiálu – od roku 1324.³⁹⁸ V zápisech jiných městských knih je němčina ve výrazné menšině.³⁹⁹ U přijímeckých indorsátů není zcela jasné, zda pocházejí ještě z předhusitské doby, nebo vznikly až poté.⁴⁰⁰ V každém případě jsou latinsky.

První německy psaný panovnický kus přichází roku 1340 a další hned o rok později.⁴⁰¹ Až do roku 1366 je němčina výrazně v menšině. Do té doby vydal Karel městu jen dva německé kusy oproti 12 latinským.⁴⁰² Pak se ale němčina v jeho písemnostech a následně i v dokumentech Václava IV. určených pro SMP množí a získává vrchu nad latinou. Po roce 1366 je latinsky koncipováno jen 6-7 písemností oproti 13 německým. Dokonce i konfirmace jsou pro město vydány německy (vedle jedné latinské).⁴⁰³ Latina se v této době omezuje jen na tradiční výspu, kde se lépe udržela – konfirmační listiny, i když jak jsme slyšeli, i sem pronikl druhý jazyk – tedy němčina. Latinsky byla psána listina propůjčující městu krajskou popravu – šlo ale o hromadný akt, kdy Václav vydal několik takových listin pro vícero královských měst.⁴⁰⁴ Stejně tak pro více měst bylo určeno vyhlášení panských nálezů ohledně zemských škůdců publikované česky, jemuž dala rámec latinská Václavova listina.⁴⁰⁵ Jak latinsky,⁴⁰⁶ tak německy⁴⁰⁷ byla psána osvobození od poplatků panovníkovi. Nelze tedy stanovit věcnou oblast, kde by převažovala němčina a kde latina. Oba jazyky jsou v nich promíšeny. V písemnostech směřovaných více příjemcům ještě převládá latina. V kusech určených jen pro Staroměstské zanechala v těchto letech výraznější stopu němčina.

II. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro SMP podle jazyka

³⁹⁴ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 278.

³⁹⁵ *Tamtéž*, s. 279; *ACRB II.*, č. 143, 144.

³⁹⁶ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 280.

³⁹⁷ *Tamtéž*.

³⁹⁸ *Tamtéž*, s. 281.

³⁹⁹ *Tamtéž*, s. 282.

⁴⁰⁰ Božena Kubíčková, *Archiv hlavního města Prahy. Dějiny*, Documenta Pragensia 15, 1997, s. 541–619 (zde s. 547-548).

⁴⁰¹ *CIM I.*, č. 38, 39.

⁴⁰² *CIM I.*, č. 48, 66.

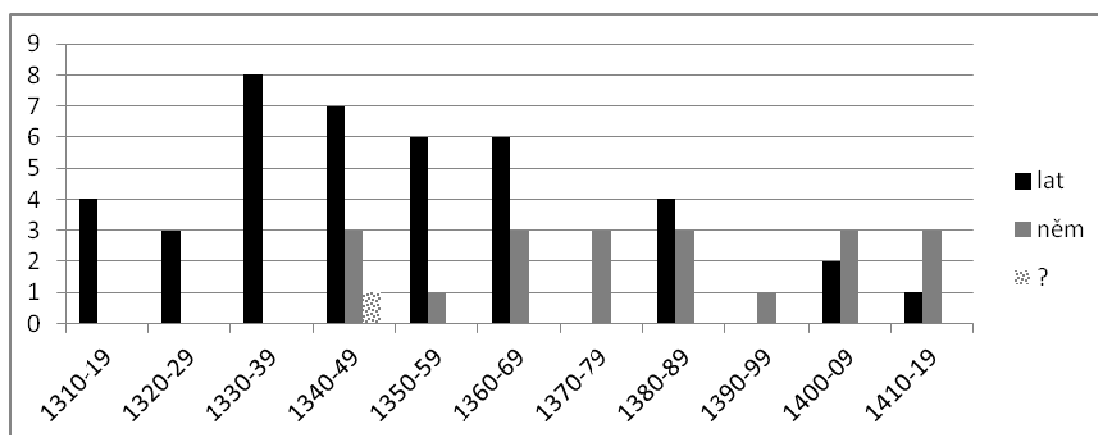
⁴⁰³ *CIM I.*, č. 97, 108, 131.

⁴⁰⁴ *CIM I.*, č. 99.

⁴⁰⁵ *CIM I.*, č. 121.

⁴⁰⁶ *CIM I.*, č. 115, 123.

⁴⁰⁷ *CIM I.*, č. 95, 128.

V Českých Budějovicích jsou Češi v radě zastoupeni již na počátku 14. století, ale během dalších sta let se situace nemění (dominují německá jména) a tak je tomu i na počátku 15. století. V 80. letech 14. století je ve městě patrna převaha Němců zhruba v poměru 2:1. Ve většině řemesel mají většinu, Češi nabývají převahy jen u povozníků a kramářů. Z let 1385, 1396 a 1411 pocházejí prameny berního charakteru. Podle nich vyhlíží národnostní situace ve městě takto: 1385 zde byla zhruba 1/6 Čechů, 1396 podíl českých jmen zůstává na stejné úrovni, 1411 stoupá na 1/5.⁴⁰⁸

Pokud jde o písemnosti vzniklé v městě samotném, překvapivě tu má jasnou převahu latina. Všechny městské listiny, až na dvě výjimky, jsou psány latinsky. Do městských knih sice od počátku 15. století proniká němčina, ale latina stále převládá.⁴⁰⁹ Také indorsátní poznámky na přijatých písemnostech, shrnující jejich obsah, jsou formulovány latinsky, i když nevíme, pocházejí-li ještě z doby předhusitské, nebo vznikly až po husitských válkách.

Janovy písemnosti pro město jsou výlučně latinské, Karlovy téměř také. Za jeho vlády do města přišel jen jediný jeho německý kus, který byl vydán roku 1364 a týkal se výběru ungelu.⁴¹⁰ Ke změně dochází během vlády následujícího panovníka, kdy do města začínají proudit německé listiny a mandáty. V letech 1390-1410 početně převyšují latinské kusy. Dokonce i konfirmační listiny z tohoto období jsou psány německy. Písemnosti dotýkající se církevních záležitostí zůstávají naproti tomu vždy v latině. Ani jeden jazyků netvoří majoritu v mandátech či listinách. České Budějovice jako příjemce tu sledují celočeský trend, který jsem ukázal výše. Po roce 1405 i tady pomalu končí příliv německých písemností. V roce

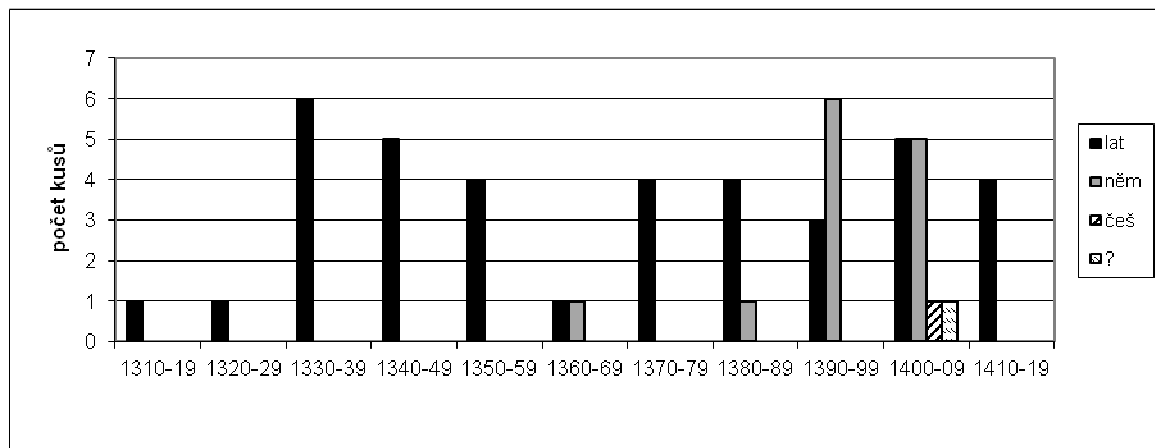
⁴⁰⁸ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 77-79.

⁴⁰⁹ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 284-285.

⁴¹⁰ *CIM II.*, č. 412.

1407-1408 se ještě objevuje jedna německá listina a mandát.⁴¹¹ Jinak ale latina opět získává pevnější půdu a zatlačuje němčinu poněkud do pozadí.

III. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro České Budějovice podle jazyka

Déle se zastavme u jednoho z měst českého severozápadu, které disponuje na naše poměry značným pramenným bohatstvím – u města L o u n . Česká jména se rychle prosazují do rady ve 2. polovině 14. století. Již v od 80. let mají převahu, která se neustále prohlubuje. Německá jména jsou zastoupena jen jednotlivě (1-2 osoby ve 12 členné radě). Také u jmen ostatních měšťanů převládají Češi.⁴¹² Národnostní charakter města v této době nevzbuzuje žádné pochybnosti. Jakým jazykem se úřadovalo ve městě samotném? V předhusitském období jsou městské listy a listiny psány latinsky. Jedinou výjimkou je německá listiny z roku 1314 potvrzující prodej majetku Ulmana z Dražkovic, v níž byla volba jazyka zřejmě ovlivněna přáním příjemce.⁴¹³ I v celočeském měřítku se jedná o poměrně ranou německou listinu. Městské knihy byly vedeny v době předhusitské latinsky. Čeština do nich proniká až po husitských válkách, ale latina si drží převahu poměrně dlouho. Situace se mění až v 80. letech 15. století. Již v době před rokem 1420 ale město nepochybně přišlo do kontaktu s češtinou. Českou listinu vydal roku 1407 lounský měšťan Peša z Kněževsi. Vznikla v souvislosti s dlouhotrvajícím sporem o nemovitosti v Lounech, kdy po vynesení rozsudku před konsistorním soudem měla jedna ze stran povinnost získat ručitele za splacení dlužné

⁴¹¹ CIM II., č. 812, 823.

⁴¹² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 42.

⁴¹³ Jan Mareš, *Kancelář a písaři města Loun v předhusitské době I.*, Ústecký sborník historický 2003/1 (Gotické umění a jeho historické souvislosti II.), s. 135.

částky. Tím byl právě Peša, jehož listina se zachovala v opise v soudních aktech pražské konsistoře.⁴¹⁴ Zde je sice opsána latinsky, ale s poznamenáním o jejím původním jazyku.⁴¹⁵

Přesuneme-li se na půdu přijatých písemností, ani tady čeština zcela neabsentuje. Z velmi bohatého souboru písemností královských úředníků pro město jsou známy i dva české missivy. Vydal je v posledních srpnových dnech roku 1414 Hájek z Hodětína. Jeden se zachoval v originále – tam je tedy otázka jazyka nepochybná – druhý v opise. Avšak i u něj můžeme důvodně přepokládat užití češtiny. Missivy se týkaly zajatých osob obviněných z vraždy, s jejichž rozsudkem měli Lounští počkat do příjezdu podkomořího.⁴¹⁶ Že ale volba jazyka mohla být dosti nekonsekventní, dokládá další Hájkova písemnost vydaná jen o dva týdny později, která je psána pro změnu latinsky. V ní podkomoří nařizoval městské radě, aby nebránila lounskému měšťanovi Janu Němcovi v převzetí dědictví. Nepochybuji, že vznikla na žádost dotčeného měšťana.⁴¹⁷ Zda byl schopen (a chtěl) ovlivnit její jazyk, je již sporné. Aby byl obraz úplný, doplníme, že o měsíc později spoluvydal hofrychtěř Jan Celný další listinu pro město, v níž se řešil spor s postoloprtským klášteřem. Byla psána latinsky.⁴¹⁸ Nejspíš proto, že jedním z příjemců byla duchovní instituce.

V opise z 16. století se zachoval missiv Václava IV. hlásící se do roku 1389, v němž česky přikazuje propuštění rukojmích. Nepochybně tu jde o pozdější překlad.⁴¹⁹ V opise ze stejné doby se dochovaly i tři další české písemnosti, u nichž je míra pravděpodobnosti, že byly česky již v originálním znění, výrazně vyšší. První z nich byla vydána 3. března 1404. Ješek Čůch ze Zásady a Jan ze Žatce, měšťan SMP, vystavují městu kvitanci na splacení dlužné částky.⁴²⁰ Česky je rovněž listina faráře Martina z Brloha pocházející z 9. srpna 1417 určená Lounům.⁴²¹ Je nejisté, zda původně česky byla psána radní listina, v níž Lounští jmenovali ubrmany na rozsudek o „Trávník“, pocházející z roku 1411.⁴²² Pokud by tomu tak bylo, byl by to nejstarší a dosti separovaný doklad o českém úřadování ve městě.

Důkaz o dlouhém přetrvávání latiny jako úředního jazyka městské kanceláře podávají také indorsáty některých listin, které sice vesměs pocházejí až z poloviny 15. století, ale

⁴¹⁴ *Tamtéž*, s. 127; *Soudní akta konsistoře VI*, s. 158-9.

⁴¹⁵ *Soudní akta konsistoře VI*, s. 158-9: „... *dictus Henricus duas litteras in papiro scriptas, unam sigillo magistri civium et juratorum consulum de Luna et aliam in vulgari boemico scriptam sigillo parvo de cera nigra impressis exhibuit ...*“

⁴¹⁶ Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji*, s. 190-191, č. 22-23.

⁴¹⁷ *Tamtéž*, s. 192, č. 24.

⁴¹⁸ *Tamtéž*, s. 192, č. 25.

⁴¹⁹ SOkA Louny, AM Louny, opisy L, nesignováno.

⁴²⁰ *Tamtéž*.

⁴²¹ *Tamtéž*.

⁴²² *Tamtéž*.

některé z nich mohly vznikat již v předhusitském období. Rovněž latinsky byly formulovány registry nad opisy listin v lounském kopiáři založeném roku 1435.⁴²³

Než se dostaneme k jazykovému charakteru panovnických písemností, zastavme se nejdříve u písemností královských úředníků. Výše jsme zmiňovali jejich vysoký počet a blíže jsme se seznámili s dvěma českými missivy. Mezi 25 dochovanými kusy tu dominuje latina. Kromě češtiny přichází i němčina, která tvoří necelou čtvrtinu souboru. Všechny německé kusy přicházejí v rozmezí let 1374-1381. Jejich vydavatelem je vesměs podkomoří Hána Beneschauer,⁴²⁴ vedle něj Mikuláš Jenteš⁴²⁵ a hofrychtěř Bernard Niger.⁴²⁶ Zatímco Hána Beneschauer a Bernard Niger pro město zlistiňovali jen německy, podkomoří Mikuláš Jenteš také latinsky. Všechny tři Jentešovy missivy pocházejí z roku 1377 – jeden je psán německy, dva latinsky.⁴²⁷ Všechny tři zněly ve prospěch některého z lounských měšťanů. Asi nepochybně, když budeme předpokládat jejich iniciativu, která vedla k intervenci podkomořího. O jazyku ale nejspíš nerozhodovali. Nedokáží tu postihnout žádné pravidlo, které by rozhodovalo o volbě užitého jazyka. Dost možná, že býval volen náhodně, nebo s ohledem na písaře, který byl zrovna po ruce a který příslušnou písemnost vyhotovil. Po roce 1381 již královští úředníci s městem komunikovali latinsky, eventuálně, v závěru období, česky. Němčina z těchto písemností zcela mizí. Svůdná je myšlenka, že to mohlo souviset s českou většinou v městské radě, kterou pozorujeme právě od 80. let.

Ale nyní již k jazyku panovnických písemností. Netřeba zdůrazňovat, že za Janovy vlády jsou psány výlučně latinsky a to se příliš nemění ani během let panování jeho nejstaršího syna. Roku 1366 přichází první německá písemnost, v závěru Karlovy vlády další dvě. V prvním případě šlo o listinu pro všechna města žateckého kraje,⁴²⁸ v dalších dvou jde sice o samostatné udělení a duplicitní vydání propůjčení ungelu a šrotěrství Václavem IV., jež ale bylo udělováno více městům.⁴²⁹ I za samostatné Václavovy vlády narážíme na několik německých kusů. Buď se ale jednalo o písemnosti pro více příjemců – města žateckého kraje,⁴³⁰ nebo o listinu, kde byly Louny sice příjemcem jediným, která však byla vydávána ve více exemplářích pro několik měst. To byl případ snížení platů podkomořímu, které Václav IV. zlistinil roku 1393.⁴³¹ Vše ostatní je latinsky. Na rozdíl od výše probíraných měst se tu

⁴²³ K tomu blíže viz Tomáš Velička, *Lounský kopiář* (v tisku).

⁴²⁴ Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji*, s. 176-178, č. 2-5.

⁴²⁵ *Tamtéž*, s. 178-179, č. 6.

⁴²⁶ *Tamtéž*, s. 181, č. 10.

⁴²⁷ *Tamtéž*, s. 180-181, č. 8-9.

⁴²⁸ *CIM II.*, č. 422.

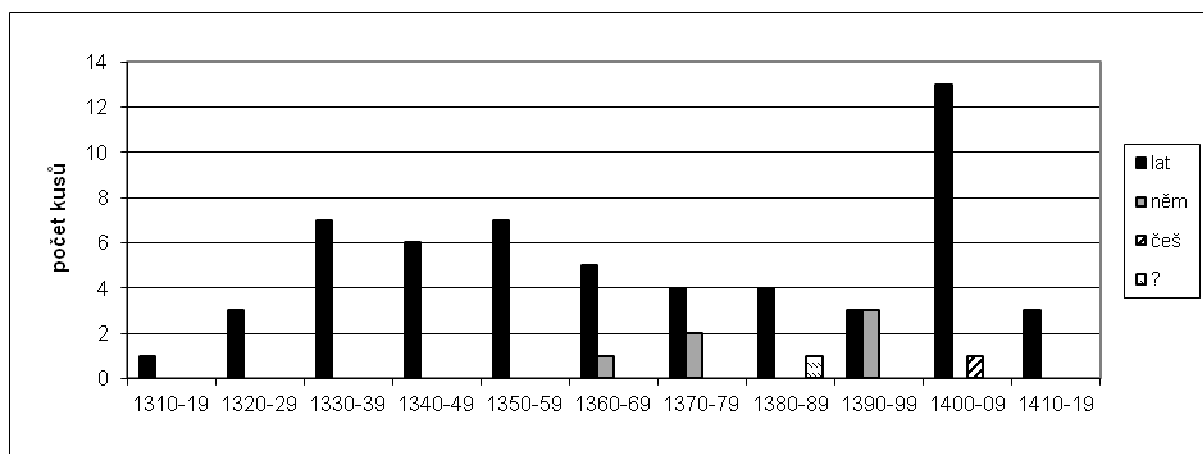
⁴²⁹ *CIM II.*, č. 535, 540.

⁴³⁰ *CIM II.*, č. 722, 723.

⁴³¹ *CIM II.*, č. 657.

němčina neprosadila. Jako první z měst mělo také výrazně český charakter již před rokem 1420, i když v městském úřadování dominovala latina. V žádném z předhusitských desetiletí nepřevažovaly německé písemnosti. Vyrovnaná situace nastala jen v 90. letech 14. století, kdy, jak jsme slyšeli, přuchází vrchol pronikání němčiny do panovnických písemností s ohledem na městské příjemce. Ale od počátku 15. století si latina své dřívější pozice vydobyla zpět.

IV. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Louny podle jazyka

Stejně jako v Lounech, i v sousedním Žatci již od počátků vedle sebe žili Češi a Němci. Například v cechu řezníků byly obě národnosti již v polovině 14. století v rovnováze. Ve vnitřním městě převládali Němci, na předměstích zase Češi. Při koupi pastviny u města je její název uveden česky i německy (*Trawník alias Anger*), stejně jako německé právo (*podacie alias purkrecht*). Důležité je, že v obou případech vystupuje čeština na prvním místě. Roku 1386 je ve městě doložen český a německý kazatel. Je zřetelné, že ve 2. polovině 14. století je český živel na vzestupu. Jména některých měšťanů jsou čechizována. Od počátku 15. století se v radě střídá německá a česká většina.⁴³²

Uvnitř městského úřadování ale dominuje latina. Zachovalo se značné množství písemností městské rady. Všechny byly psány latinsky. Existují tu některé doklady o užití češtiny. Možná jde ale o překlady.⁴³³ Jedná se o výše zmíněné právní naučení Staroměstských. Rovněž ve Stankově formuláři převládají latinské zápisy.⁴³⁴ Ze středověku se zachoval, pokud jde o městské knihy, jen kopiář založený Janem ze Žatce/Teplé roku 1383 a formulářová sbírka. Ostatní úřední knihy zanikly. Indorsátní poznámky na písemnosti

⁴³² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 68-69.

⁴³³ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 287.

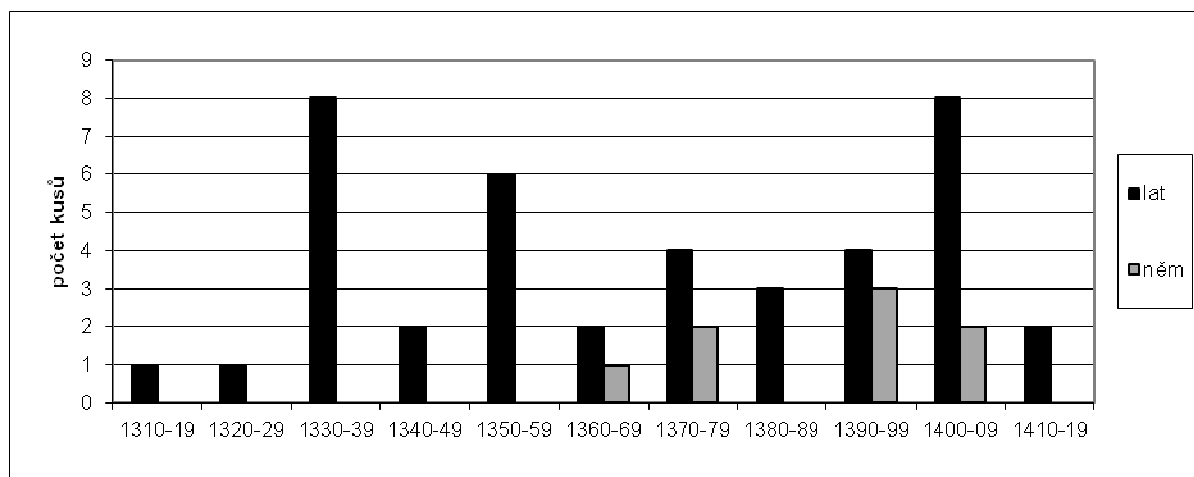
⁴³⁴ *Tamtéž*, s. 288.

v žateckém archivu ve středověku sice zapisovány nebyly, ale registry nadepsané u opisů v kopiáři potvrzují latinský charakter městského úřadování.

I v případě Žatce je dochováno několik písemností královských úředníků. Necelá jedna třetina byla německy. Zbytek latinsky. Jeden český kus je asi pozdějším překladem.⁴³⁵ Německé jsou tři listiny nejvyššího komorníka Vítka z Landštejna z roku 1380.⁴³⁶ Předchozí i pozdější kusy jsou výlučně latinsky.

Za Karla IV. přicházejí do města tři německé písemnosti – jde o stejné kusy jako v případě Loun: listina na ochranu silnic pro města žateckého kraje a dvojité udělení ungeltu a šrotérství.⁴³⁷ Ani v letech 1378-1419 počet německých kusů příliš nevzrůstá. Dva z nich byly určeny pro všechna města žateckého kraje.⁴³⁸ Jako samostatný příjemce obdrželo město dva německé mandáty. Nejprve roku 1391, který se týkal dlouholetého sporu o výkroj sukna, a potom roku 1407, kdy Václav zakázal přijímat do města osoby bez složení přísahy.⁴³⁹ Podle listinného formuláře bylo německy pravděpodobně ještě privilegium na zakládání vinic a jejich správu.⁴⁴⁰ Němčinu se tedy častěji uplatnila u mandátech.⁴⁴¹ Vše ostatní je psáno latinsky. Stejně jako u Loun, ani tady v žádném z desetiletí nemají německé písemnosti převahu.

IV. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Žatec podle jazyka

⁴³⁵ Ludwig Schlesinger, *Urkundenbuch der Stadt Saaz*, Prag 1892, č. 155.

⁴³⁶ *Tamtéž*, č. 126-128.

⁴³⁷ *CIM II.*, č. 422, 538, 542.

⁴³⁸ *CIM II.*, č. 722, 723.

⁴³⁹ *CIM II.*, č. 646, 818.

⁴⁴⁰ *CIM II.*, č. 716.

⁴⁴¹ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 287.

Zůstaneme v regionu severozápadních Čech a blíže si všimneme M o s t u . Česká jména vystupují v radě sporadicky a i mezi měšťany mimo radu je tomu podobně. V okolí se ale rozkládaly české i německé vesnice.⁴⁴² Z doby předhusitské se nezachovaly žádné městské knihy – je známo jen deperditum soudní knihy založené roku 1419.⁴⁴³ Jinak jsou k dispozici až z počátku 16. století. Tehdy už byly vedeny německy.⁴⁴⁴

V rámci písemností vydaných městu královskými úředníky stojí vedle sebe dva latinské a dva německé kusy. Děťřich Mindenský zlistiňoval vůči městu roku 1359 latinsky.⁴⁴⁵ Tři písemnosti podkomořího Konráda z Vechty z roku 1411 jsou zajímavější. Všechny tři se týkají pečetění, ale dvě jsou psány německy⁴⁴⁶ a jedna latinsky.⁴⁴⁷ Navíc obě listiny týkající se pečetidla, které byly nadto vydány v nevelkém odstupu, jsou různojazyčné. Dnes je nezjistitelné, co jejich vydavatele vedlo k užití různých jazyků. Musíme se spokojit s tvrzením, že to snad záviselo na podkomořském úředníkovi, kterému bylo zlistinění svěřeno.

V souboru královských písemností přichází první německý kus roku 1366. Je to již důvěrně známá listina pro města žateckého kraje.⁴⁴⁸ Stejně tak známá jsou německá udělení ungelu a šrotěřství z roku 1377.⁴⁴⁹ Zde ale podobnost s lounským a žateckým prostředím končí. Most byl v letech 1378-1419 přeci jen častěji příjemcem německých písemností. V této době jsou zhruba v rovnováze. Německé kusy přicházejí hlavně v 80. a 90. letech a potom v druhém desetiletí 15. století. V prvních deseti letech 15. století převažují latinské kusy, což je ale způsobeno několika písemnostmi pro města žateckého kraje, které byly psány v tomto jazyce. V posledním desetiletí Václavovy vlády byl Most příjemcem ještě pěti dokumentů. Osvobození od berně a kvitance za její odvedení jsou latinsky,⁴⁵⁰ příjmy z rychtářství, úprava městského práva a zakládání vinic jsou zlistiněny německy.⁴⁵¹ Naproti tomu fiskální záležitosti zlistiňované v 80. a 90. letech byly koncipovány německy.

IV. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Most podle jazyka

⁴⁴² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 65.

⁴⁴³ Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 836.

⁴⁴⁴ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 65

⁴⁴⁵ *CIM II.*, č. 375.

⁴⁴⁶ *CIM II.*, č. 844, 847.

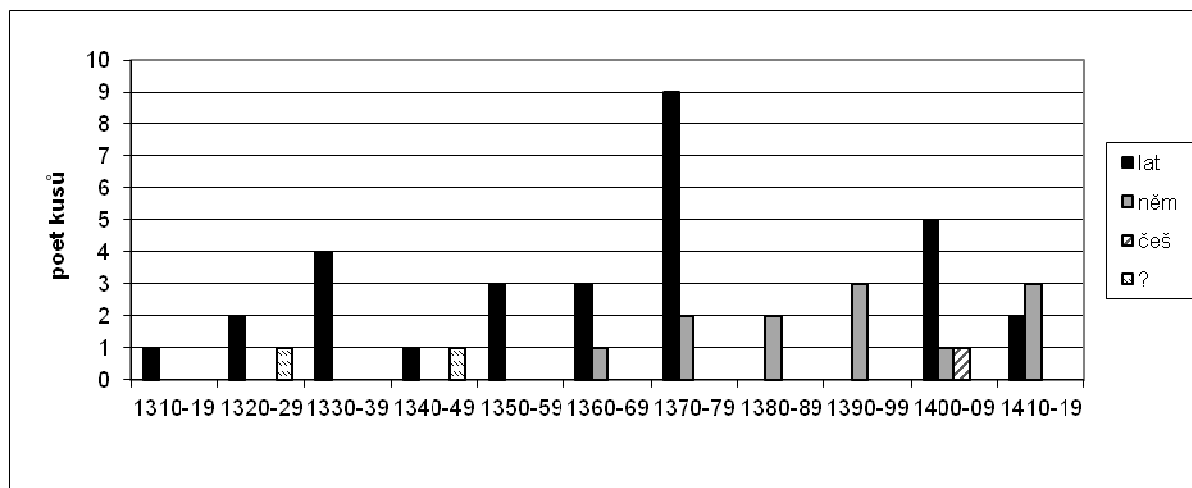
⁴⁴⁷ *CIM II.*, č. 846.

⁴⁴⁸ *CIM II.*, č. 422.

⁴⁴⁹ *CIM II.*, č. 536, 541.

⁴⁵⁰ *CIM II.*, č. 833, 843.

⁴⁵¹ *CIM II.*, č. 841, 864, 865.

Na dalším místě pojednám o Kolínu. Německá převaha tu byla od počátků silná. Až do počátku husitských válek se česká jména do rady příliš neprosazují, ale přesto byli Češi ve městě zastoupeni. Ze zlomku městské knihy z let 1341-1355 se dá získat obraz o národnostních poměrech: více než tři čtvrtiny měšťanů je třeba považovat za Němce, Čechů bylo cca 10%. I podle nejstarší kolínské městské knihy z poslední čtvrtiny 14. století dostáváme obdobný obraz, ovšem počet Čechů narůstá na cca jednu čtvrtinu. Ve většině řemesel převládají německá jména, někde se množí i česká (povozníci, sladovníci, krejčí).⁴⁵²

Vzhledem k německé jazykové dominanci ve městě je překvapivá latinská jazyková výlučnost panovnických písemností až do roku 1373,⁴⁵³ kdy Karel IV. vydal první dochovanou německou listinu pro město. Ta byla zároveň jediným německým kusem za jeho panování pro tohoto příjemce. Ale i za Václava IV. se lze s německými písemnostmi setkat dost málo. Je jimi jen vysazení týdenního trhu z roku 1385,⁴⁵⁴ reglementace poplatků podkomořímu z roku 1394⁴⁵⁵ a příkaz k výplatě z roku 1401.⁴⁵⁶ Vše ostatní je latinsky popř. česko-latinsky.⁴⁵⁷ I přes zřetelnou jazykovou dominanci hrála němčina jako jazyk přijatých panovnických písemností v době předhusitské „druhé housle“. V žádném z desetiletí nepřevládala.

V. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Kolín podle jazyka

⁴⁵² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 43-44; Václav Vojtíšek, *O nejstarších knihách města Kolína nad Labem*, in: tentýž, *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953, s. 86-115 (zde s. 92); Marie Bláhová, *Nejstarší městská kniha města Kolína*, in: *In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 117-139.

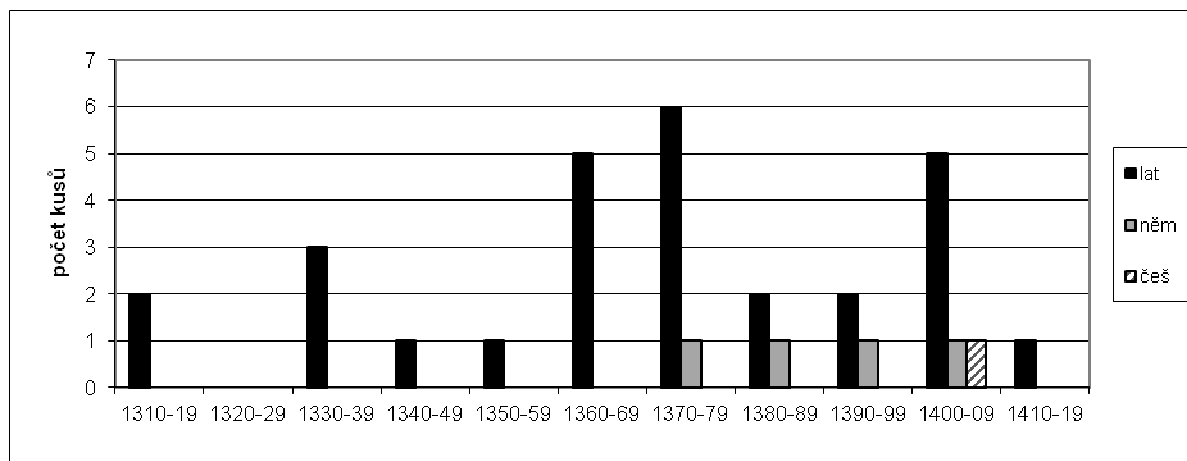
⁴⁵³ *CIM II.*, č. 521.

⁴⁵⁴ *CIM II.*, č. 603.

⁴⁵⁵ *CIM II.*, č. 667. Zajímavé je, že jen o den později vydaná konfirmace byla již psána latinsky (*CIM II.*, č. 668).

⁴⁵⁶ *CIM II.*, č. 747.

⁴⁵⁷ *CIM II.*, č. 775 – šlo o nálezy zemského sněmy proti škůdcům transsumované Václavem IV. v latinské listině.

Jedním z nejdůležitějších královských měst byly polabské Litoměřice. Kolem nich se nacházely české vesnice. Češi byli přijati do hradeb již při městském založení, od poloviny 14. století se objevují i v radě. Ve 2. polovině 14. století převládají mezi měšťanskými jmény česká (6:9), ale ještě roku 1406 mají Němci v radě převahu.⁴⁵⁸

Městské úřadování, zdá se, probíhalo v době předhusitské latinsko-německy. Z nejstarší městské knihy jsou známy vesměs latinské zápisy, ale evidujeme tu i tři německé. První je datován k roku 1397, druhý k roku 1400 a třetí jen na základě písarské ruky do doby kolem roku 1400.⁴⁵⁹ V té době se ale objevují i latinské zápisy. Jazyk úřadování evidentně nebyl vyhraněný. Indorsátní poznámky na litoměřických listinách, ač neznámo jsou-li z doby před či po roce 1420, jsou provedeny latinsky.

Již v 50. letech 14. století byly pro město vydány dvě německé listiny.⁴⁶⁰ K nim přistupují dvojité udělení ungelu a šrotěřství, jak jsme je poznali již u Loun, Žatce a Mostu.⁴⁶¹ Za Václava přicházejí německé kusy také, ale nikdy nevytlačily z pozice prvního jazyka latinu. Obsahově mezi nimi neexistovalo pravidlo, které by pomohlo rozpoznat, v kterých záležitostech byl užíván ten či onen jazyk. Jen confirmace jsou vydávány vždy latinsky. Spíše tu hrálo roli časové hledisko. Německé písemnosti převažují jen v 90. letech, stejně jako tomu bylo v jiných městech. Naopak ve zbylých obdobích vlády Václava IV. stále hrají prim latinské kusy.

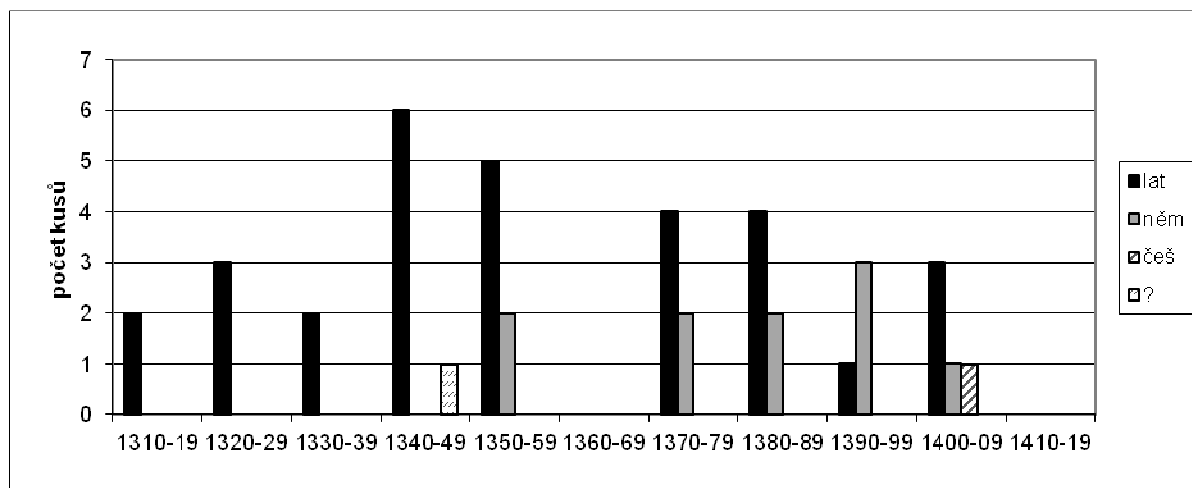
V. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Litoměřice podle jazyka

⁴⁵⁸ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 60-62.

⁴⁵⁹ Barbora Kocánová, Jindřich Tomas a kol. (ed.), *Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562*, Ústí nad Labem 2006, s. 105-107.

⁴⁶⁰ *CIM II.*, č. 330, 376.

⁴⁶¹ *CIM II.*, č. 534, 539.

Vraťme se opět do severozápadních Čech a podívejme se na jazykovou situaci v Kadani. Ta je zcela jednoznačná. Do husitských válek nejsou Češi ve městě doloženi. To se příliš nemění ani v době pohusitské.⁴⁶² Nejstarší dochovaná městská kniha tržová založená 1465 byla vedena německy.

Z doby předhusitské je dochován jen kopiář. Nadepsané registry jsou bez výjimky formulovány latinsky a to i u německých písemností. Některé kadaňské listiny nesou také specifické poznámky na pergamenovém proužky nesoucí pečeť, které ale určitě vznikly v městské kanceláři. Není jisté, zda pocházejí z doby před či po husitských válkách – písmo lze zařadit zhruba do 1. poloviny 15. století. Je důležité, že jsou psány opět latinsky. Latinský charakter městského úřadování potvrzují i nečetné dochované městské listiny. Jakkoliv bylo město národnostně zcela vyhraněné, jako tomu bylo například v Chebu, do městské agendy němčina nepronikla. Samozřejmě, disponujeme tu jen nevelkými zlomky původní městské agendy, nicméně absolutní absence němčiny tu je symptomatická.⁴⁶³

První známou německou písemnost přijala Kadaň stejně jako ostatní města žateckého kraje roku 1366.⁴⁶⁴ Vedle ní byly městu Karlem IV. vydány ještě dvě německé listiny. Roku 1371 reglementace výběru městské sbírky a o tři roky později privilegium na zakládání vinic.⁴⁶⁵ Za Václavovy vlády máme co do činění s dalšími německými písemnostmi, ale i s latinskými, které stále zůstávají ve většině. Nepřekvapuje, že německé kusy nabývají na počtu především v 90. letech 14. století – v době největšího vzestupu němčiny v tehdejší

⁴⁶² Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 67-68.

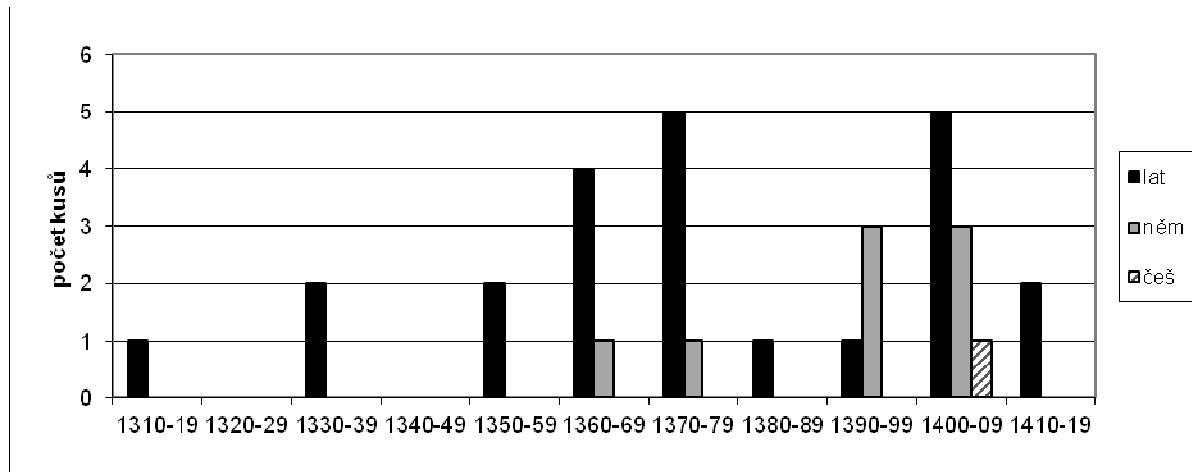
⁴⁶³ Tomáš Velička, *Nejstarší kadaňský kopiář (příspěvek k pozdně středověké městské diplomacie)*, in: *Poohří 3. Ohře – spojnice lidí a osudů. Sborník z konference konané v Kadani 4.-5. října 2012*, s. 96-115.

⁴⁶⁴ *CIM II.*, č. 422.

⁴⁶⁵ *CIM II.*, č. 443, 523.

královské kanceláři. Konfirmační listiny jsou stále psány latinsky.⁴⁶⁶ Totéž platí pro zlistinění církevních záležitostí.⁴⁶⁷ V ostatních obsahových skupinách se uplatňují oba jazyky.

VI. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Kadaň podle jazyka

U Kladska přicházejí první německé kusy za Karla. Za Václava bylo ale město příjemcem jen malého množství panovnických písemností, u části nadto není znám jejich původní jazykový charakter, takže jakékoliv závěry jsou tu nemožné.

Postupme k Domažlicím. České jméno se v radě objevuje již v polovině 14. století, převahy nabývají v posledním desetiletí tohoto století. Roku 1402 je čeština označena jako místní jazyk.⁴⁶⁸ V okolí navíc nebyly německé vesnice.⁴⁶⁹

Roku 1384 městská rada zlistiňuje latinsky,⁴⁷⁰ ale roku 1413 jí Boreš z Rýzemberka vystavuje českou kvitanci.⁴⁷¹ Stejně tak přiznání dluhu Jana z Bezdětic z roku 1420 je psáno česky.⁴⁷²

Český charakter města se potvrzuje i v jazyku přijímaných zeměpanských písemností. Velká část z nich se bohužel nedochovala plnotextově. Z těch, které jsou k dispozici v takové podobě, známe jen jedinou německou listinu (z roku 1373) – v ní byly nadto Domažlice jen jedním z příjemců (vedle nich SMP, Kutná Hora, a Tachov).⁴⁷³ Známe-li celou skupinu příjemců, pak je již volba jazyka pochopitelnější.

⁴⁶⁶ CIM II., č. 598, 819, 836.

⁴⁶⁷ CIM II., č. 733, 837.

⁴⁶⁸ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 73-74.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ SOkA Domažlice, AM Domažlice, sign. L6.

⁴⁷¹ Tamtéž, L7.

⁴⁷² Tamtéž, L8.

⁴⁷³ CIM II., č. 519.

Přesuňme se do středních Čech, do K o u ř i m i . Během celého 14. století se česká jména prosazují do rady jen ojediněle, od roku 1400 ale výrazně přibývají. Od roku 1415 získávají převahu. Mezi jmény měšťanů v letech 1405-1418 mají většinu již Češi (53:95).⁴⁷⁴

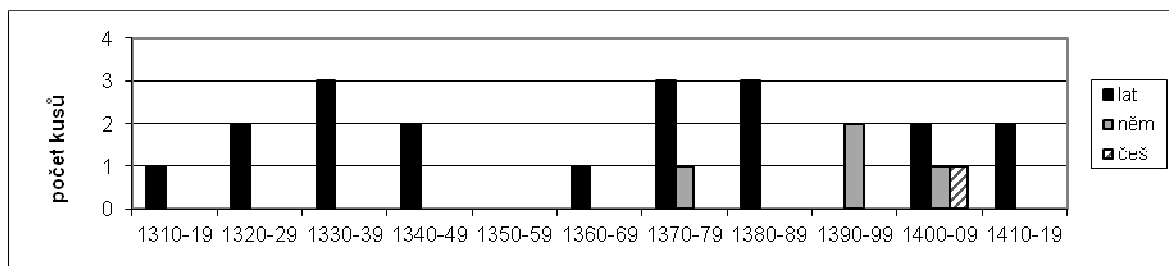
To, že až do počátku 15. století ovládali městskou radu Němci, nenalézá svůj odraz v dochovaných zeměpanských písemnostech. Neznáme totiž z doby předhusitské ani jednu německou písemnost, která by byla adresována městu. A to dokonce ani z 90. let 14. století, kdy byla němčina v panovnické kanceláři na vrcholu (alespoň pokud jde o písemnosti směřované do královských českých měst). Dokonce i dvě listiny podkomořího Konráda z Vechty z roku 1408 jsou koncipovány latinsky.⁴⁷⁵

Jedním z největších královských měst byla Plzeň. Německá jména dominují v městských radách v první polovině 14. století, ale již roku 1379 jsou česká jména poprvé ve většině. Roku 1417 není v radě žádné německé. Mezi přistěhovanci začínají převažovat Češi.⁴⁷⁶

Městské listiny, až na jednu výjimku,⁴⁷⁷ ovládala rozhodně latina. Z roku 1414 ale pochází česká listina plzeňského měšťana. I ve styku s jinými subjekty město v té době užívalo češtinu. Městská soudní kniha byla vedena latinsky.⁴⁷⁸ Indorsáty plzeňských listin patří nejspíš 15. století, i když je nejisté, zda době před- či pohusitské. Jsou psány velmi zběžnou rukou a latinsky.

První královská německá listina přichází roku 1373.⁴⁷⁹ Další tři pak za vlády Václava IV. právě v době největšího vzestupu němčiny. Poté se na scénu opět vrací latina a dominuje.

VI. Panovnické písemnosti let 1310-1419 pro Plzeň podle jazyka

⁴⁷⁴ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 42.

⁴⁷⁵ *CIM II.*, č. 826, 826 v poznámce.

⁴⁷⁶ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 70-71.

⁴⁷⁷ Josef Strnad, *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I.*, Plzeň 1891, č. 56. Šlo o listinu z roku 1343 určenou pro pány z Litic (výměna pozemků) – ti v této době vůči městu zlistiňují také německy. Volba jazyka tu byla zcela zřetelně ovlivněna příjemcem.

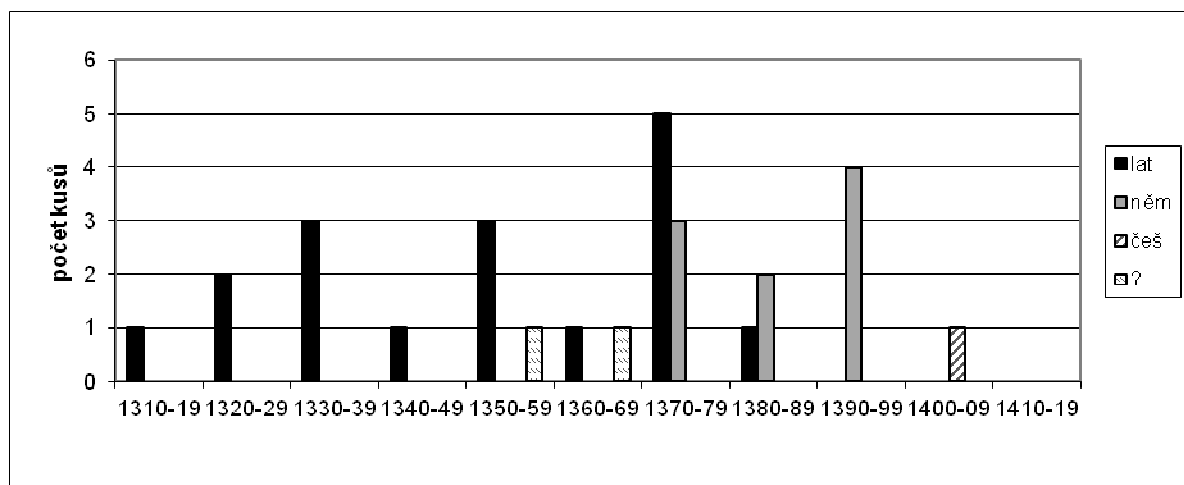
⁴⁷⁸ Ivan Hlaváček, *Jazyky v česko-moravských městských kancelářích*, s. 286.

⁴⁷⁹ *CIM II.*, č. 520.

Nejvýznamnějším městem východních Čech byl Hradec Králové. Češi zřejmě působili ve městě od jeho počátků ve 13. století, neboť šlo o tradiční raně středověké sídelní území. Podíl Čechů v městské radě na konci 14. století není zanedbatelný. Objevují se národnostně vyhraněné cechy českých koláčníků a německých pekařů. Na přelomu 14. a 15. století podle zlomků berní knihy již ve městě mírně převažují Češi (394:312), v některých řemeslech měli převahu Němci, jinde Češi. V nedochované knize testamentů z roku 1411 převažují Němci zhruba ve stejném poměru jako v berní knize Češi. Z toho dá usuzovat, že Němci byli o něco více zastoupeni ve vyšších vrstvách. Tuto domněnku potvrzuje i německý charakter některých bohatších cechů.⁴⁸⁰

Mezi vydavateli městu adresovaných písemností vystupují jak čeští králové, tak královny. Až do 70. let 14. století bylo město příjemcem jen latinských kusů. Pak se situace výrazně mění a až do konce sledovaného období mají jasně navrch německé písemnosti. Tok německých kusů přerušuje jen jedna latinská listina týkající se zakoupení platu ke špitálu.⁴⁸¹ Šlo o církevní záležitost a do těch, jak jsme slyšeli, němčina pronikala jen málo. Královna Žofie vydala roku 1402 poslední hradeckou předhusitskou dodnes existující listinu. Dochovala se sice v českém opise, ale česky nebyla s největší pravděpodobností původně psána.⁴⁸² Hradec Králové představuje po Chebu druhé královské město, kde lze v době vlády Václava IV. evidovat většinu německých kusů. Alžběta Pomořanská vydala městu dvě latinské písemnosti⁴⁸³ a tři německé.⁴⁸⁴

VII. Panovnícké písemnosti let 1310-1419 pro Hradec Králové podle jazyka

⁴⁸⁰ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 49-53; Pavel Bělina, *Ze správní a hospodářské agendy města Hradce Králové ve 14. a na počátku 15. století*, SAP 23, 1973, s. 156-191.

⁴⁸¹ CIM II., č. 594.

⁴⁸² CIM II., č. 753 – listinné formule spíše ukazují na latinu.

⁴⁸³ CIM II., č. 524, 525.

⁴⁸⁴ CIM II., č. 550, 581, 582.

Věnujme nyní pozornost městu Klatovy.⁴⁸⁵ Česká jména vystupují v radě až v poslední třetině 14. století, ale až do roku 1418 jsou německá jména stále ve většině. Mimo radu ale už kolem roku 1400 převažují česká měšťanská jména. Šlo o národnostně smíšené město podobné např. Žatci, ale v jazyce přijímaných panovnických písemností jasně převládá latina.⁴⁸⁶

Z 2. poloviny 14. a počátku 15. století se dochovalo několik listin klatovských měšťanů a jedna radní ve prospěch místního kláštera dominikánů – všechny jsou psány latinsky.⁴⁸⁷

Podobně jako v případě Domažlic se mnoho listin nezachovalo v plném textu, nýbrž v podobě pramenných zmínek, což zásadně podvazuje možnost bližšího poznání jejich jazykové stránky. Z doby předhusitské jsou známy jen dvě německé písemnosti. Nejstarší pochází z roku 1373 a byla kromě Klatov určena též pro SMP, Plzeň a Stříbro.⁴⁸⁸ Druhá přichází roku 1387 a Václav IV. v ní město osvobozuje na dva roky od berně.⁴⁸⁹

Přesuňme se na sever Čech do Ústí nad Labem. Oproti Litoměřicím bylo Ústí obklopeno jazykově smíšenými vesnicemi. České jméno v radě přichází poprvé roku 1382. Až do husitských válek ale zůstávají v menšině. Totéž platí i o měšťanech nezasedajících v radě.

I když byl jazykový charakter města převážně německý, úřadovalo se ve městě samém nejspíš vesměs latinsky. Není zachováno mnoho radních listin, ale ty, které jsou k dispozici, a postihují i důležité údobí kolem roku 1400, jsou psány vždy latinsky. Nepřekvapí to u dokumentů, které se nějak týkaly městského kostela.⁴⁹⁰ Latinu ale evidujeme i u jiných radních pořízeních,⁴⁹¹ ba dokonce v aktech samostatných měšťanů.⁴⁹² V písemnostech v záležitostech farního kostela se užívala pochopitelně převážně latina, ale i čeština – roku 1408 Jan a Zikmund z Vartenberka zlistiňují česky ve prospěch ústeckého faráře.⁴⁹³

Jan a Karel IV. vydávají městu jen latinské listiny a mandáty. První německé přicházejí až v době panování Václava IV. Německy byla tehdy psána většina zeměpanských písemností pro město, i když úroveň dochování není nijak valná. Pro léta 1378-1419 jsou doloženy tři

⁴⁸⁵ K následujícím městům již nejsou zařazovány tabulky, neboť množství písemností pro ně určených je malé (anebo jsou jazykově jednotné), a tudíž postačí jen slovní popis. Takto jsem postupoval (z důvodu jazykové jednotlosti přijímaných panovnických písemností) i u některých výše uvedených měst.

⁴⁸⁶ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 74.

⁴⁸⁷ SOkA Klatovy, AM Klatovy, L6-16.

⁴⁸⁸ *CIM II.*, č. 520.

⁴⁸⁹ *CIM II.*, č. 615.

⁴⁹⁰ *UBSA*, č. 115, 121.

⁴⁹¹ *Tamtéž*, č. 99, 120, 129.

⁴⁹² *Tamtéž*, č. 88.

⁴⁹³ *Tamtéž*, č. 151.

německé⁴⁹⁴ a dva latinské kusy⁴⁹⁵. Žádný z jazyků se nevyhraňuje pro písemnosti určitého obsahu. Obě latinské písemnosti byly mandáty, zatímco německé kusy jsou listinami. Vzorek je tu ale příliš malý, než abychom z toho mohli cokoliv usuzovat. Obě podkomořské písemnosti pro město z počátku 15. století jsou psány německy.⁴⁹⁶

Na rozdíl od SMP byl národnostní charakter na Malé Straně jiný. Již roku 1323 se v radě objevuje české jméno, od roku 1358 dochází k rovnováze a záhy jsou česká jména v převaze, od roku 1413 se německá jména prakticky vůbec neobjevují.⁴⁹⁷

Městská rada v době předhusitské úřadovala latinsky. V tomto jazyce byla vedena nejstarší městská kniha,⁴⁹⁸ přijímecké latinské indorsáty se objevují na některých listinách pro Malou Stranu. Některé z nich by mohly pocházet ještě z doby předhusitské.

Naznačenou situaci podporuje i jazyk panovnických písemností pro město. Neobjevuje se tu s ani jediný německý dokument.⁴⁹⁹

V Písku ještě roku 1389 v radě převažují německá jména, ale již 1395 je tomu naopak. Roku 1400 převládají znovu německá, ale od roku 1412 Němci z rady mizí. Již roku 1409 se úřaduje česky. Na přelomu století je mezi českými a německými měšťany poměr cca 3:1.⁵⁰⁰

U několika panovnických listin není znám jejich původní jazykový charakter. Ty, které jsou dochovány v autentickém znění, jsou výhradně latinsky.

Podívejme se do Čáslavi. Zde po národnostní stránce vládla podobná situace jako v Kutné Hoře – od počátku šlo o město s převažujícím německým elementem. Čechů tu bylo nanejvýš 10%, v radě zasedli jen zcela výjimečně.⁵⁰¹

Janovy a Karlovy listiny jsou výhradně latinské. Jazyková stránka královských písemností se mění za Václava, kdy němčina získává většinu. Čáslav se tak řadí k nemnohým městům, kde němčina v letech 1378-1419 převládá. Z období Václavovy vlády známe čtyři německé, dvě latinské a jednu latinsko-českou písemnost. Latinsky byla psána konfirmace a osvobození od berně.⁵⁰² Ale jiné fiskální záležitosti jsou zlistiněny zase německy.⁵⁰³

⁴⁹⁴ *CIM II.*, č. 740, 768, 786.

⁴⁹⁵ *CIM II.*, č. 758, 759-

⁴⁹⁶ *UBSA*, č. 137, 147.

⁴⁹⁷ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse* s. 35.

⁴⁹⁸ Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 1015.

⁴⁹⁹ U dvou neznáme původní jazyk – jsou dochovány v pozdějším českém překladu (*CIM I.*, č. 103, 110), ale i ty byly s největší pravděpodobností psány původně latinsky.

⁵⁰⁰ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 77-78; k tomu též August Sedláček, *Dějiny královského města města Písku. I. díl*, Písek 1911, s. 138.

⁵⁰¹ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 46-47.

⁵⁰² *CIM II.*, č. 611, 711.

⁵⁰³ *CIM II.*, č. 661, 708, 829.

Nové Město pražské mělo již od počátku převažující český charakter. Od 90. let 14. století česká jména zřetelně dominují, německá se buď nevyskytují, nebo jsou ojedinělá.⁵⁰⁴

V městské kanceláři se do roku 1395 úřaduje výhradně latinsky, pak proniká čeština, která od roku 1414 v městských knihách již převažuje.⁵⁰⁵ Národnostní vyhraněnost města se odráží i v jazyku královských písemností – až na jednu výjimku jsou všechny latinsky.⁵⁰⁶

Klíčovým královským městem byla Kutná Hora. Již jsme slyšeli, že archiv mnoho utrpěl a množství dochovaných písemností tak určitě neodráží jeho význam. Zcela tu převládají německá jména, Čechů bylo nanejvýš 10%, ale do rady se prakticky neprosazují.⁵⁰⁷

Německá listina přichází již za Jana Lucemburského. Karlovy kusy jsou v převažující míře latinské (3:2). Václav pro město zlistiňoval jen německy.

Pirna byla v držení českých králů v letech 1294 až 1405. Jazykový charakter města byl jednoznačný. Německé listiny však začínají proudit až v 70. letech 14. století. Z Karlovy vlády jsou známy čtyři latinské a dva německé kusy.⁵⁰⁸ Po nástupu Václava IV. se poměr obrací a dominují již německé písemnosti (3:1).⁵⁰⁹

Již od počátku existence Slaného na sklonku 13. století zde byl zastoupen německý element minimálně. Už roku 1348 neseděl v radě jediný Němec, ani mezi slánskými měšťany z přelomu 14. a 15. století se nenacházejí německá jména.⁵¹⁰

Zcela to odpovídá jazyku královských písemností. Jedinou výjimkou jsou dvě německé listiny na propůjčení ungeltu a šrotěřství z roku 1377, kdy stejná privilegia obdrželo více měst severozápadních Čech.⁵¹¹ Kromě těchto listin je vše latinsky.⁵¹²

V polabské nížině ležící Nymburk měl zpočátku hlavně německý charakter. Roku 1355 německá jména v radě jasně převládají, ale již roku 1370 mají česká převahu. Na počátku 15. století je v erekčních knihách zmiňována česká kaple zasvěcená sv. Václavu. Ještě roku 1412 obdrželo město od podkomořího Konráda z Vechty privilegium v němčině,⁵¹³

⁵⁰⁴ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 36.

⁵⁰⁵ Ivan Hlaváček, *Jazyk v česko-moravských městských kancelářích v době předhusitské*, s. 283.

⁵⁰⁶ *CIM I.*, č. 127 – šlo o Václavovu písemnost, v níž vyznává, že Novoměstští mají právo se odvolávat ke Staroměstskému soudu.

⁵⁰⁷ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 45.

⁵⁰⁸ *CIM II.*, č. 322, 378, 379, 380 (=latinsky), 515, 517 (=německy).

⁵⁰⁹ *CIM II.*, č. 567, 652, 694 (=německy), 585 (=latinsky).

⁵¹⁰ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 41.

⁵¹¹ *CIM II.*, č. 537, 543.

⁵¹² Od 70. let 14. století je to 11 kusů.

⁵¹³ *CIM II.*, č. 852.

ale v té době už mělo několik desetiletí českou většinu, i když určitá část obyvatelstva zůstávala německá.⁵¹⁴

Jazyk zeměpanských písemností je převážně latinský. Jen za Václava IV. přicházejí dvě německé listiny.⁵¹⁵ Německy byla zmíněná listina podkomořího.

Velmi dobře je sledovatelný jazykový vývoj ve Stříbře. Do rady se Češi dostávají již po polovině 14. století, ale výrazněji se prosazují až koncem tohoto věku, převahy nabývají až roku 1417. Díky dochovaným městským knihám poznáváme národnostní charakter města: roku 1380 převažují Češi (172:123), k roku 1402 se česká převaha zvyrazňuje, kdy je v poměru 191:80, k roku 1411 je na shodné úrovni. Pro 70. a 80. léta 14. století lze rekonstruovat též jazykový charakter řemesel. I přes českou většinu, v některých řemeslech převažují Němci: kožešníci, kováři, horníci. Naopak výrazně více Čechů měly cechy krejčích a ševců.⁵¹⁶

I přes německou většinu v radě probíhalo městské úřadování výhradně latinsky. Svědčí o tom řada úředních knih dochovaných z oné doby.⁵¹⁷

Ze stříbrského archivu jsou známy jen dvě německé písemnosti. První byla vydána Karlem IV. roku 1373 a již o ní byla řeč.⁵¹⁸ Druhou je Václavův mandát z roku 1406.⁵¹⁹ Z let 1378-1419 přicházejí čtyři latinské oproti jedné německé zeměpanské písemnosti.

V Mělníku roku 1331 v radě ještě převládají Němci, 1377 již Češi,⁵²⁰ i když v té době město obdrželo několik německých písemností – ty se koncentrují do přelomu 40. a 50. let 14. století. Byla mezi nimi královnina listina týkající se platby královského úroku,⁵²¹ královnino potvrzení urovnání sporu o plavbu s Litoměřicemi⁵²² a ve stejné věci zlistiňoval též Karel IV.⁵²³ Šlo do určité míry o specifické případy, kdy v celém právním aktu vystupují ještě Litoměřice mající tehdy německý charakter. Od této doby čeští králové i královny vydávají pro město latinské listiny a mandáty. Předhusitské období uzavřela listina královny Žofie (dochovaná ale jen v opise), v níž potvrdila Janovi z Chlumu držbu mělnického rychtářství, jež byla psána česky.⁵²⁴

⁵¹⁴ *CIM II.*, č. 852.

⁵¹⁵ *CIM II.*, č. 591, 748. Latinsky jsou dvě Václavovy písemnosti (*CIM II.*, č. 782, 867). Do té doby je vše latinsky (8 kusů).

⁵¹⁶ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 71-73.

⁵¹⁷ Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 1079-1085.

⁵¹⁸ *CIM II.*, č. 520.

⁵¹⁹ *CIM II.*, č. 801.

⁵²⁰ Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse*, s. 41.

⁵²¹ *CIM II.*, č. 299.

⁵²² *CIM II.*, č. 331.

⁵²³ *CIM II.*, č. 329.

⁵²⁴ *CIM II.*, č. 875.

O ostatních města pojednám již ve zkratce, neboť jsme se dostali k hranici deseti písemností u jednoho příjemce.

Příjemcem výlučně latinských zeměpanských písemností byly Beroun, Vodňany, Dvůr Králové, Trutnov, prakticky i Tachov nepočítáme-li Karlovu písemnost z roku 1373 pro více příjemců.⁵²⁵ Rakovník a Nový Bydžov můžeme nechat stranou, neboť obdržely po jedné latinské listině, neboť k vystavení příslušných písemností došlo počátkem panování Jana Lucemburského.

Výrazněji je němčina zastoupena v písemnostech pro Vysoké Mýto. Pro dobu Václava IV. jsou zde v poměru 2:1 ve prospěch německých.⁵²⁶ Latinská je listina na propůjčení krajské poprav, která byla vydána ve více vyhotoveních pro několik příjemců vždy v latině.

Zpravidla německy vydával Václav IV. listiny pro Locket.⁵²⁷ Jen dvě listiny, obě německy, jsou dochovány pro Karlovy Vary.⁵²⁸ Německou Václavovou listinou disponovala též kladská města Landek a Radkov,⁵²⁹ vedle nich Ostrov nad Ohří,⁵³⁰ kde ale přicházejí i dvě Václavovy latinské confirmace.⁵³¹ Němčina se objevuje i v písemnostech pro Sušici, Bystřici, Chrudim, Poličku a Jaroměř. V případě věnných měst šlo o jeden kus z roku 1395, který byl určen pro všechny.⁵³²

III.1.7 Dílčí shrnutí

V první části kapitoly jsem podal přehled panovnických písemností adresovaných českým královským městům. Pozornost byla věnována nejen kvantitativnímu hledisku – celkovému počtu písemností a jejich časovému rozvržení, ale také jejich obsahové skladbě a v neposlední řadě i příjemcům.

V nejstarším období (do roku 1310) postupně narůstá počet zkoumaných písemností, ale početně se propadá v mezidobí 1305-1310. Zásadní nárůst lze potom pozorovat za vlády Jana Lucemburského, kterého můžeme snad bez nadsázky označit jako „otce“ českých měst. Teprve za jeho vlády se výrazněji artikuluje vztah panovníka a královských měst a dochází k jejich užšímu sejetí s panovníkem. Neodráží se to pouze v počtu jím vydávaných kusů, ale také v obsahové šíři zlistiňovaných skutečností, z níž nejvýrazněji do celkových počtů promlouvaly fiskální záležitosti, jakkoliv ani jiné skupiny neztrácely svoji důležitost (např.

⁵²⁵ *CIM II.*, č. 519.

⁵²⁶ *CIM II.*, č. 671, 680 (=německy), 578 (latinsky).

⁵²⁷ Janovy a Karlovy jsou latinsky.

⁵²⁸ *CIM II.*, č. 439, 744.

⁵²⁹ *GGG I.*, s. 264 (Landek); *GGG II.*, s. 96 (Radkov).

⁵³⁰ *CIM II.*, č. 621.

⁵³¹ *CIM II.*, č. 620, 715.

⁵³² *CIM II.*, č. 671.

trhové a obchodní záležitosti). Mezi nejvýznamnějšími příjemci figurovalo především SMP, ale také Louny, České Budějovice či Kladsko se mohly honosit vysokým počtem panovnických písemností.

Počty písemností opět narůstají v období vlády Karla IV. Množství dokumentů je tak vysoké také díky duplicitním vydáním Václava IV., který v některých případech doplňoval zlistinění otce – kvůli tomu dosahují také nejvyšší úrovně v první polovině 70. let, kdy Václav dubloval Karlovo udělení svobodného testování všem královským městům. Obsahově stojí tentokrát na špici záležitosti městského zřízení (především díky zmíněnému dvojnásobnému udělování svobodného testování), ale hojně jsou stále písemnosti ve fiskálních záležitostech. Mezi příjemci se tentokrát vyšplhal na první místo Cheb, SMP kleslo na druhou příčku. Výrazněji se mezi Karlovými písemnostmi prosazují mandáty jako prostředek operativního vykonávání správy.

Václav vydal pro sledované příjemce o něco méně písemností, než jeho otec. Nejaktivnější byl po svém druhém zajetí, poté jeho činnost na tomto poli upadala. Mezi písemnostmi dominují fiskální záležitosti, na druhém místě stály otázky městského zřízení. Do řady oblastí, v nichž dříve zlistiňoval sám, delegoval Václav svou moc na královského podkomořího (od 90. let 14. století). Mezi příjemci stojí na špici České Budějovice a Cheb, SMP se poněkud propadá.

V celkovém pohledu vynikají tři vrcholy emise panovnických písemností pro královská města: přelom 40. a 50. let, počátek 70. let a konečně léta po druhém Václavově zajetí. Z příjemců obdržel nejvíce písemností Cheb, po něm SMP a České Budějovice. U některých měst ale do tohoto obrazu promluvily citelné archivní ztráty (především Kutná Hora aj.).

Následně byla věnována pozornost jazyku zkoumaných písemností. Zatímco v celkové perspektivě lucemburských kancelářů se zdá, že němčina dohnala latinu za vlády Karla IV. a za panování jeho nejstaršího syna již převládala, z pohledu českých královských měst jako příjemců tomu tak zcela nebylo. V letech 1310-1346 má němčina mezi královskými písemnostmi pro zkoumané příjemce jen malé zastoupení (ani ne 4% - šlo o šest listin). Výrazněji přichází ke slovu v Karlově kanceláři let 1346-1378, kde byla použita pro necelou čtvrtinu všech písemností. Nejvíce se prosazuje v závěru Karlovy vlády – v 70. letech. Nejčastějším příjemcem německých kusů byl Cheb. Němčina se nejrazantněji prosadila do písemností ve fiskálních záležitostech a do otázek trhu a obchodu, ale v žádné ze sledovaných obsahových skupin ještě nepřevládala.

Václav nechával koncipovat své písemnosti pro tyto příjemce již častěji německy: téměř 40%) – zbytek tvoří latinské písemnosti a sporadicky se objevuje i čeština. V průběhu vlády

docházelo k různému zapojení němčiny a latiny do písemností sledovaných příjemců. Němčina již převažovala v závěru 80. let a v 90. letech. Předtím i potom byla většina Václavových písemností latinská, i když němčina příliš krok neztrácela. Mezi příjemci se kromě Chebu dostala nad 50% německých písemností také některá další města. V obsahových skupinách vítězila němčina již v záležitostech městského zřízení, těsně i ve fiskálních záležitostech, v ostatních vedla stále latina.

V celkovém souhrnu zůstávala latina vyhrazena především konfirmačním listinám a písemnostem v politických a církevních záležitostech. Do ostatních skupin němčina více či méně zřetelně pronikala.

V dalším průběhu jsem si všiml jednotlivých měst a jazyka královských písemností pro ně určených na pozadí jednak národnostního složení, jednak jazykového charakteru městského úřadování a také jazyka písemností jiných vydavatelů, jež zlistiňovali pro město. Jediné město, kde němčina vládla všem těmto okruhům, byl Cheb. V městském úřadování vesměs převládala latina, i když se nezřídka jednalo o města s německou majoritou. Větší množství panovnických písemností v němčině proudilo ještě na SMP, do Českých Budějovic, Ústí nad Labem, Kutné Hory, Lokte, Čáslavi, Hradce Králové a Pirny. Naopak existovala skupina měst, kde němčina do královských písemností jim adresovaných prakticky nepromlouvala, nebo hrála jen marginální roli. Můžeme zde uvést NMP, Kolín, Louny, Písek, Domažlice Slaný, Kouřim, Beroun a některá další již menšího významu.

Zůstává otázkou, do jaké míry mohl příjemce ovlivnit jazyk vydávané písemnosti. Najdeme totiž poměrně dost příkladů měst, kde neodpovídal jeho národnostní charakter na straně jedné a jazyk královských písemností na straně druhé. Lze tu zmínit například Mělník, Nymburk či Hradec Králové – jako česká města, které však nezřídka přijímala německé listiny. Opačný případ představují kupř. Kolín či Kadaň, kde žila většina německy hovořícího obyvatelstva (v případě Kadaně naprostá většina), přesto němčina v královských písemnostech pro ně určených ani ze závěru sledovaného období (vlády Václava IV.) rozhodně nepřevládala.

III.2 Konfirmační listiny

V této pasáži půjde o klíčovou část druhé kapitoly, která pojednává o konfirmačních listinách pro česká královská města. Na počátku bude stát stručný přehled materiálu, pro větší názornost doplněný několika grafy a přehledy, které pomohou i při orientaci v počtech potvrzovacích listin během vlád jednotlivých panovníků a podle jednotlivých příjemců. Následovat bude podkapitola věnovaná rozboru listinného formuláře konfirmací. Navazovat

na ni bude jakási rozšířená případová studie věnovaná speciálně arengám – nejen v potvrzovacích listinách, ale ve všech panovnických písemnostech pro česká královská města. Nebylo možno se v takto širokém rámci zabývat všemi listinným formulemi, proto byla jako příklad zvolena jediná, jejíž probádání však slibuje značnou výtěžnost.

Následující část se bude věnovat jednotlivým druhům konfirmačních listin na příkladu českého materiálu. Posléze přijdou na řadu postupně jednotliví příjemci s ohledem na jejich konfirmační listiny. Na závěr bude mít své místo konkrétní příběh potvrzování listin Jindřicha Korutanského a jejich možného zneplatnění.

Proud zeměpanských konfirmačních listin pro česká královská města začíná od závěru vlády Přemysla Otakara II., který ale vydal jen jedinou takovou listinu.⁵³³ Jejich počet poněkud vzrůstá až v 90. letech 13. století. Václav II. vydal pět konfirmací.⁵³⁴ Do roku 1310 máme co do činění s devíti potvrzovacími listinami. Zbýlé tři vydali v letech 1308-1309 Jindřich Korutanský a královna–vdova Eliška Rejčka.⁵³⁵ Jejich výrazný početní nárůst přináší nástup Lucemburků na český trůn, kdy se obecně zvyšuje množství panovnických písemností vydávaných královským městům. Celkem za období do roku 1419 napočítáme 124 konfirmačních listin pro zmíněné příjemce.

Nejrovnoměrněji působí chronologické rozvrstvení konfirmací během vlády Jana Lucemburského. Nesledujeme u něj jejich nejvyšší počet z počátku panování (od roku 1310), nýbrž ve 20. letech 14. století, kdy se v zemi vytvoří jakýsi *modus convivendi* krále se šlechtou. Janova konfirmační aktivita se drží na stabilní úrovni i ve 30. letech. V posledním pětiletí jeho vlády má již klesající tendenci. Nelze ztrácet ze zřetele, že od 30. let působil a vydával listiny také jeho syn Karel. Do emise konfirmačních listin pro města, jak o tom byla řeč výše v souvislosti s observačními listinami, se však příliš nezapojoval. Vydal jen dvě, obě z roku 1343, jejichž příjemcem bylo Staré Město pražské a Cheb.⁵³⁶

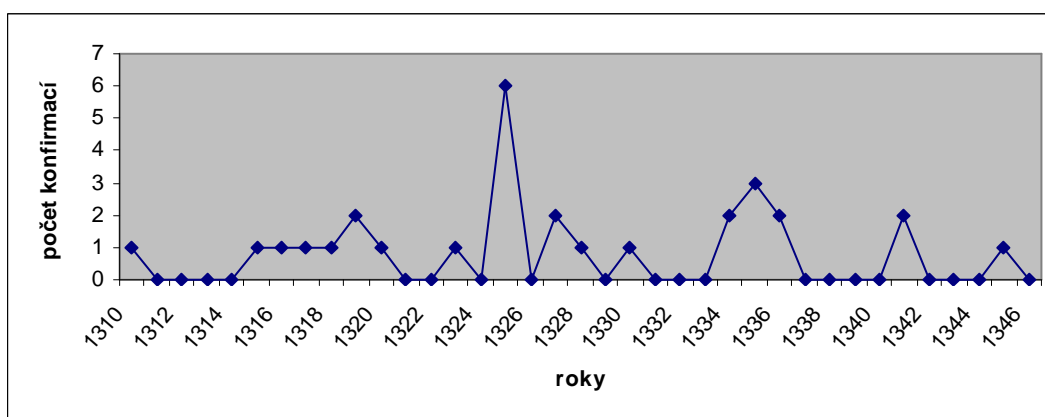
I. Počet zeměpanských konfirmací v letech 1310-1346

⁵³³ CIM II., č. 20.

⁵³⁴ CIM II., č. 43, 54, 60, 61; CIM I., č. 7.

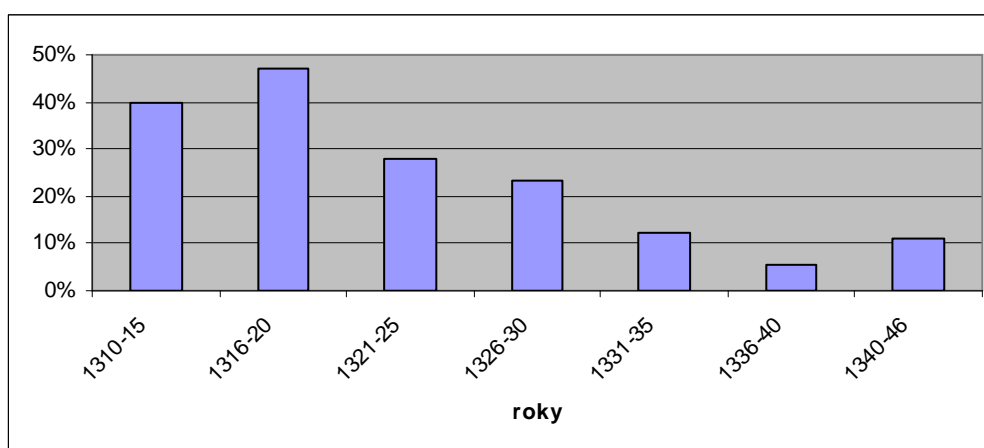
⁵³⁵ CIM II., č. 85-87.

⁵³⁶ CIM I., č. 45; CIM II., č. 245.

Vydávání konfirmačních listin je třeba vidět také v souvislosti s celkovou emisí panovnických písemností pro městské příjemce. Při takovém srovnání se poněkud relativizuje zmíněná rovnoměrnost vydávání Janových konfirmačních listin. Rozdělíme-li jeho vládu na pětileté úseky, potom v nich konfirmace pro města představují nejvyšší podíl v prvním desetiletí jeho vlády (téměř 50%), aby se na nejnižší úroveň dostaly v 2. polovině 30. let, kdy tvořili jen 5% všech jeho písemností pro česká královská města. Nejvíce konfirmací od něj přijalo SMP – pět. Za ním se s třemi kusy řadí Kladsko a Hradec Králové. Dalších šest měst disponovalo dvěma konfirmacemi (Žatec, Litoměřice, Most, Plzeň, Ústí nad Labem a Kolín). 11 měst bylo příjemcem jedné potvrzovací listiny.

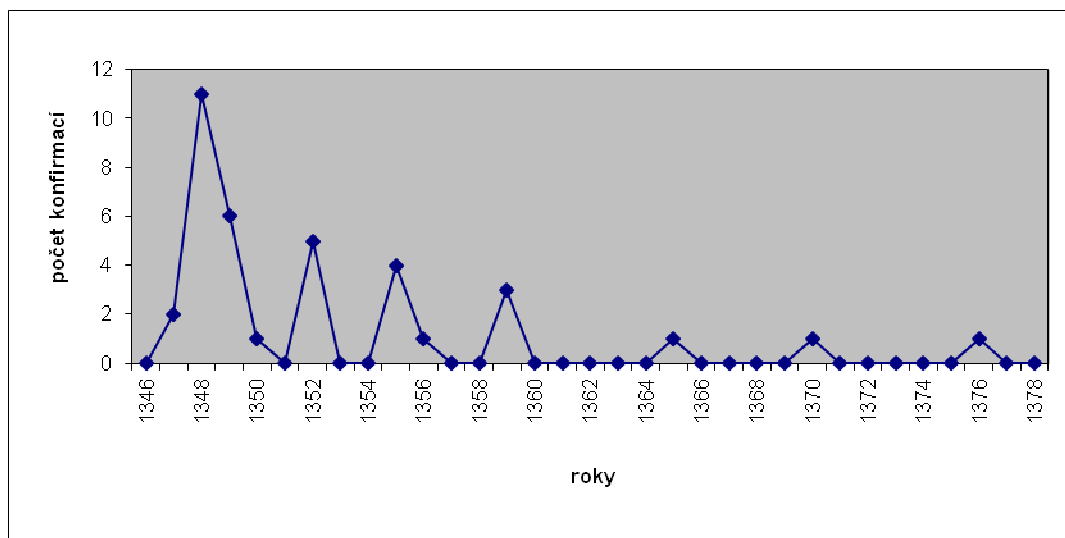
II. podíl konfirmací na úhrnu panovnických písemností pro města let 1310-1346

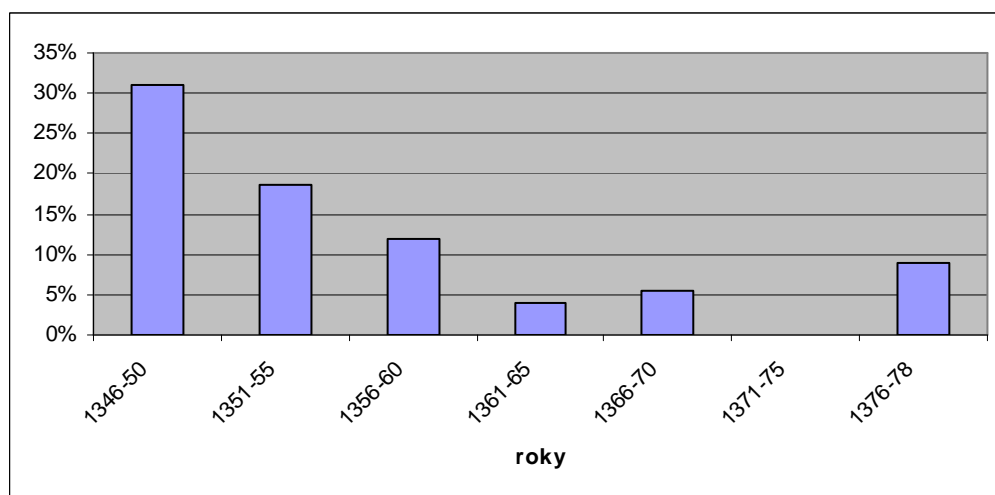
To u jeho syna Karla IV. lze pozorovat zcela odlišný obraz. Během prvních pěti let vlády vydal 19 ze svých 34 dochovaných konfirmací pro česká královská města. Poté jejich počet klesá a krátkodobě vzrůstá po polovině 50. let po Karlově císařské korunovaci. Na tomto vzrůstu se podílel především Cheb, který byl v roce 1355 příjemcem hned čtyř

konfirmací. V šedesátých letech potom vydal jen jedinou potvrzovací listinu pro královská města a v 70. letech, přesněji řečeno jen v roce 1370, již pouze dvě. Tomuto trendu v zásadě odpovídá podíl potvrzovacích listin na celkové emisi Karlových písemností pro česká královská města.

III. Počet zeměpanských konfirmací v letech 1346-1378

IV. Podíl konfirmací na úhrnu panovnických písemností pro města let 1346-1378

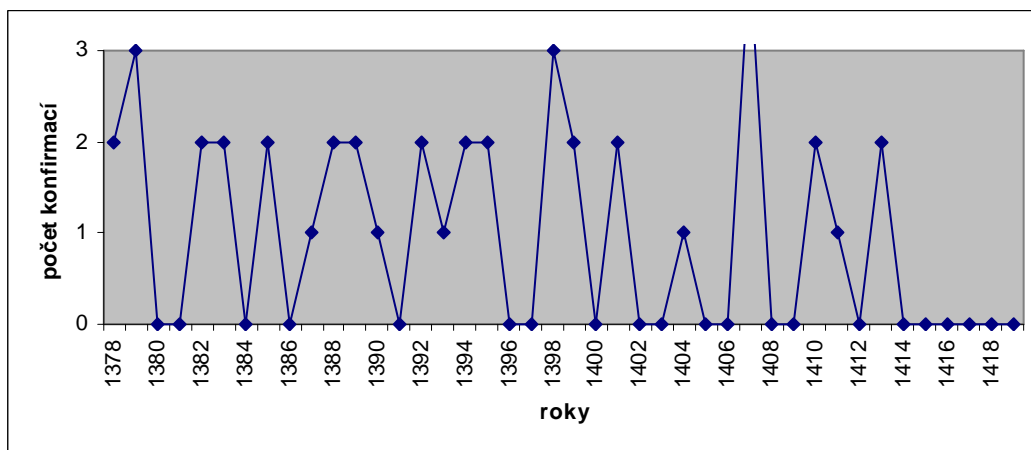

I za jeho života vystupuje následník trůnu jako vydavatel listin. Jako Karel sám ještě za vlády svého otce příliš nepromlouval do konfirmací pro městské příjemce, tak totéž platí i pro závěr jeho vlády. Václav byl vydavatelem jen dvou konfirmačních listin: roku 1376 po korunovaci římským králem pro Cheb a z posledního roku vlády Karla IV. pochází jeho konfirmace pro Vodňany. Mezi příjemci za doby Karlova panování ostatní výrazně převýšil

Cheb, který dostal hned osm potvrzovacích listin. Chebu totiž, jako říšské zástavě, Karel potvrzoval znovu jeho privilegia po císařské korunovaci a jeho nástupce jim konfirmaci vydal krátce po návratu z korunovace římským králem. Na druhém místě se v tomto žebříčku umístily Domažlice s pěti konfirmacemi. Většina jich byla vyvolána potřebami na straně příjemce, dvakrát ale Karel potvrzoval listiny Jana Jindřicha, které vydal z titulu místodržícího království. Louny a Ústí nad Labem získali po třech potvrzovacích listinách. Ostatním města obdržela dvě a méně.

U Václava IV. přichází opět jiná chronologická struktura. Nenachází se u něj takové nahuštění emise konfirmací na počátku vlády. Za prvních pět let samostatného panování jich bylo pouze šest. Taková poměrně nevelká panovníkova konfirmační aktivita se však vcelku rovnoměrně drží po celá 80. a 90. léta 14. století a tím počet potvrzovacích listin postupně narůstá. Jen o málo méně plynou Václavovy konfirmace v prvním decéniu 15. století, i když právě zde přichází rok, kdy vydal nejvíce potvrzovacích listin za celou svou vládu (rok 1407, čtyři konfirmace). Panovníkova aktivita na tomto poli ustala po roce 1413.

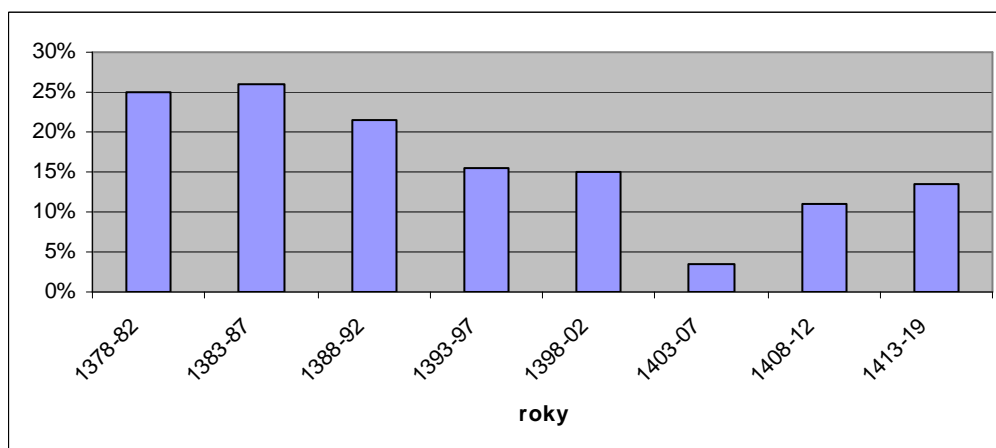
V. Počet zeměpanských konfirmací v letech 1378-1419

Podíl Václavových městských konfirmací nepřesáhl v žádném z pětiletí jeho vlády podíl ¼ všech jeho písemností směřovaných městům. Na tuto úroveň se dostal v prvním desetiletí vlády, poté tento podíl klesá zhruba na 10-15%, jen v letech 1403-07 se dostal níž, což má souvislost s Václavovou zvýšenou aktivitou vůči městům po jeho druhém zajetí,⁵³⁷ kde však konfirmace nenalezly mnoho místa.

⁵³⁷ Jde nejen o zvýšený počet listin, ale především i mandátů, které vznikaly z panovníkovy iniciativy ve správních záležitostech.

VI. podíl konfirmací na úhrnu panovnických písemností pro města let 1378-1419

Podobně jako Jan Lucemburský rozdělával Václav své konfirmace mezi příjemce rovnoměrněji. Žádné město neobdrželo více než tři kusy. Právě tři konfirmace přijaly České Budějovice, Cheb, Žatec, SMP, Kadaň, NMP. Dvě obdržely Louny, Most, Litoměřice, Kouřim, Malá Strana, Ostrov, Vodňany, Dvůr Králové, Trutnov a Bystřice. Z důležitějších měst ji nedostala jen Plzeň, Ústí nad Labem a Klatovy (u nich není dochována ani jedna konfirmace do roku 1419). Oproti předchozímu období (vládě Karla IV.) zaznamenávají nejvyšší úbytek konfirmace pro Cheb (3 kusy) a pro Domažlice (1 kus). Za Václavovy vlády se poprvé setkáváme s tím, že jedna konfirmace má více příjemců. Jsou známy čtyři takové listiny: tři putovaly k městům východních Čech,⁵³⁸ jedna městům žateckého kraje.⁵³⁹ Za vlády tohoto panovníka lze rovněž pozorovat výrazný přesun delegací ke královským městům na bedra královských úředníků – především podkomořího. Na rozdíl od Slezska však jen zcela výjimečně zasahoval královský úředník do konfirmační agendy. Zatímco ze Slezska přichází více takových listin, pro české prostředí je mi známa jen jediná (jde vlastně o mandát). Šlo o potvrzení pravosti královské listiny jednoho lounského měšťana podkomořím Konrádem z Vechty.⁵⁴⁰

U různých panovníků bylo patrné různé chování vůči konfirmacím. Není tedy pravdou, že listiny bývaly automaticky potvrzovány panovníkem na počátku jeho vlády. Tento zvyk se v Čechách vypěstoval až v pohusitském období. Pro předhusitské panovníky takový postup v zásadě jen pro Karla IV.⁵⁴¹

⁵³⁸ *CIM II.*, č. 671, 713, 714.

⁵³⁹ *CIM II.*, č. 819.

⁵⁴⁰ Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji*, č. 186-187, č. 16.

⁵⁴¹ Časové rozvržení konfirmací pro moravské příjemce viz Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 17-18, 256, příloha č. 7b.

Jak situace vyhlížela po roce 1419 (pro tytéž příjemce)?⁵⁴² Zikmundova vláda byla v tomto ohledu ojedinělá. Jeho konfirmační kusy se koncentrují jednak do počátku 20. let 15. století a potom do krátkého období jeho všeobecně uznávané české královské hodnosti. Nevídanou konfirmační aktivitu vykazoval naproti tomu během své krátké vlády Ladislav Pohrobek, kdy je do rozmezí pěti let nahuštěno 36 potvrzovacích listin. Většina konfirmací vydaná Jiřím z Poděbrad se koncentruje do počátečních let jeho vlády: do roku 1463 vydal tři čtvrtiny všech svých konfirmací pro česká královská města. Podobný profil platí i pro Vladislava Jagellonského, přesto je jeho konfirmační aktivita rozložena rovnoměrněji než u Jiřího. V prvních dvou letech své vlády vydal sice více než čtvrtinu všech konfirmací pro královská města, ale ještě do závěrečného období jeho panování (1500-1516) spadá zhruba 18% jeho konfirmační produkce. Jinak se choval jeho následník Ludvík Jagellonský, který z počátku vlády vydával mnohem méně konfirmačních listin než jeho otec a k navýšení nedošlo až do jeho smrti roku 1526.

Konfirmační činnost dobře dokládá také následující přehled podávající průměr počtu vydaných potvrzovacích listin pro zkoumané příjemce na jeden rok vlády:

Jan Lucemburský: 0,6	Karel IV: 0,78;	Václav IV: 0,72
Zikmund: 1,87	Ladislav Pohrobek: 7,2	Jiří z Poděbrad: 3,1;
Vladislav Jagellonský: 1,37	Ludvík Jagellonský: 1,2.	

Zatímco v předhusitském období se drží na zhruba stejné úrovni 0,6-0,8 listiny na rok, překonává hranici jedné listiny ročně za Zikmunda. Raketově vzrůstá během krátké vlády Ladislava Pohrobka na průměr přes 7 listin za rok. Poměrně vysokou úroveň drží též u Jiřího z Poděbrad, na což ale má vliv jeho relativně kratší vláda ve srovnání s předhusitskými předchůdci i následovníky. Za vlády Jagellonců se potom průměr ustaluje na zhruba dvojnásobné úrovni oproti letům 1310-1419.

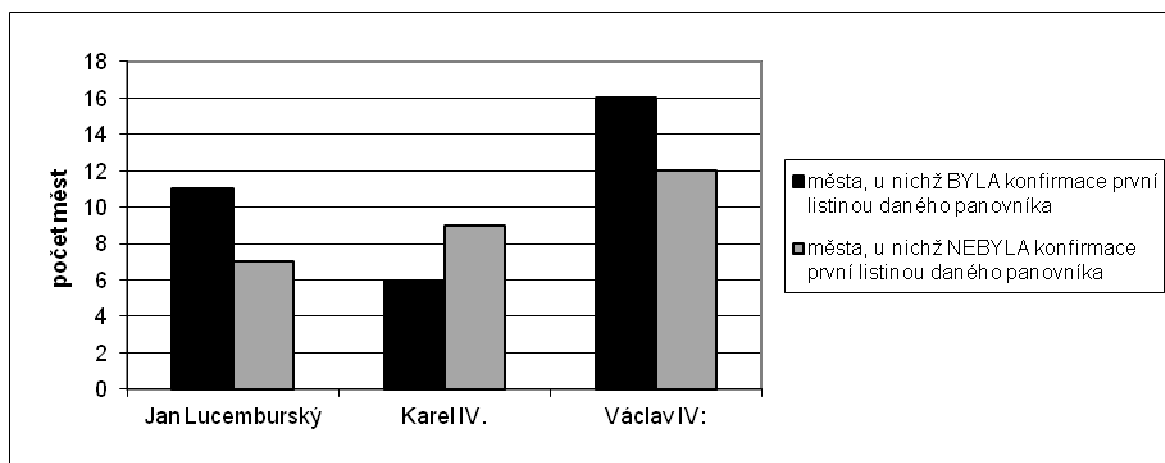
Ale zpět do předhusitské doby. Nebylo všeplatným pravidlem, že konfirmační listina hrála roli jakéhosi iniciačního aktu mezi nově nastoupivším panovníkem a městem. Zatímco v říší pozdního středověku obvykle platilo, že potvrzovací listina byla prvním aktem nového panovníka vůči městům,⁵⁴³ v Čechách tomu tak nebylo vždy (že tedy první listina, kterou městu panovník vydal, byla právě konfirmace). Za vlády Jana Lucemburského 11 měst obdrželo jako první panovnickou listinu jeho konfirmaci, sedm měst až jako několikatou v pořadí (Most dokonce až pátou). Za Karla IV. dokonce jen šest měst z 15 přijalo konfirmaci jako první listinu tohoto panovníka. A opět Mostečtí si dali výrazně na čas, neboť Karlovu

⁵⁴² Na základě *CIM III*.

⁵⁴³ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 14.

konfirmaci obdrželi až roku 1370 jako devátou Karlovu listinu v pořadí. Za panování Václava IV. pravidlo o první listině jako konfirmaci většinově platilo, přesto ale 40% měst ji neobdrželo jako první panovnickou písemnost za jeho vlády. Most tentokrát nedostal své tradici a dostal potvrzení svých privilegií hned jako první svoji Václavovu listinu za jeho samostatné vlády. Nejdéle museli na konfirmaci čekat Českobudějovičtí, kteří se z ní mohli radovat až jako z desáté písemnosti, která byla městu vydána.

VII. konfirmace jako iniciační akt mezi městem a novým panovníkem

Pokud jde o počet konfirmací, které jednotlivá města obdržela, pak nejvíce ze všech dostal Cheb, který Jan Lucemburský ovládl jako říšskou zástavu až roku 1322 a první potvrzovací listinu mu udělil až roku 1341. Přesto za celé předhusitské období byl příjemcem dvanácti konfirmačních listin. Na druhém místě se nachází Staré Město pražské s deseti listinami. V dalším pořadí se nacházela čtyři města (Most, Louny, Žatec a Domažlice), jež obdržela po šesti potvrzovacích listinách. Ústí nad Labem, Kladsko a Litoměřice potom disponovaly pěti kusy konfirmačních listin. Zbýlých 27 královských měst se mohlo honosit čtyřmi a méně konfirmačními listinami dochovanými z let 1310-1419. V Hradci Králové, Dvoře Králové a Mělníku jsou doloženy i konfirmace českých královen. U pěti měst se dokonce nedochovala vůbec žádná. Bylo to v Klatovech, Střibře, Tachově, Radkově a také v Kutné Hoře.⁵⁴⁴ Tato města vesměs patřila mezi ty, jejichž listinné středověké fondy prodělaly značné ztráty. Pro Tachov se skutečně dochovaly jen jednotliviny, takže nepřekvapuje, že není k dispozici ani žádná potvrzovací listina. Pro Střibro i Kutnou Horu se dochovalo již více panovnických pořízení a zvláště u Kutné Hory absence konfirmace

⁵⁴⁴ Kromě nich ještě v Novém Bydžově (který však záhy klesá do poddanství a zůstává v něm hluboko do 16. století).

překvapuje. Avšak jen třináct dochovaných předhusitských panovnických písemností hovoří nejspíš pro to, že je to spíše důsledkem pohrom, které archiv postihly. S takovým vysvětlením již ale zcela nevystačíme u Klatov. Pro ně existuje celkem 22 kusů z doby předhusitské, i když je pravdou, že řadu z nich známe jen z pozdějších zmínek a v původním plném znění se jich mnoho nedochovalo. Zvláště od Karla IV. obdrželo město na 11 písemností, ale konfirmace mezi nimi nebyla. Klatovy však nebyly samy. Například Kolín nebo Kadaň s 14, resp. 12 kusy od téhož vládce konfirmaci nedostaly (eventuálně se nedochovaly).

VIII. konfirmační listiny let 1310-1419 podle příjemců

	města	počet kusů		
1.	Cheb	12	Loket	2
2.	SMP	10	Dvůr Králové	2+1 ⁵⁴⁵
3.-6.	Louny	6	Malá Strana	2
	Žatec	6	Mělník	2+3 ⁵⁴⁶
	Most	6	Ostrov	2
	Domažlice	6	Trutnov	2
7.-9.	Litoměřice	5	28.-37. Slaný	1
	Ústí nad Labem	5	Nymburk	1
	Kladsko	5	Vysoké Mýto	1
		4+2 ⁵⁴⁷		
10.-13.	Hradec Králové		Sušice	1
	Bystřice	4	Chrudim	1
	Kadaň	4	Polička	1
	Kouřim	4	Karlovy Vary	1
14.-18.	ČB	3	Landek	1
	Kolín	3	Rakovník	1
	Pirna	3	Jaroměř	1
	Vodňany	3	38.-43. Klatovy	0
	NMP	3	Kutná Hora	0
19.-27.	Plzeň	2	Stříbro	0
	Čáslav	2	Tachov	0
	Beroun	2	Radkov	0
			Nový Bydžov	0

Pokusme se také sledovat konsekvenci, s jakou jednotlivá města získávala od českých lucemburských panovníků konfirmační listiny. Kolik z nich disponovalo takovými listinami od všech tří lucemburských králů? Nepřekvapuje, že to byla opět města z čela výše uvedeného žebříčku: Cheb, Staré Město pražské, Most, Louny a Žatec. Vedle nich sem patří ještě Kladsko, Pirna a Litoměřice. Celkem tedy jen osm měst. Naproti tomu některá města z čelních příček se sem nezařadila (Domažlice, Ústí nad Labem). Důležité je zjištění, že

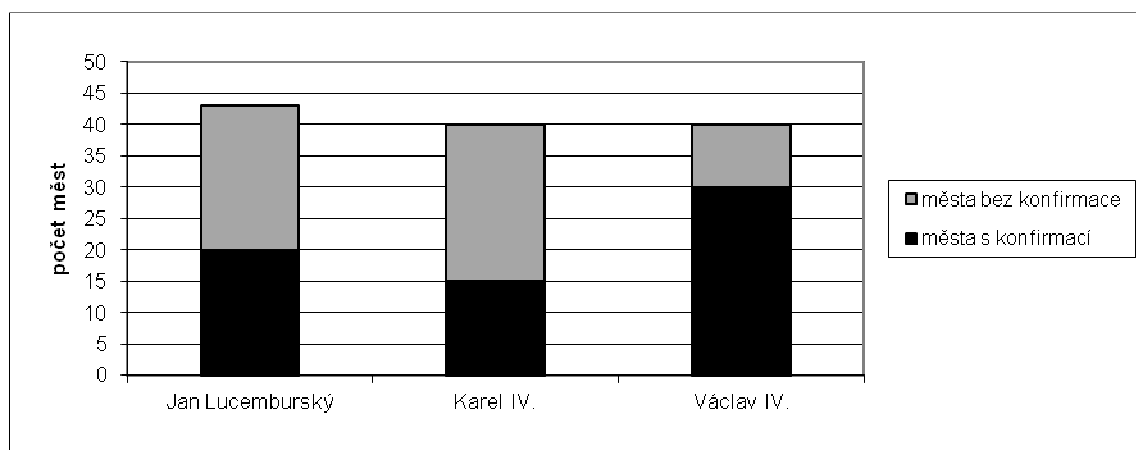
⁵⁴⁵ Jedna od královen.

⁵⁴⁶ Tři od královen.

⁵⁴⁷ Dvě od královen.

konfirmacemi od všech lucemburských králů disponovala jen ta města, která byla příjemcem celkově alespoň pěti potvrzovacích listin. Jedinou výjimkou byla Pirna. Ta měla sice jen tři konfirmace, ale ty se rovnoměrně rozdělily mezi všechny tři panující Lucemburky. Městům, která měla čtyři a méně, vždy chyběla konfirmace alespoň od jednoho z nich. Těm, která disponovala potvrzovacími listinami od jen dvou z nich, nejčastěji chyběla konfirmační listina od Karla IV., méně již od Jana Lucemburského a nejméně měst nebylo příjemcem konfirmace od Václava IV. Tuto skutečnost neumím uspokojivě vysvětlit. Karel IV. totiž vydal pro česká města více písemností než jeho otec i syn, počet příjemců těchto kusů je u všech tří zhruba stejný (okolo 40). Jen pokud šlo o příjemce konfirmací, bylo spektrum Karlových potvrzovacích listin a jejich adresátů užší.

IX. města s konfirmacemi a bez nich během vlád jednotlivých panovníků

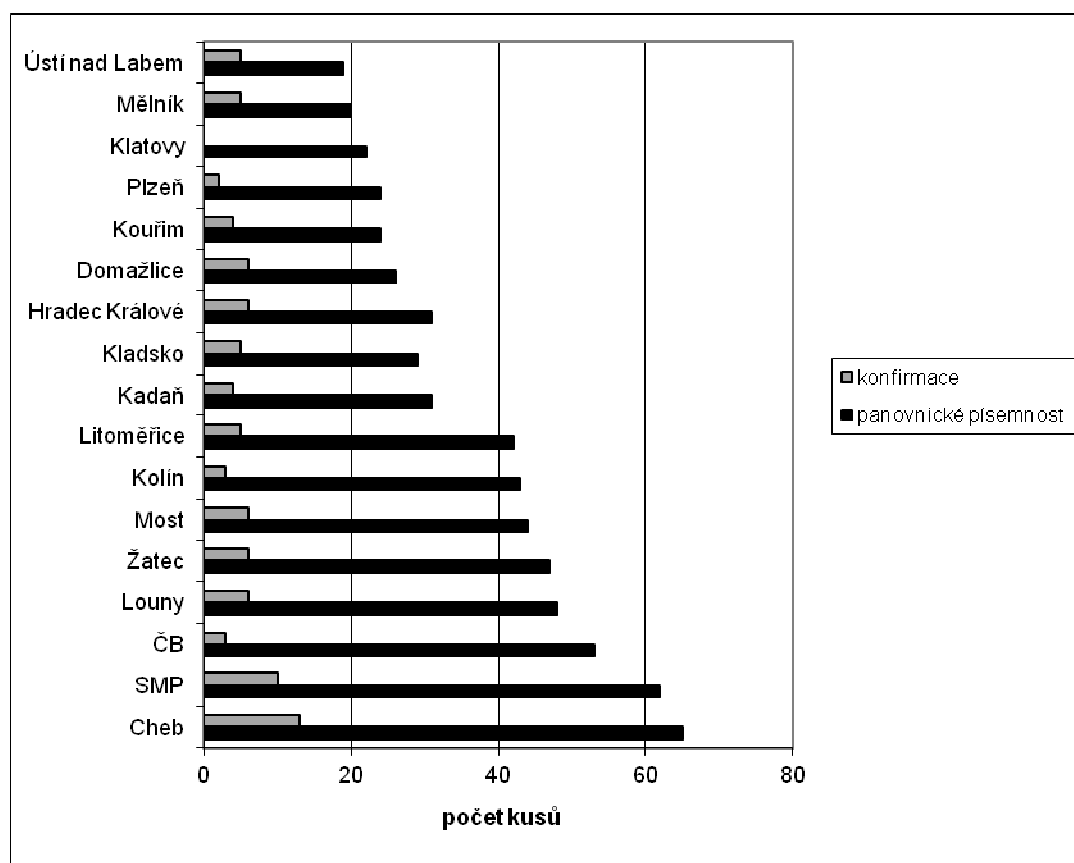
Pokusme se také konfrontovat tvrzení, že čím bylo město významnější, bohatší a privilegovanější, tím více konfirmačních listin získávalo.⁵⁴⁸ Jako měřítko použijme výši odváděné speciální berně, jak je zachycena pro přelomu 14. a 15. století.⁵⁴⁹ Mezi největší plátce z řad českých královských venkovských měst náležela města Klatovy, Plzeň (obě 260 kop grošů). Jejich hospodářské postavení se tak ani v nejmenším nezrcadlí v počtu obdržovaných konfirmací, i když připustíme, že u Klatov byla výše berně vzhledem k jejich velikosti nadhodnocena. Méně potvrzovacích listin nežm byl jejich hospodářský význam, měly např. České Budějovice nebo Litoměřice. Naproti tomu relativně nadhodnoceny byly v tomto ohledu především Louny nebo Most.

⁵⁴⁸ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 146.

⁵⁴⁹ *CIM II*, č. 701; František Hoffmann, *Středověké město*, s. 231.

Nezajímavé by nemuselo být srovnání mezi počtem všech panovnických písemností na jedné straně a konfirmačních listin na straně druhé. Cheb se SMP by tedy obhájily své prvenství i z tohoto pohledu. Hůře již na tom byly České Budějovice – neměly ani potvrzení od všech lucemburských panovníků. Převyšovaly je, jak o tom byla řeč výše, Louny i Žatec. Ve srovnávací tabulce najedeme několik zajímavých momentů. Poměrně málo konfirmací vzhledem k počtu všech přijatých královských písemností měl třeba Kolín, Plzeň či zmiňované Klatovy. Naopak poměrně vysokým počtem konfirmací v poměru k ostatním panovnickým dokumentům disponovalo např. Ústí nad Labem, kde z 19 panovnických písemností jich bylo hned pět konfirmací. Podobně to bylo v Domažlicích, kde na 26 dokumentů připadalo 6 potvrzovacích listin. Ještě větší podíl konfirmací prokazují panovnické listiny pro Kladskou Bystřici, kde to bylo 40%.

X. Srovnání počtu zeměpanských písemností a konfirmací u příjemců s nejvyšším počtem obdržených panovnických písemností let 1310-1419⁵⁵⁰

Nahlédneme pro srovnání na Moravu let 1310-1419. Lenka Martínková zde identifikovala 42 potvrzovacích listin pro královská města.⁵⁵¹ Ty tak stojí vedle 115 českých

⁵⁵⁰ U Mělníku a Hradce Králové započítány i písemnosti českých královen včetně konfirmací.

z doby lucemburské. Na Moravě se 42 konfirmací rozdělilo se mezi jedenáct příjemců. Nižší počet potvrzovacích listin ve srovnání s Čechami (a také se Slezskem) tak jde ruku v ruce i s celkovým nižším počtem měst, která byla jejich příjemci. Nejčastějším moravským příjemcem potvrzovacích listin z řad měst bylo Brno s devíti kusy. Za ním se seřadila skupina tří měst se šesti konfirmacemi: Jihlava, Znojmo a Uherské Hradiště. Jen o jednu méně měla Olomouc. Ostatní města potom obdržela tři a méně potvrzovacích listin. Jenom Brno se mohlo honosit konfirmacemi od všech na Moravě vládnoucích Lucemburků. Počítám mezi ně Jana Lucemburského, Karla, Jana Jindřicha, Jošta a Václava IV. Stranou nechávám Prokopa, který nevládl na jejím celém území a nadto vydal jen jedinou konfirmační listinu pro město – pro Uničov roku 1380. Znojmu, Uherskému Hradišti a Olomouci chyběla konfirmace jen od Václava IV. Jihlavě i od Jana Lucemburského.

Tolik základní přehled emise a dochování konfirmačních listin. Nyní ale opustím vnějškovou stránku věci a budu se věnovat vnitřní struktuře konfirmačních listin.

III.2.1 Formulář konfirmačních listin

Následující podkapitola představuje pokus o diplomatickou analýzu formuláře specializovaného listinného typu – konfirmačních listin. Budu probírat všechny písemnosti, jejichž stav dochování to umožňuje. První podmínkou je jejich úplné dochování, druhou potom jazyková autenticita – i když i kusy dochované v překladu se s opatrností pokusím zohlednit. Nejprve provedu průřez vývojem formuláře konfirmačních listin od počátků jejich existence až do roku 1419 podle jednotlivých listinných formulí. Na to naváže část analyzující shody konfirmací jednotlivých vydavatelů pro různé příjemce. Závěrem se zaměřím na zkoumané písemnosti z hlediska jejich příjemců a jejich eventuální vzájemné textové závislosti. Jakousi vstupní hypotézou, s níž jsem k této podkapitole přistupoval, byla domněnka, že formulář konfirmačních listin byl často přejímán z předchozích potvrzovacích listin téhož příjemce. Do jaké míry byl tento předpoklad správný, ukáží následující řádky.

III.2.1a Celkový přehled

⁵⁵¹ Následující přehled proveden na základě Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*. Bylo však třeba materiál uchopit částečně jinak, neboť autorka pracuje dohromady jak s konfirmacemi pro města jako celek, tak s těmi, které byly vydány pro jeho jednotlivé měšťany. V souladu se založením mé práce jsem zohledňoval jen konfirmace určené pro město jako celek, a tudíž se tyto údaje nemusejí shodovat s výpočty v Martínkové knize (s. 136-137), která se zabývá, jak naznačeno, s dvěma kategoriemi příjemců (městy a měšťany jako soukromými osobami). Vycházel jsem při tom především ze soupisu všech potvrzovacích listin v závěru knihy (s. 217-224).

Téměř všechny plnotextově dochované konfirmační listiny pro zkoumané příjemce začínají intitulací. In vokace se vyskytuje jen zcela okrajově,⁵⁵² a to již v potvrzovacích kusech doby přemyslovské.⁵⁵³ Z období vlády lucemburských králů jsou známy jen dvě takové.⁵⁵⁴

Intitulace tedy prakticky vždy uvozuje příslušnou konfirmační listinu. Začíná buď přímo jménem panovníka, anebo náslovný zájmenem *Nos/Wir*.⁵⁵⁵ Častěji nastávala první varianta,⁵⁵⁶ i když ve 13. století a v první polovině 14. století se u intulace nezdá objevuje i osobní zájmeno. U Jana Lucemburského začíná intulace 21x zmíněným zájmenem, 14x přímo jménem panovníka. Zda se intulace s *Nos/Wir* objevovala u méně honosných kusů, se ani v tomto období nezdá. Tím se nejspíš její užívání neřídilo a nelze vysledovat jakékoliv jiné pravidlo, které by k tomu sloužilo. Karel na rozdíl od svých předchůdců ve sledovaném listinném vzorku užíval méně intulací počínajících *Nos/Wir*.⁵⁵⁷ Jsou doloženy jen ve dvou případech,⁵⁵⁸ oba výlučně z roku 1349. Žádná z Václavových latinských konfirmací nezačíná zájmenem *Nos*, všechny počínají jménem panovníka. Naproti tomu u německých kusů je situace jiná. Jedenáct jich začíná zájmenem *Wir*, jen jediná přímo jménem panovníka.⁵⁵⁹

Zvěčňovací formule postupně vychází z užití. Zatímco za Přemyslovců byla zastoupena asi v jedné třetině konfirmací, v době vlády Jana Lucemburského to byla asi jedna desetina. Málo byla používána i v kanceláři Karlově, za Václava ve zkoumaných kusech již není.⁵⁶⁰ Takřka vždy ji v listinném formuláři doprovázela arenga. Opačně to ale neplatilo – ne každá konfirmace s arengou disponovala zvěčňovací formulí.

Inskripce ve studovaném materiálu prakticky nepřichází.

⁵⁵² Obdobnou situaci seznala také Lenka Martínková pro moravské prostředí, kde je invocace doložena jen v devatenácti konfirmacích (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 93)

⁵⁵³ *CIM II.*, č. 20 má formu: „*In nomine sancte et individue trinitatis amen*“.

⁵⁵⁴ *CIM II.*, č. 134 (*In nomine domini amen*); *CIM II.*, č. 378 (*In nomine sancte et individue trinitatis feliciter amen*); srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 94; Theodor Lindner, *Das Urkundenwesen Karls IV. und seiner Nachfolger (1346-1437)*, Stuttgart 1882, s. 77-78.

⁵⁵⁵ Výjimkou je jen druhá dochovaná konfirmace Jindřicha Korutanského (*CIM II.*, č. 86), která byla vydána pro Písek, je dokonce uvedena zájmenem *Já* – dochovala se jen v českém překladu a je otázkou, že zájmeno *Ego* bylo i v jejím originálním znění; nepochybně ale jde o chybu překladatele, neboť takto se čeští králové v oné době v listinách netitulovali; viz Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského 1306 – 1310*, Zprávy českého zemského archivu IX, 1946, s. 78.

⁵⁵⁶ Stejný trend panoval i v konfirmacích pro moravské příjemce (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 94).

⁵⁵⁷ Srov. Jiří Spěváček, *Der Name, seine Tradition und die Herrscherintitulationen in den machtpolitischen Aspirationen Karls IV.*, FD II., Brno 1976, s. 136-138.

⁵⁵⁸ *CIM II.*, č. 290. 291.

⁵⁵⁹ AP we Wrocławiu, AM Kłodzka, sign. 9, s. 26-31 (Kladsko 1388), šlo ale nejspíš o dodatečný překlad z latiny; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 94-100; Theodor Lindner, *Das Urkundenwesen*, s. 78-82.

⁵⁶⁰ O něco více se objevovala v konfirmacích pro moravské příjemce (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 94); pro Václavovu kancelář srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 100.

Arenga se v konfirmacích do roku 1310 vyskytuje v mírné většině kusů, obsahově jsou pestré.⁵⁶¹

U Jana Lucemburského se objevuje u 13 listin, tedy u necelé třetiny všech zkoumaných konfirmací. Zpočátku se vyskytuje dosti často – do konce 20. let v 11 z 20 kusů, tedy v mírně nadpoloviční většině. Dokonce mezi jeho prvními sedmi konfirmacemi je jen jediná, která arengu nemá.⁵⁶² Od počátku 30. let se objeví již jen dvakrát z 15 kusů, což je velmi citelný úbytek. Arengy jsou značně variabilní. Opakují se jen výjimečně.⁵⁶³ Tematicky mezi nimi dominují ty, jejichž obsahem je péče o poddané, méně se objevuje spása duše či odvolávání se na Boha. Jsou to tedy v zásadě obecnější témata, která se zpravidla přímo nepojí s obsahem dané listiny.⁵⁶⁴

V Karlových sledovaných konfirmacích se arenga vyskytla sedmkrát, tedy jen v necelé šestině všech potvrzovacích listin.⁵⁶⁵ Výrazně se kupí v listinách z roku 1348, kde se nacházejí čtyři konfirmace s arengami. Jednu takovou listinu vydal Karel ještě roku 1347, jednu roku 1349 a jen jediná konfirmace s touto formulí připadá na zbývající období. Na rozdíl od předchozích let se o něco více opakují.

S arengou se ve Václavově kanceláři setkáváme sedmkrát.⁵⁶⁶ Pětkrát jde o latinskou, dvakrát německou konfirmaci. Jsou vcelku rovnoměrně rozloženy do celé Václavovy vlády. Ze všech sedmi areng byla jednou použita jen jediná arenga – ve všeobecné konfirmaci pro Kouřim z roku 1407,⁵⁶⁷ jejíž incipit zní „*Etsi cunctorum nostrorum fidelium*“. Ostatních šest tvoří tři příbuzné dvojice. Tématem všech zkoumaných areng doby Václava IV. byla péče o poddané.

Celkově byla vepsána do zhruba jedné čtvrtiny všech plnotextově dochovaných konfirmací, což bylo méně, než v potvrzovacích listinách pro moravské příjemce – tam byla arenga zastoupena asi ve 40% zkoumaných případech.⁵⁶⁸ Arengami se budu zabývat podrobněji v samostatné části.⁵⁶⁹

⁵⁶¹ Vystupuje tu myšlenka odplaty poddaných stran panovníka za jemu prokazované dobro, idea vyslyšení proseb poddaných – s tou se budeme v budoucnu setkávat ještě mnohokrát, a nakonec náklonnost k vlastním poddaným.

⁵⁶² *CIM II.*, č. 92.

⁵⁶³ *CIM II.*, č. 132, 133; *CIM I.*, č. 9, 13.

⁵⁶⁴ Výjimkou je konfirmace pro Louny z roku 1325, kde se setkáváme s arengou *memoria-oblivio*, která byla jinak ve sledovaném materiálu neobyčejně zřídka k vidění (*CIM II.*, č. 134). Ale propojení par-excellence s obsahem listiny lze pozorovat u konfirmace pro Žatec z roku 1317, kde je tematizována myšlenka potvrzení právního aktu – co jiného by se lépe hodilo pro arengu potvrzovací listiny (*CIM II.*, č. 100)!

⁵⁶⁵ *CIM II.*, č. 254, 275, 276, 278, 293, 378; *CIM I.*, č. 51.

⁵⁶⁶ *CIM I.*, č. 98; *UBS*, č. 149; *CIM II.*, č. 668, 809, 836; *CIM I.*, č. 130, 131.

⁵⁶⁷ *CIM II.*, č. 809.

⁵⁶⁸ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 95.

⁵⁶⁹ Srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 102.

Promulgace byla vepsána téměř do všech zkoumaných confirmací.⁵⁷⁰ Do roku 1310 panuje značná různorodost.⁵⁷¹ Postupem doby se ale její formulář sjednocuje: za Jana⁵⁷² a Karla⁵⁷³ ještě ne tak výrazně, ale zcela zřetelně ve Václavově kanceláři.⁵⁷⁴ Taková tendence se neprojevovala v confirmacích pro moravské příjemce.⁵⁷⁵

Dikce narace se v zásadě lišila podle toho, zda bylo zmíněno přednesení či předložení supliky, nebo nikoliv. K jejich textovému sjednocování nedochází ještě příliš ani v letech 1310-1346.⁵⁷⁶ Výrazný unifikační pokrok ale nastává v Karlově kanceláři. Velmi rozšířenou variantou se stává ta, kde měšťané přednášejí žádost, aby jim panovník milostivě potvrdil předložená privilegia.⁵⁷⁷ Dá se říci, že z 31 plnotextově dochovaných confirmací let 1346-1378, má 22 kusů vystavěnu naraci podle takového schématu. Podobou jednotnost lze pozorovat i u Václavových latinských confirmací, jež nejčastěji začínají slovy „*quod pro parte civium XY*“, německé potvrzovací kusy jsou v tomto ohledu pestřejší. Nemusí to ještě znamenat, že formulář německých písemností byl méně ustálen. Přecijen tu pracujeme s

⁵⁷⁰ Srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 109.

⁵⁷¹ Několikrát je to „*tenore presencium devenire cupimus/cupimus universis*“, často též „*Notum facimus universis ...*“. Méně přicházejí jiné varianty *Per presens igitur privilegium noscant tam posteri, quam futuri; Eapropter noverint universi tam presentis etatis homines; Sciant igitur presentes et posteri; notum esse volumus universis, tam presentibus et futuris.*

⁵⁷² Vůbec nejčastěji (14x) přichází promulgace „*ad universonum notitiam tenore presencium volumus pervenire*“. Pětkrát se setkáváme s variantami koroborace „*Notum facimus ... presentes literas inspecturis / universis tam presentibus quam futuris / tenore presencium universis*“. Čtyřikrát přicházejí dvě odnože promulgace „*notum esse volumus ... universis presentes literas inspecturis*“ „... *tenore presencium universis*“, „... *universis*“. Ostatní varianty jsou doloženy soliterně.

⁵⁷³ Nejčastěji (10x) je používána promulgace „*Notum facimus universis*“ či „*Notum facimus tenore presencium universis*“⁵⁷³ anebo „*Notum facimus universis presentes literas inspecturis*“. Sedmkrát se setkáváme s promulgací „*Ad perpetuam rei memoriam*“, která je vlastně zvěčňovací formulí, ale stojí na místě a ve funkci promulgace. Varianta „*Ad universonum itaque noticiam*“ je ve zkoumaném materiálu třetí nejrozšířenější v letech 1346-78. Jiné formy přicházejí jen sporadicky.

⁵⁷⁴ Pokud jde o latinské kusy, pak se zcela jasně do popředí dostává varianta „*Notum facimus tenore presencium universis*“, jiné varianty prakticky nepřicházejí v úvahu. Naprosto stejnou unifikaci promulgací pozorujeme u německých písemností. Prakticky u všech přichází ve formě (v různých ortografických variantách) „*bekennen und tun offentlich mit diesem brif de die yn sehen odir horen lesen*“.

⁵⁷⁵ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 96-97.

⁵⁷⁶ Častěji se objevuje stejný incipit „*constituti in nostra presencia dilecti* ..“, s tím že měšťané ukázali listinu a žádali o potvrzení. Suplika může být také vyjádřena jinak např.: „*quod cum dilecti fideles nostri ... supplicassent*“ atd.

⁵⁷⁷ Např. „*Quia igitur fideles nostri ... nostre maiestati supplicarunt, ut privilegium a ... Johanne ... innovare, approbare et confirmare graciosius dignaremur*“ (CIM II., č. 378), nebo v rozsáhlejší variantě: „*quod accedentes maiestatis nostre precenciam dilecti fideles ... quasdam litteras ... Ottakari et Wenceslai ... continencie infrascripte, maioribus ipsorum sigillis sigillatas cum filis sericeis, non abolitas, non rasas, nec in aliqua ipsorum parte viciatas nostre celsitudini exhibuerunt, quarum tenoribus diligenter auditis et perspectis ... supplicarunt, ut prefata privilegia ... de mansuetudinis nostre clemencia approbare, innovare, ratificare et confirmare graciosius dignaremur*“ (CIM II., č. 321), nebo opět kratší: „*quod accedentes ad presenciam nostram fideles nostri ... nobis humiliter supplicarunt, quatenus ipsis duo privilegia ... per Johannem ... data, approbare, ratificare, confirmare ... dignaremur*“ (CIM II., č. 294).

nevelkým vzorkem písemností, a proto může větší rozrůzněnost narácí vyplývat ze specifických podmínek vydaní té které confirmace.⁵⁷⁸

V *dispozici* lze zpočátku sledovat nepříliš rozvinutý formulář confirmačních sloves, které tvoří nejprve jen *confirmare*, postupně se k němu přidávají i další. Jejich duplikace a triplikace přichází až za panování Jana Lucemburského (rozšíření o slovesa *ratificare* a *approbare*, ale také *innovare*, *gratificare*).⁵⁷⁹ Jako novinka působí v té době obrat *de/ex certa nostra sciencia*. Samotné potvrzení také začínají doprovázet obraty, že je/jsou dané privilegium či privilegia potvrzována, „*sicut rite et racionabiliter concessa et provide facta sunt*“, tedy jakési omezení platnosti potvrzovaného.⁵⁸⁰

Podobné trendy mají své místo i v letech 1346-1378. Poprvé roku 1376 (ve Václavově confirmaci pro Vodňany) dochází k rozvedení confirmačních sloves v přítomném a minulém čase: „*den selben ... bestetigt, beuestent, vornewet und confirmiret haben, besteten, befesten, vornewern und confirmiren*“.⁵⁸¹ Tato forma předznamenala budoucí vývoj, neboť taková podoba confirmačního formuláře se stala jedním z typických jevů Václavových potvrzovacích listin.⁵⁸² Je zajímavé, že tato forma dispozičních sloves je pro moravské příjemce doložena výrazně dříve – již od 40. let 14. století.⁵⁸³ Ve Václavově době již pravidelně přicházejí tři, někdy i čtyři confirmační slovesa. Stále se občas objevuje známý obrat „*ratam et gratam/ratas et gratas habentes*“, který jak v časech Jana Lucemburského, tak Karla IV. občas doprovázel dispoziční jádro potvrzovacích listin. Je tomu tak i za Václava IV., aniž by se nějak zásadněji změnila četnost výskytu této formule. Celkově se dikce dispozice sjednocuje, tak jako je tomu u jiných formulí.⁵⁸⁴

Dispozice kromě jednotlivých ustanovení a confirmačních sloves obsahovala nezřídka i další, mnohdy již strnulé formule, které však tvořily její organickou součást. V Janových confirmacích to byl obrat „*de presentis scripti patrocínio/nostre regie patrocínio*

⁵⁷⁸ Avšak ke stejnému závěru došel Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 112.

⁵⁷⁹ Nezřídka je doplňuje také obrat „*ratas et gratas/rata et grata habentes*“, který je doložen již ve starší době. Jen jediné confirmační slovesa se vyskytuje málo (*CIM I.*, č. 114; *GGG I.*, s. 55, 56; *CIM II.*, č. 132). Totéž platí pro moravské prostředí (Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 97-98).

⁵⁸⁰ Např. *CIM I.*, č. 12; *CIM II.*, č. 107.

⁵⁸¹ *CIM II.*, č. 547.

⁵⁸² V latinské podobě zní: „*approbavimus, ratificavimus, confirmavimus, approbamus, ratificamus et ... confirmamus*“.

⁵⁸³ Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 98 bohužel bez specifikace, o které vydavatele se jednalo.

⁵⁸⁴ Týká se to především Václavových confirmací, jejichž dispozice devětkrát začínají slovy „*Nos igitur*“, šestkrát „*Des/Das haben wir angesehen*“ čtyřikrát „*Nos vero*“. Zatímco u latinských písemností se ani po stejném začátku vesměs dispozice doslova neshodují, výraznější podobnost pozorujeme u německých dispozic *Des/Das haben wir angesehen*. Bývají stylizovány obdobně jako klíčová část confirmace pro SMP z roku 1379 (*CIM I.*, č. 98.) „*des haben wir angesehen stete, willickiche und unverdrossenen dinste, die uns ... tun mogen ... und dovon mit wolbedachem mute, rechter wissen und ... haben wir ... bestetiget, bevestet, confirmiret und vornewert haben, bestetigen, bevesten, confirmiren*“.

(*confirmamus*)“. Přenesl se i do potvrzovacích listin jeho syna, avšak postupně se vytrácí a ve Václavových konfirmacích již vystupuje málo.

Poprvé v potvrzovacích dokumentech Karla IV. se dočítáme, že „*spravedlivě prosícím nemá být odmítán souhlas*“, čili „*cum iuste petentibus non sit denegandus assensus*“.⁵⁸⁵ Stejným směrem míří obdobná formule *Ideoque predictorum civium ... precibus ut pote iustis et rationabilibus ... inclinati*.⁵⁸⁶ Obrat „*cum iuste petentibus non sit denegandus assensus*“ se omezoval jen na latinské listiny – v německé verzi se s ním nesetkáváme. To je i důvod, proč v absolutních číslech klesá jeho užití ve Václavových konfirmacích, jejichž nemalé množství bylo koncipováno německy.

Více podobných strnulých frází se objevuje v dispozicích konfirmací Václava IV. : v první řadě je to věta „*non per errorem aut improvide, sed animo deliberato, sano fidelium nostrorum accedente consilio et ex certa nostra sciencia*“, která je v německé verzi o něco kratší: „*mit wolbedachtem mute, rate unser fursten und getrewen und von rechter wissen*“. Dostí se rovněž užívá formule, že potvrzované listiny mají platit ve všech svých částech. A to jak v latinských kusech „*in suis punctis, clausulis et articulis de verbo ad verbum*“, v německých „*in allen iren meynungen, puncten und artikeln, als sie redlichen begriffen sind*“. Vesměs mají tuto podobu, někdy mohou být i kratší. Vyskytují se sice již za Karla, ale nyní je jejich frekvence vyšší. Za Václava se na ně narážíme ve více než polovině všech zkoumaných písemností.⁵⁸⁷

V přemyslovských konfirmacích se s a n k e objevuje výjimečně. Více se s ní lze setkat v Janových potvrzovacích listinách.⁵⁸⁸ I v konfirmacích Karla IV. je poměrně častým zjevem. Do listinného formuláře byla zařazena v téměř polovině případů.⁵⁸⁹ Často se objevuje i ve

⁵⁸⁵ *CIM II.*, č. 254, 258, 417; *SBB*, č. 97.

⁵⁸⁶ *CIM II.*, č. 378, podobně č. 294.

⁵⁸⁷ Neméně zajímavé jako sledování jejích (ostatně nevelkých) obsahových variací, je její pozice v rámci dispozice a přesněji řečeno pozice vůči potvrzovacím slovesům. Vyskytuje se na dvou místech: buď před nimi, kdy na ně tato slovesa přímo navazují; anebo až za nimi, kdy tvoří samostatnou větu. Je zajímavé, že v první pozici se tento obrat vyskytuje, pokud přichází, do roku 1398. Poslední konfirmace, kde se nachází zde, je potvrzovací privilegium pro Dvůr Králové (*CIM II.*, č. 714.). Od následujícího roku se přesouvá do druhé pozice. Poprvé v konfirmaci pro Cheb (*CIM II.*, č. 719.) a zůstává tam až do konce vlády Václava IV. Již nyní můžeme říci, že se tak neděje pod vlivem nástupu jednoho koncipisty – těch v relačně-konceptní poznámkách přichází více.

⁵⁸⁸ Vyskytuje se u osmi listin – nápadné je jejich chronologické rozvrstvení: zpočátku se totiž ve zkoumaných konfirmacích vůbec nevyskytují, poprvé k tomu dochází roku 1325 v konfirmaci pro Louny (*CIM II.*, č. 134), která je zajímavá také tím, že jako jediná z potvrzovacích listin z let 1310-46 obsahuje invokaci. V předchozích 14 konfirmacích se sankce neobjevuje ani jednou, v následujících 21 osmkrát.

⁵⁸⁹ Ani v jednom případě se klasické sankce textově zcela neshodují. Vykazují však zřetelnou příbuznost. Začínají slovy „*Nulla igitur/ergo omnino/homini/hominum liceat hanc ...*“, druhá část sankce vykazuje také stejné rysy: začíná vždy slovy: „*Si quis autem hoc attemptare presumpserit ...*“ a dále jsou rozvíjeny různě. Touto druhou částí disponují i sankce formulované v podobě mandátu – tedy mandační sankce mající na konci buď sloveso *incidere* nebo *incurrere*, popř. *evitare* v příslušném tvaru.

Václavem vydaných potvrzovacích kusech – tehdy má již téměř vždy podobu mandační sankce,⁵⁹⁰ která převládá i v Karlových konfirmacích, i když ne tak výrazně jako u Václava. Jejich formulář se zřetelněji sjednocuje už v Karlově kanceláři, i když stále prokazuje lehké textové variace.⁵⁹¹

Jednou z formulí, kde lze nejlépe pozorovat trend sjednocování formuláře (nejen) konfirmačních listin, je *koroborace*. Zatímco v potvrzovacích listinách doby přemyslovských králů a období vlády prvních Lucemburků na českém trůně jsou koncipovány dosti různě,⁵⁹² jakkoliv se postupem doby množství textových variant přeci jen zužuje, jiná situace nastává ve Václavově kanceláři. Tehdy zní v latinských konfirmacích „*Presencium sub Romanorum nostre maiestatis sigillo testimonio literarum*“, v německých zase „*Mit urkund dicz briefes vorgesigelt mit unsir kuniglichen maiestat insigel*“. Menší textové odchylky lze najít jen v latinských koroboracích, v německých prakticky žádné.⁵⁹³

S v ě d e č n á ř a d a se ve zkoumaných konfirmacích vyskytovala jen zřídka,⁵⁹⁴ a to již od závěru 13. století. V Janových potvrzovacích kusech není nikde, ale výjimečná zůstává i v konfirmacích jeho syna⁵⁹⁵ a vnuka.⁵⁹⁶

Pokud jde o *d a t a c i*, ta je zpočátku (do roku 1310) uváděna jak výrazy *actum, datum*, tak *actum et datum*. Již krátce po roce 1310 ve sledovaných konfirmacích jasně převládá uvození tvarem *datum*. V německých konfirmacích je to zpravidla *Der geben ist*.

⁵⁹⁰ Tytéž tendence platí i pro konfirmace pro moravské příjemce (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 98-100); srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 114.

⁵⁹¹ Ve Václavových konfirmacích mají vesměs tuto podobu: „*Und gebieten dorumb allen ... das sie die egenanten .. nicht hindern oder irren in dheim weis, sunder sie doby getrulichen hanthaben, schutzen und schirmen und ouch gerulichen beleiben lassen, als libe in sey unsere swere ungnade zu vermeiden*“; v latinské verzi: „*Mandamus igitur ... non impediatur nec ipsos ... impediatur paciantur, cum potius circa easdem nostro nomine tuantur, protegant ... et conservent, prout indignacionem nostram gravissimam voluerint arcus evitare*“.

⁵⁹² U Jana se nejčastěji vyskytuje v podobě „*In cuius rei testimonium*“, jež nacházíme v sedmnácti případech. Nejčastěji na tato slova navazuje obrat „*presentes literas fieri et sigillis maiestatis nostre/sigillo nostro maiori iussimus communicari*“ a to 14x, jedenkrát se objevuje místo slovesa *iussimus* sloveso *fecimus*, ale jinak zůstává koroborace stejná. Další typ koroborace představuje ta, která začíná slovy „*in quorum*“, jež je ale rozptýlenější, než předchozí skupina – její jednotlivé části varíují a nenajdeme zde dvě doslova shodné koroborace. Vedle toho se objevuje ještě několik dalších typů koroborací, které ale přicházejí maximálně dvakrát: koroborace „*harum nostrarum testimonio literarum*“. Některé další varianty pak přicházejí vždy jen jednou.

V Karlových konfirmacích se jako nový typ koroborace objevuje varianta začínající slovy „*Presencium sub*“ a rozvíjená různě. Může mít též prostou formu „*Presencium sub testimonio literarum*“. Zatímco dříve náležela promulgace „*in cuius rei testimonium*“ mezi nejrozšířenější, v letech 1346-78 se s ní u konfirmačních listin setkáváme jen dvakrát. Taktéž koroborace „*In quorum (omnium) testimonium*“ přichází jen čtyřikrát. Další jiné již přicházejí zcela ojediněle.

⁵⁹³ Naznačené trendy včetně kolísání užívání jednotlivých textových variant koroborace v zásadě platí i pro konfirmace pro moravské příjemce – i zde byl ve druhé polovině 14. století a na počátku století 15. nejčastější koroborace *Presencium sub*, vedle toho ale také *Harum nostrarum* (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 100), která se ale v konfirmačním materiálu pro české příjemce vyskytovala zřídka.

⁵⁹⁴ Stejnou situaci seznala i Lenka Martínková pro moravské příjemce (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 100)

⁵⁹⁵ *CIM II.*, č. 343 (Cheb 1355), 378 (Pirna 1359).

⁵⁹⁶ *CIM II.*, č. 819; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 124

Až do roku 1328 převládalo ve studovaném materiálu datování podle římského kalendáře.⁵⁹⁷ Pak Janova kancelář přešla v konfirmačních listinách k datování podle křesťanského kalendáře. Další změna nastala s nástupem Karla IV. Ten opět zavádí užívání římského kalendáře.⁵⁹⁸ Německé konfirmace se datují samozřejmě podle křesťanských svátků. Ve Václavově kanceláři se pro latinské potvrzovací listiny prosazuje průběžné datování.⁵⁹⁹

Ve zkoumaných písemnostech se objevovaly také kancelářské poznámky. Nejprve to bylo *datum per manus* (v kanceláři přemyslovských králů a Jana Lucemburského), a od poloviny 14. století pak již relačně-konceptní poznámky. Dochovaly se na deseti Karlových⁶⁰⁰ a jedenadvaceti Václavových konfirmacích.⁶⁰¹ V souvislostech vývoje formuláře sledovaných písemností nás zajímá především jejich konceptní část. Zatímco v případě Karla se tu žádná z osob nezopakovala, u Václavových konfirmací je situace jiná: nejčastěji se v konceptní části poznámky vyskytoval Vlachník z Weitmile,⁶⁰² v letech 1385-1394 šlo o výhradního autora konceptů studovaných konfirmačních listin. Poté v nich vystupuje ještě roku 1399.

Čtyřikrát se v letech 1379-1382 objevuje ve zkoumaném materiálu notář Martin: jako znojemský arcijáhen, scholastik i bez bližšího určení.⁶⁰³ V letech 1389-1399 zaznamenáváme činnost Václava, kanovníka pražského, jinak také Václava z Olomouce, řečeného Náze.⁶⁰⁴ Dvě konfirmace koncipovali František z Jevíčka⁶⁰⁵ a pražský kanovník Jakub.⁶⁰⁶ Ostatní kancelářští úředníci si připsali již maximálně jednu konfirmaci.⁶⁰⁷

⁵⁹⁷ Anomálií je potvrzovací privilegium Jindřicha Korutanského pro Písek dochované jen v pozdějším českém překladu, které je datováno za pomoci průběžného kalendáře (*CIM II.*, č. 86). Tato listina je pozoruhodná ve více ohledech. Ať již v dataci, anebo v intitulaci se neshoduje s tehdejšími územními královskými listinami. Překlad, v němž je listina dochována, pochází podle Jaromíra Čelakovského nejspíš z 16. století. Jeho autor, kromě toho, že překládal kusy z latiny do češtiny, také převáděl datace z originálů na průběžné datování (o tom svědčí překlady dalších listin), i přes to, že se tehdy, v 16. století, české texty datovaly vesměs za pomoci křesťanských svátků (viz Marie Bláhová, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 347).

⁵⁹⁸ Výjimkou je jen potvrzovací listina pro Louny z roku 1365 (*CIM II.*, č. 417).

⁵⁹⁹ Jen tři Václavovy konfirmace z počátku jeho vlády jsou datovány ještě podle římského kalendáře (*CIM II.*, č. 559, 585; *CIM I.*, č. 104); souhlasí to s celkovým trendem v jeho kanceláři, kde římské datování od poloviny 80. let ustupuje: viz Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 126-127.

⁶⁰⁰ *CIM II.*, č. 275, 276, 281, 321, 337, 343, 378; *SBB*, č. 97, 98; *CIM II.*, č. 531.

⁶⁰¹ *CIM I.*, č. 98, 107, 131; *SBB*, č. 124; *CIM II.*, č. 556, 559, 583, 585, 620, 633, 656, 665, 668, 671, 719, 713-715, 744, 813, 819.

⁶⁰² *CIM I.*, č. 107; *CIM II.*, č. 620, *SBB*, č. 124; *CIM II.*, č. 633, 656, 665, 668, 719; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 200-203.

⁶⁰³ *CIM II.*, č. 556, 559; *CIM I.*, č. 98; *CIM II.*, č. 583; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 196-8.

⁶⁰⁴ *CIM II.*, č. 713-715; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 207-9.

⁶⁰⁵ *CIM II.*, č. 671, 744; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 203-7.

⁶⁰⁶ *CIM II.*, č. 813, 819; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 213-214. V obou případech koncipoval poměrně specifické konfirmace – panovnícké potvrzení rozhodčího výroku, který učinili královští úředníci. Kromě těchto dvou vydal Václav obdobné potvrzení pro Písek a Vodňany (*CIM II.*, č. 813), jež se však

Kromě poznámky, která byla právě probrána, obsahují zkoumané listiny ještě poznámky jiného druhu – totiž registrační. Objevují se na 10 Václavových konfirmacích, doprovázejí na dorsu relačně-konceptní poznámku.

III.2.1.b Podle vydavatelů

Věnujme nyní pozornost shodám listinného formuláře u těch kusů, které byly určeny pro různé příjemce.

Pokud jde o konfirmace doby přemyslovské, pak je třeba upozornit na dvě konfirmační listiny, které měly v dpm formuli uvedenu stejnou osobu (protonotář Petr). Týká se to potvrzovacích listin pro Mělník z roku 1290 a pro Litoměřice, která byla vydána před rokem 1291 (dochována ve formuláři).⁶⁰⁸ Jejich formulář prokazuje určité, i když nevelké, podobnosti. Částečně shodná je narace, jinak se všechny ostatní formule liší, včetně intitulace, která v prvním případě začíná zájmenem *Nos*, ve druhém případě přímo jménem panovníka. Ostatní konfirmace do roku 1310 neodkazují na žádné vzájemné textové shody.

Ze sledovaných konfirmací Jana Lucemburského se vykristalizovaly dvě menší skupiny, jejichž jednotlivé listiny mezi sebou pojil určitý stupeň závislosti.

První tvoří dvě konfirmace vydané 20. a 22. dubna 1325 pro Pirnu a Ústí nad Labem.⁶⁰⁹ Hlavní části formuláře se shodují: tak je tomu (vedle intitulace) u arengy, promulgate, narace, části dispozice a datace. Liší se, kromě konkrétních částí dispozice (což je ale pochopitelné) a vyjádření dne v dataci jen koroborací. V prvním případě zní „*in quorum omnium predictorum ..*“, ve druhé „*in cuius rei testimonium ...*“. Obě dvě obsahují také specifickou potvrzovací část, kde nenachází konfirmační sloveso v pravém slova smyslu, ale to, že „*volentes itaque ipsos cives nostros ... iuribus, libertatibus ac consuetudinibus, quibus hucusque freti sunt, inantea perfrui et gaudere privilegia proficiant*“. Sloveso *confirmare* zde nahrazuje sloveso *proficere*, což je jinak dosti neobvyklé.

Určitým volným způsobem se k těmto dvěma konfirmacím druží dvě další. Zaprvé potvrzovací listina vydaná téhož dne jako ústecká konfirmace, jejímž příjemcem byly

nedochovalo v úplném znění. Podle narace však lze soudit, že bylo velmi podobné, ne-li textově zcela shodné s potvrzovací listinou pro města žateckého kraje (*CIM II.*, č. 819). Písecko-vodňanské privilegium se navíc nezachovalo v originále, ale ve výpisu královských register v Codexu Przemyslaeu, takže postrádá relačně-konceptní poznámku. Všechny tři listiny byly vydány od března do října 1407 a jejich sloh byl nejspíš koncipován ve všech třech případech Jakubem z Berouna, i když doloženo je to jen u dvou z nich.

⁶⁰⁷ Konrád, lübecký biskup (*CIM II.*, č. 585 – v edici chybně uvedeno jako *Pubicensis*; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 194-6.) a Jan z Weilburka (*CIM I.*, č. 131; srov. Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 215-6).

⁶⁰⁸ *CIM II.*, č. 43, 61.

⁶⁰⁹ *CIM II.*, č. 132, 133.

Louny.⁶¹⁰ Je pozoruhodné, že tu pro listinný formulář nebylo použito stejného vzoru jako u dvou předchozích listin, ačkoliv došlo k jejich vydání v krátkém časovém úseku a v zásadě ve stejné záležitosti. Přesto má lounská listina se dvěma předchozími konfirmacemi něco společného. Je to částečně shodná dispozice, kde se opět nenachází konfirmační sloveso v pravém slova smyslu, zní totiž: „*volumus, quod ... cives ... graciis ... frui debeant perpetue et gaudere*“. Zadruhé lze do této skupiny volně zařadit potvrzení litoměřických privilegií vydané o dva týdny později již v Praze.⁶¹¹ Obsah písemnosti je tentokrát dost jiný, než u předchozích třech kusů. S nimi je pojí shody některých částí formuláře: z větší části se podobá promulgate a koroborace a charakteristický obrat v dispozici „*iuribus, quibus antiquo freti sunt, frui inantea perpetuo debeant et gaudere*“. Na rozdíl od tří předchozích listin má v dispozici běžná konfirmační slovesa a zmíněný obrat tu tak netvoří jádro dispozice, ale spíše jeho dodatek.

Druhou malou skupinou potvrzovacích listin, které prokazují výraznější shody, jsou dvě konfirmace pro Kladsko vydané stejného dne.⁶¹² U obou se shoduje (kromě intitulace) promulgate, narace, dispozice a koroborace (datace pochopitelně též). Druhá listina má navíc oproti předchozí mandační sankci. Obě listiny mají později nikdy neopakovanou dispozici, resp. její potvrzovací část, která zní: „*donamus, de novo attribuimus, confirmantes*“.

Co se týče celkové podobnosti Karlových konfirmací, lze nalézt jen shodné (či podobné) kusy pro tytéž příjemce. O nich bude řeč dále. Žádné další nápadné změny mezi listinami nepozorují.

Žádné výrazné podobnosti napříč příjemci nelze najít ani pro Václavovy konfirmace.

Vzájemnou závislost však mohly prokazovat také konfirmace více vydavatelů určené pro jednoho příjemce.

III.2.1.c Z hlediska příjemců

Na předchozích stránkách jsem probral konfirmační listiny z hlediska jejich listinného formuláře. Dosud ale byly zkoumány spíše ze zorného pole jejich vydavatelů, ale každá písemnost v diplomatickém slova smyslu, ať už listinného, mandátového anebo listového charakteru měla vedle vydavatele také příjemce – v případě listin to byl většinou právě on, kdo vyvíjel iniciativu, kdo předkládal supliku a kdo také mohl mít určitý vliv na skladbu vydané písemnosti a na její formulář. Právě v případě písemností konfirmačního rázu mohl

⁶¹⁰ CIM II., č. 134.

⁶¹¹ CIM II., č. 138.

⁶¹² GGG I., s. 55, 56.

pronikat tento vliv skrze starší confirmace nebo listiny, které byly ke confirmaci předkládány. Podívejme se proto na tytéž písemnosti, ale tentokrát pod zorným úhlem jejich příjemců a pokusme se zjistit, zda neprokazují vzájemné shody.

U *Chebu*, který disponuje jejich největším množstvím, se nikde nevyskytují významnější vzájemné podobnosti.

Zato u *SMP* už jsou na první pohled viditelné. Zaprvé jde o listinu, již roku 1316 Jan Lucemburský potvrdil všechna práva⁶¹³ s všeobecnou confirmací vydanou roku 1348 *SMP* Karlem IV. krátce po jeho nástupu na český trůn.⁶¹⁴ Zcela se u nich shoduje arenga, zvěšňovací formule a promulgace; naproti tomu narace je poněkud jiná, dispozice se opět shoduje, jiná je již koroborace. Karlova listina obsahuje navíc kasační formulí. Evidentně je tu cítit inspirace předchozí Janovou všeobecnou confirmací, která však nejde do úplných detailů a nedotkla se všech částí Karlova privilegia. Druhou velmi podobnou dvojicí confirmačních kusů pro *SMP* jsou dvě Václavovy potvrzovací listiny. Jedna z počátku jeho vlády (1379),⁶¹⁵ druhá naopak z jeho závěru (1413):⁶¹⁶ obě listiny obsahují všeobecnou confirmaci, druhá písemnost je polokonfirmací. Vzájemná shoda opět prostupuje jen některými částmi, tam je ale nezřídka doslovná: tak čteme tentýž text v promulgaci, naraci a dataci (ty jsou ale typizované, takže to nemůže být důkaz inspirace starší listinou), téměř shodná je arenga, velmi se podobá také dispozice. Václavova confirmace z roku 1413 má navíc sankci.

V případě *Domazlic* je situace ztížena značnou jazykovou nepůvodností dochování. Určitá podobnost je sledovatelná u dvou současně vydaných Karlových kusů, jimiž potvrzoval akty svého bratra Jana Jindřicha,⁶¹⁷ ovšem jen v naraci a částečně v dispozici. Nejde ale o shody doslovné.

Podobnost prokazují dvě ve stejný den Karlem vydané confirmace pro *Ústí nad Labem*.⁶¹⁸ Shoda je patrná u dispozice a sankce, naproti tomu v první listině je navíc arenga a rozdílné jsou i narace a koroborace. I když tedy šlo o dvě písemnosti s obsahově obdobnou náplní a vydané téhož dne, přesto mezi nimi existují nikoliv nepodstatné rozdíly.

Podobný případ představují dvě ve stejný den vydané confirmace pro *Kladsko*, tentokrát Janem Lucemburským.⁶¹⁹ Nejnápadnější shoda se nachází v dispozici, které se

⁶¹³ *CIM I.*, č. 9.

⁶¹⁴ *CIM I.*, č. 51.

⁶¹⁵ *CIM I.*, č. 98.

⁶¹⁶ *CIM I.*, č. 131.

⁶¹⁷ *CIM II.*, č. 290, 291.

⁶¹⁸ *CIM II.*, č. 293, 294.

⁶¹⁹ *GGG I.*, s. 55, 56.

překrývají doslova. Velmi podobně zní narace, naproti tomu jako odlišné musíme označit promulgaci i koroboraci. První listina má navíc arengu.

Dvě confirmace vydané tentýž den mají i Litoměřice.⁶²⁰ Na rozdíl od právě probraných případů mají zcela shodný formulář. Určité menší shody lze také pozorovat u confirmace Jindřicha Korutanského⁶²¹ a Jana Lucemburského.⁶²² Nejsou to ale shody na úrovni doslovných podobností celých formulí – těmito listinami se budu zabývat v poslední části této kapitoly.⁶²³

U dvou confirmací pro NMP udělených mu Václavem IV. v únoru a prosinci 1383 zjišťujeme mírné podobnosti.⁶²⁴ Věc je ale ztížena tím, že první privilegium se zachovalo jen v pozdějším českém překladu: kromě promulgace a intitulace (jejichž shoda se ale rozumí samo sebou) jsou velmi podobné obě narace.

Dvě Janovy confirmace pro Kolín⁶²⁵ mají shodné některé části narace, další části formuláře se už ale liší. Obě listiny sami na sebe v jistém smyslu dokonce navazují, ale o tom více v jiné části této práce.⁶²⁶

Obě ostravské confirmace⁶²⁷ mají shodnou dispozici, nicméně v jiných formulích (promulgace, narace) se liší. Navíc druhá z listin má mandační sankci, zatímco první nikoliv.

U ostatních měst, tedy těch, které obdržely alespoň dvě confirmace, žádné vzájemné shody nejsou – samozřejmě kromě formulí, které byly ve své době již výrazně sjednocené. Je patrné, že starší confirmační listiny ovlivňovaly mladší jen zřídka. Výše bylo zmíněno několik závislostních dvojic, které ale nejsou příliš četné. Téměř nikdy nejde o shody celého listinného formuláře – takový případ je v rámci confirmačních listin znám jen jeden, týká se Litoměřic.⁶²⁸ Kromě těchto listin jsme se rovněž setkali s těmi, které byly pro jednoho příjemce vydány v jeden den, nicméně shody v nich (až na onen litoměřický případ) nejsou úplné a v leckterých listinných formulích se liší. Nejnápadnější ovlivnění mladších staršími confirmacemi (vzdálených od sebe delší časový úsek) lze pozorovat u dvou potvrzovacích dvojic vydaných pro SMP.⁶²⁹ U ostatních vzájemně podobných confirmací šlo vždy jen o

⁶²⁰ *CIM II.*, č. 275, 276.

⁶²¹ *CIM II.*, č. 85.

⁶²² *CIM II.*, č. 138.

⁶²³ V části: Oživený příběh: Potvrzovací a odvolávací praxe na počátku vlády Lucemburků v Čechách.

⁶²⁴ *CIM I.*, č. 101, 104.

⁶²⁵ *CIM II.*, č. 92, 178.

⁶²⁶ V části: Confirmační listiny podle příjemců.

⁶²⁷ *CIM II.*, č. 620, 620 jako insert.

⁶²⁸ *CIM II.*, č. 275, 276.

⁶²⁹ *CIM I.*, č. 9 a 51, č. 98 a 131.

kusy vydávané v jediný den. Pokud byly vydány ve větších časových odstupech, pak jsou jejich shody jen velmi malé

Dále pokračuje rozbor vnitřního formuláře. Přesune se ale na půdu všech panovnických listin pro česká královská let 1310-1419. Od předchozích stránek tak rozšíří náš záběr. Bude to nutné, neboť chci představit jednu z listinných forem, kterou samozřejmě obsahovaly i konfirmační listiny. Výše jsem se jich několikrát dotkl, většinou s poznamenáním, že na ní přijde řada v příslušné kapitole. Ona chvíle právě nastala.

III.2.2 Arengy

Stejně jako v písemnostech jiných vydavatelů⁶³⁰ vyskytovaly se arengy tu a tam také v listinách a mandátech českých králů. Na rozdíl od situace v sousedních zemích se doposud nestaly předmětem soustředěné pozornosti českých historiků a diplomatiků. Ba co více, v případě českého prostředí jde o velmi zanedbávanou oblast. Prakticky zde můžeme uvést jen jedinou speciální studii, jejíž autorka zpracovávala arengy olomouckých biskupů do roku 1302.⁶³¹ Pro starší přemyslovské období, se arengy často vyskytovaly v pracích Jindřicha Šebánka a Sášy Duškové k české diplomatice doby posledních Přemyslovců. Byly tu však pojednávány na pozadí porovnávání diktátu jednotlivých zaměstnanců panovnické kanceláře. Blíže jsme se mohli seznámit arengami pražských biskupů a arcibiskupů ve studii Zdeňky Hledíkové k vlivu papežské diplomatiky na kancelář pražského (arci)-biskupství.⁶³² Z oblasti panovnické diplomatiky se prakticky jako jediná dočkala širší pozornosti arenga zakládací

⁶³⁰ Heinrich Fichtenau, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*, Graz etc., 1957; Agnes Kurcz, *Arenga und Narratio ungarischer Urkunden des 13. Jahrhundert*, *MIÖG* 70, 1962, s. 323-354; Ingo Reiffenstein, *Deutschsprachige Arengen des 13. Jahrhunderts*, in: *Festschrift für Max Spindler zu 75. Geburtstag*, hrsg. von Dieter Albrecht, Andreas Kraus, Kurt Reindel, 1969, s. 177-192; Richard Marsina, *Die Arengen in ungarischen Urkunden bis zum 1235*, *Folia diplomatica* 1, 1971, s. 215-225; Heinrich Fichtenau, *Monarchische Propaganda in Urkunden*, in: Heinrich Fichtenau, *Beiträge zur Mediävistik* 2, Stuttgart 1977, s. 18-36; Manfred Groten, *Die Arengen der Urkunden Kaiser Heinrichs IV. und König Philipps I. von Frankreich im Vergleich*, *AfD* 41, 1995, s. 49-72; Hold Hermann, *Curial- und Gratial-Rhetorik. Untersuchungen an Arengen in Schreiben des Avignonenser Papsttums* (Vol. 1-2), Wien 2001; Hermann Hold, *Unglaublich glaubhaft: die Arengen-Rhetorik des Avignonenser Papsttums* (Vol. 1-2), Frankfurt a. M 2004 (Holdovy práce jsem neměl k dispozici); Jochen Johrendt, *Der Empfängereinfluß auf die Gestaltung der Arenga und Sanction in den päpstlichen Privilegien (896-1046)*, *Archiv für Diplomatik* 50, 2004, s. 1-1; *Arengenverzeichnis zu den Königs- und Kaiserurkunden von den Merowingern bis Heinrich VI.*, bearb. von Friedrich Hausmann, Alfred Gawlik (*MGH. Hilfsmittel* 9) München 1987; *Das Privileg Heinrichs VII. für Speyer vom 7. März 1309*, in: *Vom luxemburgischen Grafen zum europäischen Herrscher. Neue Forschungen zu Heinrich VII.*, bearb. von Wolfgang Krauth, hrsg. von Ellen Wider, Luxemburg 2008, s. 45-68.

⁶³¹ Martina Smolová, *Die Arengen in den Urkunden Olmützer Bischöfe bis zum Jahr 1302*, in: *Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe*, hg. von Martina Bolom-Kotari-Jakub Zouhar, Hradec Králové 2012, s. 70-76.

⁶³² Zdeňka Hledíková, *Die Einflüsse päpstlicher Urkunden und Kanzleibräuche auf das Urkunden- und Kanzleiwesen der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag (prologomena)*, in: *Papsturkunde und europäischen Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert* (*AfD*, Beiheft 7), hrsg. von Peter Herde und Hermann Jakobs, Köln-Weimar-Wien 1999, s. 97-122 (zde s. 100-103).

listiny pražské univerzity ze 7. dubna 1348.⁶³³ Arengy se staly také jedním z řady různých pramenů pro autory, kteří se zabývali duchovním světem, monarchickou propagandou či průnikem humanismu do okolí panovnického dvora Karla IV.⁶³⁴ Arengy písemností Václava IV. krátce zhodnotil Ivan Hlaváček ve své monografii k jeho kanceláři.⁶³⁵ Tím je prakticky uzavřen výčet prací, které se tématu výraznějším způsobem dotkly.

Na následujících řádcích bych chtěl podat přehled areng v písemnostech českých panovníků pro česká královská města let 1310-1419. I když konfirmační listiny tvoří jeho podstatnou část, je účelné, přibrat ke srovnání i ostatní písemnosti českých králů pro sledované příjemce (a nejen je). Poznatky a závěry, které vyplývají z našich pozorování, mají tak pochopitelně omezenou platnost. Nicméně vzhledem k takřka nulovému zpracování této problematiky prakticky nelze postupovat jiným způsobem. V této části podám nejprve přehled arengového bohatství zkoumaných písemností s ohledem na vydavatele: těmi byli tři čeští králové z rodu Lucemburků – Jan Lucemburský, Karel IV. a Václav IV. Poté si všimneme těchto písemností ve vztahu k jednotlivým příjemcům. Pozornost budu věnovat nejprve písemnostem, v nichž se arengy vyskytly, a posléze arengám jako takovým.

Ve sledovaných pramenech let 1310-1419 bylo zjištěno celkem 78 písemností s arengou. Z této doby je známo celkem 735 panovnických kusů, jejich příjemcem byla královská města či jejich obyvatelé. Arenga se tedy vyskytla v zhruba 10,5 % všech písemností. Postupně však její zastoupení klesá. Zatímco za vlády Jana Lucemburského se s ní setkáváme v cca 16% případů, během panování Karla IV. je to již jen v necelých 10% písemností a zastoupení areng v panovnických písemnostech dále klesá i za Václava IV. na 7,7%. Stejně tak postupně klesá i její zastoupení v konfirmacích, jak jsme slyšeli výše: od zhruba jedné třetiny za Jana Lucemburského, k jedné šestině za jeho nástupců.

Promítneme-li na časovou osu pětileté úseky s vyznačením počtu písemností s arengami, vidíme u Jana Lucemburského značné kolísání, kdy jejich největší množství přichází až v závěrečném pětiletí jeho vlády. Počet písemností s arengami přesně nekorresponduje s tendencí vývoje počtu všech jeho kusů vydaných pro města. Ačkoliv počet těchto písemností během jeho vlády postupně narůstá, nezrcadlí se tento vzrůst v počtu písemností s arengami. Nejvyrovnanější poměr lze sledovat v letech 1316-20, kdy byl celkový počet

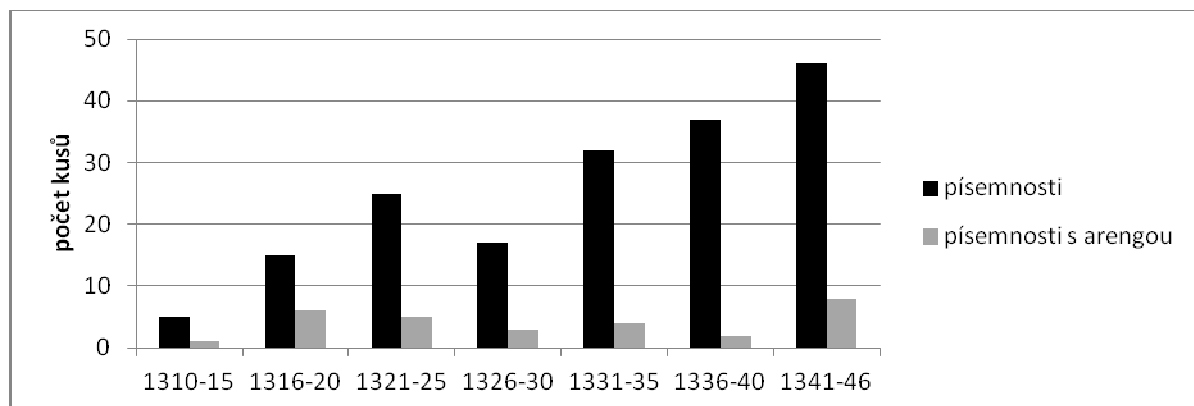
⁶³³ Vojtěch Nováček, *Prameny zakládací listiny university pražské vydán Karlem IV. dne 7. dubna 1348*, ČČM 64, 1890, s. 226-238; Roderich Schmidt, *Begründung und Bestätigung der Universität Prag durch Karl IV. und die kaiserliche Privilegierung von Generalstudien*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 114, 1978, s. 695-719.

⁶³⁴ Zdeněk Kalista, *Karel IV. Jeho duchovní tvář*, Praha 2007; Josef Hobzek, *Majestas Carolina a římské právo*, Praha 1931; Reinhard Schneider, *Karls Auffassung vom Herrscheramt*, HZ, Beiheft 2, NF, 1973, s. 122-145.

⁶³⁵ Ivan Hlaváček, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419*, Stuttgart 1970, s. 100-109.

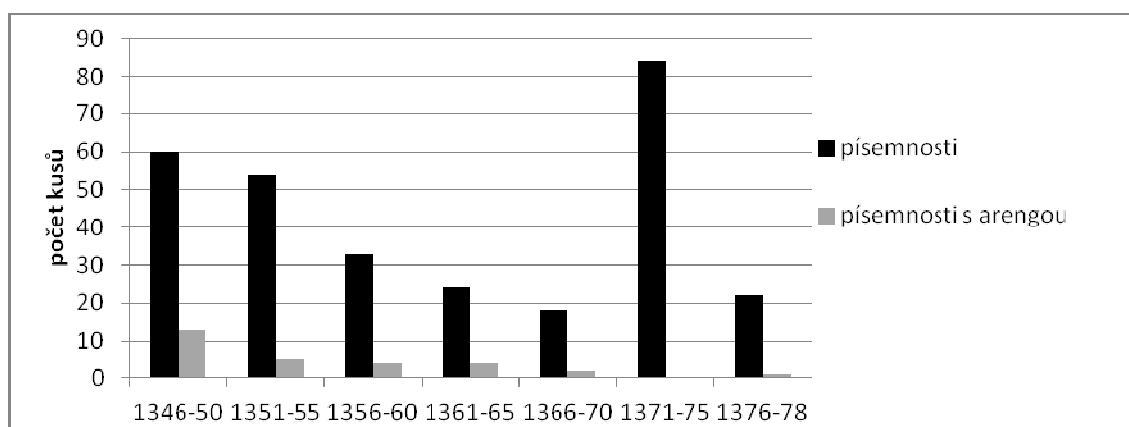
písemností pro česká města dost nízký, ale písemnosti s arengami v nich tvoří více než jednu třetinu.

I. Počet zeměpanských písemností s arengou a bez ní v letech 1310-1346

Za vlády Karla IV. počet písemností s arengami postupně klesá. Tak, jak klesá počet konfirmačních listin pro tytéž příjemce, které tvoří značnou část těchto kusů, jak o tom ještě budu hovořit. Nejvíce písemností a arengami vzhledem k celkovému počtu vydaných kusů nacházíme podle očekávání v prvním pětiletí jeho vlády. Naopak v letech 1371-75 ji neměla ani jedna z více než 80 písemností, které tehdy pro česká královská města vydal.

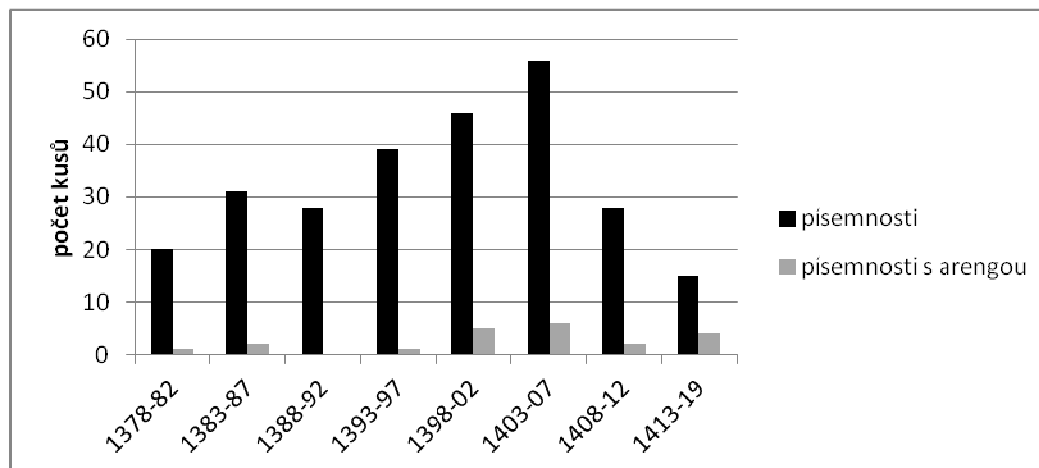
II. Počet zeměpanských písemností s arengou a bez ní v letech 1346-1378

Nejvíce písemností s arengami za vlády Václava IV. je koncentrováno na přelom 14. a 15. století a potom překvapivě do úplného závěru jeho vlády. Na rozdíl od předchozích dvou panovníků zde přeci jen existuje přímá úměra mezi nárůstem jeho písemností pro města a těmi, které obsahovaly arengu. Nekoresponduje naopak s klesajícím počtem písemností

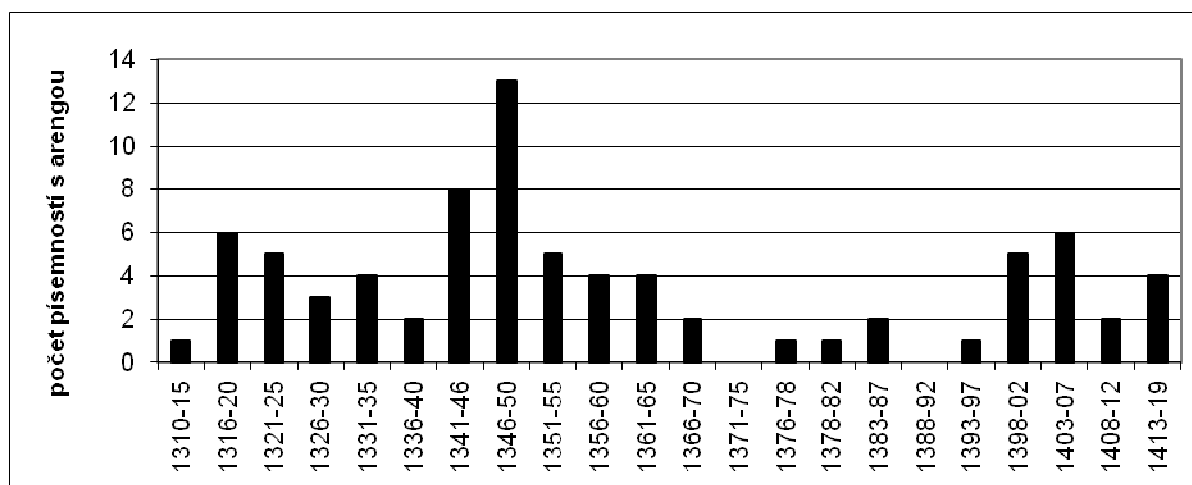
v závěrečných letech jeho vlády, kdy se v období 1413-1419 písemnosti s arengami objevují častěji a tvoří tehdy zhruba třetinu všech kusů pro města.

III. Počet zeměpanských písemností s arengou a bez ní v letech 1378-1419

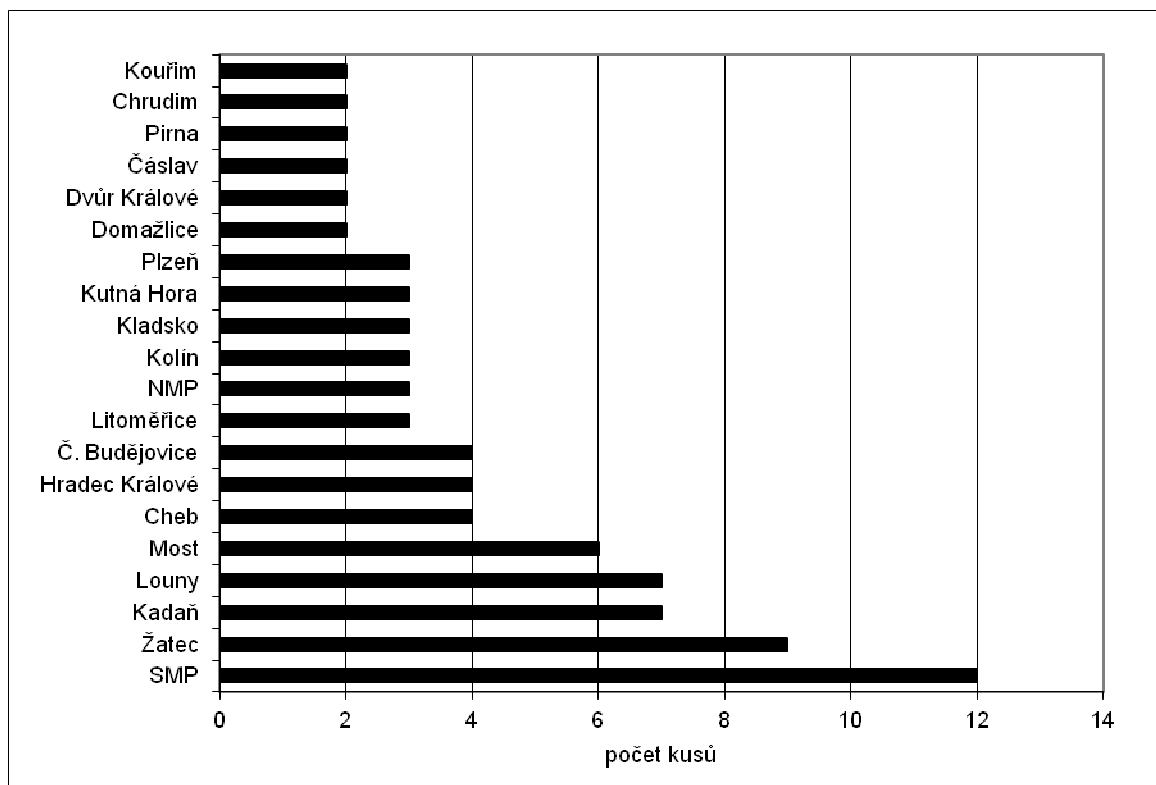
V celkovém přehledu let 1310-1419 rozděleného do pětiletých úseků se dá lépe sledovat dynamika vývoje v celkovém kontextu vlád všech tří panovníků. I když se arengy objevovaly nejčastěji v písemnostech vyšedších z kanceláře Jana Lucemburského, k jejich největšímu nahuštění došlo v prvních pěti letech panování Karla IV. Odtud už následuje sestupná tendence, kterou neoživil ani nástup Václava IV. na český trůn. K mírnému nárůstu výskytu areng potom dochází v druhé polovině vlády tohoto panovníka, kdy se krátkodobě jejich frekvence dostává zhruba na úroveň jako za vlády Jana Lucemburského.

IV. Počet zeměpanských písemností s arengou s v letech 1310-1419

Jak situace vyhlíží z hlediska příjemců – tedy jednotlivých královských měst? Příjemcem alespoň jedné královské písemnosti s arengou bylo 27 měst. Z toho alespoň dva kusy s arengou obdrželo dvacet měst. Tato tabulka připomíná jejich pořadí. V jejich čele stálo SMP, následováno městy především českého severozápadu.

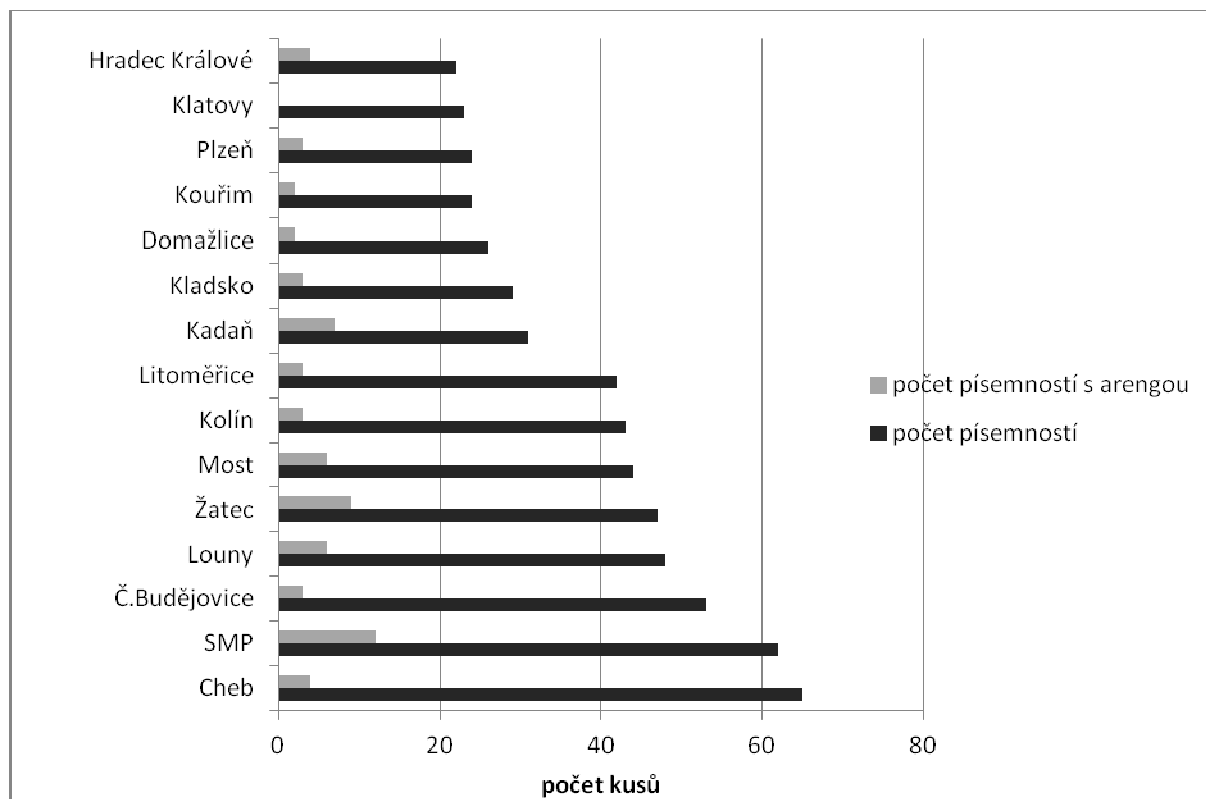
V. Města, která byla příjemci alespoň dvou zeměpanských písemností s arengou

Zajímavější je porovnání jejich počtu s celkovým počtem obdržovaných panovnických písemností. Zde je patrné, že ne vždy se velký počet panovnických kusů kryl s vysokým počtem písemností s arengami. Hned u města prvního v pořadí z hlediska obdržovaných panovnických písemností – Chebu – tomu tak není. Roli zde nepochybně sehrálo, že Cheb byl již od časů Karla IV. příjemcem převážně německých písemností, které, jak se o tom zanedlouho ještě zmíním, disponovaly arengou méně často než latinské kusy. Avšak i SMP dostávalo velmi často německé písemnosti. Jakožto hlavnímu městu království mu byla častěji vydávána privilegia o slavnostnějším formuláři (tedy s arengou), než jiným městům v království. Některá města se mohla těšit z písemností s arengami častěji než jiná: vyšší poměr kusů s arengami a ostatních písemností přichází např. u SMP, Žatce či Kadaně. Méně jsou arengy zastoupeny v pramenném materiálu zmíněného Chebu, nebo Českých Budějovic,

Litoměřic či Klatov. Pro Klatovy to souzní s tím, co jsme o nich slyšeli v souvislosti s konfirmacemi. Není pro ně dochována ani jediná.

VI. Srovnání celkového počtu zeměpanských písemností a kusů s arengou

Dosud jsem v souvislosti s arengami hovořil důsledně o písemnostech, nikoliv o listinách. Je jasné, že většinou přicházejí právě zde. Přesto se ale ve sledovaném materiálu objevuje několik mandátů, které arengu obsahují.⁶³⁶ K jejich obsahové charakteristice se dostanu, až budu hovořit o arengách jako takových. Pokud jde o jejich časové rozprostření, poprvé se mandát obsahující arengu vyskytuje za Jana Lucemburského roku 1341. Na další narazíme roku 1348 a později. Celkem se mezi zkoumanými písemnostmi nachází sedm mandátů.

Při výskytu areng hrál zásadní roli jazyk příslušné písemnosti. Je věcí známou, že se v německých listinách a mandátech arengy objevovaly výrazně méně než v latinských kusech. A pokud byly psány německy, bývaly často kratší. Ze sledovaných 78 kusů s arengami známe jen pět německých písemností.⁶³⁷ Dalších pět se dochovalo jen v pozdějším českém překladu. Jejich jazykem byla ale původně pravděpodobně latina. Latinsky bylo koncipováno i zbylých

⁶³⁶ CIM II., č. 262, 423, 529, 736, 737, 794; GGG I., s. 69-70.

⁶³⁷ CIM II.: č. 864; CIM I.: č. 48, 66, 98, 131.

68 kusů, u nichž se objevila arenga. Z tohoto pohledu lze tedy i pro české prostředí prohlásit, že arenga prostupovala do německy psaných písemností výrazně méně než do latinských kusů. Oněch pět německých písemností s arengami je zajímavých i z hlediska příjemeckého – tím je totiž ve čtyřech případech SMP. Poslední patřila Mostu. Žádnou německou písemnost s arengou neobdržel Cheb, který byl jinak již od Karla IV. příjemcem téměř a za Václava IV. již pouze německých písemností.

Obsah písemností, které měly arengu, býval různý. Ze 78 kusů nechme stranou 7 výše pojednaných mandátů. Zbýlých 71 písemností jsou listiny. Můžeme je rozdělit do obdobných kategorií podle obsahu, jak jsem to učinil už výše. Je jasné, že řada listin obsahovala ustanovení z více oblastí. Snažil jsem se konkrétní kus zařadit vždy k té kategorii, která obsah listiny nejlépe shrnuje. Nejvíce zkoumaných listin s arengami náleželo mezi konfirmace – 29 kusů.⁶³⁸ Poměrně často se nacházela mezi finančními privilegii – 18x.⁶³⁹ Výrazně méně již vystupují listiny v církevních záležitostech.⁶⁴⁰ Soudní a trhovářská privilegia se vyskytují každé pětkrát.⁶⁴¹ Správa města je v listinách s arengami dotčena třikrát⁶⁴² a po jednom případě se setkáváme s arengou u městské zakládací listiny⁶⁴³ a slibu nezastavování.⁶⁴⁴ Častěji byly arengy zařazovány hlavně do potvrzovacích listin. Na počátku zkoumaného období jich byla arengou vybavena necelá třetina, pak ale jejich počet i zde klesá – zhruba na polovinu. Celkově arengu obsahovala asi čtvrtina všech konfirmací. Ještě o něco častěji se vyskytovaly v písemnostech týkajících se církevních záležitostí – v necelé jedné třetině všech. O něco více než 1/10 písemností v záležitostech městského zřízení mělo arengu. S o něco nižší hodnotou se potom lze setkat u trhovářských privilegií a fiskálních záležitostí. Zakládací listina pochází ze sledovaného období jen jediná. Týkala se založení NMP roku 1348 a arenga zdobící tuto listinu patří k vůbec nejhonosnějším pro městské příjemce.

VI. Písemnosti s arengou podle jejich obsahu

⁶³⁸ *GGG I.* s. 49-50; *CIM II.*, č. 98, 100, 103, 111, 126, 132, 133, 134, 149, 226, 231; *CIM I.*, č. 9, 13 | *CIM II.*, č. 254, 275, 276, 278, 293, 378; *CIM I.*, č. 51 | *CIM II.*, č. 602, 668, 809, 810, 836; *CIM I.*, č. 98, 130, 131.

⁶³⁹ *CIM II.*, č. 156, 160, 183, 219, 228; *CIM I.*, č. 10, 48 | *GGG I.*, s. 96; *CIM II.*, č. 268, 270, 344; *CIM I.*, č. 60, 66, 82 | *CIM II.*, č. 792; *CIM I.*, č. 118, 132.

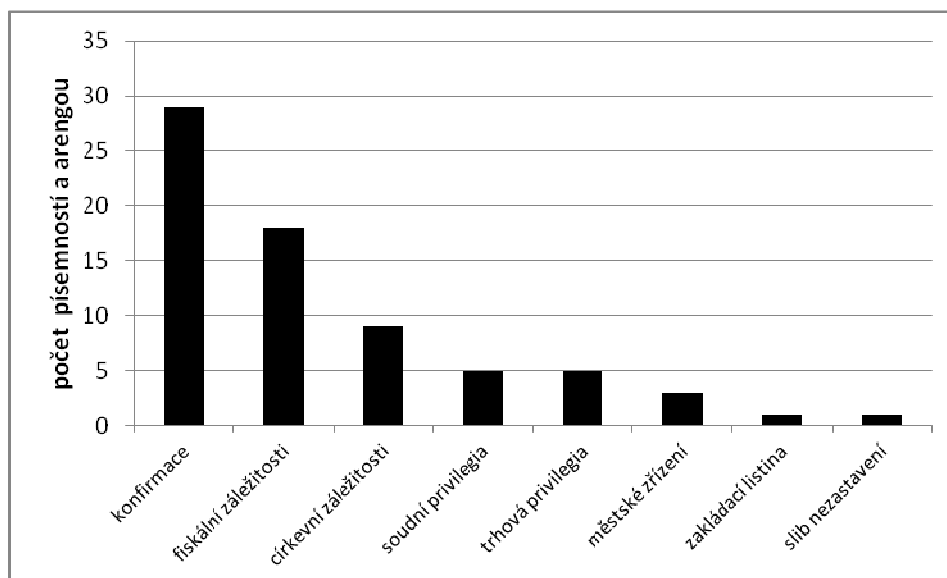
⁶⁴⁰ *CIM II.*, č. 173, 190 | *CIM II.*, č. 594, 707, 727, 765, 769, 810, 837.

⁶⁴¹ Soudní privilegia: *GGG I.*, s. 37-39; *CIM II.*, č. 216 | *CIM II.*, č. 238 (lze řadit i mezi finanční privilegia) | *CIM II.*, č. 864; *CIM I.*, č. 6. Trhovářská privilegia: *CIM II.*, č. 232, 325, 326 | 403, 407.

⁶⁴² *CIM II.*, č. 297, 335, 394 (lze řadit i mezi finanční privilegia).

⁶⁴³ *CIM I.*, č. 49.

⁶⁴⁴ *CIM II.*, č. 430.

Pokud jde o slavnostnější úpravu listin, nezjistili jsem souvislost mezi ní a možným zařazením arengy do jejího formuláře. Nemusely se dokonce vždy vyskytovat jen v textově rozsáhlejších písemnostech. Jen výjimečně měly mnou sledované listiny císařský monogram a svědečnou řadu. Setkal jsem se s nimi jen třikrát – všechny případy spadají do druhé poloviny 50. let 14. století. Jednou byl příjemcem Cheb, poté společně SMP, Vratislav, Kutná Hora a Sulzbach a poslední taková listina směřovala do Pirny.⁶⁴⁵ Ne v každé listině s císařským monogramem a svědečnou řadou se nachází arenga. Karel IV. vydal Chebu po své císařské korunovaci hned tři listiny s těmito znaky a jenom jediná měla arengu.⁶⁴⁶

Jak bývaly arengy v písemnostech umístěovány? V sousedství kterých listinných formulí se obvykle nacházely? Podle pořadí jednotlivých formulí protokolu a textu, tedy počínaje invokací a konče dispozicí, získáváme ze zkoumaného materiálu celkem 22 různých variant jejich řazení. Hned deset se jich ale objevilo jen jednou, pět pouze dvakrát. Na zbylých sedm, které byly používány nejčastěji, připadá většina zkoumaných kusů. Se třemi výskyty se společně objevily čtyři různé varianty. Pětkrát se setkáváme s pořadím intitulace-promulgace-arenga-narace. Celému žebříčku ale dominují dvě jiné možnosti řazení. Na druhém místě je to s třinácti výskyty řazení intitulace-zvěčňovací formule-arenga-narace a vůbec nejčastěji se přichází řazení intitulace-promulgace-arenga-narace, která vystupuje ve sledovaném materiálu 29krát.

Během zkoumaného období výskyt jednotlivých způsobů řazení listinných formulí různě kolísá. K jeho ustálení dochází především krátce po nástupu Karla IV. na český trůn,

⁶⁴⁵ *CIM II.*, č. 344, 378; *CIM I.*, č. 69.

⁶⁴⁶ *CIM II.*, č. 344-346.

kdy vydával nejvíce písemností s arengami. I když jejich typy byly stále rozličné, převažuje v těchto letech řazení listinných formulí: intitulace-zvěčňovací formule-arenga-narace. Ačkoliv se stále vyskytují jiné způsoby řazení, je tento od 60. let nahrazen typem intitulace-arenga-promulgate-narace. Za vlády Václava IV. již tento typ převažuje, neboť byl použit ve 13 z 21 písemností s arengou vydaných tímto panovníkem pro městské příjemce. Postupně tak dochází k ustalování formuláře písemností, alespoň pokud jde o řazení jednotlivých formulí.

Naprostá většina písemností, kde se vyskytla arenga, začíná intitulací. Jen několikrát se na počátku ozývá invocace. V naprosté většině případů se arenga nachází na třetím místě v rámci listinných formulí. Na druhém, nebo čtvrtém místě se s ní setkáváme poměrně zřídka. A jen jedinkrát se vyskytla dokonce až na pátém místě.

V převažující většině případů arengy tvoří jednolitou listinnou formuli. Jenom výjimečně jsou rozděleny. Našel jsem jen jediný takový případ: v listině Václava IV. pro Louny z roku 1398.⁶⁴⁷

Arengy často tvoří společně s naracemi jeden myšlenkový komplex, který na sebe navazuje a kde oddělení jednoho od druhého není vždy jednoznačné. Jedná se zvláště o ty části narací, které jsou svou dikcí podobné arengám, ale jsou zacíleny již spíše ke konkrétním důvodům, které vydavatele vedly k vydání příslušné písemnosti. U českých královských měst jako příjemců je nejčastějším takovým obratem touha panovníka vylepšit stav jmenovaného města, nebo se objevuje, že je listina vydávána ve prospěch příjemce apod. Nejčastěji zde přichází obrat „*quod cupientes condicionem civitatis XY fieri meliorem*“, který se zvláště za vlády Václava IV. stal povinnou součástí snad každého panovnického privilegia pro české královské město.

Podobně na hranici s arengou je možné jmenovat častý obrat „*cum non per errorem aut improvide, sed animo deliberato et de certa nostra sciencia*“, o kterém jsem mluvil již výše.⁶⁴⁸

V naracích se často objevují do určité míry podobné myšlenky jako v arengách. Někteří autoři se tyto obraty rozhodli zařadit mezi arengy. Já jsem tak neučinil, ale přesto jejich obsah nelze ztrácet ze zřetele. Při hodnocení panovnické propagandy v listinách by rozhodně neměly zůstat stranou.

⁶⁴⁷ CIM II., č. 707.

⁶⁴⁸ Viz též Othmar Hageneder, *Die Rechtskraft spätmittelalterlicher Papst- und Herrscherurkunden „ex certa sciencia“, „non obstantibus“ und „propter importunitatem petentium“*, in: *Papsturkunde und europäischen Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert* (AfD, Beiheft 7), hrsg. von Peter Herde und Hermann Jakobs, Köln-Weimar-Wien 1999, 401-429.

Ještě více nejednoznačné je zařazování některých areny podobných obrátů, které se ale od areny samotné osamostatnily a pronikly do dispozice. Někdy se jedná pouze o tří- či čtyřslovné obraty, ale nezřídka mohla tato část narůst do větších rozměrů a vyjadřovat to, co bychom obvykle očekávali v areny. Tyto obraty se v panovnických listinách začínají množit za vlády Václava IV., i když se s nimi v menší míře lze setkat již dříve. Vůbec nejčastěji se vyskytují v potvrzovacích listinách, kde jsou potvrzované kusy inserovány. V místě, kde příslušný insert končí a má být vydavatelem potvrzen, se často nacházejí tyto obraty. Již jsem o nich částečně hovořil výše. Jejich nejčastější náplní je myšlenka, že spravedlivým prosbám nemá být odpírán souhlas.⁶⁴⁹ Druhou variantou, méně častou, je snaha vydavatele kráčet ve stopách svého otce. Dvakrát se tento obrat vyskytuje v listinách (1334 vydavatelem Karel IV., 1376 vydavatelem Václava IV.), kdy otec jejich vydavatele ještě žil, v jednom případě (1383) již za samovlády Václava IV.⁶⁵⁰

Délka areny bývala různá. Mohly být formulovány i velmi krátce jako vůbec první Janova listina s touto formulí pro české město.⁶⁵¹ Podobně krátká je arena listiny, v níž byla Kadani potvrzena privilegia,⁶⁵² ale i některé další.⁶⁵³ Dá se říci, že jak postupně ubývá písemností s arengami, prodlužuje se poněkud jejich délka. Ty nejdelší vycházely z kanceláře Václava IV. – ve všech případech šlo o schválení staveb městského špitálu.⁶⁵⁴ Mezi nejrozsáhlejší patří také arena zakládací listiny NMP z roku 1348.⁶⁵⁵ Nejdelší arena má téměř dvě stě slov,⁶⁵⁶ nejčastěji ale mívají okolo 50-70 slov.

Zkoumané areny se dají podle obsahu rozdělit v zásadě do tří skupin.⁶⁵⁷ První a zdaleka nejpočetnější tvoří tzv. majestátní areny. Tedy ty, v nichž je buď přímým, nebo

⁶⁴⁹ Např. *CIM II.*, č. 258, 431, 819 atd. Viz výše.

⁶⁵⁰ *CIM I.*, č. 24, 104; *CIM II.*, č. 547.

⁶⁵¹ *CIM II.*, č. 98.

⁶⁵² *CIM II.*, č. 111.

⁶⁵³ *CIM II.*, č. 126, 148, 190, 221, 325, 335, 430, 707; *GGG I.*, s. 69-70.

⁶⁵⁴ *CIM II.*, č. 727, 765, 769.

⁶⁵⁵ *CIM I.*, č. 49.

⁶⁵⁶ *CIM II.*, č. 727.

⁶⁵⁷ Následující obsahové členění bylo přizpůsobeno české situaci s přihlédnutím ke starším pracím, které usilovaly o jejich obsahové rozčlenění. Heinrich Fichtenau (*Arenga*, LexMa 1, 917-918) rozlišoval 1. náboženské areny (Predigtarengen), 2. areny s panovnickou propagandou (Herrschaftsarengen, Tugendarengen), 3. pamětní areny, 4. areny s motivem odplaty (Lohnarengen). Poněkud jiné dělení představil v práci *Monarchische Propaganda in Urkunden*, in: tentýž, *Beiträge zur Mediävistik. Ausgewählte Aufsätze von Heinrich Fichtenau. II. Band*, Stuttgart 1977, s. 18-36 (zde s. 35). Jinak členila areny Christa Fischer (*Studien zu den Arenen in den Urkunden Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347). Beiträge zu Sprache und Stil*, Kallmünz 1987, s. 36-54) – základem tu byly spíše pojmy v nich obsažené (odvolání na Boha, panovnická propaganda, péče o poddané, zákonodárná činnost panovníka). Anna Adamska v práci věnované arengám Vladislava Lokýtky (*Arengi w dokumentach Władysława Łokietka*, Kraków 1999, s. 43-111) přišla s dělením na tři skupiny (které se velmi blíží Fichtenauově pojetí): 1. areny typu *memoria-oblivio*, 2. majestátní areny, 3. náboženské areny. Tomasz Nowakowski (*Idee areng książąt polskich do połowy XIII wieku*, Bydgoszcz 1999, s. 25-27) rozlišuje v zásadě tři druhy (náboženské, memorativní, s tématem povinnosti).

nepřímým způsobem dotčen panovníkův majestát i s charakteristikami, které ho mají doprovázet. Druhou, v početnosti výrazně zaostávající za skupinou majestátních areng, tvoří náboženské arengy. Do třetí skupiny jsem zařadil ostatní arengy, které se nehodí ani do jedné z předchozích dvou skupin.

VII.

Obsahové dělení areng

1. **majestátní arengy**
 - a) **péče o poddané**
 - i) **poddaní obecně**
 - ii) **města**
 - b) **následování předků**
 - c) **veřejný pořádek**
2. **náboženská tematika**
 - a) **spása duše**
 - b) **milosrdenství**
 - i) **péče o nemocné**
 - ii) **péče o chudé**
3. **ostatní**

První skupinu majestátních areng, kam patří 70 z 79 písemností s arengou, lze rozčlenit do tří podskupin. V první z nich je hlavním obsahem areng a) péče o poddané, kam spadá naprostá většina areng této kategorie (67 písemností). Ti zde mohou být zmiňováni i) obecně, nebo vystupují jako ii) města konkrétně. Věnujme pozornost skupině areng s obecnou zmínkou o poddaných, která v rámci areng péče o poddané početně převažuje (57 písemností).⁶⁵⁸

Často se objevuje myšlenka zvětšovat příjmy poddaných a jejich klid.⁶⁵⁹ Někdy i zároveň prerogativa, že majestátu nepřísluší, jejich příjmy a práva umenšovat.⁶⁶⁰ Pokud již

⁶⁵⁸ *CIM II.*, č. 98; *CIM I.*, č. 10, 103, *GGG I.*, s. 37-39; *CIM II.*, č. 111, 126, 132, 133, 149, 156, 160, 183, 216; *GGG I.*, s. 69-70; *CIM II.*, č. 226; *CIM I.*, č. 48; *CIM II.*, č. 254; *CIM I.*, č. 49; *CIM II.*, č. 262, 268, 270, *GGG I.*, s. 96; *CIM II.*, č. 275, 276, 278, 293, 297, 325, 326, 335; *CIM I.*, č. 60; *CIM II.*, č. 344; *CIM I.*, č. 66, 68, 69; *CIM II.*, č. 378-patří také do ii., 394, 403, 407; *CIM I.*, č. 82; *CIM II.*, č. 430; *CIM I.*, č. 98; *CIM II.*, č. 602, 668, 707; *CIM I.*, č. 118; *CIM II.*, č. 736, 737, 792, 809, 810, 836, 837; *CIM I.*, č. 130, 131; *CIM II.*, č. 864; *CIM I.*, č. 132.

⁶⁵⁹ *CIM II.*, č. 149.

⁶⁶⁰ *GGG I.*, s. 49-50.

jsou poddaní ve špatném stavu, je povinností panovníka poskytnout jim vhodný lék.⁶⁶¹ V jedné arenze je rozvíjena zásada, že je-li praktikována mírnost k poddaným, stoupá tím i jejich věrnost vůči královskému majestátu.⁶⁶² Mnohokrát se objevuje imaginární panovnická pravice štědrosti, která je napřahována k poddaným.⁶⁶³ A to jak k těm, kteří sešli na scestí, neboť je může obrátit správným směrem, tak i k těm, kteří prokazují věrnost, neboť je bude povzbuzovat k věrnosti i dále.⁶⁶⁴ Stejně tak častým zjevem je motiv vyslyšení prosby poddaných, čímž je vyvyšován i sám královský majestát. Někdy je to dokonce postaveno i jako podmínka vyslyšení prosby. Získá se tím větší věrnost poddaných.⁶⁶⁵ Někdy se ale setkáváme s opačnou kauzalitou: že totiž mají být vyslyšeny prosby těch, kteří prokazují svoji věrnost a kteří vycházejí vstříc královským rozkazům. Totéž platí pro ty, kteří se neostýchají bránit slávu a čest královského majestátu nehledíce při tom na nebezpečí.⁶⁶⁶ Několikrát je v této souvislosti zdůrazněn božský původ královské moci.⁶⁶⁷ Královskému majestátu podle areng přísluší spravedlivě odměňovat poddané. Odměňování mají být zvláště ti, kteří se starají o užitek lidí – v tomto případě tedy městské rady⁶⁶⁸ – nebo ti, kteří se zasazují o dobrou věc.⁶⁶⁹ Zvláštní náklonnost panovníka zasluhují ti, kteří provádějí zbožné dílo.⁶⁷⁰ Prospěch z královské moci ale nemají užívat jen ti, komu je bezprostředně určen, ale také ti, kteří budou jejich nástupci.⁶⁷¹ Panovník má zajišťovat, aby poddaní zůstávali v míru, dostatku a dobrém stavu.⁶⁷² Podmínkou pro to je také, aby si poddaní vzájemně pomáhali.⁶⁷³ Tento stav pak ještě navíc zvyšuje lesk panovnického majestátu za hranicemi království.⁶⁷⁴ Nastolení míru není líčeno vždy jen mlhavě, ale někdy dostává konkrétní obrysy. Aby v zemi mohl panovat, musí být zatarasena cesta odbojníků a utlačovatelům chudých.⁶⁷⁵ Pregnantně je vyjádřen vztah královského majestátu k poddaným v confirmaci Václava IV. pro Kadaň z roku 1410,⁶⁷⁶ kdy je zdůrazněno, že čest a sláva královského majestátu spočívá v rukou poddaných.

⁶⁶¹ *CIM II.*, č. 216.

⁶⁶² *CIM II.*, č. 103.

⁶⁶³ Např. *GGG I.*, s. 37-39.

⁶⁶⁴ *CIM II.*, č. 268.

⁶⁶⁵ *CIM II.*, č. 126.

⁶⁶⁶ *CIM II.*, č. 226.

⁶⁶⁷ *CIM II.*, č. 132, 133, 378, 423, 707; *CIM I.*, č. 118.

⁶⁶⁸ *CIM II.*, č. 183.

⁶⁶⁹ *CIM II.*, č. 238.

⁶⁷⁰ *CIM II.*, č. 810, 837.

⁶⁷¹ *CIM II.*, č. 232.

⁶⁷² *CIM I.*, č. 48, 98.

⁶⁷³ *CIM II.*, č. 262.

⁶⁷⁴ *CIM I.*, č. 69, 82.

⁶⁷⁵ *CIM II.*, č. 736.

⁶⁷⁶ *CIM II.*, č. 836.

V druhé podkategorii areng s motivem péče o poddané se o poddaných nehovoří obecně, ale jako o poddaných žijících v královských městech, nebo o městech samých. Taková arenga se objevuje u deseti písemností.⁶⁷⁷ Zajímavě jsou zde koncipovány arengy listin pro pražská města. SMP je nazýváno jako hlava království a jeho stolice.⁶⁷⁸ Ta je zde vyobrazena jako pramen zákonnosti, který zavlažuje i ostatní města v království, která by bez Prahy byla jako tělo bez hlavy. Praha je v arenze rovněž popsána jako zrcadlo mravnosti pro ostatní města.⁶⁷⁹ Prakticky je koncipována arenga listiny pro Chrudim z roku 1341,⁶⁸⁰ která v podpoře měst vidí konkrétní cíl: aby mohla lépe sloužit panovnické komoře.

Kromě péče o poddané obsahují majestátní arengy ještě dvě malé podskupiny. Za b) je to téma následování předků, které se objevuje v jedné listině.⁶⁸¹ Zmíněni jsou všichni předchozí čeští králové obecně, žádný z nich konkrétně. Poslední podskupinu majestátních areng představují ty, které tematizují myšlenku c) veřejného pořádku. Je zde opět zmiňováno udržování míru a klidu,⁶⁸² ale také zachovávání práva a každému jeho vlastního řádu, aby ve veřejných věcech nenastávalo zmatení.⁶⁸³

Tím je uzavřena skupina majestátních areng. Další skupina – totiž arengy náboženské – početně nedosahuje úrovně první skupiny. Náleží k ní celkem sedm písemností s touto arengou. Můžeme je rozdělit do dvou skupin. K první, kde je hlavním tématem a) spása duše, náleží tři listiny.⁶⁸⁴ Vždy se jedná o písemnost týkající se duchovní instituce ve městě (městského špitálu nebo farního kostela). Je tu zmiňována spása duše vydavatele a jeho předchůdců.⁶⁸⁵ V jedné arenze nachází své místo i Bůh a Panna Marie.

Druhou podskupinu náboženských areng tvoří arengy s myšlenkou b) milosrdenství. V rámci ní sledujeme dva tematické okruhy. I) je to péče o nemocné. Předmětem zájmu je tu nuzná situace nemocných, kteří mohou složit hlavu ve špitálu.⁶⁸⁶ Almužna je prezentována jako ctnost, která je lékem pomáhajícím nemocným a která dárcům přináší věčné světlo.⁶⁸⁷ II) přichází péče o chudé. Taková arenga se nachází ve dvou listinách,⁶⁸⁸ ale v obou případech

⁶⁷⁷ *CIM I.*, č. 9, 13; *GGG I.*, s. 49-50; *CIM II.*, č. 219, 221, 228, 231, 232, 238, 378 (patří rovněž do i.); *CIM I.*, č. 51.

⁶⁷⁸ *CIM I.*, č. 9, 13.

⁶⁷⁹ *CIM I.*, č. 9.

⁶⁸⁰ *CIM II.*, č. 228.

⁶⁸¹ *CIM II.*, č. 529.

⁶⁸² *CIM II.*, č. 423.

⁶⁸³ *CIM II.*, č. 794.

⁶⁸⁴ *CIM II.*, č. 148, 190, 594.

⁶⁸⁵ *CIM II.*, č. 148.

⁶⁸⁶ *CIM II.*, č. 173.

⁶⁸⁷ *CIM II.*, č. 727.

⁶⁸⁸ *CIM II.*, č. 765, 769.

jde o tutéž arengu. Stejně jako v předchozím případě⁶⁸⁹ je zde zdůrazňována ctnost almužny, kterou „ruce chudých vynášejí do nebes“ a proměňuje přechodnou odměnu ve věčnou. Almužna je tu proto, aby bohatí skrze ni mohli vykupovat své hříchy.

Do poslední skupiny, vedle majestátních a náboženských areng, jsem zařadil dvě ostatní arengy, které svým obsahem nezapadaly ani do jedné z prvních dvou skupin. V první z těchto areng náleží k typu *memoria-oblivio*, tolik častému zjevu areng především do 13. století. V celém zkoumaném souboru byla použita jen jedinkrát, za to v případě, který měl přímou souvislost se zničením listin. Šlo totiž o konfirmaci privilegií města Loun z roku 1325, o která měli měšťané z neopatrnosti přijít.⁶⁹⁰ Příbuzná s tímto typem, aniž by se zde ale slova *memoria, oblivio* či jejich synonyma objevila, je arenga konfirmace pro Žatec z počátku vlády Jana Lucemburského (1317), kde je tematizována myšlenka potvrzení právního aktu.⁶⁹¹ Má tudíž opět úzkou souvislost s listinnou dispozicí.

Arengy mandátů se obsahově v zásadě výrazněji neliší od areng v listinách. Přeci jen se však častěji vážou svým tématem k obsahu dispozice. Zatímco u listin jsou arengy koncipovány vesměs nezávisle na dalším obsahu listiny (s výjimkou především areng náboženských), u mandátů je častěji forma arengy přizpůsobena obsahu mandátu. Výzva Kutné Hoře, Čáslavi a Kolínu k uzavření jednoty je zdůrazněna v arenze odkazem na nutnost vzájemné pomoci mezi poddanými proto, aby mohlo být nastoleno obecné dobré, mír a prospěch.⁶⁹² Nebo když Karel. IV. opakuje nařízení svého otce ohledně mílového práva začínaje slovy „*neboť chtěje rozumněji napodobovati stopy našich předků, předchůdců králů českých slavné paměti*“.⁶⁹³ Arenga mandátu pro Litoměřice, kterým byla povolávána zemská hotovost, zdůrazňuje jako podmínku uskutečnění královské ochrany zatarasení cesty odbojníkům a utlačovatelům chudých.⁶⁹⁴ S mandátem, jímž Václav IV. přikazoval severočeským městům dohlížet na dodržování mílového práva a přikázaného průběhu obchodních cest, se úzce pojí již výše zmíněná arenga, v níž se hovoří o důležitosti zachovávání každému svého vlastního práva, v němž nesmí docházet ke zmatení.⁶⁹⁵ Mezi řádky tušíme ozvuky porušování jedněch ze základních stavebních kamenů městského hospodářství.

⁶⁸⁹ *CIM II.*, č. 727.

⁶⁹⁰ *CIM II.*, č. 134.

⁶⁹¹ *CIM II.*, č. 100.

⁶⁹² *CIM II.*, č. 262.

⁶⁹³ *CIM II.*, č. 529.

⁶⁹⁴ *CIM II.*, č. 737.

⁶⁹⁵ *CIM II.*, č. 794.

Přihlédněme nyní k pojmům v konkrétních souvislostech, tak jak přicházejí ve zkoumaných arengách. Jako první věnujme pozornost náboženským pojmům. Panovníkovi se náleží smilovat tak, jako oceňuje milosrdenství stvořitele (*creator*).⁶⁹⁶ V arenze listiny pro Hradec Králové z roku 1394 je zmíněna spása duše před všemohoucím bohem (*omnipotens Deus*) a Pannou Marií (*Maria Virginis*).⁶⁹⁷ Chvála Panny Marie se objevuje v arenze listiny pro Louny z roku 1398,⁶⁹⁸ která se týká povolení na zřízení mše a kaplanského místa. Mše měla být sloužena právě v kapli jí zasvěcené. Arenga stejného znění přichází i jinde – a to v listinách pro duchovní příjemce (dominikáni, benediktini) z prvního desetiletí 15. století. V arenze povolení výstavby městského špitálu v Žatci se vyskytuje Bůh (*deus*),⁶⁹⁹ ale také v protikladu k němu biblické místo Gehenna, spojované s představou pekla, které je zmiňováno jak ve Starém, tak Novém Zákonu. Ve dvou případech svolení k založení městského špitálu jsou v arenze podobných obratech v dispozici zmiňováni kromě Boha a Panny Marie také světci, kterým byly příslušné špitály zasvěceny: sv. Alžběta⁷⁰⁰ a sv. Jošt.⁷⁰¹ Několikrát přichází ke slovu *cultus divini* – tam, kde se dispozice dotýkala městského farního kostela,⁷⁰² kaple,⁷⁰³ nebo špitálu.⁷⁰⁴

Je přirozené, že při převaze majestátních areng, v nichž tak často vystupuje péče o poddané, budeme nezhřídky nacházet názvy oblastí, v nichž tito poddaní žili. Všimněme si tedy geografických pojmů v arengách. V arenze konfirmace pro SMP z roku 1316, je zmiňováno „*město Pražské, které jest stolicí a hlavou našeho království českého*“.⁷⁰⁵ Několikrát se hovoří o „*městech našeho království*“, stejně jako „*našem království*“ (*nostrum regnum*) a naší zemi (*nostrae terre*), či naší dědičné zemi (*hereditarium terrarum nostrarum latitudo*). Jen málo se ozývá konkrétní království české. Tak je tomu u zakládací listiny NMP,⁷⁰⁶ která tematizuje „*povznesení království českého z veškeré krásy*“, také v některých dalších.⁷⁰⁷ Několikrát se rovněž ozve i římská říše (*Romanum imperium*), přestože jde o příjemce z českých zemí. Poprvé v roce 1354, kdy Karel osvobozuje SMP od cel placených v říši.⁷⁰⁸ Již bez ohledu na

⁶⁹⁶ *CIM II.*, č. 173.

⁶⁹⁷ *CIM II.*, č. 594.

⁶⁹⁸ *CIM II.*, č. 707.

⁶⁹⁹ *CIM II.*, č. 727.

⁷⁰⁰ *CIM II.*, č. 765.

⁷⁰¹ *CIM II.*, č. 759.

⁷⁰² *CIM II.*, č. 810.

⁷⁰³ *CIM II.*, č. 837.

⁷⁰⁴ *CIM II.*, č. 765, 769.

⁷⁰⁵ *CIM I.*, č. 9 a také 13, 51.

⁷⁰⁶ *CIM II.*, č. 49.

⁷⁰⁷ *CIM I.*, č. 68 (vylepšování stavu království českého a jeho obyvatel); *CIM II.*, č. 394, 736, 809.

⁷⁰⁸ *CIM I.*, č. 60.

dosahy listinné dispozice se objevuje v listině též pro SMP udělující mu viničné právo,⁷⁰⁹ kde se dočítáme o *undirtanen des reichs*, který má císařský majestát chránit před škodami, ale zároveň má usilovat o rozvoj království českého (*kunigreichs zu Behem*). V osvobození od cel ve Frankfurtu pro několik měst z Korunních zemí z roku 1359 se nacházejí v arenze *nationes alienas*, u nichž je zvyšována prestiž království, je-li v království klid a mír.⁷¹⁰ V arenze Karlovy konfirmace pro Pirnu z roku 1359, je jak zmínka o svaté říši (*sacrum imperium*), k jejímuž vedení byl Karel povolán, i zároveň o království českém, o jehož prospěch se musí starat.⁷¹¹ Jedinkrát zaznívá pojem Koruna království českého (*der cronen unsers kunigreichs zu Behem undersessen und inwonern*), jejíž prospěch musí ležet panovníkovi na srdci.⁷¹² Daleko větší akcent na Korunu království českého obsahují kupříkladu Karlovy arengy listin pro slezskou Vratislav, jak o tom ještě budu hovořit, a nejspíš podobně tomu bude u měst lužického Šestiměstí. V listinném materiálu pro česká města však (vcelku pochopitelně, protože se jednalo o jádro celého království) na ni není kladen důraz.

Jak se v arengách tituluje vydavatel písemnosti? Přicházejí zde běžná pojmenování, která sledujeme v královských písemnostech již od raného středověku, jako jsou *serenitas*, *celsitudo*, *dignitas*, *solium*, *maiestas*, *magnificencia*, *wirdigkeit*, *maiestas*, která jsou někdy doplňována adjektivy *regia*, *regalis*, či zájmenem *noster/nostra* (popř. v německé verzi *kunigliche*, *unsere*). Ani jednou se naopak neobjevuje adjektivum *imperialis* (popř. *kaiserliche*), které by doplňovalo uvedené substantiva, což je vzhledem k příjemecké skupině logické. Na druhou stranu, jak jsme již výše slyšeli, nejsou arengy pro tuto skupiny zcela prosty císařských ozvuků.

Jen velice málo se v arengách objevují odznaky panovnické moci. Zmiňovány jsou jen dva: *solium*⁷¹³ a *sceptrum*.⁷¹⁴ V obou případech ale nemají prvotní význam, nýbrž abstraktní, mající personifikovat panovnickou vládu, což vyplývá z kontextu areng *Regalis solii dignitatis laude decoratur et gloria*⁷¹⁵ a *Tociens regie celsitudinis sceptrum extollitur*.⁷¹⁶

Stejně málo se lze setkat rovněž s panovnickými předchůdci vydavatele. Jak jsme výše slyšeli, jsou hlavním tématem jen jediné arengy.⁷¹⁷ Objevují se tam, kde je usilováno o spásu

⁷⁰⁹ *CIM I.*, č. 66.

⁷¹⁰ *CIM I.*, č. 69.

⁷¹¹ *CIM II.*, č. 378.

⁷¹² *CIM II.*, č. 864.

⁷¹³ *CIM I.*, č. 111, 69, 82.

⁷¹⁴ *CIM II.*, č. 275, 276.

⁷¹⁵ *CIM I.*, č. 111, 69, 82.

⁷¹⁶ *CIM II.*, č. 275, 276.

⁷¹⁷ *CIM II.*, č. 529.

jejich duše.⁷¹⁸ Kromě toho se vyskytují již jen v arenze zakládací listiny NMP z roku 1348, kde Karel vyjadřuje, že musí navazovat na práva otcovského následnictví (*paterna successio*).⁷¹⁹

Cílové osoby v arengách vystupují vždy nepřímo (ve 3. osobě č.j. nebo mn.), nikdy se vydavatel v arenze přímo neobrací na adresáta. Obvykle jsou tím míněni poddaní (*subditi, subiecti*, někdy s přízviskem *fideles*), obyvatelé (*inhabitatores, leute, homines*), věrní (*fideles nostri*), města (*civitates*) – konkrétní město (Praha) je zmiňováno jen ve třech na sobě závislých listinách pro SMP,⁷²⁰ a měšťané (*cives*). V listině, v níž Jan Lucemburský nadává českobudějovický špitál, se hovoří o chudých a trpících (*persone miserabiles, infirmae*).⁷²¹

Ve zkoumaných písemnostech bylo zachyceno 59 různých textů areng. Třináct z nich se alespoň jednou opakuje. 46 jich tedy bylo pro zkoumané příjemce použito jen jednou. Ze třinácti areng, které nebyly použity jen jednou, se dvě z nich zopakovaly čtyřikrát a představují tak nejčastěji užívané arengy. Šlo jednak o arengu *Etsi ad singulos regimini/dicioni*,⁷²² která byla poprvé použita již roku 1319 a potom třikrát na počátku vlády Karla IV. – vždy pro jiného příjemce. Stejně často byla do listin vepsána arenga *Etsi regie dignitatis/maiestatis*.⁷²³ Dvakrát ji užil Karel IV. v letech 1348 a 1349 a dvakrát zaznívá takřka později ve dvou listinách z let 1385 a 1394 – opět šlo ve všech případech o různé příjemce. Ale pokaždé to byla potvrzovací listina, v níž se tato arenga objevila

Další tři arengy vystupují každá třikrát. V případě arengy *Etsi cunctarum (regnorum nostrorum) civitatum* je jejím příjemcem vždy SMP a i její obsah je výrazně zacílen k tomuto městu.⁷²⁴ Nachází se ve dvou listinách ještě Jana Lucemburského a v jedné Karlově z roku 1348. Později se již neobjevuje. Pokaždé šlo o konfirmaci. Na poměrně krátké období se omezuje také užití arengy *Decet excellenciam principis*, konkrétně do let 1341-1355, dvakrát byl příjemcem Cheb, jednou Čáslav.⁷²⁵ Naopak výrazně déle se setkáváme s arengou *Tociens regie celsitudinis*, kterou se poprvé nachází ve dvou konfirmacích z roku 1348 vydaných pro Litoměřice v jediný den. Potřetí vystupuje v poněkud rozšířené verzi až roku 1410 v potvrzovací listině pro Kadaň.⁷²⁶

⁷¹⁸ CIM II., č. 148, 190, 594.

⁷¹⁹ CIM I., č. 49.

⁷²⁰ CIM I., č. 9, 13, 51.

⁷²¹ CIM II., č. 173, také 727, 765 a 769.

⁷²² CIM II., č. 268, 270, 297; GGG I., s. 37-39.

⁷²³ CIM II., č. 278, 293, 602, 668.

⁷²⁴ CIM I., č. 9, 13, 51.

⁷²⁵ CIM II., č. 232, 238, 344.

⁷²⁶ CIM II., č. 275, 276, 836.

Dalších osm areng je potom doloženo dvakrát. Dost často se jedná o párové dvojice písemností, vydaných krátce po sobě ve stejné záležitosti pro téhož nebo jiné příjemce. Někdy jde dokonce o stejně znějící písemnosti s výjimkou inskripce, pokud šlo o jiného příjemce. Větší časový odstup lze sledovat jen u arengy *Wy wol unsere kunigliche wirdikeit*, která nachází ve dvou listinách pro SMP: poprvé roku 1348, podruhé 1413.⁷²⁷ Šest let dělilo vystoupení arengy *Tunc solium principis* pro tytéž příjemce,⁷²⁸ a za pět let byla podruhé použita *Etsi cunctorum nobis* (1413 a 1418).⁷²⁹

Promítneme-li opakující se arengy na časovou osu všech zkoumaných písemností s arengami, vidíme jejich kolísající vzájemnou závislost. Během vlády Jana Lucemburského byly arengy koncipovány vesměs nezávisle na sobě a opakují se jen málo. Většina jich byla použita jen jedinkrát. Naopak v letech velké emise listin s arengami na počátku vlády Karla IV. se nachází jen jediná arenga, která později nebyla zopakována. Větší množství jich bylo použito i později. Od druhé poloviny 50. let 14. století opět vzrůstá počet samostatně vystupujících areng, které již později pro městské příjemce nevidíme. Kancelář Václava IV. často některé arengy opakovala, především v závěru jeho vlády, kde přichází hned několik arengových dvojic, které bývaly znovu používány nedlouho po svém prvním výskytu.

IX. opakování areng⁷³⁰

1315	1316	1316	1317	1318	1319	1319
1323	1325	1325	1325	1325	1327	1327
1328	1331	1331	1335	1335	1336	1340
1341	1341	1341	1341	1341	1341	1341
1342	1347	1347	1348	1348	1348	1348
1348	1348	1348	1348	1348	1349	1350
1352	1352	1352	1354	1355	1358	1358
1359	1359	1361	1363	1363	1365	1366
1368	1376	1379	1384	1385	1394	1398
1400	1400	1401	1401	1404	1404	1406
1406	1407	1407	1410	1410	1413	1413
1416	1418					

Cesta areng do formuláře jednotlivých kusů bývala různá. Svou roli sehrávaly, především u konfirmačních listin, tzv. Vorurkunden, které předkládal příjemce. Ke slovu často přicházely, jak ještě uslyšíme, formulářové sbírky. A stranou nepochybně nezůstávala

⁷²⁷ *CIM I.*, č. 48, 131.

⁷²⁸ *CIM I.*, č. 69, 82.

⁷²⁹ *CIM I.*, č. 130, 132.

⁷³⁰ Rok označuje rok vydání příslušné listiny s arengou. Stejně barvy (u polí a písma) označují stejné arengy. Bílá pole určují ty, které byly užity jen jednou.

ani registra královské kanceláře, která spolu s formulářovými sbírkami bývala nejspíš rychle po ruce.

Všimněme si nejprve otázky možného čerpání areng z předchozích listin, které se nacházely v příjemcově archivu. Do jaké míry se tedy shodují arengy panovnických písemností pro tytéž příjemce? Po přehlédnutí zkoumaného materiálu musím konstatovat, že takovým způsobem se příliš často nepostupovalo. Výše jsme se již přesvědčili, že příjemcem alespoň dvou písemností obsahujících arengu bylo 20 měst. Jen u čtyř z nich nacházím vzájemnou provázanost listin: jsou to Cheb, Litoměřice a Kutná Hora. Shodovaly se zde arengy dvou písemností (čili jedna arenga se jednou zopakovala). Jediný příjemce, který vykazuje výraznější provázanost listinných areng je SMP. Ve třinácti písemnostech se vyskytuje devět různých areng. Šest z nich se v listinách pro SMP objevilo jen jedinkrát. Tři se opakují. Arenga *Etsi cunctarum (regnorum nostrorum) civitatum* tu zaznívá hned třikrát.⁷³¹ Arengy *Wy wol unsere kunigliche wirdikeit*⁷³² a *Tunc solium principis*⁷³³ potom dvakrát.

Dají se arengy objevující se u písemností pro města sledovat také v listinách pro jiné příjemce či případně i u jiných vydavatelů? Heuristika byla prováděna vesměs v edičně zpřístupněném materiálu a pro jiné vydavatele jen výběrově, takže se dá předpokládat, že po přehlédnutí širší pramenné základy (což by ale bylo nesmírně časově náročné) by došlo k navýšení výsledného čísla. Došel jsem k závěru, že zhruba jedna pětina areng pro městské příjemce se vyskytuje i jinde. Přihlédneme-li nejprve k písemnostem českých králů ze stejného období pro jiné příjemce, vyskytují se shodné, nebo velmi podobné arengy vesměs pro příjemce z řad moravských měst, některé arengy náboženského obsahu prokazují shody s arengami pro duchovní příjemce.

Zajímavé jsou některé souvislosti a arengami cizích vydavatelů, konkrétně římských králů. Počátek arengy *Regalis solii dignitatis laude decoratur et gloria* v konfirmaci Jana Lucemburského pro Kadaň z roku 1319,⁷³⁴ se nápadně podobá častému obratu listin pozdně štaufské kanceláře *Regalis/imperialis excellencie dignitatis tunc vere laudis titulis decoratur*.⁷³⁵ Podruhé již tato arenga v písemnostech pro česká města lucemburské doby nebyla opakována a ani pro jiné české příjemce jsem ji nenalezl. Složitější je situace kolem arengy *Tociens regie celsitudinis sceptrum extollitur*. Již výše jsme slyšeli, že se objevuje

⁷³¹ *CIM I.*, č. 9, 13, 51.

⁷³² *CIM I.*, č. 48, 131.

⁷³³ *CIM I.*, č. 69, 82.

⁷³⁴ *CIM II.*, č. 111.

⁷³⁵ Christa Fischer, *Studien zu den Arengen*, s. 129.

hned třikrát. Dvakrát roku 1348 v kratší verzi a rozšířená i roku 1410.⁷³⁶ Prvních pět slov arengy se přesně shoduje s jednou z areng Konráda II. a Viléma Holandského.⁷³⁷ Posléze se však její obsah odvíjí již jiným směrem. Výraznější podobnost vykazuje s listinami Jindřicha VII. pro Špýr ze 7. března 1309. Stejná arenga se nachází také v listinách Rudolfa Habsburského z let 1273 a 1274 pro klášter v Essenu a pro klášter Walkenried. Počátek této arengy se shoduje s incipitem areng řady listin Ludvíka Bavora pro říšská města.⁷³⁸ Větší podobnost s těmito kusy vykazuje ona rozšířená verze této arengy vyšedší z kanceláře Václava IV. roku 1410 pro Kadaň.⁷³⁹ Se zmiňovanou listinou pro Špýr z roku 1309 se doslova shoduje její druhá část a je téměř úplně shodná s arengami dvou listin Rudolfa Habsburského pro duchovní příjemce, které jsem výše zmiňoval. Na současné úrovni bádání nelze s jistotou povědět, jakými cestami se tato arenga z císařské kanceláře mohla dostat do Čech. Ve formulářových sbírkách užívaných českou královskou kanceláří se nevyskytuje. Snad svou roli mohla sehrát registra císařské/královské kanceláře.

Dostávám se k otázce vztahu jednotlivých areng a formulářových sbírek užívaných v té době v české královské kanceláři. U třinácti areng z 59 byla shledána souvislost mezi formulářovým kusem a příslušnou písemností. Konkrétními dotčenými sbírkami byla *Summa cancellariae* neboli *Summa Caroli IV.*,⁷⁴⁰ jejíž archetyp vznikl do roku 1360.⁷⁴¹ Druhou potom *Collectarius perpetuarum formarum* královského registrátora Jana z Gelnhausenu.⁷⁴² Gelnhausenova formulářová sbírka vznikla později než *Summa cancellariae* – kolem roku 1380.⁷⁴³ Mezi oběma sbírkami existoval úzký vztah, kdy *Summa cancellariae* byla jedním z pramenů Gelnhausenovy formulářové sbírky. Z oněch třinácti areng, které jsem našel v těchto formulářových sbírkách a které se kryjí s arengami sledovaných písemností, se jich přinejmenším šest stalo nejspíš předlohou pro formulářový kus.⁷⁴⁴ Samotné písemnosti totiž vznikly dříve než příslušná formulářová sbírka. U zbylých sedmi tedy můžeme předpokládat vliv formulářového kusu na koncipování písemnosti, resp. její arengu. Ne vždy se jedná o úplnou shodu. Někdy je stejný jen začátek arengy, aby pak tatáž myšlenka, která navazuje,

⁷³⁶ CIM II., č. 275, 276, 836.

⁷³⁷ *Arengenverzeichnis*, č. 3820.

⁷³⁸ Christa Fischer, *Studien zu den Arengen*, s. 130.

⁷³⁹ CIM II., č. 864.

⁷⁴⁰ *Summa cancellariae (Cancellaria Caroli IV.)*. *Formulář královské kanceláře české XIV. století*, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1895.

⁷⁴¹ *Československá diplomatika*, napsal kolektiv autorů pod redakcí Jindř. Šebánka, Alex. Húščavy a Zd. Fialy, Praha 1965, s. 132.

⁷⁴² *Collectarius perpetuarum formarum Johannis de Geylnhusen*, hrsg. von Hans Kaiser, Innsbruck 1900.

⁷⁴³ *Československá diplomatika*, s. 132-133.

⁷⁴⁴ CIM I., č. 100, 103; CIM II., č. 156, 183, 9-13-51, 378.

byla vyjádřena jinými slovy, než stojí ve formulářové sbírce.⁷⁴⁵ Ze dvou nejčastěji se vyskytujících areng byla na formulářovém kusu závislá jen arenga *Etsi regie dignitatis/maiestatis*, i když zde se doslovně shoduje právě jen její začátek.⁷⁴⁶ Úplnou shodu s formulářovým zněním nacházíme jen u malého množství areng. Lze tu jmenovat arengu *Tunc solium principis*, která se v doslovném znění objevuje jak v *Summa cancellariae*, tak v *Collectariu*.⁷⁴⁷ Téměř zcela shodná je s formulářovým kusem v *Summa cancellariae* arenga *Licet ad diversorum*,⁷⁴⁸ *Sicut superni dispensatione*⁷⁴⁹ a ještě tři další, které ale vznikly dříve než formulářové sbírky, do nichž byly opsány (*Licet adieccione plenitudo*,⁷⁵⁰ *Satis nobis cedit ad gloria*,⁷⁵¹ *Etsi cunctarum (regnorum nostrorum) civitatum*⁷⁵²).

V lucemburské královské kanceláři nebyly užívány jen formulářové sbírky domácí proveniencí, ale také ty, jež byly cizího původu. Povědomost máme především o sbírce Petra z Vinei – nejrozšířenější pomůcce svého druhu ve středověké Evropě *Epistolarum libri sex*. Jejích služeb nevyužívali jen zaměstnanci kanceláří, ale také někteří duchovní pohybující se ve vyšší politice – např. Vojtěch Raňkův z Ježova.⁷⁵³ Vedle toho je doložena řada rukopisů, hlásících se buď svou proveniencí, nebo svými majiteli do středověkých Čech.⁷⁵⁴ Přímo k prostředí české královské kanceláře ale vede záznam v soupisu rukopisů Karlovy koleje pocházející z přelomu 14. a 15. století, protože část knih daroval své fundaci přímo její zakladatel Karel IV.⁷⁵⁵

Přítomnost této formulářové sbírky v kanceláři lucemburských panovníků dokládají i některé písemnosti. Spojnice k této sbírce se vyskytly i v mnou sledovaných arengách. Jednalo se o dvě textové varianty, které se více či méně blížily formulím ve sbírce Petra z Vinei.⁷⁵⁶ Nejblíže k nim měla arenga *Satis nobis cedit* nacházející se v confirmaci Jana Lucemburského pro Hradec Králové z roku 1318.⁷⁵⁷ Neshoduje se sice s formulářem Petra

⁷⁴⁵ Např. *CIM II.*, č. 278-293-602-668; *Summa cancellariae*, č. 27 a 141, 143; *Collectarius perpetuarum formarum*, č. 47, 75.

⁷⁴⁶ Viz předchozí poznámka.

⁷⁴⁷ *CIM I.*, č. 69, 82; *Summa cancellariae*, č. 216 a *Collectarius perpetuarum formarum*, č. 92.

⁷⁴⁸ *CIM II.*, č. 837, 810; *Summa cancellariae*, č. 215[g].

⁷⁴⁹ *CIM I.*, č. 118; *Summa cancellariae*, č. 111.

⁷⁵⁰ *CIM II.*, č. 100; *Collectarius perpetuarum formarum*, č. 88.

⁷⁵¹ *CIM II.*, č. 103; *Summa cancellariae*, č. 333.

⁷⁵² *CIM I.*, č. 9, 13, 51; *Collectarius perpetuarum formarum*, č. 82.

⁷⁵³ Ivan Hlaváček, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské II. některé knihovny soukromé*, in: tentýž, *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 221.

⁷⁵⁴ Ivan Hlaváček, *Poznámky k dějinám českých knihoven ve 13. století*, in: tentýž, *Knihy a knihovny*, s. 107-108.

⁷⁵⁵ Ivan Hlaváček, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: tentýž., *Knihy a knihovny*, s. 298, 304.

⁷⁵⁶ Benoit Grévin, *Rhétorique du pouvoir médiéval. les lettres de Pierre de la Vigne et la formation du langage politique européen (XIIIe – XVe siècle)*, Rome 2008 (podle rejstříku incipitů).

⁷⁵⁷ *CIM II.*, č. 103.

z Vinei doslova, ale větší části textu jsou identické.⁷⁵⁸ Podruhé přichází odraz textu listiny této formulářové sbírky v arenze písemnosti Karla IV. pro Cheb z roku 1347,⁷⁵⁹ jež zní *Licet ad prosequenda*, leč zde se shoduje jen incipit – další průběh obou areng je již jiný.⁷⁶⁰

Pokud tedy lze soudit z vydaných a zpracovaných formulářových sbírek z českého prostředí, příliš se při koncipování písemností pro městské příjemce neuplatnily. Na druhou stranu je třeba dodat, že některé formulářové sbírky té doby na své zpracování ještě čekají, takže tento soud nemusí být definitivní.

Problematika areng v sobě skrývá mnoho, co dosud nebylo podrobno podrobnějšímu zkoumání. To platí obecně, ale pro české prostředí dvojnásob. Touto kapitolou bychom měli tedy poskytnout první systematičtější vhled do této problematiky, jakkoliv je jeho záběr omezený jak časově, tak příjemecky. Avšak i v rámci zkoumané příjemecké skupiny mohlo být jen leccos naznačeno a řadě otázek se nebylo možno ve stanoveném rozsahu věnovat. Stranou musel zůstat např. vývoj areng v rámci vlády jednotlivých panovníků, stejně jako zajímavá otázka arenze podobných obrátů v dispozici, které se množí zvláště od časů vlády Václava IV.

Viděli jsme, že konfirmace poměrně často obsahovaly arengu. V obsahovém rozdělení písemností se v četnosti jejího užití před ně dostaly jen písemnosti tematizující církevní záležitosti. Společně s nimi tak konfirmace tvořily jednu s posledních výsep areng v pozdně středověké panovnické diplomacie, z níž v dalším průběhu 15. století více a více mizely. Textové závislosti mnohých areng se týkaly i konfirmací, a tak jsme tu mohli prohloubit otázku jejich vzájemné podobnosti i jejich závislosti na cizích vzorech a dát na ně, doufejme, alespoň trochu uspokojivou odpověď. Nicméně je třeba postoupit dále. Problematiku vnitřní struktury konfirmačních listin na pozadí formuláře panovnických písemností doby předhusitské nyní opustíme. I když ne docela. Nutně se i na následujících stránkách bude příležitostně hlásit o slovo.

⁷⁵⁸ *Petri de Vineis ... Epistolarum libri VI.*, Ambergae: Apud Johannem Schnöfeldium, 1609, s. 694-695 (VI. Liber, III. Epistola): „*Satis nobis cedit ad gloriam, et regis dignitatis fastigia sublimamus, si motus nostros clementiae virtute prospicimus, et mansuetudinem in subditos exercemus: cum crescat in eis etiam erga nos vigor devotionis et fidei, si fragilitatis humenae memores, aliquid severitati detrahimus et que punire possemus in gladio, lenimento misericordiae mitigamus*“; incipit zmíněné Janovy listiny se shoduje s počátkem jiné Petrovy fomule (VI. Liber, XIII. Epistola, s. 712-713).

⁷⁵⁹ *CIM II.*, č. 254.

⁷⁶⁰ *Petri de Vineis ... Epistolarum libri VI.*, Ambergae: Apud Johannem Schnöfeldium, 1609, s. 715 (VI. Liber, XV. Epistola): *Licet ad prosequenda munifica vota fidelium, liberalitatis regiae dextera generali quadam irregularitate sit habitis: illis tamen gratiosa porrigitur quadam specialitate liberior, quos ad obsequia grata continuos fructuosos, et utiles, claris semper indicis experimur.*

III.2.3 Druhy konfirmací – inserty, polokonfirmace

V této kapitole se do určité míry vrátíme k tomu, co již bylo pojednáváno ve II. kapitole, kde byla řeč o konfirmačních listinách obecně. Po rekonstrukci konfirmačního tam měly své místo druhy konfirmací. Především jsem tam některé statistické informace o výskytu insertních a bezinsertních konfirmací, stejně jako polokonfirmací.

Věnujme pozornost tomu, co bylo v konfirmačních listinách potvrzováno. Předmětem potvrzení bývaly nejčastěji královské písemnosti, které město již dříve obdrželo. Ve zkoumaném materiálu sice převládají, ale nejsou zdaleka jedinými. Vedle toho mohly být potvrzovány rozličné skutečnosti, které předtím panovník nezlistinil. S takovými konfirmacemi se máme nejčastěji co do činění během panování Jana Lucemburského. Potvrzována byla obecně užívaná práva, jako například pro Kadaň roku 1319.⁷⁶¹ O dva roky později král potvrdil Žatci držbu přiměřených lánů.⁷⁶² Vedle toho přichází potvrzení různých práv, jejichž uživatelem byla města a na které nejspíš neměla příslušné panovnické listiny.⁷⁶³ Sankcionována a potvrzována byla panovníkem někdy i závažnější radní ustanovení, i když tu se často nacházíme na hranici s konsensními listinami. Takové případy jsou známy ze SMP již z období vlády Václava II.,⁷⁶⁴ ale obdobnou listinu pro město vydal i Jan Lucemburský.⁷⁶⁵ Několikrát bylo panovníkem potvrzováno založení špitálu, nebo zbožné odkazy k němu. Nejstarší taková konfirmace pochází z roku 1331 z Plzně,⁷⁶⁶ ze sklonku Janovy vlády potom z Hradce Králové.⁷⁶⁷ Tato listina je zajímavá tím, že byla potvrzována Karlem hned dvakrát,⁷⁶⁸ ale o tom více zanedlouho, až budu hovořit o královéhradeckých potvrzovacích listinách. Odkaz ke kouřimskému špitálu potvrzoval roku 1359 Karel IV.⁷⁶⁹

Tento druh konfirmací pomalu doznívá za vlády Karla IV. a Václav již potvrzuje (až na výjimky) vždy listiny svých předchůdců. Ony výjimky představují potvrzení rozsudků podkomořího, které se nahromadily do roku 1407 a týkaly se vždy buď sporu města s jiným městem, s jinými vnějšími subjekty anebo sporů uvnitř města. První spor se udál mezi Vodňany a Pískem,⁷⁷⁰ druhý mezi šlechtou a městy žateckého kraje⁷⁷¹ a poslední v Českých

⁷⁶¹ *CIM II.*, č. 111.

⁷⁶² *CIM II.*, č. 115.

⁷⁶³ *GGG I.*, s. 55, 56; *CIM II.*, č. 20, 231, 417.

⁷⁶⁴ *CIM I.*, č. 7.

⁷⁶⁵ *CIM I.*, č. 38.

⁷⁶⁶ *CIM II.*, č. 159.

⁷⁶⁷ *CIM II.*, č. 250.

⁷⁶⁸ *CIM II.*, č. 323, 368.

⁷⁶⁹ *CIM II.*, č. 377.

⁷⁷⁰ *CIM II.*, č. 815.

⁷⁷¹ *CIM II.*, č. 819.

Budějovicích.⁷⁷² Jak bylo výše zmíněno, všechny tři byly dílem královského notáře Jakuba z Berouna.

Vztáhnout k nim můžeme Karlem IV. potvrzenou dohodu podkomořského rozsudku mezi Žatcem a postoloprtským klášteřem.⁷⁷³ Určitou obdobu těchto konfirmací představují konfirmace Karla IV. z roku 1349 pro Domažlice, v nichž aproboval listiny svého bratra Jana Jindřicha, které městu vydal z titulu místodržícího.⁷⁷⁴

Čí listiny byly v konfirmacích potvrzovány, nebo listiny kterých panovníků byly oznamovány, i pokud nebyly následně inserovány? Dost často se objevuje obecně odkaz na všechny předchůdce, české krále. Nežřídka ale přicházejí i konkrétní jména. Přehledu za celé zkoumané období vévodí Jan Lucemburský, jehož právní akty byly v konfirmacích citovány 34x.⁷⁷⁵ Druhým nejčastěji uváděným panovníkem byl Karel IV. – 17 případů.⁷⁷⁶ S Přemyslem Otakarem II. se do roku 1310 v potvrzovacích listinách setkáváme čtyřikrát,⁷⁷⁷ za Janovy vlády šestkrát⁷⁷⁸ a Karlovy též šestkrát.⁷⁷⁹ Ve Václavových konfirmacích přichází jen jednou.⁷⁸⁰ O něco méně často byly citovány listiny Václava II. – ten je jako vydavatel potvrzovaných písemností zmiňován třináctkrát.⁷⁸¹ Nejčastěji k tomu docházelo v letech panování prvních dvou Lucemburků na českém trůně. Ve Václavových konfirmacích se nevyskytuje. Dvakrát se objevuje Jan Jindřich – šlo o zmíněné listiny udělované na počátku Karlovy vlády Domažlicím.⁷⁸² Jednou přichází královna Eliška Rejčka, jejíž písemnosti byly konfirmovány roku 1323 Hradci Králové.⁷⁸³ Ve dvou konfirmacích Jindřicha Korutanského přichází zmínka o jeho předchůdci králi Rudolfovi I.⁷⁸⁴ Časově nejvzdálenějším panovníkem, jaký se v konfirmacích ocitl, byl Václav I. – v Janově listině pro Litoměřice z roku 1325.⁷⁸⁵ Podobnou strukturu vydavatelů potvrzovaných listin, i když pochopitelně s některými rozdíly

⁷⁷² *CIM II.*, č. 812.

⁷⁷³ *CIM II.*, č. 324.

⁷⁷⁴ *CIM II.*, č. 290, 291.

⁷⁷⁵ *CIM I.*, č. 45; *CIM II.*, č. 258; *GGG I.*, č. 92, 92; *CIM II.*, č. 273, 275, 281, 283, 291, 293, 294, 318, 337, 345, 350, 368, 378, 382, 431, 435, 547, 585, 602, 625; *GGG I.*, s. 250; *CIM II.*, č. 630; *GGG I.*, s. 264; *CIM II.*, č. 653, 665, 668, 713, 714, 836.

⁷⁷⁶ *CIM II.*, č. 583, 585; *CIM I.*, č. 104, 107; *CIM II.*, č. 598, 602, 620; *GGG I.*, č. 250; *CIM II.*, č. 633 *GGG I.*, č. 264; *CIM II.*, č. 653, 656, 665, 668, 711, 715, 719, 744, 763, 834, 836; *CIM I.*, č. 131.

⁷⁷⁷ *CIM II.*, č. 43, 54, 60, 61.

⁷⁷⁸ *CIM II.*, č. 98, 100; *CIM I.*, č. 12; *CIM II.*, č. 133, 138, 142.

⁷⁷⁹ *CIM II.*, č. 254, 273, 276, 321, 345, 431

⁷⁸⁰ *CIM II.*, č. 602.

⁷⁸¹ *CIM II.*, č. 107, 114, 133, 138, 149, 188, 273, 281, 620 (v insertu), 298, 321, 324, 362.

⁷⁸² *CIM II.*, č. 290, 291,

⁷⁸³ *CIM II.*, č. 126.

⁷⁸⁴ *CIM II.*, č. 85, 86.

⁷⁸⁵ *CIM II.*, č. 138.

vyplývajícími z existence moravské markraběcí lucemburské linie, prokazují i soudobé konfirmační listiny pro moravské příjemce.⁷⁸⁶

Vedle kmenových královských měst ale čeští králové ovládali ve 14. století také dvě významná města ležící mimo českou kotlinu – Cheb a Pirnu. Proto se v konfirmacích, jež byly určeny právě jim, vyskytují i cizí panovníci. V chebských listinách jsou to římsí králové Rudolf I. Habsburský, Albrecht Habsburský a Jindřich VII.⁷⁸⁷ V pírnské konfirmaci potom Jindřich Míšeňský.⁷⁸⁸

Z výše řečeného vyplývá markantní rozdíl mezi potvrzovacími listinami Karla IV. a jeho syna Václava IV. Zatímco v Karlových kusech jsou často citováni nejen jeho otec Jan, ale nezdá se i přemyslovští panovníci, pro Václavovy potvrzovací listiny platí značné zúžení. Ve svých konfirmacích sice 17x cituje svého otce, zatímco Karel svého otce 21x, ale téměř u něj chybí odkazy na přemyslovské krále. Častěji odkazovaly Václavovy konfirmace na jeho děda – Jana Lucemburského – 13x. Svůdná je tu domněnka, že to souviselo s Karlovým historismem, vědomým navazováním na přemyslovskou dynastii a důrazem na přemyslovské státní kořeny, které nacházejí tolik místa v panovnické propagandě. Na druhé straně u Václava neměly tyto prvky tak výrazné místo. Nesmíme tu ale zapomínat na roli příjemce a především zaměstnanců kanceláře, kteří formulovali příslušné listiny. Na druhé straně není důvod předpokládat, že supliky potenciálních městských příjemců byly jiné v letech Karlovy vlády než za Václavova panování. I když rozdíl mohl spočívat jednoduše v tom, jaké listiny města předkládala ke konfirmaci a že starší kusy již přicházely méně ke slovu, nebo vlivem různých okolností zanikaly. Jakkoliv tedy pro tento jev nemám prameny podložené vysvětlení, je možné, že svoji roli sehrály oba jmenované momenty – tedy Václavův menší akcent na historickou reflexi stejně jako určité zastarávání starších panovnických písemností, které buď zanikaly anebo bývaly obsahově převrstveny pozdějšími konfirmacemi. Že ale stará královská privilegia měla pro města svoji důležitost, ba dokonce i když již neměla reálný význam, svědčí např. jejich opisování nebo překládání.

To, kteří panovníci byli v konfirmacích citováni jako vydavatelé potvrzovaných listin, ještě neříká nic o tom, zda tyto listiny byly do konfirmací inserovány. Ve druhé kapitole jsem potvrzovací listiny rozdělil také na bezinsertní a insertní. Za vlády Karla IV. se výskyt insertních množí a poměrně často přicházejí i během panování jeho nejstaršího syna.

⁷⁸⁶ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 82: nejčastěji tu přicházejí potvrzované listiny vydané Janem Lucemburským (15x), potom Karlem jako českým králem nebo markrabětem (12x), Václavem II. (10x), Janem Jindřichem (5x), Joštem (4x) atd. Z přemyslovských panovníků se objevuje kromě zmíněného Václava II. ještě Přemysl Otakar II., Václav I., Přemysl Otakar I. (=2x) a také Václav III. (1x).

⁷⁸⁷ *CIM II.*, č. 61, 254, 345.

⁷⁸⁸ *CIM II.*, č. 132.

Vystavovali je ale již přemyslovští králové, i když vůči bezinsertním byly v menšině.⁷⁸⁹ Za Janovy vlády byly insertní potvrzovací listiny výjimečné. Obsahovaly jej dlouho jen jeho žatecká konfirmace z roku 1317 a mostecká z roku 1327.⁷⁹⁰ V obou případech byly inserovány listiny Přemysla Otakara II. Více se množí až od počátku 40. let, kdy přicházejí další tři: všechny se týkaly SMP. V jednom případě bylo inserováno radní usnesení,⁷⁹¹ v dalších dvou listina Karlova a Janova.⁷⁹²

Co bylo příčinou, že se za Janovy vlády vyskytuje tak málo insertních konfirmací? Byly snad důvodem velké pohromy městských archivů, které do doby panování prvního Lucemburka na českém trůně zachovaly jen málo? Takové vysvětlení se nezdá přesvědčivé. Bezinsertně bylo tehdy potvrzeno několik listin, které dodnes existují, takže tento moment nemohl být rozhodující. Pro zodpovězení otázky by bylo nutné probrat potvrzovací listiny také u jiných příjemců a zjistit, zda měly tento charakter i tam, nebo zda šlo o specifikum městských konfirmací.

Za Karlovy vlády, jak jsme slyšeli, byly insertní konfirmace využívány daleko více. Oproti bezinsertním převládají zhruba v poměru 2:1. Insertem disponovala většina konfirmací vydaných Karlem v letech 1347-1349, kam spadala velká část emise jeho konfirmací. Za Václavovy vlády jsou užívány méně, ale stále je jich většina. Několikrát se tehdy také nesetkáváme přímo s insertem, ale s jakýmsi obsahovým shrnutím či výtahem potvrzované listiny.⁷⁹³ Ojediněle se tento jev objevuje již v dřívějších listinách,⁷⁹⁴ ale za Václava je těchto případů nejvíce.

Celkově ve sledovaném materiálu mírně převažují bezinsertní konfirmace: zhruba v poměru 1,15:1. Přibližně opačný poměr obou druhů potvrzovacích listin zjistila Lenka Martínková pro moravské příjemce zeměpanských konfirmací (1,2:1 ve prospěch insertních).⁷⁹⁵

Obdobně jako inserty jsem v první kapitole pojednal i o tzv. polokonfirmacích. Bylo zmíněno, že vrcholem jejich užití byla léta 1310-1346. Jejich emise klesá během vlády Karla IV., aby za Václava opět poněkud stoupla. Pozornější čtenář tu rychle najde paralelu s před chvílí probíranými insertními a bezinsertními konfirmacemi. Mezi nápadné znaky kanceláře Jana Lucemburského je tak třeba zařadit kromě malého využívání insertů v listinách také

⁷⁸⁹ *CIM II.*, č. 43, 60, 61.

⁷⁹⁰ *CIM II.*, č. 100, 142.

⁷⁹¹ *CIM I.*, č. 38.

⁷⁹² *CIM I.*, č. 44, 45.

⁷⁹³ *CIM II.*, č. 559; *GGG I.*, č. 264; *CIM II.*, č. 763, 812.

⁷⁹⁴ *CIM II.*, č. 107.

⁷⁹⁵ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 19.

častou aplikaci smíšeného potvrzovacího typu, kdy ke zlistiněné confirmaci jsou přidána ještě další ustanovení.

Polokonfirmace byly u nás známy již před Janovým nástupem na trůn. Jsou doloženy v kanceláři Václava II.⁷⁹⁶ a Jindřicha Korutanského.⁷⁹⁷ První dvě Janovy potvrzovací listiny jsou polokonfirmacemi.⁷⁹⁸ V následujících letech je však příliš nežíval – do konce 20. let jsou známy jen dvě další.⁷⁹⁹ Od sklonku 20. let přichází jejich strmý nárůst, kdy překonávají počet klasický confirmací bez dalších přívěšků. S nástupem Karla IV. jejich proud ustává a během jeho vlády se vyskytují sporadicky. Polokonfirmace byla vydána jen pro Cheb roku 1348,⁸⁰⁰ v téže roce pro Louny,⁸⁰¹ o čtyři roky později znovu pro Louny⁸⁰² a potom až roku 1370 pro Most.⁸⁰³ Opět o něco častěji vznikaly za vlády Karlova následníka, ale nejsou tak frekventované, jako v letech panování Jana Lucemburského. Koncentrují se převážně do období do roku 1400, kde se nachází šest takových příkladů – pokaždé šlo o jiné příjemce.⁸⁰⁴ Nejčastěji vydával Václav polokonfirmace v 90. let 14. století. Po roce 1400 již přichází jen jediná.⁸⁰⁵

Celkově jsou ve studovaném materiálu zastoupeny 24%, při zohlednění jen doby předhusitské (1310-1419) potom 22%. Byly tak využívány zhruba stejně jako v potvrzovacích listinách pro moravské příjemce,⁸⁰⁶ ale jejich časové rozvržení bylo jiné než pro Čechy, neboť na Moravě četnost jejich užívání během 14. století stoupala.⁸⁰⁷

Polokonfirmace nebyly v žádném vztahu k insertním nebo bezinsertním confirmacím. Insertní confirmace přicházejí jako polokonfirmace i jako jednoduché potvrzovací listiny a naopak.

III.2.4 Relátoři confirmačních listin

S osobou relátorů se poněkud vracím ke confirmačnímu řízení. Mají zde však své místo, neboť budu hovořit jen o českém materiálu.

⁷⁹⁶ *CIM II.*, č. 61.

⁷⁹⁷ *CIM II.*, č. 85, 86.

⁷⁹⁸ *CIM II.*, č. 92, 98.

⁷⁹⁹ *CIM II.*, č. 103, 139.

⁸⁰⁰ *CIM II.*, č. 257.

⁸⁰¹ *CIM II.*, č. 278.

⁸⁰² *CIM II.*, č. 318.

⁸⁰³ *CIM II.*, č. 435.

⁸⁰⁴ *CIM I.*, č. 104; *CIM II.*, č. 620, 653, 670, 671, 715.

⁸⁰⁵ *CIM I.*, č. 131.

⁸⁰⁶ Lenka Martínková, *Zeměpanské confirmační a konsensní listiny*, s. 19.

⁸⁰⁷ *Tamtéž*, s. 163.

V Karlových konfirmacích se relační poznámka objevuje jen málo – lze ji zachytit jen na osmi listinách. Pokaždé jde o jinou osobu. Poprvé se tak stalo na konfirmaci pro Litoměřice z roku 1348, kdy byl relátorem nejmenovaný kancléř. Tento úřad tehdy vykonával Mikuláš Luckův z Brna.⁸⁰⁸ Podruhé se relační poznámka vyskytla na konfirmaci pro Ústí nad Labem roku 1349, kdy je v ní jmenován Zbyněk Zajíc z Házmburka.⁸⁰⁹ Vedle něj přichází dvorský sudí,⁸¹⁰ Jan ze Středy,⁸¹¹ Dětrich biskup mindenský,⁸¹² pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi⁸¹³ a Ondřej z Dubé.⁸¹⁴ Jednou se objevuje mandační poznámka, v níž vystupuje panovník.⁸¹⁵

Hojněji se s relátory setkáváme v konfirmacích vydaných Václavem IV. Nejčastěji v nich vystupoval podkomoří Zikmund Huler, který měl ze své funkce ke královským městům nejblíže. Všechny ostatní relátory objevivší se v konfirmacích překonával svou aktivitou – doložen je tu osmkrát.⁸¹⁶ Jeho účast v konfirmačních procesech se téměř kryje s jeho výskytem v relačních poznámkách – přichází v letech 1387-1405 (dominují v nich do roku 1396 písemnosti pro královská města),⁸¹⁷ na potvrzovacích listinách v letech 1387-1401. V první z nich, pro Ostrov z roku 1387,⁸¹⁸ vystupuje jako referent, později vždy jako relátor. V letech 1389-1395 je výhradním relátorem zkoumaných potvrzovacích listin.⁸¹⁹ Vystupuje v nich i později, to už ale nikoliv výhradně. Daleko méně přichází v konfirmacích pro moravské příjemce.⁸²⁰

Opakovaně je v relační poznámce zmiňován již jen Ješek Čůch ze Zásady: na dvou konfirmacích vydaných roku 1398 společně pro Dvůr Králové a Trutnov.⁸²¹ Ješek působil jako relátor Václavových listin hlavně v 90. letech 14. století, vyskytuje se na listinách pro úřad desk dvorských, nebo pro městské příjemce.⁸²²

Jména ostatní relátorů se na konfirmačních listinách pro sledované příjemce objevila vždy jen jednou, ačkoliv šlo často o osoby, které byly ve Václavově kanceláři poměrně

⁸⁰⁸ Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři*, s. 24.

⁸⁰⁹ *CIM II.*, č. 281.

⁸¹⁰ *CIM II.*, č. 321.

⁸¹¹ *CIM II.*, č. 343.

⁸¹² *CIM II.*, č. 378.

⁸¹³ *CIM II.*, č. 431.

⁸¹⁴ *CIM II.*, č. 435.

⁸¹⁵ *CIM II.*, č. 337.

⁸¹⁶ *CIM II.*, č. 620, 633, 656, 665, 668, 671, 715, 744.

⁸¹⁷ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 460.

⁸¹⁸ *CIM II.*, č. 620.

⁸¹⁹ V letech 1389-1394 jej v konceptní části poznámky doplňuje vždy Vlachník z Weitmile

⁸²⁰ Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 106.

⁸²¹ *CIM II.*, č. 713, 714.

⁸²² Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 472

aktivní a jejichž jméno je doloženo na poměrně velkém množství jeho listin (kde se již ale nejednalo o konfirmace).

Výjimečně vystupoval v roli relátora vévoda Jindřich VIII. Břežský. Je doložen na dvou listinách. Kromě chebské konfirmace⁸²³ ještě v listině z roku 1384 pro hildesheimského biskupa.⁸²⁴

Ondřej z Dubé se vyskytuje v poznámkách Václavových listin v letech 1379-1381 a 1384 jen v deseti kusech.⁸²⁵ Jedním z nich je i potvrzovací listina pro Litoměřice z roku 1379.⁸²⁶

Kancléř Jan z Jenštejna vystupuje v relačních poznámkách v letech 1379-1382 většinou v listinách do říše týkajících se církevních záležitostí.⁸²⁷ Spíše výjimečná je z tohoto hlediska konfirmační listina pro SMP z roku 1379, kde se s ním setkáváme.⁸²⁸

Jindřich Škopek z Dubé byl činný jako relátor v letech 1381-1395. Tehdy patřil k neaktivnějším z nich. Zhruba do roku 1390 převládají české záležitosti.⁸²⁹ Do této první fáze zapadá jeho účast na vydání konfirmační listiny pro Loket roku 1382.⁸³⁰

Těma z Koldic se v relační poznámce se objevuje v letech 1378-1383, a to v listinách pro příjemce jak z říše, tak z Čech.⁸³¹ Ve studovaném materiálu přichází jen jednou, v potvrzovací listině pro Pirnu z roku 1382.⁸³²

Kunát Kaplír se v relačních poznámkách nacházel v letech 1385-1392. Do roku 1387 převládají říšské záležitosti, potom české.⁸³³ Vystoupil na jedné konfirmaci z roku 1388 určené pro Most.⁸³⁴

Václav Králík z Buřenic působí jako relátor v letech 1395-1413. Vystupuje velmi často. Až do roku 1400 se objevuje převážně v říšských záležitostech.⁸³⁵ V konfirmačních listinách jej lze najít jen jednou – roku 1399.⁸³⁶ Společně s Ješkem Čůchem ze Zásady přerušuje výhradní relátorské působení Zikmunda Hulera v konfirmačních listinách.

⁸²³ *CIM II.*, č. 556.

⁸²⁴ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 456.

⁸²⁵ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 459.

⁸²⁶ *CIM II.*, č. 559.

⁸²⁷ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 461.

⁸²⁸ *CIM I.*, č. 98.

⁸²⁹ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 459.

⁸³⁰ *CIM II.*, č. 583.

⁸³¹ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 462.

⁸³² *CIM II.*, č. 585.

⁸³³ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 461.

⁸³⁴ *CIM II.*, č. 625.

⁸³⁵ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 457.

⁸³⁶ *CIM II.*, č. 719 (Cheb).

Konrád z Vechty se v relační poznámce vyskytuje od roku 1400 až do roku 1416. Ačkoliv byl v této době jedním z neaktivnějších relátorů,⁸³⁷ ve zkoumaných potvrzovacích listinách se objevil jen jednou: v konfirmaci pro České Budějovice roku 1407.⁸³⁸

Lacek z Kravař přichází v relační poznámce v letech 1407-1412.⁸³⁹ Pokud jde o konfirmace, je doložen v této roli v potvrzení podkomožského rozsudku pro města žateckého kraje z roku 1407.⁸⁴⁰

Jako referent se objevuje Mikuláš Augustinův z Okoře na jedné konfirmaci z roku 1413.⁸⁴¹ Jako relátor působil v letech 1404-1415.⁸⁴²

Nejsilnější se, pokud jde o konfirmace, jeví role Zikmunda Hulera. Byl královským podkomožím, a tudíž je tento závěr poměrně logický. Nebudeme pochybovat, že i druhá významná postava zastávající v době tento úřad bezprostředně před husitskými válkami, Konrád z Vechty, se musela dostávat do kontaktu s potvrzovacími listinami. V době jeho působení u dvora je ale velké množství konfirmací zachováno jen v opisech, kde jsou kancelářské poznámky obsaženy výjimečně.

III.2.5 Panovnický itinerář a konfirmační listiny

Připojme několik poznámek k souvislostem panovnického itineráře a potvrzovacích listin.⁸⁴³ Čeští panovníci své konfirmační listiny pro česká města většinou vydávali ve svém sídle – v pražské rezidenci. Jen menšina konfirmací byla vystavena jinde. Na poměrně široké spektrum míst vydání odkazují Janovy potvrzovací listiny, což není překvapivé. Ještě upozorním na zvláštní případy, kdy byla potvrzovací listina vydána na místě zvláště odlehlém od české hranice a kdy městští vyslanci museli putovat dlouhé dny, ba dokonce týdny, než

⁸³⁷ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 471.

⁸³⁸ *CIM II.*, č. 812.

⁸³⁹ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 462-463.

⁸⁴⁰ *CIM II.*, č. 819.

⁸⁴¹ *CIM I.*, č. 131 (SMP).

⁸⁴² Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 468.

⁸⁴³ K itineráři českých panovníků viz Ivan Hlaváček, *Studie k diplomatice Václava IV. Itinerář*, ČsČH 10, s. 64–94; tentýž, *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho radě a itineráři*, AUC Philosophica et historica. Monographia CXXXVII, 1991, s. 43–46; Jakub Pavel, *Studie k itineráři Karla IV.*, Historická geografie 2, 1969, s. 38–78; Karlův itinerář je nejnověji zpracováván badateli pracujícími na MGH-Constitutiones jeho doby, pracovní verze k dispozici na webových stránkách Regest imperii; Ivan Hlaváček, *Zum Itinerar Karls IV. vor der Erlangung der Königswürde*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 39-41; tentýž, *Zentralörtliche Funktion Prags während der Luxemburgerzeit*, in: *tamtéž*, s. 85-90; tentýž, *Die Grenze des böhmischen Staates im Spiegel des Itinerars der späten Přemysliden und Luxemburger unter besonderer Berücksichtigung der böhmisch-bayerischen Grenze in der Luxemburgerzeit*, in: *tamtéž*, s. 97-105; tentýž, *The Itineraries of the Bohemian Luxemburgs*, in: *tamtéž*, s. 117-124; tentýž, *Überlegungen zur Erfassung und Erforschung des Raumes im Böhmen des 14. und 15. Jahrhunderts. Zu den Auswertungsmöglichkeiten der spätmittelalterlichen böhmischen Itinerare – Einige Glossen zum Problem*, in: *tamtéž*, s. 223-232; tentýž, *Die Rolle der böhmisch-mährischen Städte, Burgen und Klöster im Itinerar der Luxemburger (1311-1419)*, in: *tamtéž*, s. 275-286.

královský dvůr na cestách dostihli. Byl to případ dvou kladských listin vydaných v Saint-Hubert,⁸⁴⁴ plzeňské a nymburské konfirmace vydané v Lucemburku.⁸⁴⁵ Vedle toho se jako místo vydání konfirmací objevuje několik českých měst: Poděbrady,⁸⁴⁶ Louny,⁸⁴⁷ Brno⁸⁴⁸ a Chomutov.⁸⁴⁹ Konfirmace pro pražská města vznikaly, až na jednu výjimku,⁸⁵⁰ v Praze a tam také byla zlistiněna většina Janových potvrzovacích kusů pro zkoumané příjemce.⁸⁵¹

V místech vydání Karlových konfirmací ještě zřetelněji převládá Praha.⁸⁵² Vedle ní se v několika případech objevují Drážďany,⁸⁵³ Řezno,⁸⁵⁴ Altenburg,⁸⁵⁵ Donaustauf⁸⁵⁶ a Domažlice. V Altenburku, Donaustaufu a Řezně byly vydány konfirmace pro Cheb, v případě posledních dvou to bylo na cestě z Karlovy první italské jízdy. Dvě listiny v Domažlicích byly vydány pro toto město.⁸⁵⁷ Představují výjimečný případ konfirmačních listin (kromě pražských měst), kdy byla konfirmace vydána v tom městě, které bylo zároveň jejím příjemcem.

Pestrou paletu míst vydání konfirmačních listin lze sledovat u Václava IV. Stále dominuje Praha. Všechny konfirmace pro pražská města vydal zde. I pokud jde o venkovská královská města, v Praze se zlistiňovalo nejčastěji.⁸⁵⁸ Vedle toho přicházejí častěji i jiné lokality. Přesněji řečeno šlo o další panovníkovy rezidence, v nichž se především v druhé polovině své vlády zdržoval poměrně hojně.⁸⁵⁹ Kromě Karlštejna⁸⁶⁰ a také Křivoklátu⁸⁶¹ panovník vydával své konfirmace na Žebráku. Poprvé roku 1392, naposledy v roce 1407. V těchto letech tu vzniká takřka jedna třetina jeho potvrzovacích listin.⁸⁶² V Norimberku

⁸⁴⁴ *GGG I.*, s. 55, 56

⁸⁴⁵ *CIM II.*, č. 114, 149.

⁸⁴⁶ *CIM II.*, č. 98, 103.

⁸⁴⁷ *CIM II.*, č. 100.

⁸⁴⁸ *GGG I.*, č. 49.

⁸⁴⁹ *CIM II.*, č. 176.

⁸⁵⁰ *CIM I.*, č. 44 – šlo o Janovu potvrzovací listinu z roku 1342 vydanou v Diedenhofenu.

⁸⁵¹ 19 ze 27 kusů pro královská venkovská města. Zcela to nesouhlasí se situací na Moravě, kde sice v první polovině jeho vlády dominují jako místa vydání konfirmací pro moravské příjemce Praha a Brno, ve druhé polovině jeho panování však již převládají zahraniční lokality (Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 18).

⁸⁵² Stejně je tomu i pro moravské příjemce (Lenka Martínková, *zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 18).

⁸⁵³ *CIM II.*, č. 281; *CIM I.*, č. 51, 52.

⁸⁵⁴ *CIM II.*, č. 345, 347, 350.

⁸⁵⁵ *CIM II.*, č. 283.

⁸⁵⁶ *CIM II.*, č. 343.

⁸⁵⁷ *CIM II.*, č. 290, 291.

⁸⁵⁸ Totéž platí pro moravské příjemce jeho konfirmací (Lenka Martínková, *zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 18).

⁸⁵⁹ Viz Ivan Hlaváček, *Hof und Hofführung Wenzels IV. (1376-1419)*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, s. 233-259.

⁸⁶⁰ *CIM II.*, č. 671.

⁸⁶¹ *CIM II.*, č. 630, 633.

⁸⁶² *CIM II.*, č. 653; *GGG I.*, s. 264; *CIM II.*, č. 656, 71, 713, 714, 819.

vydal Václav dvě chebské confirmace.⁸⁶³ Jednou přichází Žatec, kde vznikla confirmace pro toto město.⁸⁶⁴ Je to třetí a poslední případ potvrzovací listiny, která byla vydána ve městě, jež bylo také jejím příjemcem.

Některých z výše zmíněných míst vydání si všimneme v části věnované jednotlivým confirmacím z hlediska jejich příjemců. Na tomto místě je možné konstatovat, že blízkost panovníka při zisku confirmačních listin nehrála pro česká venkovská města až na výjimky podstatnější roli. Zpravidla se městské delegace vydávaly za panovníkovým dvorem dlícím nejčastěji v Praze. Jinak tomu bylo u pražských měst, která to ke králi obvykle nemívala daleko, a tudíž jejich confirmace většinou vznikaly zde. Někdy ale města mohla využívat výskytu panovníka alespoň poblíž jejich mateřského města. Tušíme to v několika případech Janových a Karlových confirmací, které budou zmíněny u svých příjemců. Za Václava tento postup připadal v úvahu již méně.

III.2.6 Jazyk confirmačních listin

Výše jsem zevrubně pojednal o jazykovém charakteru panovníckých písemností městům v předhusitské době. Leccos jsem už z tohoto hlediska vyslovil a v přiložených grafech ukázal i o confirmacích. Řeč byla o confirmacích jako o jedné z posledních výsep latiny, kde tento jazyk i za Václava IV. dominoval.

I když Janova observační listina pro Cheb z roku 1322 byla koncipována německy,⁸⁶⁵ mezi confirmace němčina takřka nepronikla. Až na jednu byly všechny psány latinsky. Jedinou německou confirmaci vystavil Jan pro SMP, v níž potvrdil usnesení městské rady.⁸⁶⁶ Toto období lze tedy v oblasti confirmačních listin pokládat prakticky za jazykově homogenní.

Za Karla IV. se mezi confirmačními listinami objevují pouze dva německé kusy – oba byly určeny pro Cheb.⁸⁶⁷ Vedle dvou německých obdrželo město od Karla ještě šest latinských confirmací. Druhá německá confirmace z roku 1355 náleží do série čtyř potvrzovacích listin, které Karel vydával městu po své římské korunovaci. Ostatní tři byly psány latinsky, včetně všeobecné confirmace.⁸⁶⁸ V závěru Karlovy vlády přichází ještě Václavova německá confirmace pro téhož příjemce, kterou vydal nedlouho po své korunovaci

⁸⁶³ *CIM II.*, č. 531, 556.

⁸⁶⁴ *CIM II.*, č. 763.

⁸⁶⁵ *CIM II.*, č. 123.

⁸⁶⁶ *CIM I.*, č. 38.

⁸⁶⁷ *CIM II.*, č. 283, 350.

⁸⁶⁸ *CIM II.*, č. 343, 345, 347.

římským králem.⁸⁶⁹ Pro ostatní města jsou potvrzovací listiny vystavovány latinsky, včetně těch, kde se již jiné německé písemnosti objevily – jako bylo např. SMP.

Častěji se lze setkat s německými potvrzovacími listinami v letech 1378-1419. Mezi jejich příjemci vystupuje ale poměrně ohraničená skupina měst. V první řadě jen nutno uvést Cheb, kde to nepřekvapuje, víme-li, že za Václava byl příjemcem výhradně německých písemností.⁸⁷⁰ Dále SMP, které obdrželo dvě německé⁸⁷¹ a jednu latinskou konfirmaci.⁸⁷² Kromě Chebu přicházejí německé potvrzovací listiny také v sousedním městě regionu – Karlových Varech.⁸⁷³ Již převažující německý charakter měly panovnické písemnosti pro Most, takže ani tady konfirmace psaná německy nebudí zvýšenou pozornost.⁸⁷⁴ Německá je potvrzovací listina pro věnná města (Hradec Králové, Vysoké Mýto, Poličku, Chrudim a Jaroměř) z roku 1395,⁸⁷⁵ pro kladský Landek⁸⁷⁶ a České Budějovice.⁸⁷⁷ Ve všech případech šlo o města, kde němčina pronikala do panovnických písemností. Snad jen s výjimkou věnných měst, kde kromě Hradce Králové a Vysokého Mýta nejsou německé kusy doloženy. Je příznačné, že konfirmaci pro věnná města vydala královská kancelář roku 1395, tedy v době největšího vzestupu němčiny, jak jsme jej výše pozorovali na panovnických dokumentech pro královská města. Podle listinného formuláře (listina se dochovala v českém překladu) lze také domažlickou konfirmaci z roku 1395 zařadit mezi německé.⁸⁷⁸

Úhrnem se jednalo o necelou třetinu všech konfirmačních listin doby vlády Václava IV. Poprvé se vyrovnává poměr latinských a německých konfirmací na straně jedné a poměr všech latinských a německých panovnických listin pro města. Německé písemnosti totiž celkově tvoří zhruba 37% všech kusů pro města v době vlády Václava IV. a podobný poměr vykazují i německé konfirmace vůči ostatním potvrzovacím listinám. Česky psané konfirmační listiny se objevují až v pohusitské době.

Pro léta 1310-1419 platí, že více než čtyři pětiny (přesně 85%) zkoumaných konfirmačních listin byly psány latinsky. Cca 13 % jich bylo koncipováno německy. Zbytek se nedochoval plnotextově, nebo v původním znění, z něhož nelze s jistotou určit originální jazyk. Ve srovnání s potvrzovacími listinami pro moravské příjemce let 1310-1411 je tu

⁸⁶⁹ *CIM II.*, č. 531.

⁸⁷⁰ *CIM II.*, č. 531, 556, 719.

⁸⁷¹ *CIM I.*, č. 98, 131.

⁸⁷² *CIM I.*, č. 107.

⁸⁷³ *CIM II.*, č. 744.

⁸⁷⁴ *CIM II.*, č. 625.

⁸⁷⁵ *CIM II.*, č. 671.

⁸⁷⁶ *GGG I.*, s. 264.

⁸⁷⁷ *CIM II.*, č. 812.

⁸⁷⁸ *CIM II.*, č. 670.

výrazněji zastoupena němčina, neboť v moravské materii tvořila jen 5%, naproti tomu latina představovala v tamním prostředí se svými 92% naprosto dominantní jazyk těchto písemností.⁸⁷⁹

III.2.7 Konfirmační listiny podle příjemců⁸⁸⁰

Na následujících řádcích budou rozebrány potvrzovací listiny podle jednotlivých příjemců na pozadí přijatých panovnických písemností. Budu postupovat podle osvědčeného klíče – tedy podle měst v pořadí dochovaných panovnických písemností předhusitské doby.

Cheb byl v době předhusitské příjemcem 65 panovnických písemností,⁸⁸¹ z toho bylo 12 konfirmačních listin. Největšímu zájmu ze strany panovníka se mohlo město těšit v 50. letech 14. století, naopak jen jedinou písemnost obdrželo v následujícím desetiletí. Druhý vrchol panovnického zájmu o město přichází v 90. letech 14. století a třetí v posledním desetiletí Václavovy vlády. Z té doby je totiž dochován kopiář Václavových mandátů a missivů, které byly určeny pro město nebo v jeho prospěch a díky kterým se tak zvyšuje počet dochovaných kusů.⁸⁸²

I když chebský archiv⁸⁸³ patří k tomu nejbohatšímu, co je v Čechách k dispozici, ani on se nevyhnul během staletí citelným ztrátám, ačkoliv by se to vzhledem k mase dochovaného materiálu na první pohled ani nezdálo. Podle waldsassenské kroniky opata Gisilberta došlo v Chebu roku 1270 k velikému požáru, při němž zahynulo na 150 lidí, popelem lehla celá řada budov, včetně radnice – a tím pádem i radního archivu. Z doby před rokem 1270 se zachovala jen jediná listina: privilegium Přemysla Otakara II. ze 4. května 1266. Jím, jako první listinou, začínají různé pozdější soupisy. Že právě roku 1270 musela shořet řada listin, dokládá znění samotné Přemyslovy aprobace. Jde totiž o konfirmaci, v níž jsou potvrzovány starší výsady udělené městu vyjmenovanými panovníky.⁸⁸⁴

⁸⁷⁹ Lenka Martínková, *zeměpanské konfirmační a konsensní listiny*, s. 92.

⁸⁸⁰ Pokud jde o literaturu k jednotlivým městům, lze uvést jednak osmivazkové dílo Karla Kuči, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VIII*, Praha 1996-2008; dále *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, uspořádali Joachim Bahlcke, Winfried Eberhard, Miloslav Polívka, Praha 2001 – zde odkazy na literaturu; kromě toho ještě Jaromír Kubíček, *Bibliografie k dějinám měst České republiky*, Brno 1997; k městským archivům přehledně Miloslav Volf, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947.

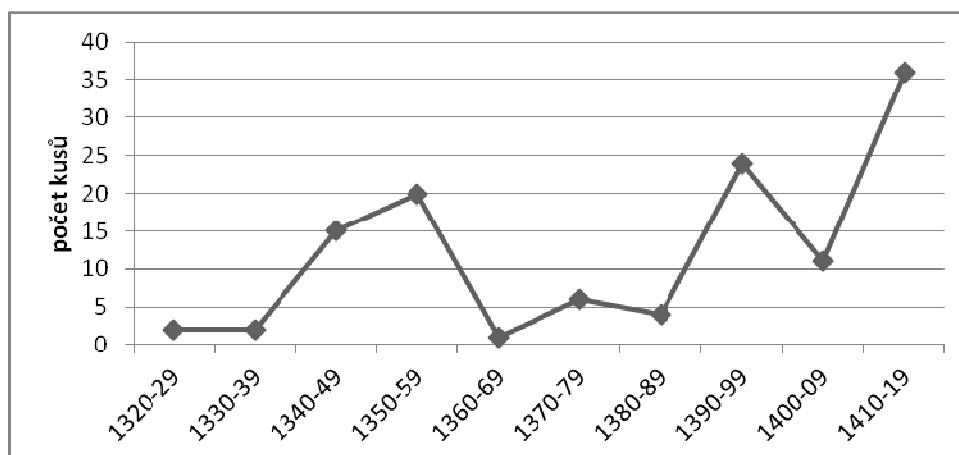
⁸⁸¹ Pokud připočteme i mandáty a missivy vydané Heinrichem Gradlem (viz následující pozn.), pak se dostaneme na číslo 121 kusů.

⁸⁸² Heinrich Gradl, *Aus dem Egerer Archive. Beiträge zur Geschichte Böhmens und des Reichs unter Karl, Wenzel und Sigmund*, MVGDB 28, 1890, s. 180-192; MVGDB 28, 1890, s. 384-391; MVGDB 29, 1891, s. 73-79; vedle toho přicházejí i další písemnosti, které nebyly otištěny v *CIM*: Heinrich Gradl, *Aus dem Egerer Archive. Beiträge zur Geschichte Böhmens und des Reichs unter Karl, Wenzel und Sigmund*, MVGDB 29, 1891, s. 376-386; MVGDB 30, 1892, s. 74-89.

⁸⁸³ Karl Siegel, *Die Kataloge des Egerer Stadtarchivs*, Eger 1900; Heribert Sturm, *Das Archiv der Stadt Eger*, Eger 1936; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 92-93.

⁸⁸⁴ Karl Siegel, *Das Egerer Stadtarchiv*, MVGDB 66, 1928, s. 83-91 (zde s. 83).

I. Panovnické písemnosti pro Cheb

První Janovou písemností pro Cheb byl slib dodržování jeho práv neboli observační listina.⁸⁸⁵ Než Cheb obdržel od tohoto panovníka potvrzení svých práv, uběhlo dalších 19 let, které byly vyplněny čtyřmi Janovými listinami.⁸⁸⁶ Roku 1341 král městu potvrdil jeho privilegia daná mu římskými králi a císaři i českými králi a zároveň Chebské připojil k obyvatelům českého království. Listina obsahuje zároveň konfirmační (*ratificamus, approbamus et confirmamus*), jak i observační formulí (*inviolabiliter observare*).⁸⁸⁷

Na další konfirmaci město čekalo jen dva roky. Vyvolal ji spor chebských obchodníků, kteří se měli po českém království pohybovat bez placení cel. Celní osvobození městu udělil roku 1266 Přemysl Otakar II.⁸⁸⁸ Nicméně na SMP narazili a dostali se tak s místními do konfliktu. Potvrzovací listinu tu vydal markrabě Karel. Nejprve rozhodl, aby Chebští zůstali u svých práv, která obdrželi od římských a českých králů. Karel je potom potvrzuje (*ratificamus et approbamus*) a zároveň je slibuje dodržovat (*volentes ipsas observare*); zvláště pak to privilegium, které Chebským zaručuje bezcelní pohyb v Království českém. Vydali-li by Pražané jakákoliv statuta proti výše dotčenému privilegium, mají být tato „*nullius esse roboris vel momenti*“.

Další potvrzovací listinu město obdrželo za krátký čas. Roku 1347, krátce po usednutí na český i říšský trůn, potvrdil městská privilegia nový panovník – Karel IV. Konfirmoval všechna privilegia, která mu římscí králové Rudolf a Albrecht I., čeští králové Přemysl Otakar

⁸⁸⁵ CIM II., č. 123.

⁸⁸⁶ CIM II., č. 124, 174, 175, 217.

⁸⁸⁷ CIM II., č. 226.

⁸⁸⁸ CIM II., č. 17.

II., Václav II., Jan i on sám jako markrabě moravský udělili. Plně je tu inserováno pět listin,⁸⁸⁹ další dvě jsou na výslovnou prosbu Chebských potvrzeny, ale neinserovány. Šlo o listinu římského krále Rudolfa⁸⁹⁰ a nespecifikovaný kus Jana Lucemburského. Inserované listiny římských králů zajišťovaly Chebským soudní kompetence a jejich příslušnost jen k městskému soudu. Privilegia českých králů byla pro město důležitá především kvůli celnímu osvobození v království. Jan roku 1322 navíc městu garantoval, že nebude muset platit berni a vyjmul jej z pravomocí královského podkomoří.⁸⁹¹

V následujících čtyřech letech byl Cheb příjemcem 13 panovnických dokumentů, z toho byly dvě confirmace. Hned následujícího roku mu Karel potvrdil držbu lesmistrovského úřadu,⁸⁹² roku 1349 mu confirmoval zápis svého otce ohledně soudního okrsku města.⁸⁹³ Byla to první německá confirmace pro Cheb. Byla vydána v durynském Altenburku, kdy se Karel po necelém roce přiblížil k Chebu.⁸⁹⁴ To mohlo být podpůrným důvodem jejího vydání, resp. mohlo jej spoluurčovat.

K následující confirmaci uplynulo jen šest let. Mezi tím bylo město příjemcem dalších 7 Karlových písemností.⁸⁹⁵ Po své císařské korunovaci byly Chebu, jako zastavenému říšskému městu, Karlem jeho listiny obnovovány, ale byl nadáván i novými právy. Roku 1355 přišlo do Chebu na jedenáct jeho písemností.⁸⁹⁶ Z toho čtyři představovaly potvrzovací listiny. Jako první vydal městu všeobecnou confirmaci, v níž potvrdil privilegia udělená římskými císaři a českými králi. Za jejich porušení vyměřil pokutu 100 hřiven zlata, z nichž polovina měla připadnout městu.⁸⁹⁷

Jen pět dní poté vydal Karel Chebu znovu všeobecnou confirmaci – tentokrát pečetěnou zlatou bulou, s císařským monogramem a subskripcí.⁸⁹⁸ Chebští mu nejspíše předložili písemnou suppliku.⁸⁹⁹ Potvrzeno a inserováno tu bylo šest listin. Porovnejme je s inserty Karlovy confirmace z roku 1347. Identicky tu přicházejí čtyři kusy,⁹⁰⁰ navíc je tu listina

⁸⁸⁹ Přemyslova listina z roku 1266, *CIM II.*, č. 17; Albrechtova listina z roku 1305, *CIM II.*, č. č. 79; Janova observace z roku 1322, *CIM II.*, č. č. 123; Janova confirmace z roku 1341, *CIM II.*, č. 226; Karlovo osvobození od cel z roku 1342, *CIM II.*, č. 239.

⁸⁹⁰ *CIM II.*, č. 32.

⁸⁹¹ *CIM II.*, č. 254.

⁸⁹² *CIM II.*, č. 257.

⁸⁹³ *CIM II.*, č. 283.

⁸⁹⁴ Viz Karlův itinerář na <http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf> (přístup 12.1. 2014).

⁸⁹⁵ *CIM II.*, č. 284, 285, 301, 302, 308, 309, 313.

⁸⁹⁶ *CIM II.*, č. 343-351, 354, 357.

⁸⁹⁷ *CIM II.*, č. 343.

⁸⁹⁸ *CIM II.*, č. 345.

⁸⁹⁹ „*oblata peticio contineret*“.

⁹⁰⁰ *CIM II.*, č. 32, 226, 17, 79, 123.

Jindřicha VII., v níž potvrzoval dědické právo v případě odsouzení měšťana za vraždu.⁹⁰¹ Žádná nebyla. Závěrem dispozice je zdůrazněna ještě část Rudolfova privilegia týkající se rozdělení soudních pokut u těžkých zločinů.⁹⁰²

Ve stejné sérii Karel městu potvrdil ještě držbu lesmistrovství a také hradu Žeberka.⁹⁰³

Po několika na panovnická privilegia bohatých letech, kdy byl Cheb v poměrech českého království privilegován vysoce nadprůměrně, přišla po roce 1355 hubenější léta. Odtud do konce Karlova života město obdrželo již jen osm panovnických písemností.⁹⁰⁴ Z toho byla jedna confirmace, kterou vydal mladý Václav IV. krátce po své korunovaci římským králem v Cáchách.⁹⁰⁵ I tady byla motivace zřejmá. Byl jí nástup nového panovníka v říši, kam Cheb patřil, i když byl v dlouhodobé zástavě českých králů.

Jakmile se Václav stal jediným vládnoucím panovníkem v Čechách, znovu Chebu confirmoval jeho privilegia. Došlo k tomu roku 1379. Nešlo ale tentokrát o všeobecnou confirmaci, jako roku 1377 nebo po Karlově císařské korunovaci. V Norimberku tehdy městu potvrdil Albrechtovu listinu na výroční trh.⁹⁰⁶ Nebyla tu však inserována, nýbrž jen několika slovy v závěru dispozice shrnut její obsah. V koroboraci je ohlášena pečeť římského krále.⁹⁰⁷

Ani za Václavovy vlády si Cheb nemohl stěžovat na nepřízeň panovníka. Stále do města proudí množství panovnických písemností. Z confirmačních listin je vystavena již jen jediná.⁹⁰⁸ Václav ji vydal roku 1399 a potvrdil v ní na žádost Chebských Karlovu listinu na hrad Žeberk.⁹⁰⁹

Jak již bylo řečeno, po roce 1400 počet panovnických písemností adresovaných městu dále stoupá – v naprosté většině jde ale o písemnosti správního charakteru: mandáty a ještě častěji missivy, které jen dokládají frekvenci kontaktů panovníka s městem, jakkoliv ani zde není nepochybně k dispozici kompletní původní materie.

V celkovém úhrnu byl Cheb v každém případě výjimečným příjemcem. Štědrostí panovníků vyjadřovanou v množství vydávaných privilegií se spíše blíží říšskému prostředí (jehož součástí ostatně stále byl⁹¹⁰), než skromnějším českým podmínkám. Viděli jsme, že důvody k vydávání confirmací ležely vesměs ve vnějších okolnostech. Jednak ve změnách

⁹⁰¹ *CIM II.*, č. 95.

⁹⁰² *CIM II.*, č. 32.

⁹⁰³ *CIM II.*, č. 347, 350. Lesmistrovství, jak výše uvedeno, potvrzoval Karel již roku 1349 (*CIM II.*, č. 283).

⁹⁰⁴ *CIM II.*, č. 365, 369, 383, 424, 432, 434, 531, 544.

⁹⁰⁵ *CIM II.*, č. 531.

⁹⁰⁶ *CIM II.*, č. 81.

⁹⁰⁷ *CIM II.*, č. 556.

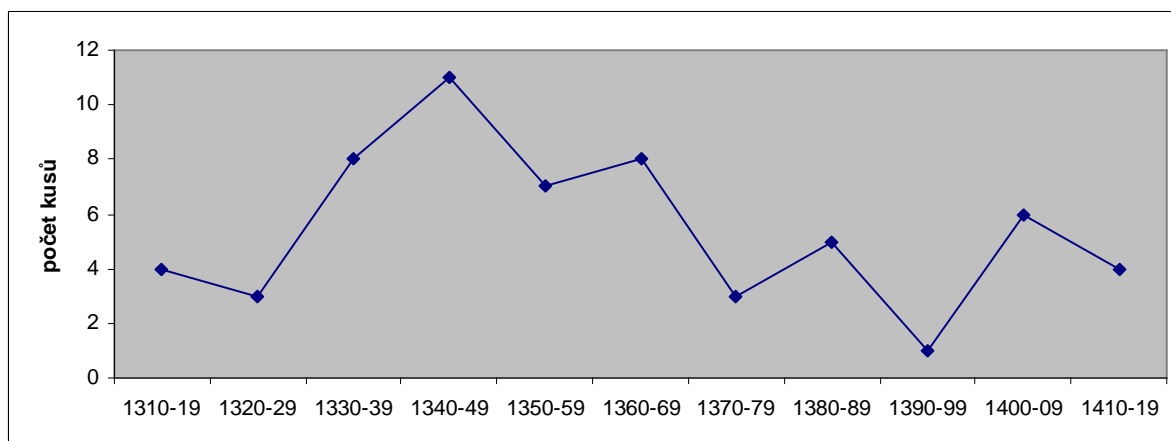
⁹⁰⁸ *CIM II.*, č. 719.

⁹⁰⁹ *CIM II.*, č. 350.

⁹¹⁰ Roku 1417 listinou vydanou v Kostnici městu potvrdil jeho privilegia římský král Zikmund, *CIM II.*, č. 870.

panujících českých králů, ale také římských panovníků. Protože oba tituly po druhou polovinu 14. století splývaly v jedné osobě, hromadilo se tak v chebském městském archivu značné množství panovnických listin i mandátů. Karel IV. městu pravděpodobně vždy vycházel vstříc a vydával mu listiny i konfirmace v sériích. Z nich se nejvýše řadí Karlova císařská konfirmace vydaná podle vzoru slavnostních císařských privilegií. Jak výše řečeno, důvodem pro vydání konfirmace byl rovněž obchodní spor se staroměstskými. Neumím odpovědět na otázku, proč Chebští nežádali na Václavu IV. vydání všeobecné konfirmace. Jistě, disponovali onou z roku 1376, tu však vydával z titulu římského krále.⁹¹¹ Leč byl také korunovaným českým králem, což bylo pravděpodobně považováno dostačující i pro období jeho samostatné vlády, a tak potvrzení nebylo opakováno. Tehdy vydal městu dvě dílčí konfirmace. Že se krátkodobě požadavky města v potvrzování privilegií příliš nelišily, jsem ukázal na složení insertů potvrzovacích listin z let 1347 a 1355, které bylo téměř shodné.

II. Panovnické písemnosti pro SMP

Téměř stejným počtem písemností jako Cheb bylo v době předhusitské privilegováno SMP. Bylo příjemcem 62 kusů, z toho bylo 10 konfirmací. Nejvíce panovnických písemností město obdrželo ve 40. a 60. letech 14. století, ale na poměrně vysoké úrovni se jejich počet držel po celou dobu vlády Karla IV. O něco klesá za panování Václava IV. Nejnižší úrovně dosahuje v 90. letech 14. století.⁹¹²

⁹¹¹ Odkazuje na to obrat „von romischer kuniglicher mechte“, ale i zdůraznění vydání listiny po frankfurtské volbě a císařské korunovaci římským králem, stejně jako souhlas kurfiřtů s jejím vydáním (*CIM II.*, č. 531).

⁹¹² K městskému archivu viz Božena Kubíčková, *Archiv hlavního města Prahy. Dějiny*, Documenta Pragensia 15, 1997, s. 541–619 (zde s. 543-548).

Janův první listinný kontakt s městem představovala právě potvrzovací listina, která byla městu vydána roku 1316.⁹¹³ Jan v ní po suplice přednesené Staroměstskými potvrdil všechna privilegia udělená českými králi a zároveň slíbil nepostupovat proti obsahu těchto privilegií („*promittentes ... nullam iniuriam vel violenciam contra seu preter formam iuris irrogare*“).

Neuplynuly ani tři roky a město obdrželo další konfirmační listinu. Předcházely tomu ještě dvě panovnické písemnosti.⁹¹⁴ Samotnou konfirmaci uvedla v život účast Staroměstských na protikrálovském odboji a následné vyrovnání s panovníkem. Na znamení smíření král městu vydal listinu, v níž mu potvrdil práva pražských Němců, která naposledy předtím konfirmoval Přemysl Otakar II.⁹¹⁵

20. a 30. léta vyplnily další panovnické písemnosti, v tom také několik odpuštění berní.⁹¹⁶

Roku 1340 Jan potvrdil SMP radní ustanovení provedené z rozkazu Karla, které se týkalo dohledu nad mlynáři. Šlo zároveň o první německou konfirmaci pro město. Zajímavý je konfirmační formulář, který neobsahuje běžná slovesa, ale potvrzení je vyjádřeno slovy „*das der selbe brief volle chraft habe, und ganz und stee ewicklich beleib*“. V naráci je zmíněna suplika Staroměstských, v níž je naopak zahrnuta žádost o potvrzení („*das vuer uns sint chomen unser lieben getrewen ... , den si durch gemainen nucz habent lazzen schreiben, als wir oft geboten haben ... [insert] ... und haben uns gepeten, das wir den selben brief ... bestetigen*“).⁹¹⁷

Počátkem 40. let do města plynulo několik panovnických listin.⁹¹⁸ Byly mezi nimi i dvě další konfirmace. Nejprve Jan v lotrinském Thionsville potvrdil SMP nařízení Karlovo, jímž konfirmoval radní statut proti norimberským kupcům. Karlova listina tu byla inserována.⁹¹⁹ Zatímco Karel (v listině, již Jan inseroval) statut nepotvrdil, ale slíbil jim v jeho provedení pomáhat, Jan jej přímo potvrdil. Šlo nejspíš pro město o klíčovou záležitost, když městští vyslanci vážili nejprve cestu k markraběti Karlovi a potom i pro konfirmaci stovky kilometrů na západ, ke dvoru jeho otce.⁹²⁰

Druhou konfirmaci představuje Karlova listina z roku 1343 potvrzující starší Janův kus z roku 1341, v němž osvobodil všechna královská města od berně a jiných platů příslušných

⁹¹³ *CIM I.*, č. 9.

⁹¹⁴ *CIM I.*, č. 10, 11.

⁹¹⁵ *CIM I.* č. 12.

⁹¹⁶ *CIM I.*, č. 13, 15, 16, 20, 21, 23, 26, 30, 35-37.

⁹¹⁷ *CIM I.*, č. 38.

⁹¹⁸ *CIM I.*, č. 39, 40, 41, 43.

⁹¹⁹ *CIM I.*, č. 43.

⁹²⁰ *CIM I.*, č. 44.

do královské komory na sedm let, tedy až do roku 1348.⁹²¹ Jedná se o polokonfirmaci. V závěru dispozice je ale v rozporu se jmenovaným insertem SMP, které je zvlášť osvobozeno od platů na dva roky. Dodejme jen, že za další dva roky, kdy skončila platnost tohoto moratoria, vydal Karel městu další osvobození, tentokrát na pět let. Je to poměrně zvláštní, neboť tehdy ještě mělo být v platnosti Janovo generální osvobození na sedm let, které Karel konfirmoval.⁹²² Vraťme se ale ke Karlově konfirmaci z roku 1343. Kromě zmíněných osvobození v ní také slíbil zachovávat (*conservare*) město v jeho právech, dokud mu neudělí „*ius scriptum seu redactum in scriptis perpetuis*“. Jinými slovy tu sliboval vydání potvrzovací listiny.⁹²³

Té se město dočkalo v roce 1348.⁹²⁴ V ní Karel potvrdil všechna práva a privilegia udělená městu předchozími českými králi. Již výše bylo poukázáno na shody vnitřního formuláře tohoto kusu s Janovou konfirmací roku 1316.⁹²⁵ Listiny sice nebyly inserovány, ale v dispozici se praví, že mají mít platnost, jako by byly inserovány. Závěr listiny doplňuje kasační formule: vydal-li nebo vydá-li někdy listiny, které by byly na škodu SMP, potom tyto všechny „*cassamus, irritamus, annullamus ac nanes, cassas et vanas nulliusque vigoris seu momenti esse volumus*“.

Hned následujícího roku Karel potvrzuje SMP starodávny obyčej, že příchozí kupci se mají považovat za hosty. Jedná se o velmi stručnou listinu. Onen „starodávny obyčej“ spočíval v tom, že do té doby byli kupci z českých královských měst považováni za domácí a mohli tak využívat statutu domácích obchodníků včetně jejich privilegií.⁹²⁶ To byla poslední Karlova konfirmace pro město. Stejně jako pro jiná česká města nejspíš neobnovoval svá privilegia po císařské korunovaci. Do konce své vlády vydal Staroměstským ještě 16 písemností.⁹²⁷ Jednu vydal ještě za Karlova života Václav IV.⁹²⁸

Po jeho nástupu na český trůn se SMP spolu s Chebem a Litoměřicemi stalo nejčasnějším příjemcem jeho potvrzovacích listin. Stejně jako pro další dvě města ji vydal roku 1379. Potvrdil městu všechna jeho privilegia obdržaná od Karla IV. a jeho předchůdců. Konfirmované kusy nebyly inserovány.

⁹²¹ *CIM I.*, č. 42.

⁹²² Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger*, s. 421.

⁹²³ *CIM I.*, č. 45.

⁹²⁴ *CIM I.*, č. 51.

⁹²⁵ *CIM I.*, č. 9.

⁹²⁶ Jaroslav Mezník, *Praha*, s. 63.

⁹²⁷ *CIM I.*, č. 57, 59, 60, 61, 66, 68, 69, 76, 77, 80, 81, 82, 86, 87, 89, 96.

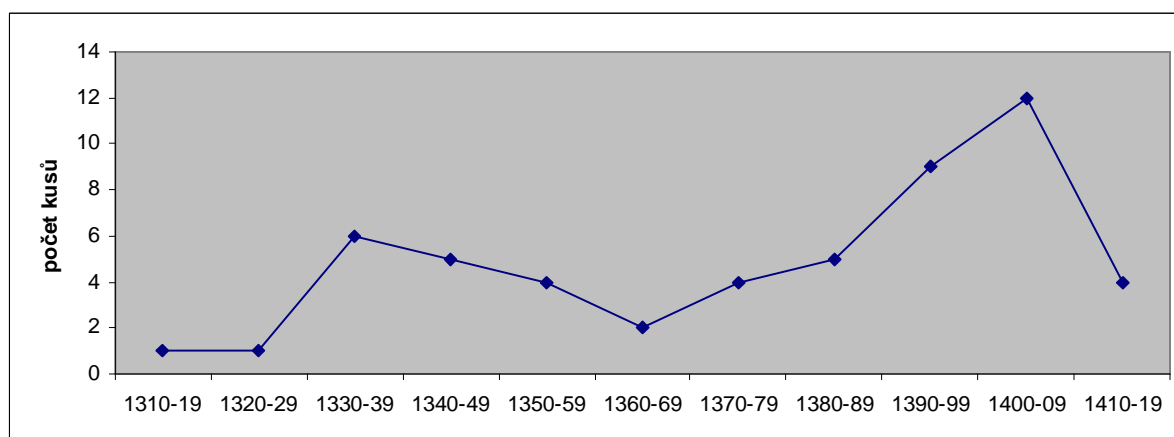
⁹²⁸ *CIM I.*, č. 95.

Na počátku Václavovy vlády město obdrželo ještě jednu confirmaci. Bylo to roku 1385. Václav tu SMP potvrdil předzakládací listinu NMP,⁹²⁹ v níž jsou Staroměstští ubezpečováni, že jim založením NMP nevznikne žádná škoda. Kromě této listiny obecně potvrdil i všechna ostatní královská privilegia.⁹³⁰

Po letech, kdy město přijalo devět panovnických písemností,⁹³¹ se dočkalo ještě jedné confirmace v závěru jeho vlády. Byla v lecčems specifická. Její hlavní náplní totiž nebylo potvrzení privilegií. Václav tu sice potvrdil všechna městu daná privilegia Karlem a jeho předchůdci, ale podstatné spočívalo v jiných ustanoveních. Václav odpustil městu placení daní na 10 let a učinil ještě další ústupky. Hlavně ale změnil způsob sázení rady. Listina byla vydána v době prudkých sporů mezi jednotlivými radními frakcemi a také národnostních rozmíšek. S novým způsobem sázení rady se ale Staroměstští neztotožňovali a došlo tak k bezprecedentnímu kroku. Listinu si odmítli ponechat a po určité době ji vrátili panovníkovi, přesněji řečeno k rukám podkomořího Hájka z Hodětína a jiných osob.⁹³²

SMP bylo příjemcem jen o něco nižšího počtu confirmací než Cheb. Setkáváme se tu jak se všeobecnými confirmacemi, tak s potvrzeními dílčích práv, ba i nepanovnických aktů. V případě staroměstských všeobecných potvrzovacích listin ale potvrzované kusy nebyvaly inserovány. V tom je hlavní rozdíl oproti Chebu. Naopak confirmace dílčích práv částečně ano. Mezi důvody vydání confirmací přicházejí v úvahu jak změny na trůně, tak v neposlední řadě vnitroměstské příčiny. Ty spočívaly jednak v obchodních zájmech, jednak ve správních záležitostech (dohled nad mlýny) a ve sporech o obsazení rady.

III. Panovnické písemnosti pro České Budějovice

⁹²⁹ CIM I., č. 48.

⁹³⁰ CIM I., č. 107.

⁹³¹ CIM II., č. 109, 111, 114, 115, 121, 123, 124, 126, 128.

⁹³² CIM I., č. 131; srov. Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy III.*, Praha 1875, s. 546-548; Jaromír Čelakovský, *O středověkém zřízení v městech pražských*, SPDHMP I., 1907, s. 155.

Zajímavou křivku vývoje přijatých panovnických kusů prokazuje českobudějovický materiál. České Budějovice byly v době předhusitské příjemcem 53 panovnických písemností, z toho konfirmace obnášely jen tři položky.⁹³³ Je to značný nepoměr ve srovnání jak s Chebem a SMP, tak i s městy, která budou následovat. Na špičku panovnického zájmu se soudě dle dochovaných písemností České Budějovice dostaly až za vlády Václava IV. Nejvíce jeho dokumentů město obdrželo v letech 1390-1410.

Všechny tři konfirmace pocházejí až z let panování Václava IV.

První kontaktem s Janem Lucemburským bylo navrácení rychtářství Mikuláši Klaricovi roku 1319.⁹³⁴ Také následující listina, kterou král vydal roku 1327, se dotýkala jen parciální záležitosti. Tehdy osvobodil městských mlýn od placení berně a královského úroku.⁹³⁵ Počátkem 30. let následují dvě listiny týkající se městského špitálu.⁹³⁶ Písemnosti širšího dosahu začínají do města plynout až v druhé polovině 30. let 14. století. Celkem se z Janovy vlády dochovalo 13 písemností, což město řadilo na třetí místo mezi příjemci. O to více překvapuje absence konfirmace.

Za Karlovy vlády jsou jeho písemnosti pro město rozprostřeny poměrně rovnoměrně. První vydal roku 1351. Mezi městy, která listinu od nového panovníka obdržela už v závěru 40. let, se České Budějovice nenacházely.

První konfirmace se město dočkalo až po 15 letech panování Václava IV. roku 1393.⁹³⁷ Potvrdil městu právo na sklad zboží, které vydal Karel IV. a nařídil, aby kupci jezdili přes Budějovice (kdo pojedede mimo, toho mají Budějovičtí právo stavět). Karlova listina tu byla inserována.⁹³⁸

Hned rok na to vydal Václav další listinu, v níž potvrzuje dvě listiny Jana a Karla IV. na městský špitál.⁹³⁹ V dispozici jsou také ustanoveny platby správci špitálu. Potvrzované listiny tu sice nejsou inserovány, ale děje se o nich zmínka. Nepochybně šlo o Karlův dokument

⁹³³ K dějinám města viz *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998 (s. 266-267 k městským knihám; s. 259-260 ke středověké městské správě; 577-588 bibliografie); Jaroslav Čechura, *České Budějovice – příklad vytváření městského velkostatku ve středověkých Čechách*, JSH 54, 1985, s. 161-171. (s. 163-5 obírá se několika hospodářskými privilegii); Jaroslav Čechura, *Počátky královského města České Budějovice*, JSH 53, 1984, s. 57-68; Ladislav Čapek, *Město České Budějovice a jeho zázemí ve vrcholném středověku*, *Archaeologia historica* 37/1, 2012, s. 143-164. (zde s. 148-150 interpretace hospodářských privilegii); Vlastimil Kolda, *Vznik a počátky královského města Českých Budějovic: dvě nejstarší listiny z českobudějovického archivu*, České Budějovice 2003.

⁹³⁴ *CIM II.*, č. 105; viz též *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 350-351; Bohumír Janoušek, *Rod Klariců a rychtářský úřad v Českých Budějovicích*, JSH 34, 1965, s. 1-13. (zde s. 3).

⁹³⁵ *CIM II.*, č. 148.

⁹³⁶ *CIM II.*, č. 158, 173.

⁹³⁷ *CIM II.*, č. 656.

⁹³⁸ *CIM II.*, č. 312.

⁹³⁹ *CIM II.*, č. 665.

z roku 1359,⁹⁴⁰ v případě Janovy listiny si jisti nejsme.⁹⁴¹ Listina byla vydána 8. listopadu 1394 v Praze. Krátce předtím se ale král pohyboval v jižních Čechách, byť ne přímo v Budějovicích (Zvíkov, Písek).⁹⁴² Zda s ním měšťané začali vyjednávat o potvrzení již tehdy, můžeme jen spekulovat.

Z roku 1407 pochází další confirmace.⁹⁴³ Má zvláštní charakter. Šlo totiž o panovnické potvrzení podkomořského rozsudku. Výše jsem hovořil o tomto typu confirmací. Všechny příklady se koncentrují právě a jen do roku 1407. Listina není sice dochována celá, ale dá se rekonstruovat na základě příbuzné písemnosti. Budějovičtí se tehdy svěřili o rychtářský úřad.

Ani po tomto roce proud panovnických písemností do města neustal. Do konce své vlády vydal Václav ještě pět písemností.⁹⁴⁴ Téměř všechny se týkaly odvodu berně.

České Budějovice představují z hlediska confirmačních listin zvláštní případ. Na to, kolik město přijalo panovnických písemností, bylo potvrzovacích listin jen málo. Neumím dát uspokojivou odpověď na to, proč tomu tak bylo. Zvláště za Jana Lucemburského si město na nezájem panovníka nemohlo stěžovat. O to víc je zaskakující absence confirmace. Za zmíněnou situaci mohou pochopitelně stát osudy městského archivu. Leč jeho stav je pro předhusitské období vcelku dobrý.⁹⁴⁵ Značné množství písemností se zachovalo v originále, také je k dispozici několik městských knih.⁹⁴⁶ Archivní ztráty tu tedy snad nebyly velkého rozsahu. Nelze ponechat bez povšimnutí, že nejstarší městská kniha je zachována počínaje rokem 1375.⁹⁴⁷ Další se pak množí. Poněkud to koresponduje s nižším množstvím dochovaných písemností za Karlovy vlády, na druhou stranu tím nevysvětlíme, proč se město nacházelo ve špičce mezi příjemci písemností Jana Lucemburského. Jednoznačnou odpověď tu tedy nelze dát.

IV. panovnické písemnosti pro Louny

⁹⁴⁰ CIM II., č. 381.

⁹⁴¹ CIM II., č. 158 nebo č. 173.

⁹⁴² Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 419.

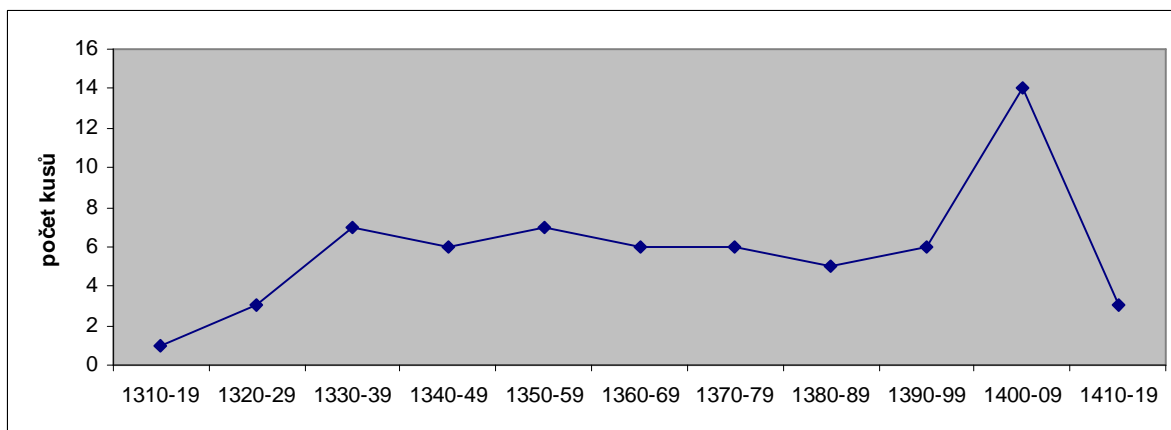
⁹⁴³ CIM II., č. 812.

⁹⁴⁴ CIM II., č. 823, 838, 857, 873, 877.

⁹⁴⁵ Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 35-38.

⁹⁴⁶ Nejstarší kniha soudní od r. 1375 (Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 66), druhá soudní kniha od r. 1396 (č. 74), dále několik knih a rejstříků městských sbírek (č. 67-73), rejstřík dluhů (č. 75), od roku 1411 vedena kniha trhová (č. 76); *O archivu města Č. Budějovic*, Jihočeský přehled 1931-32, s. 1-8.

⁹⁴⁷ Bohumír Janoušek, *Nejstarší zachovaná českobudějovická městská kniha z let 1375-1407 (1411)*, *Minulost a současnost Českých Budějovic. Studie a materiály I*, České Budějovice 1969, s. 5-16.

Snad nejvyrovnanějším chronologickým rozvržením panovnických písemností v době předhusitské disponují L o u n y.⁹⁴⁸ Byly příjemcem 48 kusů,⁹⁴⁹ z toho bylo šest confirmací a i ty jsou rozloženy vcelku rovnoměrně. Po slabších 10. a 20. letech 14. století se počet panovnických písemností dostává na vyšší úroveň v následujícím decéniu a na ní více méně zůstává až do konce století. K výkyvu směrem vzhůru tu dochází jen v prvním desetiletí 15. století. Naopak méně panovnických písemností se dochovalo z posledních 10 let Václavovy vlády.

První Janova confirmace byla jeho třetí písemností, které přišla do města. V roce 1325 městu obnovil práva a výsady, o které z neopatrnosti přišlo.⁹⁵⁰ Nevíme přesně, co bylo důvodem ztráty privilegií, ale dost dobře to mohl být požár. Zvláště když dvě předchozí confirmace, v listinném formuláři částečně shodné s lounskou, obnovují privilegia zničená právě požárem.⁹⁵¹ Lounská confirmace také spadá do období zvýšené emise panovnických privilegií pro město, v tom též potvrzovacích listin. Jen v onom roce jich vydal šest.⁹⁵²

Potvrzení privilegií od následujícího panovníka se město dočkalo velmi brzy. V roce 1348.⁹⁵³ Karel potvrzuje privilegia udělená českými králi a zároveň prohlašuje, že ustanovení přísazných a kmetů jsou závazná a nikdo se jim nemá protivit. Poslední nařízení nepochybně souvisí s tehdejší oslabenou pozicí městské rady, jež měla posílit tato polokonfirmace. Zda byly důvodem vydání listiny právě tyto spory, bohužel nevíme. Spíše se zdá, že poslední

⁹⁴⁸ K městskému archivu viz Václav Vavřinec Dušek, *Archiv král. města Loun*, Praha 1898, s. 50-55 (k listinám); Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 170; k dějinám města Bohumír Roedl (ed.), *Louny*, Praha 2005, s. 43-51; František Štědrý, *Dějiny města Loun*, Praha 1930; Rudolf Wunš, *Dějiny svobodného královského města Loun od počátků až do dob nejnovějších*, Praha 1868, s. 8-19; Jan Mareš, *Kancelář a písaři*, s. 117-143.

⁹⁴⁹ To je počet kusů zahrnutých do druhého svazku *CIM*. Vedle tam editovaných písemností existují i další tak nezahrnuté. Ty byly při tvorbě následujícího grafu zohledněny.

⁹⁵⁰ *CIM II.*, č. 134.

⁹⁵¹ *CIM II.*, č. 132, 133.

⁹⁵² *CIM II.*, č. 131-134, 138, 139.

⁹⁵³ *CIM II.*, č. 278.

ustanovení bylo do listiny zařazeno jako jakýsi přívěšek. V počátcích své vlády, jak jsme na příslušném místě slyšeli, Karel potvrzoval privilegia mnoha královských měst.

K další potvrzovací listině uběhly jen čtyři roky.⁹⁵⁴ V roce 1352 Karel potvrzuje ustanovení svého otce, že měšťané držící svobodné statky mají trpět s městem a nařizuje, aby zaplatili berni i za předchozí roky. Janova listina z roku 1337 je tu inserována.⁹⁵⁵ Lounští zřejmě předali písemnou petici, neboť v naraci se píše: „*Oblata sedi regie pro parte vestra et civitatis vestre humilis peticio continebat...*“. Konfirmace je zdůrazněna revokací listin, jež by mohly potvrzovanou právní skutečnost zvracet (ať již existující, nebo teprve vydané/*datis vel dandis*) – tyto mají být „*inanes et irritas nulliusque fore efficacie penitus vel momenti*“. Důvod vydání konfirmace je tu nasnadě – špatná platební morálka některých lounských měšťanů ze svobodných statků.

Roku 1365 si Louny nechaly potvrdit svůj vlastní právní akt – koupi osmi lánů u blízkých Černčic. Zájem o potvrzení koupě nemělo jen město, ale i prodávající Petr z Janovic, jehož suplika je v naraci zmíněna. Listina je na hraně s konsensní listinou, protože s danou transakcí dal Karel souhlas (*adhibemus assensum*), ale zároveň ji potvrdil (*approbamus*).⁹⁵⁶

Mezi konfirmacemi do města stále plynou rozličné panovnické písemnosti. Tak tomu bylo i před vydáním prvního Václavova potvrzovacího dokumentu roku 1389. Předcházely mu listina a mandát z let 1381 a 1385.⁹⁵⁷ Pro vydání potvrzovací listiny si Lounští na přelomu let 1388/1389 dojeli za Václavem na Křivoklát a předložili mu písemnou supliku. Ještě před jejím vystavením pro ně vydal privilegium na výběr cla.⁹⁵⁸ Konfirmace následovala za několik dní potom.⁹⁵⁹ Šlo o všeobecnou konfirmační listinu. Václav tu potvrdil privilegia udělená českými králi, zvláště dvě Janovy listiny. Šlo o jeho potvrzovací kus z roku 1325 a listinu na držbu platů z Cítolib.⁹⁶⁰

Poslední dochovaná panovnická konfirmace se týkala všech měst žateckého kraje. Václav potvrzuje rozhodnutí kancléře a podkomořího ve sporu těchto měst se šlechtou o dodržování mílového práva.⁹⁶¹ Výrok je tu inserován.

Zvláštním případem konfirmační listiny je písemnost podkomořího Konráda z Vechty. V ní v roce 1409 potvrdil platnost listiny krále Jana Lucemburského, kterou ztratil a po několika týdnech znovu našel lounský měšťan Oldřich Kifferling. V tomto případě je trochu

⁹⁵⁴ *CIM II.*, č. 318.

⁹⁵⁵ *CIM II.*, č. 197.

⁹⁵⁶ *CIM II.*, č. 417.

⁹⁵⁷ *CIM II.*, č. 575; Roedl, Mareš, č. 4.

⁹⁵⁸ *CIM II.*, č. 629.

⁹⁵⁹ *CIM II.*, č. 630.

⁹⁶⁰ *CIM II.*, č. 134, 135.

⁹⁶¹ *CIM II.*, č. 819.

zavádějící hovořit o konfirmační listině, neboť se *sensu stricto* jedná o mandát. V něm podkomoří přikazuje purkmistru, radním, přísežným a vši obci, aby zachovávali jmenovaného Kifferlinga v právech, která jsou v oné listině ustanovena. Ovšem zároveň listinu výslovně potvrzuje poté, co byla shledána za pravou hofrychtěrem královských měst a jinými úředníky, k jejichž rukám byla přinesena. Nepochybně tu šlo o podkomořský soud.⁹⁶² Zmiňovaní úředníci měli listinu prohlédnout, přečíst a ve všech částech shledat bez vad.⁹⁶³ Máme tady co do činění s ojedinělou situací. Je to jediný případ, který jsem našel, kdy královský úředník potvrzoval panovnickou listinu. Jak se ještě přesvědčíme, nebylo to až tak výjimečné ve Slezsku, ale v Čechách je to ojedinělé. Na druhou stranu bylo působení Konráda z Vechty v podkomořském úřadu v lecčems výjimečné, pokud jde o jeho suplování královské moci vzhledem ke královským městům. Zároveň konfirmace obsahuje informaci o deperditu, neboť potvrzovaná listina se nejspíš nedochovala (pravděpodobně, neboť tu nepřicházejí žádné informace o jejím obsahu).

Lounské konfirmace vyvolávaly v život různé okolnosti. Byl jimi nejspíš požár města, změna panovníka na trůně, ale i potřeba upevnit příjmy do městské pokladny. Nebývalo obvyklé, aby si město nechávalo potvrdit transakci nemovitostí – ale i ta je v městském archivu zachována.

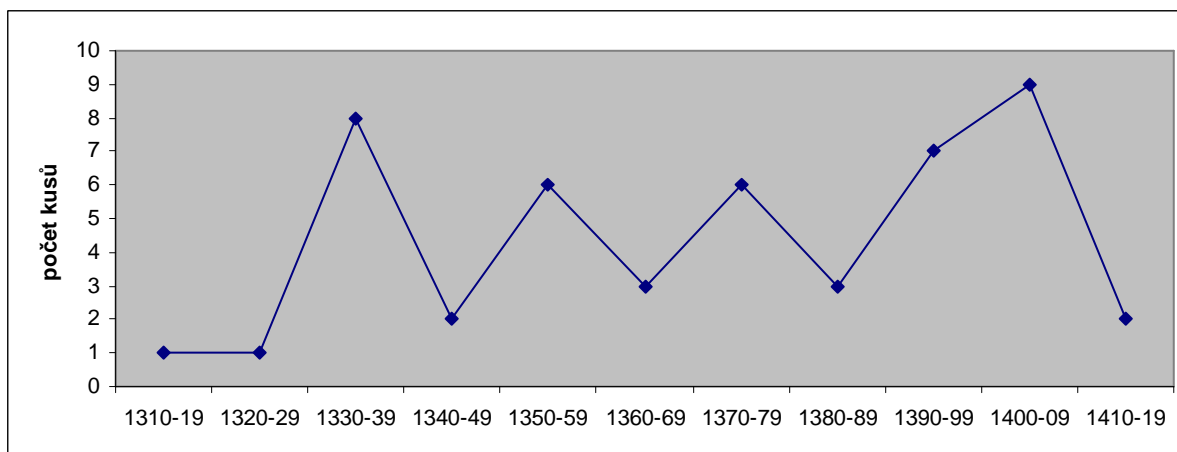
Lounský archiv patří v rámci českých královských měst k relativně nejlépe dochovaným. Nedisponujeme tu jen bohatým listinným materiálem, ale četně jsou dochovány královské mandáty i missivy. Dochovala se také řada městských knih.⁹⁶⁴

V. panovnické písemnosti pro Žatec

⁹⁶² Toto šetření nebylo zaneseno do soudních knih při příležitosti konání podkomořského soudu viz SOkA Louny, AM Louny, soudní kniha I C 4.

⁹⁶³ Tomáš Velička, *Města žateckého kraje*, č. 16.

⁹⁶⁴ Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 817-821; Vilém Herold, *O nejstarší městské knize lounské*, SAP 21, 1971, s. 32–92; Jan Mareš, *Císař Zikmund*, s. 117–134; Jan Mareš, *Soudní kniha I C 2 jako pramen k dějinám města Loun*, SAP 50, 2000, s. 3–119; Jan Pařez, *Lounská městská správa a její úředníci 1418–1442 ve světle diplomatického materiálu lounské provenience*, SOAL 3, 1990, s. 14–30.

Po pomalejším náběhu přichází větší množství panovnických písemností pro Žatec ve 30. letech 14. století.⁹⁶⁵ I během Karlovy vlády emise listin a mandátů pro Žatec kolísá, ale drží se na vysoké úrovni. Stejně jako v sousedních Lounech dosahuje vrcholu v prvním desetiletí 15. století. V době předhusitské byl Žatec příjemcem 47 dochovaných písemností, z toho bylo šest potvrzovacích listin. Stejně jako u Loun se vcelku rovnoměrně dělí mezi tři vládnoucí Lucemburky.⁹⁶⁶

V počátcích komunikace mezi Janem Lucemburským a městem sehrály konfirmace klíčovou roli. První dva jeho kusy byly totiž potvrzovacími listinami. Žatec byl jedním z prvních měst, pro něž Jan vydal konfirmaci. Roku 1317 potvrdil Žatci výsady udělené Přemyslem Otakarem II. Otakarovo privilegium je v úplnosti inserováno⁹⁶⁷ – městu uděluje základní privilegia, jako jsou soudní kompetence, mílové právo, konání výročního trhu, reglementace stěhování do města. Díky insertu se dodnes tato listina zachovala a je vůbec nejstarším panovnickým aktem dochovaným v městském archivu, byť v pozdějším opise v městském kopiáři. Listina byla vydána v Lounech.⁹⁶⁸ Krátce před tím ale Jan dlel v Žatci. Nabízí se tak velmi pravděpodobná domněnka, že tu máme co do činění se zpožděním, které následovalo po předložení supliky a dobou vyhotovení listiny. Nejspíš ještě v Žatci se místní radní dostavili před krále a předložili mu k potvrzení Otakarovo privilegium. Trvalo několik

⁹⁶⁵ K dějinám města a písemností Žatec. *Historie, kultura, lidé*, ed. Petr Holodňák, Praha 2004 (s. 115-138 doba předhusitská); *700 let města Žatec*, kol. autorů, Žatec 1965; Wenzel Katzerowsky, *Ein Formelbuch aus dem XIV. Jahrhundert*, MVGDB 29, 1890, s. 1–30; Adolf Seifert, *Geschichte der königlichen Stadt Saaz von den ältesten Zeiten bis in die Gegenwart*, Saaz 1894; Ludwig Schlesinger, *Die älteste Geschichte der Stadt Saaz*, MVGDB 26, 1888, s. 245–266; Ludwig Schlesinger, *Zwei Formelbücher des XIV. Jahrhunderts aus Böhmen*, MVGDB 27, 1889, s. 1–35; Franz Tippmann, *Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Stadt Saaz in vorhussitischer Zeit (bis 1421)*, 2 Bd., Duppau 1912–1913; Jindřich Tomas, *Města v severozápadních Čechách ve 13. století*, *Hospodářské dějiny* 4, 1979, s. 69–131; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 327-330.

⁹⁶⁶ K městskému archivu viz Ludwig Schlesinger, *Urkundenbuch*, s. I-VII.

⁹⁶⁷ *CIM II.*, č. 16.

⁹⁶⁸ *CIM II.*, č. 100.

dní, než byla celá věc vyřízena. Král se mezitím přesunul do sousedních Loun a zde teprve byla listina vyhotovena.⁹⁶⁹

Jen o čtyři roky později obdrželi Žatečtí další confirmaci. Jan v ní potvrzuje přiměření lánů k městu a stanovuje výši královského úroku z každého lánu. Zde se neobjevuje zmínka ani o suplice, ani o jakékoliv přijímecké iniciativě, a je otázkou, zda iniciativu k vydání této listiny připsat i panovníkovi.⁹⁷⁰

Zbytek Janovy vlády již žádné potvrzovací privilegium městu nepřinesl. Město však bylo příjemcem i dalších listin. Kromě jiných samozřejmě nechybělo ani osvobození od berně, které předpokládalo platbu předem, což byl králem Janem poměrně často užívaný instrument finanční politiky. Nejspíš nešlo o malou sumu, neboť město bylo osvobozeno od berně nejprve na šest let, následně mu bylo propůjčeno clo na tři roky.⁹⁷¹

V počátcích Karlovy vlády se Žatec nezařadil k prvním městům, která od něj obdržela confirmaci. Potvrzovací listina přišla do města roku 1352. Nešlo však o confirmaci privilegií udělených městu, nýbrž o potvrzení dohody mezi městem a klášteřem v Postoloprtech učiněné podkomořím a děkany ohledně vsi Stankovice.⁹⁷² Tento rozsudek tu byl inserován. Vedle toho jsou zmíněny – a též potvrzovány – listiny Václava II. a samotného Karla jako markraběte moravského, které se týkaly platby berně. Tyto kusy již inserovány nejsou a vzhledem k tomu, že se nic podobného v žateckém archivu nedochovalo, máme tu pravděpodobně co do činění s deperdity. Karel jako markraběte moravský nezanechal v žateckém materiálu stopu. Z Václavových kusů se dochovaly dva, avšak berně se týkalo jedině osvobození od ní vydané před rokem 1291.⁹⁷³

Jinou confirmaci Žatec od Karla neobdržel. Zůstal tedy po celou dobu jeho vlády bez potvrzení privilegií vydaných jeho předchůdci.

Po nástupu Václava IV. na český trůn se město dočkalo confirmační listiny v roce 1385.⁹⁷⁴ Byla to druhá Václavova listina pro město.⁹⁷⁵ Potvrdil tu listiny Přemysla Otakara II., Jana a Karla IV. Zajímavě zní suplika, naznačená v naraci. V ní Žatečtí žádali potvrzení listin udělených českými králi a knížaty. S českými knížaty se nesetkáváme jenom zde, občas vystupují i v naracích jiných confirmací, ale nešlo o nijak častou věc. Listina původně obsahovala tři inserty listin zmiňovaných vydavatelů. Originál listiny se nedochoval, a tak je

⁹⁶⁹ Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger*, s. 422

⁹⁷⁰ *CIM II.*, č. 162.

⁹⁷¹ *CIM II.*, č. 212, 219.

⁹⁷² *CIM II.*, č. 324.

⁹⁷³ *CIM II.*, č. 56.

⁹⁷⁴ *CIM II.*, č. 602.

⁹⁷⁵ První viz *CIM II.*, č. 589.

její znění známo jen z kopiáře, kde však inserty nebyly rozvedeny. Uvedena je u nich jen intitlace, v jednom případě invokace a intitlace. To je pro identifikaci listin málo. V případě písemnosti Přemysla Otakar II. asi nebudeme pochybovat, že šlo o onen nejstarší dochovaný akt potvrzený již Janem Lucemburským.⁹⁷⁶ U Janovy a Karlovy listiny nemáme žádný záchytný bod.

Za necelých dvacet let vydal Václav IV. Žatci následující konfirmaci.⁹⁷⁷ Potvrdil starší Karlovu listinu,⁹⁷⁸ v níž bylo ustanoveno, že Žatečtí nemají na berni platit více než Lounští. Ta není inserována, nýbrž podáno jen její obsahové jádro – tehdy evidentně ještě existovala, dnes je zachována jen v opise v městském kopiáři. Důvodem potvrzení se uvádějí nedávné války, v nichž město utrpělo („*considerantes ... paupertatem et defectus, ad quod modernis temporibus ex gwerrarum disturbiiis devenerunt*“). Podle soupisu datovaného do počátku 15. století Žatec platil skutečně stejně jako Louny – 140 kop grošů.⁹⁷⁹ Louny platily berni ve stejné výši i v 80. letech.⁹⁸⁰ Naproti tomu jsou doklady o její výši z prvního desetiletí 15. století, kdy kolísala. Roku 1406 měli Lounští odvést sto kop, ale odevzdali ve výsledku 99 kop a 20 grošů.⁹⁸¹ Roku 1408 zase Václav srazil městu z příští berně 30 kop grošů.⁹⁸² Výše odváděné částky tak byla velmi proměnlivá. Její části mohly být a také bývaly nezřídka zastavovány. Předepsanou sumu ale skutečně nejspíš odráží onen předpis z počátku 15. století, podle kterého Žatečtí platili stejně jako Lounští.

Nezapomínejme, že Václav vydal listinu při příležitosti svého pobytu ve městě. Výše jsem poukázal na to, že takový případ byl v rámci konfirmací (s výjimkou pražských měst) ojedinělý.

V prvním desetiletí 15. století, jak již naznačeno, plynulo do města množství Václavových písemností – část z nich byla určena pro všechna města žateckého kraje. Stejně příjemce měla i konfirmace podkomořského rozsudku o mílové právo, kterou jsem zmiňoval už v souvislosti s Louny.⁹⁸³

Motivací k potvrzení dosavadních výsad mohla být přítomnost panovníka ve městě – zvláště u Žatce, kde k tomu tak často nedocházelo. Jindy bylo zase její vydání vyvoláno sporem se sousedními benediktiny z Postolopr. Na stavu města se jistě podepsaly boje během

⁹⁷⁶ *CIM II.*, č. 100.

⁹⁷⁷ *CIM II.*, č. 763.

⁹⁷⁸ *CIM II.*, č. 363.

⁹⁷⁹ *CIM II.*, s. 848.

⁹⁸⁰ Tomáš Velička, *Města žateckého kraje*, č. 11.

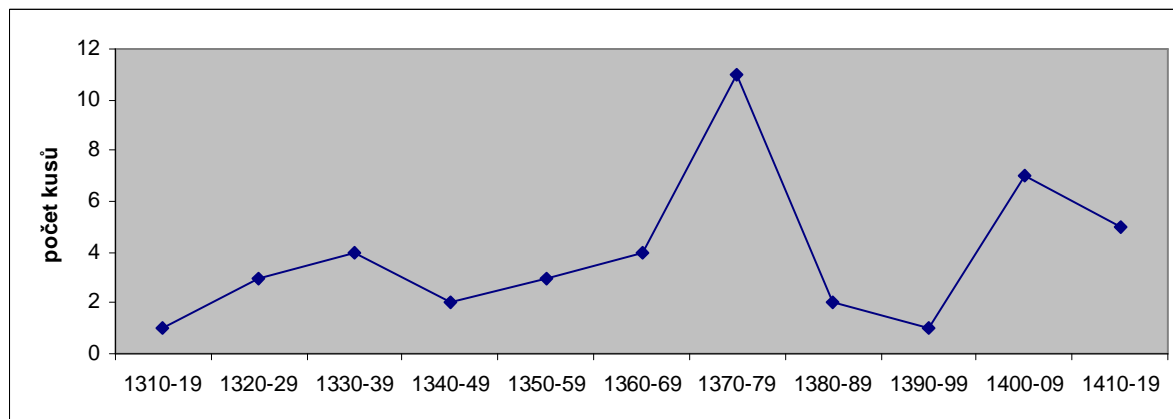
⁹⁸¹ ANM, sbírka F 106.

⁹⁸² Tamtéž.

⁹⁸³ *CIM II.*, č. 819.

druhého Václavova zajetí – král, chtěje městu ulehčit, confirmoval starší výsadu, která mu měla poskytnout potřebné prostředky na obnovu.

VI. panovnické písemnosti pro Most

Zajímavě se vyvíjí emise panovnických písemností, které byly určeny pro Most.⁹⁸⁴ Během postupující vlády Jana Lucemburského se dostává na úroveň, na níž setrvává i v počátcích Karlova panování. Zásadně narůstá zásluhou tohoto panovníka v 70. letech. Pak nadchází slabší období a opětovný nárůst lze zaznamenat s příchodem 15. století. Most byl příjemcem 44 panovnických listin a mandátů, v tom bylo zahrnuto 6 confirmací.⁹⁸⁵

Most byl druhým městem, pro něž Jan Lucemburský vydal potvrzovací listinu. Došlo k tomu roku 1315.⁹⁸⁶ Kromě toho, že potvrdil privilegia daná městu Přemyslem Otakarem II., také přeložil konání výročního trhu. Toto přeložení trhu ale nejspíš nebylo příliš úspěšné, neboť ve stejné záležitosti Jan zlistňuje o šest let později.⁹⁸⁷ Důvod přeložení trhu není známý. Pokud je známo, s žádným trhem v sousedních městech se nepřekrýval.⁹⁸⁸ Zmiňovaná Přemyslova privilegia nejsou ani inserována ani blíže specifikována. Jediné jeho privilegium,

⁹⁸⁴ K dějinám města a písemnostem Brüx. *Die Stadt an der Brücke. Beiträge zur Geschichte einer nordwestböhmisches Stadt* hrsg. von Kurt Oberdorffer, München 1958 (neměl jsem k dispozici); *Geschichte der königl. Stadt Brüx bis zum Jahre 1788*, Fortges. bis in die Gegenwart v. F. Siegel Cori, Brüx 1889 (s. 30-36 předhusitské a husitské dějiny města); Ludwig Schlesinger, *Magdeburger Schöppensprüche für Brüx*, MVGDB 21, 1883, s. 61–81, 145–158; Tomáš Velímský, *Příspěvek k dějinám patriciátu v českých městech 13.-14. století*, ČČH 89/3, 1991, s. 321–335; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 190-191.

⁹⁸⁵ Písemnosti určené pro město měly být uchovávány nejprve v soukromých měšťanských domech, posléze v jakési věži (?) – *Geschichte der königl. Stadt Brüx*, s. 38.

⁹⁸⁶ *CIM II.*, č. 98.

⁹⁸⁷ *CIM II.*, č. 116

⁹⁸⁸ Tomáš Velička, *Od spolupráce ke konkurenci. Lounští a jejich vztahy k jiným městům ve středověku*, in: *Poohří 4* (v tisku).

kteří je pro Most známo, je listina z roku 1273, již městu zajistil právo skladu a mílové právo.⁹⁸⁹ Pravděpodobně bylo opravdu confirmováno.

Uplynulo jen 12 let a město obdrželo další potvrzovací listinu. Šlo o confirmaci zmíněného privilegia Přemysla Otakara II. z roku 1283. Na rozdíl od předchozího potvrzení je tentokrát i inserováno. V naraci je zdůrazněno, že Mostečtí panovníkovi předložili zpečetěný originál této písemnosti.⁹⁹⁰ Snad bychom mohli hledat důvod znovupotvrzení této listiny v jejím neinserování roku 1315. Odpovídalo by to soudobému teoretickému náhledu na preferování insertních před bezinsertními confirmacemi.

Po této confirmaci následovalo dlouhé období bez potvrzovacích listin. Most se bez ní dokázal obejít, ale neznámá to, že by panovnické písemnosti jiného charakteru do města neproudily. To rozhodně ano, nicméně Karel IV. pro město vydal confirmaci až roku 1370. Jak řečeno, 70. léta představovala pro Most bohatou žně panovníkových písemností. Zatímco do roku 1370 se dochovalo jen osm jeho dokumentů,⁹⁹¹ ve zbylých letech Karlova života to bylo jedenáct kusů.⁹⁹² Mezi nimi našly své místo i dvě confirmace – obě z roku 1370. Ty byly zároveň v závěru vlády Karla IV. již dosti osamocené. Nejprve potvrdil listiny Přemysla Otakara II. a Jana Lucemburského na sklad zboží, mílové právo a stavění dlužníků ve městě (1327).⁹⁹³ Inserována je jen Janova confirmace, do níž je transsumována Přemyslova listina.⁹⁹⁴ Mostečtí mohli k jednání o vydání potvrzovací listiny snad využít přítomnosti panovníka ve městě nebo v blízkém okolí. Confirmace je sice vydána 21. ledna v Praze, ale v polovině prosince předchozího roku se císař pohyboval na Litoměřicku a 27. prosince je doložen ve vogtlandském Plavně.⁹⁹⁵ Odtud se na přelomu roku přesouval směrem na Prahu, kde zlistiňuje 6. ledna.⁹⁹⁶ Z Vogtlandu vedla přímá cesta na Prahu přes severozápadní Čechy.

V tomtéž roce potvrdil Karel znovu výsady, které jim udělil Jan Lucemburský a zároveň jim vysazuje nový výroční trh.⁹⁹⁷ Tentokrát bez inserování příslušných svobod. Nevíme, proč Mostečtí požadovali za nutné, znovu si nechat potvrdit Janova privilegia, když to nejdůležitější bylo confirmováno v předchozí listině. Z dikce listiny se spíše zdá, že tím

⁹⁸⁹ *CIM II.*, č. 21.

⁹⁹⁰ *CIM II.*, č. 142.

⁹⁹¹ *CIM II.*, č. 261; Roedl, Mareš, č. 1; *CIM II.*, č. 327, 371, 394, 422, 428, 429.

⁹⁹² *CIM II.*, č. 431, 435, 445, 446, 452, 480, 505, 529, 533, 536, 541.

⁹⁹³ *CIM II.*, č. 431.

⁹⁹⁴ *CIM II.*, č. 142.

⁹⁹⁵ Viz Karlův itinerář <http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf> (přístup 12.1. 2014).

⁹⁹⁶ *RI VIII.*, č. 4795b.

⁹⁹⁷ *CIM II.*, č. 435.

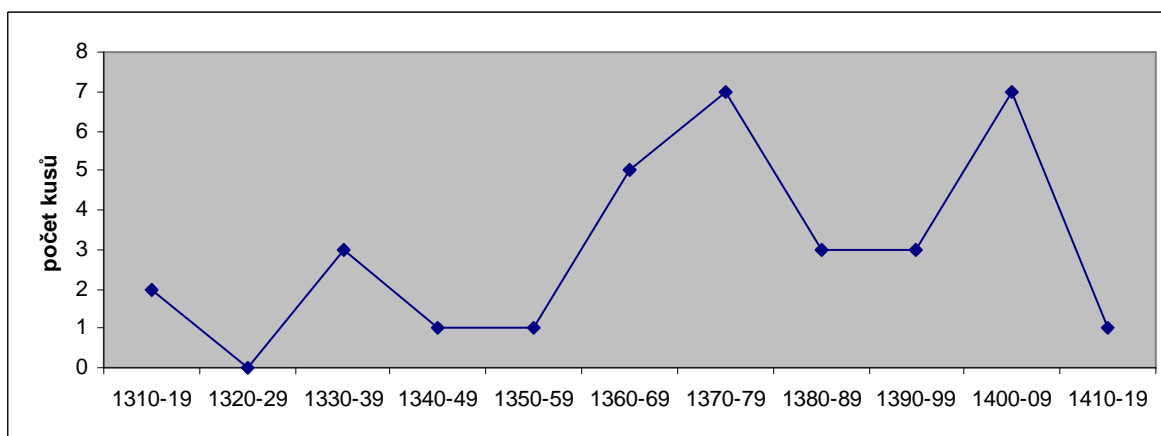
hlavním, proč došlo ke zlistinění, byl výroční trh. Jeho vysazení také v dispozici zabírá více místa, než všeobecná konfirmace Janových listin.

První listinou, kterou Václav pro město vydal, byla konfirmace. Byť k tomu došlo až roku 1388.⁹⁹⁸ Obecně jsou tu potvrzena privilegia od všech jeho předchůdců, která se týkala majetku, lén, zástav a jiných věcí („*erbe, eigen, lehen, pfantschaft oder sust anderlei sachen*“), které „*in gerichtlicher und nutzer gewere sind*“. O které listiny konkrétně šlo, bohužel není jisté.

Poslední konfirmace, která se města dotýkala, bylo výše zmíněné panovnické potvrzení rozsudku z roku 1407 pro města žateckého kraje.⁹⁹⁹

V rámci mosteckých konfirmací sledujeme pozoruhodnou konsekvenci, s jakou je zdůrazňováno potvrzování staré Přemyslovy listiny z roku 1273. Byla confirmována Janem Lucemburským i Karlem IV. Výslovně již ale nebyla zmíněna v konfirmaci Václava IV. z roku 1388. Janem Lucemburským byla potvrzena dokonce dvakrát – poprvé bezinsertně a podruhé s insertem – právě důvodem druhého potvrzení mohla být jeho absence v předchozím Janově potvrzení. Mostecké konfirmace se neřadí do úplných počátků vlád panovníků. Výjimkou je Jan Lucemburský, ale zvláště za Karla přichází první konfirmace pro město značně opožděně. Co bylo důvodem, že konfirmace vznikla až roku 1370, bohužel nelze jednoznačně říci.

VII. Panovnické písemnosti pro Kolín

Kolín byl v předhusitském období příjemcem 43 panovnických písemností.¹⁰⁰⁰ Mezi nimi se nacházely tři konfirmační listiny. Dnes jsou dochovány značně nerovnoměrně.

⁹⁹⁸ CIM II., č. 625.

⁹⁹⁹ CIM II., č. 819.

Zatímco od Jana město obdrželo hned dvě, od Karla žádnou a Václav pro město vydal jedinou. Mezi druhou Janovou a Václavovou konfirmací zela mezera takřka šedesát let.

Kolín byl příjemcem Janovy první listiny a zároveň konfirmace pro některé z českých královských měst.¹⁰⁰¹ Vydal ji v poslední den roku 1310, tedy ještě před svou královskou korunovaci. Kolínští za Janem pospíchali do Prahy krátce poté, co ji ovládl, neboť v říjnu téhož roku toto město na svém tažení středními Čechami neúspěšně obléhal a nepomohlo tehdy ani přesvědčování Petra z Aspeltu, který jednal o vpuštění Janova vojska do města.¹⁰⁰² Jan tu potvrdil bez konkrétního jmenování písemnosti českých králů, které městu vystavili. Zároveň slibuje město ani důchody z něj nezastavovat, také vysazuje nový trh a povoluje užívat dříví z královských lesů na opravu domů a opevnění. Závěrem slibuje, že jakmile bude korunován králem, obnoví tuto konfirmaci pod královskou pečeti (*innovare*), neboť tato byla pečetěna jen jeho sekretem. Téhož dne vydal Jan pro město ještě další listinu.¹⁰⁰³

Svému slibu Jan dostal až roku 1335.¹⁰⁰⁴ Byla-li k tomu příležitost již dříve, nevíme jistě, i když minimálně roku 1331 zlistiňoval pro město.¹⁰⁰⁵ Ve jmenované konfirmaci z roku 1335 král uděluje konání výročního trhu o sv. Bartoloměji a zároveň potvrzuje městu všechna jeho privilegia. Zajímavé je udělení výročního trhu, neboť to panovník učinil již v předchozí konfirmaci. Zde k tomu dochází znovu, aniž by se zmiňoval o dřívějším udělení. Ve druhé části dispozice potvrdil všechna dosavadní privilegia vydaná jím i jeho předchůdci, což se nepochybně vztahovalo i na listinu z roku 1310, i když její další body v dispozici už znovu vypočteny nebyly.

Nedochovala se žádná konfirmace vydaná Karlem IV., i když jinak pro město samozřejmě zlistiňoval.¹⁰⁰⁶

I po nastoupení Václava IV. museli Kolínští čekat na vydání potvrzovací listiny až do roku 1394.¹⁰⁰⁷ Václav tu konfirmuje privilegia, která městu jeho předchůdci udělili, jmenovitě Jan, Karel IV. i on sám. Před tím je ještě zmíněna supplika Kolínských, v níž žádají potvrdit

¹⁰⁰⁰ K dějinám a písemnostem viz Josef Vávra, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, Kolín 1878 (o některých privilegiích velmi stručně na s. 16-22); *Privilegia královského města Kolína n. L.*, [text Karel Mrzilek, fotografovali Josef Hříbal et al.], Kolín 1975; Václav Vojtíšek, *O nejstarších knihách města Kolína nad Labem*, in: tentýž, *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953, s. 86-115; Marie Bláhová, *Nejstarší městská kniha města Kolína*, in: *In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 117-139; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 129-131.

¹⁰⁰¹ *CIM II.*, č. 92.

¹⁰⁰² *Privilegia královského města Kolína n. L.*, s. 68-69.

¹⁰⁰³ *CIM II.*, č. 93 – týkala se přeložení práva skladu do Nymburka.

¹⁰⁰⁴ *CIM II.*, č. 178; srov. *Privilegia královského města Kolína n. L.*, s. 72-73.

¹⁰⁰⁵ *CIM II.*, č. 160.

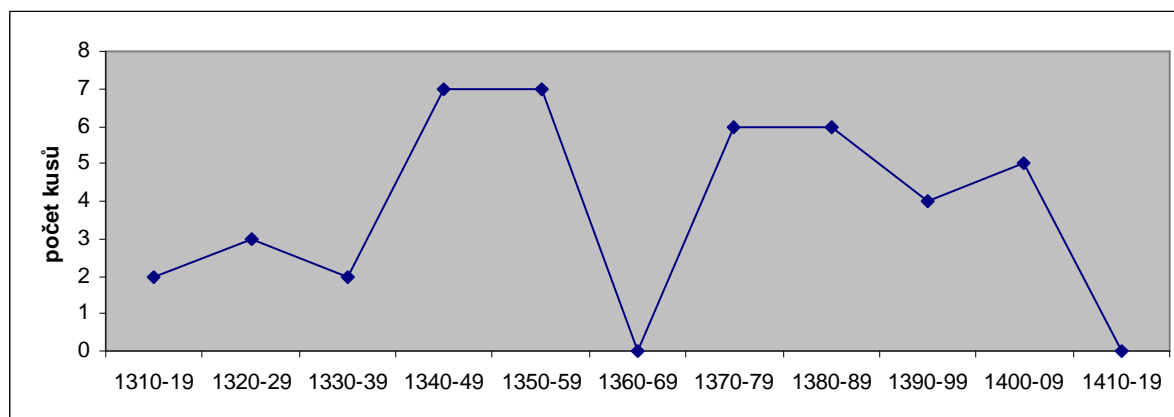
¹⁰⁰⁶ Viz graf.

¹⁰⁰⁷ *CIM II.*, č. 668; srov. *Privilegia královského města Kolína n. L.*, s. 90-91.

privilegia udělená českými králi a knížaty (to byl případ i jedné z žateckých konfirmací)¹⁰⁰⁸ a jmenovitě Janem a Karlem. Ani tentokrát listiny nejsou inserovány, ale mají mít takovou platnost, jako by k inserování došlo.

V případě Kolína vystupuje jako důvod vydání konfirmace usmíření s panovníkem, ale také problém s pečetí, resp. absence velké majestátní pečeti. Ona první Janova konfirmace pečetěná sekretem, byla vydána ještě v době před tím, než mu byla na hlavu posazena koruna českých králů, a krátce potom, co dobyl pražská města a jeho konkurent opustil království. Pod majestátní pečetí znovu konfirmaci vydal roku 1335. Jaké byly přímé motivy vydání poslední sledované konfirmace (1394), neumím přesně vyjádřit. Její vydání doprovázela ještě další listina, v níž byly městu reglementovány poplatky podkomořímu.¹⁰⁰⁹

VIII. panovnické písemnosti pro Litoměřice

Vyšším počtem konfirmací než Kolín disponovaly Litoměřice. Bylo jich pět. Dalších panovnických písemností (včetně konfirmací) se tu dochovalo 43. Množství panovnických písemností určených Litoměřicím podléhalo značným výkyvům. Narůstá během 40. a 50. let, pak se ale v 60. letech 14. století propadá na nulu. Pak opět značně stoupá a drží se na podobné úrovni, až nakonec v posledních deseti letech Václavovy vlády klesá na minimum.¹⁰¹⁰

Jan Lucemburský poctil svou konfirmací město roku 1325. Nebyl to ale zdaleka první kontakt s městem. Ten je zaznamenán k roku 1319.¹⁰¹¹ Jan roku 1325 potvrdil obecně práva

¹⁰⁰⁸ CIM II., č. 602.

¹⁰⁰⁹ CIM II., č. 667.

¹⁰¹⁰ K dějinám města a písemnostem Julius Lippert, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Praha 1871; *Dějiny města Litoměřic*, sest. Oldřich Kotyza, Jan Smetana, Jindřich Tomas a kol., Litoměřice 1997 (předhusitská doba viz s. 123-148); Jindřich Tomas, *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu*, Litoměřice 1999, s. 99-259; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 157-161.

¹⁰¹¹ CIM II., č. 109, 110, 125.

(bez inserování) udělená Václavem I., Přemyslem Otakarem II. a Václavem II.¹⁰¹² V případě listin Václava I. nelze rozhodnout, ke které z nich se potvrzení vztahovalo. Také od Přemysla Otakara II. obdrželo město více listin – v tom i jednu konfirmaci.¹⁰¹³ Pro identifikaci potvrzené listiny Václava II. také nemáme jasnější oporu. Město mělo rovněž jednu jeho konfirmaci.¹⁰¹⁴

Jen o dva dny později než konfirmaci (1325) vydal Jan další písemnost.¹⁰¹⁵ Řeší se v ní spor mezi Litoměřicemi a Ústím nad Labem týkající se plavby po Labi. Král tu zakázal Ústeckým nakládat zboží v Lovosicích, čímž rušili monopol Litoměřických. Zajímavé je, že písemnost je určena Ústeckým a v jejich archivu je také dodnes dochována. Nicméně na počátku dispozice jsou potvrzena privilegia Litoměřic. To činí odrazový můstek k urovnání sporu. Ústečtí zde naráželi na litoměřické právo skladu, které vědomě obcházeli prostřednictvím přístavu v sousedních Lovosicích. Ostatně narážky na tuto činnost Ústeckých se objevují již v předchozí Janově konfirmaci – bylo důležité, že v ní král potvrdil též právo skladu.¹⁰¹⁶ Na jeho existenci se zakládaly stížnosti Litoměřických proti obchodníkům z Ústí nad Labem.

Hned na počátku Karlovy vlády město obdrželo dvě konfirmace.¹⁰¹⁷ V prvním případě potvrzuje dvě privilegia krále Jana na magdeburské právo, sklad zboží, mílové právo a blata u Labe. Listinou z roku 1319 Jan městu přivtělil pastviny a listinou z roku 1327 konfirmoval stará práva – o ní jsem hovořil.¹⁰¹⁸ Ve druhé konfirmaci byla inserována a potvrzena dvě privilegia Přemysla Otakara II. První se týkalo soudní exempce a druhé daňového osvobození a držby vsi.¹⁰¹⁹ Obě Karlovy konfirmace spolu velmi úzce souvisejí – o jejich identickém formuláři jsem se zmiňoval výše.

Litoměřice byly druhým městem, které od Václava IV. (po roce 1378) přijalo konfirmační listinu. Václav tu potvrzuje listiny Jana a Karla IV. na užívání magdeburského práva, sklad zboží, mílové právo a blata u Labe. Tato všechna ustanovení jsou v Karlově konfirmaci z roku 1348, která je inserována.¹⁰²⁰

¹⁰¹² *CIM II.*, č. 138.

¹⁰¹³ *CIM II.*, č. 20.

¹⁰¹⁴ *CIM II.*, č. 60.

¹⁰¹⁵ *CIM II.*, č. 139; srov. Jindřich Tomas, *Labský obchod v Litoměřicích do Bílé hory*, in: *Od raně středověké aglomerace*, s. 209-211.

¹⁰¹⁶ *CIM II.*, č. 138.

¹⁰¹⁷ *CIM II.*, č. 275, 276.

¹⁰¹⁸ *CIM II.*, č. 110, 138.

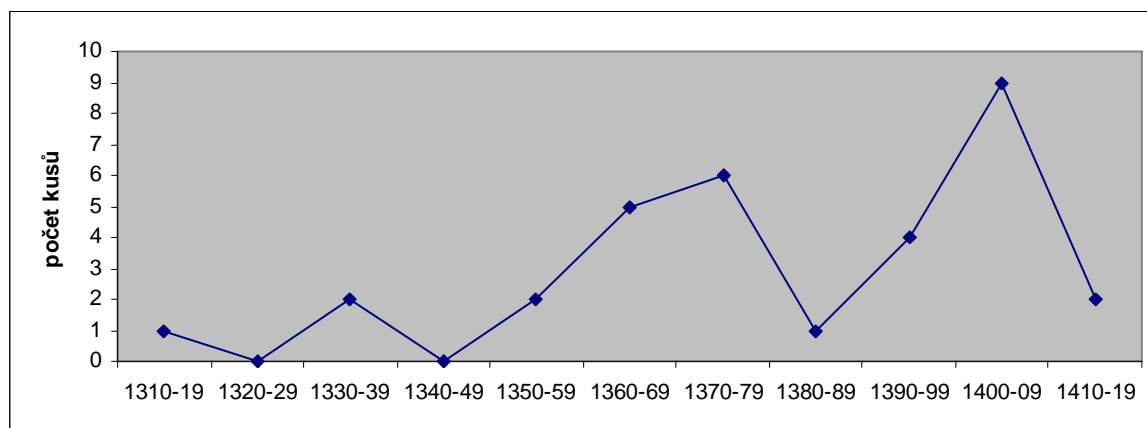
¹⁰¹⁹ *CIM II.*, č. 11, 12.

¹⁰²⁰ *CIM II.*, č. 275.

Mezi dalšími Václavovými písemnostmi pro město zaujmou dvě přeložení výročního trhu. Konal se dva týdny od předvečera svátku sv. Jakuba apoštola, čili od 14. září.¹⁰²¹ Tento termín se ale záhy ukázal jako nevhodný, a tak Litoměřičtí žádali Václava IV. o jeho přeložení. Ten jim vyhověl roku 1384, kdy se novým termínem stal den Všech Svatých (1. listopadu).¹⁰²² Změnu se však nejspíš nedařilo prosadit, protože panovník musel povolit stejné přeložení trhu znovu o pět let později, aniž by se listina zmiňovala o dřívějším přesunutí, které proběhlo 1384.¹⁰²³

Z potvrzovaných listin jasně vyplývá, co Litoměřičtí nahlíželi jako nejpodstatnější výsady, jež jsou záhodny potvrzení. Byly to listiny, které městu udělili již přemyslovští králové Václavem I. počínaje a jeho vnukem konče. Posléze nebyly potvrzovány přímo tyto kusy, ale confirmace, které je potvrzovaly – ať už to byla privilegia Jana Lucemburského nebo Karla IV.

IX. Panovnické písemnosti pro Kadaň

Předhusitská Kadaň byla příjemcem 31 panovnických písemností, v tom čtyř confirmací. Počet panovnických písemností začíná výrazněji stoupat od 60. let 14. století. Ještě vyšších počtů dosahuje v letech sedmdesátých. Naopak v následujících deseti letech se propadá, aby pak zase narůstal. To, že v posledních deseti letech Václavovy vlády opět poklesl, vzhledem k situaci v již pojednaných městech, nepřekvapuje.¹⁰²⁴

¹⁰²¹ CIM II., č. 454.

¹⁰²² CIM II., č. 595, srov. *Dějiny města Litoměřic*, s. 127.

¹⁰²³ CIM II., č. 635.

¹⁰²⁴ Nástin středověkých osudů městského archivu viz Tomáš Velička, *Nejstarší kadaňský kopiář*; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 114-117. K dějinám města Constantin Uher, *Die Privilegien der Stadt Kaaden*, Programm des Communal-Obergymnasiums in Kaaden 1887, Kaaden 1887, s. 1-34; Karl G. Meyer, *Monographie der Stadt Kaaden und deren Geschichte seit ihrer muthmaßlichen Gründung bis zur neuesten Zeit*, Leitmeritz 1857; Franz Josef Stocklów, *Das Buch der Heimat. Der Bezirk Kaaden in seiner*

První panovníkova listina (v tomto případě Janova) rovná se konfirmace. Na takové případy jsme již narazili, i když nebyly vždy pravidlem. Jan roku 1319 městu potvrdil řadu výsad, údajně odedávna užívaných.¹⁰²⁵ Jedná se o svod řady právních ustanovení, přičemž není specifikováno, kdy a kým byly městu uděleny. V naraci se hovoří o předložené petici Kadaňských – ostatně listina obsahuje i arengu s motivem vyslyšení proseb poddaných.¹⁰²⁶ V dispozici dochází ke spojení konfirmačního a observačního formuláře (slovesa *confirmare* i *observare*). Zajímavý je regist nacházející se v záhlaví kadaňského kopiáře, který nereflektuje, že se jednalo o konfirmaci, nýbrž hovoří o tom, že práva byla *concedere, committere*.¹⁰²⁷

Od Karla IV. město žádnou potvrzovací listinu neobdrželo, i když bylo příjemcem řady jeho písemností – více se množí, pro Kadaň jako jediného příjemce, v 70. letech.¹⁰²⁸

Další konfirmace se Kadaň dočkala až roku 1385 – byla to první Václavova listina pro město. Král tu potvrzuje privilegia daná mu od jeho předchůdců, zvláště dvě listiny Karla IV. na šosovní statky a mílové právo. Obě listiny jsou inserovány – první pocházela z roku 1367, druhá z roku 1376.¹⁰²⁹ Zároveň potvrzuje ostatní panovnické listiny („*approbamus, ratificamus et presentis scripti patrocínio confirmamus*“).¹⁰³⁰

Další konfirmace pro Kadaň vyšla roku 1407 – bylo to již známé potvrzení pro města žateckého kraje.¹⁰³¹ Leč tím předhusitské konfirmace ještě neskončily. Roku 1410 přijalo město další všeobecnou konfirmaci.¹⁰³² Václav tehdy potvrdil privilegia, která mu udělili Přemysl Otakar II., Jan a Karel IV. Jde tu o hromadnou konfirmaci, takže potvrzované listiny nejsou inserovány ani shrnuty, ba ani zmíněny. Nemáme žádné dochované zprávy o tom, že by Přemysl Otakar II. městu udělil nějaké privilegium, ale vyloučeno to není. První zmínka o Kadani jako královském městě pochází z roku 1261 a lze ji nejspíš zařadit právě mezi lokace Přemysla Otakara II. Konfirmace je zajímavá i svým listinným formulářem.¹⁰³³ Co bylo důvodem opakovaného vydání všeobecné konfirmace ještě roku 1410, bohužel netušíme. Potvrzení bylo doprovázeno vystavením listiny, v níž Václav povolil měšťanům, aby

Gegenwart und Vergangenheit (Allgemeiner Theil), Kaaden 1890; Marie Bláhová, *Listiny města Kadaně*, Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska 26, 1994, č. 3, s. 79–82.

¹⁰²⁵ *CIM II.*, č. 111.

¹⁰²⁶ „*Regalis solii dignitas laude decoratur et gloria, cum subiectorum petitiones audit benivole ipsasque gratanter exaudir*“.

¹⁰²⁷ SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, Archiv města Kadaně, Liber vetustissimus privilegiorum civitatis Cadanensis (R. Nový, *Soupis*, č. 731), fol. 1r-2v.

¹⁰²⁸ *CIM II.*, č. 443, 458, 472, 498, 523, 529.

¹⁰²⁹ *CIM II.*, č. 427, 529.

¹⁰³⁰ *CIM II.*, č. 595.

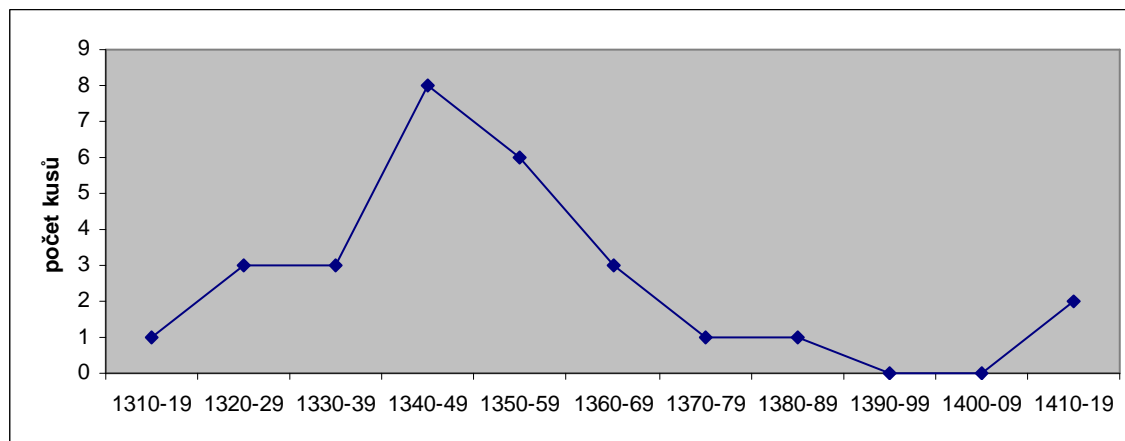
¹⁰³¹ *CIM II.*, č. 819.

¹⁰³² *CIM II.*, č. 836.

¹⁰³³ Viz výše (část věnovaná arengám).

zakoupili plat 20 kop grošů a z něho dotovali vznik kaplanského místa ve farním kostele a udělil jim zároveň patronátní právo ke vzniklému kaplanství.¹⁰³⁴

X. panovnické písemnosti pro Kladsko

Netypický průběh vytváří křivky odrážející vydané panovnické písemnosti v předhusitské době pro Kladsko.¹⁰³⁵ Až do 40. let 14. století počet panovnických kusů postupně narůstá, pak lze ale sledovat jejich sestupnou tendenci vrcholící v letech 1390-1410, kdy není doložena žádná panovnická písemnost. Kladsko dostalo celkem 29 královských dokumentů, z toho bylo pět confirmací.

Hned tři confirmace vydal pro město Jan Lucemburský. Za jeho vlády patřilo Kladsko mezi vůbec nejvíce privilegovaná královská města v Čechách. Poprvé přichází potvrzovací listina roku 1328.¹⁰³⁶ Jan Lucemburský potvrdil městu stará práva, která jim udělili čeští králové, a zároveň k tomu přidal právo stíhání a trestání zemských škůdců. Jde o poměrně dost stručnou listinu ve srovnání s jinými soudobými confirmacemi pro česká města. Vydavatel se informoval o obsahu potvrzovaných listin. Kde, žel nevíme. Starší kusy se dodnes nedochovaly, ani se tu o nich neděje sebemenší zmínka. Nedá se vyloučit, že ani tehdy již neexistovaly.

¹⁰³⁴ CIM II., č. 837.

¹⁰³⁵ K dějinám města Kladsko. Dějiny regionu Ondřej Felcman, Ryszard Gładkiewicz a kol., Hradec Králové [aj.] 2012, s. 90-93; Kłodzko – dzieje miasta, red. Ryszard Gładkiewicz, Kłodzko 1998 (především s. 33-39); František Musil, Kladsko v době vlády Lucemburků (Jan Lucemburský, Karel IV.), in: 550 let Hrabství kladského/550 lat Hrabstwa kłodzkiego 1459-2009, Trutnov 2009, s. 41-73; Martin Šandera, Dějiny Kladska od zástavy Janu II. Opavsko-Ratibořskému povznik hrabství, in: tamtéž, s. 77-98; Kazimierz Bartkiewicz, Dzieje ziemi kłodzkiej w wiekach średnich, Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977; Ernst Maetschke, Geschichte des Glatzer Landes vom Beginne der deutschen Besiedlung bis zu den Hussitenkriegen, Vierteljahrschrift für Geschichte und Heimatkunde der Grafschaft Glatz 8, 1888/1889, s. 1-72.

¹⁰³⁶ GGG I., s. 49.

Další dvě confirmace město obdrželo roku 1334. Byly vydány až v daleké Francii spolu s ještě jednou písemností.¹⁰³⁷ Již okolnost, že vyslanci města vážili tak dalekou cestu, svědčí o tom, že se ve městě nahromadila řada problémů, které bylo potřeba i přes nepochybně značné náklady na cestu bez prodlení řešit. Ke kontaktu s panovníkem tehdy nedošlo šest let – rokem 1328 je datována předchozí Janova listina pro město.¹⁰³⁸ Nahromaděné záležitosti byly fiskálního rázu – dotýkaly se příjmů z městského soudu, držby půdy a práva rybolovu. V posledních dvou záležitostech Jan vydal confirmační listiny: nejprve potvrdil měšťanům držbu šedesáti lánů polí městu přiměřených, které získali v době, „*a qua non extitit memoria*“, a vyměřil z nich platby komoře.¹⁰³⁹ Kladsko je tu mimoděk považováno za součást Čech – směr proudu Kladské Nisy je označen jako „*versus partem Polonie*“. Ve druhé confirmaci Jan potvrdil Kladsku právo lovu ryb na řekách Nise a Bystřici.¹⁰⁴⁰ Confirmace je zdůvodněna tak, že „*piscationem per longam temporis prescriptionem iuste, rationabiliter et pacifice possedissent*“. Kladští za ním přišli s žádostí, aby jim na zmíněnou záležitost vystavil listinu. Z obou confirmací, které mají velmi podobný formulář, je patrné, že ani na jedno z práv, které drželi a vykonávali, neměli Kladští písemný doklad. Obraty zdůrazňující dlouhověkost a spravedlivost držby těchto práv měly ospravedlnit, že chyběla jakákoliv písemná kodifikace. Velká vzdálenost Janova dvora od českého království musela způsobit, že se při formulaci obou listin (potažmo všech tří) musel spoléhat jen na informace kladských vyslanců, kteří svou žádost, a o tom sotva můžeme pochybovat, jistě podepřeli i naditým měščem. Sice neznáme důvody, proč se kladská městská rada rozhodla usilovat o potvrzení těchto práv právě v oné době, ale budeme za tím tušit nároky někoho, kdo je na řečená práva vznášel.¹⁰⁴¹ Jinak by se kladská městská rada těžko rozhodla financovat tak náročný podnik jako byla výprava za dvorem českého krále.

Kladsko bylo jedním z prvních měst, kterému Karel IV. krátce po svém nástupu na trůn – totiž roku 1348 – udělil potvrzení jeho privilegií. To dokládá, jak důležité byly pro město ony Janem ve Francii roku 1334 zlistňované akty. Karel tehdy potvrdil tři listiny svého otce: nejprve confirmaci z roku 1328,¹⁰⁴² poté confirmaci z roku 1334 ohledně práva lovu ryb¹⁰⁴³ a další listinu z téhož dne týkající se příjmů z městského soudu (tedy soudních poplatků).¹⁰⁴⁴ Jediné potvrzení z roku 1334 tu nebylo confirmováno – to, kterým Jan městu zajišťoval držbu

¹⁰³⁷ GGG I., s. 54 – týkalo se příjmů z městského soudu.

¹⁰³⁸ GGG I., s. 50 – týkala se masných krámů, vydána v Brně.

¹⁰³⁹ GGG I., s. 55.

¹⁰⁴⁰ GGG I., s. 56.

¹⁰⁴¹ Dochované prameny však o tom mlčí.

¹⁰⁴² GGG I., s. 49.

¹⁰⁴³ GGG I., s. 56.

¹⁰⁴⁴ GGG I., s. 54.

lánů. Všechny potvrzované listiny zde byly inserovány.¹⁰⁴⁵ Kromě confirmace vydal Karel téhož roku 1348 pro město ještě další tři písemnosti.¹⁰⁴⁶ Proud Karlových dokumentů do města ale postupně ustával.

První Václavovou listinou pro město byla confirmace vydaná roku 1388.¹⁰⁴⁷ Inseroval tu čtyři listiny, jejichž složení se od roku 1348 změnilo. Zaprvé to byla listina Jana Lucemburského z roku 1341, aby měšťané dodržovali ustanovení rady.¹⁰⁴⁸ Zadruhé confirmoval mandát Jana Lucemburského z roku 1343 ohledně pronásledování zločinců.¹⁰⁴⁹ Zatřetí zde vystupuje, shodně s rokem 1348, Janova confirmace z roku 1334 týkající se práva rybolovu na Nise a Bystřici.¹⁰⁵⁰ Jako poslední listina byl potvrzen Karlův markraběcí akt z roku 1343, že kladský rychtář a přísežní mohou být poháněni jen k městskému soudu v Kladsku.¹⁰⁵¹ Zajímavé je, že tu nepřichází žádná Karlova listina. Na rozdíl od Karlovy confirmace z roku 1348 tu chybí Janova potvrzovací listina vydaná roku 1328¹⁰⁵² a také potvrzení držby lánů z roku 1334.¹⁰⁵³ Pozornost budí ještě jedna skutečnost. Stejného dne jako confirmaci pro Kladsko vydal tentýž panovník potvrzovací listinu kladským augustiniánským kanovníkům.¹⁰⁵⁴ Zatímco první kus je datován v Praze, druhý na Křivoklátě. To je již samo o sobě záležející. Ale tato skutečnost prozrazuje něco ze zákulisí confirmačního procesu. Poselstva kladské rady a místního augustiniánského kláštera tu nejspíš spojila své síly a k Václavovu dvoru se vydala společně a dost možná společně vystupovala i v audienci před ním. To jsou sice jen hypotézy, ale to, že by se poselstva Kladska a kladského kláštera augustiniánských kanovníků sešla v Praze, potažmo na Křivoklátě, jen shodou okolností, by byla příliš velká náhoda.

Touto listinou se Václav vůči Kladsku nadlouho odmlčel. Na vině nejspíš byly zástavy země, ale to samo o sobě ještě nebylo důvodem k ustrnutí písemné komunikace mezi městem a panovníkem, jak o tom poučují dřívější zástavy Kladska. Znovu v zájmu Kladských zlistinil Václav až na sklonku svého života – roku 1418.¹⁰⁵⁵

Kladsko během předhusitských desetiletí prožilo kolísající zájem českých panovníků. Především Jan Lucemburský privilegoval město nadprůměrně. Za prvními kladskými

¹⁰⁴⁵ *GGG I.*, s. 92.

¹⁰⁴⁶ *GGG I.*, s. 91, 95, 96.

¹⁰⁴⁷ *GGG I.*, s. 250.

¹⁰⁴⁸ *GGG I.*, s. 69.

¹⁰⁴⁹ *GGG I.*, s. 77.

¹⁰⁵⁰ *GGG I.*, s. 56.

¹⁰⁵¹ *GGG I.*, s. 78.

¹⁰⁵² *GGG I.*, s. 49.

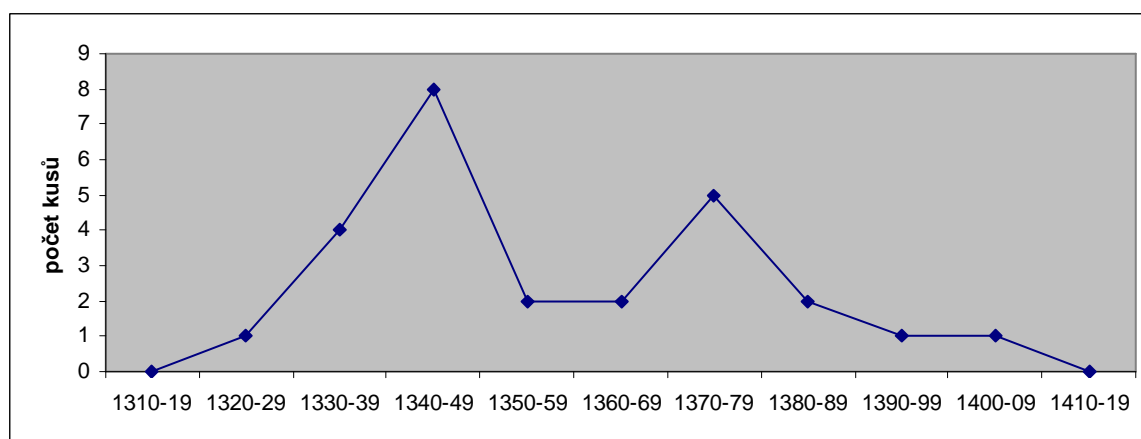
¹⁰⁵³ *GGG I.*, s. 55.

¹⁰⁵⁴ *GGG I.*, s. 250.

¹⁰⁵⁵ *GGG II.*, s. 95, 96.

konfirmacemi nepochybně stály důvody spočívající ve vývoji samotného města. Karlova konfirmace pak spadá do série jeho iniciačních listin pro česká královská města. Na proměně inserovaných listin v konfirmacích můžeme dobře sledovat měnící se těžiště městských zájmů.

XI. Panovnické písemnosti pro Domažlice

Podobně kolísavý zájem českých panovníků lze zaznamenat v případě západočeských Domažlic.¹⁰⁵⁶ Během předhusitského období přijaly 26 panovnických písemností, z toho konfirmace představovaly šest kusů. Na vrcholu stálo město, pokud šlo o počty panovnických dokumentů, ve 40. a 70. letech 14. století. Za Václava IV. počet písemností postupně klesá a ve srovnání s množstvím písemností vydaných nejen Karlem, ale dokonce i Janem, zaostává.

Chronologie domažlických konfirmací je velmi nerovnoměrná. Pět z šesti jich připadá na období 1348-1359. Ačkoliv Jan Lucemburský město privilegoval několika listinami,¹⁰⁵⁷ konfirmace dochována není. Ale roku 1348 vydal Karel IV. pro město hned dvě. Nejprve potvrdil listinu krále Jana, aby se pivovary mohly stavět pouze na předměstích. Janův kus z roku 1341 je tu inserován.¹⁰⁵⁸ Druhá konfirmace není zachována plnotextově. Děje se o ní jen zmínka v městském kopiáři. Karel měl potvrdit Janovu listinu, která zajistila, že Domažličtí nemají na berni platit více než 40 kop grošů. To je překvapivě nízká částka – počátkem 15. století platilo město dvakrát více.¹⁰⁵⁹ Pokud tomu tak opravdu bylo, pak není divu, že měšťané tak stáli o její potvrzení.

¹⁰⁵⁶ Prakticky jedinou materiálovou studií řešící dějiny města v době předhusitské je Petr Mužík, *Historický a správní vývoj města Domažlic od počátku husitské revoluce*, MZK 13, 1976, s. 165-186 (starší nečetná literatura shrnuta na s. 165-166); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 58-60.

¹⁰⁵⁷ *CIM II.*, č. 119, 157, 163, 199, 213, 234.

¹⁰⁵⁸ *CIM II.*, č. 234.

¹⁰⁵⁹ *CIM II.*, s. 901.

Nicméně konfirmacím nebyl konec. Následujícího roku (1349) přibyly další dvě. Týkaly se zlistinění Jana Jindřicha jako královského místodržícího v době Karlovy nepřítomnosti v zemi. V prvním případě¹⁰⁶⁰ Karel potvrdil jeho inserovanou listinu ohledně pravomocí městského soudu.¹⁰⁶¹ Vyhrazuje si pouze těžké trestní věci. V druhé potvrzovací listině český král konfirmoval nejprve starší listinu Jana Lucemburského – osvobození městského dvoru od všech dávek¹⁰⁶² - a poté listinu svého bratra (Jana Jindřicha) týkající se připojení vesnice k městu.¹⁰⁶³

Ani to ještě nebylo z Karlovy strany vše. Problémy se správou městského špitálu Domažlické nejspíš přinutily žádat o potvrzení Janovy listiny vydané v této záležitosti. Prosby měšťanů padly na úrodnou půdu a roku 1359 Karel potvrdil¹⁰⁶⁴ zmíněný Janův kus a do své konfirmace jej inseroval.¹⁰⁶⁵

Václav vydal pro Domažlické potvrzení privilegií až roku 1395 – byla to jeho třetí písemnost pro město.¹⁰⁶⁶ Král tehdy konfirmoval všechna jejich privilegia, avšak změnil určitá ustanovení ohledně rychtářství.¹⁰⁶⁷ Kromě konfirmace také udělil městu mílové právo a povolil těžbu dřeva v uvedeném lese.¹⁰⁶⁸

Poté se Václav jako panovník nejspíš odmlčel. Je dochována již jen jedna jeho listina.¹⁰⁶⁹

Domažlické konfirmace byly vyvolávány v život jednak nástupem Karla IV. na trůn, ale také zlistiněním místodržícího, jehož akty krátce na to král potvrzoval. Konfirmace správy špitálu byla pravděpodobně způsobena vnitroměstskými problémy. Proč Václav vydal konfirmaci pro město až roku 1395, neumím posoudit. V kontextu jeho konfirmačního chování ale Domažlice nebyly ničím výjimečným.

XII. Panovnické písemnosti pro Kouřim

¹⁰⁶⁰ *CIM II.*, č. 290.

¹⁰⁶¹ *CIM II.*, č. 287.

¹⁰⁶² *CIM II.*, č. 119.

¹⁰⁶³ *CIM II.*, č. 288.

¹⁰⁶⁴ *CIM II.*, č. 382.

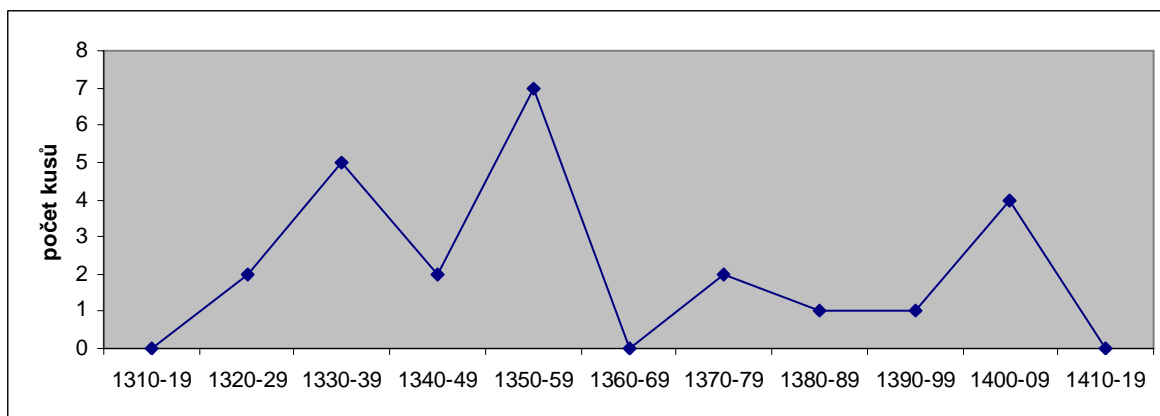
¹⁰⁶⁵ *CIM II.*, č. 163.

¹⁰⁶⁶ *CIM II.*, č. 588, 599.

¹⁰⁶⁷ Týkalo se jeho obsazování, jež mělo patřit do kompetence domažlického purkrabího.

¹⁰⁶⁸ *CIM II.*, č. 670.

¹⁰⁶⁹ *CIM II.*, č. 824.

Předhusitská Kouřim dostala od českých králů 24 písemností, mezi nimi se nacházejí čtyři potvrzovací listiny. Nejhojněji proudily do města panovnické písemnosti ve 30. a 50. letech 14. století. Na vyšší úrovni byly ještě v prvním desetiletí 15. století.¹⁰⁷⁰

Doložené kontakty Jana Lucemburského s městem počínají rokem 1327 a pokračují pak poměrně intenzivně v následujícím desetiletí, kdy byla jejich součástí i konfirmační listina. Jedná se o potvrzení svobod a práv, zvláště na přivtělení jmenovaných vsí. Byla to velmi stručná listina (pochopitelně bezinsertní), která v dispozici obsahovala nejen slovesa konfirmačního, ale také observačního formuláře. Čí právní akty tu byly potvrzovány, nevíme. Listiny doby předlucemburské se nezachovaly.¹⁰⁷¹

Silnou emisi panovnických písemností evidujeme i v 50. letech. Týkaly se především fiskálních záležitostí, ale i městského zřízení včetně ustanovení o fungování cechů.¹⁰⁷² Svě místo tu našla rovněž potvrzovací listina. Karel konfirmoval odkaz měšťanů k městskému špitálu. Dochovala se jen v pozdějším českém překladu. Tady šlo zřetelně o konfirmaci nekrálovského aktu.

První Václavovou listinou pro město bylo potvrzení práv.¹⁰⁷³ Kouřimští se dostavili na Křivoklát, kde tehdy Václav dlel, a předložili mu jakousi jednoduchou suppliku (*supplex peticio*). V kapitole věnované konfirmačnímu řízení již o této listině byla řeč. Jak naznačeno, nevíme, v čem spočívala ona jednoduchost. Konfirmace obsahovala insert potvrzované listiny, ale těžko můžeme u každé insertní konfirmace předpokládat jednoduchou prosbu, či petici. Ostatně ani nevíme, jak ji charakterizovat. Byl to tentýž panovníkův křivoklátský

¹⁰⁷⁰ K dějinám města Vincenc Oehm, *Paměti královského města Kouřimě*, sv. 1, Praha 1884 (s. 27-86 doba předhusitská; královské listiny pojednány na s. 27-38); Miloš Šolle, *Kouřim v průběhu věků*, Praha 1981 (je prací archeologickou, která se nadto věnuje především předlokační Kouřimi); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 136.

¹⁰⁷¹ *CIM II.*, č. 194.

¹⁰⁷² *CIM II.*, č. 305, 311, 314, 326, 333, 372, 377.

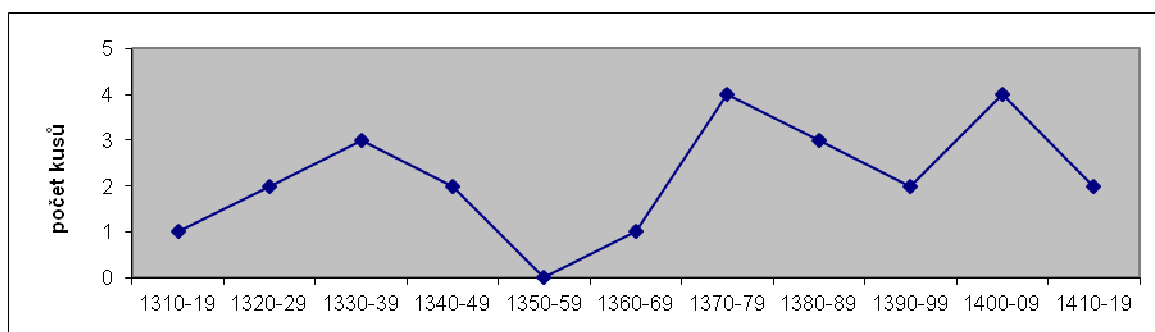
¹⁰⁷³ *CIM II.*, č. 633.

pobyt, během něhož na počátku ledna vydal confirmaci pro Louny.¹⁰⁷⁴ Kouřimští tu žádali o potvrzení Karlova privilegia na mílové právo z roku 1334, které vydal ještě jako moravský markrabě, a skutečně jej obdrželi.¹⁰⁷⁵

Na počátku 15. století poskytlo město Václavovi větší peněžní obnos. Důsledkem toho byla berní osvobození. Roku 1401 to bylo na tři roky.¹⁰⁷⁶ Po uplynutí lhůty panovník město znovu osvobodil od odvodu berně, tentokrát na dva roky.¹⁰⁷⁷

Kouřim se od Václava dočkala i všeobecné confirmace. Byla to jeho poslední dochovaná písemnost pro město. Roku 1407 potvrdil všechna práva a privilegia, která město obdrželo od jeho předchůdců i od něho. I tentokrát je výslovně zmíněna suplika Kouřimských, aniž by byla ale blíže specifikována. Žádné kusy tu nejsou inserovány ani nejsou jmenování králové, jejichž privilegia jsou potvrzována.

XIII. Panovnické písemnosti pro Plzeň

V případě Plzně přichází v předhusitském období 24 dochovaných panovnických písemností, včetně dvou confirmací.¹⁰⁷⁸ Vzhledem k tomu, o jak důležité královské město v oné době šlo, nelze pochybovat o velkých archivních ztrátách. Nejstarší městské knihy se tu zachovaly až z prvního desetiletí 15. století, což dává tušit, kdy mohly na archivní materiál udeřit pohromy. Rozložení panovnických písemností pro město se nejeví rovnoměrně (ale to mohl způsobit zánik části archivu), ale přesto přicházejí tři vrcholy během vlád každého z Lucemburků: ve 30., 70. letech 14. století a v první desetiletí 15. století. Totéž nelze říci o confirmacích, neboť obě dvě vydal Jan Lucemburský.

¹⁰⁷⁴ *CIM II.*, č. 630.

¹⁰⁷⁵ *CIM II.*, č. 168.

¹⁰⁷⁶ *CIM II.*, č. 746.

¹⁰⁷⁷ *CIM II.*, č. 767.

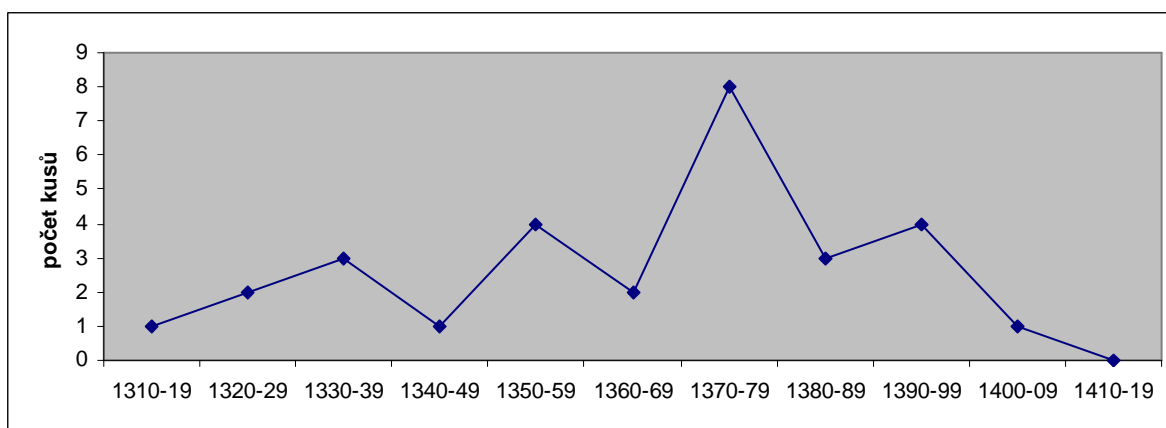
¹⁰⁷⁸ K městskému archivu viz Josef Strnad, *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad, Část I. od r. 1300-1450*, Plzeň 1891, s. IX-XXIV; Miloslav Bělohlávek, *Městský archiv v Plzni, průvodce po archivu*, Plzeň 1954, s. 11-13; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 215-218; k dějinám města Miloslav Bělohlávek a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965 (doba předhusitská na s. 34-58, k privilegiím přináší jen málo informací).

Prvním Janovým zlistiněním pro město bylo navrácení rychtářství roku 1319.¹⁰⁷⁹ Jako druhá písemnost přichází již konfirmace (1320). Jan konfirmoval práva udělená městu Václavem II. Ta jsou jen vyjmenována, žádné starší listiny pro Plzeň se nedochovaly. Poněvadž byla Plzeň založena právě Václavem, není pochyb, že šlo o základní městská privilegia. Supliku, o níž se mluví v naraci, Plzeňští přednášeli až v dalekém Lucemburku. Listina se tak řadí mezi ty již výše zmíněné, jejichž zisk byl pro město doslova kardinální, pokud zmocnilo své posly k tak náročné a zdlouhavé cestě.¹⁰⁸⁰

Zcela jiný charakter měla druhá Janova konfirmace. Roku 1341 potvrzuje osvobození od placení cla a požadování průvodu v Domažlicích, Tachovu a Přimdě. Komu náleželo prvotní osvobození, nevíme.¹⁰⁸¹

Tím plzeňské konfirmace skončily, ačkoliv je možné, že se jen dodnes nedochovaly.

XII. panovnické písemnosti pro Hradec Králové

Královským i věnným městem byl Hradec Králové.¹⁰⁸² Z tohoto podvojného charakteru vyplývá, že je tu nutno počítat jak s písemnostmi panovníka, tak královny. V celkových přehledech byly zohledňovány jen konfirmace králů, neboť to byli skuteční zeměpáni. Na tomto místě mohu pohovořit i o písemnostech a konfirmacích královen, které tvoří důležitou součást královéhradeckého souboru. Nejhojněji tito vydavatelé pro město zlistiňovali v 70. letech 14. století – právě z těchto let je doložena nejsilnější listinná aktivita královny (Alžběty Pomořanské). Za předhusitské období je k dispozici celkem 31 kusů – 23

¹⁰⁷⁹ CIM II., č. 106.

¹⁰⁸⁰ CIM II., č. 114, srov. *Dějiny Plzně I.*, s. 35.

¹⁰⁸¹ CIM II., č. 231.

¹⁰⁸² K dějinám města Jaromír Mikulka, *Dějiny Hradce Králové, I. díl do roku 1526*, Hradec Králové 1996 (s. 5-10 shrnutí starší literatury); Pavel Bělina, *Ze správní a hospodářské agendy města Hradce Králové ve 14. a na počátku 15. století*, SAP 23, 1973, s. 156-191; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 88-89.

králových a šest královniných. Z nich tvoří konfirmace osm kusů – šest králových, dva královniny

Jan Lucemburský vydal městu dvakrát potvrzovací listinu. Poprvé roku 1318.¹⁰⁸³ Má souvislost s nezdařeným protikrálovským odbojem Elišky Přemyslovny a části české šlechty, na jejíž straně se Hradec Králové nepochybně nacházel („*tamen quia nunc reddire debet ad nostram pietatem et in nostre misericordie gratiam*“).¹⁰⁸⁴ Konfirmace tu stojí jako akt smíření a panovnickova odpuštění („*culpae, quas universitas ipsa contra maiestatem nostram visi sunt hucusque incurrisse ipsos benigniter recipimus in favoris et gratie nostre sinum*“). Panovník potvrzuje výsady udělené českými králi. Listina obsahuje ještě další ustanovení: ohledně práv k dlužníkům a jejich stavění, kromě toho slib nezastavování. Právě poslední záležitost – v níž král slíbil město nezastavit stejně jako Kutnou Horu a SMP – je zajímavá, neboť se nachází v pozici jakéhosi přívěsku v samém závěru listiny až za datací. Ještě jeden důvod možná přinesl vydání léto listiny – tím byla přítomnost panovníka ve městě. Není sice výslovně doložena, když konfirmace byla vydána 1. listopadu v Nymburce. Avšak počátkem září se Jan nacházel v Brně.¹⁰⁸⁵ Pro následující dva měsíce není jeho pobyt nikde doložen – vynořuje se až v Nymburce. Není nemožné, že na své cestě z Brna do Čech projel hradbami Hradce Králové, který se mohl kát z předchozího provinění.

V již nezjištěné atmosféře Jan konfirmoval hradecké listiny znovu roku 1323. Potvrdil tu práva udělená městu jím samým a královnou vdovou Eliškou Rejčkou. Zatímco starší Janovy listiny, které měly být potvrzovány, jsou známy, nic z toho, co vydala pro město královnava, se nedochovalo. Nejspíš tak jde o deperditum, či dokonce deperdita královniných písemností.

Do let 1345-1358 se kumulují tři konfirmace týkající se stejné záležitosti – městského špitálu. Ten byl ve městě založen někdy před rokem 1345. První zprávy o něm jsou obsaženy právě v první konfirmaci (1345), kdy o potvrzení jeho založení žádali měšťané panovníka („*nobis extitit humiliter supplicatum*“). Ten jim vyhověl a navíc ještě ošetřil vykonávání patronátního práva. Toto byla mimochodem poslední Janova konfirmace pro městské příjemce.¹⁰⁸⁶

V téže věci potvrzoval roku 1352 i Karel IV.¹⁰⁸⁷ – tato listina se nedochovala, je známa jen ze zmínky v následné konfirmaci.¹⁰⁸⁸ Ta byla vydána o šest let později a Karel v ní znovu

¹⁰⁸³ CIM II., č. 103.

¹⁰⁸⁴ Srov. Jaromír Mikulka, *Dějiny Hradce Králové, I. díl*, s. 31-32.

¹⁰⁸⁵ RBM III., č. 465.

¹⁰⁸⁶ CIM II., č. 250.

¹⁰⁸⁷ CIM II., č. 323.

potvrdil založení špitálu. Bylo tu inserováno Janovo první potvrzení z roku 1345.¹⁰⁸⁹ Karel se tu zmiňuje o své předchozí konfirmaci z roku 1352 a o tom, že byla vydána ještě z titulu římského krále. Konfirmace z roku 1358 je již pochopitelně vystavena pod titulem římského císaře, ale nedostí na tom: také se svědečnou řadou, císařským monogramem atd., tedy se znaky slavnostního císařského privilegia. Je to nejspíš jediný příklad z Čech (mimo Cheb), kdy Karel po císařské korunovaci obnovil znovu nějaký právní akt, jakkoliv není jisté, že právě tento moment byl bezprostřední příčinou vydání konfirmace.¹⁰⁹⁰ Mohla být vyvolána spory mezi fundátory špitálu a jeho rektorem.¹⁰⁹¹

Následující dvě konfirmace vystavila Alžběta Pomořanská v letech 1374 a 1378. V prvním případě šlo o potvrzení finanční transakce ve městě – prodeje mosteckého úřadu.¹⁰⁹² Ve druhém případě o konfirmaci panovnického postoupení ungeltu a šrotěrství. Druhé Alžbětině listině bezprostředně předcházelo dvojí udělení této výsady Karlem IV. i Václavem IV.¹⁰⁹³ Takové případy dvojitého udělení jsou známy z prostředí severozápadních Čech z roku 1377. V Hradci Králové přistupuje k duplicitnímu Václavovu vydání ještě výslovné potvrzení královny.¹⁰⁹⁴

Poslední předhusitská konfirmace měla více příjemců. Kromě Hradce Králové to byla ostatní východočeská věnná města: Vysoké Mýto, Polička, Chrudim a Jaroměř. Listina byla vydána roku 1395 na základě stížnosti příjemců. Týkala se příliš častých konání soudů podkomořího královny (za věnného panování Alžběty Pomořanské). Tyto záležitosti panovník ošetřuje, stejně jako výši a četnost berně. V závěru potvrzuje jejich privilegia („*besteten und confirmiren wir*“). Není zřejmé, zda jej o toto města také žádala. Z dikce listiny spíše vyplývá, že se suplika týkala především stížnosti na činnost podkomořího. Snad by se dalo uvažovat o tom, zda Václav nepotvrdil privilegia ze své vlastní iniciativy. Vyloučit to nemůžeme, jakkoliv městská iniciativa je pravděpodobnější.

V hradeckých potvrzovacích listinách se lze setkat se značnou šíří motivací k jejich vydávání. Nachází se mezi nimi jak usmíření panovníka s městem nebo nástup nového krále, vnitroměstská událost (založení špitálu) – s tím je do určité míry snad spojena změna statusu panovníka (císařské korunovace), avšak to zůstává pouze dohadem. Je možné, že za poslední konfirmací založení městského špitálu stála snaha města pojistit tuto fundaci. Mohlo při tom

¹⁰⁸⁸ *CIM II.*, č. 368.

¹⁰⁸⁹ *CIM II.*, č. 250.

¹⁰⁹⁰ Je ostatně vydána z moci královské.

¹⁰⁹¹ Jaromír Mikulka, *Dějiny Hradce Králové, I. díl*, s. 69-71.

¹⁰⁹² *CIM II.*, č. 524.

¹⁰⁹³ *CIM II.*, č. 548, 549.

¹⁰⁹⁴ *CIM II.*, č. 550.

přihlédnout ke Karlovu císařskému titulu a nechat si vystavit listinu se znaky slavnostního císařského privilegia.

Zvláštním případem jsou Klatovy.¹⁰⁹⁵ Poprvé se objevuje město, u něhož není dochována žádná konfirmační listina.¹⁰⁹⁶ Přitom ostatních panovnických písemností se nezachovalo až tak málo – 22. Zatímco z doby vlády Jana Lucemburského pocházejí jen čtyři,¹⁰⁹⁷ z období Karlovy vlády pak 10¹⁰⁹⁸ a z Václavovy osm.¹⁰⁹⁹

Městský archiv (i s městskými knihami, nejstarší dochovaná je z roku 1523) spolu s téměř celým městem shořel roku 1520.¹¹⁰⁰ To dokládá i poměr dochovaných originálů – z 22 kusů jsou to pouhé dva.¹¹⁰¹ Velké množství z nich je známo jen z pozdějších zmínek.

To v Ústí nad Labem, ačkoliv bylo příjemcem podobného počtu panovnických písemností (19), se zachovaly čtyři konfirmace.¹¹⁰² Rozdělení panovnických písemností je pro celé předhusitské období poměrně rovnoměrné.¹¹⁰³ Dochování originálů předhusitských královských písemností je výrazně vyšší než u Klatov,¹¹⁰⁴ i když i tady docházelo ke ztrátám – naposledy ještě v závěru 19. století.¹¹⁰⁵

První listinou, kterou Jan Lucemburský městu vydal, bylo v roce 1325 potvrzení privilegií. Jednalo se o konfirmaci práv udělených Přemyslem Otakarem II. a potvrzených Václavem II.¹¹⁰⁶ Důvodem obnovení privilegií byl požár, jemuž tyto listiny padly za obětí. Informaci lze důvěřovat, neboť Václavovo potvrzení práv udělených jeho otcem se skutečně nedochovalo. Výše jsem se zmiňoval o příbuznosti listiny s téměř současně udělenou konfirmací pro Pirnu.¹¹⁰⁷ Vydání ústecké potvrzovací listiny nejspíš souviselo s obchodním sporem s Litoměřicemi: s ustanovením o svobodné plavbě. I když je tu potvrzováno, nejsou o

¹⁰⁹⁵ K dějinám města Klatovy. *Historie, kultura, lidé*, ed. Lenka Sýkorová, Praha 2010 (s. 105-117(doba předhusitská); Jindřich Vančura, *Dějiny kr. m. Klatov I.*, Klatovy 1927 (k privilegiím nepřináší téměř nic).

¹⁰⁹⁶ Pro následující města již nejsou zařazovány grafy, neboť počet královských písemností pro ně určených byl již nižší, a proto dostačuje slovní popis.

¹⁰⁹⁷ *CIM II.*, č. 186, 199, 209, 224.

¹⁰⁹⁸ *CIM II.*, č. 263, 264, 307, 437, 459, 473, 499, 520, 526, 555.

¹⁰⁹⁹ *CIM II.*, č. 574, 600, 615, 624, 681, 752, 774, 842.

¹¹⁰⁰ *Klatovy. Historie, kultura, lidé*, s. 144; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 126-128.

¹¹⁰¹ Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger*, s. 429.

¹¹⁰² K dějinám města a písemnostem *Dějiny města Ústí nad Labem*, zprac. po ved. Kristiny Kaiserové, Vladimíra Kaisera, Ústí nad Labem 1995 (především s. 19-20); Lenka Bobková, Kateřina Bobková, *Středověké Ústí nad Labem ve světle královských listin*, Ústí nad Labem 1999; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 298-300.

¹¹⁰³ Sedm za Janovy (*CIM II.*, č. 133, 139, 141, 171, 176, 201, 214), stejný počet za Karlovy (*CIM II.*, č. 280, 281

293, 294, 322, 465, 487) a pět za Václavovy vlády (*CIM II.*, č. 740, 758, 759, 768, 786).

¹¹⁰⁴ Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger*, s. 429.

¹¹⁰⁵ F. J. Umlauft, *Das Aussiger Stadtarchiv*, MVGDB 65, 1927, s. 45-49 (zde s. 48).

¹¹⁰⁶ *CIM II.*, č. 133.

¹¹⁰⁷ *CIM II.*, č. 132.

něm dříve zprávy,¹¹⁰⁸ takže je možné, že se Ústečtí snažili využít situace a získat náskok před konkurenty.

O deset let později (1335) Jan pro město konfirmoval znovu. Obnovil ustanovení některých listin, o které Ústečtí při požáru přišli, a zároveň potvrdil držbu šrotěrství. O znění oněch ustanovení ho ústně („*vive vocis exposuerunt oraculo; prout iurati coram nobis exposuerunt*“) informovali sami měšťané.¹¹⁰⁹ Není zcela zřetelné, zda se jedná ještě o požár z roku 1325, nebo o novou pohromu. Pravděpodobnější se zdá druhá varianta. I vzhledem k tomu, že obsah vyjmenovávaných výsad je zcela jiný, než u předchozí konfirmace. Zatímco roku 1325 se jednalo o užívání magdeburského práva, kompetence městského soudu, plavbu po Labi a mílové právo, nyní jsou obnovovány články týkající se vyměření platů z nemovitostí, platby obecné berně a práva zakupovat svobodné statky. Závěrem ještě panovník znovu potvrdil šrotěrství, které městu udělil roku 1334.¹¹¹⁰ Výsady, které tu konfirmoval, se v listinné podobě ze starších dob nezachovaly, takže tu lze opět věřit, že shořely. Neshořely ale všechny – například první Janova konfirmace pohromu přežila.¹¹¹¹ Ona druhá Janova potvrzovací listina byla vydána 28. července 1335 v Chomutově. Je možné, že Ústečtí využili blízkosti rychle se přesouvajícího Janova dvora. 25. července se nacházel v Domažlicích,¹¹¹² za další tři dny již v Chomutově a 1. srpna v Praze.¹¹¹³

Na počátku své vlády Karel IV. město zahrnul hned třemi potvrzovacími listinami. Nejprve roku 1348 aproboval privilegia udělená Václavem II., Janem i jím jako markrabětem moravským. Zarazí tu konfirmace privilegií udělená Václavem II. – jak jsme slyšeli výše, měla za Janovy vlády shořet a ten její články obnovil.¹¹¹⁴ Šlo tedy nejspíš o potvrzení té části Václavových ustanovení, jež byly uvedeny v pozdější Janově konfirmaci. Ale je rovněž možné, že se zkrátka ve městě uchovala paměť o existenci Václavovy konfirmace a ta tu byla v době nástupu nového panovníka připomenuta. Žádná z listin není inserována. Konfirmace je upevněna odvoláním všech listin, jež by odporovaly potvrzeným kusům („*non obstantibus aliquibus litteris in posterum dandis, si que per importunitatem, oblivionem vel ignoranciam emanarent, quibus, in quantum sunt presentibus contraire, per omnia derogamus*“).¹¹¹⁵ Ústečtí mohli při jednání o jejím vydání znovu využít panovníkovy blízkosti, neboť listina

¹¹⁰⁸ Lenka Bobková, Kateřina Bobková, *Středověké Ústí nad Labem*, s. 13-15.

¹¹⁰⁹ *CIM II.*, č. 176.

¹¹¹⁰ *CIM II.*, č. 171; srov. Lenka Bobková, Kateřina Bobková, *Středověké Ústí nad Labem*, s. 16-19.

¹¹¹¹ Ještě Karel IV. ji inseroval, viz dále.

¹¹¹² *RBM IV.*, č. 181.

¹¹¹³ *RBM IV.*, č. 187.

¹¹¹⁴ *CIM II.*, č. 133.

¹¹¹⁵ *CIM II.*, č. 281.

byla vystavena v Drážďanech, krátce před tím byl Karel i v Pirně.¹¹¹⁶ Byly-li Ústeckým známy jeho plány, pak věděli, že z Míšeňska zamíří do Porýní,¹¹¹⁷ takže se jim na delší dobu nabízela poslední možnost žádat o obnovení shořelých privilegií. Jen o několik měsíců dříve než Ústeckým vydal Karel také dvě confirmace pro hlavního hospodářského konkurenta – Litoměřice. Jim potvrzovaná privilegia se samozřejmě také týkala hospodářských záležitostí – Ústeckých se především dotýkalo aprobované právo skladu v Litoměřicích.¹¹¹⁸ Nedá se proto vyloučit, že confirmace pro Litoměřice působily jako určitý katalyzátor, který urychlil vyslání ústeckých městských zástupců ke dvoru s totožnou žádostí.

O rok později (1349) vydal Karel městu dvě další confirmace. V první aproboval dvě listiny krále Jana: nejprve jeho potvrzovací listinu z roku 1325,¹¹¹⁹ poté jeho přeložení trhu a ošetření trestního soudnictví z roku 1327.¹¹²⁰ Obě listiny jsou inserovány.¹¹²¹

V druhé confirmační listině z roku 1349 se nacházejí inserty dalších dvou Janových písemností. Šlo o druhou Janovu potvrzovací listinu¹¹²² a jeho písemnost z roku 1339 ohledně soudních kompetencí.¹¹²³

Obě confirmace z roku 1349 jsou vydány v jediný den. Jsou příbuzné textově, jak jsem o tom hovořil výše. Ve dvou kusech byly pravděpodobně vydány z technických důvodů, neboť čtyři inserty by na jednu confirmační listinu mohly být příliš, ačkoliv jsou známy confirmace i s větším počtem inserovaných kusů, jako tomu bylo například u Chebu.

Tím dochované ústecké confirmace doby předhusitské končí. Není překvapivé, že v další průběhu své vlády Karel městu již žádnou neudělil. Ostatně nebylo prakticky již nic dalšího, co by mohl potvrzovat. Avšak ani z doby panování jeho syna se nedochovala žádná další.

Nejmenším z pražských královských měst byla M a l á S t r a n a . Z doby předhusitské se tu dochovalo 19 královských písemností, z toho jedna confirmace. Nezajímavé není rozložení mezi jednotlivé vydavatele, neboť tu převládají písemnosti Jana Lucemburského (resp. Karla jako markraběte), kterých je deset.¹¹²⁴ Karel IV. s Václavem dohromady vydali zbylých devět.¹¹²⁵ Confirmační listina se dochovala jen od Václava z roku 1390.¹¹²⁶

¹¹¹⁶ *MGH Const.* 8, č. 716.

¹¹¹⁷ Viz Karlův itinerář na <http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf> (přístup dne 12.1. 2014).

¹¹¹⁸ *CIM II.*, č. 275; srov. Lenka Bobková, Kateřina Bobková, *Středověké Ústí nad Labem*, s. 20.

¹¹¹⁹ *CIM II.*, č. 133.

¹¹²⁰ *CIM II.*, č. 141.

¹¹²¹ *CIM II.*, č. 293.

¹¹²² *CIM II.*, č. 176.

¹¹²³ *CIM II.*, č. 214.

¹¹²⁴ *CIM I.*, č. 18, 24, 28, 28; *CIM II.*, č. 201; *CIM I.*, č. 31-34, 46.

¹¹²⁵ *CIM I.*, č. 55, 56, 92, 93, 100, 102, 103, 110, 120.

Během vlády lucemburských panovníků se postupně zvyšuje počet dochovaných písemností pro Čáslav.¹¹²⁷ Celkem tu je k dispozici 16 kusů, z toho dvě potvrzovací listiny.

Na prvním místě mezi Janovými listinami pro město dodnes stojí konfirmace. Pochází roku 1330. Panovník potvrzuje výsady, které Čáslavští odedávna užívají – a jmenovitě práva, která jim byla sdělena z Jihlavy. Vedle potvrzení se objevuje celá řada dalších ustanovení (soudní příslušnost měšťanů, odvod královského úroku, mílové právo).¹¹²⁸

Žádná Karlova konfirmace pro město se nedochovala. Václav vydal potvrzovací listinu až jako pátou písemnost pro Čáslav.¹¹²⁹ Stalo se tak roku 1398. Tuto konfirmaci král vystavil po více než roční nepřítomnosti v Čechách.¹¹³⁰ Potvrdil privilegia udělená jeho předchůdci, zvláště Karlem IV.¹¹³¹ Karlovo privilegium na svobodné testování z roku 1372 je inserováno.¹¹³² Je to jediná dochovaná předhusitská konfirmace Karlových hromadných udělení svobodného testování. Jak již bylo řečeno, takovou listinu (ihned Václavem duplikovanou) obdržela všechna královská města. O jak důležité kusy šlo, svědčí vynikající stav jejich dochování a to, jak často byla v době pohusitské konfirmována. Leč před rokem 1420 k tomu došlo jen zcela výjimečně.

Nové Město pražské, založené Karlem IV. roku 1348, bylo příjemcem 15 zeměpanských písemností (z toho byly tři konfirmace) – téměř polovina jich přichází až po roce 1400. Novoměstský archiv byl roku 1434 záměrně poškozen Staroměstskými,¹¹³³ takže když se Novoměstští obraceli roku 1436 na Zikmunda s žádostí o konfirmaci, nemohli předložit originály listin.¹¹³⁴

Všechny tři dochované potvrzovací listiny pocházejí z kanceláře Václava IV. Roku 1383 vystavil hned dvě. Poprvé konfirmoval NMP listinu svého otce (jenž byla inserována¹¹³⁵) na prodávání obroku u kostela sv. Jindřicha. Potvrzovací kus se zachoval jen v pozdějším českém překladu.¹¹³⁶

¹¹²⁶ CIM I., č. 110.

¹¹²⁷ K dějinám města August Sedláček, *Děje města Čáslavě*, Praha 1874 (vyšlo též v reprintu Praha 2012), s. 33-42 stručné shrnutí některých privilegií; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 44-45.

¹¹²⁸ CIM II., č. 154; srov. August Sedláček, *Děje města Čáslavě*, s. 33.

¹¹²⁹ CIM II., č. 590, 611, 661, 708.

¹¹³⁰ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 422-424.

¹¹³¹ CIM II., č. 711.

¹¹³² CIM II., č. 469.

¹¹³³ Božena Kubíčková, *Archiv hlavního města Prahy*, s. 548.

¹¹³⁴ CIM I., č. 141: „...litterarum transumpta fideliter et integra, ipsi donatoribus honesta, dotatis accomoda, stilo et ritui cancellarie prorsus conformia tenor ipse monstrabat...“.

¹¹³⁵ CIM I., č. 75.

¹¹³⁶ CIM I., č. 101.

V závěru téhož roku udělil král městu ještě druhou confirmaci.¹¹³⁷ Potvrdil zde a inseroval zásadní novoměstská privilegia: zakládací listinu,¹¹³⁸ právo na sklad ryb a na konání dobytčích trhů¹¹³⁹ a v neposlední řadě otcovo přeložení trhu na dřevěné zboží.¹¹⁴⁰ Vedle aprobace důležitých práv, udělených městu Karlem IV., také ukončuje spory o vaření piva. V rámci českých královských měst náležely tyto confirmace k Václavovým nejranějším, přesto byla privilegia NMP potvrzena panovníkem až o čtyři roky později než listiny Staroměstských.

Poslední Václavova confirmace měla své místo v roce 1413. Tentokrát šlo o všeobecnou bezinsertní potvrzovací listinu.¹¹⁴¹ Byla vydána v bouřlivém roce, kdy se vyhrocoval boj mezi Čechy a Němci na staroměstské radnici a kdy se rozdělení obyvatelstva na dva tábory, co do náboženského smýšlení, stávalo stále zřetelnější.

V P í s k u se dodnes dochovalo 17 předhusitských kusů.¹¹⁴² Nejvyšší počet pochází z let vlády Václava IV., nejintenzivnější emise písemností měla své místo v 1. desetiletí 15. století.¹¹⁴³

První confirmaci město přijalo roku 1348 od Karla IV.¹¹⁴⁴ Panovník potvrdil privilegia udělená Přemyslem Otakarem II., Václavem II. a Janem a udělil rovněž nové milosti. Domažličtí Karlovi předložili Janovu listinu z roku 1327 (užívání staroměstského práva, pronájem cel a rychtářství, mílové právo), která je zde inserována.¹¹⁴⁵ Jiné listiny inserovány nejsou. Janův dokument ale prokazatelně nebyl nejstarší, který se tehdy v městském archivu nacházel. Byla tu určitě i confirmace Jindřicha Korutanského z roku 1308.¹¹⁴⁶ Ta ale předložena k potvrzení nebyla. Touto otázkou se budu zabývat v poslední části této kapitoly. Důvodem vydání confirmace z roku 1348 byl nejspíš Karlův nástup na český trůn. Píseční ale mohli využít i jeho poměrně nedávnou přítomnost ve městě. Listina je sice vydána v Praze 14. července, ale 20. června dlel Karel v Písku.¹¹⁴⁷ Je tedy vcelku pravděpodobné, že počátek

¹¹³⁷ *CIM I.*, č. 104.

¹¹³⁸ *CIM I.*, č. 49.

¹¹³⁹ *CIM I.*, č. 88.

¹¹⁴⁰ *CIM I.*, č. 91.

¹¹⁴¹ *CIM II.*, č. 130.

¹¹⁴² K dějinám města August Sedláček, *Dějiny královského krajského města Písku. Díl I., od nejstarší doby až po zřízení král. úřadu*, Písek 1911 (s. 26-35 doba předhusitská); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 210-211.

¹¹⁴³ *CIM II.*, č. 726, 769, 783, 815, 816, 830, 839.

¹¹⁴⁴ *CIM II.*, č. 273; srov. August Sedláček, *Dějiny královského krajského města*, s. 30.

¹¹⁴⁵ *CIM II.*, č. 145.

¹¹⁴⁶ *CIM II.*, č. 86.

¹¹⁴⁷ *MGH Const. VIII.*, č. 612; viz Karlův itinerář <http://www.regestaimperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf> (přístup 12.1. 2014).

konfirmačního řízení spadá ještě do června, ale akce byla dovedena do konce až po necelém měsíci po návratu do Prahy.

Od Václava se město dočkalo potvrzení privilegií roku 1392.¹¹⁴⁸ Aprobával práva, která udělili Písku Jan a Karel IV., avšak ruší nařízení Jana Lucemburského z roku 1327, který věnoval městské rychtářství se clem městské obci.¹¹⁴⁹ Karlova konfirmace z roku 1348 je inserována.¹¹⁵⁰ Listina z roku 1392 je známa jen z českého překladu, ale podle svého formuláře byla původně s největší pravděpodobností latinsky. I tentokrát mohli Písečtí využít toho, že byl panovník v dohledu. Listina je sice vydána na Žebráku, ale dva měsíce před tím se Václav pohyboval v bezprostředním okolí města (je doložen v Protivíně).¹¹⁵¹

Poslední konfirmace tu přichází roku 1407, kdy Václav potvrdil rozsudek sporu mezi Pískem a Vodňany učiněný podkomořím a hofrychtěrem, týkající se průběhu obchodních cest a placení cla.¹¹⁵² Rozsudek byl inserován.

Kutná Hora byla po pražských městech nepochybně nejdůležitějším královským městem, avšak archiv tu prodělal značné ztráty. Řada předhusitských listin, kterých je dnes 13 (z toho jen jediná v originále!!!), nejspíš padla za oběť dvojnásobnému vypálení města během husitských válek. Nějakou jejich část roznesli prchající měšťané do Rakous, Slezska a Saska. Z doby pohusitské je již listin dost.¹¹⁵³ Z 13 předhusitských královských písemností se nezachovala žádná konfirmace. Těžko ale věřit tomu, že by skutečně čeští králové žádnou nevydali. V tomto případě si můžeme být téměř jistí, že se staly obětí zmiňovaných pohrom.

Již za pohraničními horami ležela P i r n a, která se poměrně dlouho nacházela v držení českých králů – od roku 1294, kdy postoupil tehdejší míšeňský biskup Bernard z Kamence práva k městu českému králi.¹¹⁵⁴ Z doby předhusitské se dochovalo 13 písemností českých králů, z toho tři konfirmace – ty tedy tvoří takřka čtvrtinu dnes existující materie. Jan vydal potvrzovací listinu v roce 1325.¹¹⁵⁵ Konfirmoval práva udělená městu Jindřichem Míšeňským, o něž požárem přišlo. O její textové souvislosti se současně vydanou ústeckou listinou jsem hovořil.

¹¹⁴⁸ CIM II., č. 653; srov. August Sedláček, *Dějiny královského krajského města*, s. 32.

¹¹⁴⁹ CIM II., č. 145.

¹¹⁵⁰ CIM II., č. 273.

¹¹⁵¹ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 418.

¹¹⁵² CIM II., č. 815; srov. August Sedláček, *Dějiny královského krajského města*, s. 34.

¹¹⁵³ Otokar Hejnic, *Archiv kutnohorský – historický vývoj*, Praha 1917, s. 4; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 76-77; k dějinám města Josef Šimek, *Dějiny města Kutné Hory*, in: *Sborník vlastivědných statí o politickém okrese Kutnohorském*, Kutná Hora 1925, s. 131-197; Jiří Kejř, *Právní život v husitské Kutné Hoře*, Praha 1958 (k privilegiím s. 11-13).

¹¹⁵⁴ K dějinám města Oskar Speck, *Wie Pirna böhmisch und wieder meißnisch wurde*, Pirna 1905; Walter Bachmann, *Die Stadt Pirna*, Dresden 1929.

¹¹⁵⁵ CIM II., č. 132.

Oproti jiným českým královským městům vydal Karel IV. confirmaci pro Pirnu poměrně pozdě – až roku 1359. V ní potvrdil práva udělená Janem Lucemburským – jeho confirmace je inserována.¹¹⁵⁶ Pozoruhodná je arenga Karlova privilegia: „*Suscepti regiminis nos admonet sollicitudo continua, ut qui auctore deo imperio sacro et regnis feliciter presidere dinoscimur, dum de universorum nobis subditorum sumus salute pervigili cura solliciti, speciali quadam diligencia de civitatum et oppidorum hereditarii regni nostri Boemie nostrorumque in illis fidelium statu felici et pro futuribus commoditatibus meditemur*“. Ozývá se zde povinnost královského majestátu pečovat o blaho měst v českém království – Pirna tedy minimálně v této rovině byla zahrnována k nim. Pirnenští sice čekali na Karlovo potvrzení poměrně dlouho, to však bylo vyváženo i podobou listiny, která měla formu slavnostního císařského privilegia s monogramem a subskripcí. Pirna ležela v Míšeňsku, čili v říši, a tak tu použití takové listiny až tolik nepřekvapuje. Je jí ale třeba vidět v souvislosti se zmíněnou arengou, která akcentuje zařazení Pirny mezi česká města,¹¹⁵⁷ u nichž se se slavnostními císařskými privilegii setkáváme v rámci confirmací málo (kromě Chebu). Je ale symptomatické, že arenga obsahuje též odkaz na Karlovu říšskou vládu.

Václav potvrdil městu jeho privilegia již roku 1382.¹¹⁵⁸ Inseroval předchozí Karlovu confirmaci, která zase pro změnu obsahovala insert Janovy potvrzovací listiny.

Do konce své vlády stihl městu vydat ještě další dvě privilegia – v tom posledním město zastavil Purkartu z Janovic.¹¹⁵⁹ Roku 1404 se ocitlo v zástavě Viléma Míšeňského¹¹⁶⁰ a již se nikdy nevrátilo do svazku s Čechami.

Slaný má dnes na svém „kontě“ 16 předhusitských panovnických písemností, jen jedna je confirmací. Městský archiv několikrát utrpěl přesně nedefinovatelné škody.¹¹⁶¹ K roku 1371 je zaznamenán velký požár města. Roku 1425 mělo při jeho dobytí Tábory dojít ke zničení archivu. Roku 1638 se město stalo poddanským a rok na to muselo odevzdat všechna privilegia novému pánovi Jaroslavu Bořitovi z Martinic. Ten je sice záhy vrátil, ale není zřejmé, zda v úplnosti.¹¹⁶² Nejvíce královských listin se dochovalo ze 70. let 14. století, kdy město obdrželo osm písemností.¹¹⁶³

¹¹⁵⁶ *CIM II.*, č. 132.; plný otisk Possern-Klett, *Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna*, s. 367-368, č. 50.

¹¹⁵⁷ Město platilo berni i královský úrok viz *CIM II.*, č. 694.

¹¹⁵⁸ *CIM II.*, č. 585.

¹¹⁵⁹ *CIM II.*, č. 694.

¹¹⁶⁰ Possern-Klett, *Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna*, s. 379-381, č. 65.

¹¹⁶¹ K městskému archivu viz J. Hulinský, *Historický archiv města Slaného*, Slánský obzor 30, s. 34-45 a další poznámka; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 257-258; k dějinám města Karel Křesadlo, *K dějinám města Slaného do porážky husitské revoluce*, SSH 8, 1973, s. 55-69 (s. 57-63 předhusitské období) a viz následující poznámka.

¹¹⁶² Zora Dvořáková [et alii], *Knihy o Slaném*, Slaný 1994, s. 46, 48, 69.

¹¹⁶³ *CIM II.*, č. 463, 483, 507, 537, 543, 552, 553, 554.

Jediná dochovaná confirmace pochází z roku 1336.¹¹⁶⁴ Jan znovu uděluje i potvrzuje práva propůjčená Václavem II. („*eisdem eciam concedimus; eam regie auctoritatis nostre patrocínio confirmamus*“). Část ustanovení ale mění (výši královského úroku z jednoho lánu).

Nymburský archiv také nevyniká dobrým dochováním – je tu k dispozici 12 panovníckých dokumentů.¹¹⁶⁵ Slabé dochování ilustruje i absence Václava II. duplicitního udělení dědického práva a svobodného testování z roku 1372. Je tu jen Karlovo nadání.¹¹⁶⁶ Stejně jako ve Slaném se dochovala jen Janova confirmace.¹¹⁶⁷

Obsahuje v naraci dost specifickou předehru, která předcházela jejímu vydání. Král obnovuje městská práva, o která, při opanování města Janem z Biberštejna, Nymburk přišel; v tom i ustanovení Václava II. o využívání soudních pokut a svolení ke koupi městských pastvin. Václavových listin pro město se dochovalo poměrně dost vysoké množství – šlo především o dispozice s rychtářstvím a osvobodování od poplatků komoře.¹¹⁶⁸ Výše zmíněná ustanovení tyto listiny neobsahují, takže opravdu zanikly. Kromě potvrzení je v dispozici znovu uděleno městu litoměřické právo, kterým se řídilo již dříve („*Quibus [litoměřickému právu] eciam dicti Nymburgenses cives freti sunt, in perpetuo refruantur*“).

Pro Stříbro se nedochovala žádná confirmační listina. Celkem je k dispozici 11 královských písemností. Jejich počet vzrůstá až od 70. let 14. století. Špatné dochování listin nekorresponduje s dobrým stavem městských knih – nejstarší jsou již ze 60. let 14. století.¹¹⁶⁹

Spolu s Mělníkem opět vstupujeme na půdu věnného města.¹¹⁷⁰ Stejně jako v Hradci Králové tu jsou dochovány nejen panovnícké písemnosti, ale i řada listin a mandátů českých královen. Dosahují zde počtu 10 králových a 10 královniných kusů. Z nich dvě confirmace byly vydány králi a dvě královnami. Pro dobu Jana Lucemburského je dochování slabé, písemností přibývá od nástupu Karla IV.

První confirmace přišla do města roku 1352.¹¹⁷¹ Karel IV. vystavil potvrzení dvou listin Přemysla Otakara II. a Václava II. na dopravu zboží po Labi.¹¹⁷² Mělničtí obě listiny předložili a následně byly inserovány. V confirmaci se dochovalo několik informací

¹¹⁶⁴ *CIM II.*, č. 188.

¹¹⁶⁵ K dějinám města František Kulhánek, *Dějiny král. města Nymburka*, 1911 (s. 14-23 doba předhusitská, k privilegiím zde prakticky nic není); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 200-202.

¹¹⁶⁶ *CIM II.*, č. 481.

¹¹⁶⁷ *CIM II.*, č. 149.

¹¹⁶⁸ *CIM II.*, č. 37-40, 62.

¹¹⁶⁹ Rostislav Nový, *Soupis městských knih*, č. 1079, 1080; Georg Schmidt, *Schicksale des Stadtarchivs in Mies*, MVGDB 64, 1926, s. 159n.; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 279-282.

¹¹⁷⁰ K dějinám města Ludvík Böhm, *Královské věnné města Mělník a okres Mělnický*, Mělník 1892 (s. 292-298 dějiny v době předhusitské, registry některých listin, ale vcelku stručně); *Mělník. Historie, kultura, lidé*, ed. Jan Kilián, Praha 2010 (s. 78-85 doba předhusitská); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 173-175.

¹¹⁷¹ *CIM II.*, č. 321.

¹¹⁷² *CIM II.*, č. 22, 43.

k prozkoumávání listin, jak o tom byla řeč ve druhé kapitole. Potvrzení vzniklo v souvislosti se sporem o plavbu na Labi s Litoměřicemi. Krátce po vystavení této confirmace Karel vyzýval polabská města,¹¹⁷³ aby nebránila plavbě mělnických lodí.¹¹⁷⁴ Další panovnickou confirmaci dostalo město až roku 1410 – v mezidobí ale přicházejí dvě potvrzovací listiny českých královen. Roku 1367 potvrdila Alžběta Pomořanská Karlovu listinu z roku 1347 týkající se správy krajských desek.¹¹⁷⁵ Roku 1373 pak confirmovala dohodu mezi Mělníkem a klášteřem v Pšovce.¹¹⁷⁶

Václav IV. vydal městu confirmaci až roku 1410. Byla to jedna z posledních Václavových potvrzovacích listin pro česká královská města. Aprobuje v ní všechna privilegia, která Mělníku Karel IV. a jiní čeští králové udělili. Žádné nebylo inserováno.

Na tomto místě je třeba zmínit hromadnou confirmaci pro věnná města, o níž byla řeč v souvislosti s Hradcem Králové, který byl jedním z nich (Vysoké Mýto, Polička, Chrudim a Jaroměř).¹¹⁷⁷ Pro zbylé příjemce to byla jediná dochovaná panovnická confirmace doby předhusitské. Nejvíce panovnických písemností je k dispozici ve Vysokém Mýtě (10),¹¹⁷⁸ méně již v Chrudimi (8);¹¹⁷⁹ v Poličce¹¹⁸⁰ a Jaroměři¹¹⁸¹ nejméně (4).

V rámci měst kladské země byla druhou nejvýznamnější lokalitou Bystřice.¹¹⁸² Zde se dochovalo 8 předhusitských panovnických kusů, z toho hned čtyři confirmace. Zatímco podle prvního měřítka patří Bystřice až na 27. místo mezi českými královskými městy, podle počtu confirmací jí náleží 10. příčka. Stejně jako došlo u Kladska k výraznému snížení panovnického zájmu o město za vlády Václava IV., je třeba totéž konstatovat i zde.

Již Jan Lucemburský vystavoval pro město privilegia – dochovala se dvě,¹¹⁸³ leč potvrzovací listina mezi nimi nebyla. Karel IV. roku 1348 vydal městu hned tři písemnosti¹¹⁸⁴

¹¹⁷³ Roudnici, Litoměřice, Ústí nad Labem, Děčín a Pirnu.

¹¹⁷⁴ *Mělník. Historie, kultura, lidé*, s. 84.

¹¹⁷⁵ *CIM II.*, č. 45.

¹¹⁷⁶ *CIM II.*, č. 516.

¹¹⁷⁷ *CIM II.*, č. 671.

¹¹⁷⁸ *CIM II.*, č. 200, 361, 395, 405, 406, 489, 512, 578, 671, 680; srov. Hermenegild Jireček, *Královské věnné město Vysoké Mýto. Obraz místopisný dějpravný, životopisný a statistický*, Vysoké Mýto 1884 (vyšlo též v reprintu Brno 2012), (s. 84-87 předhusitské období velmi stručně); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 193-194.

¹¹⁷⁹ *CIM II.*, č. 200, 228, 270, 277, 406, 471, 496, 671; srov. František Vacek, *Chrudim do roku 1439*, Chrudim 1938; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 100-101.

¹¹⁸⁰ *CIM II.*, č. 200, 387, 651, 671.

¹¹⁸¹ *CIM II.*, č. 200, 236, 497, 671; srov. Antonín Knapp, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887 (vyšlo též v reprintu Brno 2012), (s. 15 zmíněno privilegium z r. 1372, jinak jde především o dějiny augustiniánského kláštera); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 108-109.

¹¹⁸² K dějinám Krystyna Bartnik, *Bystrzyca Kłodzka*, Wrocław 1992; Franz Volkmer, *Geschichte der Stadt Habelschwerdt in der Grafschaft Glatz*, Habelschwerdt 1897.

¹¹⁸³ *GGG I.*, s. 37, 39.

¹¹⁸⁴ *GGG I.*, s. 92, 96, 97.

– první z nich byla i confirmace.¹¹⁸⁵ Ve stejné době jako vznikla confirmace privilegií Kladských, potvrdil také Bystřickým listinu, kterou udělil jeho otec Jan roku 1319. Týkala se užívání lesa a oddělení od Kladska (města).¹¹⁸⁶

Z neznámých důvodů Karel potvrdil Bystřici všechna její dosavadní privilegia ještě jednou, v roce 1352. Tentokrát již nešlo o potvrzení jednoho kusu, ale o všeobecnou confirmaci.¹¹⁸⁷ Listina byla vydána v únoru 1352. Zda nějak souvisela s Karlovým průjezdem kladské kotliny v prosinci předchozího roku, s jistotou nevíme.¹¹⁸⁸

Od Václava IV. se dochovaly jen dvě písemnosti určené pro Bystřici – obě jsou confirmacemi. Zajímavé je, že v obou je potvrzeno totéž: privilegia a listiny týkající se lovu, rybaření atd. V prvním případě k nim přistupuje i potvrzení všech ostatních listin,¹¹⁸⁹ ve druhém případě se confirmace omezuje jen na zmíněné dvě záležitosti.¹¹⁹⁰ Žádné zeměpanské písemnosti, které by se dotýkaly těchto věcí, se nedochovaly. V žádné z confirmací také nebyly inserovány, takže nelze říci, o čí listiny šlo.

Velké ztráty prodělal archiv města B e r o u n a .¹¹⁹¹ Mnoho listin je známo jen ze zmínek. Z deseti dochovaných kusů doby předhusitské jsou dvě confirmacemi. Obě vydal Karel IV. v 50. letech.

První pochází z roku 1350.¹¹⁹² Patří ještě do zvýšené Karlovy confirmační aktivity v počátcích jeho vlády. Potvrzuje tu privilegium dané městu Václavem II. Šlo o listinu z roku 1303 zajišťující městu držbu jmenovaných vsí.¹¹⁹³ Zmíněna je suplika Berounských, kteří byli „*utriusque linguarii et idiomatis, tam bohemici quam theutonicici*“. Confirmace z roku 1356 je známa jen ze zmínky.¹¹⁹⁴ Víme, že v ní Karel potvrdil Václavovu listinu na odvod platů a obnovu městské rady. Dnes se jedná nejen v případě Karlovy confirmace, ale i Václavova udělení o *deperditum*.

Hned třemi confirmacemi českých králů doby předhusitské disponují V o d ň a n y .¹¹⁹⁵ Celkem byly příjemcem 8 písemností.

¹¹⁸⁵ *GGG I.*, s. 92.

¹¹⁸⁶ *GGG I.*, s. 37.

¹¹⁸⁷ *GGG I.*, s. 132.

¹¹⁸⁸ Viz Karlův itinerář <http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf> (přístup 12.1. 2014).

¹¹⁸⁹ *GGG II.*, s. 2.

¹¹⁹⁰ *GGG II.*, s. 45.

¹¹⁹¹ K dějinám města Josef Vávra, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899, s. 13-29.

¹¹⁹² *CIM II.*, č. 298.

¹¹⁹³ *CIM II.*, č. 76.

¹¹⁹⁴ *CIM II.*, č. 362.

¹¹⁹⁵ Václav Mostecký, *Dějiny bývalého královského města Vodňan, I. díl*, Vodňany 1940; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 314-315.

První potvrzovací listinu, ještě jako městečku (ale na město byly povýšeny krátce po roce 1337), vydal pro Vodňany Jan Lucemburský roku 1335.¹¹⁹⁶ Potvrdil stará práva, když rušením mnohých výsad městu udělených přišlo k velkým škodám. Uděluje též nové milosti.

Vodňany obdržely potvrzovací listinu od Václava IV. ještě za Karlova života. Zařadily se tak po bok Chebu, kterému Václav vydal konfirmaci již roku 1376 po své cášské korunovaci.¹¹⁹⁷ Na rozdíl od Chebu není jasné, proč celou záležitost nezlistinil Karel IV. Václav tu potvrzuje listinu svého děda (byla to konfirmace z roku 1335)¹¹⁹⁸ a inseruje ji.¹¹⁹⁹

Město obdrželo za Václavova života ještě jednu potvrzovací listinu, kde ale nebylo jediným příjemcem. Pochází z roku 1407 a mluvil jsem o ní v souvislosti s Pískem. Václav tehdy potvrdil rozsudek sporu mezi oběma městy učiněný podkomořím a hofrychtěřem, týkající se průběhu obchodních cest a placení cla.¹²⁰⁰

Skromně působí listinný fond města Sušice.¹²⁰¹ Jen zlomek písemností se dochoval v originále.¹²⁰² Celkově se jedná o osm kusů, z toho je jedna konfirmace (je známa jen z pozdějšího nepříliš dobrého českého překladu) – je vůbec nejstarší listinou, jakou pro město evidujeme. Z Janovy kanceláře vyšla roku 1325. Měla být udělena v důsledku velkých nákladů, které měšťané vydali na opevnění města.¹²⁰³

I přes nízký počet dochovaných kusů¹²⁰⁴ se zachovaly dvě konfirmace určené městu Loket.¹²⁰⁵ Karel IV. roku 1352 obnovil práva a svobody udělené králem Janem, o něž při požáru město přišlo. Vydavatel píše, že o jejich obsahu „*plenam informacionem habemus*“ – a tento obsah obnovuje. V první kapitole jsem se již zabýval otázkou, o jakou informaci mohlo jít. Není bohužel zcela zřetelné, zda vyjmenovaná ustanovení pocházejí z Janových listin, nebo jsou propůjčena až Karlem. Tato konfirmace je nejstarší dochovanou písemností pro Loket,¹²⁰⁶ takže není možnost její obsah ověřit na starších Janových kusech.

¹¹⁹⁶ CIM II., č. 185.

¹¹⁹⁷ CIM II., č. 531.

¹¹⁹⁸ CIM II., č. 185.

¹¹⁹⁹ CIM II., č. 547.

¹²⁰⁰ CIM II., č. 815.

¹²⁰¹ K dějinám Josef Gabriel, *Královské město Sušice a jeho okolí*, Praha 1868 (s. 49-51, jen krátké zmínky o jednotlivých privilegiích); Jan Lhoták, *K vývoji městské správy v Sušici od nejstarších dob do roku 1850*, MZK 43, 2008, s. 13-79 (zde s. 20-26); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 272-273.

¹²⁰² Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger*, s. 429.

¹²⁰³ CIM II., č. 131.

¹²⁰⁴ Sedm písemností: CIM II., č. 201, 332, 337, 583, 807, 851, 853.

¹²⁰⁵ Vinzenz Prökl, *Geschichte der Stadt Elbogen*, Eger [s.d] (s. 20-39 k předhusitskému období); k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 163-168.

¹²⁰⁶ Necháme-li stranou reglementaci pravomocí podkomořímho z roku 1337 určenou pro více měst CIM II., č. 201; srov. Vinzenz Prökl, *Geschichte der Stadt Elbogen*, s. 32.

Roku 1382 vydal Václav druhou potvrzovací listinu pro Loketské. Potvrzuje v ní práva, která jim obnovil Karel IV. a která jim udělili jeho předchůdci.¹²⁰⁷

Dvůr Králové vystupoval často v přijemecké dvojici s Trutnovem.¹²⁰⁸ Bylo pro něj určeno 7 písemností (z toho pět i pro Trutnov).¹²⁰⁹ Kromě dvou panovnických confirmací se tu nachází jedna confirmace české královny, neboť Dvůr Králové byl věnným městem. Všechny tři potvrzovací listiny se koncentrují do let 1398-1399. Nejprve Václav aproboval vynětí Dvora Králové a Trutnova z pravomoci krajských úřadů,¹²¹⁰ což ustanovil již Jan Lucemburský, jehož listina je inserována.¹²¹¹ Současně s tím Václav vydal druhou listinu,¹²¹² v níž tentokrát jen Dvoru Králové potvrdil listinu krále Jana, která stanovovala výši ročního úroku na 25 kop – ta je opět inserována.¹²¹³

První Václavovu confirmaci na vynětí obyvatel z pravomoci krajských soudů potvrdila nedlouho poté královna Žofie.¹²¹⁴ Václavův kus tu byl inserován.¹²¹⁵ Se snahou věnného města o královninu ratifikaci a confirmaci aktu provedeného panovníkem jsme se setkali už v Mělníku. Ve Dvoře Králové se ale všechny tři confirmace kupí do krátkého časového úseku.

Jen torzo zůstalo z tachovského městského archivu. Dochovalo se jen málo písemností¹²¹⁶ a žádná confirmace.¹²¹⁷

Podobně málo listinných dokladů je z Ostrova nad Ohří, leč mezi šesti dochovanými písemnostmi jsou dvě confirmace.¹²¹⁸ V roce 1387 Václav potvrzuje a inseruje starší Janovu listinu z roku 1331 týkající se platby z městu přiměřených lánů a nákupu nových. Důvodem vydání této confirmace byl nejspíš požár, který zničil městské listiny. Panovník totiž přikazuje, aby se Ostrov kvůli tomu řídil právy města Lokte.

¹²⁰⁷ CIM II., č. 583.

¹²⁰⁸ K dějinám Dvora Králové Antonín Konstantin Viták, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867 (s. 14-25 předhusitská privilegia jsou vesměs popsána a ocitována).

¹²⁰⁹ K městskému archivu viz Antonín Schulz, *Archiv města Dvora Králové*, Dvůr Králové 1913; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 65-66.

¹²¹⁰ CIM II., č. 713.

¹²¹¹ CIM II., č. 216.

¹²¹² CIM II., č. 714.

¹²¹³ CIM II., č. 253.

¹²¹⁴ CIM II., č. 718.

¹²¹⁵ CIM II., č. 713.

¹²¹⁶ CIM II., č. 199, 451, 486, 510, 519, 842, z nich navíc tři byly určeny pro více příjemců CIM II., č. 199, 519, 842.

¹²¹⁷ K dějinám Franz Josef Stocklów, *Geschichte der Stadt Tachau mit teilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Tachau*, Tachau 1878; k archivu Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 278-279.

¹²¹⁸ K dějinám viz Josef Kühnl, *Geschichte der Stadt Schlackenwerth*, Schlackenwerth 1923.

V roce 1399 Václav městu potvrdil Karlovu listinu na stavbu mostu a udělil další práva.¹²¹⁹ Karlovo privilegium z roku 1364 je inserováno.

O Trutnovu byla řeč výše u Dvora Králové. Jen s ním totiž vystupuje jako příjemce panovnických písemností, kterých se zachovalo pět, z toho dvě confirmace (jedna královnina). Hovořil jsem o nich u partnerského města.

Pokud jde o města kladské země, zbývají ještě dvě nejmenší: Landek a Radkov.¹²²⁰ Pro Radkov se dochovaly tři panovnické listiny, žádná z nich nebyla confirmací.¹²²¹ Landek byl kromě jedné Janovy listiny¹²²² příjemcem i Václavovy confirmace.¹²²³ Roku 1392 král potvrzuje po jedné listině Jana Lucemburského a Karla IV. Ve druhé kapitole jsme slyšeli o zajímavých okolnostech, které předcházely jejímu vydání. Dvě ztracené listiny měli být za zástavního držení Kladska Joštem Moravským nějakým způsobem znovu nalezeny. V té době sice znovu vypluly na povrch, dnes ale dochovány nejsou. V listině nejsou inserovány. Je tu jen zmíněno, že se týkaly těžby dřeva v lesích okolo Karpenštejna a práva lovu ryb.

Mezi zbylá neprobraná města náleží ještě Karlovy Vary.¹²²⁴ Tady se dochovaly jen dvě panovnické písemnosti,¹²²⁵ z toho jedna confirmace.¹²²⁶ Starší Karlova listina z roku 1370 je známa jen díky insertu ve Václavově confirmaci z roku 1401. Udělovala městu oprávnění užívat loketské městské právo.¹²²⁷ Ve Václavově confirmaci jsou vedle toho ošetřena ustanovení týkající se přijímání nových měšťanů, takže máme co do činění s polokonfirmací.¹²²⁸

Poslední město, které obdrželo panovnickou confirmaci, byl Rakovník,¹²²⁹ jehož přináležitost ke královským městům je v době předhusitské ale sporná. Šlo totiž o komorní město.¹²³⁰ Roku 1319 mu Jan Lucemburský udělil confirmaci. Potvrdil výsady propůjčené

¹²¹⁹ *CIM II.*, č. 715.

¹²²⁰ K dějinám Landeka a Radkova literatura jako u Kladska; kromě toho František Musil, *Počátky města Landek – Zdrój a hradu Karpensteina (Karpień)*, Kladský sborník 7, 2007, s. 7–16; *Handbuch der historischen Stätten*, s. 11-12, 573-574.

¹²²¹ *GGG I.*, s. 71; *CIM II.*, s. 35, 95.

¹²²² *GGG I.*, s. 71.

¹²²³ *GGG I.*, s. 264.

¹²²⁴ K dějinám Antonín Mařík, *Správa města, písaři a archiv města Karlových Varů*, SAP 48, 1998, s. 105-187; Archiv města Karlovy Vary. Listiny 1465-1842. Dílčí inventář, web: http://www.janusarchiv.cz/fondy_soubory/223202010/75/pdf/0002.pdf (přístup dne 5.4. 2014).

¹²²⁵ A již na přelomu 16. a 17. století platil tento stav, jak vyplývá ze soupisu loketských listin viz Archiv města Karlovy Vary. Listiny 1465-1842. Dílčí inventář, s. 20-23.

¹²²⁶ K městskému archivu viz Antonín Mařík, *Správa města*, s. 105-187; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 303-307.

¹²²⁷ *CIM II.*, č. 439.

¹²²⁸ *CIM II.*, č. 744.

¹²²⁹ Příjemcem jen jedné listiny byl Nový Bydžov (*CIM II.*, č. 94) záhy upadnuvší v poddanství, který zde zmiňujeme jen okrajově.

¹²³⁰ *Lexikon*, s. 476. K městskému archivu viz Jan Renner, *Historie a soupis archivu král. města Rakovníka*, 1930; Miloslav Volf, *Popis městských archivů*, s. 235-236.

Václavem II. (městský úrok, pasení dobytka) a dále confirmoval práva udělená všemi panovníky. Jedná se o polokonfirmaci, neboť je zde ještě celá řada dalších ustanovení: rozdělení soudních pokut, poddání královské komoře, král může zastavit jen roční úrok z města a nic víc, povolení honitby měšťanů na vyjmenované zvířectvo. Jde o bezinsertní confirmaci.¹²³¹

Tím končí část, která se věnovala podrobnému probrání confirmačních listin z hlediska jejich příjemců. Při jejich hodnocení se nesmí zapomínat na to, že osudy archivů jednotlivých měst do značné míry determinují náš dnešní pohled na ně a ostře vymezují interpretační prostor. U řady z nich jej mohou i přetvářet a stvářet dojem zcela jiné skutečnosti, než jaká byla středověká realita. U některých měst je však možné provést komparaci s prameny jiného druhu, abychom si jednak udělali představu o množství deperdit, jednak vůbec zvážili možnosti pro jednoznačnou interpretaci dochovaného materiálu. Takové srovnání vyžaduje práci jednak s indorsátními poznámkami a starými signaturami, ale i opisy středověkých listin vzniklými v pozdějších dobách (středověku i raném novověku), stejně jako nahlížení do starých listinných soupisů a repertorií, pokud se nějaké zachovaly.

Výše v textu byla zmínka o karlovarských privilegiích doby předhusitské, jejichž současný stav dochování byl platný již v závěru 16. století. V jiné své studii věnované lounskému archivu a tamnímu městskému kopiáři jsem se mimo jiné snažil poukázat na možnosti zjišťování deperdit na základě indorsátních poznámek a tím také stavu městského archivu v polovině 16. století. Tamní situace je v mnoha ohledech pro takové srovnání výhodná, neboť jsou k dispozici jak středověké, tak novověké opisy středověkých privilegií, tak také v hojné míře indorsáty. Došel jsem tam k závěru, že stupeň dochování královských listin byl v polovině 16. století již téměř stejný jako dnes. Byla zjištěna jen dvě pravděpodobná deperdita pocházející ovšem až z doby pohusitské.¹²³² Pro předhusitská desetiletí tak máme důvod doufat, že pracujeme s takřka kompletní materií. Pochopitelně, ke ztrátám mohlo dojít již před polovinou 16. století, nicméně dochované prameny již neumožňují tuto hrozbu potvrdit nebo vyvrátit.

Samozřejmě ne u každého města lze říci to, co pro Louny. Tím byl také omezen prostor, který jsem věnoval jednotlivým příjemcům. Pokud byl tvořen jen malým množstvím kusů, nadto nepochybně nereprezentativního dochování, pak lze těžko vyvozovat platnější závěry.

¹²³¹ *CIM II.*, č. 107.

¹²³² Tomáš Velička, *Lounský městský kopiář*, SMB (v tisku)

III.2.8 Oživený příběh: Potvrzovací a odvolávací praxe na počátku vlády Lucemburků v Čechách

České země a s nimi i hlavní město království prožily od úmrtí Václava II. v červnu 1305 velmi bouřlivých následujících pět let. Dlouholeté vlády posledních přemyslovských králů vystřídal období rozvratu a zmatků, kdy se za půl decénia na českém trůně objevili hned čtyři různí panovníci. Relativně nejdéle v tomto krátkém období trvalo vládnutí Jindřicha Korutanského. Nebyl však schopen čelit domácí opozici, která s postupem času sílila, a tak došlo v prosinci roku 1310 k další změně na českém trůnu, tentokrát již na velmi dlouho změně poslední. Českým králem se stal mladý Jan, syn tehdy nově zvoleného římského krále Jindřicha VII. Aby upevnil své nároky na českou korunu, byl oženěn na přelomu srpna a září 1310 ve Špýru s jedinou tehdy svobodnou ženskou zástupkyní přemyslovského rodu.¹²³³ Avšak postavení krále Jana nebylo v těchto měsících v českých zemích zdaleka jednoznačné. Jindřich Korutanský, opíraje se o posily z Míšeňska,¹²³⁴ se chystal na střet s mladým Lucemburkem. K tažení do Čech se Jan vypravil z říše na konci října téhož roku, zpočátku zaznamenával spíše neúspěchy, než úspěchy. Klíčovým okamžikem se ale stalo dobytí Prahy počátkem prosince, kdy krátce poté Jindřich Korutanský s manželkou Annou kvapně opustili české království, aby se sem již nikdy nevrátili.¹²³⁵ Ještě před tím se konalo veřejné soudní řízení, na kterém se Jan Lucemburský rozhodl zneplatnit všechny listiny, které jeho sesazený předchůdce vydal z titulu českého krále. Zajímavý okamžik, pro který bychom v českých dějinách obtížně hledali paralely. Sám o sobě však podněcuje k velkému množství otázek.

Cílem následujícího „oživeného příběhu“ by mělo být zamyšlení nad potvrzovací a odvolávací praxí listin v politice Jana Lucemburského s ohledem na jeho, v českých dějinách jedinečný, a alespoň pokud je mi známo, neopakovaný čin, v němž na počátku své vlády odvolal všechna právní pořízení svého předchůdce na českém trůně Jindřicha Korutanského.

O vstupu a prvních dnech Jana Lucemburského v Praze informují nejen narativní prameny v čele se Zbraslavskou kronikou, ale přirozeně též prameny diplomatického charakteru. Bohužel z pozdního podzimu 1310 jsou zachovány pouze dvě listiny, které Jan Lucemburský vydal na českém území, odhlédneme-li pro tuto chvíli od formulářového kusu

¹²³³ Gabriela Šaročková, *1.9. 1310. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský: sňatek z rozumu*, Praha 2002; Božena Kopiczková, *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292–1330*, Praha 2003, s. 29.

¹²³⁴ Wold Lippert, *Böhmen und Meissen in den Jahren 1307–1310*, Neues Archiv für sächsische Geschichte 10, 1889, s. 1 – 25.

¹²³⁵ Nejpodrobnější vyličení těchto událostí v práci Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá. Počátky lucemburské 1308-1320*, Praha 1935.

inauguračních diplomů.¹²³⁶ Avšak také zápis v nejstarší pamětní knize pražského Starého Města¹²³⁷ vřazený k 6. prosinci 1310¹²³⁸ nám prozrazuje zajímavé skutečnosti o prvních krocích mladého Lucemburka na půdě tohoto města.¹²³⁹ Zde dosvědčují přední pražští měšťané právní akt krále Jana, který se stal „*post introitum civitatis Pragensis primum*“ také za přítomnosti nejbližších králových spolupracovníků a průvodců,¹²⁴⁰ kdy formou jakéhosi veřejného soudu byly vzneseny stížnosti nad právními akty, které během své vlády učinili Jindřich Korutanský a také míšeňský markrabě Friedrich. Proto se král Jan rozhodl, že „*omnia privilegia, instrumenta et littere*“, které byly sepsány za Jindřichovy vlády v Čechách, jsou do budoucna zcela neplatná, ať už byla opatřena jakoukoliv pečetí.

Pravdou je, že v pracích věnovaných vládě Jana Lucemburského se této skutečnosti nedostalo větší pozornosti. Nejpodrobněji tuto událost popisuje pochopitelně Václav Vladivoj Tomek ve své monumentální práci k dějinám Prahy.¹²⁴¹ Tuto událost ve svém podrobném líčení českých dějin počátku 14. století nevynechal ani Josef Šusta.¹²⁴² Výrazně méně se toho již dozvíme v novějších pracích. Pouze okrajově ji zmiňuje Pavel Choc, věnuje se, jak z titulu knihy vyplývá, hlavně vojenským stránkám událostí roku 1310.¹²⁴³ Podobně skoupé informace nacházíme také v nejnovější syntéze českých dějin lucemburské doby Lenky Bobkové¹²⁴⁴ nebo monografii Boženy Kopičkové¹²⁴⁵ a zhora nic v pracích Jiřího Spěváčka¹²⁴⁶ a Jaroslava Čechury.¹²⁴⁷ Tuto událost nezachytil také, alespoň pokud je mi známo, žádný ze soudobých narativních pramenů.¹²⁴⁸ To by však nemělo zarážet. Není právě neobvyklé, že

¹²³⁶ *RBM II*, č. 2245; viz také Václav Hrubý, *Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského*, ČČH 16, 1910, s. 298–305; tentýž, *Über das Privilegium Königs Johann vom 18. Juni 1311 für Mähren. Ein diplomatischer Beitrag zum Nachweis seiner Echtheit*, Prag 1912; Václav Chaloupecký, *Privilegium krále Jana Čechům a Moravanům z roku 1310*, ČČH 15, 1909, s. 52–59; tentýž, *O privilegiu vydaném Čechům a Moravanům při nastoupení krále Jana Lucemburského*, ČČH 16, 1910, s. 407–411; tentýž, *Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311*, ČČH 50/2, 1949, s.69–102.

¹²³⁷ Jaroslava Břichová, *Kancelář Starého Města pražského v době lucemburské*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1, Z pomocných věd historických 10, 1991, s. 59–65.

¹²³⁸ V knize je datována k roku 1311 Josef Šusta tu nabízí řešení. Totiž, že došlo k písarské chybě – záměně let 1310 za 1311. Viz Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá. Počátky lucemburské 1308-1320*, Praha 1935., s. 120.

¹²³⁹ *RBM III*, č. 49.

¹²⁴⁰ Zvláště Petra z Aspeltu, Bertolda z Heneberku, ale také Jindřicha z Lipé, Albrechta z Hohenlohe, Dithelma a Walthera z Castelu a Jana z Vartenberka.

¹²⁴¹ Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis Prahy I.*, Praha 1855, s. 489–490.

¹²⁴² Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin*, s. 119–120.

¹²⁴³ Pavel Choc, *Boje o Prahu za feudalismu*, Praha 1954, s. 225–241.

¹²⁴⁴ Lenka Bobková, *Velké dějiny země Koruny české, svazek IV.a 1310-1402*, Praha-Litomyšl 2003, s. 25

¹²⁴⁵ Božena Kopičková, *Eliška Přemyslovna*, s. 36.

¹²⁴⁶ Jiří Spěváček, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994.

¹²⁴⁷ Jaroslav Čechura, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999.

¹²⁴⁸ V pasážích věnovaných příjezdu Jana Lucemburského do Prahy viz Dalimilova kronika (*FRB III*, s. 223), Zbraslavská kronika (*FRB IV*, s. 174), Přibík Pulkava z Radenína (*FRB V*, s. 197), Beneš Krabice z Weitmile (*FRB IV*, s. 469), František Pražský (*FRB IV*, s. 377), Neplach (*FRB IV*, s. 479), Jan z Viktringu (*MGH SS rer.*

některá významná právní rozhodnutí autoři narativních pramenů nechávali téměř bez povšimnutí. Nevelký odraz v dílech soudobých kronikářů například našel říšský sněm v Mohuči roku 1235. Podobně nevelkého ohlasu v tehdejší dějepisectví, neúměrně významu, se dočkala třeba publikace Zlaté Buly Karla IV. v Mětách roku 1356.¹²⁴⁹

Z obsahu tohoto zápisu tedy vyplývá, že se nově nastupující panovník odhodlal velice rázně k vyrovnání se s legitimitou svého předchůdce na českém trůně. Dá se předpokládat, že tento královský nález byl zřejmě doprovázen příslušným písemným zachycením bezprostředně po zasedání tohoto „*iudicium publicum*“, které se však nedochovalo. Kromě této zajímavé informace se nám však při bližším čtení tohoto zápisu vnucuje několik otázek. Předně kdy došlo k onomu veřejnému soudu, při kterém nový panovník zaujal zřetelné stanovisko k právním aktům vydaných Jindřichem Korutanským? Mělo-li to být po prvním vstupu krále Jana do Prahy, znamená to krátce po 3. prosinci, kdy se Janovu vojsku podařilo proniknout za městské hradby.¹²⁵⁰ 9. prosince se po útěku Korutance Janovi podařilo ovládnout i pražské levobřeží.¹²⁵¹ Rád bych ještě upozornil na listinu ze 7. prosince, ve které Albrecht ze Žeberka slibuje věrnost a skládá přísahu Janovi Lucemburskému.¹²⁵² Že se tak mohlo stát právě na podobném shromáždění, jako bylo ono, na němž král Jan prohlásil neplatnost listin vydaných za vlády jeho předchůdce, asi netřeba zvlášť zdůrazňovat. Proto můžeme přijmout dataci 6. případně 7. prosince 1310 za dny, kdy se takové shromáždění na Starém Městě před domem kdysi Šimona Štuka konalo.¹²⁵³

Bez zajímavosti není ani další otázka týkající se vztahu tohoto soudního výroku k tzv. inauguračním diplomům krále Jana, které vydal 18. června 1311 v Brně. Stranou můžeme nechat problém existence podobné listiny vydané či nevydané v Čechách již v roce 1310.¹²⁵⁴ V tomto případě nás nejvíce bude zajímat krátká část inauguračních diplomů, kde Jan Lucemburský slibuje zachovávat všechna práva a zvyky a také potvrdit privilegia, která mají všichni řečení¹²⁵⁵ od Janových předchůdců.¹²⁵⁶ Skutečnost, že jsou zde zmíněni obecně

Germ., 36,2 *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. Teil 2*, edidit Fedorus Schneider, Hannoverae et Lipsiae 1910, s. 14–16)

¹²⁴⁹ Jean-Marie Moeglin, *Das Erbe Ludwigs des Bayern*, in: *Die Goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I.*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 26–27.

¹²⁵⁰ Jiří Spěváček, *Jan Lucemburský*, s. 141.

¹²⁵¹ *Tamtéž.*

¹²⁵² *RBM II*, č. 2242.

¹²⁵³ Dnes dům U Kamenného zvonu- viz Lenka Bobková, *Velké dějiny*, s. 592, pozn. 24.

¹²⁵⁴ *RBM II*, č. 2245.

¹²⁵⁵ *RBM III*, č. 29: „*Omnes regni nostri Bohemie et Moravie principes, ecclesiasticos, seculares, barones, nobiles, prelatos, clericos et universos nostre dicioni subiectos...*“

¹²⁵⁶ *Tamtéž.*: „*...eisdem duximus promittendum, quod omnia eorum iura, consuetudines, que et quas a nostris habuerunt et habere consueverunt predecessoris, rata habere volumus et tenere et eadem inconvulsa*

„*nostris predecessores*“, je trochu zarážející. Ani známky o tom, že by listiny vydané také Jindřichem Korutanským neměly v této souvislosti žádné platnosti. Naopak znění inauguračního diplomu z formulářové sbírky je trochu jiné a mohlo by dávat jisté tušení o existenci zneplatňujícího výroku stran listin vydaných za vlády Jindřicha Korutanského, leč znění formulářového kusu je vedeno spíše v obecné rovině.¹²⁵⁷

Dále bychom se mohli ptát na to, či listiny vlastně onen soudní nález zneplatňoval. Zápis hovoří o „*omnia privilegia, instrumenta et littere*“, které byly vydány za vlády Korutance v Čechách.¹²⁵⁸ Jednalo se pouze o listiny Jindřicha Korutanského? Zřejmě nikoliv. Měli bychom k nim určitě přičíst písemná pořízení míšeňského markraběte, na kterého směřovala většina výtek.¹²⁵⁹ Anebo bychom mohli pravomoc tohoto rozhodnutí rozšířit na obecně všechny vydané listiny v těch letech? Až tak daleko bychom zřejmě jít nemohli, avšak ještě jedna možná interpretace se nabízí: že se výrok vztahoval pouze na listiny vydané pro pražská města. Nahrávalo by tomu více skutečností. Za prvé už pouze to, kde se onen zápis zachoval, za druhé zdůraznění působení míšeňského markraběte v Praze a za třetí svědečná řada, kde vystupují pouze pražští měšťané.¹²⁶⁰ Mohlo mít tedy toto ustanovení nějaký vliv na dochování listin z let 1307 až 1310? Tuto domněnku by potvrzovalo to, že pro SMP nejsou od Jindřicha Korutanského dochovány žádné diplomatické kusy. A pro ostatní města vydal jen tolik listin, že by se daly spočítat na prstech jedné ruky. Bylo to málo, nebo hodně?

Abychom se pokusili tuto otázku zodpovědět, je třeba blíže nahlédnout do české panovnické diplomatiky přelomu 13. a 14. století.¹²⁶¹ Do dnešních dnů se dochovalo 33 písemností, které Jindřich Korutanský vydal jako český král.¹²⁶² Délka jeho vlády obnášela 3

conservare, nec non quod omnia eorum privilegia, que a nostris habent predecessibus, volumus nostris confirmare sigillis”.

¹²⁵⁷ RBM II, č. 2245: „*nec aliquibus, cujuscunque conditionis aut status fuerint, hominibus aliqua, quae preaedictis juribus, consuetudinibus privilegiis vel libertatibus praejudicare possent, privilegia dabimus, imo data ab allis presentibus revocamus.*“

¹²⁵⁸ RBM III, č. 49.

¹²⁵⁹ Tamtéž: „...*multiplices querimonie de hiis, qui marchionem Misnensem cum sua potenti comitiva Pragensem civitatem sub tempore illustris principis domini Heynrici, ducis Karinthie, immiserant.*“

¹²⁶⁰ Tamtéž.

¹²⁶¹ Viz Miloslav Pojsl, Ivan Řeholka, Ludmila Sulitková, *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. a Václava III.*, SAP 24, 1974, s. 261–366; Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského 1306–1310*, Zprávy českého zemského archivu IX, 1946, s. 67–101; Jarmila Krejčíková, *Diplomatická činnost v českém státě v letech interregna*, SPFFBU C 38–39, 1989–90 (vyd.1990), s. 147–164; Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV.*, Praha 1892; Heinz Zatschek, *Zur Geschichte der böhmischen Hofkapelle bis 1306*, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 5, 1941, s. 30–50.

¹²⁶² Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského...*, s. 68 – po odečtení duplikátů, konceptů a kopií a přičtení jednoho kusu nalezeného až po uveřejnění Haasovy studie v Karel Dolista, *Dosud neznámý list Jindřicha Korutanského z 28. února 1309*, AČ 23, 1973, s. 36–40. Jedná se o období od 20. srpna 1307 do 23. října 1310; nedomnívám se, že je oprávněný názor Woldemar Lippert, *Zur Geschichte König Heinrichs von Böhmen...*, s. 108, že totiž Jindřichův nízký počet dochovaných listin jako českého krále svědčí o účinnosti Janova nařízení o

roky a necelé čtyři měsíce. Tudíž průměr vydávaných kusů, které se dochovaly, činí 9,6 listiny na rok. U jeho přemyslovských předchůdců se tento průměr u Václava II. pohyboval nad 11 listinami za rok,¹²⁶³ Václav III. stihl za jediný rok své vlády vydat dokonce 25 listin.¹²⁶⁴ Budeme-li uvažovat o tom, že zmíněné nařízení mohlo být platné jen pro města, podívejme se, kolika listinami poctili tito panovníci česká města. U Václava II. to bylo 35 písemností, jejichž příjemci byla města, dalších 6 bylo určeno jednotlivým měšťanům.¹²⁶⁵ Tudíž 15,5 % z jeho celkové listinné produkce. U jeho syna Václava III. to byly dohromady 4 kusy, tedy 16 % všech písemností. U Jindřichových listin bylo příjemcem město ve třech případech, ve dvou potom jednotliví měšťané.¹²⁶⁶ Procentuálně vyjádřeno 21% jeho celkové listinné produkce jako českého krále. Podobnost v procentuálním vyjádření je až zarážející. Srovnání s přímým Jindřichovým předchůdcem na českém trůně postrádá kvůli velmi malému počtu dochovaných písemností smysl.¹²⁶⁷ Jan Lucemburská, jak známo, se během své vlády pohyboval doslova po celé Evropě a všude tam také vydával listiny pod svým jménem. Všeobecně ale můžeme říci, že za jeho vlády nastává boom vydávání městských privilegií, jak jsme se přesvědčili výše. Pokusil jsem se provést srovnání pro první čtyři roky Janovy vlády, tj. do konce roku 1314 (toto období se zhruba kryje s délkou panování jeho předchůdce), kdy pro české příjemce¹²⁶⁸ vydal 35 listin, tj. zhruba srovnatelný počet jako vydal Jindřich Korutanský během svého českého panování, které trvalo podobnou dobu. Z tohoto počtu listin bylo měšťanům určeno 5 kusů, 1 pro měšťana.¹²⁶⁹ Procentuálně vyjádřeno 17,1 %.

Číselné údaje o listinách vydaných pro města se u čtyř panovníků tak nápadně shodují, že dle mého soudu nemůže jít o náhodu. Zároveň to obrušuje hrany Janova prosincového

odvolání jeho listin. Jednak si myslím, že srovnání s diplomatickou aktivitou posledních let Václava II. nevyznívá pro Jindřicha zdaleka tak propastně, a jednak bych zdůraznil, že je třeba brát v úvahu, z jak, po stránce diplomatické, rozvinuté oblasti přišel do Čech Jindřich a z jaké Jan Lucemburský. Srovnání s ním pochopitelně nedopadá pro korutanského vévodu nejlépe, ale srovnání prostředí, ze kterého vzešli, je myslím nutno připomenout viz kupříkladu zajímavé komparace, které najdeme v Oswald Redlich, *Privaturkunden des Mittelalters*, München 1967 (nezměněný dotisk vydání z r. 1911), s. 130–131.

¹²⁶³ Miloslav Pojsl, Ivan Řeholka, Ludmila Sulitková, *Panovníká kancelář*, s. 337.

¹²⁶⁴ *Tamtéž*, s. 339.

¹²⁶⁵ *Tamtéž*, s. 342, pozn 187: byla to tato města: Kolín, Litovel, Nymburk, Ivančice, Uherský Brod, Mělník, Jevíčko, Olomouc, Brno, Cheb, Znojmo, Kladsko, Louny, Police nad Metují, České Budějovice, Opava, Podivín, Hradec Králové, Hlubčice, Praha, Litoměřice, Uherské Hradiště, Jičín, Budyně nad Ohří, Beroun.

¹²⁶⁶ Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského*, s. 98–101: u měst přichází 3x Znojmo (*RBM II*, č. 2157, č. 2158 a č. 2180), 1x Litoměřice (*RBM II*, č. 2125), 1x Písek (*RBM II*, č. 2151); u měšťanů v první listině pražský měšťan Fridlin z Oteleš, v druhém tři pražští měšťané.

¹²⁶⁷ U něho máme dochovány jen čtyři listiny, kterých byl vydavatelem *RBM II*, č. 2106, č. 2108, č. 2126 a č. 2133; jedna (č. 2126) byla určena brněnským měšťanům – tuto listinu později potvrdil Jan Lucemburský viz *RBM III*, č. 100.

¹²⁶⁸ Vydával totiž také listiny z titulu říšského vikáře, kterýmžto jej nadal jeho otec před odjezdem na římskou jízdu viz Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin*, s. 113.

¹²⁶⁹ Kolín (*CIM II*, č. 92–93), Brno (*RBM III*, č. 100), Mikuláš od Věže (*RBM III*, č. 142), Olomouc (*RBM III*, č. 222 – 223).

nařízení o kasaci Jindřichových listin. Podívejme se však na tuto problematiku také jinak, než z úzkého českého pohledu. Jindřich Korutanský nebyl jen krátce vládcem Čech, ale v neposlední řadě, od vstupu do dospělého věku až do své smrti, korutanským vévodou a tyrolským hrabětem.¹²⁷⁰ Vejděme na okamžik na půdu těchto zemí a zjistěme, jak to zde bylo s jeho listinnou produkcí obecně a jak vzhledem k městům a měšťanům. Jistě, jde o spíše doplňující srovnání. Snadno by bylo lze namítnout, že šlo o zcela jiný geografický prostor, v němž města hrála jinou roli než v Čechách a na Moravě.¹²⁷¹ Jistě se ale Jindřich nemohl zcela oprostít od zažitých schémat svého vnímání a způsobu vlády ani v českém království. Tuto domněnku navíc lze podepřít skutečností, že velkou část svého kancelářské personálu si přivezl do Čech ze své domoviny¹²⁷² a působili zde také jeho nejbližší rádci a spolupracovníci.¹²⁷³ Do roku 1310 vydal Jindřich sám, nebo jako spoluvydavatel 73 kusů, z nichž jen jeden byl určen městu jako celku, další čtyři směřovaly měšťanům – celkem se jednalo o pouhých 7% jeho veškeré korutansko–tyrolské produkce.¹²⁷⁴ Abychom tato čísla nedrželi takříkajíc ve vzduchoprázdnu, neboť také jeho oba bratři byli tamtéž plnohodnotnými vydavateli listin z téhož titulu, je třeba se obrátit k celkové produkci tří bratří, synů Meinharda II., v letech 1295–1310. Všichni byli vydavateli 248 diplomatických kusů, městský příjemce se v nich objevuje v 11 případech- tedy v pouhých 4,5% celkové listinné produkce.¹²⁷⁵

V neposlední řadě se zamysleme nad tím, že s takovým rázným vyrovnáním s legitimitou předchůdcových písemných pořízení se nesetkáváme příliš často. Formulace, že listiny mají být „*casse, irritate et vane de cetero et nullius vigoris penitus seu valoris*“, je více

¹²⁷⁰ August Jaksch, *Geschichte Kärntens bis 1335. II. Band 1246 – 1335*, Klagenfurt 1929, s. 145–237.

¹²⁷¹ Srov. Karl Gutkas, *Das österreichische Städtewesen im Mittelalter*, in: *Die mittelalterliche Städtebildung im südöstlichen Europa*, hrsg. von Heinz Stoob, Köln–Wien 1977, s. 134–163; K. Dinklage, *Kärntner Städtegründungen unter Herzog Bernhard (1202–56)*, *MIÖG* 69, 1961, s. 85–96; Claudia Fräss – Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, s. 443–464; Franz Heinz Hye, *Österreichisches Städtebuch. Die Städte Tirols. 1. Teil: Bundesland Tirol*, Wien 1980; Heinz Dopsch, *An der Grenze des Reiches. Herrschaften, Hoheitsrechte und Verwaltungspraxis des Bistums Bamberg in Kärnten*, in: *Bamberger interdisziplinäre Mittelalterstudien. Vorträge und Vorlesungen*, hrsg. von Christine und Klaus van Eickels, Bamberg 2007, s. 189–210; nejnověji Erika Kustatscher, *Die Städte des Hochstifts Brixen im Spätmittelalter : Verfassungs- und Sozialgeschichte von Brixen, Bruneck und Klausen im Spiegel der Personengeschichte (1200-1550)*, Innsbruck 2007.

¹²⁷² Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského*, s. 71.

¹²⁷³ Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin*, s. 62–123; Wold Lippert, *Böhmen und Meissen*, s. 17; viz též řada míst ze Zbraslavské kroniky ve *FRB IV*.

¹²⁷⁴ Franz – Heinz von Hye, *Daten zum Itinerar und Urkundenverzeichnis der Söhne Meinhard's II., Otto, Ludwig und Heinrich von Kärnten – Tirol 1295–1310*, *Tiroler Heimat* 71, 2007, s. 5–24; studie vyšedší jako výsledek prací na dalším díle tyrolského diplomatáře záměrně nezahrnuje listiny, které Jindřich Korutanský vydal jako český král. Autor zde v této souvislosti odkazuje na *RBM II*. Tato edice však neobsahuje úplně všechny relevantní listiny. Čtyři z nich dodatečně vydal Ludwig Schönach, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens unter Heinrich von Kärnten*, *MVGDB* 63, 1905, s. 186–191; jeden list Karel Dolista, *Dosud neznámý list*, s. 39–40 (ten byl nejnověji zpřístupněn také v *Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu*, ed. Jan Bistrický, František Spurný, Metoděj Zemek, Ludvík Václavek, Brno 1991, č. 33); a rovněž Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského*, s. 91–96.

¹²⁷⁵ *Tamtéž*.

než jednoznačná. Přísně logicky vzato, přijal-li jakýkoliv nově zvolený panovník sesazení svého předchůdce, neměl by také uznávat jeho právní pořízení. Takový druh uvažování byl ale středověku cizí.¹²⁷⁶ Právní činy, které podnikali sesazení panovníci, byly obvykle všeobecně uznávány a zpravidla se to také neodráželo v jejich titulatuře, jak je označovali jejich nástupci.¹²⁷⁷ Názor, že sesazený a exkomunikovaný panovník neměl žádné oprávnění panovat, se v praxi neprosadil.¹²⁷⁸ Abychom si toto tvrzení ozřejmili, stačí k tomu zběžný pohled na zacházení s právními akty sesazených římských králů v praxi jejich následovníků. Kupříkladu listiny a rozhodnutí sesazeného Jindřicha IV. byly – pochopitelně s výjimkou jeho protikrálů – všeobecně uznávány, avšak jeho syn, jenž měl na jeho sesazení lví podíl, výslovně konfirmoval jen jedinou jeho listinu.¹²⁷⁹ V případě vztahu Oty IV. k exkomunikovanému Filipu Švábskému se zdá, že jeho právní akty akceptoval, avšak vyhýbal se tomu, výslovně je zmiňovat.¹²⁸⁰ Friedrich II. de facto ohraničil platnost všech rozhodnutí Oty IV., když všechna jím potvrzená Otova privilegia pocházejí z doby po smrti Filipa Švábského a Otově druhé volbě.¹²⁸¹ Tady je již patrné jasné rozlišení na období vlády před a po sesazení. Totéž přichází v rozhodnutí Rudolfa Habsburského z 9. srpna 1281, který ustanovil, že všechna darování říšského zboží provedená od okamžiku sesazení Friedricha II. do doby vlády krále Richarda Cornwallského jsou neplatná, pokud nebyla schválena většinou kurfiřtů.¹²⁸² Podobně se vůči sesazenému císaři zachoval i Adolf Nasavský, který sice několikrát potvrdil jím vydané listiny, avšak s omezením na ty, které vystavil do svého sesazení.¹²⁸³ Naopak Vilém Holandský postupoval vůči právním aktům exkomunikovaného Konráda alespoň v jednom případě nekompromisně – prohlásil za neplatná všechna zcizení

¹²⁷⁶ Roland Pauler, *Dum esset catholicus*, s. 346.

¹²⁷⁷ *Tamtéž.*

¹²⁷⁸ *Tamtéž*, s. 348.

¹²⁷⁹ *Tamtéž*, s. 347.

¹²⁸⁰ *Tamtéž*, s. 354.

¹²⁸¹ *Tamtéž*, s. 356.

¹²⁸² *MGH Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, tomus III.*, ed. Iacobus Schwalm, Hannoverae et Lipsiae 1904, č. 284, s. 290: „*Nos Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium profiteamur et publice protestamur, quod nobis pro tribunali sedentibus in solempni curia nostra apud Nuremberg sentenciatum existit coram nobis, omnium principum, nobilium ac aliorum fidelium nostrorum qui fuere presentes applaudente consensu, quod omnia dotata, confirmata seu facta quocumque modo alio de rebus vel bonis imperii a tempore, quo lata fuerat in olim Fridericum imperatorem secundum depositionis sententia, nullius habere debeant roboris firmitatem, nisi consensu maioris partis principum in electione Romani regis vocem habentium fuerint approbata. In cuius rei testimonium presens scriptum conscribi fecimus et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri*“; Roland Pauler, *Dum esset catholicus*, s. 359; ke vztahu Rudolfa Habsburského k Friedrichovi II. viz Franz–Reiner Erkens, *Zwischen staufischer Tradition und dynastischer Orientierung: Das Königtum Rudolfs von Habsburg*, in: *Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz – Reiner Erkens, Köln–Weimar–Wien 1993, s. 33–58.

¹²⁸³ *Tamtéž*, s. 361.

práv řezenského biskupství, která provedl.¹²⁸⁴ Podobný problém musel řešit Albrecht Habsburský¹²⁸⁵ vzhledem ke svému předchůdci Adolfo Nasavskému, ovšem nejisté právní zakotvení Adolfova sesazení mu něco takového zřejmě neumožňovalo.¹²⁸⁶ Karel IV. potom traktoval právní akty svého předchůdce, Ludvíka Bavora, navýsost diplomaticky. Potvrdil je, avšak obecně, bez Ludvíkova konkrétního jmenování.¹²⁸⁷ Podobně jako Rudolf Habsburských k právním aktům Adolfa Nasavského se zachoval také Ruprecht Falcký¹²⁸⁸ po 20. srpnu 1400 k listinám svého sesazeného předchůdce na římském trůnu Václava IV. Jediné, co se mi podařilo objevit, bylo zrušení cel na Rýně, které udělil Václav IV.¹²⁸⁹ Že o celkovém zneplatnění Václavových listin nemohlo být ani řeči, dokládá několik listin, kde Ruprecht potvrzuje přímo listiny svého předchůdce.¹²⁹⁰ Navíc Ruprechtova kancelář převzala, pokud jde o kancelářské poznámky, praxi Václavovy kanceláře. Zajímavé však je, že k tomu došlo hlavně v prvním roce Ruprechtova římského panování. Na počátku to tedy mělo sloužit ke zvýšení vlastní legitimacy jako římského krále.¹²⁹¹

Pokud bychom hledali paralely s podobnými událostmi se vztahem k českému království, vzpomeňme například na počátky vlády Rudolfa Habsburského v říši a v rakouských zemích.¹²⁹² Ano, mám na mysli jeho politiku vůči Přemyslu Otakarovi II. Rudolf se musel v mnoha ohledech vyrovnávat s řadou sporných právních aktů v době tzv.

¹²⁸⁴ RI V., 2, č. 5142.

¹²⁸⁵ K němu Alfred Hessel, *Jahrbücher des deutschen Reiches unter König Albrecht I. von Habsburg*, München 1931.

¹²⁸⁶ Ernst Schubert, *Die Königsabsetzungen im deutschen Mittelalter*, s. 261–262; s Schubertem nejnověji vyslovil nesouhlas Karl Ubl, *Die Laster des Fürsten. Theorie und Praxis der Königsabsetzung um 1300*, in: *Laster im Mittelalter. Vices in the Middle Ages* (Scrinium Friburgense 23), hrsg. von Christoph Flüeler, Martin Rohde, Berlin–New York 2009, s. 167–185 který odmítá názor, že sesazení Adolfa Nasavského proběhlo narychlo a bylo připraveno horkou jehlou; reakce dobového kronikářství zaznamenával Martin Lenz, *Konsens und Dissens. Deutsche Königswahl (1273–1349) und Zeitgenössische Geschichtsschreibung* (Formen der Erinnerung 5), 2002, které v případě Albrechtova zvolení po předchozích událostech byly až na nečetné výjimky zcela negativní.

¹²⁸⁷ Roland Pauler, *Dum esset catholicus*, s. 363.

¹²⁸⁸ K němu Ernst Schubert, *Probleme der Königsherrschaft im spätmittelalterlichen Reich. Das Beispiel Ruprechts von der Pfalz*, *Vorträge und Forschungen* 32, 1987, s. 135–184; Peter Moraw, *Kanzlei und Kanzleipersonal König Ruprechts*, *AfD* 15, 1969, s. 428–531.

¹²⁸⁹ *RI Pfalzgrafen* 2, č. 82.

¹²⁹⁰ Je to privilegium pro Mohuč z 30. října 1400 (*RI Pfalzgrafen* 2, č. 200), pro Štrasburk z 8. listopadu 1400 (*RI Pfalzgrafen* 2, s. 224), pro mohučského arcibiskupa z 16. prosince 1400 (*RI Pfalzgrafen* 2, č. 302) a pro Norimberk 6. ledna 1401 (*RI Pfalzgrafen* 2, č. 351).

¹²⁹¹ Peter Moraw, *Kanzlei und Kanzleipersonal*, s. 451, 529.

¹²⁹² K němu stále základní práce Oswald Redlich, *Rudolf von Habsburg. Das deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903; dále nověji J. Franzl, *Rudolf I. Der erste Habsburger auf dem deutschen Thron*, Graz 1986; Th. M. Martin, *Die Städtepolitik Rudolfs von Habsburg*, Göttingen 1976; *Rudolf von Habsburg 1273–1291. Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz–Reiner Erkens, Köln–Weimar–Wien 1993; nejnověji k tématu Norbert Mika, *Walka o spadek po Babenbergach 1246–1278*, Racibórz 2008.

interregna,¹²⁹³ jak o tom byla řeč výše. V případě své vlády v rakouských zemích pak také podobné opatření podnikl, i když zdaleka ne tak razantní a jednoznačné jako český král v prosinci 1310. Když totiž 3. prosince 1276 vyhlášoval landfrýd¹²⁹⁴ pro Rakousko, Štýrsko, Korutany, Kraňsko a Vindickou Marku, bylo do něj zahrnuto prohlášení, které zneplatňovalo rozhodnutí krále Přemysla Otakara II. Ovšem pouze ta, která byla vynucena „*per vim, metum et impresionem*“.¹²⁹⁵ V tomtéž nařízení se potom objevila další narážka na panování Přemysla Otakara II. v rakouských zemích. Čtete zde Rudolfovo odvolání Přemyslova zákazu „*de muniendis castris vel municipiis*“¹²⁹⁶ Dosahem těchto nařízení v praxi se budu podrobněji ještě zabývat.

Karel IV. a jeho následovníci dokonce disponovali legální bází, na jejímž základě mohli z titulu římského panovníka odvolávat listiny. Touto právní základnou byla 13. kapitola Karlovy Zlaté buly. V ní vyhrazuje římskému císaři či králi právo odvolat takové listiny, ať jejich příjemcem byla osoba jakéhokoliv původu, které by byly nějakým způsobem na škodu kurfiřtům římské říše.¹²⁹⁷ Ostatně vznik tohoto článku zřejmě inicioval jeden z duchovních kurfiřtů – kolínský arcibiskup Vilém – chtěje ho použít proti „svému“ městu Kolínu nad

¹²⁹³ Viz Martin Kaufhold, *Deutsches Interregnum und europäische Politik. Konfliktlösungen und Entscheidungsstrukturen 1230–1280*, Hannover 2000.

¹²⁹⁴ Oswald Redlich, *Rudolf von Habsburg*, s. 339–341; obecně k landfrýdům viz H. Angermaier, *Königtum und Landfriede im deutschen Spätmittelalter*, München 1966.

¹²⁹⁵ RI VI 1, č. 632; UBLOE III, č. 488: „*Quidquid vero per vim, metum, et per impressionem regis Bohemie vel aliorum majorum terre vel gerentium vicem regis, vires nullatenus obtinebit, sed ad statum debitum reducetur secundum ius et terre consuetudinem approbatam...*“; Max Weltin, *König Rudolf und die österreichischen Landherren*, in: *Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz-Reiner Erkens, Köln–Weimar–Wien 1993, s. 110.

¹²⁹⁶ RI VI 1, č. 632; UBLOE III, č. 488: „*Item imperiali minuficentia indulgemus, ut reedificandi et muniendi habeant liberam facultatem omnes, qui preter iuris ordinem et sine causa legitima destrucionem castrorum et munitionum per regem Boemie vel quosunque sunt perpassi, et nihilominus inhibitores factas per dictum regem vel quosunque alios de non muniendis ceteris vel municipiis finaliter revocamus.*“

¹²⁹⁷ MGH, *Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi 11, Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. vom Jahre 1356*, bearb. von Wolfgang D. Fritz, Weimar 1972, s. 69: „*Preterea statuimus et hoc imperiali perpetuo sancimus edicto, quod universa privilegia et littere quibuscumque personis, cuiuscumque status, preminentie vel dignitatis existant, seu civitatum, opidorum et quorumlibet locorum universitatibus super quibuscumque iuribus, gratiis, imunitatibus, consuetudinibus seu rebus aliis eciam proprio motu seu alias a nobis vel recolende memorie divis Romanorum imperatoribus et regibus predecessoribus nostris sub quibuscumque verborum tenoribus concessa et concessa seu a nobis vel successoribus nostris, Romanorum imperatoribus et regibus, inantea concedenda seu concedende non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus, honoribus seu dominiis principum electorum sacri imperii ecclesiasticorum et secularium aut alicuius ipsorum in aliquo penitus derogare, eciam se in talibus privilegiis et litteris quarumlibet personarum, cuiuscumque preminentie, dignitatis aut status extiterint, ut prefetur, seu universitatum huiusmodi expresse cautum sit fuerit infuturum, quod revocabilia seu revocabiles esse non debeant, nisi de ipsis et toto in eis comprehenso tenore in tali revocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. Huiusmodi namque privilegia et litteras, si et in quantum libertatibus, iurisdictionibus, iuribus, honoribus seu dominiis dicatorum principum electorum aut alicuius ipsorum derogare censentur in aliquo, quoad hoc revocamus ex certa scientia et cassamus revocataque et revocatas intelligi et haberi decernimus de plenitudine imperatorie potestatis.*“ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen von Stadt- und Landrechten*, Augsburg 1969, s. 46; Martin Nodl, *Maiestas Karolina, Kritické postřehy k pramenům vyhlášení a „odvolání“ Karlova zákoníku*, SMB 1, 2009/1, s. 32.

Rýnem.¹²⁹⁸ Využití zmíněného článku v praxi je potom již věcí zcela jinou. Když totiž v roce 1375 Karel zasahoval do sporu mezi kolínským arcibiskupem a městem Kolínem a rozhodl se z politických důvodů jednu ze svých listin určených pro město odvolat,¹²⁹⁹ nevyužil možnosti odkázat na zmíněný článek ve Zlaté bule, respektive nebyl jím považován za dostatečně pádný argument. Zmíněné listiny tehdy odvolal pod záminkou jejich zfalšování.¹³⁰⁰

Podobným právním základem pro odvolávání privilegií disponovalo středověké sicilské království, kde Friedrich II. vyhlásil zákon „*De resignandis privilegiis*“,¹³⁰¹ který byl o deset let později zahrnut do známých Melfských konstitucí. Článek pojednává o panovníkově právu na odvolání takových listin, které nebudou do jednoho roku od vyhlášení zákona potvrzeny a které budou shledány na závadu království.¹³⁰² Taková právní instituce existovala v sicilském království již dříve¹³⁰³ a své praktické vyjádření nacházela na Friedrichových listinách v podobě formulky „*salvo mandato et ordinacione nostra*“, jejímuž připojování na závěr vydávaných císařských listin se sicilští příjemci s vynaložením značného úsilí bránili. Dlužno dodat, že obvykle marně.¹³⁰⁴

Spolu s Karlovým a Friedrichovým ustanovením jsme se dostali na půdu odvolávání listin poněkud jiného druhu. Zde již nešlo o vyrovnání se s právními akty sesazeného předchůdce, ale s jednotlivými listinami, které z různých příčin někomu začaly překážet. A tento poškozený měl potom tolik vůle a prostředků, že byl schopen dosáhnout u panovnického dvora zneplatnění nevyhovující listiny. Viděli jsme na příkladu kolínského arcibiskupa v roce 1375, že roli zde mohly hrát nejen hospodářské, ale nezřídka také politické důvody.

¹²⁹⁸ Paul–Joachim Heinig, *Solide bases imperii et columpne immobiles? Die geistlichen Kurfürsten und der Reichsepiskopat um die Mitte des 14. Jahrhunderts*, in: *Die goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 88.

¹²⁹⁹ Anna–Dorothee v. den Brincken, *Privilegium falsitatis vitio depravatum. Diplomatie im Dienst der Diplomatie Karls IV. (1375)*, AfD 23, 1977, s. 405–424; Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých...*, s. 61; Theodor Lindner, *Das Urkundenwesen Karls IV. und seiner Nachfolger*, Berlin 1882, s. 125.

¹³⁰⁰ Šlo o listinu z 28. prosince 1362 týkající práva svobodné volby sboru přísežných viz RI 8, č. 7090. Je zajímavé, že ačkoliv listina byla odvolána, zůstala nadále v držení města uložena v městském archivu viz Anna–Dorothee v. den Brincken, *Privilegium falsitatis vitio depravatum*, s. 421.

¹³⁰¹ Gerhard Baaken, *Widerrufsvorbehalt und Urkundenfälschung. Beiträge zur Diplomatie und Rechtsgeschichte der Privilegien Kaiser Friedrichs II.*, AfD 43, 1997, s. 51; *MGH Const. II*, 417, s. 547n.

¹³⁰² *MGH, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus II. Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien*, hrsg. von Wolfgang Stürner, Hannover 1996, s. 332–333: „*Privilegia et instrumenta proditorum nostrorum aut inuasorum regni nostri quorumlibet nomina continentia et que a iudicibus factis ab eis aut tabellionibus scripta et subscripta inveniuntur, usque ad annum a die insinuationis constitutionum nostrarum declarari et renovari decernimus ac appositione nostri nominis roborari, nulla ex instrumentis predictis ex presentibus iussione nostra non declaratis in iudiciis aut extra iudicia fide in posterum assumenda.*“

¹³⁰³ Gerhard Baaken, *Widerrufsvorbehalt und Urkundenfälschung*, s. 50.

¹³⁰⁴ *Tamtéž*, s. 54; k dodržování této zásady viz Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente im früh- und hochmittelalterlichen Reich* (Marburger Studien zur älteren deutschen Geschichte, II. Reihe, 6. Stück), Marburg 1941, s. 78–81.

Obdobných královských rozhodnutí přichází pro 13. a 14. století celá řada,¹³⁰⁵ přičemž pro starší raně středověké období přicházejí takové případy jen velmi zřídka.¹³⁰⁶ Několik jich je doloženo pro císaře Friedricha II. Například v podobném sporu mezi městem a církevním činitelem, jako v roce 1375 Karel IV., zneplatnil Friedrich privilegia města Cambrai, které se ocitlo ve při s tamějším biskupem.¹³⁰⁷ Identické vyústění ze strany císaře měl také spor mezi Basilejí a místním biskupem. Odvoláno bylo také kupříkladu jedno z ustanovení norimberského mincovního řádu.¹³⁰⁸ Nebyl to však pouze Friedrich II., který používal takové postupy.¹³⁰⁹ Stejně postupy uplatňoval rovněž Jindřich (VII.)¹³¹⁰ a Konráda IV.¹³¹¹ Roku 1342 odvolal na žádost řádu německých rytířů Ludvík Bavor privilegia pro Mergentheim, protože měla přinášet řádové komendě značné škody.¹³¹²

Někdy si římsští králové (císaři) vyhrazovali právo zneplatnění listin toho města, které se u nich ocitne v nemilosti. Takové ustanovení se nachází v konfirmační listině Karla IV. pro Wimpfen z roku 1373.¹³¹³ A skutečně se mohlo stát, že takovým způsobem byla práva městu odebrána, jak to učinil Václav roku 1398 s Bernem.¹³¹⁴ Stejně dopadl roku 1380–81 Štrasburk, který o městská privilegia přišel kvůli přechovávání Hartmanna Roteho z Basileje prohlášeného za psance. Situace se však rychle urovnala, protože záhy se Václav IV. s městem usmíruje a platnost městských privilegií navrácí.¹³¹⁵ Stejnou hrozbu přidal Rudolf Habsburský do všeobecné konfirmace městských privilegií pro Vídeň v roce 1278.¹³¹⁶

¹³⁰⁵ Srov. Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente*, s. 77–78; Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen von Stadt- und Landrechten*, Augsburg 1969, s. 39–70.

¹³⁰⁶ Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente*, s. 77; Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 39.

¹³⁰⁷ *MGH Const. II*, 106, s. 134.

¹³⁰⁸ *RI V.*, č. 115.

¹³⁰⁹ Další příklady: neplatnost listin řady biskupských měst *MGH Const. II.*, 156, s. 191–193; odvolání královských listin, které jsou na škodu městu Tortone *RI V.*, č. 1215 atd.

¹³¹⁰ *RI V.*, č. 4224; *MGH Const. II.*, 295, s. 410; *RI V.*, č. 4058; *RI V.*, č. 4111.

¹³¹¹ *RI V.*, č. 4540.

¹³¹² Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 45–46.

¹³¹³ *Tamtéž*, s. 44.

¹³¹⁴ *Tamtéž*, s. 45: „...und haben in ouch genomen alle ire rechte und frihite...“

¹³¹⁵ *Tamtéž*, s. 20; *UB Strassburg VI*, č. 10: „als wir zu andern zeiten alle freiheiten und gnaden der stat zu Strassburg...widerrufft und yr genomen hatten...“; „...yr yre freiheytt und gnade, die wir durch derselben sachen willen widerrufft hatten, geruchten widergeben...“; „...und haben yr alle freiheit und gnaden...widergeben...“

¹³¹⁶ Johann Adolf Tomaschek, *Die Rechte und Freiheiten der Stadt Wien*, Wien 1877, s. 55: „Et quia Paltramum et filios suos videlicet: Paltramum, Petrum, Pilgrimum, Heinricum, Eberhardum, Jaenslinum et Marquardum fratrem senioris Paltrami lese maiestatis et prodite civitatis et patrie, iudicio condemnatos, ultimo perdendos supplicio iuxta leges Romani imperii censuimus, bonis eorum omnibus fisco nostro adiectis, ac eorum pueris exhereditatis et perpetua infamia annotatis, ac regia sanctione precipimus, ut de cetero nullus eorum ad civitatem nostram Wiennensem ad bona eis adiudicata aliquantulum admittatur. Quod si forte cives Wiennenses ipsos vel ex ipsis aliquos revocaverint vel admiserint ad civitatem vel ad bona ipsorum, ex tunc omnia privilegia a Romano imperio memorate civitati cassamus et esse cassa et irrita volumus ipso facto.“; Oswald Redlich, *Rudolf von Habsburg*..., s. 310, 347.

Naplnila se o deset let později, když se město přidalo k povstání proti vládnoucímu Rudolfovu synovi Albrechtovi.¹³¹⁷

Vraťme se ale opět na půdu českého království. Našli bychom také zde podobné příklady královských revokací?¹³¹⁸ V prvním a druhém svazku *Codex iuris municipalis*, které mi posloužily pro provedení zkušební sondy, se jich pro lucemburské panovníky dá roztroušeně několik najít. Nejvíce odvolání listin provedl Václav IV., o něco méně Jan Lucemburský a jeho syn Karel IV. Jaké byly důvody oněch zjištěných revokací? Na prvním místě by nás asi logicky napadalo podezření ze zfalšování listiny. Takový důvod však přichází pouze jedinkrát, a to ještě zcela nepřímou vyjádřen. V únoru 1379 císařovna Alžběta prohlásila za neplatný list („*litera longa*“) se svou pečeti, kterého se dovolával klášter augustiniánů sv. Vavřince v Pšovce ve sporu s mělnickou obcí. Učinila tak „*quia nichil nobis tam de scriptura quam de sigilli nostri appensione constat*“.¹³¹⁹ Nejčastější důvod, kvůli kterému bylo třeba zneplatnit listinu, představovalo poškozování nějakého subjektu. Zpravidla šlo o škody hospodářského charakteru. Tak jako v případě anulace jakési listiny pro Řezno, která měla způsobovat škody pražským obchodníkům a kterou Jan Lucemburský v srpnu 1321 zneplatnil.¹³²⁰ Ze stejného důvodu odvolal Václav IV. trhové privilegium pro poddanské město Kladruby, neboť poškozovalo zájmy královského města Stříbra a navíc umenšovalo příjmy do královské komory.¹³²¹ Hospodářské zájmy královských měst stály v pozadí změn průběhu obchodních tras. V prvním případě splakaly nad výdělkem opět poddanské Kladruby, nebo spíše jejich vrchnost, benediktinský klášter.¹³²² V druhém případě se poškozeným mohl cítit Chomutov a jeho vrchnost, místní komenda řádu německých rytířů.¹³²³ Oběma poddanským městům byla zneplatněna privilegia, jež jim zajišťovala průběh obchodní trasy přes jejich město. Důvodem pro anulaci listin se stávalo také zničení města a špatný stav městské pokladny. V červnu 1337 král Jan ustanovuje, že měšťané žijící v Lounech a držící svobodné statky mají platit městskou berni a zároveň prohlašuje „*omnes libertates per nos aut predecessores nostros...concessas aut in posterum concedendas*“ za neplatné, které by nařizovaly opak.¹³²⁴ Identický záměr je třeba hledat také za rozhodnutím Václava IV. z února 1404, v němž České Budějovice osvobodil na osm let od placení všech dávek, berní a platů,

¹³¹⁷ Oswald Redlich, *Wien in den Jahren 1276 bis 1278 und K. Rudolfs Stadtrechts-Privilegien*, MIÖG 12, 1891, s. 63.

¹³¹⁸ Jeden krátký odstavec zneplatněním věnoval Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých*, s. 190.

¹³¹⁹ *CIM II*, č. 631.

¹³²⁰ *CIM I*, č. 21.

¹³²¹ *CIM II*, č. 717.

¹³²² *CIM II*, č. 587.

¹³²³ *CIM II*, č. 732.

¹³²⁴ *CIM II*, č. 197.

přičemž prohlásil za neplatné všechny listiny, kterými by tyto platy někomu zapsal.¹³²⁵ Příčinu zneplatnění nepohodlných dlužních listin dvou pražských měšťanů nebo celé obce, které Židé nepředložili do svátku sv. Jiljí, ozřejmil Karel IV. vyjádřením, že se tak stalo z jeho zvláštní milosti vůči oněm dvěma pražských měšťanům.¹³²⁶ V některých odvoláních e nenacházejí konkrétní pohnutky, které by tento krok zdůvodňovaly a zbývá se tak pouze domýšlet, i když často není obtížné vytušit, co panovníka k takovým zásahům podněcovalo.

Ve většině mnou nalezených případech královských revokací listin byla dispoziční revokační formule jádrem samotné listiny. Jinými slovy, listina byla vydána pouze za účelem zneplatnění nějakého právního aktu. U dvou listin se revokace objevuje jako doprovodné ustanovení.¹³²⁷ A konečně ve dvou případech je užita zcela specificky – poprvé ve všeobecné confirmaci všech privilegií udělených českými králi pro Staré Město pražské vyšedší z Karlovy kanceláře 27. prosince 1348. V dispozici za uvedenou confirmaci se nalézá formulka, podle které Karel IV. anuluje všechna ustanovení, která kdy někdo vydal nebo vydá, jež by byla na škodu Starému Městu pražskému.¹³²⁸ A podruhé při podobné confirmaci pro Litoměřice od Jana Lucemburského.¹³²⁹ Takovéto poměrně zásadní pojištění městských práv občas nacházíme u některých měst v říši. Jen dva roky po listině pro Staré Město pražské přichází podobný obrat v privilegiu, jehož příjemcem byl Norimberk.¹³³⁰ Nebo v roce 1401 v listině, v níž se Ruprecht Falcký zavazuje, že nezcizí alsaská města Kaysersberg, Münster a Turkheim. Zde čteme, že „...*wer ez, daß wir hernach von vergeßenheit von ungestummer bete wegen oder anders...dheine briefe geben, die wider diese unsere gnade weren...*“, tak tyto mají být do budoucna neplatné.¹³³¹ V prostředí českých zemí je to však ustanovení spíše výjimečné.

Revokační listiny se v zásadě nijak, ať po stránce vnějších nebo vnitřních znaků, neliší od soudobé listinné produkce. Jediné, co stojí v této souvislosti za úvahu, je dispoziční formule, která činí neplatným tu nebo onu listinu. Jejím typickým znakem je vícečlenný gradační formulář, nejčastěji za použití sloves *annullare, revocare, irritare, cassare*, doplněný výrazy o tom, že zneplatňované kusy jsou „*nullius valoris et vigoris*“ atd. Popřípadě v německých mutacích se objevují obraty *widerruffen, ablegen*. Jednotlivá slovesa a slovní spojení jsou různě kombinována. Vždy ale tvoří jasné a zřetelné vyjádření, které nepřipouští

¹³²⁵ CIM II, č. 761.

¹³²⁶ CIM I, č. 77.

¹³²⁷ CIM II, č. 197 pro Louny; CIM II, č. 761 pro České Budějovice.

¹³²⁸ CIM I, č. 51.

¹³²⁹ CIM II, č. 138.

¹³³⁰ Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 53.

¹³³¹ DRTA 5, č. 10; Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen*, s. 53.

pochyb. Nejčastěji se vyskytují všechna uvedená slovesa. Pro představu například ve zmíněném odvolání privilegia pro Kladruby ohledně průběhu obchodní trasy čteme, že „*non per errorem aut improvide, sed sano fidelium nostrorum accedente consilio indultum et gracias dicto abbati et conventui de transitu viarum per nos factas ac eciam litera desuper sibi traditas et concessas, ut premititur, de certa nostra sciencia revocamus, cassamus et annullamus, easdem per amplius nullius penitus fore vigoris vel roboris.*“¹³³² Nebo si připomeňme listinu Jana Lucemburského z května 1341, ve které prohlašuje za zrušený zápis, kterým se budějovičtí měšťané na rozkaz jeho syna markraběte Karla zavázali zemřelému Těmovi z Koldic platit ročně 60 kop pražských grošů - „...*Ipsam litteram taliter reservatam cassamus, irritamus, ut, ubicunque demonstrata fuerit, nullius sit efficacie vel momenti.*“¹³³³ Stejně kompletní revokační vícečlenný gradační formulář přichází v listině z dubna roku 1405, kterou Václav IV. odvolal list daný Pavlovi, žestockému faráři, který mu pojišťoval uvedený roční plat: „...*ideoque animo deliberato et de certa nostra sciencia predictam nostre maiestatis litera per prefatum Paulum a maiestate nostra super incorporacione predictarum decem sexagenarum census annui predictorum bonorum in Schintloch sinistre impetratam annullamus, cassamus, revocamus et expresse volentes, eandem nullius fore roboris, efficacie seu vigoris.*“¹³³⁴ Naopak velmi úsporně působí tento formulář u již výše zmíněného zneplatnění pro Chomutov: „...*so haben wir mit wolbedochtem mute, gutem rate und rechter wissen dieselben strasse und ouch unsere brive, die doruber geben sind, widerruffet und abgelegt, widerruffen und legend di abe in crafft dicz brives und kuniglicher macht zu Beheim und meinen, seczen und wolle, das.*“¹³³⁵

Zajímavá je z hlediska revokačního formuláře listina císařovny Alžběty z února roku 1389 v záležitosti sporu o hranice v Mělníku, o které se zmiňuji výše.¹³³⁶ To proto, že ačkoliv jde fakticky o zneplatnění listiny, kterou disponovali tamější augustiniáni, neozývá se žádné z typických sloves ani slovních obrátů běžných pro revokační listiny. Královna tvrdí, že onen list nechali augustiniáni vyhotovit bez jejího vědomí, několikrát zdůrazňuje, že se jí nepozdává pečeť, která je přivěšena k oné listině.¹³³⁷ Nevyslovuje zkrátka nad ní jednoznačný ortel, ale pouze vyjadřuje pochyby. Proto je zařazení do skupiny revokační listin poněkud na hraně. Spíše se dá považovat za jakýsi její předstupeň.

¹³³² CIM II, č. 587.

¹³³³ CIM II, č. 225.

¹³³⁴ CIM II, č. 785.

¹³³⁵ CIM II, č. 732.

¹³³⁶ CIM II, č. 631.

¹³³⁷ CIM II, č. 631: „...*de cuius nostri sigilli appensione penitus ignoramus...nichil nobis tam de scriptura quam de sigilli nostri appensione constat...verumque recognoscentes sigillum esse nostrum, sed cuius iussu appensum sit, dubitamus.*“

Podobně lze zacházet se snad nejznámějším odvoláním právního aktu českého středověku. Jak bude za chvíli patrné, mluvíme raději o „odvolání“. Jde o známý případ konce *Maiestas Carolina*.¹³³⁸ Zpravidla se hovoří o tom, že Karel tento zákoník odvolal tím, že jej prohlásil za shořelý.¹³³⁹ Nahlédneme-li ale pozorněji do oné „zneplatňovací listiny“, tak v kontextu toho, co zaznělo výše, zjišťujeme, že se v ní neozývá žádné z obvyklých odvolávacích slov a formulí.¹³⁴⁰ Toho si nejnoveji povšiml také Martin Nodl a domnívám se, že s jeho závěrem lze souhlasit.¹³⁴¹

Obraťme se však znovu k počátku prosince roku 1310 na Staroměstské náměstí. Odrazilo se Janovo rozhodnutí odvolat listiny (pro královská města?) vydané Jindřichem Korutanským na jejich následných konfirmacích? Základem bude pět písemností, které Jindřich Korutanský vydal pro královská města. Jsou to tři listiny pro Znojmo,¹³⁴² jedna pro Litoměřice¹³⁴³ a Písek.¹³⁴⁴

V listině pro Písek Jindřich Korutanský slibuje, že město nikomu nezastaví a že měšťané mu mají platit obvyklé dávky. Dále potvrzuje městu práva, udělená předešlymi českými králi a následně slibuje, že znovu nevybuduje Starý Písek a platy z něho budou náležet městu.¹³⁴⁵ Tolik Písek za vlády Jindřicha Korutanského. Jan Lucemburský vydal pro Písek tři listiny,¹³⁴⁶ ani v jedné z nich nepotvrdil listinu Jindřicha Korutanského, avšak ani nevydal žádné nařízení, které by opakovalo listinné pořízení Jindřicha Korutanského. Roku 1348 dostali Písečtí polokonfirmaci Karla IV. Panovník zde potvrdil městu všechny výsady udělené českými králi Přemyslem Otakarem II., Václavem II. a zvláště Janem Lucemburským.¹³⁴⁷ Dokument Jindřicha Korutanského chybí. Vzhledem k tomu, že se navíc Jindřichova listina dochovala v pozdějším českém překladu, nemůžeme provést ani srovnání vnitřních znaků jeho listin s těmi, které byly uděleny Písku jeho následovníky. Nemáme tak možnost zjistit, zda z ní třeba nebyly čerpány některé zvraty listinného formuláře.

¹³³⁸ Edice zákoníku nejnoveji B.U. Hergemöller, *Maiestas Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355*, München 1995; dále *Archiv český III.*, ed. František Palacký, Praha 1844; *CIB II.*

¹³³⁹ Jaroslav Mezník, *Odvolání Maiestas Carolina*, in: *Im memoriam Josefa Macka (1922–1991)*, red. M. Polívka, F. Šmahel, Praha 1996, s. 53–63; Václav Vaněček, *Karlova zákonodárná činnost v českém státě*, in: *Karolus Quartus*, ed. tentýž, Praha 1978, s. 107–124; Lenka Bobková, *Velké dějiny*, s. 311–318; František Kavka, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 1998, s. 165–167; Ferdinand Seibt, *Karl IV. Ein Kaiser in Europa 1316–1378*, Frankfurt am Main 2003, s. 244–250.

¹³⁴⁰ *CDM VIII*, č. 319; *RBM VI*, č. 143.

¹³⁴¹ Martin Nodl, *Maiestas Carolina*, s. 32.

¹³⁴² *RBM II*, č. 2157, č. 2158 a č. 2180; *CDM 6*, č. 12, 13, 19.

¹³⁴³ *RBM II*, č. 2125; *CIM II*, č. 85.

¹³⁴⁴ *RBM II*, č. 2151; *CIM II*, č. 86.

¹³⁴⁵ *Tamtéž*.

¹³⁴⁶ *CIM II*, č. 145, 165, 199.

¹³⁴⁷ *CIM II*, č. 273; viz též August Sedláček, *Dějiny města Písku, díl I.*, Písek 1930, s. 30–37.

Obrátme naši pozornost k Litoměřicím. Tady Jindřich povoluje městu, aby se řídili tímž právem, které on, jeho předchůdci a před ním král Rudolf dříve udělil Pražanům. Potvrzuje jim magdeburské právo a zároveň slibuje, že je nikomu nezastaví, stejně jako Prahu.¹³⁴⁸ Jan Lucemburský uděluje pro město v roce 1319 a 1323 listiny, které se však týkají jiných záležitostí.¹³⁴⁹ Roku 1325 konfirmaci listin jeho předchůdci¹³⁵⁰ a do konce své vlády ještě několik kusů.¹³⁵¹ Věnujme se však nyní konfirmaci z roku 1325. V ní král Jan potvrzuje městu svobody udělené českými králi Václavem I., Přemyslem Otakarem II. a Václavem II. Jmenovitě potvrzuje užívání magdeburského práva, dále záležitosti týkající se skladu zboží, lodní dopravy a mílového práva.¹³⁵² Zřetelně je zde patrná zajímavá skutečnost. Magdeburské právo totiž udělil městu již předtím Jindřich Korutanský.¹³⁵³ Jeho nadání se však v Janově listině vůbec neozývá, navíc když jedním dechem potvrzuje práva udělená vyjmenovanými českými králi, Jindřich mezi nimi chybí. Zde tušíme, že Jan s největší pravděpodobností úmyslně přehlédl Jindřichovu listinu. Nebo mu Litoměřickými nebyla ke konfirmaci vůbec předložena. Ačkoliv listina neuvádí, že ke konfirmaci došlo na popud měšťanů,¹³⁵⁴ můžeme jejich podnět předpokládat. Anebo mu Jindřichova listina byla předložena, a i když ji přímo nezmínil, nečerpal z ní alespoň některé slovní obraty pro svou listinu? Podívejme se na vnitřní znaky obou listin – Jindřichovy (A) a Janovy (B).¹³⁵⁵

Intitulace je pochopitelně standardní v obou kusech. U A se pokračuje salutací a arengou, ty u B nepřichází. Za ní následuje promulgace – u A zní „*eapropter notum esse volumus universis, tam presentibus et futuris*“, u B je „*ad universorum noticiam volumus tenore presencium devenire*“ a přichází hned za intitulací. Pokračujeme dále a porovnejme narace obou kusů – A: „*quod nos dilectorum nobis civium civitatis nostre Lithomiericensis ac*

¹³⁴⁸ CIM II, č. 85; k městským právním oblastem viz František Hoffman, *K oblastem českých práv městských*, Studie o rukopisech 14, 1975, s. 27–66; Antonín Haas, *Právní oblasti českých měst*, Časopis společnosti přátel starožitností 60, 1952, s. 15–24; Bedřich Mendl, *Tak řečené norimberské právo v Čechách*, Praha 1938; Jiří Kejř, *Das böhmische Städtewesen und das "Nürnberger Recht"*, in: *Der weite Blick des Historikers. Einsichten in Kultur-, Landes- und Stadtgeschichte. Peter Johanek zum 65. Geburtstag*, Köln 2002, s. 113–124; Jan Mareš, *Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době*, disertační práce FF UK, Praha 2008; nejnověji Martin Wihoda, „*Civibus nostris libertatem damus*“ *Dlouhé počátky městského zřízení na Moravě*, in: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích*, ed. Peter Futák, Miroslav Plaček, Marek Vařeka, Ostrava 2009, s. 161–173.

¹³⁴⁹ CIM II, č. 110, 123.

¹³⁵⁰ CIM II, č. 138.

¹³⁵¹ CIM II, č. 151, 195, 229.; viz též *Dějiny města Litoměřic*, sestavili Oldřich Kotyza, Jan Smetana a Jindřich Tomas, Litoměřice 1997, s. 135–136.

¹³⁵² CIM II, č. 138.

¹³⁵³ Jako první již roku 1262 Přemysl Otakar II. (CDB V/1, č. 336).

¹³⁵⁴ Na rozdíl od následující konfirmace Karla IV. z roku 1348 viz CIM II, č. 275: „*...ad nostram accedentes presenciam dilecti fideles nostri...cives civitatis nostre in Luthomericz exhibuerunt et ostenderunt nobis quedam privilegia ipsis et dicte civitati eorum...*“

¹³⁵⁵ CIM II, č. 85 a 138.

civitas ipsius commoda procurare voluntate ipsorum precibus maiestati nostre porrectis per eos benigne annuentes“ u B: „*quod nos dilectorum nobis civium nostrorum Luthomericensium commoditatibus providere et eos ab indemnitatibus, pro ut nostra interest, perservare de benignitate regia cupientes*“. Z dispozice vyberme část, která je shodná pro oba dva kusy – totiž potvrzení užívání magdeburského práva. U A takto: „*Preterea civibus ipsis Lithomiericensibus, ut iuribus Maydburgensibus, cum quibus ipsa Lithomierycensis civitas a principio est fundata, quibus freti sunt ibidem hactenus, inantea perpetuo frui debeant, favemus, ipsis iura eadem confirmantes*“. U B takto: „*volentes, ut ipsi cives iuribus, libertatibus et consuetudinibus Maydeburgensis, quibus ab antiquo freti sunt, frui inantea perpetuo debeant*“ a v závěru se objevuje formulka o tom, že všechny listiny, které by byly proti smyslu výše uvedených nařízeních, ztrácejí platnost: „*litteras, si quas presentibus contrarias nos dare contingeret, nullius firmitatis existere decernentes*.“ Dostáváme se k eschatokolu – nejprve koroboraci. U A: „*In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et secreto nostro sigillo fecimus communiri*“. U B: „*In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillo nostro maiori iussimus communiri*“, a následně dataci – i ta je formulářově u obou kusů rozdílná. Listina A obsahuje: rok, dále podle římského kalendáře, indikce a let panování. B obsahuje: římský kalendář, uvedení roku následuje až po něm.

Vidíme, že shody v listinném formuláři jsou nevelké. Shoduje se počátek narace, jeden obrat dispozice a koroborace. Jedná se však o často se opakující výrazy a pouze na jejich základě bych si netroufl přiřknout nějakou roli listině Jindřichově při koncipování Janovy listiny roku 1325.

Dostáváme se k poslednímu městskému příjemci listin Jindřicha Korutanského – Znojmu. V první listině uděluje městu právo SMP, potvrzuje stará práva a povoluje volit si každý rok rychtáře, kromě toho daruje majetky k rychtě. Odpouští městu rovněž placení komorního poplatku za vesnici Šaldov (*Schalliczdorf*).¹³⁵⁶ V druhé písemnosti osvobozuje město na šest let od placení berně kvůli škodám, které ve válkách utrpělo.¹³⁵⁷ A v poslední listině mu ze stejného důvodu daruje jednu vesnici.¹³⁵⁸ Listiny udělované lucemburskými panovníky pro Znojmo začínají roku 1323.¹³⁵⁹ První confirmaci panovnických listin je k dispozici z roku 1348 od Karla IV. V ní potvrdil městu všechna práva a privilegia, zvláště ta, udělená Václavem II. a Janem Lucemburským. Srovnání vnitřních znaků této listiny a

¹³⁵⁶ CDM 6, č. 12.

¹³⁵⁷ CDM 6, č. 13.

¹³⁵⁸ CDM 6, č. 19.

¹³⁵⁹ Do roku 1346 CDM 6, č. 245, 280, 307, 308, 340, 370; CDM 7, č. 311, 314; viz též *Vlastivěda moravská. II. místopis. Znojemský okres*, František Václav Peřina, Brno 1904, s. 57–59.

Jindřichovy confirmace z 10. listopadu 1307¹³⁶⁰ ukázalo, že kromě shodných částí intitulace a datace se neprokázaly žádné podobnosti. Navíc nenacházíme ani obsahové shody. Společný je jen detail, že v obou se zmiňuje vesnice Šandov (*Schalirsdorf, Schalersdorf*).¹³⁶¹ Jindřich ji vyjímá z placení ročního censu komoře (který činil pět kop grošů), Karel ji potom spolu s dalším vyjmenovaným zbožím vyjímá z placení speciální berně.

Výše jsem se věnoval otázce potvrzovaných kusů v confirmacích a také tomu, či listiny byly potvrzovány nebo či listiny byly ohlašovány k potvrzení. Připomeneme-li si výsledky, k nimž jsem dospěl, pak je třeba konstatovat, že se v nich Jindřich Korutanský neobjevuje ani jednou. Zůstal tak jediným českým panovníkem, který v confirmacích svých nástupců není jmenován, ačkoliv prokazatelně vydával písemnosti pro městské příjemce. Zopakujme, že i Rudolf Habsburský se dočkal jediné confirmace své listiny – a to pro Brno Janem Lucemburským roku 1312.¹³⁶²

Pokusme se ještě na závěr porovnat otázku confirmací sesazeného panovníka s obdobnou situací, která nastala po roce 1276 v rakouských zemích. Postavení Jindřicha Korutanského v Čechách a na Moravě se ve výsledku dost podobalo konci Přemysla Otakara II. v rakouských zemích.¹³⁶³ Nemám zde pochopitelně na mysli průběh jejich panování, ale právní základ jejich sesazení a hlavně podobná nařízení jejich následníků vůči jejich právním aktům v zemích, kde svou vládu ztratili. Připomeňme, že Rudolf ještě na konci roku 1276 do landfrýdu pro rakouské země připojil ustanovení o neplatnosti listin, které byly vydány z donucení Přemyslem Otakarem II., a zneplatnil jeho výnos o zákazu staveb hradů a opevněných míst. Jak se odrazila tato nařízení v praxi a jak Rudolf a jeho potomci skutečně zacházeli s Přemyslovými listinami?

Provedl jsem zkušební sondu do hornorakouského listinného materiálu pro léta 1276 – 1308. Předem je třeba říci, že se nikde neobjevuje zneplatnění jakékoliv Přemyslovy listiny. Zaměřil se tak na ty instituce nebo osoby, které byly příjemci jak Přemyslových listin, tak listin jeho nástupců z rodu Habsburků. Mezi tyto společné příjemce náležely kláštery

¹³⁶⁰ CDM 6, č. 12.

¹³⁶¹ K ní viz Ladislav Hosák, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004, s. 92; *Vlastivěda moravská. II. místopis*, s. 476–480.

¹³⁶² RBM III., č. 100.

¹³⁶³ K Přemyslově rakouské vládě viz Jiří Kuthan, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991; Karl Gutkas, *Městská politika Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, in: *Česko – rakouské vztahy ve 13. století*, ed. Maria Bláhová, Ivan Hlaváček, Praha 1998, s. 95–112; Jörg Hoensch, *Přemysl Otakar II. von Böhmen. Der goldene König*, Graz–Wien 1989; Maximilian Weltin, *Das Land und sein Recht. Augewählte Beiträge zur Verfassungsgeschichte Österreichs im Mittelalter*, hrsg. von Folker Reichert und Winfried Stelzer, Wien–München 2006, s. 130 – 187; Christian Rohr, *Přemysl Otakar II. – ein Wegbereiter der Habsburger?*, in: *Böhmisch–österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert*, ed. Maria Bláhová, Ivan Hlaváček, Praha 1998, s. 25–38.

Garsten, Kremsmünster, Gleink, Wilhering, St. Florian a špitál Pirn. Malou vypovídací hodnotu pro sledovanou otázku mají v tomto souboru listiny klášterů Garsten,¹³⁶⁴ St. Florian¹³⁶⁵ a špitálu v Pirnu.¹³⁶⁶ Naopak listiny Gleinku, Wilheringu a Kremsmünsteru představují zajímavé svědectví.

Začněme u benediktinů v Gleinku. Jim český král udělil dvě listiny. Poprvé klášteru roku 1269 potvrdil práva udělená vévodou Friedrichem II.¹³⁶⁷ a podruhé roku 1275 konfirmoval nadání fary v Hadershofenu.¹³⁶⁸ Je zajímavé, že v záležitosti nadání fary v Hadershofenu již 15. listopadu 1276¹³⁶⁹ tutéž transakci potvrzuje falckrabí rýnský a bavorský vévoda Jindřich s tím, že nadávající Poppo z Grünberga je jeho vazalem; o rok později v rámci celkového potvrzení privilegií klášteru potvrzuje také držbu fary Hadershofenu.¹³⁷⁰

Pokračujme listinami udělenými cisterciákům ve Wilheringu. Ti obdrželi od českého krále sedm listin, a řadí se tak z tohoto hlediska k nejhojněji „obdarovávaným“ příjemcům Horních Rakous.¹³⁷¹ Jednalo se ve všech případech o konfirmace různých listinných pořízení rakouských vévodů Leopolda VI. a Friedricha II. Nejdůležitější roli tady hrála privilegia na celní osvobození pro dovoz a odvoz produktů pro klášterní potřebu. Z tohoto hlediska nás budou zajímat následné habsburské konfirmace. V první, vydané Rudolfem Habsburským, vévoda klášteru potvrdil privilegium vévody Friedricha II. z roku 1241 a poté „*Ex affluencia quoque plenioris gratie eisdem fratribus quondam gratiam ipsis a rege Boemie clementer indultam, videlicet quod in ducendis victualibus vel aliis rebus propriis ad usus ipsorum pertinentibus tam in terris quam in aquis, in ascensu et descensu ab eis nichil penitus exigatur, omnino servari volumus inconcussam, ipsam nichilominus tenore presencium confirmantes*“.¹³⁷² Jedná se zřetelně o potvrzení Přemyslova právního aktu. Pozoruhodná je však také konfirmace Rudolfova syna, Albrechta, provedená o pár let později. V ní, kromě

¹³⁶⁴ Pracoval jsem s těmito listinami Přemysla II: CDB V/3, č. 1016 a UBLOE III., č. 215 (1254); CDB V/3, č. 1029 a UBLOE III., č. 226 (1255); CDB V/3, č. 1320 a UBLOE III., č. 358 (1265); CDB V/1, č. 440 a UBLOE III., č. 359 (1265); CDB V/3, č. 1618 a UBLOE III., č. 442 (1274); a těmito habsburskými listinami UBLOE III., č. 492, č. 535, č. 492.

¹³⁶⁵ Přemyslovy listiny: CDB V/3, č. 1009 a UBLOE III., č. 212; CDB V/3, č. 1125 a UBLOE III., č. 259; a habsburské: UBLOE III., č. 540; UBLOE IV, č. 85, č. 89, č. 313.

¹³⁶⁶ Přemyslovy listiny: CDB V/3, č. 1027; CDB V/3, č. 1686 a UBLOE III., č. 471; habsburské: UBLOE III., č. 541; UBLOE IV., č. 337.

¹³⁶⁷ CDB V/3, č. 1457 a UBLOE III., č. 390.

¹³⁶⁸ CDB V/3, č. 1682.

¹³⁶⁹ UBLOE III., č. 486.

¹³⁷⁰ UBLOE III., č. 495.

¹³⁷¹ UBLOE III, č. 95. (1252); CDB V/3, č. 1488 a UBLOE III., č. 396. (1270); UBLOE III., č. 399; CDB V/3, č. 1489 a UBLOE III., 397 (1270); CDB V/3, č. 1490 a OBLOE III., č. 398 (1270); CDB V/3, č. 1491 (1270); CDB V/3, č. 1493 (1270).

¹³⁷² UBLOE III, č. 497.

toho, že confirmoval práva udělená klášteru rakouským vévodou Leopoldem VI., také potvrdil onu celní svobodu – confirmovanou Rudolfem a udělenou Přemyslem – avšak Albrecht zde hovoří o výsadě udělené jeho otcem. O Přemyslovi již nepadne ani slovo.¹³⁷³

Jako poslední se zbývá dotknout benediktinského kláštera v Kremsmünsteru. Podobně jako Wilhering i místní benediktini byli příjemci sedmi listin českého krále.¹³⁷⁴ Také tady Přemysl Otakar II. převážně potvrzoval, ale rovněž udělil významné celní svobody.¹³⁷⁵ Z tohoto hlediska je zajímavá první Rudolfova confirmace pro klášter. Evidentně se totiž opakuje udělení celního osvobození, které budí zdání prvotního nadání, tudíž bez odkazu na akt Přemysla Otakara II.¹³⁷⁶ Následně Rudolf ještě samostatnou listinou zajistil klášteru toto osvobození. Tentokrát již hovoří o starodávném právu, které mniši užívají, bez jmenování toho, kdo jej klášteru udělil.¹³⁷⁷

Postoj Habsburků v Horních Rakousích vůči listinám Přemysla Otakara II. nebyl jednoznačný. Na jednu stranu potvrzují jeho listinu, která tedy zřejmě podle názoru Rudolfa Habsburského byla udělena českým králem právoplatně bez vynucení, na druhou stranu *ex silencio* vypouštějí některá Přemyslova ustanovení, nebo je udělují znovu, bez sebemenšího odkazu na českého krále.

Shrňme to, k čemu jsme v předložené skice dospěli. Jak se zdá, interpretace Janovy revokace není ani dnes jednoznačná. O to více ale hovoří o počátcích Lucemburků na českém trůně a jejich vztahu k předchozímu panovníkovi. Provedl jsme analýzu poměru všech listin českých panovníků z přelomu 13. a 14. století a těch, které vydali pro královská města. Z toho vyplynulo, že poměr Jindřichových listin pro města a jeho všech vydaných listin byl naopak ve srovnání s jeho přímými předchůdci a následovníkem ještě příznivější. O plošné účinnosti Janova zneplatnění u venkovských královských měst je třeba, dle mého soudu, pochybovat. Zápis o Janově revokaci, jak bylo výše řečeno, byl zaznamenán ve staroměstské knize. Pro SMP skutečně není zachováno ani jednu jeho listinu, i když je zřejmé, že s největší pravděpodobností pro ni nějakou vydal.¹³⁷⁸ Avšak na druhou stranu pro SMP není doloženo

¹³⁷³ UBLOE IV., č. 35.

¹³⁷⁴ CDB V/1, č. 59 a UBLOE III., č. 225 (1265); CDB V/3, č. 1049 a UBLOE III., Anhang č. 5 (1255); CDB V/3, č. 1132 a UBLOE III., Anhang č. 15 (1258); CDB V/3, č. 1133 a UBLOE III., Anhang č. 16 (1258); CDB V/3, č. 1133 a UBLOE III., Anhang č. 17 (1258); CDB V/3, č. 1258 a UBLOE III., č. 311 (1262); CDB V/3, č. 1513 a UBLOE III., č. 404 (1270).

¹³⁷⁵ CDB V/1, č. 59 a UBLOE III., č. 225.

¹³⁷⁶ UBLOE III., č. 547.

¹³⁷⁷ UBLOE III., č. 549.

¹³⁷⁸ Narážky na udělení městských v listině pro Litoměřice viz CIM II, č. 85.

žádnou listinu ani Václava III., ani Rudolfa Habsburského a u Jana Lucemburského přichází první až z roku 1316.¹³⁷⁹

Formulář revokačního opatření Jana Lucemburského z prosince 1310 je zcela ve shodě s těmi, které se nacházejí v jiných listinách lucemburských panovníků pro příjemce z řad královských měst. Výjimečné není ani vydávání listin, jejichž jádrem dispozice bylo pouze zneplatnění nějakého právního aktu.

Žádný z lucemburských panovníků nikdy jmenovitě nepotvrdil žádnou z listin Jindřicha Korutanského vydanou pro česká a moravská královská města. Zdá se, že ani po stránce listinného formuláře nebyly jeho listiny využívány. Naopak v jednom případě jsem zjistil situaci, kdy bylo Jindřichovo privilegium zřejmě záměrně přehlédnuto a totéž, co udělil on, uděleno znovu bez odkazu na něj. To byla ostatně praxe, které se nevyhýbali ani rakouští Habsburkové v letech 1276-1308 při traktování listin jejich sesazeného předchůdce – Přemysla Otakara II. Zároveň však, na rozdíl od českých lucemburských králů ve vztahu k Jindřichu Korutanskému, byli schopni v ojedinělých případech Přemyslův právní akt konfirmovat.

III.2.9 Dílčí shrnutí

Na počátku druhé části třetí kapitoly jsem podal přehled emise konfirmačních listin pro česká královská města od počátků jejich vydávání (70. léta) až do okamžiku smrti Václava IV. Do roku 1310 vzniklo jen málo potvrzovacích listin, početní vzestup zaznamenávají za vlády Lucemburků v Čechách. Zatímco u Jana přichází jejich kvantitativní vrchol zhruba v polovině 20. let, u Karla to bylo v prvních letech jeho vlády a konečně Václav je nejčastěji vydával zhruba v letech 1390-1410. U každého ze sledovaných českých králů tak lze vidět jiný přístup k jejich vystavování, který byl jistě do značné míry závislý i na přístupu příjemců – měst. Nejvyššího podílu v rámci celkové královské materie určené městům dosahovaly v letech 1316-20 (takřka 50%), nejčastěji se však pohyboval mezi 10-25%, ale někdy klesal i níže.

V době předhusitské se (přinejmenším pro zkoumané příjemce) vesměs nerozvinul zvyk, aby každý nový panovník potvrzoval privilegia svých předchůdců. K tomu dochází, byť ne zcela konsekventně, až v době pohusitské. Zdaleka ne vždy představovala konfirmace roli jakéhosi iniciačního aktu mezi městem a králem – potvrzovací listina nemusela být prvním

¹³⁷⁹ *CIMI*, č. 9.

listinným kontaktem panovníka a jeho města Častěji k tomu docházelo v době Janovy a Václavovy vlády, méně během Karlova panování.

Pokud jde o jednotlivé příjemce, pak na jejich čele stojí Cheb (12 kusů), následován SMP (10 kusů). Ostatní města již měla odstup (Louny, Žatec, Most, Domažlice atd.). Toto pořadí zcela nekopírovalo žebříček měst podle počtu všech přijatých panovnických písemností za stejnou dobu, ani jejich poslušnost dle výše odváděné speciální berně. Jen osm z těchto příjemců disponovalo konfirmací od všech tří Lucemburků. Totéž platí i pro moravská královská města, kterých bylo však výrazně méně, a tak i počet konfirmací jim směřovaných je nižší než u českých královských měst.

V další části jsem přihlédl k vývoji formuláře sledovaných konfirmačních listin. Invokace se v nich vyskytuje zřídka, téměř vždy začínají intitulací. Postupně klesá zařazování areng, v nichž převládá motiv péče o poddané – často s přímou zmínkou o nutnosti péče o královská města království českého. Celkově byla vepsána do zhruba jedné čtvrtiny všech plnotextově dochovaných konfirmací. Řada formulí prokazuje během zkoumaného období výrazné tendence k unifikaci svých částí – týkalo se to především promulgace a koroborace, ale částečně též narace. Dispoziční konfirmační formulář se postupně obohacuje o synonymní potvrzovací výrazy (ke slovesu *confirmare*, přistupují další), stejně jako dochází od počátku panování Václava IV. k jejich duplikaci v minulém a přítomném čase. Oproti některým částem formuláře, jejichž užití klesá, se naopak více uplatňuje sankce (v podobě mandační sankce). Proměnami prochází i způsob datování a od 50. let se stále častěji objevují relačně-konceptní poznámky. Pokud jde o shody formuláře konfirmačních listin jak v rámci vydavatelů, tak i jednotlivých příjemců, bylo zjištěno několik závislostních skupin, avšak netvořily ve svém úhrnu výraznější podíl.

Samostatná pozornost byla věnována arengám, u nichž jsem přihlédl i k materiálu pro tytéž příjemce mimo potvrzovací listiny. I když právě konfirmace patřily k listinám, kam byly zapisovány relativně často. Obrátil jsem se jak k písemnostem, jež nesly arengu, a jejich bližší charakteristice, tak i k arengám samotným a jejich tématům a konečně i k možnostem zjištění cesty jejich textových typů, jimiž pronikaly do písemností královské kanceláře („Vorurkunden“, registra, zaměstnanci kanceláře). Dospěl jsem k závěru, jejich náplní byla především péče o poddané a také to, že převažující část z nich byla sepsána nezávisle na jiných listinách nebo formulářových sbírkách.

V dalším průběhu jsem se zabýval otázkou, co bývalo ve zkoumaných konfirmacích potvrzováno a či písemnosti vydavatel aproboval. Převažují konfirmace královských předchůdců na českém trůně a mezi nimi je nejčastěji zmiňován Jan Lucemburský a Karel IV.

Zajímavý byl rozdíl obsahu konfirmací vydávaných Václavem IV. a Karlem IV., neboť druhý z nich v nich potvrzoval častěji privilegia vydávaná přemyslovskými králi, než první. Je možné, že to bylo způsobeno objektivními příčinami, ale dost možná také Karlovým výrazným příklonem k tradicím českého státu. Karlovy potvrzovací kusy se lišily od konfirmací jeho děda i syna rovněž vyšším uplatněním insertů a nižší frekvencí polokonfirmací.

Mezi relátory konfirmací Václava IV. vystupuje nejčastěji podkomoří Zikmund Huler, který měl ze svého titulu ke královským městům velmi blízko. Ostatní podkomoří (např. Konrád z Vechty) se v nich objevují výrazně méně.

Několik poznámek jsem učinil i k souvislosti panovnického itineráře a vydávání konfirmací. Jako místo jejich vydání dominuje Praha, zvláště za Jana a Václava k nim ale přistupují i jiné lokality, byť u každého prokazuje itinerář jiné charakteristické rysy. Jen zcela výjimečně (kromě pražských měst) bývaly konfirmace vydávány ve městě, jež bylo zároveň jejich příjemcem.

Do jazyka konfirmačních listin se postupně prosazuje němčina, byť ve zkoumaném období nikdy nepřevládla, i když se její zastoupení zvyšuje – nejvyššího podílu dosahuje za vlády Václava IV. (27 %). Měst, jejichž potvrzovací listiny byly psány německy, ale nebylo mnoho (šlo však o příjemce s vyšším počtem dochovaných konfirmací). Potvrzovací listiny tvoří obsahový typ, kam němčina pronikala relativně málo.

Následně jsem přešel k přehledu dochovaných potvrzovacích dokumentů z hlediska jednotlivých příjemců. U konfirmací se pozornost věnovala jednak některým jejich vnitřním aspektům a případným specifikům, ale především jejich roli v životě konkrétního města a okolnostem, které mohly být důvodem k jejich vydání. V neposlední řadě byly probírány na pozadí ostatních přijímaných panovnických písemností. Nejlepší pramenná situace panuje u Chebu, SMP, ale také u skupiny měst českého severozápadu (Litoměřice, Louny, Žatec a Most). U některých příjemců se naopak nedochovala žádná potvrzovací listin. Byla to vesměs ta města, jejichž listinný archiv se dochoval ve velmi špatném vztahu a tím se dá vysvětlit i absence konfirmací. Ne u všech příjemců ale vystačíme s takovými argumenty. Nedá se zamlčet to, že v mnoha případech nelze zjistit konkrétní podnět vedoucí ke vzniku konfirmace (zvláště tehdy, je-li taková písemnost dochována pro konkrétního příjemce soliterně). Takovou situaci jsem v zásadě očekával ještě před započítím podrobného výzkumu. Přesto se však podařilo osvětlit okolnosti vzniku a jejich působení u nemalého množství sledovaných konfirmací.

Závěrečná pasáž se zabývala zajímavým případem možného revokace listin Jindřicha Korutanského jeho nástupcem Janem Lucemburským. Její účinek se nezdá být výrazný, nicméně přesto existují případy, kdy dotčená města při pozdějších confirmacích nepředložila listiny Jindřicha Korutanského, ačkoliv je prokazatelně měla. V souvislosti s tím jsem se věnoval revokačním listinám lucemburského období a hledal paralely, kdy v blízkém sousedství mohlo dojít k podobné události. Dobrou možnost komparace představuje hlavně rakouské prostředí po roce 1276, kdy zde byl Přemysl Otakar II. zbaven vlády. I zde byla občas Přemyslova privilegia přehlížena, nicméně se setkáváme i s jejich potvrzováním ze strany Rudolfa či Albrechta Habsburského.

IV. Slezská města

Dostáváme se ke druhé Korunní zemi, jejíž města budou předmětem zájmu této kapitoly. Ve čtvrté kapitole se budu zabývat slezskými městy, pro ně vydávanými listinami a konfirmacemi. V ideálním případě bych měl postupovat stejně jako v předchozí kapitole. Dochování a zpřístupnění pramenů však nutí provést určité korekce. Tak předně, materiál je v úplnosti vydán jen do roku 1360, tudíž podrobné analýzy, jaké měly své místo u českých měst do roku 1419, tu bude možno dovést jen do roku 1360. Po tomto roce bude možné podobným podrobným způsobem postupovat jen u některých z nich, kde to stupeň zpřístupnění relevantní materie umožňuje. Rozdíly nutně způsobuje také roztržité Slezsko do více autonomních knížectví – písemnosti a konfirmace tak budu procházet jak s ohledem na tyto menší regionální jednotky, tak i z hlediska celoslezského vývoje. Mezi vydavateli písemností pro slezská města figurovali i čeští králové, tudíž se na příslušném neubráním srovnávání se situací v Čechách.

V této kapitole bude nejprve nastíněna celková produkce písemností, jež byly určeny pro zeměpanská města. Bude sledována nejdříve v celoslezských souvislostech, poté optikou jednotlivých knížat. Stejně jako ve třetí kapitole bude pokračovat vylíčení jazykového charakteru těchto písemností s přihlédnutím k jazyku úřadování toho kterého města a písemnostem, s nimiž přicházelo do styku. Pak již přijde na řadu klíčové téma – konfirmační listiny. Budu tu postupovat od celku k detailu: od celoslezského kontextu k vydavatelům a skončím u jednotlivých příjemců. Nebude opomenut ani rozbor listinného formuláře potvrzovacích listin, který bude ale omezen slabším plnotextovým dochováním příslušných pramenů, než tomu bylo v Čechách.

IV.1 Panovnické písemnosti pro města

IV.1.1 Celoslezský pohled

Mezi vydavatele panovnických písemností pro zeměpanská slezská města je třeba počítat místní knížata, české krále z titulu vratislavského, hlohovského a svídnicko-javorského vévody a vratislavské biskupy. Jejich moc se v niském knížectví upevňovala již během 13. století. Od počátku 14. století zde byli fakticky místními knížaty. Přesto jejich tamní zlistňovací činnost prokazuje některá specifika, jak se o tom ještě zmíním.¹³⁸⁰

Geneze slezských měst spadá do počátku 13. století a hlavní vlna jejich zakládání tu přišla po roce 1241 po mongolském vpádu. V 1. polovině 13. století bylo ve Slezsku založeno cca 25 měst, ve druhé polovině století asi 75. Nejsilnější byl lokační proces v 50. a 60. letech 13. století, vysoké tempo si ale udržel až do roku 1300. Do roku 1342 ve Slezsku existovalo zhruba 120 měst a městeček. Pro srovnání dodejme, že v podobně rozlehlém Velkopolsku jich bylo jen 52.¹³⁸¹

Naprostá většina zakládaných měst tu byla zeměpanského původu. Silná byla vedle toho fundační aktivita vratislavských biskupů. Méně častá byla klášterní, neřku-li šlechtická založení. Základy měst byly v zásadě stejné, jako tomu bylo v Čechách: podhradská sídla, trhové vsi atd.¹³⁸² Význam města se zvyšoval i v souvislosti s knížecí rezidencí. Jak stoupal počet jednotlivých piastovských větví, zvyšovalo se i množství rezidenčních měst.¹³⁸³ Mezi nejvýznamnější slezská města se v průběhu 13. století vyprofilovala především Vratislav, sídlo vratislavských knížat, která během některých úseků 13. století směřovala k zisku hegemonie ve slezském prostoru a expandovala i do sousedních polských oblastí.¹³⁸⁴ Město

¹³⁸⁰ Následující přehledy jsou prováděny na základě edic: *SUB I.-VI.*, *SR* a *RŚI* (s doplňky Eugeniusze Kobdzaje, jak byly citovány v první kapitole).

¹³⁸¹ *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I. Do połowy XIV wieku*, pod red. Karola Maleczyńskiego, Wrocław 1960, s. 448.

¹³⁸² Franciszek Lenczowski, *Ze studiów nad problemami miast śląskich do końca XIV wieku*, Opole 1965, s. 9-23.

¹³⁸³ Hugo Weczerka, *Die Residenzen der schlesischen Piasten*, in: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa* (Vorträge und Forschungen 36), hrsg. von Werner Paravicini, Hans Patze, Sigmaringen 1991, s. 311–347; viz též *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich: ein dynastisch-topographisches Handbuch. Teilband 2., Residenzen*, hrsg. von Werner Paravicini, bearb. von Jan Hirschbiegel und Jörg Wettlaufer, Sigmaringen 2003, s. 79-82 (Vratislav), 526-528 (Svídnice), 283-284 (Javor), 336-338 (Lehnice), 215-216 (Hlohov), 82-83 (Břeh), 434-436 (Opole) atd. podle rejstříku.

¹³⁸⁴ Ewa Maleczyńska, *Versuche der Wiedererrichtung eines geeinten polnischen Staates in Anlehnung an Schlesien im 13. Jahrhundert*, in: *Beiträge zur schlesischen Geschichte*, Berlin 1958, s. 146–186; Ewa Maleczyńska, *Próby odbudowy państwowości polskiej w oparciu o Śląsk w XIII wieku. Szkice z dziejów Śląska*, Wrocław 1953.

bylo rovněž sídlem vratislavského biskupa a řady důležitých církevních institucí (kapituly, kláštery). V neposlední řadě byl podstatným činitelem hospodářský význam lokality. Ještě v první polovině 13. století neztrácela s Vratislaví příliš krok Lehnice, která byla v této době dočasně sídlem vratislavských vévodů. V polovině 13. století tu vzniká samostatná lehnická (lehnicko-břežská) knížecí větev. Třetím do počtu nejvýznamnějších slezských měst byl Hlohov ležící v severozápadní části regionu. Z ostatních rezidenčních měst postupně získávala na významu Svídnice a také Břeh. Z hornoslezských měst byla největší Ratiboř. Zvláštní postavení zaujímal biskupská Nisa, kde vratislavský biskup často rezidoval, ale která rovněž patřila ke skupině větších slezských měst.¹³⁸⁵

První ojedinělé písemnosti, jejichž příjemcem byla slezská města, vznikaly již v druhém desetiletí 13. století. Jindřich I. Bradatý tehdy vysazoval na magdeburském právu podhorská a s těžbou drahých kovů spojená města Goldberk a Lemberk.¹³⁸⁶ Leč tyto dva kusy zůstaly na dlouhou dobu solitéry. Slibný vývoj měst zastavil mongolský nájezd a totální zpusťování země. V řadě případů bylo třeba města lokovat znovu. Opět začínají písemnosti pro města plynout v 60. letech 13. století. V počátcích je to především Vratislav, která jako příjemce vystupuje nejčastěji v 60.–70. letech. Postupně přibývají i další příjemci, takže počet dochovaných kusů postupně narůstá. Poněkud se zastavuje v 80. letech, avšak již v následujícím decénium znovu roste a v růstu trvá i v počátcích 14. století, jak se o tom zanedlouho zmíním.

Obsahově se písemnosti teprve rozrůžňují. Zpočátku dominují jednak otázky městského zřízení, jednak fiskální záležitosti. Jak je vidět na následujícím grafu, jsou to právě tyto dvě skupiny, které převažují. Ve druhé skupině (fiskální záležitosti) se objevují různá knížecí darování, nakládání se cly, s daněmi apod. Ve skupině městského zřízení se velmi často objevuje nadání městských práv – to z prostředí českých královských měst není tak často doloženo. Poprvé bylo udělováno, jak již zmíněno, dvěma podhorským městům Jindřichem Bradatým. V 60. letech následovala Vratislav, poté rovněž Grotkov, znovu Goldberk a Lehnice.¹³⁸⁷ Vedle toho přicházejí nezřídka i obchodní a trhové záležitosti: mílové právo, osvobození od cel, dosti často také prodej sukna, což zrcadlí jednu z klíčových aktivit slezského hospodářství.¹³⁸⁸ Některé skupiny jsou zatím bez písemností. Podobná situace panovala také v Čechách.

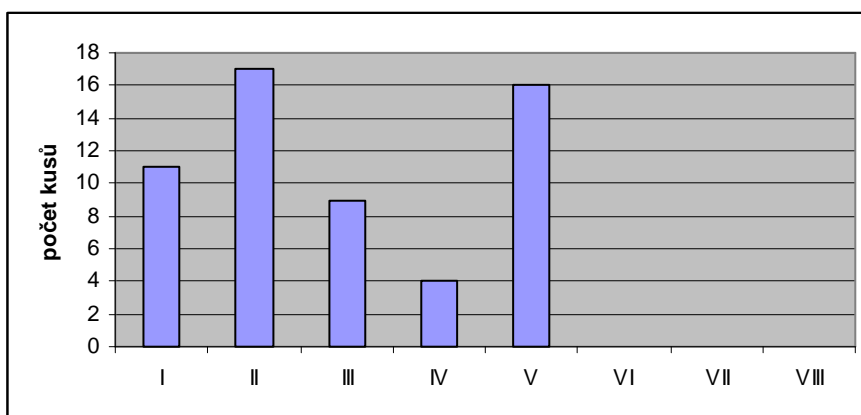
¹³⁸⁵ *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I*, s. 249.

¹³⁸⁶ *SUB I.*, č. 125, 166.

¹³⁸⁷ *SUB II.*, č. 373, 374; *SUB IV.*, č. 342; *SUB VI.*, č. 57, 110.

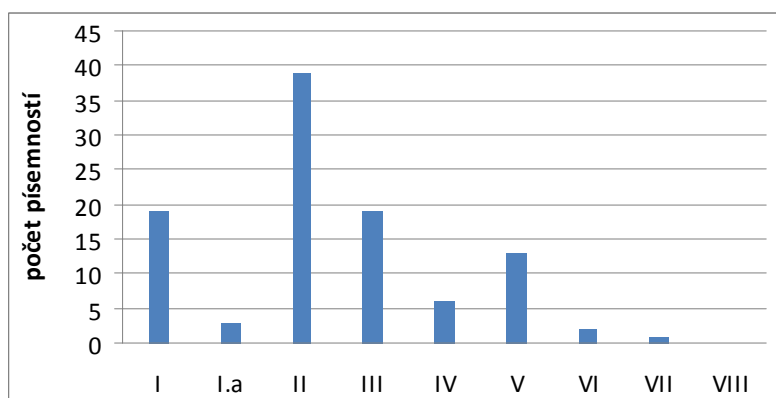
¹³⁸⁸ *SUB V.*, č. 29, 224; *SUB VI.*, č. 6, 55, 310, 376.

I. obsahové dělení písemností pro slezská města do roku 1300¹³⁸⁹

K výraznému zvýšení produkce (alespoň soudě dle dochovaných kusů) dochází na přelomu 13. a 14. století. Ve srovnání s předchozím desetiletím se v letech 1301-1310 množství dochovaných kusů zdvojnásobuje. Z jednotlivých let tu do popředí vystupuje rok 1310, odkdy pochází 16 písemností směřovaných městům. Výrazně se na této produkci podílela lehnicko-břežsko-vratislavská knížata, tedy Boleslav III. a jeho bratři. Je to právě Boleslav III., který bude v následujících desetiletích udávat tempo knížecí komunikaci s městy. I v dalším desetiletí počet dochovaných kusů stoupá. Prohlubuje se diferenciaci obsahových druhů písemností. Nejvyšší podíl si s náskokem připsaly písemnosti ve fiskálních záležitostech, ale vysoký podíl – jednu pětinu – mají také konfirmační listiny. Nově se objevují observační listiny, s nimiž se v následujících letech budeme stýkat častěji.

II. obsahové dělení písemností pro slezská města v letech 1301-1320¹³⁹⁰

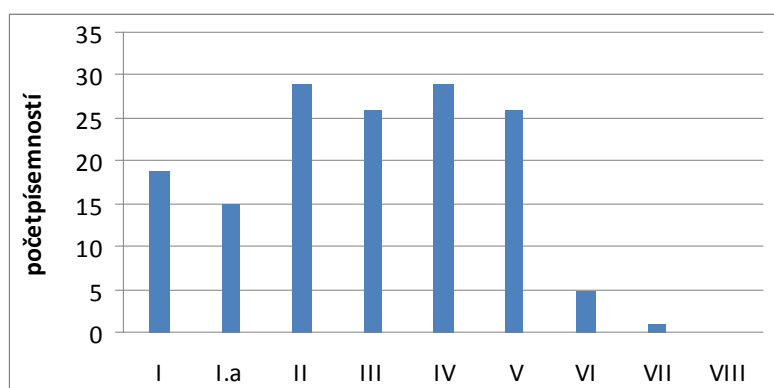

¹³⁸⁹ I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

¹³⁹⁰ I. konfirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

Další nárůst lze sledovat ve 20. i 30. letech. Lví podíl na něm měly písemnosti zmiňovaného Boleslava III. Co do obsahového hlediska se zvyšuje zastoupení písemností vydávaných v trhovách a obchodních, soudních záležitostech stejně jako v otázkách městského zřízení. Tyto tři skupiny se na rozdíl od předchozích let početně vyrovnávají předtím převažující skupině druhé – tedy fiskálním záležitostem. Společně tak tvoří čelo pomyslného žebříčku, který je názorně vidět na následujícím grafu. Výrazněji za nimi nezaostávají ani konfirmační listiny, třebaže nedosahují takového podílu jako v předchozím dvacetiletí. Jejich absolutní počet je dokonce úplně stejný jako během předchozího období. Početně se konfirmacím hodně přibližují observační listiny.

III. obsahové dělení písemností pro slezská města v letech 1321-1340¹³⁹¹

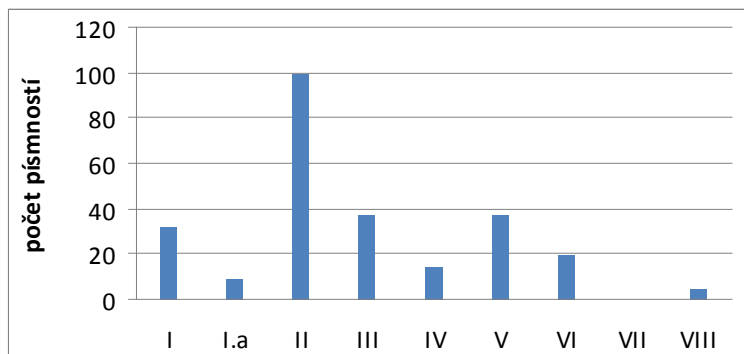

Skokový vzrůst a vrchol počtu vydaných písemností pro města přichází ve 40. letech, kdy jejich množství oproti předchozímu desetiletí stoupá téměř na dvojnásobek a dosahuje počtu 158 kusů. K nejčastějším vydavatelům tu patřil nejen Boleslav III., ale také Jan Lucemburský, Karel IV. a Bolek II. Svídnický. I v 50. letech se emise listin udržuje na relativně vysoké úrovni, i když podstatně klesá oproti předchozí dekádě. Dostává se nyní zhruba na úroveň 30. let. V obsahovém rozložení písemností jsme svědky určité normalizace vývoje, kdy opět začínají převažovat, jako tomu bylo dříve, písemnosti fiskálního charakteru. Tentokrát je jejich podíl výrazný – více než třetinový. Nárůst počtu těchto kusů přichází především na přelomu 40. a 50. let a potom v závěru let 50. Na druhém místě se za fiskálními písemnostmi umístily kusy vydávané ve věcech trhu a obchodu a městského zřízení. Konfirmace tentokrát tvoří jen asi jednu osminu, také počet dochovaných observačních listin

¹³⁹¹ I. konfirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

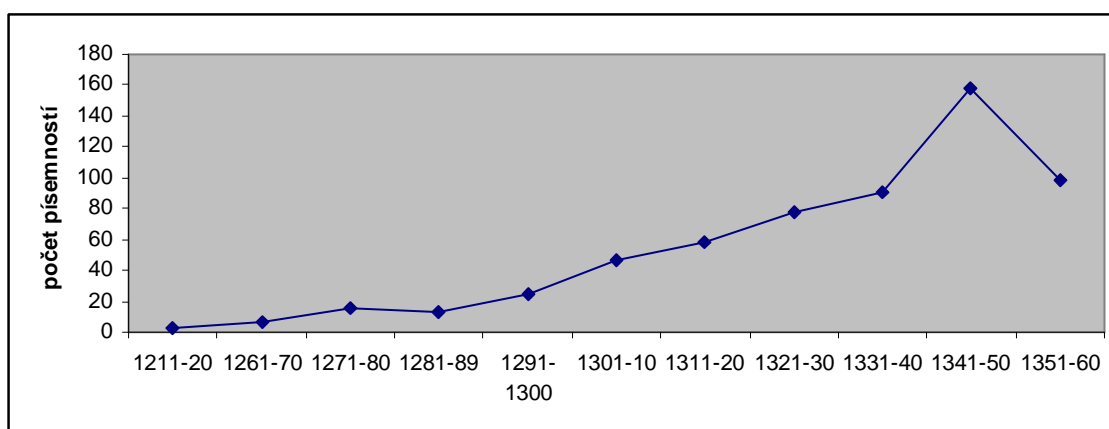
klesá. Naopak stoupá množství písemností v šesté skupině, která je označena jako politické záležitosti. Mají to na svědomí především holdy měst, které byly zeměpany zlistňovány.

IV. obsahové dělení písemností pro slezská města v letech 1341-1360¹³⁹²

Na předchozích řádcích byla řeč o početním vývoji zeměpanských písemností pro slezská města. Předestřené závěry zpřehledňuje následující graf.

V. počet písemností pro slezská města do roku 1360

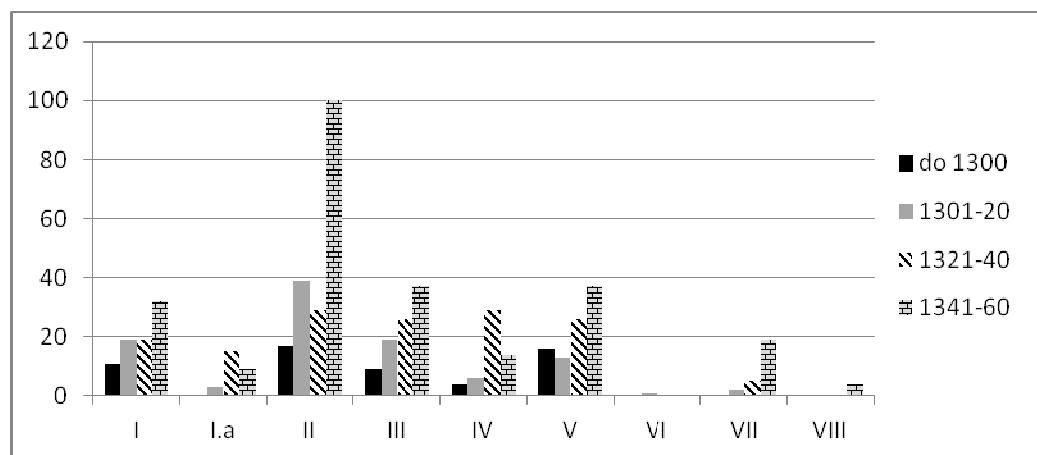

Výše byly naznačeny také základní tendence vývoje obsahových skupin zeměpanských písemností pro slezská města. Na následujícím grafu si můžeme připomenout jejich vzájemné relace v jednotlivých časových obdobích. Téměř ve všech kategoriích dominují písemnosti let 1341-1360, což je dáno jejich celkovým vysokým počtem. Nejvyšší není jen počet observačních listin a písemností v soudních záležitostech. Pokud jde o observace, ve druhé kapitole byly uvedeny důvody jejich vydávání. Jedním z nich bylo oslabené postavení

¹³⁹² I. confirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

zeměpána vůči městům. Vydavatelem většiny z nich byl ve sledovaném období Boleslav III. Marnotratný, jehož finanční tíseň se projevuje mj. také ve zlistiňování slibů zachovávat svá města při jejich právech.

VI. obsahové dělení písemností pro slezská města do roku 1360¹³⁹³

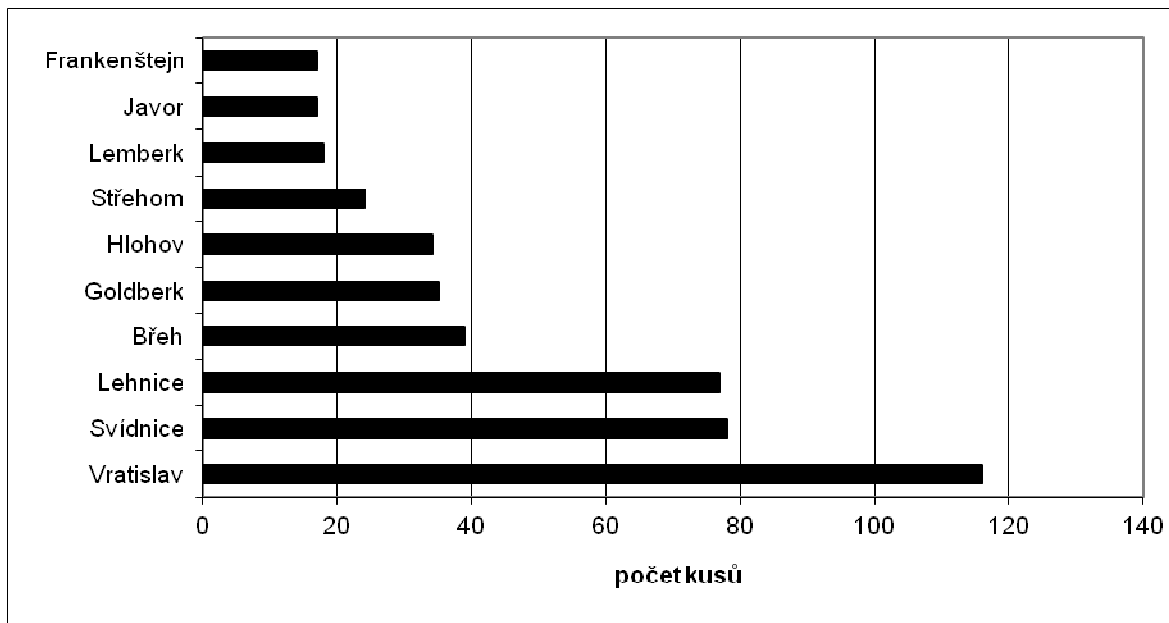

Zůstaňme stále v období do roku 1360 a srovnajme jednotlivé příjemce dle počtu obdržených písemností. Nepřekvapí, že všem dominuje Vratislav. Slezská knížata a čeští králové jí vydali 116 kusů. Slezskému největšímu městu poměrně zdatně sekundovala Svídnice s Lehnicí – u obou přichází téměř shodný počet dochovaných písemností (78 a 77). Již s odstupem sledoval vedoucí trojici Břeh, Goldberg a Hlohov. Nad dvacet písemností se dostala ještě Střehom. Vyšší počet dokumentů se dochoval ještě v případě Lemberku, Javoru, Frankenštejnu, Střelína a Chojnova. Ostatní města neobdržela více než dvanáct písemností. Na čele žebříčku se jednalo vesměs o významná slezská města. Z větších měst v této skupině chybí jen biskupská Nisa, dále Středa a Reichenbach. Středecký a reichenbašský archiv se nezachovaly v dobrém stavu, o Nise ještě bude řeč. V této skupině se nenachází žádné z hornoslezských měst – až na Nisu. Z ostatních se nejvýše umístila Ratiboř s 11 dochovanými písemnostmi.

III. Nejčastější městští příjemci zeměpanských písemností do roku 1360¹³⁹⁴

¹³⁹³ I. konfirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

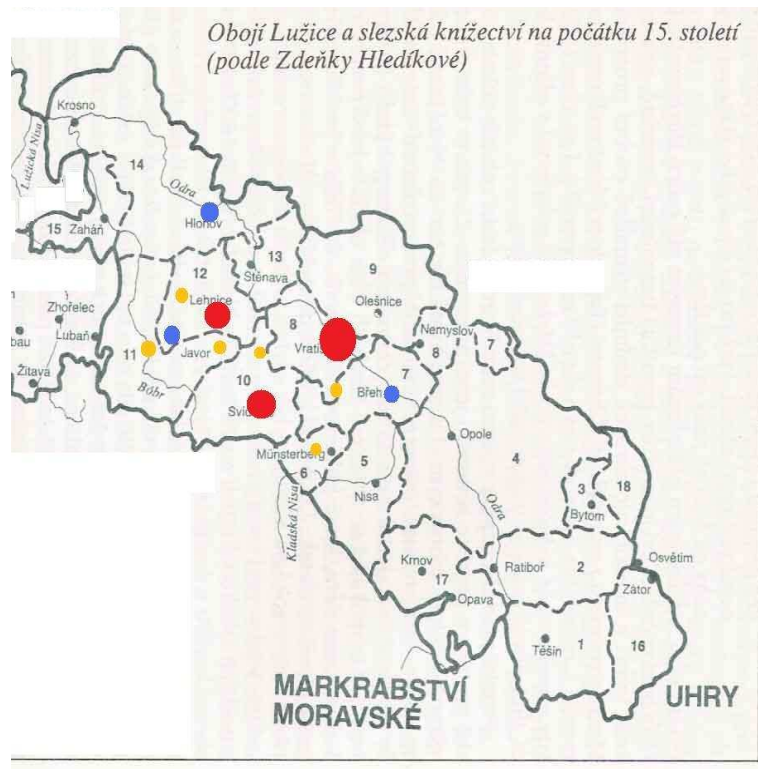
¹³⁹⁴ Další pořadí: Střelín (16 kusů), Chojnov (15), Grotkov, Hiršberk, Olava, Nisa, Góra (=12), Minstrberk, Ratiboř (=11), Lubín, Bierutov (=9), Reichenbach (7), Zaháň (6), Boleslavec (5), Středa (4), Namyslov, Świebodzice, Šprotava (=3), Krosno, Kožuchof, Bělá, Stínava (=2), Opole, Bytom, Wašosz, Landshut, Zlatý Stok, Mikołajowice, Pačkov, Kaṭy, Gryfów, Krapkovice (=1).

Nepřekvapí, že nejvyšší zastoupení z měst v popředí žebříčku mají města lehnického knížectví. Kromě Lehnice byly poměrně intenzivními příjemci knížecích listin také Goldberk, a Chojnov. Podobně na tom bylo i Svidnicko-Javorsko, kam patřila nejen druhá Svidnice, ale také sedmá Střehom, osmý Lemberk a devátý Javor. Z vratislavského knížectví je na předních příčkách jen Vratislav, ale její postavení bylo výjimečně silné. Mimo tato tři knížectví, která byla nejsilněji urbanizovaná, se na prvních příčkách nachází již jen Břeh, Hlohov a Frankenštejn. To byla centra dalších tří regionů, která v míře urbanizace jen o málo zaostávala za svídnicko-javorským, lehnickým a vratislavským knížectvím. Zde přicházelo v úvahu největší množství potenciálních příjemců. Tady byla města nejen ekonomicky, ale i politicky stále silnější a vládnoucí knížata si jejich postavení uvědomovala. Odráží se právě na množství a obsahu písemností, které byly městům směřovány.

IV. Nejvýznamnější příjemci zeměpanských písemností do roku 1360¹³⁹⁵

¹³⁹⁵ Červeně vyznačeny Vratislav, Svidnice a Lehnice (první tři pozice žebříčku). Modře Břeh, Goldberk a Hlohov (4-6. pozice). Žlutě Střehom, Lemberk, Javor, Frankenštejn, Střelín a Chojnov (7-12. místo).

V celkovém přehledu do roku 1360 následují vydavatelé. Je jasné, že tímto ohraničením se zužuje záběr a vlády některých panovníků v něm nejsou obsaženy v úplnosti. Nicméně i s tímto rizikem přistupme k anoncovanému srovnání. Vytvořenému žebříčku naprosto a s přehledem dominují dvě významné postavy slezských dějin první poloviny, resp. prvních dvou třetin 14. století – řeč tu je o Boleslavovi III. Marnotratném a Bolkovi II. Svídnickém. U prvního je k dispozici 114 dochovaných kusů pro některé z měst, u druhého, jenž navíc vládl až do roku 1368, 107 položek. Oběma také bude věnováno níže v přehledu jednotlivých vydavatelů logicky nejvíce prostoru. S uctivým odstupem jsou obě knížata následována Karlem IV. Prakticky stejně písemností vydal slezským městům Jan Lucemburský. Kolem čtyřicítky dochovaných písemností je doloženo u lehnického Václava I. a březského (před tím též lubínského a lehnického) knížete Ludvíka I., jenž ale vládl ještě dlouho po roce 1360. Za nimi se umístila dvě knížata končícího 13. století – Jindřich IV. Probus a Jindřich V. Tlustý. A tak dále. Mezi vydavateli se najdou také představitelé, kteří nikdy nebyli slezskými knížaty. Zlístiňovali zde vesměs z titulu poručníků.

V. Pořadí vydavatelů písemností pro města do roku 1360

		počet kusů		počet kusů	
1.	Boleslav III.	114	19.	Jindřich III. Bílý	5
2.	Bolek II. Svídnický	107		Přemysl Ratibořský	5

3.	Karel IV.	48		Lešek Ratibořský	5
4.	Jan Lucemburský	47	22.	Jindřich V. Železný	3
5.	Václav I. Lehnický	41		Konrád II, Hrbatý	3
6.	Ludvík I. Lehnický	39		Přemysl II. Hlohovský	3
7.	Jindřich IV. Probus	20		Valdemar Braniborský	3
	Jindřich VI. Dobrý	20		Konrád I. Olešnický	3
	Boleslav II.				
	Minstrberský	20	27.	Jindřich I. Bradatý	2
10.	Jindřich Javorský	17		Vladislav Opolský	2
11.	Jan Stínavský	14		Kazimír Těšínský	2
	Mikuláš II.				
	Minstrberský	14		Jan Jindřich	2
	Jindřich IV. Věrný	14	31.	Boleslav II. Rohatka	1
14.	Bernard Svídnický	13		Václav II.	1
15.	Jindřich III. Hlohovský	12		Boleslav I. Opolský	1
16.	Jindřich V. Otylý	11		Měšek I. Těšínský	1
	vrat.biskupové	11		Heřman Braniborský	1
18.	Boleslav I. Surový	6		Boleslav II. Opolský	1

IV.1.2 Podle vydavatelů

V následujícím přehledu budou jednotliví vydavatelé probírání v chronologickém pořádku.

O Jindřichu I. Bradatém a jeho dvou vůbec nejstarších listinách pro slezské městské příjemce již byla řeč výše. Jako další se dochovaly až písemnosti jeho vnuka Jindřicha III. Bílého, vratislavského knížete vládnoucího do roku 1266. Je k dispozici jeho pět kusů, všechny z rozmezí let 1261-1266.¹³⁹⁶ Příjemcem tu byla třikrát Vratislav,¹³⁹⁷ jednou Břeh¹³⁹⁸ a Nisa.¹³⁹⁹ Zlistiněny byly třikrát fiskální záležitosti (osvobození od cla, darování lesa a koupě cla), dvakrát vnitroměstské zřízení – týkalo se nadání magdeburského práva pro Vratislav.

Bratr Jindřicha III. Boleslav II. Rohatka vydal (resp. dochovala se) jednu listinu pro město.¹⁴⁰⁰ Vladislav II. Opolský, vládnoucí až do roku 1281/82 celému Hornímu Slezsku, zlistinil dvakrát – vždy ve prospěch Ratiboře (obsahem listin byly fiskální záležitosti).¹⁴⁰¹

První výraznější osobností, pokud jde o písemnosti pro městské příjemce, byl vratislavský vévoda Jindřich IV. Probus, vládnoucí ve svém knížectví od počátku 70.

¹³⁹⁶ *SUb III.*, č. 350, 373, 374, 485, 539.

¹³⁹⁷ *SUb III.*, č. 373, 374, 539

¹³⁹⁸ *SUb III.*, č. 485.

¹³⁹⁹ *SUb III.*, č. 350.

¹⁴⁰⁰ *SUb III.*, č. 362 (Lemberk, 1261).

¹⁴⁰¹ *SUb IV.*, č. 44, 388.

let až do své smrti v červnu 1290.¹⁴⁰² Zachovalo se 20 jeho písemností pro zkoumané příjemce. Nerozprostírají se ale do let jeho vlády rovnoměrně. Všechny spadají do období 1271-1285. V posledních pěti letech jeho vlády již není dochována ani jediná. Je skutečně možné, že v posledních letech svého panování již neměl mnoho příležitostí ke zlistiňování vůči svým městům. Bylo to období rychlého mocenského vzestupu mladého vratislavského vévody a také léta nejprudších sporů s vratislavským biskupem Tomášem II., které byly zakončeny roku 1288. To už ale síly vratislavského vévody směřovaly k ovládnutí Krakova a dost možná také k zisku polské královské koruny.¹⁴⁰³ Mezi příjemce jeho písemností náležela především Vratislav,¹⁴⁰⁴ méně již Svídnice¹⁴⁰⁵ a Grotkov.¹⁴⁰⁶ Jen po jednom kusu si připsaly Břeh,¹⁴⁰⁷ Świebodzice¹⁴⁰⁸ a Olava.¹⁴⁰⁹ Písemnosti pro Vratislav se koncentrují převážně do let 1271-76, poté je struktura příjemců pestřejší. Plnou čtvrtinu dochovaných kusů tvoří konfirmace, což je na slezské poměry poměrně vysoký podíl, a jak ještě uvidíme, u vydavatelů, kteří zanechali výraznější stopu, obvykle dosahovaly nižších čísel. Spolu s trhovými a obchodními záležitostmi to byla vůbec nejčastější zlistinění vratislavského vévody. V této kategorii často přicházejí záležitosti spojené s výkrojem a prodejem sukna.¹⁴¹⁰ Vedle toho udělil Vratislavi roku 1274 právo skladu¹⁴¹¹ a o tři roky dříve témuž příjemci povolil zřídit chlebové krámy.¹⁴¹² Poměrně často Jindřich rovněž zlistiňoval ve věcech městského zřízení.¹⁴¹³ Stejně často i v čistě fiskálních záležitostech.¹⁴¹⁴ Jen dvě listiny byly vyhrazeny soudním záležitostem.¹⁴¹⁵ Jindřichova podpora měst v 70. letech neměla ve Slezsku obdoby. I v 80. letech kníže vydával ve prospěch měst řadu písemností, avšak jen do poloviny tohoto decénia. Pak byl již zřejmě zaneprázdněn naléhavějšími politickými úkoly. Právě od 80. let lze zaznamenat jako dalšího vydavatele písemností pro města jeho příbuzného z blízké lehnicko-břežské větve.

¹⁴⁰² K Jindřichově městské politice viz Mateusz Goliński, *Miasta i politika gospodarca Henryka IV Probusa*, in: *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* (Wratislavia Antiqua. Studia z Dziejów Wrocławia, t. 8), pod. red. Krzysztofa Wachowskiego, Wrocław 2005, s. 49-62.

¹⁴⁰³ Tomasz Jurek, *Plany koronacyjne Henryka Probuse*, in: *Śląsk w czasach Henryka Probuse*, s. 13-29; tentýž, *Kníže, koruna a prameny. Polemika o politice a metodě*, Časopis Matice Moravské 127, 2008/1, s. 155-160; Tentýž, *Testament Henryka Probuse. Autentyk czy fałszyfikat?*, SZ 35, 1994, s. 79-99.

¹⁴⁰⁴ *SUB IV.*, č. 153, 165, 209, 236, 256, 267, 282, 307; *SUB V.*, č. 66.

¹⁴⁰⁵ *SUB IV.*, č. 300, 347, 415; *SUB V.*, č. 35, 224.

¹⁴⁰⁶ *SUB IV.*, č. 284, 342; *SUB V.*, č. 6.

¹⁴⁰⁷ *SUB IV.*, č. 230.

¹⁴⁰⁸ *SUB IV.*, č. 353.

¹⁴⁰⁹ *SUB V.*, č. 29.

¹⁴¹⁰ *SUB IV.*, č. 209; *SUB V.*, č. 29, 224.

¹⁴¹¹ *SUB IV.*, č. 421.

¹⁴¹² *SUB IV.*, č. 256, 153.

¹⁴¹³ *SUB IV.*, č. 165, 230, 342, 353.

¹⁴¹⁴ *SUB IV.*, č. 236, 347; *SUB V.*, č. 6, 35.

¹⁴¹⁵ *SUB IV.*, č. 276; *SUB V.*, č. 35.

Byl jím Jindřich V. Tlustý, který se po Jindřichově smrti stal také jeho nástupcem ve vratislavském knížectví. Právě do období po roce 1290 včetně spadá naprostá většina jeho listinné produkce pro města. Je dochováno jedenáct kusů pro zmíněné příjemce. Jen jediná listina jím byl vydána v 80. letech – roku 1281 pro Lehnici.¹⁴¹⁶ Od roku 1290 se jeho listinná činnost zintenzivňuje: zbylých deset dochovaných kusů vydal v letech 1290–1294. Čtyřikrát byla příjemcem Vratislav,¹⁴¹⁷ byť jednou vratislavské Nové Město.¹⁴¹⁸ Třikrát vstupuje mezi příjemce Břeh,¹⁴¹⁹ dvakrát Lehnice¹⁴²⁰ a jedenkrát Olava¹⁴²¹ s Goldberkem.¹⁴²² Jindřich sice vládl až do roku 1296, ale v posledních letech už vůči městům nezlistiňoval. Byly to roky, kdy se nacházel v zajetí svého politického odpůrce Jindřicha III. Hlohovského a kdy se po propuštění marně vyrovnával s jejími neblahými důsledky na své tělesné schránce. Obsah vydávaných písemností je neveliké šíře. Jde buď o konfirmační listiny, kterých bylo pět, nebo písemnosti v záležitostech městského zřízení: dvakrát bylo reglementováno přeložení toku Olavy ve Vratislavi,¹⁴²³ jednou řešeny hranice města¹⁴²⁴ a dvakrát udílení vratislavského městského práva (Goldberk, Lehnice).¹⁴²⁵ Vedle toho přichází jen jediná písemnost ve fiskálních věcech – pro Lehnici roku 1281.¹⁴²⁶ Jindřich byl poměrně významným vydavatelem písemností pro sledované příjemce. V první polovině 90. let si počínal velmi aktivně, než jeho městskou politiku přerušilo zajetí. Po něm se již nedokázal plně vrátit ke svým vladařským povinnostem a brzy zemřel.

Z hornoslezských Piastovců přelomu 13. a 14. století byl vůči městům rozhodně nejaktivnější Přemysl Ratibořský, jehož pět písemností spadá do let 1286–1305. Příjemcem byla vždy Ratiboř.¹⁴²⁷

Jindřich III. Hlohovský vydal během své vlády 12 písemností pro města. V intenzitě kontaktů s tímto Piastovcem, který měl královské ambice,¹⁴²⁸ vedl sídelní Hlohov.¹⁴²⁹ Do roku 1299 byl příjemcem Jindřichových písemností pro města jen on. Od roku

¹⁴¹⁶ *SUB IV.*, č. 421.

¹⁴¹⁷ *SUB V.*, č. 461; *SUB VI.*, č. 4, 5.

¹⁴¹⁸ *SUB V.*, č. 467.

¹⁴¹⁹ *SUB VI.*, č. 46, 83, 140.

¹⁴²⁰ *SUB IV.*, č. 421; *SUB VI.*, č. 110.

¹⁴²¹ *SUB V.*, č. 33.

¹⁴²² *SUB VI.*, č. 57.

¹⁴²³ *SUB VI.*, č. 4, 5.

¹⁴²⁴ *SUB VI.*, č. 33.

¹⁴²⁵ *SUB VI.*, č. 57, 110.

¹⁴²⁶ *SUB IV.*, č. 421.

¹⁴²⁷ *SUB V.*, č. 266; *SUB V.*, č. 129, 147; *SR* 2644, 2862.

¹⁴²⁸ Viz Tomasz Jurek, *Dziedzic Królestwa Polskiego książe głogowski Henryk (1274–1309)*, Kraków 2006.

¹⁴²⁹ *SUB V.*, č. 459; *SUB VI.*, č. 17, 55, 309, 367, 428.

1300 se začínají objevovat i jiná města: Góra,¹⁴³⁰ Bierutov,¹⁴³¹ Šprotava¹⁴³² a Kožuchov.¹⁴³³ Mezi Jindřichovými listinami jsou zastoupeny čtyři obsahové skupiny: vůbec nejčastěji jsou to fiskální záležitosti, kde se vesměs jedná o dary nemovitostí nebo povolení k jejich koupi. Dvakrát se lze setkat s otázkami trhu: cla, provozu na cestách a soukenic se týkaly dvě listiny pro Hlohov.¹⁴³⁴ Dva kusy vznikly ve věci městského zřízení (obě pro Hlohov)¹⁴³⁵ a jeden byl konfirmací (Bierutov).¹⁴³⁶

Zakladatelem svídnické rodové větve byl B o l e k I. S u r o v ý. Zachovalo se šest pod jeho jménem vydaných kusů pro města. Rozdělily se mezi pět příjemců – jen jeden se zopakoval, ostatní obdrželi po jedné písemnosti. Dvakrát Bolek zlistiňoval pro Vratislav. Pokaždé z titulu poručníka nedospělých synů Jindřicha V. Roku 1296, tedy ihned po svém nástupu do této funkce, vydal pro Vratislavské observační listinu.¹⁴³⁷ Druhá pochází z roku 1301 a týkala se výkroje sukna.¹⁴³⁸ V tomtéž roce vydal z téhož titulu listinu pro Lehnici, v níž se rovněž vyjadřoval k podmínkám výkroje sukna ve městě.¹⁴³⁹ Ostatní listiny již směřovaly městům jeho vlastního knížectví: Svídnici, Střelínu a Střehomi.¹⁴⁴⁰ Jeho dochované písemnosti se týkaly převážně trhových a obchodních záležitostí – vždy jimi byla otázka výkroje sukna. Jinak přichází jen zmíněná observace a Střelínu udělené svídnické právo pro řemeslníky.¹⁴⁴¹

Než přijde na řadu první výrazná osobnost, co do počtu dochovaných písemností, je třeba zmínit ještě dva okrajové vydavatele. Bratrem hlohovského vévody Jindřicha III. byl K o n r á d II. H r b a t ý, z jehož diplomatické činnosti se dochovaly tři písemnosti pro města (Lubín, dvakrát Šprotava) vydané v letech 1299-1304.¹⁴⁴² Vydavatelem jedné listiny byl český král V á c l a v II. Byla to roku 1303 observační listina pro Vratislav, kde právě tehdy převzal poručnickou vládu nad nedospělými syny Jindřicha V. Václav se nikdy osobně do

¹⁴³⁰ SR 2777, 2879.

¹⁴³¹ SUB VI., č. 428

¹⁴³² SR 2884.

¹⁴³³ SR 2918.

¹⁴³⁴ SUB VI., č. 17, 55.

¹⁴³⁵ SR 2721, 2819.

¹⁴³⁶ SUB VI., č. 428.

¹⁴³⁷ SUB VI., č. 245.

¹⁴³⁸ SR 2618.

¹⁴³⁹ SR 2653.

¹⁴⁴⁰ SUB VI., č. 6, 85, 310.

¹⁴⁴¹ SUB VI., č. 85.

¹⁴⁴² SUB VI., č. 412; SR 2804, 2805.

Vratislavi nevypravil. Kromě observační listiny svědčí o kontaktech s městem vratislavské účty podávající částky odváděné českému králi.¹⁴⁴³

Úzce byl nejen skrze poručnictví Václava II. spojen s Čechami Boleslav III. Marnotratný, který rovněž pojal za manželku jeho dceru Markétu. Kromě těchto českých konotací mu ale náleží nejpřednější místo mezi vydavateli písemností pro slezské městské příjemce (do roku 1360). Právě tato stránka jeho působení nás zde bude zajímat. Této problematice se již dostalo částečného zpracování ve studii Krzysztofa Prokopa.¹⁴⁴⁴ Ten se ale nevěnoval jen Boleslavovi III., a naopak svůj zájem zúžil na města lehnického knížectví. Boleslav však nevládl jen zde, ale také v Břežsku. Roku 1342 se dokonce přesunul na půdu tohoto vévodství a vládu v lehnickém knížectví přenechal svým synům.¹⁴⁴⁵ V letech dospívání a rané dospělosti vládl společně se svými bratry i ve vratislavském vévodství. Boleslav byl jedním z nejdéle panujících středověkých Piastovců. Jeho první písemnosti pro město vznikají roku 1305, poslední roku 1349. Byl tedy bezmála plné půlstoletí vydavatelem rozličných písemností. Jednou z nejdůležitějších ekonomických opor jeho vlády se stala města, a tak není divu, že se dodnes dochovalo 114 jeho listin a mandátů, jež byly určeny městům v lehnickém, břežském a vratislavském knížectví.¹⁴⁴⁶

Rozdělíme-li Boleslavovu vládu na pětileté úseky, je patrné, že emise jeho dokumentů pro města procházela určitým vývojem. Vše jakoby směřovalo k vrcholu ve 2. polovině 20. let, odkud zase počet dochovaných písemností poznenáhlu klesá, až se v posledních čtyřech letech jeho vlády dostává na nulu.¹⁴⁴⁷

VI. písemnosti Boleslava III. Marnotratného pro městské příjemce

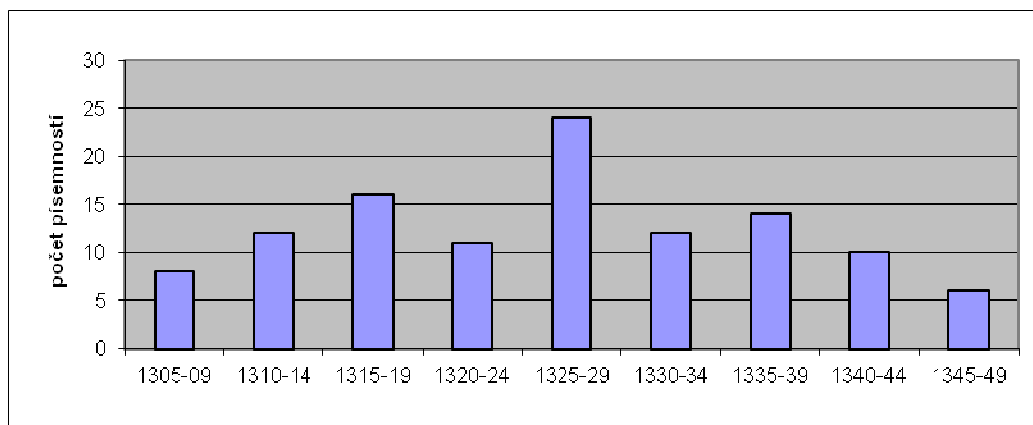
¹⁴⁴³ CDS III., s. 15, 16. Roku 1304 odvedeno Benešovi z Vartenberka, starostovi českého krále, 120 hřiven stříbra. K témuž roku se mezi údaji o *distributech* z městské kasy nachází záznam o vydání 68 hřiven a 4 věrdunků stříbra „*in legatione ad regem*“. Není vyloučeno, že se mohlo jednat o taxu za vydání listiny. K roku 1305 je datován poslední zápis týkající se českého krále. V onom roce mu město odvedlo částku 47 hřiven stříbra. Zda se to týkalo Václava II., nebo až jeho syna, nelze z charakteru zápisu rozhodnout.

¹⁴⁴⁴ Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego w polityce ekonomicznej księztwa Bolesława III i Wacława I (1306-1364)*, Cz. I., Szkie legnickie 25, 2004, s. 7-28; Cz. II., Szkie legnickie 26, 2005, s. 5-34, Cz. III., Szkie legnickie 27, 2006, s. 29-54.

¹⁴⁴⁵ Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego*, Cz. II., s. 14-15.

¹⁴⁴⁶ SR 2855, 2864, 2865, 2866, 2881, 2904, 2986, 3092, 3133, 3135, 3143, 3144, 3161, 3258, 3277, 3370, 3381, 3392, 3395, 3404, 3469, 3475, 3491, 3533, 3593, 3625, 3626, 3674, 3680 3688, 3696, 3723, 3725, 3768, 3769, 3829, 4038, 4073, 4075, 4105, 4225, 4295, 4304, 4343, 4344, 4356, 4382, 4449, 4450, 4451, 4463, 4465, 4495, 4536, 4537, 4545, 4626, 4658, 4712, 4740, 4741, 4798, 4807, 4812, 4829, 4830, 4831, 4855, 4860, 4891, 4893, 4980, 5013, 5061, 5131, 5133, 5134, 5231, 5244, 5251, 5262, 5276, 5401, 5479, 5480, 5481, 5482, 5490, 5840, 5888, 5907, 5928, 6043, 6062, 6215, 6349, 6350, 6412, 6535, 6544, 6748, 6940, 6982; RŠI I., č. 5, 44, 208, 216, 500, 512, 692, 783; RŠI II., č. 112, 114.

¹⁴⁴⁷ V letech 1349-1352.

Boleslav někdy nevydával své písemnosti sám. Hlavně v době nedílné správy otcovského dědictví zlistiňoval s bratry: častěji s Jindřichem VI.,¹⁴⁴⁸ méně často v trojici s Vladislavem.¹⁴⁴⁹ Na počátku 30. let vydal tři písemnosti spolu se synem Václavem (budoucím Václavem I. Lehnickým).¹⁴⁵⁰ Na přelomu 30. a 40. let vznikají Boleslavovy listiny, kde jsou spoluvydavateli oba jeho synové, nebo je příslušný kus vydán s jejich souhlasem.¹⁴⁵¹ V podobné funkci někdy vystupuje Boleslavova manželka Kateřina.¹⁴⁵²

Mezi příjemci Boleslavových písemností zaujímají čelní místo jeho dvě nejdůležitější rezidenční města: Lehnice a Břeh. Obě města byla příjemci jeho kusů již od roku 1310, kdy se osamostatnil v lehnicko-břežském knížectví a bratru Jindřichovi VI. přenechal Vratislavsko. Pro města lehnického knížectví již Boleslav nezlistiňoval po roce 1342, kdy vládl jen v Břežsku. Poměrně často mezi příjemci figuruje Goldberk, méně již Vratislav. Všechny její písemnosti vznikly pochopitelně do roku 1310, kdy zde Boleslav vládl spolu s bratry. Další příčky obsazují menší města Lehnicka, Břežska i Vratislavka.

Boleslav vydal několik písemností, jejichž příjemcem bylo více měst. Poprvé je to doloženo roku 1324, kdy jde o dvojitou konfirmaci pro Břeh a Grotkov.¹⁴⁵³ Ze třicátých a čtyřicátých let je známo více takových dokumentů¹⁴⁵⁴ – jsou mezi nimi i takové, které jsou určeny pro všechna města knížectví.

VII. Městští příjemci písemností Boleslava III. Marnotratného

počet
kusů

¹⁴⁴⁸ SR 3133, 3135, 3144, 3161.

¹⁴⁴⁹ SR 3092, 3143

¹⁴⁵⁰ SR 5131, 5133, 5134.

¹⁴⁵¹ SR 6349, 6350, 6535, 6544.

¹⁴⁵² SR 6349, 6350; *RŠI II.*, č. 112.

¹⁴⁵³ SR 4304.

¹⁴⁵⁴ SR 5262, 5840, 5888, 6747.

1.	Břeh	40
2.	Lehnice	38
3.	Goldberk	19
4.	Vratislav	9
5.	Grotkov	8
6.	Chojnov	7
7.	Olava	6
8.	Bierutov	5
9.	Středa	1
	Namyslov	1

Boleslav vydal nejvíce písemností, které se týkaly fiskálních záležitostí. V této skupině se mnohdy setkáváme s různými zástavami – nejčastěji se týkaly rozličných knížecích příjmů, nebo přímo objektů – či pronájmy a prodeji. Tak jak se zhoršovala finanční situace Boleslava III., tím více se zadlužoval u měst svého vévodství (ale nejen u nich) a tím více plynou písemnosti tohoto charakteru. Přelomem tu byla léta 1315-17, kdy se jejich množství zvýšilo.¹⁴⁵⁵ Mezi postupovanými objekty byly nemovitosti, příjmy z cel a jiných platů (např. šrotěřství), poplatky z obchodu, daně a příjmy z mincování. Na druhém místě se co do četnosti umístily konfirmace tvořící více než čtvrtinu všech jím vydaných kusů. Za Boleslavovy vlády se dosti rozšířily observační listiny. Vydával je vesměs v případech, které byly zmiňovány již výše (v souvislosti s Boleslavovým fiskálním tlakem). Neméně i tyto, stejně jako písemnosti ve fiskálních záležitostech, svědčí o Boleslavových finančních požadavcích, které šly někdy až do krajnosti. Nelze nezpomenout na zástavu měst lehnického knížectví několika vratislavským měšťanům,¹⁴⁵⁶ která však měla své pokračování v zástavě nejspíš ještě dalších měst.¹⁴⁵⁷

Méně jsou zastoupeny dokumenty postihující trh a obchod. Jimi byla privilegována především tři města: Břeh, Lehnice a Goldberk. Zatímco v případě Břehu jsou tyto písemnosti rozvrženy do celé délky Boleslavovy vlády,¹⁴⁵⁸ ty goldberské se koncentrují do 20. a počátku 30. let.¹⁴⁵⁹ Téměř vždy představují osvobození od knížecích daní často doprovázené slibem nenakládat na město další finanční požadavky. Zajímavé je, že proud písemností tohoto druhu (záležitosti trhu a obchodu) ustává v polovině 30. let. Znovu je oživen jen v případě dvou zmíněných písemností pro Břeh ze 40. let.

Ještě méně kusů připadá na soudní záležitosti a především městské zřízení. Zde šlo o rozličné dispozice, pojící se s fojtstvím, spory uvnitř města, reglementací radních a

¹⁴⁵⁵ Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 7.

¹⁴⁵⁶ Ti pro zastavená města v zápětí vydali observační listinu viz *UBSL*, č. 117.

¹⁴⁵⁷ Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 14-15.

¹⁴⁵⁸ *SR* 3161, 3475, 3688, 3725, 6940; *RŠI II.*, č. 114.

¹⁴⁵⁹ *SR* 4073, 4295, 4449, 5134

cechovních pořádků. Dvakrát bylo udělováno městské právo. Poprvé roku 1317 Goldberku – jak jsem se výše zmínil, bylo město nadáno magdeburským městským právem již roku 1217. O sto let později je mu uděleno lehnické právo.¹⁴⁶⁰ Roku 1327 udělil Boleslav vratislavské právo Břehu. Neznamená to, že by do té doby Břeh nedisponoval městskými právy. Již roku 1250 byl nadán středeckým městským právem – nyní došlo k přijetí vratislavského, čili magdeburského práva.¹⁴⁶¹

Do obsahové skupiny politických záležitostí jsem zařadil jedinou listinu. V ní roku 1333 Boleslav slíbil Lehnici, Goldberku a Chojnovu více je nezastavovat.¹⁴⁶²

Boleslavova vláda byla poznamenána stále rostoucím zadlužením knížete. Jeho dluhy spadaly především na města v jeho knížectvích. O jeho nevyrovnané finanční politice svědčí veliké množství písemností vydávaných městům – řada z nich zrcadlí právě neustále se zvyšující nároky knížete a utahování daňového šroubu, které však nebylo možné provádět do nekonečna. Kvůli dluhům se tak Boleslav dostával do stále větší závislosti na svých městech, především Lehnice. Právě Lehničtí postupem doby získávají kontrolu nad knížecími financemi.¹⁴⁶³

Špatný stav knížecí komory se ale neodrážel v ne příliš dobrém rozvoji měst – právě naopak. Ta se velmi rychle naučila profitovat z Boleslavovy neustálé finanční nouze a nechávala si udělovat četná privilegia. Ta jim umožnila růst nejen hospodářsky, ale také politicky. Ačkoliv Boleslavovi synové vedli promyšlenější hospodářskou politiku, otcovy dluhy zůstávaly trvalým a tíživým břemenem. Proto si naznačené trendy udržely svou platnost i za jejich vlády.¹⁴⁶⁴

Ve svídnickém knížectví vládl v letech 1307-1326 vévoda B e r n a r d . Dochovalo se 14 jím vydaných písemností pro města. Velkou část z nich ale nevydal sám.¹⁴⁶⁵ Spoluvydavatelem byli často jeho bratři Jindřich I. a Bolek. Jindřich panoval od roku 1312 samostatně v Javorsku, Bolek s Bernardem spravovali až do roku 1321 společně zbytek knížectví, kdy bylo Bolkovi vyděleno samostatné Minstrbersko.¹⁴⁶⁶ Mezi příjemci listin, v nichž jako vydavatel (nebo spoluvydavatel) figuruje Bernard Svídnický, vystupovala nejčastěji Svídnice.¹⁴⁶⁷ Dosti často figuruje též Minstrberk.¹⁴⁶⁸ Pro ostatní města zlistiňoval

¹⁴⁶⁰ SR 3674.

¹⁴⁶¹ SR 4658; *Schlesisches Städtebuch*, s. 52.

¹⁴⁶² SR 5262.

¹⁴⁶³ Krzysztóf T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 9.

¹⁴⁶⁴ Krzysztóf T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego. Cz III.*, s. 29-30.

¹⁴⁶⁵ Jenom pět kusů.

¹⁴⁶⁶ *Slezsko v dějinách českého státu I., Od pravěku do roku 1490*, Robert Antonín, Martin Čapský a kol., Praha 2012, s. 225.

¹⁴⁶⁷ SR 3162, 3172, 3250, 3360, 3614, 3683, 4098.

méně.¹⁴⁶⁹ Písemnosti, které Bernard vydal samostatně, byly určeny vždy jen pro Svídnici. Obsahová stránka 14 písemností je poměrně pestrá. Nejvíce je trhových a obchodních záležitostí,¹⁴⁷⁰ těm zdatně sekundují písemnosti ve fiskálních záležitostech.¹⁴⁷¹ Ale objevují se i konfirmace, záležitosti městského zřízení,¹⁴⁷² spor mezi dvěma městy (zařazeno do politických záležitostí)¹⁴⁷³ i církevní oblast.¹⁴⁷⁴

V Horním Slezsku se jako důležitá osoba z hlediska měst ratibořského knížectví profiloval Lešek Ratibořský. Navázal na politiku svého otce Přemysla. Lešek vládl v letech 1306-1336. Zachovalo se pět listin určených výhradně pro sídelní město Ratiboř (stejně jako v případě jeho otce). Všechny se koncentrují do let 1308-1319 a týkají se jak soudních záležitostí,¹⁴⁷⁵ tak městského zřízení, kde je urovnáván spor mezi radou a řezníky, potažmo právoplatnost magdeburského práva.¹⁴⁷⁶ Jednou také Lešek svému městu potvrdil jeho privilegia.¹⁴⁷⁷

Klíčovou roli v pronikání českého krále do Slezska sehrál Jindřich VI. Vratislavský, zvaný Dobrý. Dochovalo se 20 písemností, které vydal pro města. Mezi příjemci jasně dominuje Vratislav, která obdržela 17 kusů.¹⁴⁷⁸ Kromě ní se k příjemcům zařadil ještě Břeh¹⁴⁷⁹ a Lehnice.¹⁴⁸⁰ Až do roku 1310 spravovali všichni tři synové Jindřicha V. (Boleslav III., Jindřich VI. a Vladislav) celý otcovský úděl spolu. Až po tomto datu došlo k podílům, jak o tom byla řeč výše. Jindřich tak až do roku 1310 vydává všechny písemnosti pro města spolu s Boleslavem, někdy též Vladislavem. Právě do těchto let spadají pořízení pro Lehnici a Břeh, neboť od roku 1311 vládl jen ve vratislavském knížectví. Písemnosti vydávané pro města jsou v rámci celé jeho vlády rozvrženy poměrně nerovnoměrně. Nejvíce jich přichází ještě v dobách společného panování s bratry a doby krátce po osamostatnění. Pak počet dochovaných kusů výrazně klesá a zvyšuje se až po polovině 20. let, dost možná v souvislosti s politikou Jana Lucemburského. Z posledních let Jindřichova panování již není doložena žádná písemnost pro města. Pokud jde o proporce v rámci obsahových skupin, jak jsou definovány výše, zůstávají v podobných relacích jako u jiných vydavatelů: převažují

¹⁴⁶⁸ SR 2975, 3137, 3739, 3740.

¹⁴⁶⁹ Vratislav: SR 3134, 3162; Frankenštejn: SR 3127, 4222; Střehom SR 3711.

¹⁴⁷⁰ SR 2975, 3137, 3711, 3739.

¹⁴⁷¹ SR 3134, 3162, 3360.

¹⁴⁷² SR 3250, 4098.

¹⁴⁷³ SR 3740.

¹⁴⁷⁴ SR 3683.

¹⁴⁷⁵ SR 3492, 3951.

¹⁴⁷⁶ SR 3048, 3817.

¹⁴⁷⁷ SR 3013.

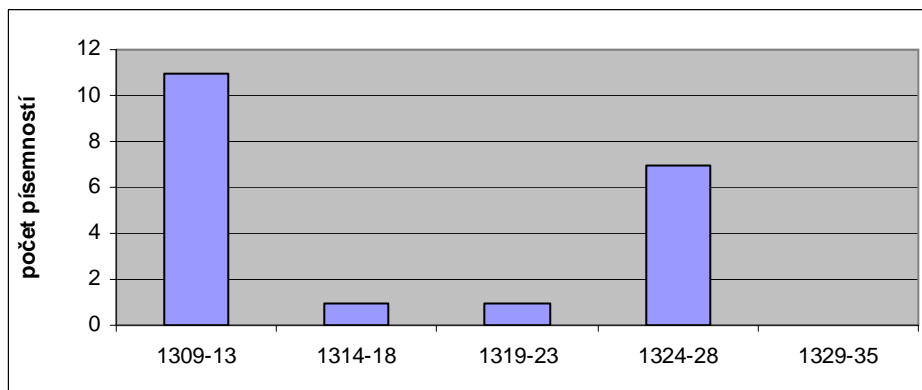
¹⁴⁷⁸ SR 3056, 3092, 3135, 3143, 3144, 3234, 3241, 3363, 3812, 4258, 4450, 4610, 4612, 4613, 4668, 4669, 4753.

¹⁴⁷⁹ SR 3060, 3161.

¹⁴⁸⁰ SR 3133.

písemnosti ve věcech trhu a obchodu, stejně jako fiskální záležitosti. Na stejné početní úrovni se pak nacházejí konfirmace, soudní záležitosti a dokumenty ohledně městského zřízení.

VII. Písemnosti Jindřich VI. Dobrého pro městské příjemce

Nejstarším synem Jindřicha III. Hlohovského, který neúspěšně usiloval o získání polské královské koruny, byl Jindřich IV. Věrný, vévoda zaháňský. Vládl poměrně dlouho, od roku 1309 až do roku 1342. Vydal 14 písemností pro města, část z nich ale spolu s bratry Janem Stínavským a Přemyslem II. Hlohovským. Nejvíce kusů vydal hned na počátku svého panování – jen roku 1310 to bylo pět listin. Mezi příjemci se nejčastěji objevuje Hlohov¹⁴⁸¹ a Góra,¹⁴⁸² ale také Zaháň,¹⁴⁸³ Bierutov,¹⁴⁸⁴ Krosno¹⁴⁸⁵ a Kožuchov.¹⁴⁸⁶ V obsahové struktuře udělovaných písemností převládají fiskální záležitosti (hlavně darování vsí), ale stranou nezůstávají ani trhové a obchodní záležitosti – např. roku 1315 obdržel Hlohov privilegium na právo skladu.¹⁴⁸⁷

Velmi dlouho vládl na jihozápadě Slezska Jindřich Javorský. Dochovalo se 17 relevantních písemností. Zpočátku vystupuje společně s bratry Bernardem a Bolkem – naposledy roku 1310, pak už zlistňuje samostatně. Na prvním místě mezi příjemci se ocitá Lemberk,¹⁴⁸⁸ který výrazně zastihuje titulární sídlo knížectví – Javor.¹⁴⁸⁹ Vedle nich přichází i další města původního Svídnicka, které spravoval v počátcích svého působení společně

¹⁴⁸¹ SR 3389, 3520, 3989, 4458.

¹⁴⁸² SR 3096, 3121, 3139.

¹⁴⁸³ SR 4525, 5895.

¹⁴⁸⁴ SR 3101.

¹⁴⁸⁵ SR 4917.

¹⁴⁸⁶ SR 3170.

¹⁴⁸⁷ SR 3520.

¹⁴⁸⁸ SR 3700, 3906, 4259, 4698, 5305, 6501, 6664; RŠI I., č. 200.

¹⁴⁸⁹ SR 6510; RŠI I., č. 243.

s bratry.¹⁴⁹⁰ V závěru svého života vystavil dvě observační listiny pro Svídnici – týkaly se vzájemné dědické úmluvy se synovcem Bolkem II.¹⁴⁹¹ Ten vydal obdobné listiny pro Javorsko. Dvakrát je příjemcem i Vratislav: poprvé šlo o prodej cla v Boleslavci, podruhé o prodej některých komorních výnosů.¹⁴⁹² Jednu listinu přijal Hiršberk – Jindřich mu povolil zřídit ve městě udírnu.¹⁴⁹³ Nejvíce listin se koncentruje jednak do počátku, jednak do závěru Jindřichovy vlády. Jen z roku 1310 pocházejí čtyři dochované písemnosti,¹⁴⁹⁴ ze 40. let je jich osm.¹⁴⁹⁵ Co do obsahové stránky, nejvíce je písemností fiskálního charakteru – týkaly se hlavně slev na knížecí dani. Dále se řadí konfirmace a trhové a obchodní záležitosti: jednou musel Jindřich řešit spor mezi Frankenštejnem a Minstrberkem o právo skladu,¹⁴⁹⁶ roku 1340 pak Javoru a Lemberku vysadil solný trh.¹⁴⁹⁷ Městské zřízení¹⁴⁹⁸ a politické záležitosti¹⁴⁹⁹ přicházejí nejméně.

Dosti často narážíme ve zkoumaných písemnostech na listiny a mandáty Jindřichova bratra Boleslava II. Minstrberského. V letech 1310-12 vládl spolu s bratry v celém původním svídnickém knížectví, poté až do roku 1321 spolu s bratrem Bernardem v knížectví umenšeném o Javorsko, které bylo určeno pro Jindřicha. Roku 1321 bylo pro něj vyděleno samostatné Minstrbersko jako nejvýchodnější část knížectví.¹⁵⁰⁰ Ve zkoumaných písemnostech vystupuje Boleslav až do počátku 20. let po boku bratra či bratrů.¹⁵⁰¹ Celkem se zachovalo 20 jeho písemností pro sledované příjemce, z toho 14 vydal samostatně.¹⁵⁰² Emise jeho písemností je zpočátku poměrně nevelká, ale výrazně narůstá v druhé polovině vlády – od 30. let.

VIII. Písemnosti Boleslava II. Minstrberského pro městské příjemce

¹⁴⁹⁰ SR 3137, 3162, 3172.

¹⁴⁹¹ RŠI I., č. 322, 324.

¹⁴⁹² SR 3134, 3162.

¹⁴⁹³ SR 6620.

¹⁴⁹⁴ SR 3134, 3137, 3162, 3172.

¹⁴⁹⁵ SR 6501, 6510, 6620, 6664; RŠI I., č. 200, 243, 322, 324.

¹⁴⁹⁶ SR 3137.

¹⁴⁹⁷ SR 6501, 6510.

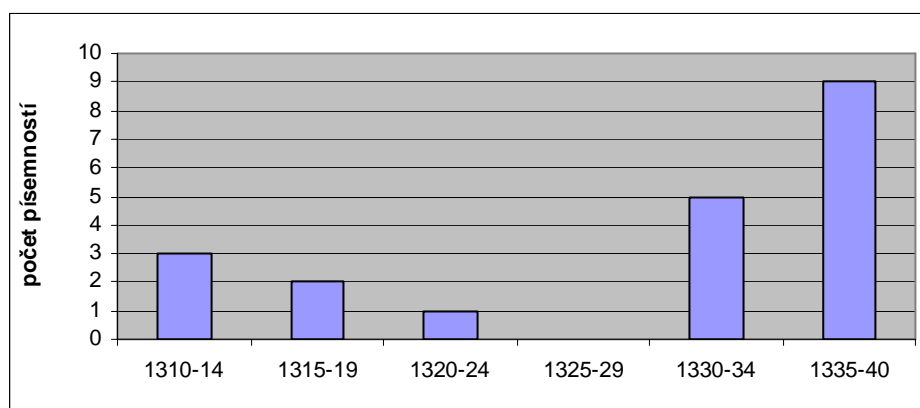
¹⁴⁹⁸ SR 5305, 6620.

¹⁴⁹⁹ SR 3700.

¹⁵⁰⁰ *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 225.

¹⁵⁰¹ SR 3134, 3162, 3172, 3739, 3740.

¹⁵⁰² SR 5006, 5088, 5268, 5290, 5330, 5413, 5438, 5464, 5467, 5468, 5811, 5940, 5981, 6414.

Mezi příjemci převládají dvě nejdůležitější města minstrberského knížectví: Frankenštejn¹⁵⁰³ a Minstrberk.¹⁵⁰⁴ Výše již byly zmíněny dvě písemnosti pro Vratislav, u nichž byl Boleslav spoluvydavatelem.¹⁵⁰⁵ Dalšími příjemci byly Reichenbach,¹⁵⁰⁶ Střelín¹⁵⁰⁷ a Svídnice.¹⁵⁰⁸ Po obsahové stránce zaujme jen jediná písemnost v trhových a obchodních záležitostech.¹⁵⁰⁹ Jinak převládají fiskální záležitosti.¹⁵¹⁰ Do skupiny politických záležitostí jsem zařadil Boleslavův mandát z roku 1337 pro všechna města jeho knížectví, kterým je nařízeno složit hold českému králi.¹⁵¹¹ Souviselo to s Boleslavovou zástavou Frankenštejnska a Střelínska českému králi. Zatímco Frankenštejnsko Boleslav záhy vykoupil, Střelín i s okolím zůstal v držení českého krále do roku 1340.¹⁵¹²

Další ze synů Jindřicha III. Hlohovského byl Jan Stínavský vládnoucí ve svém knížectví bezmála 50 let. Z tohoto období se dochovalo 14 písemností pro města. Nejvíce kusů přijal Lubín¹⁵¹³ a Góra;¹⁵¹⁴ Stínava¹⁵¹⁵ a Hlohov¹⁵¹⁶ za nimi zaostávají. Tyto písemnosti se koncentrují hlavně do 20.-30. let 14. století.¹⁵¹⁷ Ve 40. letech přicházejí jen dvě,¹⁵¹⁸ ve zbytku jeho vlády již žádná. Nejvíce je listin ve fiskálních záležitostech¹⁵¹⁹ a také v oblasti

¹⁵⁰³ 4222, 5290, 5467, 5811, 5940, 5981, 6414.

¹⁵⁰⁴ SR 3739, 3740, 5330, 5413, 5438, 5468, 5811.

¹⁵⁰⁵ SR 3134, 3162.

¹⁵⁰⁶ SR 5088, 5268.

¹⁵⁰⁷ SR 5006, 5464.

¹⁵⁰⁸ SR 3162, 3172.

¹⁵⁰⁹ SR 3739.

¹⁵¹⁰ SR 3134, 3162, 4222, 5006, 5268, 5940, 6414.

¹⁵¹¹ SR 5811.

¹⁵¹² Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.* (SAP Supplementum ročníku LXI, č. 2), Praha 2011, s. 34-35.

¹⁵¹³ SR 3910, 4236, 4360, 4381, 5142.

¹⁵¹⁴ SR 4138, 4774, 4983, 5868; RŠI I., č. 79.

¹⁵¹⁵ SR 4499; RŠI II., č. 70.

¹⁵¹⁶ SR 5753.

¹⁵¹⁷ SR 4138, 4236, 4360, 4381, 4499, 4774, 4983, 5142, 5753, 5868.

¹⁵¹⁸ RŠI I., č. 79; RŠI II., č. 709,

¹⁵¹⁹ SR 3910, 4236

městského zřízení: třikrát je uděleno právo města Hlohova.¹⁵²⁰ Stejně často se setkáváme s trhovými a obchodními záležitostmi¹⁵²¹ a ani confirmace s observacemi¹⁵²² nepřicházejí zkrátka.

V první polovině 14. století vládlo ve Slezsku několik knížat (kromě těch, která byla již probrána), která vydávala písemnosti ve prospěch měst jen sporadicky. Patří mezi ně Boleslav I. Opolský,¹⁵²³ Přemysl II. Hlohovský,¹⁵²⁴ Měšek I. Těšínský,¹⁵²⁵ Kazimír Těšínský,¹⁵²⁶ Boleslav II. Opolský,¹⁵²⁷ Jindřich V. Železný,¹⁵²⁸ stejně jako Konrád I. Olešnický.¹⁵²⁹ Lze mezi ně zařadit i poručníka nedospělých synů Boleslava I. Svídnického, Heřmana Braniborského,¹⁵³⁰ a Valdemara Braniborského, který držel v letech 1312-1319 v zástavě Zaháňsko.¹⁵³¹

Dostáváme se z našeho pohledu ke druhé významné postavě po Boleslavovi III. – totiž k Bolkovi II. Svídnickému. Bolek převzal vládu ve svídnickém knížectví roku 1326 po smrti svého otce Bernarda. V roce 1346 rozšířil své panování na Javorsko, když zemřel jeho strýc Jindřich. Od počátku 50. let byl podporován Karlem IV. ve svých slezských expanzivních snahách a dočasně tak ovládl část Hlohovska, polovinu březského knížectví a některé drobnější majetky.¹⁵³² Je známo celkem 107 písemností jím vydaných pro některé z měst.¹⁵³³ Naprostá většina se týká lokalit ve Svídnicku-Javorsku. Sledování tu končí rokem 1360 a nepokrývá tak zcela jeho vládu, neboť žil až do roku 1368.

Nejintenzivněji vydával písemnosti pro města ve 2. polovině 40. let – toto pětiletí překonává takřka dvojnásobně všechny ostatní identické periody. Nejslabší diplomatická činnost je doložena v 1. polovině 30. let a potom v závěru sledovaného období.

¹⁵²⁰ SR 4499, 4774, 4983.

¹⁵²¹ SR 4360, 4381; RŠI I., č. 79.

¹⁵²² SR 3256, 5868.

¹⁵²³ SR 3157.

¹⁵²⁴ SR 3256, 4288, 4498.

¹⁵²⁵ SR 3285.

¹⁵²⁶ SR 3563, 6889.

¹⁵²⁷ SR 4662.

¹⁵²⁸ RŠI I., č. 149; RŠI II., č. 24; Kobdzaj II., č. 14.

¹⁵²⁹ SR 3900, 4253, 6587.

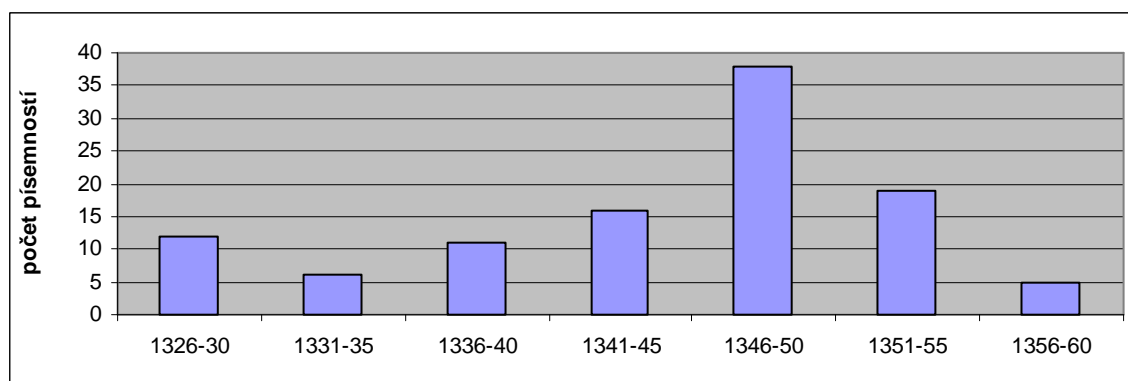
¹⁵³⁰ SR 2960.

¹⁵³¹ SR 3731, 3822, 3826.

¹⁵³² Slezsko v dějinách českého státu I., s. 299-303.

¹⁵³³ SR 4541, 4543, 4560, 4657, 4699, 4700, 4701, 4751, 4775, 4922, 4923, 4975, 5005, 5018, 5013, 5044, 5387, 5484, 5594, 5637, 5660, 5681, 5760, 5764, 5882, 5906, 5955, 6089, 6099a, 6530, 6694, 6708, 6709, 6754, 6924, 6945; RŠI I., č. 19, 270, 279, 293, 308, 316, 319, 323, 325, 440, 454, 478, 490, 491, 517, 526, 538, 650, 652, 655, 660, 680, 688, 736, 750, 754; RŠI II., č. 5, 11, 12, 13, 22, 25, 26, 30, 33, 34, 65, 72; Kobdzaj II., č. 1; RŠI II., č. 125, 198, 205, 206, 327, 340, 341, 382, 449, 450, 477; Kobdzaj II., č. 18; RŠI II., č. 567, 569, 626, 715, 731, 743, 781; Kobdzaj II., č. 33; RŠI II., č. 809, 1048, 1081; RŠI III., č. 10, 139, 171, 184, 242, 554; RŠI IV., č. 104; RŠI V., č. 81, 189.

IX. Písemnosti Bolka II. Svídnického pro městské příjemce

Příjemcům zcela jasně dominuje Svídnice. S velkým odstupem za ní následuje Střehom. Na třetím místě se nachází Javor, pro nějž Bolek první listinu vydal roku 1345 a vládnout zde začal o rok později. Zatímco Lemberk náležel do Svídnicka, Hiršberk, u nějž se dochovalo stejné množství Bolkových písemností, k Javorsku a Bolek pro něj začal vydávat až roku 1345. Z javorského knížectví mezi příjemci vystupují ještě Boleslavec a Gryfów. Ze svídnických měst obdržel Bolkovu listinu ještě Reichenbach, Świebodzice a Landshut. Mimo jeho dědičné země stojí jako příjemce jeho písemností jen Hlohov – spadají do roku 1331, kdy v knížectví Bolek vykonával poručnickou vládu za svou ovdovělou sestru Konstancii.

X. Městští příjemci písemností Bolka II. Svídnického

	počet kusů
1. Svídnice	58
2. Střehom	19
3. Javor	10
4. Lemberk	8
5. Hiršberk	8
6. Reichenbach	6
7. Boleslavec	3
8. Hlohov	2
Świebodzice	2
10. Landshut	1
Gryfów	1

Je známo také několik kusů, které byly určeny pro více městských příjemců. Nejčastěji směřovaly všem městům knížectví (svídnického, javorského, nebo obou), méně jen některým vybraným (bez ohledu na správní rozčlenění knížectví).¹⁵³⁴

¹⁵³⁴ *RŠI I.*, č. 454 (Svídnice, Střehom); *RŠI II.*, č. 449 (Svídnice, Střehom, Reichenbach).

Jak se má situace s ohledem na obsah udílených písemností? V jejich rámci hrají prim fiskální záležitosti.¹⁵³⁵ Nejvíce jich přichází na přelomu 40. a 50 let. Mezi léty 1347-1351 se jich objevuje více než polovina z celkového počtu.¹⁵³⁶ I během tohoto krátkého úseku převládá jako příjemce Svídnice, ale nikoliv s takovým náskokem jako je tomu v celkovém počtu písemností. Především Javor je jí tu téměř rovnocenným partnerem, ale lze se setkat i s jinými městy. Právě během těchto let stoupá počet písemností vztahujících se k Bolkově dluhu u jeho měst. I před tím se vyskytují písemnosti takového charakteru, ale jejich množství narůstá právě tehdy.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou písemnosti v obchodních a trhovách záležitostech.¹⁵³⁷ Ty Bolek vydával poměrně rovnoměrně během své vlády. Velká část těchto dokumentů se týká soukenictví jako klíčového ekonomického oboru měst svídnického knížectví. Objevují se tu jak spory rady se soukeníky, mezi soukeníky a postřiháči sukna, nedodržování mílového práva v otázce výkroje sukna, tak fungování či výstavba soukenických krámů.¹⁵³⁸ Tyto záležitosti se netýkaly jen Svídnice, ale také Střehomi a Hiršberku. Úzce se s tím pojilo svídnické právo skladu na mořenu barvířskou, jež se používala pro barvení sukna.¹⁵³⁹ Několikrát jsou také vysazovány nové trhy: dvakrát ve Střehomi, jednou ve Svídnicí.¹⁵⁴⁰

Jen o něco méně písemností se týkalo městského zřízení.¹⁵⁴¹ Zde je škála zlistiňovaných věcí velmi široká. Vedle vnitroměstských záležitostí, které se týkaly fojtství, tu přichází několik zajímavých kusů. Roku 1336 například Bolek II. spojil Svídnici s tamním Novým Městem¹⁵⁴² – šlo o část města objevující se v pramenech od roku 1313. Obývali ji především tkalci.¹⁵⁴³ Opakovat Bolek musel nařízení Svídnickým, v nichž zakazoval nosit ve městě zbraně.¹⁵⁴⁴ Střehomským zase povolil užívat vlastní pečeť a udělil právo váhy a míry.¹⁵⁴⁵ V případě Svídnice byly rovněž reglementovány radní pořádky: první se týkal kontroly

¹⁵³⁵ SR 4700, 4701, 5044, 5484, 6708; *RŠI I.*, č. 270, 293, 316, 319, 478, 491, 652, 680, 750, 754; *RŠI II.*, č. 5, 12, 13, 26, 30, 34, 65, 72, 125, 327, 340, 341, 449, 450, 477; Kobdzaj II., č. 18; *RŠI II.*, č. 715, 743; Kobdzaj II., č. 33; *RŠI III.*, č. 139, 184; *RŠI V.*, č. 81, 189.

¹⁵³⁶ *RŠI I.*, č. 652, 680, 750, 754; *RŠI II.*, č. 5, 12, 13, 26, 30, 34, 65, 72, 125, 327, 340, 341, 449, 450, 477; Kobdzaj II., č. 18

¹⁵³⁷ SR 4541, 4543, 4560, 4657, 4922, 5594, 5681, 5906, 5955, 6099a, 6709, 6754, 6945; *RŠI I.*, č. 308, 440, 490, 538, 688; *RŠI II.*, č. 569, 626, 1081; *RŠI III.*, č. 242, 554.

¹⁵³⁸ SR 4541, 4543, 4560, 4667, 5681, 5955, 6709, 6754, 6945; *RŠI I.*, č. 490, 538; *RŠI II.*, č. 626.

¹⁵³⁹ *RŠI III.*, č. 242.

¹⁵⁴⁰ SR 5906 (Svídnice); *RŠI I.*, č. 308 (Střehom); *RŠI III.*, č. 554 (Střehom).

¹⁵⁴¹ SR 4975, 5018, 5637, 5760, 5764, 6924; *RŠI I.*, č. 19, 279, 526, 650, 655; *RŠI II.*, č. 22, 205, 206, 567, 731; *RŠI III.*, č. 10, 171.

¹⁵⁴² SR 5637.

¹⁵⁴³ Marek Słoń, *Miasta podwójne i wielokrotne w średniowiecznej Europie*, Wrocław 2010, s. 169-170.

¹⁵⁴⁴ SR 6924; *RŠI I.*, č. 655.

¹⁵⁴⁵ *RŠI I.*, č. 279; *RŠI II.*, č. 731.

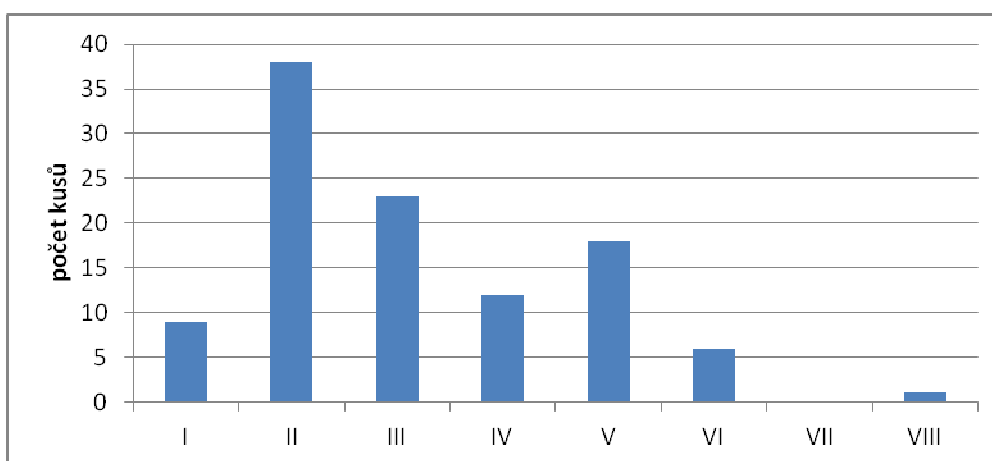
ročního vyúčtování následující radou, druhý změny termínu volby radních a zároveň zvýšení jejich počtu.¹⁵⁴⁶ Platnost poslední listiny se dlouho neudržela, protože k další změně došlo roku 1361.¹⁵⁴⁷ V každém případě Bolkův akt z roku 1355 přinesl výrazné změny ve složení městské rady.¹⁵⁴⁸ Vydání zákazu cechovních veřejných shromáždění z roku 1351 pro Svídnici¹⁵⁴⁹ předcházelo povstání tkalců.¹⁵⁵⁰

Dále je třeba zmínit soudní záležitosti, kterých také nebylo úplně málo.¹⁵⁵¹ Vesměs se týkaly městských soudních kompetencí, ale někdy byla města nadána širšími pravomocemi.¹⁵⁵² Jindy zase listiny reagovaly na neshody radních s obyvateli měst.¹⁵⁵³

Co do četnosti se na dalším místě umístily confirmace a observace. Po nich přichází několik písemností v politických záležitostech. Týkaly se spolků proti zločincům, užívání mince a jiných městské hradby přesahujících věcí.¹⁵⁵⁴

Jednou Bolek povoluje Svídnici a Střehomi přijímaní židů z Míšně.¹⁵⁵⁵

XI. Obsahové dělení písemností Bolka II. Svídnického pro města¹⁵⁵⁶

Podobně jako Boleslav III. využíval i Bolek II. velmi umně pomoci měst a odměňoval je za to četnými privilegii či zástavami knížecích příjmů. Nikdy se ale nedostal do takové

¹⁵⁴⁶ *RŚI III.*, č. 10, 171.

¹⁵⁴⁷ Mateusz Goliński, Jarosław Maliniak, *Urzędnicy miejscy Świdnicy do 1740 r.*, Toruń 2007, s. 13.

¹⁵⁴⁸ Mateusz Goliński, *Zmiany w grupie kierowniczej miasta Świdnicy w latach 1351-1522 – Analiza faktograficzna*, *Sobótka* 62, 2007/1, s. 4.

¹⁵⁴⁹ *RŚI II.*, č. 567.

¹⁵⁵⁰ Mateusz Goliński, *Zmiany w grupie kierowniczej miasta*, s. 1.

¹⁵⁵¹ *SR* 4923, 5013, 5660, 6089, 6530; *RŚI I.*, č. 736; *RŚI I.*, č. 25, 33, 198, 382, 809, 1048.

¹⁵⁵² *SR* 4923, 6089; *RŚI II.*, č. 382.

¹⁵⁵³ *RŚI I.*, č. 25, 33.

¹⁵⁵⁴ *SR* 4699, 4775; *RŚI I.*, č. 517, *Kobdzaj II.*, č. 1; *RŚI II.*, č. 781; *RŚI IV.*, č. 104.

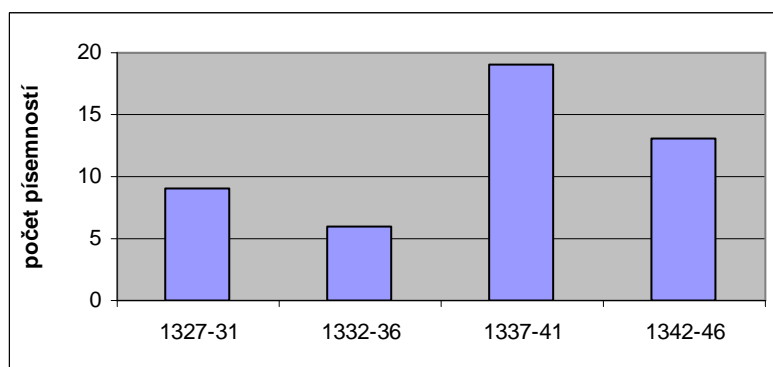
¹⁵⁵⁵ *RŚI I.*, č. 454

¹⁵⁵⁶ I. confirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

finanční tísně, která by vyústila v praktickou finanční závislost na městech. Je pravdou, že doba jeho největších expanzivních podniků sahá až do 60. let, kdy také jeho zadlužení u různých subjektů dosáhlo vrcholu.¹⁵⁵⁷

Po Boleslavovi III. a Bolkovi II. vydali nejvíce písemností pro slezská města čeští králové – první listina Jana Lucemburského pro slezské město připadá na rok 1327. Jan se hned při prvním listinném kontaktu z Vratislaví okázale prezentoval jako budoucí pán největšího slezského města. Vydal v jeho prospěch pět listin.¹⁵⁵⁸ Nejintenzivnější Janovu listinnou činnost pozorujeme na přelomu 30. a 40. let, nejnižší naopak v první polovině let 30. I v první polovině 40. let je počet dochovaných písemností poměrně vysoký. K nim navíc přistupovala zlistinění Janova nejstaršího syna Karla. Celkem se z Janovy slezské působnosti zachovalo 47 listin a mandátů.¹⁵⁵⁹

XII. Písemnosti Jana Lucemburského pro městské příjemce

Nepřekvapí, že prvořadým příjemcem Janových dokumentů byla Vratislav. Ostatní města ležící v državách přímo podřízených českému králi tu dopadla výrazně hůře, ať už je to Hlohov, Středa, Střelín nebo Frankenštejn. Jedna Janova listina měla více příjemců – šlo o schválení vzniklého městského spolku, k němuž přistoupilo několik slezských a lužických měst.¹⁵⁶⁰

XII. Městští příjemci písemností Jana Lucemburského

¹⁵⁵⁷ Erich Gospos, *Die Politik Bolkos II. von Schweidnitz-Jauer (1326–1368)*, Halle 1910, s. 74.

¹⁵⁵⁸ SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642.

¹⁵⁵⁹ SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642, 5041, 5051, 5055, 5056, 5187, 5323, 5559, 5561, 5687, 5725, 5799, 5859, 5861, 5864, 5872, 5913, 6122, 6123, 6254, 6319, 6323, 6450, 6498, 6500, 6599, 6675, 6690, 6691, 6719, 6879, 6909; *RŠ I.*, č. 4, 33, 34, 115, 117, 258, 259, 357, 373, 375, 434.

¹⁵⁶⁰ SR 6323; byla to Vratislav, Středa, Hlohov, Zhořelec, Budyšín, Kamenec, Löbau, Střelín a Olava. Viz Zdeněk Beran, *Landfrýdní hnutí v Horní a Dolní Lužici ve středoevropských souvislostech*, MHB 16/1, 2013, s. 15-54 (zde s. 22-25).

		počet kusů
1.	Vratislav	35
2.	Hlohov	8
3.	Středa	2
	Střelín	2
5.	Bytom	1
	Frankenštejn	1
	Zlatý Stok	1

Nejvíce písemností spadá do kategorie fiskálních záležitostí. Máme tu co do činění se cly, postupováním příjmů, odpouštěním daně.¹⁵⁶¹ Poměrně hodně Janových kusů spadá mezi soudní záležitosti,¹⁵⁶² kde se kromě soudních kompetencí řeší i regulace dědického práva.¹⁵⁶³ Pak již následují konfirmační a observační listiny. Poměrně nižší počet kusů náleží k trhovým a obchodním záležitostem¹⁵⁶⁴ – týkaly se osvobození od cel a také nových trhů. Ty byly vysazeny ve Vratislavi: nejprve to byl roku 1336 solný trh, o rok později výroční trh.¹⁵⁶⁵ Byl to druhý jarmark, který se ve Vratislavi konal. Během následujících desetiletí město obdrželo privilegia na další dva.¹⁵⁶⁶

Jen o málo více je písemností ve věcech městského zřízení.¹⁵⁶⁷ Poměrně často se lze setkat s kategorií politických záležitostí, kam je možné zařadit schválení uzavření městského spolku, příkaz složení holdu Karlovi, ale také bezpečný průvod pro Jana ze Schwenkfeldu či povolení nedodržovat královské rozkazy jdoucí proti zájmům města.¹⁵⁶⁸ Významným bylo Janovo ustanovení ohledně doživotní volby radních,¹⁵⁶⁹ které výrazně posilovalo moc patriciátu. Nařízení de facto zrušil Karel IV. roku 1348, když obnovil dřívější každoroční volbu.¹⁵⁷⁰

Jeden Janův právní akt se týká i církevních záležitostí. Roku 1338 podmínil právoplatnost donací církevním institucím svým souhlasem.¹⁵⁷¹ Janovo rozhodnutí spadá do období vážných neshod s vratislavským biskupem Nankerem a zároveň sporu o odvádění svatopetrského denáru.¹⁵⁷²

¹⁵⁶¹ SR 5056, 5187, 5323, 5859, 6123, 6450, 6498, 6500, 6719, 6879; RŠI I., č. 373, 375.

¹⁵⁶² SR 4642, 5041, 5055, 5561, 5687, 5725, 5799, 5872, 6254, 6319, 6909.

¹⁵⁶³ SR 6254, 6319.

¹⁵⁶⁴ SR 4640, 5725, 5864, 5913.

¹⁵⁶⁵ SR 5725, 5913.

¹⁵⁶⁶ *Schlesisches Städtebuch*, s. 30.

¹⁵⁶⁷ SR 4636, 5559, 5861; RŠI I., č. 33, 434.

¹⁵⁶⁸ SR 6323, 6599, 6675; RŠI I., č. 115.

¹⁵⁶⁹ RŠI I., č. 33.

¹⁵⁷⁰ *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 278.

¹⁵⁷¹ SR 6122.

¹⁵⁷² Józef Mandziuk, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku. Średniowiecze. Tom I cz. 2 (1302-1417)*, Warszawa 2004, s. 39-40; *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I.*, s. 567-568.

Několik listin se týkalo židovského obyvatelstva či platů, které odvádělo.¹⁵⁷³ Nepřímo je postihovala také listina, v níž Jan Vratislavským povoloval využití židovských náhrobků na opravu hradeb.¹⁵⁷⁴ Předcházelo jí pronásledování židů vyvolané požárem města roku 1345.¹⁵⁷⁵

Vydávání listin pro slezská města se do určité míry řídilo itinerářem panovníka. Jinými slovy vždy, když Jan Slezsko navštívil, stoupá počet jím vydaných písemností.¹⁵⁷⁶ Na druhou stranu to nebylo jedinou podmínkou pro emisi příslušných listin, protože zároveň vystavil mnoho kusů mimo hranice Slezska. Potvrzují to i následující čísla: ze 47 Janem (pro slezská města) vydaných kusů jich ve Slezsku vzniklo 18 – naprostá většina ve Vratislavi,¹⁵⁷⁷ jedna v Hlohově.¹⁵⁷⁸ Většina tedy připadá na jiné oblasti. 10 písemností bylo vydáno v Praze,¹⁵⁷⁹ v jiných českých (resp. moravských) lokalitách další tři.¹⁵⁸⁰ V předalpské části říše to bylo osm kusů,¹⁵⁸¹ v Itálii jeden.¹⁵⁸² Vystupují tu ale i mimoříšské lokality – šlo o Francii, kde Jan vydal čtyři písemnosti pro slezská města.¹⁵⁸³ Až přijde řada na Karla IV., bude příležitost místa vydávání obou panovníku porovnat.

Mladším synem Boleslava III. byl **L u d v í k I.** Jak Ludvíkovi, tak Václavovi (staršímu synovi) přenechal Boleslav III. lehnické knížectví roku 1342. Až do roku 1346 zde oba bratři vládli společně. Od roku 1347 si Ludvík budoval svou rezidenci v Lubíně. Po smrti otce Boleslava (1352) a matky Kateřiny (1358) spadlo březské knížectví na oba bratry, ale ještě rok trvalo, než se tu Ludvík proti svému staršímu bratru prosadil (ten knížectví zastavil, ale nakonec došlo ke kompromisu). Zde Ludvík rezidoval až do konce svého života v roce 1398.¹⁵⁸⁴

Ludvík vystupuje jako spoluvydavatel otcových písemností ještě v době vládnutí Boleslava III. v celém knížectví¹⁵⁸⁵ a poté v období spoluvlády s bratrem Václavem I.¹⁵⁸⁶ Pak

¹⁵⁷³ SR 6690, 6691; RŠI I., č. 357.

¹⁵⁷⁴ RŠI I., č. 373.

¹⁵⁷⁵ *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I.* s. 487.

¹⁵⁷⁶ K tomu viz Mlada Holá, *Pobyty Jana Lucemburského a jeho syna Karla ve Vratislavi 1327-1345*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, pod red. Józefa Dobosza, Jakuba Kujawinskiego i Marzeny Matli-Kozłowskiej, Poznań 2007, s. 217-232; *Un itinéraire européen: Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg et roi de Bohême (1296-1346)*, édité par Michel Margue, Bruxelles, 1996.

¹⁵⁷⁷ SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642, 5055, 5056, 5799, 5859, 5861, 5864, 5872, 6319, 6323; RŠI I., č. 258, 259, 357.

¹⁵⁷⁸ SR 5051.

¹⁵⁷⁹ SR 5041, 5559, 5561, 5913, 6675, 6690, 6691, RŠI I., č. 373, 375, 434.

¹⁵⁸⁰ SR 5687, 5725, 6719.

¹⁵⁸¹ SR 5323, 6122, 6123, 6254, 6498, 6500; RŠI I., č. 115, 117.

¹⁵⁸² SR 5187.

¹⁵⁸³ SR 6450, 6879; RŠI I., č. 33, 34.

¹⁵⁸⁴ *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 317-318. Alicja Karłowska-Kamzowa, *Fundacje artystyczne księcia Ludwik I. Brzeskiego*, Wrocław 1979.

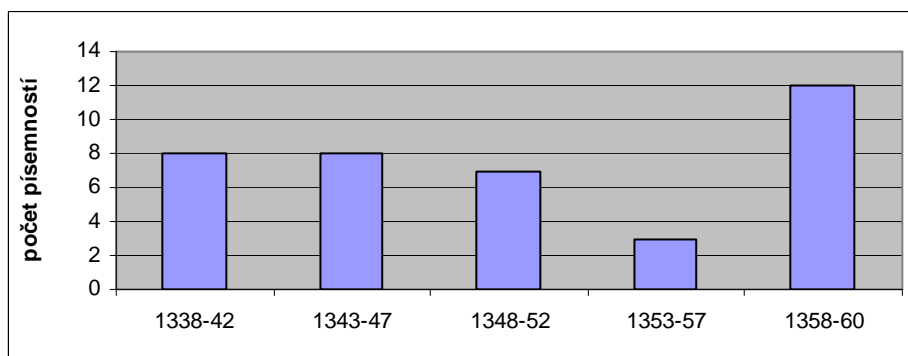
¹⁵⁸⁵ SR 6104, 6349, 6350.

¹⁵⁸⁶ SR 6710, 6859, 6863, 6915, 6952; RŠI II., č. 15, 16, 159, 288, 289, 291.

již vydával listiny samostatně, bratr v nich jako spoluvydavatel figuruje jen sporadicky.¹⁵⁸⁷ V roce 1352 společně vystavili listinu týkající se způsobu splácení dluhů po otci, které se týkaly obou, a roku 1358, kdy oba bratři (ještě ve shodě) přijali Břeh jako uvolněné dědictví.¹⁵⁸⁸

Celkem je dodnes dochováno 39 písemností pro zkoumané příjemce, které Ludvík vydal, nebo v nich vystoupil jako spoluvydavatel. Nejvyšší počet kusů připadá na sklonek 50. let, kdy se etabloval jako břežský kníže. Vládl, jak bylo řečeno, až do roku 1398.

XIII. Písemnosti Ludvíka I. pro městské příjemce

Mezi příjemci naprosto dominuje Lehnice, ačkoliv zde Ludvík vládl jen čtyři roky společně s bratrem. Tehdy skutečně vydali poměrně značné množství listinných pořízení, leč Ludvík pokračoval v písemném kontaktu s městem i nadále. V lehnickém knížectví ale nevládl – tyto písemnosti se týkaly výhradně dluhů (a jejich splácení), které zdědil po otci. Na druhém místě se umístil Břeh, kde se Ludvík na sklonku sledovaného období usídlil. Jen tři písemnosti obdržel Lubín, který byl v letech 1347-58 jeho rezidencí. Ostatní pořadí je patrné z připojené tabulky.

XIV. Městští příjemci písemností Ludvíka I.

	počet kusů
1. Lehnice	24
2. Břeh	5
3. Lubín	3
Olava	3
Goldberk	3
6. Chojnov	2

¹⁵⁸⁷ *UBSL*, č. 140; *RŠI I.*, č. 456; *RŠI II.*, č. 186, 377, 378, 411, 412; *Kobdzaj II.*, č. 19; *RŠI II.*, č. 574, 807, 808; *RŠI III.*, č. 51; *RŠI IV.*, č. 22, 26, 246, 329, 452, 487, 542, 579, 596, 613, 665; *RŠI V.*, č. 87.

¹⁵⁸⁸ *RŠI III.*, č. 574; *RŠI IV.*, č. 26.

Zajímavé je obsahové složení Ludvíkem vydávaných písemností. Dvě třetiny z nich tvoří dokumenty fiskálního charakteru.¹⁵⁸⁹ Skupinu lze ještě zúžit na písemnosti týkající se splácení dluhů především Lehnici. Ty jsou jí směřovány i v době, kdy tu Ludvík nevládl. Právě v 50. letech tento typ písemností naprosto převládá a zároveň dokresluje tíživou situaci lubínského a posléze břežského knížete. Na druhém místě se co do počtu umístily konfirmační listiny. Je příznačné, že jediná konfirmace, kterou kníže vydal v 50. letech, se týkala potvrzení zástavy dolu městu Lehnici.¹⁵⁹⁰ Až za nimi byly zlistňovány trhové a obchodní náležitosti. Tři ze čtyř těchto listin ale připadají na období dvouvládí v lehnickém knížectví (1342-1346).¹⁵⁹¹ Jen jednou přichází městské zřízení – udělení lehnického práva Chojnovu.¹⁵⁹²

Zajímavé je porovnání s obsahovou stránkou písemností jeho bratra Václava I. O něm budu hovořit samostatně, ale už teď je možné předeslat, že písemnosti fiskálního charakteru postihující splácení dluhů jsou u něj také doloženy poměrně četně, ale nikoliv v takové míře jako u jeho bratra. Dominance písemností tohoto druhu předznamenala i pozdější vývoj, kdy Ludvík vládl v břežském knížectví. Zkoumal jsem z tohoto pohledu (po roce 1360) jen písemnosti města Břehu. Z dochované materie vyplynulo, že po roce 1360 se tato tendence ještě prohlubuje. Až do roku 1419 tu přicházejí takřka pořád jen zlistnění fiskálních záležitostí. Tento trend je doložen i u jiných měst, ale v Břehu nabyl své nejextrémnější podoby.

V minstrberském knížectví vládl v letech 1341-1358 vévoda Mikuláš Malý. Záhy po nástupu na trůn byl nucen vinou zděděných dluhů zastavit část knížectví. Postupně musel sáhnout k dalším zástavám, až mu zbyly jen Minstrberk, Střelín a Pačkov.¹⁵⁹³ Dodnes se dochovalo 14 jeho písemností (pro města).¹⁵⁹⁴ Deset z nich bylo určeno pro Střelín, dvě putovaly do Minstrberku, jedna do Frankenštejnu a poslední městu Kačty. Téměř všechny písemnosti vydal Mikuláš v 50. letech, když již bylo Frankenštejsko zastaveno a posléze prodáno.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁸⁹ SR 6104, 6859, 6863; RŠI I., č. 16, 159, 291; RŠI II., č. 377, 378, 411; Kobdzaj II., č. 19; RŠI II., č., 574, 807, 808; RŠI III., č. 51; RŠI IV., č. 22, 26, 246, 452, 542, 579, 596, 613, 665; RŠI V., č. 87.

¹⁵⁹⁰ RŠI II., č. 412.

¹⁵⁹¹ SR 6710, 6952, RŠI I., č. 288; RŠI IV., č. 329.

¹⁵⁹² RŠI I., č. 289.

¹⁵⁹³ *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 316.

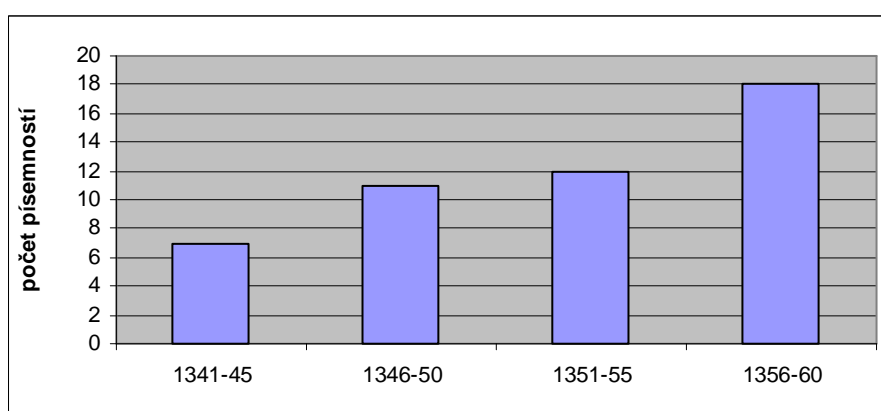
¹⁵⁹⁴ SR 6385, 6885; RŠI II., č. 166, 210-212, 258, 273; Kobdzaj II., č. 12, 13; RŠI II., č. 680, 959; Kobdzaj II., č. 46; RŠI III., č. 540.

¹⁵⁹⁵ Viz Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář*, s. 42.

Podle obsahových hledisek tady nejčastěji přicházejí písemnosti v trhovách a obchodních věcech¹⁵⁹⁶ stejně jako fiskální záležitosti¹⁵⁹⁷ a městské zřízení.¹⁵⁹⁸ Již zaznělo, že Střelín byl za Mikuláše nejprivilegovanějším městem jeho knížectví. Roku 1340 obdržel právo obchodu se solí, 1349 byla rozšířena pravomoc rady, následně byl vysazen solný trh, uděleno mílové právo atd.¹⁵⁹⁹

V případě Karla IV. postihuje následující přehled jen část jeho vlády (do roku 1360). První listinu pro slezské město vydal roku 1341 a odtud se až do roku 1360 jejich počet stále zvyšuje. Celkem se dochovalo 48 kusů.¹⁶⁰⁰

XV. Písemnosti Karla IV. pro městské příjemce

Z příjemců tu opět nad všechny ční Vratislav. Z ostatních dosahuje vyšších počtů Frankenštejn, který Karel IV. od roku 1348 držel v zástavě od minstrberského vévody Mikuláše, roku 1351 došlo ke koupi a Frankenštejnsko se stalo přímou državou českého krále.¹⁶⁰¹ Několik písemností obdržel Hlohov, který byl ale po část sledovaného období v zástavě.¹⁶⁰² Tři písemnosti byly určeny pro města svídnicko-javorského knížectví poté, co byla mezi Karlem a Bolkem II. Svídnickým uzavřena nástupnická dohoda. U ostatních měst jde jen o jednotlivosti.

XVI. Městští příjemci písemností Karla IV.

¹⁵⁹⁶ SR 6385, 6885; RŠI II., č. 211, 273; Kobdzaj II., č. 46.

¹⁵⁹⁷ RŠI II., č. 210; Kobdzaj II., č. 13; RŠI II., č. 959; RŠI III., č. 540.

¹⁵⁹⁸ RŠI II., č. 166, 212; Kobdzaj II., č. 12; RŠI II., č. 680.

¹⁵⁹⁹ SR 6385; RŠI II., č. 166, 211.

¹⁶⁰⁰ SR 6674, 6703, 6704, 6784, 6839, 6880; RŠI I., č. 241, 625, 626, 627, 713, 818, 819; RŠI II., č. 137, 138, 184, 188, 189, 538 547, 617-619, 627, 688, 915, 969; RŠI III., č. 3, 132, 142, 243, 344, 254, 296, 310, 404, 500; RŠI IV., č. 360, 361, 370, 396, 397, 398, 445, 548; RŠI V., č. 95, 294, 361.

¹⁶⁰¹ Mlada Holá, Vratislavská hejtmanská kancelář, s. 42.

¹⁶⁰² Tamtéž, s. 40.

		počet kusů
1.	Vratislav	34
2.	Frankenštejn	6
3.	Hlohov	3
	svídnicko-javorská města	3
5.	Nisa	1
	Krapkovice	1
	Namyslov	1

Z hlediska obsahu jednotlivých písemností pozorujeme určitá specifika. Do značné míry jsou upozaděny dokumenty v čistě fiskálních záležitostech, které se objevují až na třetím místě. Velmi hojně vydával Karel IV. konfirmace, jimž bude věnována zvláštní pozornost. Spolu s nimi se na špici zařadily trhové a obchodní písemnosti. S radostí vratislavští kupci hleděli především na udělování celních osvobození v Karlových zemích.¹⁶⁰³ Roku 1359 je Karel zbavil nutnosti dodržování práva skladu v Praze¹⁶⁰⁴ a téhož roku k tomu přibylo osvobození od cel ve Frankfurtu nad Mohanem.¹⁶⁰⁵ Od cel v Čechách osvobodil Karel rovněž města svídnicko-javorského knížectví.¹⁶⁰⁶ Vratislavi rozšířil některá trhová oprávnění.¹⁶⁰⁷ Během obchodní války s Polskem na počátku 50. let 14. století obdrželi Vratislavští oprávnění zadržovat polské kupce.¹⁶⁰⁸

Na třetím místě, jak řečeno, se nacházejí písemnosti ve fiskálních záležitostech.¹⁶⁰⁹ Značná část vznikla ve spojitosti s dluhem, jaký měli čeští králové ve Vratislavi, část jsou poukázání sum královských příjmů třetím osobám (na vyrovnání jejich dluhů). Roku 1360 udělil Karel Vratislavi právo razit zlatou minci, přičemž si vyhradil dvě třetiny z příjmů ražby.¹⁶¹⁰

Poměrně značné množství Karlových písemností lze zařadit mezi politické záležitosti. Dvakrát se objevuje příkaz ke složení holdu, který byl v prvním případě určen pro Frankenštejn, v druhém pro Vratislav.¹⁶¹¹ Patří sem řada slibů pro svídnicko-javorská města zlistiněných roku 1356.¹⁶¹² Roku 1353 panovník rozkazoval Kladsku, Frankenštejnu a Nise,

¹⁶⁰³ *RŠI I.*, č. 625.

¹⁶⁰⁴ *RŠI IV.*, č. 360.

¹⁶⁰⁵ *RŠI IV.*, č. 445.

¹⁶⁰⁶ *RŠI I.*, č. 969; *RŠI III.*, č. 132

¹⁶⁰⁷ *RŠI II.*, č. 188, 189, 619.

¹⁶⁰⁸ *RŠI II.*, č. 627.

¹⁶⁰⁹ *SR* 6784, 6839, 6880; *RŠI II.*, č. 547; *RŠI III.*, č. 3, 296; *RŠI IV.*, č. 398; *RŠI V.*, č. 95.

¹⁶¹⁰ *RŠI V.*, č. 95.

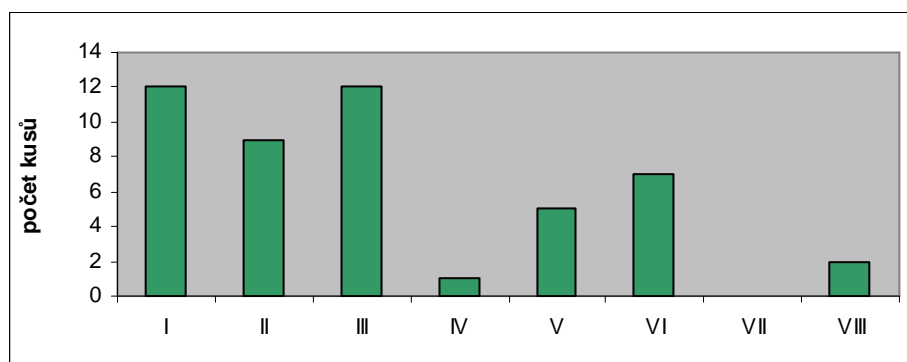
¹⁶¹¹ *RŠI I.*, č. 818; *RŠI IV.*, č. 396.

¹⁶¹² *RŠI III.*, č. 254.

aby neobtěžovaly poddané kameneckého kláštera.¹⁶¹³ Do stejné skupiny náleží i mandát ohledně odstranění jezů a rozhodnutí ve sporu Vratislavi s olbínskou kanonií.¹⁶¹⁴

Dvě písemnosti patří do židovské tematiky. Roku 1347 Karel zlistiňoval ohledně židovské jurisdikce, roku 1349 ve věci předání židovských majetků. Obě listiny byly určeny pro Vratislav. Druhá z nich byla důsledkem židovského pogromu, který se odehrál ve městě na konci května téhož roku.¹⁶¹⁵

XVII. Obsahové dělení písemností Karla IV. pro města¹⁶¹⁶

Srovnáme-li z tohoto hlediska Janovu a Karlovu (do roku 1360) vládu ve Slezsku, lze vysledovat nikoliv nepodstatné rozdíly. Srovnání je tím instruktivnější, že u obou se dochoval prakticky stejný počet písemností. Karel vydal více konfirmací a observací a také písemností v politických, trhovcích a obchodních záležitostech. Častější byly naopak Janovy fiskální a soudní písemnosti. V ostatních kategoriích jsou rozdíly nepatrné. Celkově lze říci, že těžiště písemností doby Janovy se ze soudní oblasti přesunulo za Karla IV. do oblasti trhu a obchodu – právě tyto dvě kategorie zaznamenávají nejvýraznější kolísání ve srovnání obou panovníků.

XVIII. Obsahové dělení písemností Jana a Karla IV. pro města¹⁶¹⁷

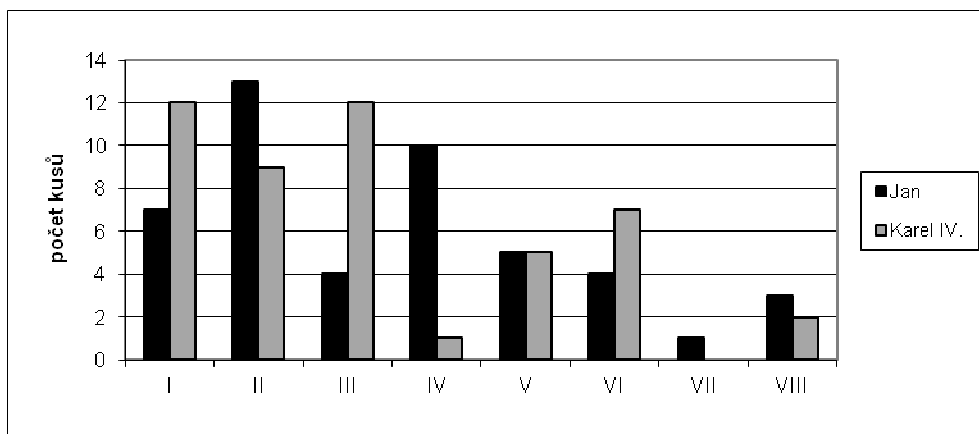
¹⁶¹³ *RŠI II.*, č. 915.

¹⁶¹⁴ *RŠI III.*, č. 142; *RŠI V.*, č. 294, 361.

¹⁶¹⁵ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia. Od pradziejów do końca czasów habsburskich*, Wrocław 2001, s. 157.

¹⁶¹⁶ I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhovcí a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

¹⁶¹⁷ I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhovcí a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

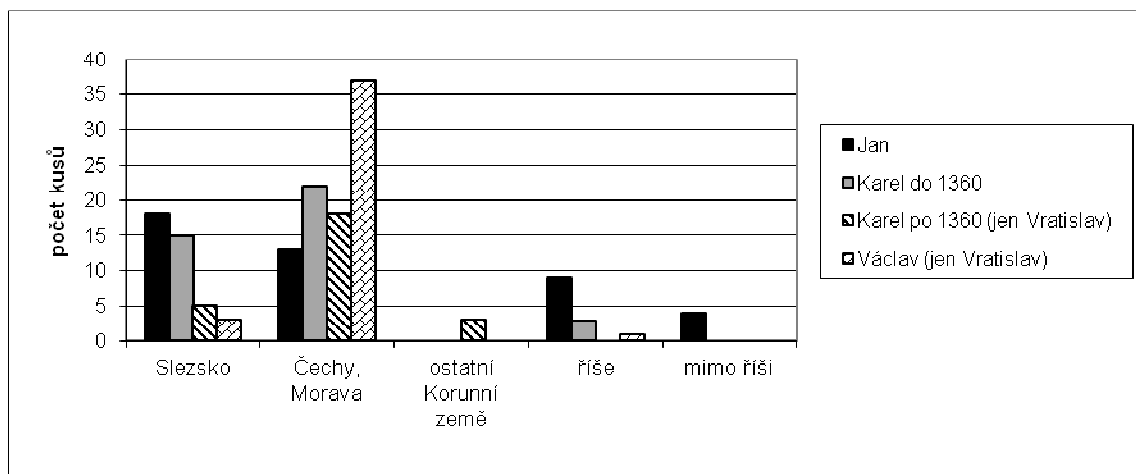
Srovnajme také místa vydání, jak bylo předesláno výše.¹⁶¹⁸ Pro Jana a Karla (do roku 1360) je k dispozici kompletní materie. Pro období po roce 1360 jsem vycházel jen z vratislavského diplomatáře, pro dobu vlády Václava IV. jen z originálního dochování pro Vratislav.¹⁶¹⁹ Janovy i Karlovy písemnosti byly ale valnou měrou určeny právě pro toto město, takže se nedopouštíme takového zkreslení, vezmeme-li jej po roce 1360 za bernou minci. Zatímco ještě za Jana byla téměř třetina jeho písemností pro slezská města vydávána ve Slezsku, za Karla se tento poměr vychyluje výrazněji ve prospěch českých a moravských lokalit. Zvláště po roce 1360 je tento trend zcela zřetelný a Slezsko jako místo vydání zkoumaných písemností ustupuje do pozadí. Postupující Václavova nechuť cestovat mimo hranice Čech pak způsobila, že 90 % svých dokumentů pro Vratislav vydal v Čechách. Jediná písemnost, která byla za jeho vlády pro Vratislav vydána v říši, spadá do období jeho druhého zajetí.¹⁶²⁰

XIX. Místa vydání písemností Jana, Karla a Václava IV. pro slezská města

¹⁶¹⁸ Srov. Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (k interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, in: *Źródłoznawstwo i studia historyczne*, ed. Kazimierz Bobowski, Wrocław 1989, s. 165–174; Mlada Holá, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: *Dvory a rezidence ve středověku* (= *Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 1*), ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 163–189.

¹⁶¹⁹ Na základě *KDPAPDŚ* a fondu AP Wrocław, DM Wrocławia.

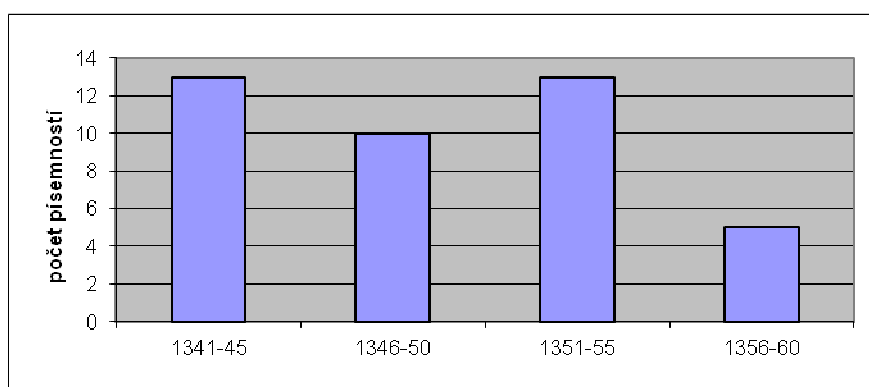
¹⁶²⁰ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1026.

Jen sporadicky vystoupil ve zkoumaném materiálu Karlův bratr Jan Jindřich – vydal dvě listiny pro Vratislav.¹⁶²¹ Poprvé k tomu došlo roku 1344 společně s bratrem, podruhé roku 1359, kdy Karel dosáhl jeho uznání Vratislavskými jako dědice království.¹⁶²²

Pro počátky vlády Václava I. Lehnického platí totéž, co pro jeho bratra Ludvíka – společná vláda s bratrem v lehnickém knížectví v letech 1342-1346, což znamenalo i společné zlistňování. Po roce 1346 již Václav vydává písemnosti (až na výjimky) samostatně. Až do poloviny 50. let se počty jeho kusů drží na podobné úrovni, v závěru 50. let jejich četnost klesá. Celkově se dochovalo 41 písemností pro sledované příjemce.¹⁶²³

XX. Písemnosti Václava I. Lehnického pro městské příjemce

Nepřekvapuje, že nejvíce dokumentů bylo určeno pro Lehnici. Více kusů obdržel ještě Goldberg a Chojnov. Ostatní města byla zastoupena jen jednotlivinami.

¹⁶²¹ BU, č. 179, 220.

¹⁶²² Mlada Holá, *Pobyty Karla IV.*, s. 173.

¹⁶²³ SR 6710, 6859, 6863, 6915, 6952; RŠI I., č. 15, 16, 159, 288, 289, 291; Kobdzaj I., č. 17; RŠI I., č. 381, 505, 589, 639, 640, 641, 642, 726, 746, 757; RŠI II., č. 56, 417, 574, 584, 585, 599, 606, 644, 815, 829, 835, 846; RŠI III., č. 63, 105, 384, 525, 543; RŠI IV., č. 26, 515.

XXI. Městští příjemci písemností Václava I. Lehnického

	počet kusů
1. Lehnice	22
2. Goldberk	14
3. Chojnov	7
4. Mikołajowice	1
Břeh	1
Lubín	1

Z obsahového hlediska jsou na vrcholu písemnosti fiskálního charakteru.¹⁶²⁴ Již výše bylo leccos naznačeno o finanční politice lehnických knížat. Dluhy převzaté po otci byly obrovské a právě tato skutečnost determinovala obsah písemností fiskálního charakteru. Stejně jako v případě bratra Ludvíka, i u Václava narůstá počet těchto písemností od přelomu 40. a 50. let. V případě Václava však zcela nevytlačují zlistinění ostatních záležitostí.

Na dalším místě v pořadí se nacházejí písemnosti z oblasti městského zřízení. Obsahovaly udělení městského práva: Chojnovu bylo uděleno nejprve lehnické právo, posléze magdeburské,¹⁶²⁵ Goldberku magdeburské právo.¹⁶²⁶ Lehnice a Chojnov byly roku 1353 nadány privilegiem svobodné volby radních.¹⁶²⁷ Goldberku bylo roku 1348 reglementováno dědické právo.¹⁶²⁸

Na dalším místě se umístily konfirmace spolu s písemnostmi v trhových a obchodních záležitostech – právě těch bylo kupříkladu ve srovnání s listinami Karla IV. velmi málo. Na druhou stranu to souzní se stavem, jaký panoval u jeho bratra Ludvíka. Dvakrát Václav (spolu s bratrem) vysadil solný trh v Lehnici.¹⁶²⁹ O deset let později nadal Lehnici pro změnu chlebovým trhem.¹⁶³⁰ Dvě písemnosti se týkaly nového města v blízkosti Lehnice Mikołajowic. Vztahovaly se k prodeji piva, chleba a bot, druhá potom k vykonávání řemesel.¹⁶³¹ První z těchto listin ale byla vydána ve prospěch Lehnice, Golberku, Chojnova a Lubína, neboť pro ně nové město představovalo nevíтанou konkurenci. Václav s Ludvíkem se roku 1345 museli zaručit, že existence Mikołajowic nebude na škodu městům v lehnickém

¹⁶²⁴ SR 6859, 6863; RŠI I., č. 16, 159, 291, 381, 589, 641; RŠI II., č. 56, 417, 574, 585, 599, 606, 644, 846; RŠI III., č. 63, 105; RŠI IV., č. 26, 515.

¹⁶²⁵ RŠI I., č. 289; RŠI III., č. 525.

¹⁶²⁶ RŠI III., č. 543.

¹⁶²⁷ RŠI II., č. 815, 829.

¹⁶²⁸ RŠI I., č. 757.

¹⁶²⁹ SR 6710, 6952.

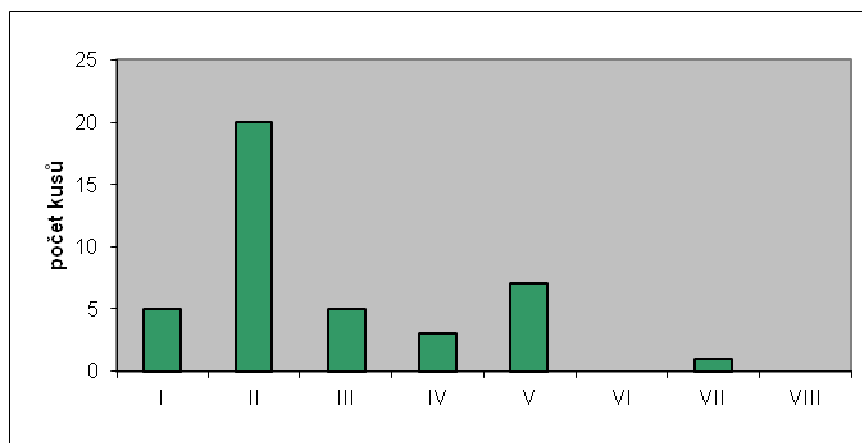
¹⁶³⁰ RŠI II., č. 584.

¹⁶³¹ RŠI I., č. 288, 746.

knížectví.¹⁶³² I v tom je vidět finanční závislost tehdejších lehnických knížat na městech. Města si de facto vynutila degradaci Mikołajowic na město druhé kategorie s velmi omezenými hospodářskými možnostmi.

Třikrát se Václavovými písemnostmi mihnou soudní záležitosti,¹⁶³³ jednou máme co do činění s církevní oblastí – týkala se prodeje platu městskému špitálu v Goldberku.¹⁶³⁴

XXII. Obsahové dělení písemností Václava I. Lehnického pro města¹⁶³⁵

Srovnáme-li obsahové dělení písemností pro města bratrů Ludvíka I. a Václava I. (oba jich vydali zhruba stejně), lze vidět již výše naznačené. Zatímco u Ludvíka druhá skupina fiskálních záležitostí citelně potlačila všechny ostatní obsahové skupiny, u Václava k tomu nedošlo v takové míře. Vyrovnaný je ve vzájemném srovnání počet confirmací a trhových a obchodních písemností.

XXIII. Obsahové dělení písemností Ludvíka I. a Václava I. pro města¹⁶³⁶

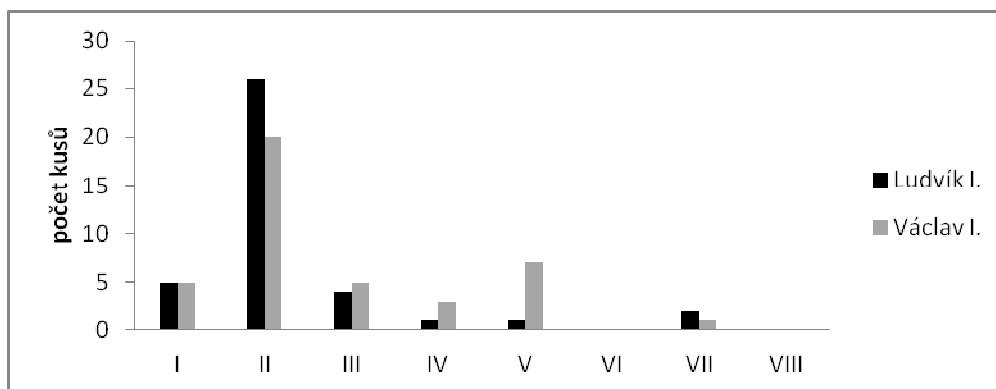
¹⁶³² *RS I.*, č. 291.

¹⁶³³ *RS I.*, č. 639, 640, 642.

¹⁶³⁴ *RS III.*, č. 384.

¹⁶³⁵ I. confirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

¹⁶³⁶ I. confirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

Z vydavatelů písemností pro slezská města (do roku 1360) zbyl jediný – v r a t i s l a v s k é biskupy jsem zahrnul do jedné, závěrečné skupiny. Ve sledovaném období zlistiňují v letech 1290-1354, kdy se dochovalo 11 písemností pro města.¹⁶³⁷ Téměř výhradně byly určeny pro Nisu, jediná pro Pačkov.¹⁶³⁸ Nejčastěji je vydával biskup Jindřich z Wierzbna (6 kusů), poté Přeclav z Pohořeli (3 kusy) a po jedné písemnosti vystavil biskup Jan Romka a Tomáš II. Většina dochovaných písemností se koncentruje do prvního dvacetiletí 14. století. Od roku 1317 do roku 1342 je mezera, za níž se objevují až tři listiny biskupa Přeclava. Nedochovala se žádná Nankerova písemnost. Nízký počet kusu pro město jako celek tu kontrastuje s poměrně vysokým množstvím dokumentů pro jednotlivé nisské měšťany.

Obsahově převládá kategorie městského zřízení, méně se objevují fiskální záležitosti, ostatní kategorie přicházejí jen sporadicky.

IV.1.3 Jazyk zeměpanských písemností

IV.1.3.a Celkový přehled

Otázce jazyka středověkých písemností ve Slezsku byla doposud věnována malá pozornost. Jen Tomasz Jurek se jí před lety zabýval v samostatné studii.¹⁶³⁹ Vstupujeme tak na pole mnohem méně probádané, než tomu bylo v Čechách.

Nejstarší německé písemnosti vzniklé na území Slezska spadají již do 13. století, ale jsou nejspíše pozdějšími překlady.¹⁶⁴⁰ Nejstarší nepochybně německou listinou je udělení

¹⁶³⁷ *SUB* V., č. 490; *SUB* VI., č. 376; *SR* 2724, 2834, 2997, 3109, 3495, 3720, 6939; *RŠI* II., č. 119; *RŠI* III., č. 988.

¹⁶³⁸ *RŠI* II., č. 119.

¹⁶³⁹ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów śląskich*, KH 2004/4, s. 29-45. Vedle toho samozřejmě vznikají příspěvky jazykovědné – převážně germanistické – které si však kladou jiné cíle: Ilpo Tapani Piirainen, *Das Stadtbuch von Legnica/Liegnitz aus den Jahren 1371-1445. Ein Beitrag zum Frühneuhochdeutschen in Śląsk/Schlesien*, in: hrsg von Stanisław Prędota, Norbert Morciniec, *Studia Neerlandica et Germanica (Acta Universitatis Wratislaviensis 1356)*, Wrocław 1992, s. 287–293.

¹⁶⁴⁰ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 31.

vratislavského městského práva Jindřichem III. Hlohovským městu Hlohovu.¹⁶⁴¹ Do roku 1340 je již německých písemností známo okolo 100 kusů (z celkem asi 4000 dochovaných dokumentů z let 1301-1340, tedy cca 2,5 % všech), z čehož asi 70 pochází od knížat – většina jich byla určena městům.¹⁶⁴²

V následující pasáži si budu všímat výhradně zeměpanských písemností pro města, u přehledů po jednotlivých městech je třeba zohlednit i písemnosti jimi vydávané stejně jako listiny jiných osob, které tito příjemci obdrželi. Postup bude stejný jako v předchozí části: od celkového přehledu, přes vydavatele až k jednotlivým městům. Nebylo tu možné probírat všechna zeměpanská města – ostatně část z nich (platí to především pro hornoslezská) nedisponuje relevantním materiálem. Tato část se omezuje vesměs na ta města, která byla zkoumána v souvislosti s konfirmacemi.

13. století je ve slezském listinném materiálu doménou latiny. Lze tu zaznamenat jen jedinou německou listinu, které je ale s největší pravděpodobností o něco pozdějším překladem.¹⁶⁴³ Šlo o konfirmační listinu pro Břeh z roku 1292, která bude podrobněji pojednána v kapitole týkající se konfirmací. Jak již výše uvedeno, první nepochybně německá listina pochází z roku 1302, v níž Jindřich III. Hlohovský uděluje Hlohovu právní sdělení z Vratislavi.¹⁶⁴⁴ Je to ale jediná německá písemnost z prvního desetiletí 14. století a ještě ve druhém deceniu 14. věku jsou německé listiny výjimkou. Dochovaly se pouze tři. Další v pořadí vydal roku 1317 Jindřich Javorský pro Lemberk a ujišťoval jej o tom, že rozhovory o městě budou napříště vedeny jen ve městě samém.¹⁶⁴⁵ O rok později vydal německou listinu zástavní držitel Zaháňska Valdemar Braniborský pro Zaháň a Krosno.¹⁶⁴⁶ Týkala se soudních kompetencí – pro Zaháň vystavil téhož roku ještě jednu písemnost, která však byla latinsky.¹⁶⁴⁷ Třetí německý kus tohoto desetiletí se týkal těžby zlata a byl určen Boleslavem III. pro Goldberk.¹⁶⁴⁸

Ve 20. a 30. letech případů německy psaných písemností přibývá a tvoří zhruba čtvrtinu až třetinu všech. K výraznému vzestupu němčiny dochází ve 40. letech, kdy německy psané kusy překonávají svým podílem jednu třetinu všech zeměpanských dokumentů pro města. Zhruba na této úrovni se drží také v následujícím desetiletí. Pro další roky již není k dispozici

¹⁶⁴¹ *Tamtéž.*

¹⁶⁴² *Tamtéž*, s. 32.

¹⁶⁴³ *SUb VI.*, č. 83.

¹⁶⁴⁴ *SR 2721.*

¹⁶⁴⁵ *SR 3700.*

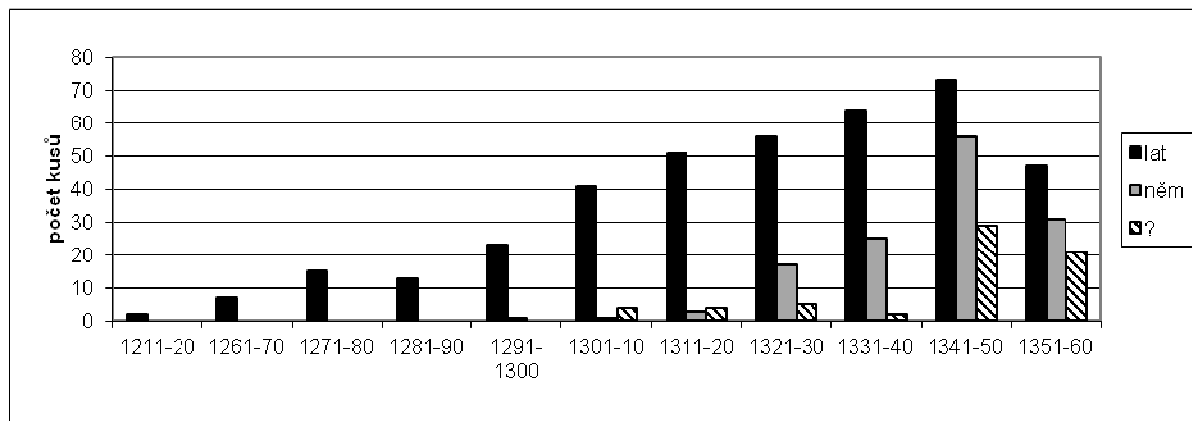
¹⁶⁴⁶ *SR 3826.*

¹⁶⁴⁷ *SR 3822.*

¹⁶⁴⁸ *SR 4075.*

plošné ediční pokrytí, ale u vybraných vydavatelů i příjemců nezůstane následující období nepovšimnuto.

I. Jazyk zeměpanských písemností pro města

Věnujme z tohoto hlediska pozornost jednotlivým vydavatelům v chronologickém pořádku. První, o němž pojednám, bude Boleslav III. Marnotratný. Až do té doby všichni vydavatelé zlistňovali téměř výhradně latinsky.

První Boleslavova německá písemnost přichází roku 1320 – byla to již zmiňovaná listina pro Goldberk ohledně těžby zlata.¹⁶⁴⁹ Německé kusy vycházely z jeho kanceláře častěji od druhé poloviny 20. let. Tři z toho byly observační listiny, v nichž se v přítomnosti Jana Lucemburského Boleslav III. zavazoval zachovávat Lehnici, Chojnov a Goldberk při jejich právech a nenakládat na ně další daně.¹⁶⁵⁰ Také další observace konce 20. let byly vydány německy.¹⁶⁵¹ Následující série německých listin přichází v polovině 30. let. Nacházely se zde rovněž observace, ale už i zlistinění jiných záležitostí.¹⁶⁵² Poté již počet německých kusů klesá.

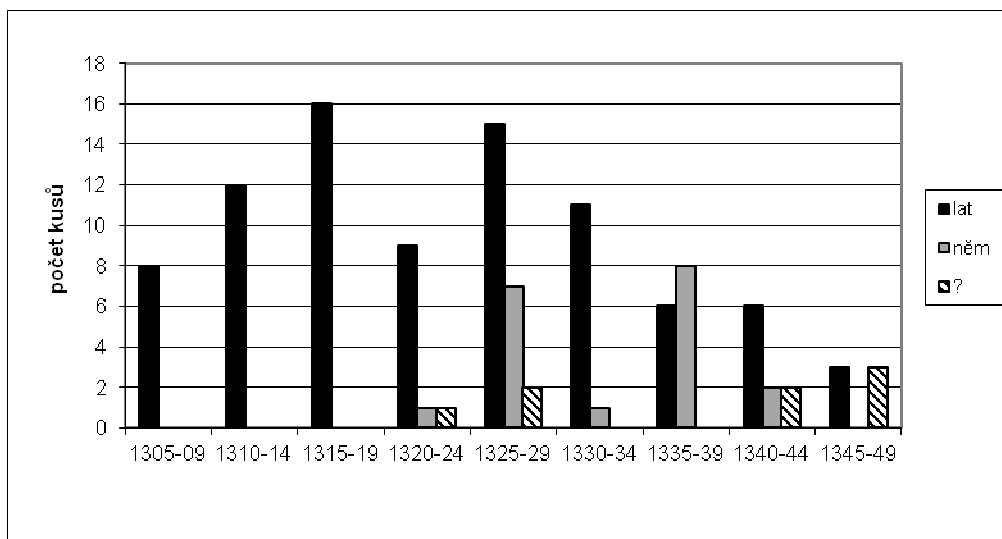
II. Jazykový charakter písemností Boleslava III. Marnotratného pro města

¹⁶⁴⁹ SR 4075.

¹⁶⁵⁰ SR 4829-4831.

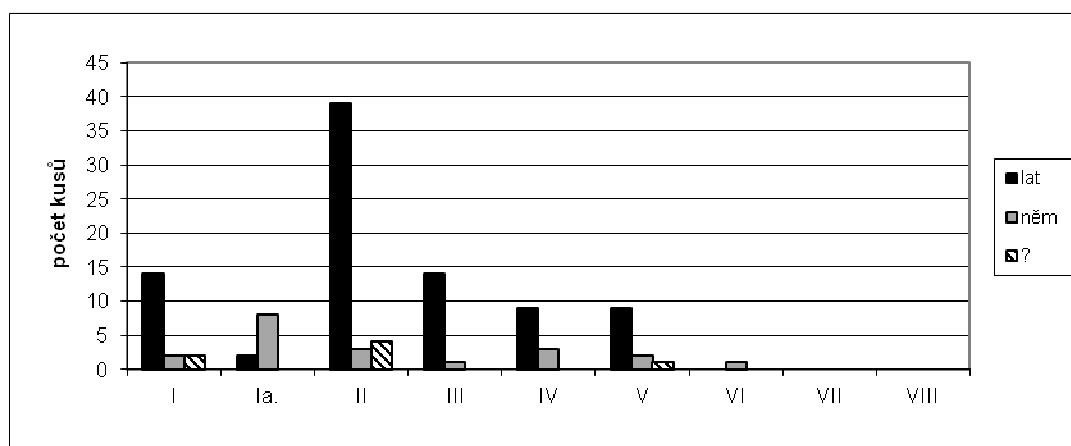
¹⁶⁵¹ SR 4860, 4891.

¹⁶⁵² SR 5479, 5480, 5481, 5482, 5840, 5888, 5907, 5928.

Německy byly nejčastěji zlistňovány fiskální záležitosti, často rovněž observace a sliby nenakládání dalších daní. Občas se objevuje i jiný obsah německých písemností, leč fiskální záležitosti a observace v tomto ohledu převládají. Jak lze vidět na grafu, jedině ve skupině observačních listin němčina převládla.

IV. Obsahové skupiny písemností Boleslava III. Marnotratného pro města podle jazyka¹⁶⁵³

Bernard Svídnický a Lešek Ratibořský zlistňovali výhradně latinsky. Jindřich VI. Dobrý téměř také. Na jeho 20 písemností pro města připadají jen dva německé kusy. Oba se týkají Vratislavi a pocházejí z roku 1327, kdy pro město vydal více písemností. První se týkal regulace některých ustanovení trestního soudnictví, druhý

¹⁶⁵³ I. konfirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

obsahoval celní rejstřík.¹⁶⁵⁴ Ve druhém případě dokonce v listině stojí, že byla německy vydána na zvláštní přání vratislavských měšťanů.

Jindřich IV. Věrný (Zaháňský) nechával koncipovat své písemnosti pro města také téměř výhradně latinsky. Z jeho 14 dochovaných kusů byly německy jen dva. První z nich vydal roku 1326 pro Hlohov a osvobodil jej od některých cel.¹⁶⁵⁵ Druhý je z roku 1337, určený pro Zaháň, a týkal se prodejních míst (krámů) a využití pastviny.¹⁶⁵⁶

Velmi brzy pronikla němčina do kanceláře Jindřicha I. Javorského. Ostatně Javorsko bylo prvním slezským knížectvím, kde se němčina výrazněji prosadila – již ve 30. letech jsou tu oba jazyky rovnoprávné.¹⁶⁵⁷ Na deset Jindřichových latinských kusů připadá sedm německých. Jejich výhradním příjemcem byl Lemberk.¹⁶⁵⁸ Němčina se tu neomezovala na úzkou obsahovou skupinu – jsou v ní zlistiněny fiskální, ale i trhové záležitosti či otázky městského zřízení. Jindřichovy observace z roku 1345 pro Svídnici a pro všechna města svídnického knížectví byly také německy.¹⁶⁵⁹ Ve 30. a 40. letech se v Jindřichově kanceláři prolíná latina s němčinou. Pro jiná města zlistiňuje ještě latinsky (včetně částečně Lemberku).

Boleslav II. Minstrberský, Boleslav I. Opolský, Jan Stínavský, Přemysl II. Hlohovský, Heřman Braniborský, Kazimír Těšínský a Konrád I. Olešnický zlistiňují vůči městům výhradně latinsky. O Valdemarovi Braniborském již byla řeč – jednu písemnost vydal německy, další dvě latinsky.¹⁶⁶⁰

V kanceláři Bolka II. Svídnického se němčina již od počátků silně etablovala. Jedině v prvních pěti letech jeho vlády ještě latina převažuje, v dalších letech je zastíněna němčinou. Od 40. let je již všeobecně užívána němčina, latina pak vystupuje jen v malém množství případů.

V. Jazykový charakter písemností Bolka II. Svídnického pro města

¹⁶⁵⁴ SR 4610, 4613.

¹⁶⁵⁵ SR 4458.

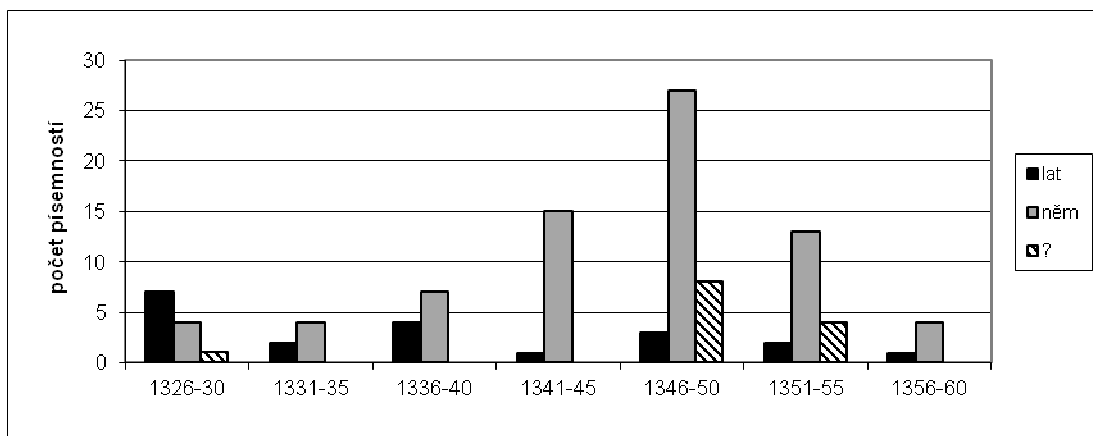
¹⁶⁵⁶ SR 5895.

¹⁶⁵⁷ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 32.

¹⁶⁵⁸ SR 3700, 4259, 4698, 5305, 6501.

¹⁶⁵⁹ RŠI I., č. 322, 324.

¹⁶⁶⁰ SR 3731, 3822, 3826.

Pokud jde o jednotlivá města, neexistuje takové, kde by se konsekventněji v zeměpanských písemnostech pro ně určených držela latina. Snad jen pro Střehom je možné ve 2. polovině 30. let pozorovat vyšší počet latinských kusů. Od 40. let se množství latinských písemností dá téměř spočítat na prstech jedné ruky. Téměř vždy jsou určeny pro Svídnici a nelze rozhodnout, co bylo motivem použití v té době již menšinového latinského jazyka (v tomto knížectví a pro tyto příjemce). Pokud jde o obsah těchto latinských písemností, zasahují jen do oblasti fiskálních záležitostí a městského zřízení, v nichž ale Bolek vydával často též německé písemnosti.¹⁶⁶¹ Kromě toho přichází jedna confirmace, která se týkala dohody mezi městem a křížovníky s červenou hvězdou, takže volba jazyka tu byla ovlivněna křížovníky.¹⁶⁶² Jediná Bolkova latinská písemnost pro Javor (1349) se týkala splátky části dluhu.¹⁶⁶³

Co se týče jazyka jednotlivých obsahových skupin, němčina nedominuje jen v rámci confirmací. Naopak u observací má převahu, což bylo i důvodem, proč je zde nutné pojednat obě kategorie zvlášť. Zatímco v rámci observačních listin nacházím jen jediný latinský kus¹⁶⁶⁴ oproti třem německým,¹⁶⁶⁵ u confirmací stojí tři latinské¹⁶⁶⁶ oproti dvěma německým.¹⁶⁶⁷ Latina udržela krok s němčinou již jen v oblasti politických záležitostí – oba latinské kusy¹⁶⁶⁸ ale pocházejí z počátků Bolkovy vlády, kdy se ještě situace nevychýlila ve prospěch němčiny.

¹⁶⁶¹ SR 6924; RŠI I., č. 626.

¹⁶⁶² RŠI I., č. 660

¹⁶⁶³ RŠI II., č. 30.

¹⁶⁶⁴ SR 5005.

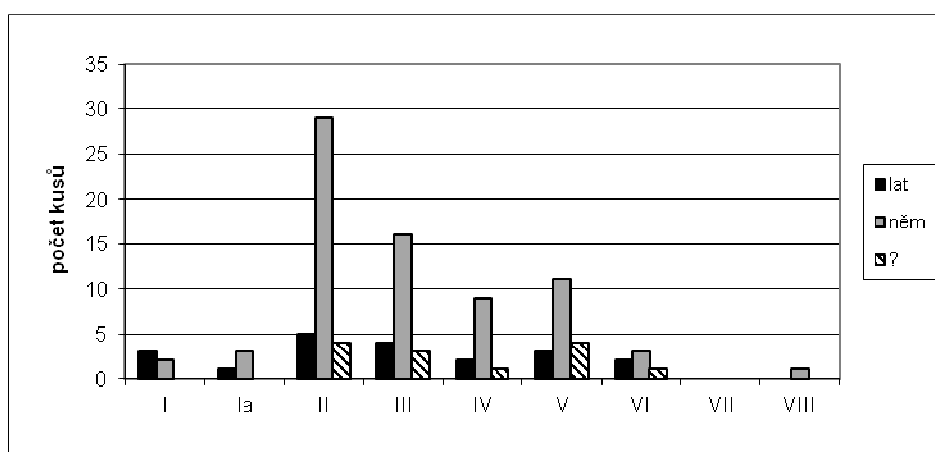
¹⁶⁶⁵ SR 5387; RŠI I., č. 323, 325.

¹⁶⁶⁶ SR 4751, 5882; RŠI I. č. 660.

¹⁶⁶⁷ SR 6694; RŠI II., č. 11.

¹⁶⁶⁸ SR 4699, 4775.

VI. Obsahové skupiny písemností Bolka II. Svídnického pro města podle jazyka¹⁶⁶⁹

Z probírky listin Jana Lucemburského určených pro slezská města vyplývá, že jejich jazykový obraz je jednoznačný – vede latina. Ze všech jeho 47 kusů byly německy psány jen dva. V tomto jazyce bylo vydáno schválení vzniku městského spolku některých slezských a lužických měst¹⁶⁷⁰ a Janův mandát Vratislavi, aby složila hold jeho nejstaršímu synu Karlovi.¹⁶⁷¹

Se znalostí jazykové stránky Janových listin pro české městské příjemce můžeme konstatovat, že se tu utváří velmi podobný obraz. Latina v Janových písemnostech převládá a němčina se prosazuje jen sporadicky.

Boleslav II. Opolský a Jan Jindřich vydávají pro slezská města písemnosti jen latinsky. Z listin Jindřicha V. Železného se dochovaly dva latinské kusy pro Hlohov¹⁶⁷² a jeden německý pro Zaháň.¹⁶⁷³

Ve svých písemnostech dával do roku 1360 Ludvík I. přednost latině.¹⁶⁷⁴ Z 39 kusů jsou německy jen čtyři, z nichž u tří je Ludvík jen spoluvydavatelem – šlo o písemnosti z přelomu 30. a 40. let.¹⁶⁷⁵ Byly určeny pro Lubín, Lehnici a Goldberk. Jako samostatný panovník pak do roku 1360 vydal jen jedinou německou písemnost pro město – kvitanci pro Lehnici roku 1358.¹⁶⁷⁶ Ze zohlednění Ludvíkových písemností pro Břeh po roce 1360 vyplývá, že latinsky zlistiňoval ještě v 60. letech, poté jsou již jeho písemnosti pro město jako

¹⁶⁶⁹ I. confirmace, Ia observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

¹⁶⁷⁰ SR 6323.

¹⁶⁷¹ SR 6599.

¹⁶⁷² RŠ I., č. 149; RŠ I., č. 24.

¹⁶⁷³ Kobdzaj II., č. 14.

¹⁶⁷⁴ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 33.

¹⁶⁷⁵ SR 6104, 6710; RŠ I., č. 15.

¹⁶⁷⁶ RŠ IV., č. 246.

celek německé.¹⁶⁷⁷ Celkový počet písemností tu není nijak veliký a kontrastuje s vysokým počtem kusů pro jednotlivé břežské měšťany – ty jsou ale psány téměř výhradně latinsky.¹⁶⁷⁸

Také v kanceláři B o l e s l a v a II. M i n s t r b e r s k é h o a v písemnostech z ní vyšlých a určených pro města převládá latina. Německy je psána jediná písemnost – ve sporu města Kąty s fojtem o mletí obilí.¹⁶⁷⁹ Všechny ostatních 13 kusů pro jiná města je latinsky.

Podobná situace panovala i v písemnostech K a r l a IV. do roku 1360. Jen šest z 48 kusů bylo koncipováno německy. Do značné míry se koncentrují do počátku jeho slezského panování. Roku 1342 obdržela Vratislav dvě německé písemnosti ohledně výnosu cla a zápisu platu.¹⁶⁸⁰ Z roku 1348 jsou známy dva německé kusy pro Frankenštejn, kde Karel přebíral vládu z titulu zástavního držitele. První se týkal složení holdu, podruhé šlo o observaci.¹⁶⁸¹ Znovu zazněla němčina až roku 1356, kdy Karel zlistiňoval několik slibů ve prospěch svídnicko-javorských měst, které měly dojít naplnění, až zde převezme vládu.¹⁶⁸² Při volbě jazyka zohlednili zaměstnanci Karlovy kanceláře osobu příjemce, neboť ve svídnicko-javorských městech byla němčina již etablována. Roku 1359 byla německy zlistiněna změna dědického práva pro Vratislav.¹⁶⁸³

Pokud pohlédneme na další období Karlovy vlády jen na příkladu Vratislavi, pozorujeme, že se období převahy latiny chýlilo ke konci. Během 60. let se častěji objevuje němčina, aby od počátku 70. let zvítězila. Stejný trend platí i pro vládu Václava IV. – ojediněle latina ještě zaznívá, ale němčina už dominuje po všech stránkách.

V lehnickém knížectví převzal roku 1342 vládu V á c l a v I. Písemnosti vydávané spolu s bratrem byly pojednány výše, proto můžeme začít až rokem 1346, kdy zlistiňuje samostatně. Zpočátku jsou jeho listiny psány latinsky, ale němčina záhy přichází ke slovu a od 50. let převládá.¹⁶⁸⁴ Poslední Václavovy listiny pro Lehnici z počátku 60. let jsou německy.¹⁶⁸⁵

VII. Jazykový charakter písemností Václava I. Lehnického pro města

¹⁶⁷⁷ CDS IX., č. 228, 246, 395, 493, 530, 567, 575.

¹⁶⁷⁸ Viz příslušné části CDS IX.

¹⁶⁷⁹ RŠI II., č. 680.

¹⁶⁸⁰ SR 6839, 6880.

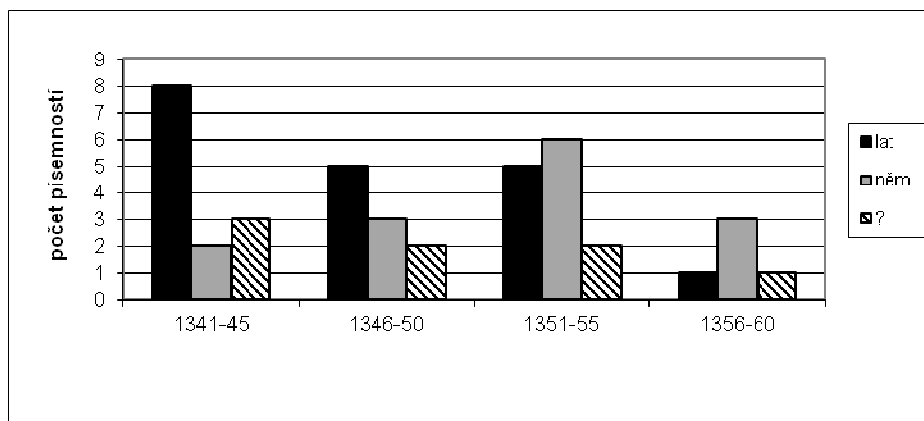
¹⁶⁸¹ RŠI I. č. 818, 819.

¹⁶⁸² RŠI III., č. 254.

¹⁶⁸³ BU, č. 216.

¹⁶⁸⁴ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 33 tvrdí, že ve Václavových listinách němčina jednoznačně převládá. Já jsem došel k poněkud odlišnému názoru, i když i ten převahu němčiny (nikoliv však jednoznačnou) potvrzuje.

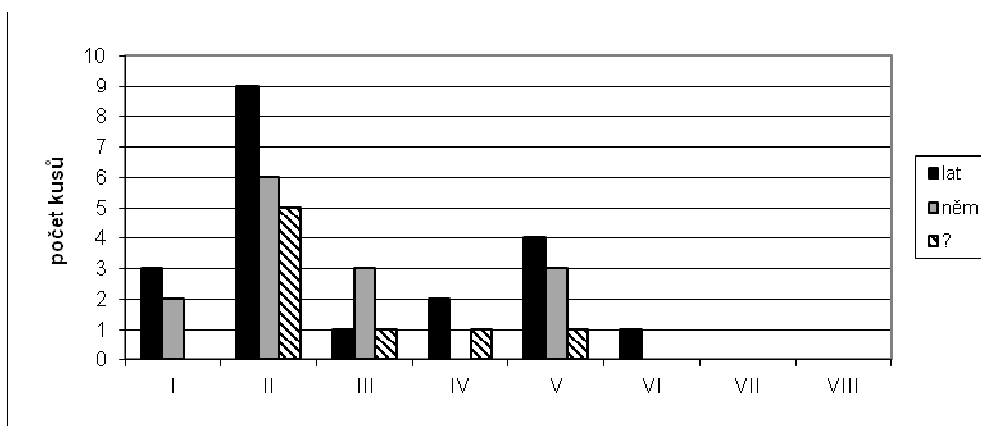
¹⁶⁸⁵ UBSL, č. 224, 225, 226, 229.

Z příjemců je to především Goldberk, kam proudí německé písemnosti nejčastěji. Pro Lehnici, stejně jako pro Chojnov, se dají v 50. letech pozorovat jak německé, tak latinské zeměpanské písemnosti.

V rámci obsahových skupin se němčina nejsilněji prosadila v trhových a obchodních písemnostech. Naopak vůbec nedošla uplatnění v dokumentech týkajících se soudních záležitostí. Poměrně silné zastoupení měla ve věcech městského zřízení.

VIII. Obsahové skupiny písemností Václava I. Lehnického pro města podle jazyka¹⁶⁸⁶

Lehnicko-břežská knížata vládoucí po smrti Václava I. (v Lehnicku), resp. Ludvíka I. (v Břežsku), zlistňovala vůči Lehnici a Břehu prakticky jen německy. Naprosté výjimky představují ještě konfirmační listiny Ruprechta Lehnického a Václava II., o nichž podrobněji níže.¹⁶⁸⁷ Ludvík II. panující od roku 1414 v obou knížectvích vystavoval pro tyto příjemce písemnosti výhradně německy (včetně konfirmací).

Vratislavští biskupové vůči svým městům zlistňovali výhradně latinsky.

¹⁶⁸⁶ I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

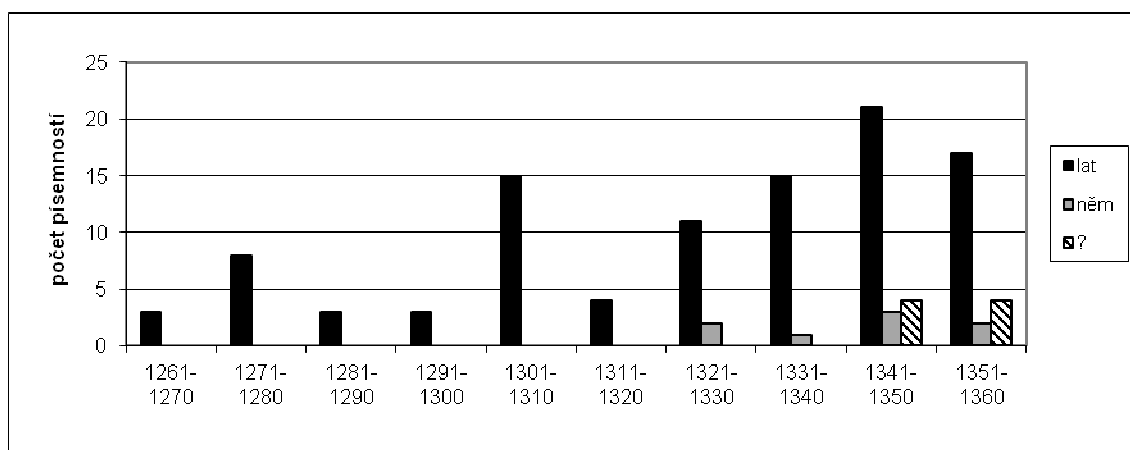
¹⁶⁸⁷ UBSL, č. 313, 439.

IV.1.3.b Jednotlivá města

Řada teď přichází na jednotlivá města s ohledem na jazyk zeměpanských listin, které jim byly určeny. Budeme postupovat podle pořadí žebříčku celkového počtu přijatých zeměpanských písemností, jak bylo uvedeno výše. Opět je nutné připomenout, že do roku 1360 mohou být srovnání plošná, po tomto datu jen výběrová.

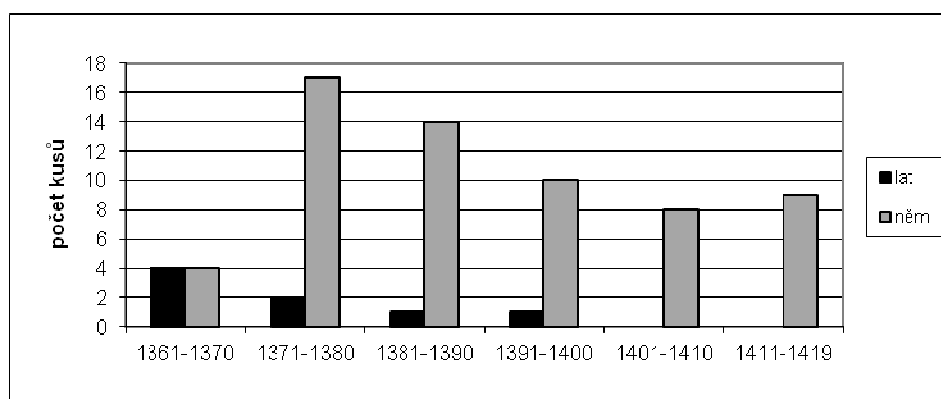
Začněme největším slezským městem – Vratislaví. O jazycích písemností určených pro město bylo již mnohé řečeno v souvislosti se zde vládnoucími Jindřichem VI., Janem Lucemburským a Karlem IV. První písemnosti v němčině vydal pro město Jindřich VI. ve 20. letech 14. století. Ani poté zcela neustávají, leč početně zaostávají za latinskými kusy. To platí do konce 50. let 14. století.

I. Zeměpanské písemnosti pro Vratislav podle jazyka (do roku 1360)

Ke zlomu dochází v 60. letech a od 70. let němčina poráží latinu, i když až do konce století zcela nemizí ze zeměpanských listin – byly v ní vydávány stále konfirmační listiny.

II. Zeměpanské písemnosti pro Vratislav podle jazyka (po roce 1360)

Město samé vydalo první německý dokument z roku 1308,¹⁶⁸⁸ okolo roku 1320 již byla němčina rovnoprávná s latinou. Okolo poloviny století se udržoval zvyk, že radní listiny jsou psány latinsky, soudní německy.¹⁶⁸⁹ Rada ještě počátkem 60. let úřaduje latinsky. Stejně jako u zeměpanských písemností se situace mění na počátku 70. let ve prospěch němčiny, i když ještě v polovině 70. let jsou zápisy v některých městských knihách latinské.¹⁶⁹⁰ S Bruggami nebo s Kolínem nad Rýnem město počátkem 70. let koresponduje latinsky.¹⁶⁹¹ Již od 60. let ale městský soud zlistiňuje výhradně německy. V úřadování městské rady se déle drží latina, která ale od poloviny 80. let definitivně mizí. Latinsky dlouho úřadoval i královský hejtman. Situace se ale zcela mění s nástupem Těmy z Koldic v roce 1369, od kdy je již agenda vyřizována německy.¹⁶⁹²

U všech tří subjektů: vratislavského knížete (=českého krále), města i hejtmanské kanceláře dochází k přelomu v jazyce písemností začátkem 70. let. Na počátku těchto změn nejspíš stálo město samostné, kde se němčina jako jazyk dokumentů a úřadování etabluje nejdříve. S určitým odstupem za ním potom přistupuje zeměpán a jeho hejtmanská kancelář.

Po Vratislavi přichází S v í d n i c e . Už výše jsme se dozvěděli, že do oblastí Svídnicko-Javorska němčina pronikala nejrychleji.¹⁶⁹³ Její nástup je spojen s vládou Bolka II. Malého – první listina, kterou od něj město obdrželo, byla psána německy.¹⁶⁹⁴ Od 30. let 14. století pak německé písemností tvoří většinu, i když latina zcela nemizí. Zvláště v 50. letech se objevuje o něco častěji – tyto případy byly probírány výše v souvislosti s jazykem listin Bolka II.

IV. Zeměpanské písemnosti pro Svídnici podle jazyka (do roku 1360)

¹⁶⁸⁸ SR 2996.

¹⁶⁸⁹ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 35

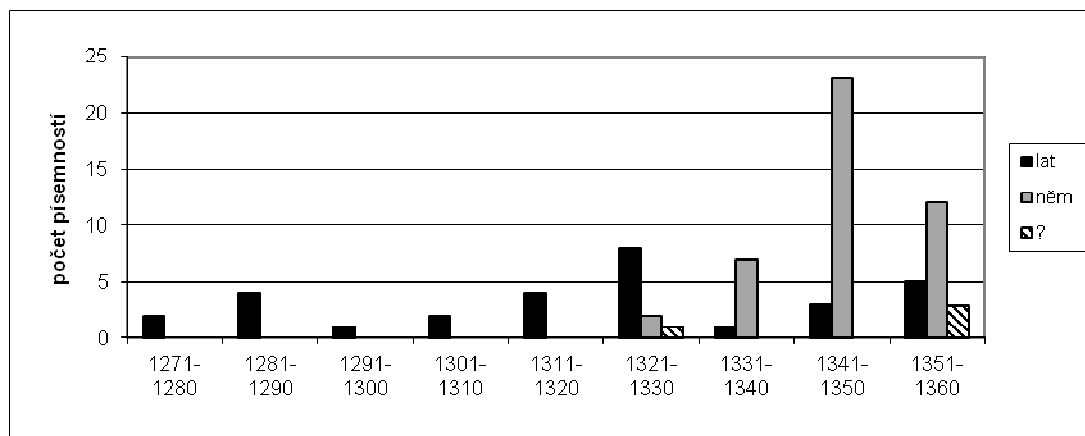
¹⁶⁹⁰ BU, č. 294 (kniha Laurentius Nudus).

¹⁶⁹¹ BU, č. 274, 275.

¹⁶⁹² Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář*, s. 110.

¹⁶⁹³ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 32-33.

¹⁶⁹⁴ SR 4541.

Po roce 1360 stále více dominuje němčina a latiny je čím dál méně. Po tomto datu jsou dochovány jen dvě písemnosti v tomto jazyce – šlo o konfirmace z let 1362 a 1381.¹⁶⁹⁵ Vše ostatní je německy.

Již v 60. letech jsou městské listiny vydávány německy, zatímco ještě v předchozím desetiletí je častěji užívána latina.¹⁶⁹⁶ Německé jsou také knížecí listiny pro jednotlivé měšťany. Latinsky jsou jen listiny církevních soudů, duchovních osob a biskupa, nebo notářské instrumenty. V některých případech zlistiňoval německy ve prospěch města dokonce kvardián místního kláštera dominikánů,¹⁶⁹⁷ stejně jako komtur svídnických křížovníků při prodeji zahrady místnímu měšťanovi.¹⁶⁹⁸

Zatímco v 60. letech jsou všechny městské listiny německé, v následujícím desetiletí vedle 8 německých přichází i dvě latinské. V prvním případě šlo o koncept městské listiny v záležitosti transakce městských platů.¹⁶⁹⁹ Ve druhé listině se jednalo o spor měšťanů o povinnosti z pekařských a masných krámů.¹⁷⁰⁰ V té době jsou i městské knihy vedeny německy.¹⁷⁰¹

V 80. letech je latinsky jen jedna městská listina, která však byla adresována vratislavskému biskupu Václavovi.¹⁷⁰² Od 90. let je již úřadování města plně německé, i když tento charakter mělo vlastně již v předchozích letech. Také svídnicko-javorští hejtmané úřadovali v souvislosti s městy výhradně německy. V počátcích 15. století dokonce i některé

¹⁶⁹⁵ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 119, 261.

¹⁶⁹⁶ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 35.

¹⁶⁹⁷ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 134; *KDPAPDS IV.*, č. 659.

¹⁶⁹⁸ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 185.

¹⁶⁹⁹ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 6732.

¹⁷⁰⁰ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 209; *KDPAPDS V.*, č. 635.

¹⁷⁰¹ Paul Gantzer, *Ältestes Stadtbuch der Stadt Schweidnitz*, ZVGS 71, 1937, s. 184–210. Ve 30. letech byly vedeny ještě latinsky, zlomky z let 1377 a 1378 jsou německy. Německy je také psána nejstarší radní kniha z let 1378–1382 viz Mateusz Goliński, *Wokół socjotopografii późnośrednio-wiecznej Świdnicy. Część 2*, Wrocław 2003, s. 7.

¹⁷⁰² AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 239; *KDPAPDS VI.*, č. 267.

církevní instituce koncipují své písemnosti německy, pokud byl dotčenou stranou někdo ze Svídnice. Roku 1411 to byly benediktinky z Luboměře, o rok později lubušský klášter – v obou případech byly zlistňovány donace svídnických měšťanů.¹⁷⁰³ Latina došla ve městě uplatnění jen málo. Některé měšťanské testamentsy jsou sepsány formou notářského instrumentu a ty zůstávaly výhradně latinské.¹⁷⁰⁴

V městské kanceláři byly na dorsa vybraných listin zapisovány registry usnadňující orientaci v množství písemností. Pokud jde o jejich jazyk, tak starší, které lze zařadit ještě do 14. století, jsou latinsky, ale od 15. století přicházejí i německé registry. Vedle toho však nemizí ani latinské. Ačkoliv tedy němčina ovládla městské úřadování již od 60. let 14. století, v interním kancelářské praxi latina ještě tu a tam přicházela ke slovu a mohla být používána jako jazyk indorsátů.

Podobně jako ve Svídnicí také do písemností určených pro Lehnici proniká němčina již ve 20. letech 14. století. O německých listinách a mandátech ve 30. a 40. letech jsem již mluvil v pasáži věnované Boleslavovi III. Marnotratnému. V 30. letech dokonce početně převažují, ale v následujícím desetiletí je tomu jinak. Nejvíce německých písemností tu přichází v polovině 30. let.¹⁷⁰⁵ Ve 40. letech je jich naopak velmi málo.¹⁷⁰⁶ V 50. letech jejich množství znovu narůstá, byť početně nepřekonávají latinské kusy. Taková situace platí i v 60. letech, ale němčina už více dohání latinu. K definitivnímu zlomu dochází v 70. letech, kdy je latina zatlačena do pozadí. Na tuto proměnu měla vliv také změna vládnoucího knížete. Ludvíka I. Břežského, jako poručníka, vystřídal Ruprecht I., ačkoliv i Ludvík za svého působení vydával pro město německé písemnosti. Zdá se, že přelomem byl rok 1369. O rok dříve vydal Ludvík svou poslední latinskou listinu pro město, poté již zlistňuje německy. Do počátku 15. století se latina vyskytuje jen v konfirmačních listinách, poté úplně mizí.

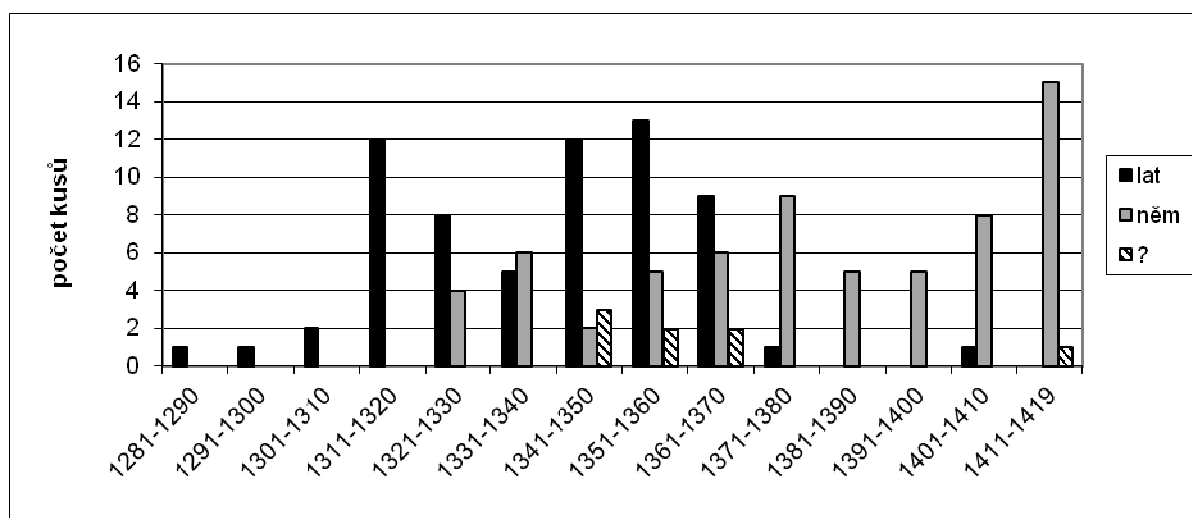
V. Zeměpanské písemnosti pro Lehnici podle jazyka

¹⁷⁰³ AP Wrocław, DM Świdnicy, sign. 439, 468.

¹⁷⁰⁴ Viz Bogdan Bobowski, *Kultura materialna mieszczan Świdnicy i rycerstwa Weichbildu świdnickiego w świetle testamentów (od I połowy XIV do końca I ćwieci XVII wieku)*, Zielona Góra 2011.

¹⁷⁰⁵ SR 5262, 5479, 5480, 5481, 5482, 5840.

¹⁷⁰⁶ SR 6544, 6710.

Přelomem v jazykovém charakteru městského úřadování bylo období kolem roku 1370. Ludvík I. i Václav I. zlistiňují pro jednotlivé měšťany během 60. let výhradně německy. U městských listin není ještě patrná převaha ani jednoho jazyka. Poslední latinská radní listina pochází z roku 1370.¹⁷⁰⁷ Listina vydaná městem následujícího roku a psaná navíc stejnou písařskou rukou je již německy, stejně jako všechny následující.¹⁷⁰⁸ Ruprecht zlistiňoval vůči jednotlivým lehnickým měšťanům rovněž německy.¹⁷⁰⁹ Německy koresponduje také město s ním.¹⁷¹⁰ Latinsky píše městu jen biskup, popř. církevní instituce.¹⁷¹¹ Latinsky je také písemnost Václava IV. týkající se exkomunikace lehnického kléru z roku 1396.¹⁷¹² V počátcích 15. století ale již i některé církevní instituce komunikují s městem německy.¹⁷¹³

Dalším městem, kterému bude věnována pozornost, je Břeh. Již byla řeč o březské confirmaci z roku 1292, která je dochována v německém opise – s největší pravděpodobností byla jejím původním jazykem latina. Ve 20. a 30. letech přichází po jedné německé písemnosti: nejprve bylo městu roku 1327 uděleno vratislavské právo, roku 1337 vydal německy Boleslav III. observaci pro všechna města březského knížectví.¹⁷¹⁴ V obou případech se jednalo o specifické záležitosti, kde bylo užití němčiny pravděpodobnější. Magdeburské městské právo bylo tradováno německy. Slyšeli jsme také o nejstarší slezské nepochybně německé listině – bylo to právní sdělení Vratislavi zlistiněné Jindřichem III. Hlohovským

¹⁷⁰⁷ *UBSL*, č. 268; AP Wrocław, DM Legnicy, sign. 121.

¹⁷⁰⁸ *UBSL*, č. 270; AP Wrocław, DM Legnicy, sign. 125.

¹⁷⁰⁹ *UBSL*, č. 308.

¹⁷¹⁰ *UBSL*, č. 336.

¹⁷¹¹ *UBSL*, č. 311, 322, 341.

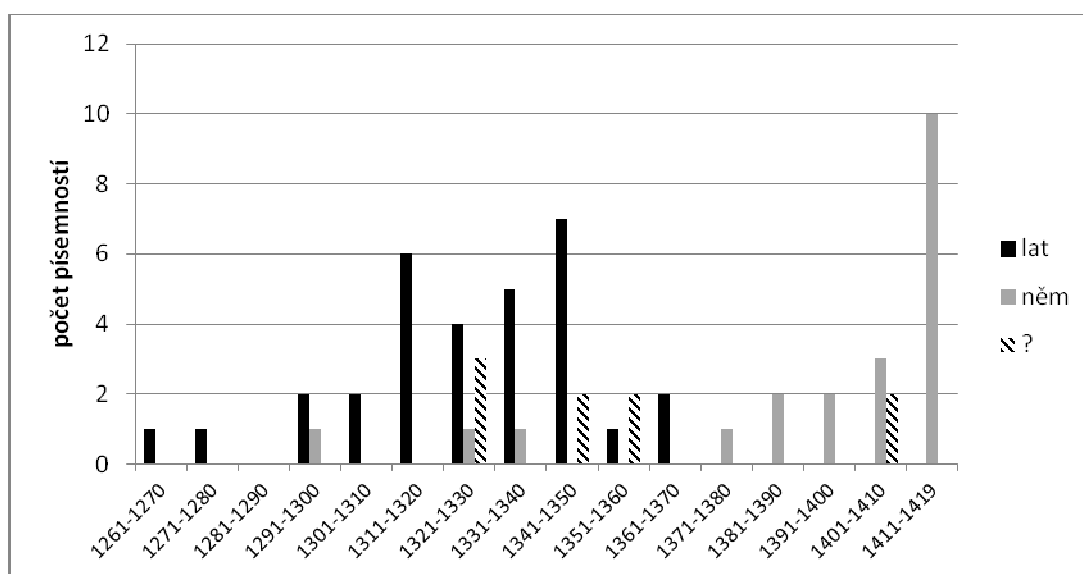
¹⁷¹² *UBSL*, č. 363.

¹⁷¹³ *UBSL*, č. 442, 491.

¹⁷¹⁴ *SR* 4658, 5888.

určené pro Hlohov.¹⁷¹⁵ Observace Boleslava III. Marnotratného patřily k těm, kde se němčina prosazovala velmi rychle. Kromě těchto dvou zvláštních případů jsou ostatní písemnosti latinsky. To platí až do 70. let, kdy dochází k náhlé změně a němčina vystupuje jako výhradní jazyk zeměpanských pořízeních určených pro město jako celek. Opakem jsou Ludvíkovy písemnosti pro jednotlivé měšťany, které až do své smrti vystavuje latinsky. Pokud se vyskytne němčina, je to výjimka.¹⁷¹⁶ Ludvík II. naproti tomu zlistiňoval jak v záležitostech jednotlivých měšťanů, tak pro město jako celek jen německy.

VI. Zeměpanské písemnosti pro Břeh podle jazyka

Měšťané však až do prvního desetiletí 15. století úřadují latinsky. Od počátku druhého desetiletí 15. století již rada někdy zlistiňuje německy, objevují se také první německé zápisy v městských knihách. Infiltrace němčiny proběhla poměrně rychle mezi léty 1412-1415. Zhruba od roku 1412/13 se v městských knihách již mísí latina s němčinou, od roku 1415 pak němčina ve světských záležitostech převládá.

Zatímco v případě Lehnice a Svídnice nastává změna jazyka v městském úřadování ve stejné době, jako se mění jazyk zeměpanských písemností pro město, u Břehu je tomu jinak. Latina se v městské kanceláři udržela déle, než tomu bylo v kanceláři březských vévodů.

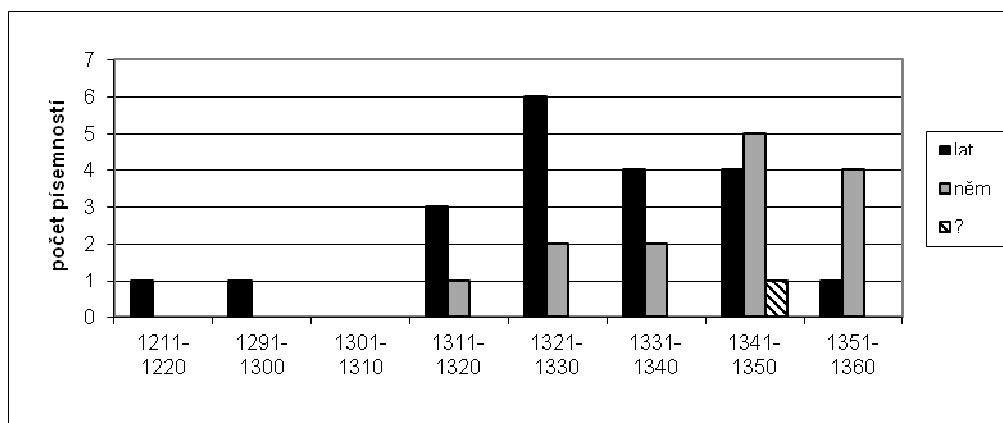
Druhým nejvýznamnějším městem lehnického knížectví byl – Goldberk. Němčinu v zeměpanských písemnostech určených pro město lze zaznamenat již v 10. letech 14. století. Od 30. let se případy množí a od 40. let němčina převládá. V 50. letech se latina objevuje již

¹⁷¹⁵ SR 2721.

¹⁷¹⁶ CDS IX., č 464.

jen v jediné listině – ta se týkala prodeje platu k městskému špitálu. Po roce 1360 se nedochovalo mnoho písemností, ale všechny jsou německy (nebo není známo jejich původní znění).

VII. Zeměpanské písemnosti pro Goldberk podle jazyka (do roku 1360)

Pokud jde o městské úřadování, to je již od 60. let německé.¹⁷¹⁷ V rámci lehnického knížectví byl Goldberk městem, kde se němčina prosadila do písemností, jež se ho týkaly, nejdříve. Stejnou měrou se prosadila i v městské kanceláři.

Naopak v Hlohově se s němčinou až do 60. let 14. století setkáme jen málo. Je sice pravdou, že první německý dokument se tu vyskytuje již roku 1302,¹⁷¹⁸ ale v následujících šesti desetiletích přicházejí jen tři další. Všechny se koncentrují do let 1326-1339 a pokaždé je měl na svědomí jiný vydavatel. Německy bylo osvobození od cel vydané Jindřichem Zaháňským roku 1326.¹⁷¹⁹ Roku 1331 dosvědčil Bolek II. Svídnický, jako poručník své sestry-vdovy, že město koupilo fojtství¹⁷²⁰, a německá byla listina Jana Lucemburského, v níž stvrdil vznik městského spolku některých slezských a lužických měst, k němuž přistoupil i Hlohov.¹⁷²¹

Pro 60. a 70. léta nejsou bohužel k dispozici žádné panovnické listiny adresované městu. Zatímco do roku 1360 převažuje latina, další písemnosti, které se objevují spolu se začátkem 80. let, jsou již výlučně německy.¹⁷²²

V rámci městského areálu vydávala své písemnosti latinsky místní kolegiátní kapitula, byť i zde se najdou výjimky.¹⁷²³ Městská kancelář užívala již od poloviny 60. let výhradně

¹⁷¹⁷ UBSL, č. 280.

¹⁷¹⁸ SR 2721.

¹⁷¹⁹ SR 4458.

¹⁷²⁰ SR 5018.

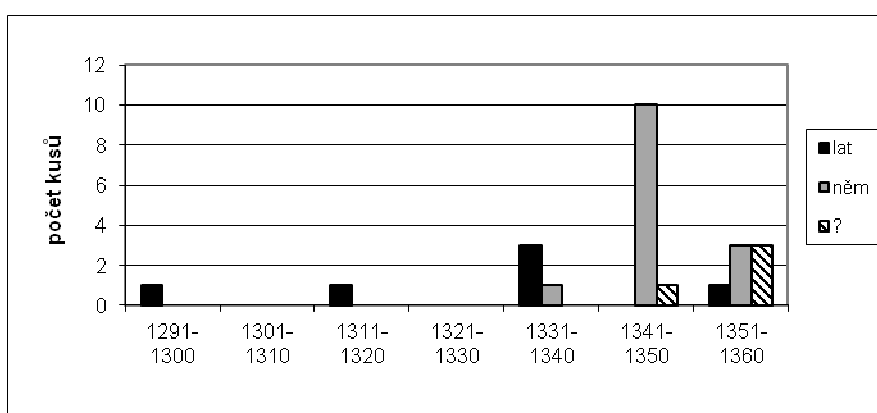
¹⁷²¹ SR 6323.

¹⁷²² CDS XXVIII., č. 112, 117, 118, 119, 122, 125, 126, 130, 132, 138, 145.

němčinu. Poslední dva ojedinělé latinské kusy pocházejí z let 1374 a 1375.¹⁷²⁴ Naprostým solitérem zůstává latinská listina vydaná radou roku 1401 v záležitosti pronájmu cihelny jednomu z hlohovských měšťanů.¹⁷²⁵

Střehom, ležící ve svídnickém knížectví, se zařadila k těm městům, kde se němčina prosadila ještě před polovinou 14. století. První německou zeměpanskou písemnost obdržela roku 1336¹⁷²⁶ a od 40. let se latina dostává na okraj zájmu. Výjimkou je jen Karlova listina z roku 1355 osvobozující všechna svídnicko-javorská města od placení cel v Čechách.¹⁷²⁷ Krátce poté je doložena němčina jako jazyk úřadování městské rady.¹⁷²⁸

VIII. Zeměpanské písemnosti pro Střehom podle jazyka (do 1360)

Ještě dříve měla němčina navrch v L e m b e r k u, ležícím v javorském knížectví. Jméno tohoto města již padlo v souvislosti s listinami Jindřicha Javorského. Němčina bývala v jeho písemnostech užívána nejčastěji právě tehdy, byl-li dotčen tento příjemce. Od 20. let je latina doložena jen málo.¹⁷²⁹ Po roce 1360 jsou zeměpanské písemnosti pro město výhradně německy.

IX. Zeměpanské písemnosti pro Lemberk podle jazyka (do 1360)

¹⁷²³ CDS XXVIII., č. 109.

¹⁷²⁴ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 35.

¹⁷²⁵ CDS XXVIII., č. 163.

¹⁷²⁶ SR 5764.

¹⁷²⁷ RŠI III., č. 132.

¹⁷²⁸ AP Wrocław, Rep. 123, č. 45, 49; KDPAPDS V., č. 278; KDPAPDS VI., č. 208

¹⁷²⁹ SR 5764.

Ve městě samotném se začalo úřadovat německy také poměrně brzy. Již roku 1344 dosvědčuje městská rada darování platu k místnímu farnímu kostelu německy.¹⁷³⁰ Rané užití němčiny podtrhuje fakt, že šlo o farní kostel, v jehož prospěch byla listina vydána. Latina v městských listinách zaznívá naposledy roku 1367, kdy se jednalo o záležitost ve prospěch místního plebána.¹⁷³¹ Roku 1370 – a opět v případě farního kostela – rada zlistiňuje německy.¹⁷³² To je již v době, kdy latina tvoří jen zlomek produkce svídnické zeměpanské kanceláře, ale i měst knížectví.¹⁷³³

V J a v o r u se němčina neobjevuje sice tak brzy jako v Lemberku (ostatně zeměpanské kusy pro Javor jsou dochovány až od roku 1340), ale už ve 40. letech je situace jednoznačná, i když převaha němčiny tu ještě není drtivá. Ta přichází až s 50. léty. Od 60. let latina zcela mizí.

Nejpozději v 70. letech byla jazykem městského písemného styku němčina.¹⁷³⁴ Roku 1387 s městem komunikují německy dokonce i lubáňské magdalenitky.¹⁷³⁵

Později němčina pronikla do písemností týkajících se Frankenštejnu. Tímto jazykem byly do roku 1360 psány jen dvě zeměpanské písemnosti.¹⁷³⁶ V 60. letech městská rada úřaduje latinsky.¹⁷³⁷ V 70. letech občas, od 80. let výhradně zlistiňují německy frankenštejnští hejtmané.¹⁷³⁸ Po krátké době se k nim přidává i městská kancelář, která roku 1399 adresovala německé písemnosti dokonce i kameneckým cisterciákům.¹⁷³⁹

Mezi písemnostmi adresovanými městu Střelínu byla němčina zastoupena zpočátku jen málo. Do roku 1360 lze evidovat pouze jednu, která ale byla určena pro více příjemců.¹⁷⁴⁰

¹⁷³⁰ AP Wrocław, Depozyt parafii w Lwówku Śląskim, č. 2; *KDPAPDS III.*, č. 576.

¹⁷³¹ AP Wrocław, Depozyt parafii w Lwówku Śląskim, č. 6; *KDPAPDS V.*, č. 79.

¹⁷³² AP Wrocław, Depozyt parafii w Lwówku Śląskim, č. 8; *KDPAPDS V.*, č. 247.

¹⁷³³ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 33.

¹⁷³⁴ Theodor Lindner, *Archivalische Mitteilungen. Aus dem Archive der Stadt Jauer*, ZVGS 9, 1868, č. 50, s. 90.

¹⁷³⁵ *CDS XXV.*, č. 39, s. 44.

¹⁷³⁶ *RŚ I.*, č. 818, 819.

¹⁷³⁷ *BU.*, č. 231; AP Wrocław, DM Wrocławia, sign. 495

¹⁷³⁸ *CDS X.*, č. 265.

¹⁷³⁹ *CDS X.*, č. 295, 296.

¹⁷⁴⁰ *SR 6323*

V závěru 14. století se však i zde úřaduje německy. I když listina Přemka Těšínského z roku 1394 pro město byla latinsky,¹⁷⁴¹ ve stejné době městská rada zlistiňuje německy a to i vůči místnímu klášteru klarisek,¹⁷⁴² který sám v té době vydával některé písemnosti německy.

Chojnov ležel v lehnickém knížectví – i zde existovaly předpoklady pro rychlou recepci němčiny. První taková se objevuje již roku 1329 – šlo o observaci Boleslava III. Ale až do konce 50. let se mísí jak latinské, tak německé zeměpanské písemnosti. Pro klíčová 60. a 70. léta bohužel chybí prameny. Když se roku 1390 pomyslně vynořují, jsou psány německy.¹⁷⁴³ To pak trvá samozřejmě i později.¹⁷⁴⁴ Roku 1391 chojnovská městská rada úřaduje německy,¹⁷⁴⁵ pro starší období bohužel nejsou k dispozici potřebné prameny.

Grodkov náležel až do roku 1344 do březského knížectví, poté se stal centrem grodkovského knížectví patřícího vratislavským biskupům.¹⁷⁴⁶ Do roku 1344 je naprostá většina zeměpanských písemností latinsky, německy jen jediná (byla navíc určena pro všechna města knížectví).¹⁷⁴⁷ Vratislavští biskupové samozřejmě komunikovali s městem (až do roku 1419) výhradně latinsky.¹⁷⁴⁸ Městská rada ale počátkem 15. století úřaduje německy.¹⁷⁴⁹

Naopak velmi svižně pronikala němčina do písemností týkajících se H i r š b e r k u . Není divu, ocitli jsme se opět v javorském knížectví. S výjimkou jedné listiny Jindřicha Javorského z roku 1341¹⁷⁵⁰ vydávala knížata pro město od 40. let jen německé písemnosti. Latinským intermezem bylo Karlovo osvobození od cel určené všem městům v knížectví z roku 1355.¹⁷⁵¹

Pokud jde o biskupské písemnosti pro N i s u (biskupové zde byli vrchností), je obraz latinsky jednodušší. Ke změně dochází až po roce 1420. Také městská kancelář používala latinu.¹⁷⁵² V některých případech přichází ke slovu i němčina. Nejstarším dokladem jsou cechovní statuta řemenářů a kramářů z roku 1375.¹⁷⁵³ Se subjekty mimo niské knížectví rada od poslední čtvrtiny 14. století často komunikuje německy,¹⁷⁵⁴ totéž platí opačně.¹⁷⁵⁵ Poprvé

¹⁷⁴¹ AP Wrocław, DM Wrocławia, sign. 9425.

¹⁷⁴² AP Wrocław, Rep. 123, č. 52 (*KDPAPDS VII.*, č. 77);

¹⁷⁴³ AP Wrocław, Depozyt Miasta Chojnowa, sign. 1.

¹⁷⁴⁴ AP Wrocław, Depozyt Miasta Chojnowa, č. 3, 4, 16 atd.

¹⁷⁴⁵ AP Wrocław, Depozyt Miasta Chojnowa, sign. 2; *KDPAPDS VI.*, č. 655.

¹⁷⁴⁶ *Handbuch*, s. 163.

¹⁷⁴⁷ *SR* 5888.

¹⁷⁴⁸ *RDPGŠ II.*, č. 77, 113.

¹⁷⁴⁹ *RDPGŠ II.*, č. 125a, 131.

¹⁷⁵⁰ *SR* 6620.

¹⁷⁵¹ *RŠI III.*, č. 132.

¹⁷⁵² Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 35.

¹⁷⁵³ *RDPGŠ I.*, č. 128

¹⁷⁵⁴ *RDPGŠ I.*, č. 173, 278.

městská rada zlistiňuje německy pro vnitroměstského příjemce v 1. desetiletí 15. století.¹⁷⁵⁶ Jak naznačeno výše, situace se kloní ve prospěch němčiny po roce 1420.

Do roku 1360 je doloženo jen málo německých zeměpanských písemností pro Lubín,¹⁷⁵⁷ byť je třeba přiznat, že po polovině 14. století pramenů dosti ubývá. Koncem století jsou odtud dochovány již německé kusy.¹⁷⁵⁸ Pro klíčové období přechodu – v lehnickém knížectví 60. a 70. léta – tu chybí jakékoliv doklady. Počátkem 15. století městská rada zlistiňuje německy. Z počátku 15. století jsou ovšem známy také dvě písemnosti Jindřicha IX. Lubínského pro místního fojta, které byly psány latinsky.¹⁷⁵⁹

Dalším z měst svídnického knížectví, kde lze poměrně brzy narazit na němčinu, byl Reichenbach. Zeměpanské písemnosti 30. let jsou ještě latinské,¹⁷⁶⁰ v pořadí další, od roku 1349 (až na jednu výjimku – vícekrát zmiňované Karlovo privilegium pro města knížectví)¹⁷⁶¹ výhradně německé.¹⁷⁶² O jazyce městského úřadování jsou zprávy až ze sklonku 14. století – mělo německý charakter.

Zeměpanských písemností pro Středu se nezachovalo mnoho. Do 40. let jsou latinsky. Pro 50. a 60. léta nejsou k dispozici žádné. Od roku 1372, kdy se dochovala následující listina,¹⁷⁶³ jsou již německy. Pokud jde o jazyk městského úřadování, ještě v 60. letech je jím latina,¹⁷⁶⁴ od 70. let nastupuje němčina.¹⁷⁶⁵ Zdá se tedy, že k výměně jazyků tu dochází ve stejné době jako ve Vratislavi.

Z hlediska zeměpanských písemností pro zkoumaná města se němčina nejdříve prosadila do listin a mandátů určených městům svídnicko-javorského knížectví. Nejdříve jsou doloženy pro Lemberk, kde již ve 20. letech tvoří většinu, o něco později pronikají do písemností pro Svídnici a během 40. let jsou v tomto jazyce koncipovány i kusy pro Střehom, Javor, Hiršberk i Reichenbach.

Na druhém místě je možno uvést města lehnického knížectví, kde také docházelo k recepci němčiny poměrně rychle. Nejdříve se vyskytly německé kusy pro Goldberk – již ve 30. letech tu představují značnou část zeměpanské listinné produkce. Déle se latina udržuje

¹⁷⁵⁵ RDPGŠ I., č. 226, 233.

¹⁷⁵⁶ RDPGŠ II., č. 44.

¹⁷⁵⁷ SR 6104.

¹⁷⁵⁸ KDPAPDS VII., č. 241.

¹⁷⁵⁹ AP Wrocław, Dep. miasta Lubina, č. 1, 2.

¹⁷⁶⁰ SR 5088, 5268.

¹⁷⁶¹ RŠI III., č. 132.

¹⁷⁶² RŠI II., č. 5, 382, 449, 781.

¹⁷⁶³ BU, č. 269.

¹⁷⁶⁴ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch und andere Neumarkter Rechtsquellen* (=Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte 2), Breslau 1906, č. 43.

¹⁷⁶⁵ AP Wrocław, Rep. 91, sign. 345; KDPAPDS V, č. 512.

v písemnostech pro Lehnici a Chojnov. V případě Lehnice němčina definitivně vítězí až na přelomu 60. a 70. let.

Spíše povolna se němčina prosazovala ve městech hlohovského knížectví. V Hlohově a Góře je ještě v polovině 14. století okrajovou záležitostí, častěji se nacházela mezi písemnostmi pro Zaháň. Nejpozději v 80. letech však i tady převažuje.

Na konci 60. let došlo ve městech vratislavského knížectví – Vratislavi a Středě – k prudké změně jazyka zeměpanských písemností. Zatímco do té hraje prim latina, okolo roku 1369 se situace náhle mění.

Zhruba ve stejné době dochází ke změně i v Minstrbersku.

Pomaleji pronikala němčina do písemností určených pro hornoslezská města, ale koncem 14. století již dominuje.

Je zajímavé pozorovat vztah jazyka zeměpanských písemností, popřípadě jiných institucí, které byly s městem častěji v písemném kontaktu, s tím, jaký jazyk město v rámci svého úřadování užívalo. Někde to byla knížecí kancelář a její jazyk, který ovlivňoval jeho volbu při městském úřadování. Typickým případem je Nisa, kde latinský charakter biskupských písemností předurčoval její použití v rámci města. Když po roce 1420 přibývá německých listin vratislavských biskupů, setkáváme se s němčinou i v městských písemných produktech. Druhým instruktivním příkladem je Břeh. Ludvík I. s městem dlouho komunikoval převážně latinsky. Jeho vnuk Ludvík II. byl však již více nakloněn němčině a od počátku své vlády v břežském knížectví pro město zlistiňoval německy. Za této situace se latina v městské kanceláři dlouho neudržela – zhruba po 15 letech téměř mizí a nahrazuje ji němčina.

Ve městech svídnicko-javorského knížectví byl postup podobný, byť k němu došlo o několik desetiletí dříve. Nejprve tu přicházejí německé písemnosti zeměpána a s určitým zpožděním se tento jazyk prosazuje i uvnitř města – tak tomu bylo v případě Svídnice či Lemberku. Ve Svídnici to trvalo asi 30 let, v Lemberku méně (pravděpodobně 10 let).

U jiných měst lze těžko rozhodnout, zda zeměpanská kancelář ovlivnila město, nebo tomu bylo naopak, jakkoliv první varianta je pravděpodobnější. K současné změně dochází např. v Lehnici, kdy přelomovým obdobím je druhá polovina 60. let 14. století, jak jedná-li se o zeměpanské písemnosti pro město, tak jazykový charakter městského úřadování.

Se zpožděním reagovaly zeměpanské písemnosti na pronikání němčiny do úřadování Vratislavi. Již okolo roku 1320 se ve městě zlistiňovalo jak latinsky, tak německy, přičemž

němčina získávala stále pevnější půdu pod nohama.¹⁷⁶⁶ Český král přešel na němčinu jako jazyk listin a mandátů pro město až během 2. poloviny 60. let., ačkoliv již před tím se v nich příležitostně němčina vyskytla. Výrazně ale zaostávala za užitím latiny.

I když se objevují i opačné případy, zpravidla docházelo ke změně latiny na němčinu v rámci zeměpanské kanceláře i města v užším časovém rámci. V tom spočívá zásadní rozdíl oproti situaci v Čechách, kde jazyk zeměpanských písemností jen málokde determinoval jeho užití ve městě samém. I slezská města byla jazykově smíšená. Polský element tu sice nestál v popředí, ovšem na rozdíl od Čech se mu nedařilo pronikat do vyšších vrstev městské společnosti.¹⁷⁶⁷ Poněkud odlišná byla situace v Horním Slezsku, ale i tady, v městských kancelářích, leckde němčina v závěru 14. století převrstvila latinu. Vývoj po roce 1420 se pak ubíral již jinými směry a němčinu tu postupně začala vytlačovat čeština.¹⁷⁶⁸

IV.1.4 Dílčí shrnutí

V kapitole o zeměpanských písemnostech pro slezská města byla nejprve věnována pozornost produkci zeměpanských kancelářů vůči zkoumaným příjemcům. V celkových přehledech, jejichž záběr byl z důvodů edičního zpřístupnění většinou limitován rokem 1360, byly zdůrazněny dva důležité okamžiky, kdy došlo k velkým skokům v počtu dochovaných zeměpanských kusů pro tyto příjemce. Prvním byl zhruba rok 1300, kdy po tomto datu dochází ke zdvojnásobení produkce. Druhým byla 40. léta 14. století, z nichž pochází výrazně více zeměpanských dokumentů pro města, než tomu bylo jak dříve, tak i posléze. Důvody spočívaly v dynastických změnách v lehnicko-břežském knížectví, potažmo ve Vratislavsku, nicméně přistupovaly k tomu i jiné bezprostřední příčiny, které nejsou ve všech detailech rekonstruovatelné.

Pozornost byla věnována i obsahovému složení zkoumaných písemností. Z osmi vytvořených skupin byly nejčastěji zlistňovány fiskální záležitosti. Příliš za nimi nezaostávaly písemnosti vystavované v otázkách trhu a obchodu, stejně jako v městském zřízení. Stranou nezůstávaly ani konfirmace, často se uplatňovaly observační listiny. Vzájemné početní relace mezi jednotlivými skupinami během desetiletí kolísaly, ale fiskální záležitosti vždy představovaly nejčastější náplň zkoumaných písemností.

¹⁷⁶⁶ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 35.

¹⁷⁶⁷ Franciszek Lenczowski, *Ze studiów nad problemami miast*, s. 151-152.

¹⁷⁶⁸ Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 41; Jiří Stibor, *Regesta českých listin a listů z knížectví Opolsko-Ratibořského (1303) 1457-1731. (Výsledky bohemikálního výzkumu v AP Wrocław z let 1990-1994)*, SAP 47, 1997, s. 293-443.

Statistického porovnání se dočkali též jednotliví příjemci. Ze srovnání jasně vyplynula vedoucí úloha Vratislavi. Za ní se vykryštovala dvojice měst, která sice co do počtu obdržených zeměpanských písemností nedosahovala úrovně slezské metropole, přesto ale měla výrazný náskok před ostatními příjemci. Byla to Lehnice a Svídnice. Třetí skupinu pak tvořila města, u nichž se počet dochovaných kusů vzájemně dosti přibližoval a naopak směrem dolů byl zřetelně ohraničen větší mezerou. Patří sem Břeh, Goldberk a Hlohov. Mezi zkoumanými příjemci vystoupilo celkem 42 subjektů. Města z čela žebříčku se koncentrují geograficky do tří knížectví: vratislavského, lehnicko-břežského a svídnicko-javorského. Až za nimi se nachází hlohovské knížectví, ostatní stojí v pozadí.

Sestavenému pořadí jednotlivých vydavatelů vévodili Boleslav III. Marnotratný, lehnicko-břežský vévoda, a Bolek II. Malý, svídnické kníže. Druhou silnou skupinu, byť početně zásadně zaostávající za prvními dvěma, představovali Karel IV., Jan Lucemburský, Václav I. Lehnický a Ludvík I. (později Břežský). Celkem mezi vydavateli vystoupilo 36 osob, ale jen zmíněná první šestice měla na svědomí 65% všech písemností. Největší pozornost byla pochopitelně věnována Boleslavu III. a Bolkovi II. Boleslav III. vydával nejvíce písemností pro města ve druhé polovině 20. let. Mezi nejčastějšími příjemci se nacházela Lehnice a Břeh. Náplní jeho písemností byly nejvíce fiskální záležitosti, ale hodně vydával i konfirmační a observační listiny. Obsahově se značné množství jeho kusů týkalo jeho zadlužení u měst knížectví (hlavně Lehnice), do jejichž finanční závislosti se tak dostával. Bolek II. Svídnický nejintenzivněji zlistiňoval pro města v 2. polovině 40. let a nejčastěji byly jeho písemnosti určeny Svídnicí. Proporce obsahových kategorií jeho dokumentů pro města v zásadě odpovídaly celoslezským tendencím.

Písemnosti některých dvojic vládnoucích panovníků byly vybrány pro srovnání v určitých ohledech. Připomeňme porovnání obsahových skupin písemností Jana Lucemburského a Karla IV., které ukázalo některé výraznější rozdíly (Karel vydával více písemností ve věcech obchodu a trhu a politických záležitostech, Jan zase v oblasti soudnictví). Porovnání se týkalo rovněž míst vydání písemností českými králi pro slezská města (s důrazem na Vratislav). Vyplynula z něj zřetelná tendence nárůstu neslezských lokalit jako míst zlistinění příslušných písemností. Po obsahové stránce byly konfrontovány také písemnosti bratrů Václava I. Lehnického a Ludvíka I. Nebyly mezi nimi takové rozdíly jako mezi dokumenty Jana Lucemburského a Karla IV., i když i zde se vyskytly určité rozdílnosti.

Poslední část právě končící části čtvrté kapitoly se věnovala jazyku zeměpanských písemností. V tomto ohledu lze ve Slezsku pro první tři čtvrtiny 14. století hovořit o jakémsi soupeření mezi latinou a němčinou. K tomuto jevu došlo dříve či později v celé střední

Evropě. Slezsko tento proud zasáhl později než jeho západní sousedství. Na druhé straně probíhal zhruba ve stejnou dobu jako v Čechách a na Moravě. První německá písemnost pro zkoumané příjemce spadá do roku 1302. Až do 20. let jde však jen o jednotlivosti a němčina hrála marginální roli. Ve 20. a 30. však německých kusů přibývá a od 40. let se téměř vyrovnávají latinským. S rozdílnou intenzitou se ale němčina prosazovala do kanceláří jednotlivých knížat. Nejdříve k tomu došlo ve Svídnicku-Javorsku (Jindřich Javorský, Bolek II. Malý) a také v lehnickém knížectví, kde se ale latina držela úspěšněji o něco déle. V ostatních knížecích kancelářích a také české královské se němčina s ohledem na slezské městské příjemce uplatňovala pozvolněji, ale nejpozději od 70. let 14. století byl její nápor úspěšný. Mezi městy, kam pronikla nejdříve, je třeba zařadit Lemberk a Svídnici, ležící ve svídnickém resp. javorském knížectví, a Goldberk a Hiršberk nacházející se v lehnickém a svídnickém knížectví. Tato města ležela v geograficky blízké oblasti – na svazích Sudet při jihozápadní hranici Slezska.

Následně byly odkrývány souvislosti mezi jazykem městského úřadování na straně jedné a jazykovým charakterem písemností, které město přijímalo nejen od zeměpánů na straně druhé. Vesměs bylo možné pozorovat jejich úzké sepětí.

IV.2 Konfirmační listiny

Dostáváme se k jádru čtvrté kapitoly. Na řadu přicházejí konfirmační listiny určené slezským městům. Mezi vydavatele zahrnují zeměpány jednotlivých knížectví, nebo osoby, které dané území (např. z titulu poručníka) dočasně spravovaly. Náleží sem jednak jednotlivá piastovská knížata, jednak čeští králové a jejich zástupci v přímých državách – hejtmané. Řada otázek kladených zkoumaným konfirmacím musí zůstat bez odpovědi – z důvodu poměrně nízkého počtu původně a plnotextově dochovaných kusů. Tento postřeh se týká především těch pasáží, které se budou věnovat rozboru listinného formuláře, nebo kde půjde o otázky insertů či jazykového charakteru konfirmačních listin.

Na následujících řádcích bude představen nejprve celkový vývoj konfirmační materie slezských měst. Hodnocení proběhne jak z hlediska vydavatelů, tak příjemců. Pokud jde o vydavatele, jejich počet je výrazně vyšší, než tomu bylo v Čechách. Podrobněji si všimneme jen několika vybraných, kde příznivý stav dochování umožňuje provedení podrobnějšího zkoumání, jako tomu bylo ve třetí kapitole. Na to naváže část věnovaná vnitřnímu rozboru konfirmačních listin a některým dalším vybraným problémům – například problematice falz konfirmačních listin, s nimiž jsme se v Čechách nesetkali. Kapitola bude zakončena, tak jako

u české materie, přehledem jednotlivých příjemců s důrazem na obdržené konfirmační listiny a jejich zasazení do diplomatické produkce příslušných zeměpánů.

První konfirmační listiny se zachovaly, stejně jako v Čechách, ze 70. let 13. století. Až do počátku 90. let byl jejich jediným vydavatelem Jindřich IV. Vratislavský. Směřovaly především do Vratislavi, vedle toho také do Svídnice a Grotkova. Na jeho konfirmační aktivitu navázal v roce 1290 Jindřich V. Tlustý, který se stal do určité míry dědicem a nástupce Jindřicha IV. ve větší části jím ovládaných zemí. Do roku 1300 se zachovalo 11 konfirmací, což je zcela srovnatelný počet s českým městským prostředím. Dá se říci, že Slezsko tu má ještě výhodnější výchozí pozici, neboť všechny kusy jsou vydány v moderní edici a jsou k dispozici v plnotextových o žádné z listinných formulí neochuzených verzích – na rozdíl od Čech, jak o tom byla řeč výše. Do roku 1300 vystupují jako vydavatelé konfirmací jen Jindřich IV. Probus a Jindřich V. Tlustý. Až na počátku nového století k nim přistupují další. Kromě počtu vydavatelů stoupá v té době také množství příjemců – jsou mezi nimi nově města zaháňského, ratibořského nebo minstrberského vévodství. Ruku v ruce se zvýšením záběru konfirmací stoupá i jejich absolutní počet, který se v prvních deseti letech 14. století zdvojnásobil oproti předchozí dekádě. Vývoj konfirmací tu v zásadě kopíruje tendence všech slezských knížecích písemností určených pro města.

Růst počtu konfirmací pokračuje i v druhém desetiletí 14. století. Na podobné úrovni se nachází i ve třetím desetiletí. V letech 1331-40 dochází dokonce ke kvantitativnímu regresu. Od 20. let se jako jejich nejdůležitější vydavatel profiluje Boleslav III. Lehnicko-Břežský. Vedle něj v roli vydavatelů konfirmací v té době vystupují Jan Lucemburský, Boleslav II. Minstrberský a někteří další, leč role Boleslava III. je ve 20. a 30. letech klíčová.

K výraznému početnímu nárůstu dospívají konfirmace ve 40. letech – z tohoto pohledu tvoří vrchol celého sledovaného období. Do těchto let se totiž koncentrovalo několik událostí, které byly jako stvořené k jejich emisi. Jednak sem patřily změny v lehnicko-břežském knížectví, v jehož lehnické části se nejprve vzdal vlády Boleslav III. Marnotratný. Poté zde společně vládli jeho synové Ludvík a Václav, aby si roku 1346 vládu rozdělili. Všechny tyto změny byly doprovázeny konfirmačními listinami. Druhou důležitou událostí byl nástup Karla IV. na český trůn a také na knížecí stolce ve Vratislavsku a Hlohovsku. Ale konfirmační listiny tehdy vydávala i jiná knížata, i když většina produkce směřovala do měst vratislavského, hlohovského a lehnického knížectví.

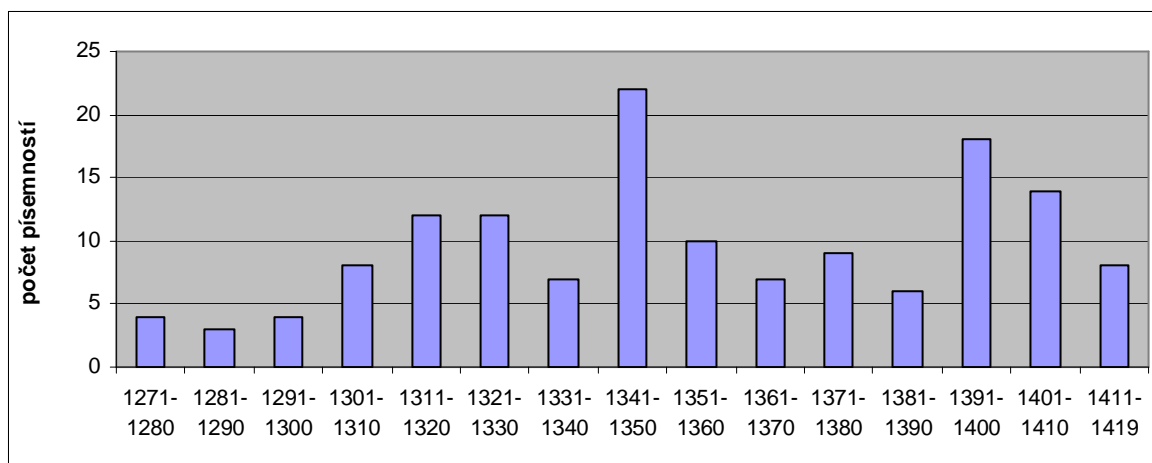
Po konfirmačních „hodech“ 40. let přichází v následujícím desetiletí útlum. Ten potom pokračuje i dále, kdy k nejnižší emisi konfirmací dochází v 60. letech, ale situace se příliš nezlepšuje ani v 70. a 80. letech. Zatímco v 50. letech většinu slezských městských

konfirmací vydal Karel IV., 60. léta jsou vydavatelsky pestřejší. V 70. letech opět převládají konfirmace českého krále – ale již Václava IV. V 80. letech se počet dochovaných konfirmací ještě snižuje – tato dekáda představuje jejich nejhlubší propad. Tehdy bylo vystaveno (a dochovalo se) pouhých 6 potvrzovacích listin.

K výraznému oživení konfirmační aktivity dochází v 90. letech 14. století. Vysvětlení nárůstu není tak jednoduché jako ve 40. letech – nelze jej tentokrát převést na společného jmenovatele změn vlád v jednotlivých knížectvích. K těm samozřejmě docházelo, ale projevil se jen v břežském knížectví jedinou konfirmací Jindřicha IX. Břežského (pro Olavu).¹⁷⁶⁹ Mezi vydavateli ostatně nikdo nedominoval. Nejvíce je v 90. letech konfirmací Václava IV. a královských hejtmanů ve Svídnicko-Javorsku a Vratislavsku. Aktivní byl rovněž Ludvík I. Břežský, ale i Ruprecht Lehnický. Ani jedno z těchto knížat, ani král Václav IV. se tehdy nenacházeli v počátcích své vlády.

V prvních dvou desetiletích 15. století počet dochovaných konfirmací opět klesá. V letech 1401-1410 byli nejpilnějším vydavateli potvrzovacích listin Václav IV. a svídnicko-javorský hejtman Jan Krušina z Lichtenburka. Dohromady vystavili 10 ze 14 dochovaných konfirmací (Václav IV. sedm, Jan Krušina tři). Důvodem dalšího poklesu v letech 1411-1419 byla nejspíš takřka úplná absence těchto vydavatelů. Václav již tehdy nevystavil žádnou konfirmaci, jeho hejtmané jen jedinou – svídnicko-javorský hejtman Jindřich z Lažan. Mezi tehdejšími vydavateli vyniká Ludvík II. Břežský a Jindřich IX. a Jindřich X. Zaháňští.

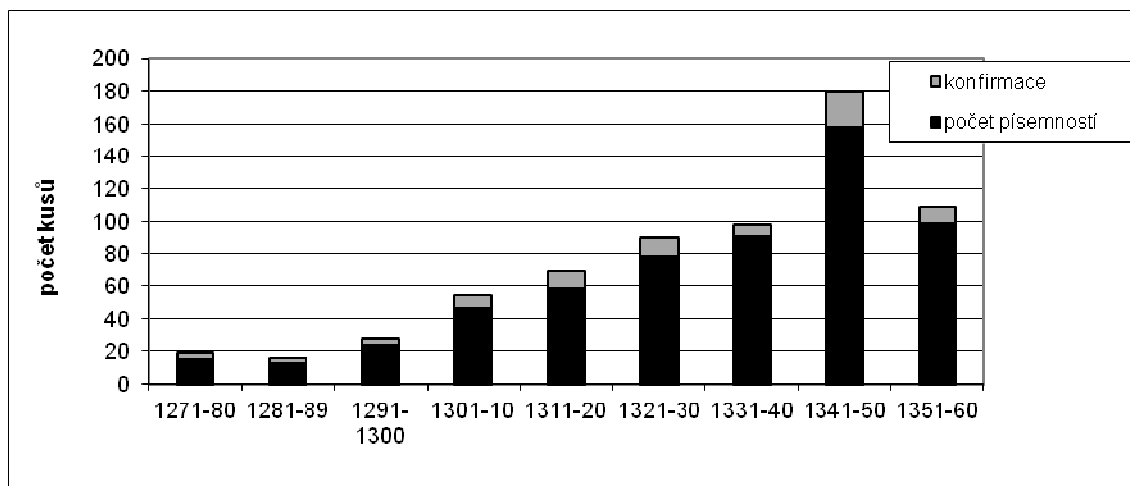
I. Zeměpanské konfirmace pro slezská města podle desetiletí

¹⁷⁶⁹ Georg Schulz, *Ohlaus Vergangenheit*, Ohlau 1902, s. 170.

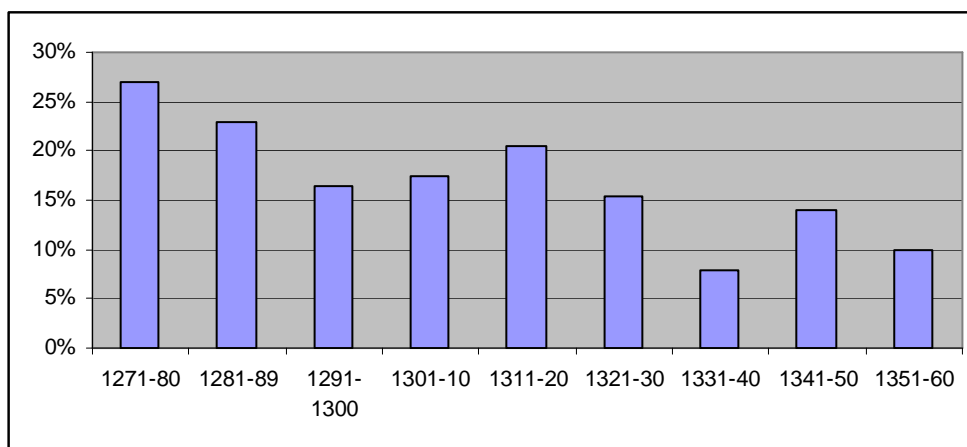
Výše jsem se dotkl souvislosti tendencí celkového vývoje písemností pro města a emise konfirmačních listin. Jejich vztah není přímo úměrný. Ne vždy, když stoupal celkový počet písemností pro města, narůstalo také množství vydávaných konfirmací. Z předchozího vyplývá, že taková srovnání můžeme provádět jen do roku 1360.

II. Počty konfirmací a ostatních zeměpanských písemností pro slezská města (do 1360)

Ještě názorněji je vidět vztah konfirmací k ostatnímu materiálu na následujícím grafu. Ačkoliv byla 40. léta dobou nejvyšší emise konfirmací pro městské příjemce ve Slezsku, nezrcadlí se tento stav v poměru k ostatním písemnostem, neboť těch bylo právě tehdy také výrazně vyšší množství než jindy. Naopak, nejvíce ukrajovaly konfirmace z pomyslného koláče knížecích listin na počátku své existence – v 70. a 80. letech 13. století.

III. Zastoupení konfirmací v písemnostech pro města

Jak se slezský materiál jeví z hlediska vydavatelů? Na vrcholu stojí dva dlouho vládnoucí monarchové – Václav IV. a Boleslav III. Marnotratný. Přes deset konfirmací se kromě nich dostal již jen Karel IV. Skupinu konfirmačně aktivních vladařů uzavírají Anežka Svídnická, Ludvík II. Břežský a královští hejtmané. U nich je potřeba se zastavit.

I pro české prostředí se dochovaly některé písemnosti podkomořího, které v určitých případech suplovaly panovnické písemnosti – konfirmace se mezi nimi nacházela jen jednou, takže šlo o zcela výjimečný případ. Ve Slezsku byla situace jiná. Český král zde nerezidoval a ani jeho dlouhotrvající pobyty ve Vratislavi nemohly suplovat jeho dlouhodobou přítomnost v zemi.¹⁷⁷⁰ Jeho zástupcem se ve všech Koruně podřízených knížectvích stával královský hejtman. Ve vratislavském knížectví to zpočátku býval příslušník místní šlechty, ale postupně sem byli dosazováni důvěrníci krále nepocházející ze Slezska. Ve Svídnicku-Javorsku se domácí šlechta do hejtmanského úřadu již od počátku neprosazovala, i když čeští šlechtici, vykonávající tento úřad, se v knížectví často zakupovali.¹⁷⁷¹ Úkoly a pravomoci hejtmana se odvíjely od potřeby vyřizovat záležitosti, které příslušely panovníkovi. Zahrnovaly především potvrzování majetkových přesunů v knížectví, soudní pravomoci a udržování pořádku a obranu území. Vratislavští hejtmané byli někdy králem pověřováni zvláštními úkoly přesahujícími správu knížectví.¹⁷⁷² V některých případech je také doloženo potvrzování zeměpanských listin – nejdříve v této roli vystoupil vratislavský hejtman Konrád z Falkenheimu roku 1351. Častěji, a to už především svídnicko-javorští hejtmané, potvrzovali listiny knížat na sklonku 14. století.

IV. Vydavatelé konfirmačních listin pro slezská města

		počet kusů			počet kusů
1.-2.	Václav IV.	18	18.-22.	Jindřich IV. Věrný	2
	Boleslav III.	18		Bernard Svídnický	2
3.	Karel IV.	13		Jindřich V. Železný	2
4.-6.	Anežka Svídnická	9		Václav II. Lehnický	2
	Ludvík I.	9		Jindřich IX. a X.	2
	královští hejtmané	9	23.-35.	Zaháňští	2
7.-8.	Ruprecht Lehnický	6		Jindřich III. Hlohovský	1
				Přemysl Ratibořský	1

¹⁷⁷⁰ Viz Mlada Holá, *Pobyty Jana Lucemburského a jeho syna Karla ve Vratislavi*, s. 217–231; táž, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi*, s. 163–189; Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu*, s. 165–174.

¹⁷⁷¹ Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář*, s. 47–80; Jaroslav Zelenka, *Vznik a fungování hejtmanské správy ve svídnickém a javorském knížectví za vlády Václava IV.*, in: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Lenka Bobková, Martin Čapský, Irena Korbelařová a kol., Opava 2009 s. 103–114, kde shrnuta starší literatura.

¹⁷⁷² Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář*, s. 55–56; srov. též Ivan Hlaváček, *Prolegomena do historii kancelarii i dyplomatyki czeskiego królewskiego urzędu starościńskiego we Wrocławiu w czasach przedhusyckich*, Sobótka 36, 1981, s. 103–115.

	Bolek II. Malý	6	Konrád II. Hrbatý	1
9.-12.	Jindřich IV. Probus	5	Lešek Ratibořský	1
	Jindřich V. Tlustý	5	Heřman Braniborský	1
	Jan Lucemburský	5	Kazimír Těšínský	1
	Václav I. Lehnický	5	Konrád I. Olešnický	1
13.-15.	Jindřich VI. Dobrý	4	Jan Jindřich	1
	Jindřich I. Javorský	4	Přemek Těšínský	1
	Ludvík II. Břežský	4	Konrád II. Olešnický	1
	Boleslav II.			
16.-17.	Mínstrberský	3	Jindřich IX. Břežský	1
	Jan Stínavský	3	Jan I. Zaháňský	1
			Bolek Těšínský	1

Budeme-li postupovat chronologicky, pak mezi vydavateli 13. století, jak už bylo výše řečeno, figurovala jen dvě knížata: Jindřich IV. Probus a Jindřich V. Tlustý. Probovy confirmace se koncentrují především do 2. poloviny 70. let, kdy poté, co jako jinoch přebíral otěže samostatné vlády, stabilizoval své panování v knížectví.¹⁷⁷³ Confirmace Jindřicha V. Tlustého se rozkládají v krátkém časovém úseku – od jeho nástupu na vřatislavský knížecí stolec roku 1290 až do jeho úmrtí o šest let později. Hned po svém přijetí ve Vřatislavi vydal pro město dvě confirmační listiny, posléze směřovaly také Břehu a Lehnici.¹⁷⁷⁴

Přemysl Ratibořský,¹⁷⁷⁵ Jindřich III. Hlohovský¹⁷⁷⁶ a Jindřich II. Hrbatý (zaháňský kníže)¹⁷⁷⁷ vydali jen po jedné confirmaci.

To Boleslav III. Marnotratný jich měl na svém „kontě“ osmnáct.¹⁷⁷⁸ Mezi příjemci se nejčastěji nachází Břeh (7x) a Lehnice (5x) – v obou případech šlo o sídelní města knížectví. Jeho confirmace jsou rozvrženy vcelku rovnoměrně do celého období jeho vlády. Mnoho jich přichází v počátcích jeho panování nad celým vřatislavsko-lehnicko-břežským údělem. Nejprve vydával potvrzovací listiny (i s bratry) pro Vřatislav, poté pro Lehnici i Břeh.¹⁷⁷⁹ V polovině 2. desetiletí 14. století doznívá první vlna jeho confirmační aktivity. Další měla své místo kolem roku 1325 a ve druhé polovině tohoto desetiletí. Poslední nakupení confirmačních listin lze sledovat na přelomu 30. a 40. let.

¹⁷⁷³ *SUB IV.*, č. 282, 284, 300, 307; *SUB V.*, č. 66. V této části IV. kapitoly odkazují na nejlépe dostupné edice příslušných confirmačních listin, tedy obvykle *SUB*, *SR*, *RŠI* či jednotlivé městské diplomatáře. V další části kapitoly, kde bylo nutné pracovat s plnotextovým zněním, odkazují již na takovou edici, kde je pramen v úplnosti zpřístupněn, nebo přímo na jeho archivní uložení.

¹⁷⁷⁴ *SUB V.*, č. 461, 467; *SUB VI.*, č. 46, 83, 140.

¹⁷⁷⁵ *SR* 2862.

¹⁷⁷⁶ *SUB VI.*, č. 428.

¹⁷⁷⁷ *SR* 2804.

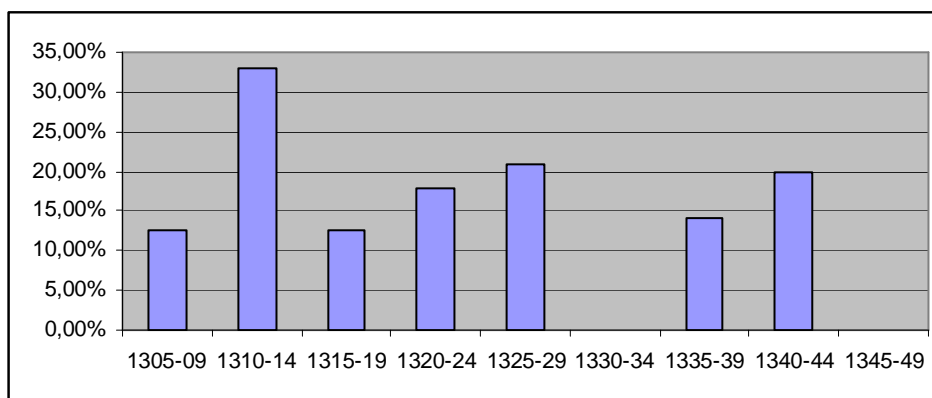
¹⁷⁷⁸ *SR* 2864, 3135, 3143, 3392, 3395, 3533, 3593, 4304, 4343, 4545, 4626, 4712, 4740, 4798, 6215, 6349, 6535; *RŠI I.*, č. 208.

¹⁷⁷⁹ *SR* 2864, 3135, 3143, 3392, 3395, 3533, 3593.

První vlnu konfirmací můžeme spojit s počátky Boleslavovy vlády v knížectví a jeho dělení mezi sebe a Jindřicha VI., z něhož Boleslav nakonec vzešel jako pán lehnicko-břežského knížectví. Druhou vlnu jeho konfirmační aktivity, která měla své místo zhruba mezi lety 1324-29, nelze převést na společného jmenovatele. Šlo tu o potvrzení rozličných práv i všeobecné konfirmace. Mezi příjemci se tehdy objevilo poměrně hodně měst (Lehnice, Břeh, Goldberk, Grotkov, Bierutov). Poslední intenzivní Boleslavova potvrzovací činnost potom spadá do přelomu 30. a 40. let, kdy vyvrcholily jeho finanční problémy a konfirmace tak lze řadit k milostem, které uděloval městům za poskytované finanční půjčky. S tímto stavem souvisela i goldberská konfirmace z roku 1341, která byla zmíněna ve II. kapitole. Město se tehdy postavilo knížeti z důvodu přílišného finančního zatěžování. Nakonec došlo k usmíření, jehož výstupem byla konfirmační listina.¹⁷⁸⁰ Poslední Boleslavova konfirmace pochází z roku 1344 a byla vydána pro Břeh, kam krátce předtím přenesl své sídlo, přenechal dluhy zatížené lehnické knížectví svým synům.¹⁷⁸¹

Naznačená období zvýšené emise Boleslavových potvrzovacích listin dokládá i následující graf připomínající podíl konfirmací na jeho celkové listinné produkci pro města.

V. Podíl konfirmačních listin na písemnostech Boleslava III. Marnotratného pro města

Bernard Svídnický¹⁷⁸² a Lešek Ratibořský¹⁷⁸³ vydali jen jednu, resp. dvě konfirmace. Všechny čtyři konfirmace Jindřicha VI. Dobrého spadají do let 1310-1311, byly určeny pro Vratislav a souvisejí s komplikovaným dělení knížectví mezi syny

¹⁷⁸⁰ SR 6535.

¹⁷⁸¹ RŠI I., č. 208.

¹⁷⁸² SR 3172, 3614 (obě pro Svídnici).

¹⁷⁸³ SR 3013 (pro Ratiboř).

Jindřicha V. Tlustého.¹⁷⁸⁴ Na kontě Jindřicha IV. Věrného jsou dvě potvrzovací listiny.¹⁷⁸⁵

Čtyřikrát potvrzoval Jindřich Javorský.¹⁷⁸⁶ Jen jedna z jeho konfirmací měla své místo v počátcích jeho vlády – pro Svídnici z roku 1310. Dvě potvrzovací listiny patřily Svídnici, po jedné obdržel Lemberk a Javor.

Z listinné produkce Boleslava II. Minstrberského se dochovaly tři konfirmační listiny. Ta pro Svídnici z roku 1310 je opět jediná z počátku jeho vlády – vydal ji společně s bratry.¹⁷⁸⁷ Další dvě pocházejí z poloviny 30. let a byly určeny pro Frankenštejn.¹⁷⁸⁸

Stejně tak Jan Stínavský vydal tři konfirmace.¹⁷⁸⁹ Jen jedinou potvrzovací listinou obohatil studovaný korpus listin Heřman Braniborský,¹⁷⁹⁰ Kazimír Těšínský¹⁷⁹¹ a Konrád Olešnický.¹⁷⁹²

Jen malé množství konfirmací vzhledem k počtu písemností, které od něj směřovaly měštům, vydal Bolek II. Svídnický. Je jich dochováno šest. Zatímco podle měřítko počtu vydaných kusů pro města mu patří druhé místo, jen šest konfirmací jej v žebříčku vydavatelů potvrzovacích listin řadí až na 7.–8. příčku. Téměř všechny potvrzovací kusy spadají do 20.- 40. let. Z 50. a 60. let je dochována jen jediná. Poprvé vydal konfirmaci krátce po svém nástupu na svídnický knížecí stolec – roku 1328 pro Svídnici.¹⁷⁹³ Další vystavil až roku 1337 a poté roku 1341.¹⁷⁹⁴ Dvě následující připadají na závěr 40. let – příjemcem byla Svídnice a Javor.¹⁷⁹⁵ Jen v případě poslední konfirmace šlo o vůbec první Bolkovu listinu přišedší do města. U všech ostatních se nejednalo o první kontakt s příjemcem – předcházely ji jiné písemnosti. Z roku 1362 pochází jeho poslední potvrzovací listina určená Svídnici.¹⁷⁹⁶

Jak málo Bolek využíval možnosti potvrzovat měštům jejich privilegia a jak málo jej zřejmě o to tito příjemci žádali, dokládá následující graf. Ani v jedné z částí jeho vlády se podíl potvrzovacích listin na celkovém úhrnu jím vydaných písemností pro města nepřehoupl přes deset procent. Pro srovnání, u Boleslava III. byl podíl konfirmací pod touto hranicí

¹⁷⁸⁴ SR 3135, 3143, 3234, 3241.

¹⁷⁸⁵ SR 3989, 4917.

¹⁷⁸⁶ SR 3172, 3906, 4259; *RŠI I.*, č. 243.

¹⁷⁸⁷ SR 3172.

¹⁷⁸⁸ SR 5290, 5467.

¹⁷⁸⁹ SR 4138, 5142; *RŠI I.*, č. 709.

¹⁷⁹⁰ SR 2960.

¹⁷⁹¹ SR 3563.

¹⁷⁹² SR 3900.

¹⁷⁹³ SR 4751.

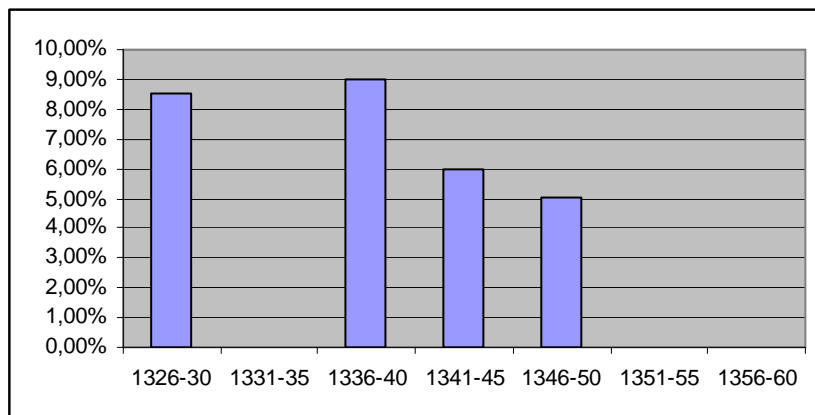
¹⁷⁹⁴ SR 5882 (Świebodzice), 6694 (Landshut).

¹⁷⁹⁵ *RŠI I.*, č. 660; *RŠI II.*, č. 11.

¹⁷⁹⁶ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 119; *KDPAPDS IV.*, č. 544.

zaznamenán jen v jednom pětiletí jeho vlády. Jak bylo výše uvedeno, ojediněle dosahoval úrovně nad 30%.

VI. Podíl konfirmačních listin na písemnostech Bolka II. Svídnického pro města

Pět konfirmací Jana Lucemburského je do rámce jeho slezského panování rozvrženo dosti nerovnoměrně. Dvě z nich spadají do počátku jeho vlády ve Vratislavsku a Hlohovsku – první byla určena roku 1327 pro Vratislav,¹⁷⁹⁷ druhá roku 1331 pro Hlohov.¹⁷⁹⁸ Zbylé tři se koncentrují do let 1343-1345. Dvě byly určeny pro Vratislav,¹⁷⁹⁹ jedna pro Střelín.¹⁸⁰⁰ Zatímco u prvních dvou konfirmací z let 1327 a 1331 byla využita blízkost panovníka, neboť tehdy dlel, resp. ujímal se vlády, přímo ve Vratislavi, eventuálně v Hlohově, dvě vratislavské konfirmace ze 40. let byly vydány daleko za hranicemi Slezska.¹⁸⁰¹

Jindřich V. Železný vystavil dvě konfirmace, obě pro Hlohov.¹⁸⁰²

Více potvrzovacích listin evidujeme u Ludvíka I. – celkem devět. U tří z nich je ale uveden jako spoluvydavatel – nejprve po boku svého otce, posléze bratra. Všechny tři spadají do počátků jeho politického působení.¹⁸⁰³ Jako samostatný panovník potvrdil hned první listinou lehnická privilegia.¹⁸⁰⁴ V lehnickém knížectví se ale dlouho neudržel. Jeho další potvrzovací listina směřovala roku 1351 témuž městu, kterému potvrzoval zástavu dolu.¹⁸⁰⁵ Poté ale Ludvíkova konfirmační aktivita silně opadla. Neoživil ji ani zisk březského knížectví

¹⁷⁹⁷ SR 4638.

¹⁷⁹⁸ SR 5051.

¹⁷⁹⁹ BU, č. 172, 177.

¹⁸⁰⁰ RŠI I., č. 258.

¹⁸⁰¹ BU, č. 172 v Lucemburku, BU, č. 177 dokonce až v Paříži.

¹⁸⁰² RŠI I., č. 149; RŠI II., č. 24.

¹⁸⁰³ SR 6349 (pro Břeh), 6915 (pro Lehnici); RŠI I., č. 15 (pro Goldberk).

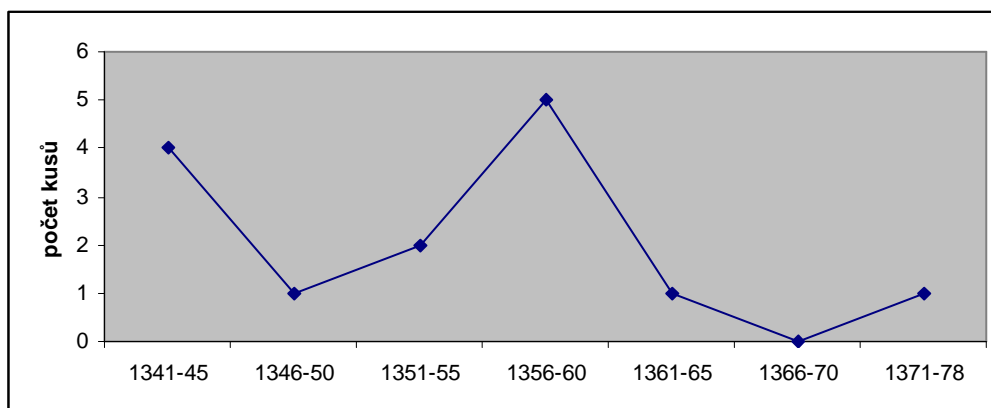
¹⁸⁰⁴ UBSL, č. 140.

¹⁸⁰⁵ RŠI II., č. 412.

v závěru 50. let, kde se kníže usadil. Další čtyři confirmace vydal až za více než 30 let, v závěru své vlády. Dvakrát tu byl mezi příjemci Chojnov,¹⁸⁰⁶ dvakrát Olava.¹⁸⁰⁷ Je překvapivé, že není dochována žádná confirmační listina pro jeho sídelní město – Břeh.

Karel IV. vydal pro slezské městské příjemce 13 potvrzovacích listin. Na rozdíl, například od Bolka II. Svídnického, využíval tento listinný typ daleko častěji. Ke slovu přicházely hned od počátku jeho působení ve Slezsku. Jeho první tři listiny pro slezská města byly confirmacemi. Roku 1341 ji přijala Vratislav¹⁸⁰⁸ a Hlohov.¹⁸⁰⁹ Přicházejí i v dalších letech,¹⁸¹⁰ ale jejich výraznou koncentrací je možné pozorovat v krátkém období 1356-1357.¹⁸¹¹ Nejspíš mají souvislost s Karlovou císařskou korunovací, i když to se dá s určitostí tvrdit jen pro dvě vratislavské confirmace. Stejně jako v Čechách vydával Karel od 60. let jen málo potvrzovacích listin. Z dalšího průběhu jeho vlády lze evidovat již jen dvě, které byly určeny pro Svídnici a Javor.¹⁸¹²

VII. Confirmační listiny Karla IV. pro města

Mezi příjemci stojí na prvním místě Vratislav s šesti kusy. Dva obdržel Hlohov a Frankenštejn. Po jednom Namyslov, Svídnice, Javor a Krapkovice. Poslední město jako jediné neleželo v přímých državách českého krále. Roku 1357 Karel potvrzoval jeho privilegia na žádost Alberta Štřeleckého z nemodlínské piastovské větve.

¹⁸⁰⁶ Rep. 132a, Dep. miasta Chojnova, č. 45, 49.

¹⁸⁰⁷ Rep. 132a, Urkunden der Stadt Ohlau, č. 29; Georg Schulz, *Ohlaus Vergangenheit*, s. 170.

¹⁸⁰⁸ SR 6674.

¹⁸⁰⁹ SR 6703, 6704.

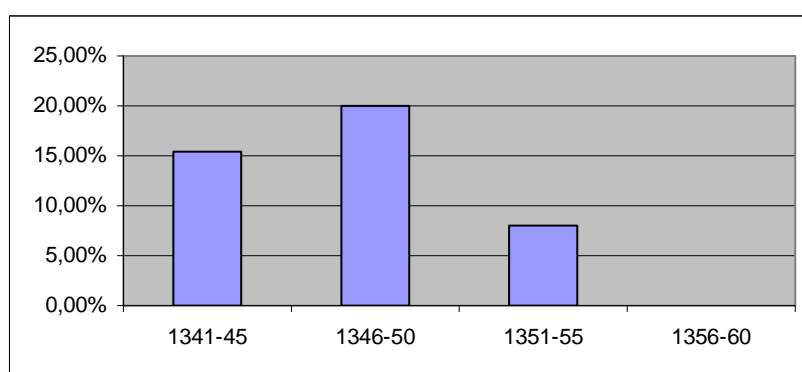
¹⁸¹⁰ BU, č. 179, 190; *RŠI II.*, č. 538, 618.

¹⁸¹¹ *RŠI III.*, č. 243, 344, *SRS I.*, s. 909; *RŠI III.*, č. 404, 500.

¹⁸¹² Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, ZVGS 9, s. 89, č. 41; AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 198 (*KDPADS V.*, č. 470)

Většina konfirmací Václava I. Lehnického spadá do počáteční fáze jeho vlády. Dochovalo se pět kusů. Dva z nich vydal ještě spolu s bratrem Ludvíkem.¹⁸¹³ Krátce po svém nástupu na lehnický knížecí stolec potvrdil privilegia Lehnici,¹⁸¹⁴ za dva roky na to druhému nejvýznamnějšímu městu v knížectví – Goldberku.¹⁸¹⁵ Zatímco v případě Lehnice šlo o první listinný kontakt mezi ním, jako samostatným vládcem, a městem, u Goldberku tomu tak nebylo. Jeho poslední, pátá konfirmace směřovala roku 1353 opět do Lehnice.¹⁸¹⁶ V rámci jeho celkové listinné produkce pro města dosáhly konfirmace nejvyššího podílu ve druhé polovině 40. let.

VIII. Podíl konfirmačních listin na písemnostech Václava I. Lehnického pro města

Jan Jindřich¹⁸¹⁷ a Přemek Těšínský¹⁸¹⁸ byli vydavateli jediné konfirmace.

Poměrně aktivní byla ve vydávání konfirmačních listin Anežka Habsburská, vdova po Bolkovi II. Malém, který si vymínil její doživotní vdovskou vlády v knížectví po své smrti. Tak se i stalo a Anežka vládla ve Svídnicku-Javorsku až do roku 1392, jakkoliv její počínání do určité míry kontroval hejtmán.¹⁸¹⁹ Dnes je k dispozici devět jejích potvrzovacích listin.¹⁸²⁰ Nejvíce jich přichází na počátku vdovské vlády a potom v jejím závěru. Jinými slovy vydala většinu na přelomu 60. a 70. let a na přelomu 80. a 90. let. Dost z nich bylo potvrzením aktů učiněných městem, a tak řada těchto konfirmací stojí na hranici ke konsensním listinám. Konfirmaci z roku 1389 pro všechna města v knížectví předcházela spor

¹⁸¹³ SR 6915 (pro Lehnici); RŠI I., č. 15 (pro Goldberk).

¹⁸¹⁴ RŠI I., č. 505.

¹⁸¹⁵ RŠI I., č. 726.

¹⁸¹⁶ RŠI II., č. 835.

¹⁸¹⁷ BU, č. 179.

¹⁸¹⁸ SRS I., s. 730

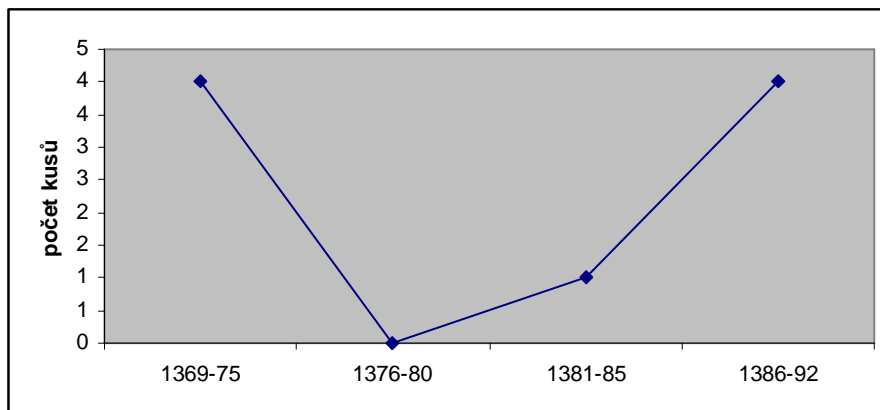
¹⁸¹⁹ Jaroslav Zelenka, *Vznik a fungování hejtmanské správy*, s. 104.

¹⁸²⁰ *Landbuch I.*, s. 396-7; BU we Wrocławiu, sign. R 2721, s. 45; Rep. 6a, pag. 1578, 161; Rep. 6a, pag. 1578, 161;

Landbuch I., s. 240-242; Rep. 135D, č. 377 (Privilegia der Städte des Fürstentums Schweidnitz-Jauer), s. 221-222; Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, s. 93, č. 76; CDS XXVII., č. 14, s. 180-181; *Landbuch II.*, s. 478, č. 15

a následné urovnání, jehož výsledkem bylo také potvrzení všech privilegií udělených jejími předchůdci.¹⁸²¹

IX. Konfirmační listiny Anežky Habsburské pro města

Nejčastěji mezi příjemci vystupuje Střehom,¹⁸²² dále Svídnice,¹⁸²³ po jedné konfirmaci obdržely Lemberk,¹⁸²⁴ Reichenbach¹⁸²⁵ a Javor.¹⁸²⁶ Již výše byla zmíněna hromadná konfirmace pro všechna města knížectví.¹⁸²⁷

Spolu s Boleslavem III. byl nejaktivnějším vydavatelem konfirmací pro sledované příjemce V á c l a v IV. Zachovalo se jich osmnáct.¹⁸²⁸ Podobně jako v českém království procházela jeho konfirmační aktivita nemalými výkyvy. První vydával již jako dítě, resp. nepochybně šlo o produkt ještě kanceláře jeho otce. Příjemci jsou zpočátku Vratislav a Svídnice.¹⁸²⁹ Počet konfirmací stoupá po jeho cášské korunovaci v roce 1376.¹⁸³⁰ 80. a 1.

¹⁸²¹ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

¹⁸²² Rep. 6a, pag. 1578, 161; Rep. 6a, pag. 1578, 161; *Landbuch II.*, s. 478, č. 15.

¹⁸²³ BU we Wrocławiu, sign. R 2721, s. 45; *Landbuch I.*, s. 240-242.

¹⁸²⁴ *Landbuch I.*, s. 396-7.

¹⁸²⁵ Rep. 135D, č. 377 (Privilegia der Städte des Fürstentums Schweidnitz-Jauer), s. 221-222.

¹⁸²⁶ Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, s. 93, č. 76.

¹⁸²⁷ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

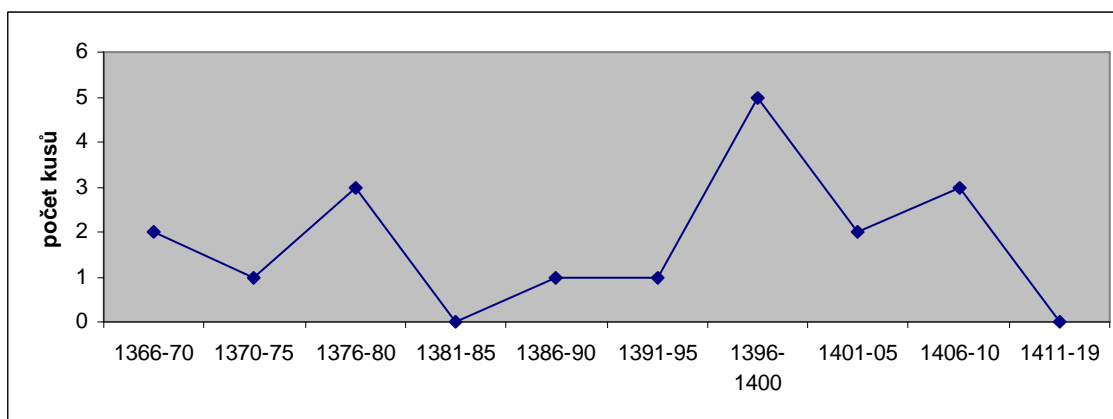
¹⁸²⁸ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (*KDPADS V.*, č. 75); Rep. 135 C, č. 98, Repert. d. Schweidn. Archivs, Bd. 1, s. 35, 1; AP Wrocław, AM Świdnicy, č. 411, fol. 6r-8r; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (*KDPADS V.*, č. 647); Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46; AP Wrocław, AM Wrocławia, sign. D 12, pag. 75; Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 51; *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Dünic, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13; AP Wrocław, DM Jel. Góry, sign. 41; CDS XXXV., s. 49, č. 55; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 992; AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1061; AP Wrocław, DM Jel. Góry, sign. 53, 54; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

¹⁸²⁹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (*KDPADS V.*, č. 75); Rep. 135 C, č. 98, Repert. d. Schweidn. Archivs, Bd. 1, s. 35, 1; AP Wrocław, AM Świdnicy, č. 411, fol. 6r-8r; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (*KDPADS V.*, č. 647).

¹⁸³⁰ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586, 639 (*KDPADS V.*, č. 647); Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46.

polovina 90. let jsou z tohoto pohledu výrazně slabší.¹⁸³¹ Naopak závěr století se nese v duchu nejvyšší konfirmační emise tohoto panovníka pro slezské městské příjemce.¹⁸³² Na poměrně vysoké úrovni se drží ještě v prvních deseti letech 15. století,¹⁸³³ avšak na nulu klesá v závěrečné fázi jeho vlády. Poslední Václavova konfirmace tu přichází roku 1409.¹⁸³⁴

X. Konfirmační listiny Václava IV. pro města

Připomeneme-li křivku Václavových konfirmací pro česká města, nápadně se k sobě přibližují její vrcholy. I v Čechách vydával Václav v závěru 90. let více konfirmací, ale jeho český vrchol přichází ve druhé polovině 1. desetiletí 15. století. Pokud předběhneme poněkud výklad, je to doba, kdy se objevuje nejvíce hejtmanských konfirmací ve Slezsku.

Václavovy konfirmace se rovnoměrně dělí mezi příjemce ve vřatislavském knížectví (včetně Namyslovska) a ve Svídnicko-Javorsku. Tabulku vede Vratislav se šesti kusy,¹⁸³⁵ následována Hiršberkem se třemi dochovanými konfirmacemi.¹⁸³⁶ Dvě obdržela Středa¹⁸³⁷ a Svídnice¹⁸³⁸ a po jedné Namyslov,¹⁸³⁹ Gryfów,¹⁸⁴⁰ Javor¹⁸⁴¹ a Lemberk.¹⁸⁴²

¹⁸³¹ AP Wrocław, AM Wrocławia, sign. D 12, pag. 75; Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 51.

¹⁸³² *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Dünig, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13; AP Wrocław, DM Jel. Góry, sign. 41; *CDS XXXV.*, s. 49, č. 55; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 992.

¹⁸³³ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1061; AP Wrocław, DM Jel. Góry, sign. 53, 54; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

¹⁸³⁴ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

¹⁸³⁵ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (*KDPADS V.*, č. 75), 12586, 639 (*KDPADS V.*, č. 647); AP Wrocław, AM Wrocławia, sign. D 12, pag. 75; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 992, 1061.

¹⁸³⁶ AP Wrocław, DM Jel. Góry, sign. 41, 53, 54.

¹⁸³⁷ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46, 51.

¹⁸³⁸ AP Wrocław, Rep. 135 C, č. 98, Repert. d. Schweidn. Archivs, Bd. 1, s. 35, 1; AP Wrocław, AM Świdnicy, č. 411, fol. 6r-8r.

¹⁸³⁹ *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Dünig, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13.

¹⁸⁴⁰ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655.

¹⁸⁴¹ *CDS XXXV.*, s. 49, č. 55.

¹⁸⁴² *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

Devět potvrzovacích listin vydali královští hejtmané ve vratislavském a svídnicko-javorském knížectví. Nejstarší doklad pochází z roku 1351, kdy vratislavský hejtman Konrád z Falkenheimu potvrdil dohodu mezi městem Středou a místním fojtem.¹⁸⁴³ Další hejtmanské konfirmace pro města následují až po více než 40 letech. Roku 1394 měl vratislavský hejtman Jindřich z Dubé potvrdit dohodu Vratislavi s místními premonstráty.¹⁸⁴⁴ Následující konfirmace již pocházejí výlučně ze Svídnicko-Javorska. Jako vydavatelé tu vystupují Beneš z Choustníka,¹⁸⁴⁵ Jan Krušina z Lichtenburka¹⁸⁴⁶ a Jindřich z Lažan.¹⁸⁴⁷ Mezi příjemci se nejčastěji nachází Lemberk následovaný Hiršberkem, Javorem, Střehomí, Reichenbachem a Boleslavcem. Hejtmané tedy vydali konfirmaci většině svídnicko-javorských měst.

Beneš z Choustníka je jako svídnicko-javorský hejtman doložen již v polovině 80. let 14. století. V roce 1396 odchází, ale roku 1398 je znovu uveden do úřadu a vykonává jej do roku 1403.¹⁸⁴⁸ Obě Benešovy konfirmace (pro Reichenbach a Boleslavec) pocházejí z roku 1399 a spadají tak do druhého období jeho úřadování.

Jan Krušina z Lichtenburka začíná vystupovat ve funkci hejtmána roku 1404, odkdy pochází jeho první konfirmace (pro Střehom). V úřadě setrval až do své smrti v roce 1407¹⁸⁴⁹ a z té doby jsou známy čtyři jeho potvrzovací listiny.¹⁸⁵⁰ Během svého působení tedy prokázal poměrně značnou konfirmační aktivitu.

Jindřich Lefl z Lažan, z místního šlechtického rodu *von Seydlitz*, vykonával funkci jen krátce v letech 1417-1419.¹⁸⁵¹

Vydavatelem šesti potvrzovacích listin byl Ruprecht Lehnický.¹⁸⁵² V lehnickém knížectví vládl od roku 1374.¹⁸⁵³ První potvrzovací kus vydal až roku 1380 – pro obě nejdůležitější města knížectví: Lehnici a Goldberk.¹⁸⁵⁴ Další pak následují v 90. letech, kam

¹⁸⁴³ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 34.

¹⁸⁴⁴ AP Wrocław, AM Wrocławia, sign. D 24, fol. 59v.

¹⁸⁴⁵ AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Dzierżoniowa, č. 45; *Landbuch księstw III.*, s. 185-186, č. 760.

¹⁸⁴⁶ *Landbuch III.*, s. 490-91, č. 50; s. 420, č. 1647; s. 427-428, č. 1687.

¹⁸⁴⁷ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 33.

¹⁸⁴⁸ Jaroslav Zelenka, *Vznik a fungování hejtmanské správy*, s. 110-113.

¹⁸⁴⁹ *Tamtéž*, s. 113.

¹⁸⁵⁰ *Landbuch III.*, s. 420, č. 1647; s. 427-428, č. 1687; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, s. 30-32, č. 30.

¹⁸⁵¹ *CDS XXVII.*, s. 71.

¹⁸⁵² *UBSL*, č. 313; AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 53, 69; AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnowa, č. 50; Cod. Univ. Lips. 1527=098, *Diplomata Principatum Silesiae inedita*“ (citováno dle kartotéky na katedře historie Vratislavské univerzity); AP Wrocław 132a, Dep. miasta Złotoryji, č. 76.

¹⁸⁵³ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 319.

¹⁸⁵⁴ *UBSL*, č. 313; AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 53.

spadá většina jeho konfirmační produkce. Mezi příjemci je na prvním místě Goldberk se třemi konfirmacemi,¹⁸⁵⁵ jednu obdržela Lehnice,¹⁸⁵⁶ Chojnov¹⁸⁵⁷ a Krosno.¹⁸⁵⁸

Po Ruprechtově smrti se vlády v knížectví ujal jeho bratr, vratislavský biskup, V á c l a v II. Ihned vydal dvě konfirmace pro Lehnici a Goldberk.¹⁸⁵⁹

Roku 1414 ale přenechal vládu v lehnickém knížectví svému bratranci L u d v í k o v i II. Ten se již roku 1399 ujal panování v březském knížectví. Právě pro Břeh vystavil roku 1409 svou první konfirmaci, jež je ale deperditem a známe ji jen ze zápisu v městské knize.¹⁸⁶⁰ Krátce po převzetí lehnického knížectví potvrdil privilegia Lehnici,¹⁸⁶¹ rok na to vydává potvrzovací listinu znovu pro Břeh¹⁸⁶² a roku 1417 Goldberku ležícímu v Lehnicku.¹⁸⁶³ Nejvýznamnější města jeho lehnicko-březského knížectví tak od něj obdržela konfirmaci.

Na přelomu 14. a 15. století vládlo několika knížat, od nichž se dochovalo po jedné konfirmaci. Patří sem Konrád II. Olešnický,¹⁸⁶⁴ Jindřich IX. Břežský,¹⁸⁶⁵ Jan I. Zaháňský¹⁸⁶⁶ a Bolek Těšínský.¹⁸⁶⁷

V samotném závěru sledovaného období přicházejí dvě konfirmace bratrů J i n d ř i c h a IX. a X. Z a h á ň s k ý c h. V prvním případě byla příjemcem Zelená Hora,¹⁸⁶⁸ ve druhém Kožuchov.¹⁸⁶⁹ Druhou konfirmaci vydali ještě se svojí matkou Kateřinou. Všichni tři totiž společně vládli v centrální části knížectví s polovinou Hlohova, Kožuchovem, Zelenou Horou a Polkovicemi.¹⁸⁷⁰

Otázka konfirmačních listin jako iniciačního aktu mezi zeměpánem a městem zaslouží celkové shrnutí, neboť této problematiky jsem se v přehledu jednotlivých vydavatelů často dotýkal. Přirozeně, že tu lze hovořit jen o období do roku 1360, do kdy je k dispozici kompletně zpřístupněná materie. Do následujícího grafu byli vybráni nejvýznamnější

¹⁸⁵⁵ AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 53, 69, 76.

¹⁸⁵⁶ UBSL, č. 313.

¹⁸⁵⁷ AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnowa, č. 50.

¹⁸⁵⁸ Cod. Univ. Lips. 1527=098, Diplomata Principatum Silesiae inedita“ (citováno dle kartotéky na katedře historie Vratislavské univerzity).

¹⁸⁵⁹ UBSL, č. 438; AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 5 (81).

¹⁸⁶⁰ CDS IX., č. 681.

¹⁸⁶¹ UBSL, č. 475.

¹⁸⁶² Karl Friedrich Schönwälder, *Geschichtliche Ortsnachrichten von Brieg. Erster Theil*, Breslau 1846, s. 226

¹⁸⁶³ AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, č. 7.

¹⁸⁶⁴ AP Wrocław, Rep. 4 b, č. 8 (3) (1397 pro Góru a Ryczynu).

¹⁸⁶⁵ AP Wrocław, Rep. 135, dział C, č. 73, Archiwalia Oława, č. 38 (1400 pro Olavu).

¹⁸⁶⁶ CDS XXVIII, s. 44, č. 171 (1404 pro Hlohov).

¹⁸⁶⁷ RDPGŠ II. č. 200.

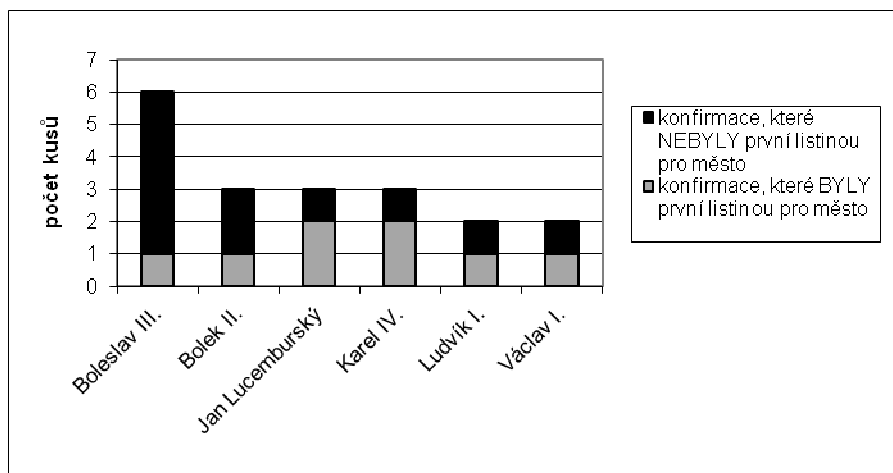
¹⁸⁶⁸ CDS XXIV., s. 3, č. 3;

¹⁸⁶⁹ CDS XXIV., č. 6, s. 132 (pouze regist); plné znění viz AP Wrocław, Dep. miasta Kożuchowa, č. 6.

¹⁸⁷⁰ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 324-325.

vydavatelé konfirmací z tohoto období.¹⁸⁷¹ Vyplyvá z něj, že situace nebyla jednotná. U českých králů Jana Lucemburského a Karla IV. bývala vesměs konfirmace i první listinou pro konkrétního příjemce. Naopak pro vládců lehnicko-břežského knížectví to spíše neplatilo, stejně jako pro Bolka II. Svídnického.

XI. Porovnání konfirmací, které byly či nebyly prvními listinami pro své příjemce¹⁸⁷²

Pokud jde o jednotlivé příjemce a množství konfirmačních listin, které se pro ně dochovalo, pak jednoznačně vévodí Vratislav. Následována je Lehnice, Břehem a Svídnicí. Tedy velmi podobné pořadí, jaké bylo zjištěno pro kompletní materii pro tyto příjemce do roku 1360. Pokud rozdělíme příjemce do příslušných knížectví, pak vystupují do popředí tři: svídnicko-javorské, lehnicko-břežské a vratislavské. V první jedenáctce se nacházejí tři zástupci Lehnicko-Břežska, pět měst ležících ve Svídnicko-Javorsku plus Vratislav. Mimo tato knížectví stál v rámci předních příček (prvních 11 příjemců) jen Hlohov a Frankenštejn. V rámci prvních jedenácti pozic tak vedou v počtu dochovaných konfirmací příjemci ze svídnicko-javorského knížectví¹⁸⁷³ následováni městy lehnického knížectví¹⁸⁷⁴ a po nich zástupci vratislavského knížectví (resp. jen Vratislav).¹⁸⁷⁵

XII. Slezská města podle počtu přijatých konfirmací

	počet ks		počet ks		
1.	Vratislav	27	18.	Chojnov	3
2.	Lehnice	13	19.-24.	Grodkov	2
3.-4.	Břeh	12		Těšín	2

¹⁸⁷¹ Tedy období do roku 1360.

¹⁸⁷² Do grafu byly zahrnuty jen příjemci, kteří obdrželi alespoň dvě konfirmace od téhož vydavatele.

¹⁸⁷³ Svídnice, Lemberk, Javor, Hiršberk a Střehom = 37 kusů.

¹⁸⁷⁴ Lehnice, Břeh, Goldberk = 34 kusů.

¹⁸⁷⁵ A dále Frankenštejn (Frankenštejn) a Hlohovsko (Hlohov).

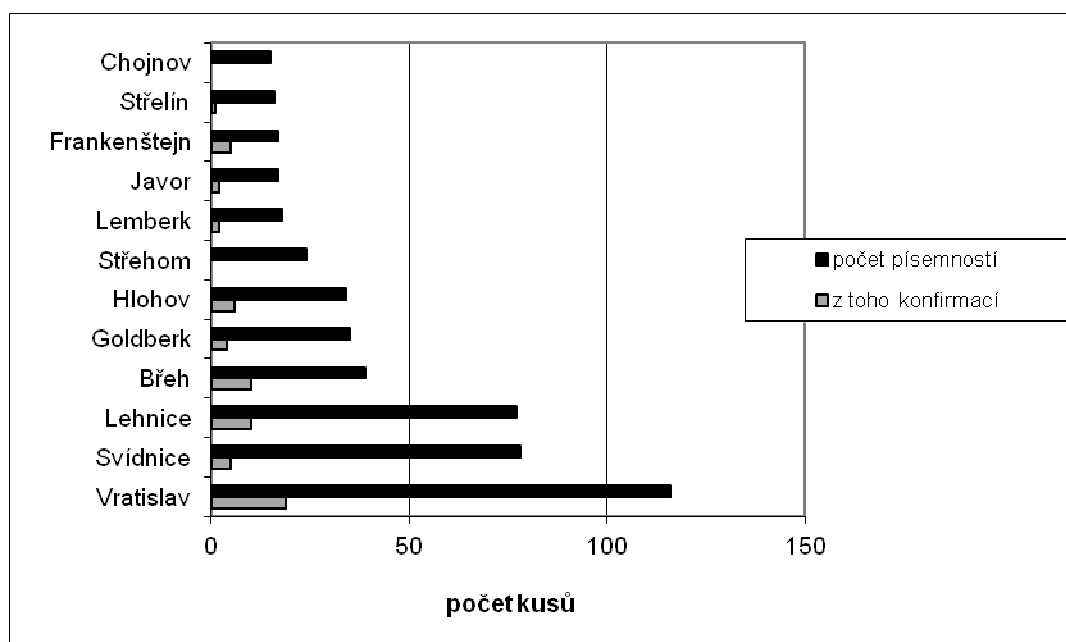
	Svídnice	12		Ratiboř	2
5.	Goldberk	9		Namyslov	2
6.	Lemberk	8		Krosno	2
7.-8.	Javor	7		Landshut	2
	Hlohov	7	26.	Boleslavec	2
9.	Frankenštejn	6	26.-35.	Ryczeń	1
10.-11.	Hiršberk	5		Kožuchov	1
	Střehom	5		Střelín	1
12.-17.	Olava	3		Świebodzice	1
	Góra	3		Śprotawa	1
	Středa	3		Bělá	1
	Reichenbach	3		Lubín	1
	Chojnov	3		Stínava	1
	Bierutov	3		Krapkovice	1
				Gryfów	1

Porovnáme-li tyto údaje s odhadovanou velikostí jednotlivých měst pro polovinu 14. století, pak je čelo žebříčku velmi podobné. Vratislav, Lehnice, Břeh i Svídnice patřily i z tohoto pohledu k nejvýznamnějším.¹⁸⁷⁶

Nezajímavé není ani srovnání celkového počtu přijatých písemností a konfirmací (obojí do roku 1360). Z měst na předních příčkách v počtu dochovaných zeměpanských kusů neměla žádnou konfirmaci Střehom a Chojnov. Málo byly s ohledem na množství všech přijatých kusů zastoupeny konfirmace ve Svídnicí. Větší podíl vzhledem k ostatní materii tvořily konfirmace především u Břehu, kde to byla jedna čtvrtina. O něco vyšší zastoupení představovaly konfirmace pro Hlohov – tady to byla pětina až šestina celkového úhrnu všech zeměpanských písemností. Zhruba tolik to bylo i v případě Vratislavi.

XIII. Podíl konfirmací na úhrnu všech přijatých zeměpanských písemností u měst s nejvyšším počtem zeměpanských kusů (do roku 1360)

¹⁸⁷⁶ *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I.*, s. 249: Vratislav (13-15 tis.), Lehnice, Lemberk (= 9-11,5 tis.), Hlohov (9-10 tis.), Svídnice (8-9,5 tis.), Minstrberk, Reichenbach, Nisa (= ca 5 tis), Středa, Břeh (=4,5-5 tis.), Ratiboř (ca 3 tis), Opole (ca 2,5 tis) atd.

IV.2.1 Formulář konfirmačních listin

Výše jsme se dozvěděli o celkovém počtu konfirmačních listin pro česká a slezská zeměpanská města. Pro Slezsko je jich sice zachováno více, ale poměrně malá část z nich je k dispozici v plnotextovém původním znění: jen 81 kusů. Slezský prostor byl rozčleněn na mnoho samostatných knížectví, mezi vydavateli konfirmačních listin se nachází poměrně značné množství osob. Proto je třeba postupovat následujícím způsobem, a to hned z trojí perspektivy. Kromě pohledu po vydavatelské a příjemcecké linii bude nutné zohlednit též hledisko chronologické ve smyslu utváření formuláře konfirmačních listin od 13. až do počátku 15. století.

Nejlepší podmínky pro následující rozbor poskytují písemnosti Boleslava III. Lehnicko-Břežského¹⁸⁷⁷ a Václava IV.,¹⁸⁷⁸ kde přichází v úvahu 15, resp. 14 kusů. Více než pět dnes plně dochovaných konfirmačních listin měl na svém „kontě“ již jen Karel IV. (6 kusů).¹⁸⁷⁹

IV.2.1.a Celkový pohled

¹⁸⁷⁷ BU, č. 76, 88, 89; UBSL, č. 38; CDS IX., č. 11; AP Wrocław, Akta miasta Legnicy, dział II, sign. 1201, kopiář Ambrože Bitschena (dále jako Bitschen), fol.65rv; UBSL, č. 49; Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 125; Adolf Schaub, *Urkundliche Geschichte*, č. 31; Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 129; UBSL, č. 85; CDS IX., č. 21, 26, 30; UBSL, č. 114.

¹⁸⁷⁸ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (KDPAPDS V., č. 75); AP Wrocław, AM Świdnicy, sign. 411, fol. 6r-8r; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (KDPAPDS V., č. 647); Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46, 51; *Cod. Germ. Dipl. II.*, sl. 121-3; AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1004; ; AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidimus z r. 1655; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1061; AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 53, 54; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1186.

¹⁸⁷⁹ BU, č. 168, 179, 190, 204; SRS I., s. 909-10; AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 198 (KDPAPDS V., č. 470)

Pokusme se nahlédnout na slezské confirmace pro města z celoslezské perspektivy v kompletním sledovaném období.

protokol

Mnoho confirmací, zvláště ve 13. století, začínalo ještě *in v o k a c í*. Až zhruba do poloviny 14. století naprosto převládají. Bez *in v o k a c e* jich do té doby bylo sepsáno jen málo, častěji se takové potvrzovací listiny nacházejí mezi písemnostmi Jindřicha V.,¹⁸⁸⁰ vedle toho lze nalézt již jen jednotliviny z české kanceláře: confirmace Karla IV. spolu s Janem Jindřichem¹⁸⁸¹ a Jana Lucemburského.¹⁸⁸²

Po roce 1348 se naopak *in v o k a c e* vyskytují zřídka – jen sedm confirmací oproti 28 bez ní. Mezi příjemci oněch sedmi kusů často vystupují města lehnického knížectví: sídelní město knížectví hned třikrát,¹⁸⁸³ Goldberg dvakrát.¹⁸⁸⁴ Kromě nich přichází taková confirmace roku 1356 pro Vratislav¹⁸⁸⁵ a roku 1419 pro Kožuchov.¹⁸⁸⁶ Mezi listinami obsahujícími *in v o k a c e* očekávaně převažují latinské kusy, německých je jen nemnoho.¹⁸⁸⁷

Pokud se vyskytla *in v o k a c e*, ve většině případů obsahovala daná listina i arengu, i když to nebylo úplným pravidlem. Vyskytuje se několik málo výjimek. I po roce 1348, kdy klesá frekvence *in v o k a c í*, ji vesměs doplňuje i arenga – většinou se v confirmacích objevují pospolu, ale opět jsou i výjimky, kdy v listině stojí arenga bez *in v o k a c e*,¹⁸⁸⁸ stejně jako *in v o k a c e* bez arengy.¹⁸⁸⁹ První případ se objevuje pouze u Vratislavi jako příjemce, druhý jen u Goldberku.

I n t i t u l a c e se nejčastěji nacházela hned na počátku listiny, případně na druhém místě, výjimečně až na třetím.

S i n s k r i p c í se lze ve studovaném materiálu setkat jen jednou, v confirmaci Jana Lucemburského pro Střelín z roku 1345.¹⁸⁹⁰

text

¹⁸⁸⁰ *Sub VI.*, č. 46, 83, 140 v rámci jeho listinné produkce jsou ale takové písemnosti výjimkami, proto je zajímavé, že přicházejí tak často mezi confirmacemi viz Andrzej Wałkowski, *Dokumenty i kancelaria księcia legnickiego Henryka V Grubego* (= Acta Universitatis Wratislaviensis 115, Historia 94), Wrocław 1991, s. 18-19.

¹⁸⁸¹ *BU*, č. 179.

¹⁸⁸² *LBUS I.*, s. 323-4.

¹⁸⁸³ *UBSL*, č. 195, 313; AP Wrocław, DM Legnicy, č. 226.

¹⁸⁸⁴ AP Wrocław, Dep. Miasta Złotoryji, 81, 83.

¹⁸⁸⁵ *SRS I.*, s. 909-910.

¹⁸⁸⁶ AP Wrocław, Dep Miasta Koźuchowa, č. 6.

¹⁸⁸⁷ Nejčastěji má formu *In nomine domini amen*, v německých listinách *In gotis namen amen*. Jiné znění mají jen confirmace Jindřicha IV. Vratislavského pro Vratislav z roku 1282 *In nomine dei eterni amen* (*Sub V.*, č. 66.) a potvrzovací listina Karla IV. pro totéž město z roku 1356 *In nomine sancte et individue Trinitatis feliciter Amen* (*SRS I.*, s. 909-10).

¹⁸⁸⁸ *BU*, č. 204; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (*KDPAPDS V.*, č. 75).

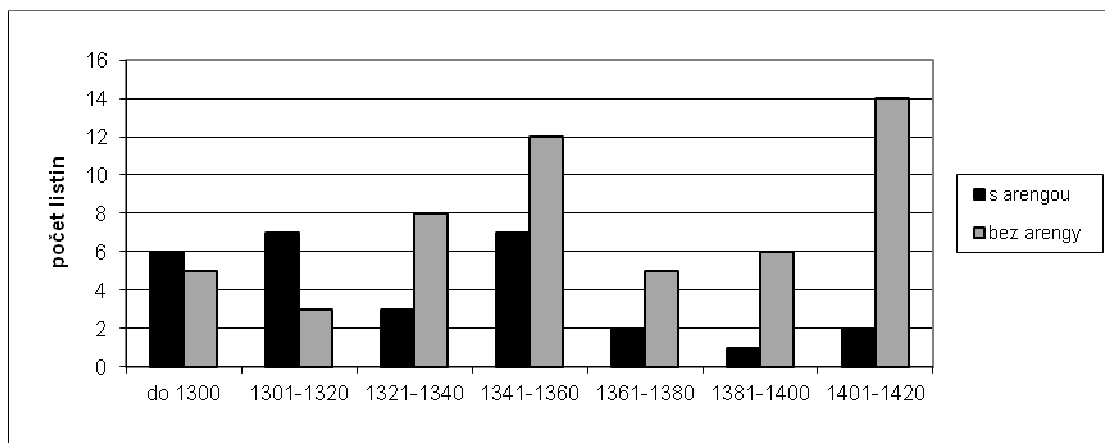
¹⁸⁸⁹ Dep. Miasta Złotoryji, 81, 83.

¹⁸⁹⁰ *LBUS I.*, s. 323-4.

Na počátku klíčové části formuláře může stát *arenga*, jejíž výskyt s postupujícím časem klesá, což je všeobecný jev, který lze pozorovat pro slezské prostředí a probíhá i mnohde jinde.¹⁸⁹¹ *Arenga* se objevuje ve všech confirmacích do roku 1290. V potvrzovacích listinách Jindřicha V. byla užívána méně,¹⁸⁹² ale v druhém a třetím desetiletí 14. století se s ní setkáváme znovu častěji. Od 70. let její užívání velmi výrazně klesá – od té doby do konce sledovaného období přicházejí již jen tři listiny, které ji obsahují: dvě pro Lehnici,¹⁸⁹³ jedna pro Kožuchov.¹⁸⁹⁴

Vyjádřeno celkově: *arenga* se objevuje v 1/3 slezských confirmací, což je o něco více, než tomu bylo u českých potvrzovacích listin – tam to byla zhruba jedna čtvrtina.

I. confirmační listiny s *arengami* a bez nich

Po jazykové stránce naprosto dominují latinské confirmace, ve sledovaném souboru bylo jen jediné německé potvrzovací privilegium s *arengou*.¹⁸⁹⁵

Ve většině confirmací stojí *arenga* na druhém místě v pořadí listinných formulí – za invokací, jen v několika málo případech je na jiném místě: confirmace Jindřicha IV.

¹⁸⁹¹ Ke staršímu období *areng* slezských knížat viz Tomasz Nowakowski, *Idee areng dokumentów ksiąząt polskich do połowy XIII wieku*, Bydgoszcz 1999, s. 87-132. *Arengy* z období zkoumaného Nowakowskim se v mnou analyzovaném materiálu nevyskytovaly. Jen u dvou lze hovořit o částečné shodě, kdy je však identická jen menší část *arengy*: Zaprvé šlo o confirmaci Jindřicha Proba pro Vratislav z roku 1276 (*SUB IV.*, č. 282), jejíž začátek byl stejný jako *arengy* listiny kněžny Hedviky pro třebský klášter z roku 1242 (*SUB II.*, č. 234; Tomasz Nowakowski, *Idee areng*, s. 89-90). Zadruhé to byla *arenga* confirmace Konráda Zaháňského pro Šprotavu z roku 1304 (Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 447-8, č. 104) a listina Jindřicha Bradatého pro vojvodu Teodora z roku 1237 (*SUB II.*, č. 137; Tomasz Nowakowski, *Idee areng*, s. 103).

¹⁸⁹² Řídké užití *areng* ale neplatí pro Jindřichovy listiny jako celek, kde jí většina obsahuje. Viz Andrzej Wałkowski, *Dokumenty i kancelaria*, s. 20. Souvisí to do určité míry i s absencí invokace u příslušných písemností, o níž byla řeč výše. Nezařazování invokací a *areng* do Jindřichových confirmací je jejich typickým znakem – pro ostatní Jindřichovy listiny toto pravidlo neplatilo.

¹⁸⁹³ *UBSL*, č. 313; AP Wrocław, DM Legnicy, č. 226.

¹⁸⁹⁴ AP Wrocław, Dep Miasta Kožuchowa, č. 6.

¹⁸⁹⁵ AP Wrocław, Dep Miasta Kožuchowa, č. 6.

Vratislavského pro Vratislav z roku 1283 ji má na čtvrté pozici za invokací, promulgací, intitulační a salutací¹⁸⁹⁶ a potom skupina konfirmací Karla IV. a Václava IV. pro Vratislav z 50. a 60. let 14. století.¹⁸⁹⁷ V tom se arengy pro slezské příjemce různí od českých. V nich arengu jen málokdy doprovází invokace – zde je to téměř pravidlem.

Délka areng je různá, průměrně se dá říci, že se postupem času nezkracuje ani neprodlužuje. Objevují se kratší i delší, nejdelší arenga se nachází ve dvou konfirmacích pro Vratislav z let 1352 a 1356.¹⁸⁹⁸ Celkově je jejich délka kratší, než tomu bylo u českých listin a konfirmací.

Pokud jde o obsahové hledisko areng, je možné je rozčlenit do několika kategorií:

1) majestátní

a) péče o poddané¹⁸⁹⁹

S tímto tématem se lze setkat celkem v devíti konfirmacích po celé sledované období. Nejstarší kus s takovou arengou pochází z roku 1277,¹⁹⁰⁰ nejmladší z roku 1367.¹⁹⁰¹ Od 70. let se už sice neobjevuje, ovšem od tohoto desetiletí, jak výše uvedeno, zaznamenávají arengy značný ústup z dochovaných konfirmací a na tento úsek připadají jen tři kusy, kam byla zapsána, jež ovšem patří do jiných obsahových skupin areng.

Na rozdíl od areng vzniknuvších pro české příjemce se ve slezském materiálu dočítáme jen o poddaných obecně. Vůbec tu nejsou tematizována města jako celek – jako specifická poddaní knížete. Nejspíš se v tom odráží pevnější postavení českých královských měst, ještě nikoliv jako stavu, ale přeci jen jako určité sevřenější skupiny, s níž panovník nakládal. I to svědčí o tom, že arengy nebyly tak úplně strnulou formulí a že do určité míry odrážely realitu doby, v níž bývaly používány. Další moment, který stojí za pozornost, je výskyt pojmu Koruny království českého, který se objevuje ve dvou arengách vydaných pro Vratislav Karlem IV. v letech 1352 a 1356.¹⁹⁰² Jinde se neobjevil. Zde je třeba dodat, že nebylo ani více

¹⁸⁹⁶ *SUB V.*, č. 66.

¹⁸⁹⁷ *BU*, č. 204; *SRS I.*, s. 909-10; *AP Wrocław, DM Wrocławia*, č. 440 (*KDPAPDS V.*, č. 75): v konfirmaci z roku 1352 stála na třetím místě po intitulační a promulgaci, roku 1356 až na čtvrtém po invokaci, intitulační a promulgaci, konfirmace z roku 1367 ji má opět na třetím místě po intitulační a promulgaci.

¹⁸⁹⁸ *BU*, č. 204; *SRS I.*, s. 909-10.

¹⁸⁹⁹ *SUB IV.*, č. 307; *SUB V.*, č. 66; *UBSL*, č. 38; *CDS IX.*, č. 11; *UBSL*, č. 140; *BU*, č. 204; *UBSL*, č. 195; *SRS I.*, s. 909-10; *AP Wrocław, DM Wrocławia*, č. 440 (*KDPAPDS V.*, č. 75).

¹⁹⁰⁰ *SUB IV.*, č. 307: „*Ea, que ex principum beneplacito ad subditorum commoda conceduntur, aliquociens sibi renovationis remedio indigent subveniri, ut ea, que vetera sunt, wltum novitatis assumendo pocioerem adhibicionem fidei conquirant et maioris gaudeant fulcimine firmitatis*“.

¹⁹⁰¹ *AP Wrocław, DM Wrocławia*, č. 440: „*Etsi ad singulorum nostrorum fidelium quos nostri ditionis latitudo complectitur grata commoda dignamur intendere. Illis tamen uberiores favores porrigimus quorum ... fidei constantiam in procurandis nostris profectibus ab experimento didicimus notitia clariore*“.

¹⁹⁰² *BU*, č. 204; *SRS I.*, s. 909-10: „*Quamvis innata cordi nostro benignitas ad universorum fidelium, quos nostre potestatis dicio circumquaque complectitur, utilitates et commoda procuranda piis et graciosiis inclinetur favoribus, ad illorum tamen profectus quadam singulari clemencia specialius dignamur intendere, qui ad nostre*

příležitostí, neboť Karel už nevydal pro slezská města žádnou jinou confirmaci s arengou a Václav jen jedinou, která ji obsahovala, a to ještě v dobách svého dětství. Ta se však poněkud odlišovala, i když tematicky se s výše zmíněnou arengou Karlovou v lecčems stýká.

Rejstřík témat je pochopitelně blízky arengám v českých listinách. Lze se v nich dočíst, že věrní poddaní mají být odměňováni, panovník se má starat o jejich blaho atd., jak o tom byla řeč v samostatné podkapitole.

b) veřejný pořádek¹⁹⁰³

Veřejný pořádek v úzkém sepětí s péčí o poddané je tématem areng dvou listin. V prvním případě, confirmaci pro Vratislav z roku 1310, čteme o rovnítku mezi náklonností a milostí vydavatelů a cestě práva, na niž je potřeba se vydat.¹⁹⁰⁴ Stejně i druhá listina, v níž toto téma zaznívá – confirmace pro Lehnici knížete a biskupa Václava II. z roku 1409, je na hraně mezi předchozí skupinou a touto.¹⁹⁰⁵ Vydavatel v arenze oznamuje, že shledává zbožné a spravedlivé zachovávat práva *civitatum nostrarum* – to je zároveň jediná arenga, kde se ozývá péče o města jako o poddané. Výše bylo zmíněno, že ta se jinak ve studovaných slezských arengách nevyskytuje.

2) náboženská tematika¹⁹⁰⁶

Ve třech confirmacích máme co do činění s náboženskou tematikou. Arenga privilegia Jindřicha Javorského pro Javor z roku 1344 je velmi zajímavá a stojí za to ocitovat ji v úplnosti: *Homo natus de muliere breui vivens tempore in extremo articulo vite positus transactis multis miseriis et erumnis necessario debet conquirere merita quibus auxilia iis meretur accipere gaudia futurorum, que nec oculus vidit nec auris audivit, nec unquam actus interioris hominis comprehendit.*¹⁹⁰⁷ Zaznívá tu pomíjivost pozemského života a touha po spáse a věčném životě. Arenga sama má přímou souvislost s obsahem listiny, neboť v ní Jindřich potvrzoval zřízení špitálu ve městě. Dlužno dodat, že s podobně tematicky utvářenými arengami se lze setkat i v českém prostředí právě v listinách, které se nějak týkaly městských špitálů.

Výrazně kratší je arenga Bolkovy confirmace určené Svídnici: *Quia bone reo peram dare ex presentis vite habet mericium pariter et future.*¹⁹⁰⁸ Ozývají se v ní stejné motivy jako

maiestatis honorem flagrantioribus votis aspirant, quosque in regni et corone serviciis fidei promptitudine et mentis immota constantia invenimus continuo poriores".

¹⁹⁰³ BU, č. 89; AP Wrocław, DM Legnicy, č. 226.

¹⁹⁰⁴ „Cum iuris tramite condocente hos expediat maiore fauoris et gratie amplitudine prosequi, qui se digniores apud nos fidelitatis merito et gratitudine constancie reddiderunt“.

¹⁹⁰⁵ „Iuste et pie nos facere deputamus cum iura civitatum nostrarum rei publice conservamus“.

¹⁹⁰⁶ Chr. Fr. E. Fischer, *Geschichte und Beschreibung I.*, s. 219-221; AP Wrocław, Rep. 6a, č. 149; UBSL, č. 313.

¹⁹⁰⁷ Chr. Fr. E. Fischer, *Geschichte und Beschreibung I.*, s. 219-221.

¹⁹⁰⁸ AP Wrocław, Rep. 6a, č. 149.

v Jindřichově listině. Opět šlo o potvrzení týkající se městského špitálu – Bolek tu confirmoval dohodu mezi svídnickými radními a vratislavským a svídnickým konventem křížovníků s červenou hvězdou.

V poslední listině této skupiny, confirmaci vévody Ruprechta pro Lehnici z roku 1380, zaznívá více témat – její přiřazení do určité skupiny proto nebylo jednoduché. Objevuje se tu péče o poddané, následování předků, ale také spása poddaných.¹⁹⁰⁹

3) *memoria-oblivio*¹⁹¹⁰

Nejčastěji byly ve sledovaném materiálu zastoupeny arengy, v nichž se objevuje starý motiv *memoria-oblivio*. Jinými slovy nutnost sepsání příslušného právního aktu pro to, aby nebyl zapomenut, neboť lidská paměť je krátká a nestálá. Často se takové arengy vyskytují na počátku sledovaného období, ale nemizí ani později. Až do 20. let 14. století byl zmíněný motiv užíván hojně, pak však téměř úplně mizí (až na confirmaci Jana Stínavského z roku 1348)¹⁹¹¹ a objevuje se znovu soliterně až v kožuchovské confirmaci v roce 1419 – jednalo se, jak bylo řečeno, o jedinou německou arengu ve zkoumaném souboru.¹⁹¹²

Na rozdíl od českého prostředí byla ve Slezsku tato témata živá ještě v 1. třetině 14. století. Výše bylo uvedeno, že v kanceláři Jana Lucemburského nebyly arengy *memoria-oblivio* do jeho listin pro města téměř nikdy zařazovány a později již vůbec.¹⁹¹³

Arengy se ve sledovaných listinách opakují jen málo, lze nalézt jen tři listinné dvojice, kde bylo užito identického vzorce.

První je confirmace Jindřicha IV. Vratislavského *Cuncta, que geruntur in tempore, vacillant facile, nisi scripture presidio et testium aminiculo roborentur ad gestorum memoriam sempiternam*, která se nachází v listinách pro Grodkov a Svídnici z roku 1276.¹⁹¹⁴

¹⁹⁰⁹ UBSL, č. 313: „Vt ea, que graciose, racionabiliter et, pie a progenitoribus nostris pro comodo, pace et salute subditorum gesta cognouimus, amplioris gratie et fauoris prosequamur augmento, reipublice ac propria nos vtilitas admonet et hortatur“.

¹⁹¹⁰ SUB IV., č. 282, 284, 300; SUB V., č. 461; Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 104; BU, č. 76; UBSL, č. 49; Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung* s. 159; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31; Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 129, 134; AP Wrocław, Dep. Miasta Kożuchowa, č. 6.

¹⁹¹¹ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 159: „Ne ea, que aguntur in tempore, simul cum tempore a memoria hominum decidant, decet, ut discretorum subsidio ac literarum testimonio nec non sigillorum robore confirmatur“.

¹⁹¹² AP Wrocław, Dep. Miasta Kożuchowa, č. 6: „Wenne alle ding und sachen die do geschen in der czeit vorgeslich und vorgenglich sein, czo ist notdorst die ding die do lange waren sullen zu bestetigen mit offenbrievien und mit vorhastigen geczeugen“.

¹⁹¹³ Arengy se v confirmacích Jana Lucemburského pro slezská města dokonce vůbec nevyskytují.

¹⁹¹⁴ SUB IV., č. 284, 300.

Obě listiny se svým formulářem částečně shodují a obě potvrzují držbu lesa příslušným městem. Tato arenga se podobá jedné z areng užíváné v kanceláři Vladislava Lokýtky.¹⁹¹⁵

Zopakovala se rovněž arenga *Pij principis interest subditorum commodis ita intendere, vt possint habunde eius patrocínio gratulari*, a to v kanceláři Boleslava III. v konfirmacích pro Lehnicí a Břeh z roku 1314.¹⁹¹⁶

Dvakrát byla použita ještě arenga *Quamvis innata cordi nostro benignitas ad universorum fidelium, quos nostre potestatis dicio circumquaque complectitur, utilitates et commoda procuranda piis et graciosius inclinetur favoribus, ad illorum tamen profectus quadam singulari clemencia specialius dignamur intendere, qui ad nostre maiestatis honorem flagrantioribus votis aspirant, quosque in regni et corone serviciis fidei promptitudine et mentis immota constantia invenimus continuo poriores* ve dvou Karlových konfirmacích pro Vratislav z let 1352 a 1356.¹⁹¹⁷ Obě listiny se téměř zcela shodují v dispozici, v ostatních formulích již méně.

Přejdeme od podrobnějšího pojednání o arengách k další listinné formuli slezských konfirmací – *promulgaci*. Je tu doloženo velké množství variant. K postupnému zužování jejich šíře dochází zhruba od 40. let 14. století.

Začneme latinskými konfirmacemi. Až do počátku 14. století je to skutečně značně široká paleta různých variant. Žádná ze studovaných konfirmací ji nemá shodnou s jinou. Posléze získává na oblibě forma *ad universorum (notitiam) tam presentibus ...*, objevuje se také promulgace *Notum esse volumus/cupimus ...*. Od konce 30. let přichází rovněž forma *recognoscimus (tenore presencium) universis*. Promulgace *Notum facimus* je již dříve sporadicky užívána, od 40. let stále více. V 50. a 60. letech přichází v konfirmacích Karla IV. a Václava IV. promulgace *Ad perpetuam rei memoriam*, od 70. let pak již převládají německé potvrzovací listiny.

Jak vypadala promulgace u nich? Od 70. let se definitivně stabilizuje v podobě *bekennen und tun kunt uffinlich mit desem brive allen, der die en sehen adir horen lessen* a v takové formě se užívá až do roku 1419. Do 70. let je plnotextově dochováno jen málo německých konfirmací, promulgace v nich má jinou podobu.

Trendy potvrzovacího formuláře listinných *dispozic* jsou obdobné jako v Čechách. Postupně dochází ke kumulaci konfirmačních sloves, jejich zdvojování, ztrojování, někdy i

¹⁹¹⁵ Anna Adamska, *Arengi w dokumentach Władysława Łokietka*, Kraków 1999, s. 134, č. 20 (doložena pro léta 1298 a 1299).

¹⁹¹⁶ *UBSL*, č. 38; *CDS IX.*, č. 11.

¹⁹¹⁷ *BU*, č. 204; *SRS I.*, s. 909-910.

zčtverování. Stejně tak tu přichází duplikace konfirmačních sloves v minulém a přítomném čase, která se ponejvíce objevuje v konfirmacích Václava IV., ale je patrná i jinde.

Všimneme-li si blíže listinných dispozic českých panovníků a porovnáme jejich slezské konfirmace s těmi, jež vydávali pro české příjemce, pozorujeme vesměs shody. I ve slezských konfirmacích Jana Lucemburského se objevuje častý obrat *presentis scripti patrocínio*. Naposledy se v některé konfirmační listině ve Slezsku vyskytl roku 1353,¹⁹¹⁸ pak zcela mizí, zatímco v českém prostředí se ještě občas objevuje i za Václava IV. Dispozice konfirmací Václava IV., stejně jako v Čechách, dost často začínají slovy *des haben wir angesehen ... dienste*. Občas se objevuje i klausule o platnosti všech ustanovení, která potvrzovaná listina obsahuje, jak jsme se s tím setkali již ve Václavových písemnostech z českého prostředí. Užito jí bylo v osmi Václavových slezských konfirmacích, tedy v nadpoloviční většině jeho potvrzovací materie. Ve všech případech, které byly zjištěny, stojí tato formule až za konfirmačním formulářem. K jejímu intenzivnějšímu použití dochází až od sklonku 14. století – přesněji řečeno od roku 1398. Do té doby byla použita jen jednou, v konfirmaci pro Vratislav z roku 1378.¹⁹¹⁹ Ve slezských potvrzovacích listinách se tato formule před konfirmačními slovesy vůbec nevyskytuje. Pokud se objevuje, pak již výhradně v postpozici. Dispozičním obratem, který se ale ve Slezsku na rozdíl od Čech nevyskytuje, je *iuste petentibus non sit denegandus assensus*, což je vysvětlitelné velkým podílem Václavových německojazyčných konfirmačních listin (pro slezské příjemce), v kterých nepřichází, zůstávajíc omezena jen na latinské listiny.

S a n k c e se častěji objevuje jen v konfirmacích vydaných českými panovníky, přímo slezští vydavatelé ji do svých konfirmací zařazovali velmi zřídka.

eschatokol

Eschatokol obvykle začínal k o r o b o r a c í. Opět je třeba rozlišovat jazykově latinské a německé konfirmace. Ve 13. a 1. polovině 14. století byla dosti oblíbená forma *In cuius/huius rei testimonium ...*, výrazně méně se objevují koroborace *Presentem paginam ...*, a *Harum nostrarum testimonio ...*. V konfirmacích Karla IV. a Václava IV. je užívána v podobě *Presencium sub ...*, ale to je již na začátku období, kdy začínají dominovat německé konfirmace.

V německých konfirmacích od 70. let 14. století nejčastěji vystupuje forma *Mit urkund dicz brives vorsigelt mit unserer kuniglichen maiestat insigel*. Jak je patrné, šlo o listiny Václava IV. Tuto podobu koroborace Václav masově užíval i v konfirmacích pro české

¹⁹¹⁸ UBSL, č. 195.

¹⁹¹⁹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (KDPAPDS V., č. 647).

příjemce. Ve Slezsku se ale v jiných kancelářích plně neprosadila a u jiných vydavatelů se tak užívaly spíše jiné varianty: *Des zu ganzir/grosser sicherheit ...*, *Czu sicherheit ...*, *Der czu rechter wissen*

Až do poloviny 40. let se s vědečn á ř a d a objevuje zcela běžně, poté méně, ale stále v nezanedbatelné míře. Zatímco čeští králové ji užívali málo, pro slezské vydavatele byla téměř nutnou součástí, i když najdeme několik výjimek. Proto od 40. let přichází méně. Je to doba, kdy stoupá emise konfirmačních listin Karla IV. pro slezská města a tím zdánlivě o něco klesá její využití – je to ale způsobeno právě tím, že v královských konfirmacích se nacházely méně. I to je jeden z dalších rozdílů konfirmačních listin domácích-slezských vydavatelů a českých králů.

V listinách téměř nikdy nechyběla d a t a c e . V nejstarším období se pochopitelně datuje pomocí římského kalendáře. Poprvé je latinská konfirmace datována křesťanskými svátky roku 1294¹⁹²⁰ a od té doby převažuje, i když občas se ještě lze setkat s římským kalendářem. Křesťanský kalendář tedy proniká do slezského konfirmačního materiálu dříve než v Čechách a nahrazuje římské datování. Německé kusy jsou datovány podle svátků křesťanského kalendáře

Po úvodní formulí (*actum, geben* aj.) je zpravidla uvedeno místo vydání, dále rok a denní datum – v pořadí ročního a denního data byl slezský zvyk jiný než v české královské kanceláři, kde přicházelo nejprve denní datum a až po něm rok. Tak je tomu v konfirmacích českých vydavatelů i pro slezské příjemce. Od 30. let však tento „český“ zvyk proniká do listin slezských vydavatelů – situace se pak mění od poloviny století, kdy převažuje pořadí rok-denní datum, a to i v konfirmacích Karla IV. a později Václava IV. Jako počátek latinských datací přichází v úvahu jak *actum/acta, datum*, tak i *datum et actum/actum et datum*. Německé datace začínají nejčastěji *Gegeben*, později převážně *Geben*, užívána je i varianta *der gegeben ist*.

Poslední formulí, o níž budu mluvit, je kancelářská poznámka. V rámci konfirmací pro české příjemce, jsem myslím dostatečně pojednal o tamních poznámkách, ať už to bylo datum per manus, nebo relačně-konceptní poznámka. Relačně-konceptní poznámky se běžně objevují především v konfirmacích Václava IV. pro slezské příjemce.¹⁹²¹ Je

¹⁹²⁰ *SUB VI.*, č. 140.

¹⁹²¹ Třikrát se setkáváme s Janem z Bamberka (AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 54; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1186), který ve Václavově kanceláři vystřídal několik funkcí. Jako notář a protonotář (před tím byl registrátorem) v ní byl činný od roku 1401 až do Václavovy smrti. Vedle Vlachuška z Weitmile a Františka z Jevíčka patřil ke třem nejaktivnějším úředníkům (Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 211-13.). My jsme ho jako autora konceptu poznali ve třech konfirmacích –

k dispozici více slezských konfirmací, které kancelářské poznámky obsahují, než těch, které jí neměly. Důvod jejich lepšího dochování spočívá i v tom, že v kancelářích slezských knížat bývaly vesměs součástí hlavního textového bloku listin a nebyly psány mimo něj, jako tomu bylo v české královské kanceláři. Při opisech se často na poznámky psané mimo hlavní text nebral zřetel.

Ve 13. století se běžně používala formule *dpm*, postupně je během 1. poloviny 14. století zatlačována a posléze zcela převrstvena komisní formulí a jejími odnožemi.¹⁹²² V současné době mezi badateli převládá názor, že osoba, v ní jmenovaná, odpovídala za vyřízení celé věci, za celý průběh zlistinění. Poprvé se ve Slezsku objevuje roku 1311 v kanceláři Jindřicha VI. v listině mundované notářem Gunterem – studoval v Itálii a nejspíš jej lze považovat za autora této formule. Nebyl nalezen přímý inspirační zdroj této formule v západních ani jiných kancelářích. Rozšířila se také do hornoslezských kanceláří, do Mazovska, výjimečně vystupuje i v listinách polských králů, v sousedních oblastech se ale neužívala.¹⁹²³

Než došlo k její formální stabilizaci, prošla dlouhým vývojem – zpočátku by se mohla nazývat spíše konskripční formulí, podle závěrečného slovesa *conscribuntur* nebo *sunt conscripta*. V kanceláři Jindřicha VI. se na místě slovesa *conscribere* objevuje *conferre*.

Poprvé se lze ve studovaných konfirmacích setkat s obratem *habuit in commisso* v potvrzovací listině Boleslava III. pro Lehnici z roku 1316,¹⁹²⁴ v dalším průběhu se objevuje v různých variacích jako *sunt commissa, in commisso dedimus*. V konfirmacích Ludvíka II. a Václava II. Lehnického přichází sloveso *Befehlen* a *empfehlen* v podobě např. *dem ... unsers*

byly to poslední, které pro sledované příjemce Václav IV. vydal: pro Hiršberk z roku 1408, a pro Lemberk a Vratislav z roku 1409.

Dvakrát v konceptní části poznámky potkáváme jméno Františka z Jevíčka, který vystupoval s různými tituly, v našem materiálu to byl boleslavský probošt (AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1061) a kancléř (AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1004). V kanceláři působil v letech 1389-1408 s určitými přestávkami. Od počátku 90. byl protonotářem. Poznali jsme jej jako jednoho z nejvýkonnějších zaměstnanců Václavovy kanceláře (Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 203-7.). Pro slezské příjemce koncipoval dvě konfirmace pro Vratislav v letech 1400 a 1404.

Jedenkrát se objevuje Vlachník z Weitmile (AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41), velmi aktivní při koncipování českých konfirmačních listin, který byl ve Václavově kanceláři činný dle výskytu v poznámkách v letech 1385-99 (Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 200-203). Autorsky byl „podepsán“ pod hiršberskou konfirmací z roku 1398.

V první Václavově konfirmaci vydané pro Vratislav roku 1367 (AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440) vystupuje v konceptní části *decanus Glogoviensis*. Šlo hlohovského děkana Jana, který od počátku 60. let působil v Karlově kanceláři. Nejprve jako registrátor, později jako notář a protonotář je v ní doložen až do roku 1370 Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři*, s. 35, č. 68; Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 151).

Jakub pražský kanovník koncipoval jednu konfirmaci (AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 53). Poznali jsme ho už v souvislosti s českými konfirmacemi. V kanceláři působil v letech 1404-1410 (Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 213-214). Tady je uveden jako autor konfirmace pro Hiršberk z roku 1408.

¹⁹²² Tomasz Jurek, *Formuła komisyjna w czternasztowiecznej kancelarii świdnickiej*, SZ 43, 2005, s. 14.

¹⁹²³ Tomasz Jurek, *Formuła komisyjna*, s. 1-3.

¹⁹²⁴ UBSL, č. 49.

landis Canczeler, dem wir dessen brif bevolen; stejný výraz se objevil také v kancelářské poznámce konfirmace Jana Krušiny z Lichtenburka pro Hiršberk z roku 1406.¹⁹²⁵

IV.2.1.b Podle příjemců

Formulář sledovaných konfirmací lze rovněž hodnotit z pohledu jejich příjemců a zkoumat případné vzájemné shody jednotlivých kusů.

Vratislav

Zde je k dispozici nejširší pramenná báze – plnotextově dochovaných 23 konfirmací. Žádné potvrzovací listiny z období vlády piastovských knížat neprokazují jakékoliv výraznější podobnosti.

První konfirmace, které se vzájemně alespoň trochu podobají, pocházely z kanceláře Jana Lucemburského z let 1327 a 1343.¹⁹²⁶ Shodují se především v dispozici, kde přichází obrat *ratificamus, approbamus, damus, concedimus et efficaciter confirmamus*, v druhém případě ještě doplněný na *ratificamus, approbamus, damus, concedimus, innovamus et efficaciter presentis scripti patrocínio confirmamus*.

Identická dispoziční opatření včetně převzatého formuláře obsahují všeobecné konfirmační listiny pro Vratislav z let 1348, 1352, 1356, 1377 a 1378.¹⁹²⁷ Ustanovením dispozice se bude věnovat samostatný oddíl rozboru jednotlivých konfirmací podle příjemců. Tyto listiny se ale významně stýkají i v ostatních formulích, obsahují také charakterickou kasační formuli.

O Karlových konfirmacích z let 1352 a 1356 již byla zmínka v souvislosti s identickými arengami. I jinak se obě listiny do značné míry slovo od slova shodují. Liší se kromě intitulace a datace ještě také v koroboraci, což vyplývalo ze zpečetí druhé z nich císařskou bulou. Jinak je ale shoda prakticky doslovná.¹⁹²⁸

Podobnou, téměř doslovně shodnou dvojici konfirmací, tvoří Václavovy potvrzovací listiny pro město z let 1377 a 1378.¹⁹²⁹

Dvě Václavovy všeobecné konfirmace pro město z let 1404¹⁹³⁰ a 1409¹⁹³¹ se v některých svých částech také stýkají – vesměs se ale jednalo o ty pasáže, které byly vlastní všem Václavovým listinám v důsledku sjednocování jejich formuláře.

Svídnice

¹⁹²⁵ *Landbuch III.*, č. 1647.

¹⁹²⁶ *BU*, č. 125, 177.

¹⁹²⁷ *BU*, 190, 204; *SRS I.*, s. 909-10; AP Wrocław DM Wrocławia, č. 639 (*KDPAPDS V.*, č. 647); AP Wrocław DM Wrocławia, č. 1004.

¹⁹²⁸ *BU*, č. 204; *SRS I.*, s. 909-10.

¹⁹²⁹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (*KDPAPDS V.*, č. 647), 1004.

¹⁹³⁰ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1061.

¹⁹³¹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1186.

Jediné dvě confirmace, které se alespoň nějakým způsobem shodují, pocházejí z roku 1374 a byly vydány v nevelkém časovém odstupu – Karel IV. a po něm Václav IV. potvrdili udělení trhu s masem pro Svídnici. Aprobují tak identickou záležitost.¹⁹³²

Břeh

Pro Břeh žádné výraznější podobnosti nepřicházejí.

Lehnice

Zde lze mezi jedenácti plnotextově dochovanými confirmacemi najít dvě skupiny spřízněných listin: jsou jimi na straně jedné confirmace Václava I. a Ludvíka I. vydané v letech 1342, 1345, 1346 a 1353,¹⁹³³ na druhé straně potvrzovací listiny vévody Ruprechta z roku 1380¹⁹³⁴ a Václava II. z roku 1409.¹⁹³⁵

Nejdříve k první skupině. Pozoruhodné je, že se stýkají jediné v dispozici, ostatní formule bývají odlišné, ba dokonce i složení listinných formulí variuje: všechny čtyři sice začínají invokací, arengu však obsahují jen dvě z nich.¹⁹³⁶ Václavova listina (1353) na rozdíl od tří předchozích zase nedisponuje kancelářskou poznámkou,¹⁹³⁷ ačkoliv je stejně jako ostatní zachována v originále. Kromě dispozice, k níž se za okamžik dostanu, se shodují již jen promulgace u confirmací z roku 1342 a 1346¹⁹³⁸ a znějí: *ad vniuersorum, tam presencium quam futurorum, ad quos presencia deueniunt, nocionem volumus perpetuo deuenire*. Poslední confirmace (1353) se poněkud odchyluje: *ad vniuersorum, tam presencium quam futurorum, perpetuam deuenire volumus nocionem*.¹⁹³⁹ Promulgace listiny Ludvíka I. z roku 1345 je jiná:¹⁹⁴⁰ *ad communem hominum presencium serie deuenire volumus nocionem*. Ostatní listinné formule se neshodují, ba dokonce je dvakrát použita jiná arenga.

Dispozicím těchto confirmací je společný obrat *presentis scripti patrocinio*. Tři z nich začínají slovy *rata et grata habentes*.¹⁹⁴¹ V těchto třech se nachází rovněž věta *que litteris priuilegiis et aliis demonstracionibus probabilibus demonstrare poterint, inuiolabiliter dimittere eosque circa ea totis viribus fideliter conseruare*, nebo v podobném znění. Rovněž ustanovení dispozice se podobají, ale těm se věnuji na příslušném místě. Sluší se ještě

¹⁹³² AP Wrocław, AM Świdnicy, sign. 411, fol. 3v-6r, 6r-8r.

¹⁹³³ UBSL, č. 127, 140, 145, 195.

¹⁹³⁴ UBSL, č. 313.

¹⁹³⁵ AP Wrocław, DM Legnicy, č. 226.

¹⁹³⁶ UBSL, č. 140, 195.

¹⁹³⁷ UBSL, č. 195.

¹⁹³⁸ UBSL, č. 127, 145.

¹⁹³⁹ UBSL, č. 195.

¹⁹⁴⁰ UBSL, č. 140.

¹⁹⁴¹ UBSL, č. 127, 145, 195.

připomenout, že ve dvou ze tří těchto kusů se v kancelářské poznámce nachází jméno Těmy *de Calcrute*.¹⁹⁴²

Druhou skupinu se vzájemně podobným formulářem tvoří dvě potvrzovací listiny, které na počátku svých vlád vydali pro město vévodové Ruprecht¹⁹⁴³ a Václav II. (zároveň vratislavský biskup).¹⁹⁴⁴ Obě písemnosti se stýkají v části narace a v dispozici. Oběma je shodná formulace o předložení supliky Lehnickými a jejím prohlédnutí vydavatelem.¹⁹⁴⁵ Podobně bylo formulováno jádro dispozice, kde dochází k potvrzení inserované listiny.¹⁹⁴⁶ Oba kusy lze také jako jediné v rámci konfirmací pro Lehnici kvalifikovat jako insertní potvrzení – ostatní konfirmace insertem nedisponují.

Goldberk

Pro Goldberk žádné výraznější podobnosti nepřicházejí.

Lemberk

Ani konfirmace pro Lemberk neprokazují výraznější podobnosti.

Středa

Stejně i pro Středu nenacházíme shody, když nejsou ani u dvou konfirmací Václava IV. z let 1379 a 1382,¹⁹⁴⁷ kde by se daly očekávat.

Hiršberk

Zde jsou k dispozici čtyři plnotextově dochované konfirmace, z nichž tři se jistým způsobem podobají – všechny vydal Václav IV. v rozmezí let 1398-1408.¹⁹⁴⁸ Je to ale již doba, kdy se ujednocuje formulář konfirmačních listin. V tomto případě se shodují promulgace a koroborace, což je ale důsledek zmíněného sjednocování. Dvě ze tří listin začínají dispozici slovy *des haben wir angesehen*, který byl ale v té době ve Václavových konfirmacích celkem častý.¹⁹⁴⁹ V dvou se shoduje počátek narace: *das fur uns kommen sint*,¹⁹⁵⁰ ale tady platí výše řečené jako u počátku dispozice. Ve všech třech konfirmacích byla rovněž použita stejná mandační sankce. A ještě dodejme, že v konceptní části poznámky tu

¹⁹⁴² UBSL, č. 127, 140.

¹⁹⁴³ UBSL, č. 313.

¹⁹⁴⁴ AP Wrocław, AM Legnicy, č. 226.

¹⁹⁴⁵ „*litteram privilegialem sanam inviolatamque prorsus omnis suspicionis vicio penitus carentis communitatis sigillo*“.

¹⁹⁴⁶ Ruprechtova konfirmace: „*ratificamus, gratificamus, approbamus et inueterata iam aliquamdiu recenter denuo renouamus*“; Václavova: „*ratificamus, gratificamus, approbamus et recenter deu nuo renouamus et ex certa nostra scientia confirmamus*“.

¹⁹⁴⁷ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 36, 51.

¹⁹⁴⁸ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41, 53, 54.

¹⁹⁴⁹ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41, 54

¹⁹⁵⁰ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41, 53.

vystoupila pokaždé jiná osoba: Vlachník z Weitmile,¹⁹⁵¹ Jakub kanovník pražský¹⁹⁵² a Jan z Bamberka.¹⁹⁵³

Jediná dvě města, kde se dá pozorovat vzájemná textová shoda a závislost konfirmačních listin, jsou Vratislav a Lehnice. U obou přichází textová závislost konfirmací se 40. lety 14. století. Zatímco v případě Lehnice se tento trend do dalších desetiletí nepřenesl, v potvrzovacích listinách pro Vratislav trvá i nadále. Konfirmace pro Lehnici vydané následujícími dvěma zeměpány prokazovaly jen souvislost mezi sebou, resp. závislost druhé (z roku 1409) na předchozí (z roku 1380). Text Ruprechtovy konfirmace z roku 1380 se tak neinspiroval předcházejícími. Naproti tomu konfirmace pro Vratislav byly mezi léty 1348-56 a 1377-78 psány podle jednotné předlohy. Proč se i dále v této tendenci ve Vratislavi nepokračovalo? Důvod spočíval v jazyce, v jakém byly následující konfirmace sepsány – byla to již němčina. U dvou německých všeobecných konfirmací z let 1404 a 1409 lze opět pozorovat jisté shody.¹⁹⁵⁴

To, čím byla podpořena možnost převzetí listinného formuláře z předchozí konfirmace, byl jistě i charakter toho, co se potvrzovalo. V téměř všech případech textových shod jak vratislavských, tak lehnických písemností šlo o všeobecné konfirmace – tedy takové potvrzovací listiny, které aprobovaly znění všech privilegií daných městu. O všeobecné konfirmace se nejednalo ve dvou lehnických konfirmacích let 1380 a 1409 – v obou případech však byly vystaveny potvrzovací listiny, které inserovaly svou konfirmační předchůdkyni (která byla všeobecnou konfirmací).

Z uvedeného krystalizuje několik podmínek nutných pro vzájemnou podobnost konfirmací udělených týmž příjemcům. Z počátku existence takových písemností vyplývá, že k tomu byl nutný určitý stupeň byrokratizace městské kanceláře, či snad (také) kanceláře vydavatelovy. Již ve druhé kapitole jsem podrobně hovořil o vydavatelově a příjemcově aktivitě při zisku konfirmačních listin. Zaznělo tam, že příjemce předkládal nejspíš originály listin, jež žádal potvrdit. S tím tedy souvisí další podmínka: takový stav městského archivu, který příslušné písemnosti umožnil uchovat.

Neméně důležitým předpokladem byl stejný předmět potvrzení. Ve městech (či v knížectvích), kde se neujala tradice potvrzování listin nově nastupujícím panovníkem, pak tato podmínka chyběla. Vedle toho byl rovněž důležitý stejný jazykový charakter

¹⁹⁵¹ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 41.

¹⁹⁵² AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 53.

¹⁹⁵³ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, č. 54.

¹⁹⁵⁴ AP Wrocław DM Wrocławia, č. 1061, 1086.

potvrzovacích listin – tam, kde došlo k přechodu od latiny k němčině, byl formulář konfirmací pro jednoho příjemce vždy přerušen, jakkoliv se mohlo jednat svým obsahem o podobné písemnosti

IV.2.2 Falza

Mezi konfirmačními listinami pro studované příjemce se nacházejí i tři falza. Do celkových přehledů a do rozboru vnitřního formuláře konfirmací je samozřejmě nelze zařazovat. Přesto ale stojí za to, nenechat je zcela mimo pozornost a věnovat jim alespoň krátkou podkapitolu.

Tři potvrzovací listiny, které dosavadní badatelé byli schopni identifikovat jako falza, se hlásí do let 1272, 1291 a 1314 a vznikly ve vratislavském, vidnavském a březském prostředí. Údajně nejstarším kusem je falzum listiny Jindřicha IV. Vratislavského, v níž měl potvrdit Vratislavi všechna její privilegia, která byla udělena při jejím založení.¹⁹⁵⁵ Až do vydání listiny v rámci čtvrtého svazku edice *Schlesisches Urkundenbuch* nebyla pravost listiny zpochybňována. S kancelářským stylem se však neshodují některé obraty, ve svědečné řadě vystupují některé osoby s jim nepříslušejícími tituly. Formulář má řadu podobností s kusem, které město obdrželo v letech 1306 a 1310.¹⁹⁵⁶ První se týkal sporu s vratislavským Novým Městem ohledně porušování staroměstského mílového práva. Novoměstským bylo ze zvláštní milosti Boleslava III. povoleno zřídit omezený počet chlebových lavic a šenků a živnost jednoho kováře. V ostatních ohledech nemělo být porušováno vratislavské mílové právo. Druhým kusem bylo pravé konfirmační privilegium vydané společně bratry Boleslavem III., Jindřichem VI. a Vladislavem. Právě dodržování mílového práva Novoměstskými se podvržená konfirmace dotýkala v první řadě. Vznikla tedy zcela jistě v době sporu obou korporací, v němž se utvářel status Nového Města a na jehož konci bylo faktické spojení obou obcí. Hospodářské ztráty Staroměstských z vlastní ekonomické činnosti Novoměstských byly nejspíš značné, neboť vedly na Starém Městě až k vyhotovení falza. Listina není zachována v originále. Byla opsána do městského kopiáře vzniknuvšího kolem roku 1310.¹⁹⁵⁷ Právě ten ještě zužuje možnost datace tohoto falza. Na jedné straně tvoří datovací opory obě listiny, jimiž se falzátoři ve formuláři inspirovali, na druhé straně je tu nejstarší městský kopiář. Falzum tak bylo vyhotoveno okolo roku 1310 s nevelkými možnými přesahy oběma směry. Vratislavským se roku 1420 dokonce podařilo domoci se jejího potvrzení (Zikmundem

¹⁹⁵⁵ *SUB IV.*, č. 448.

¹⁹⁵⁶ Viz komentář k vydání listiny citované v předchozí poznámce; *SR* 2904, 3143.

¹⁹⁵⁷ Bronisław Turoń, *Nastarszy kopiarz miasta Wrocławia*, Sobótka 15, 1960, s. 183-192.

Lucemburským).¹⁹⁵⁸ Neshody falza s kancelářským stylem se týkaly rovněž konfirmačního formuláře. V naraci se píše, že Vratislavští údajně žádali Boleslava o „*corroboracionem privilegiorum*“, což je mimochodem velmi neobvyklý obrat, který se jinde nevyskytl.

Druhé v pořadí bylo falzum vzniknuvší ve Vidnavě. Listina se sice hlásí do roku 1291, ale vyhotovena byla někdy v 1. polovině 14. století. Biskup Tomáš II. tu potvrzuje založení města Vidnavy provedené Jindřichem IV. Vratislavským a biskupem Tomášem I. vyjmenovávaje práva a příjmy rychtáře.¹⁹⁵⁹ V průběhu let byly vynášeny různé soudy o pravosti této listiny – část badatelů ji odmítala uznat za pravou, část naopak její pravost přijímala. Faktem ale je, že písmo ani styl neodpovídají úzu tehdejší biskupské kanceláře. Neshoduje se ani svědečná řada. Zcela nemožné bylo, vzhledem k tomu, co víme o nástupu Jindřicha IV. na vratislavský knížecí stolec,¹⁹⁶⁰ společné vydání potvrzované listiny již roku 1268 (Jindřicha IV. Vratislavského a vratislavského biskupa Tomáše I.).¹⁹⁶¹ Jistě nepochybíme, když za důvod vzniku falza budeme považovat tam vypočtené příjmy a práva vážící se k rychtářství.

Poslední z trojice falz se hlásí k Břehu jako svému příjemci i zhotoviteli. Údajně jej vydal roku 1314 vévoda Boleslav III. a potvrdil v něm privilegia, která město obdrželo.¹⁹⁶² Na rozdíl od dvou předchozích vzniklo výrazně později než doba, do níž se hlásí – v závěru 15. století. Potvrzováno tu bylo údajné privilegium knížete Vladislava (v závěru života salcburského arcibiskupa), který měl městu zajistit držbu vsí a jmenovaných práv v nich. Nejspíš to bylo důvodem vzniku falza, byť jistotu nemáme. Poznání možných bližších souvislostí zůstane ponecháno budoucímu lokálnímu bádání. Jako falzum listinu odkryl Adolf Schaube až poté, co byl její regist zahrnut do edice *Schlesische Regesten*. Vydavatel příslušného svazku, Colmar Grünhagen, ji považoval za pouhý opis 15. století, jehož předobrazem byla pravá listina. Falzum bylo promyšlené: jména tehdejších radních odpovídají skutečnosti. Jako falzum ji ovšem odhaluje několik obratů patřících až do 15. století („*concosules*“, „*nostra civitas seu oppidum nostrum Bregense*“), ale hlavně obsahové souvislosti. Neodpovídají vývoji vztahů mezi městem a vesnicemi v době, do které se hlásí.

¹⁹⁵⁸ Viz komentář k vydání listiny v *SUB IV.*, č. 448.

¹⁹⁵⁹ *SUB VI.*, č. 462.

¹⁹⁶⁰ Winfried Irgang, *Die Jugendjahre Herzog Heinrichs IV. von Schlesien*, *Zeitschrift für Ostforschung* 35, 1986, s. 321–335 (vyšlo také v Winfried Irgang, *Schlesien im Mittelalter. Siedlung-Kirche-Urkunden. Ausgewählte Aufsätze*, hrsg. von Norbert Kersken und Jürgen Warmbrunn, Marburg 2007, s. 64–88).

¹⁹⁶¹ Viz poznámky ve vydání listiny v *SUB*.

¹⁹⁶² Adolf Schaube, *Urkundliche Geschichte der Gründung und ersten Entwicklung der deutschen Stadt Brieg*, Brieg 1934, s. 313-315

V závěru 18. století ještě existoval v břežském městském archivu německý překlad listiny. V době, kdy Adolf Schaube sepisoval svou knihu, už tam nebyl.¹⁹⁶³

IV.2.3 Druhy konfirmací

Přišel čas povšimnout si poněkud podrobněji některých dalších aspektů studovaných konfirmačních listin. Zaprvé to bude předmět potvrzení, za druhé budu věnovat pozornost inserovaným kusům a tomu, kdo byli jejich vydavatelé; řeč bude rovněž o polokonfirmacích.

V kapitole věnované českým konfirmacím zaznělo, jak široká mohla být škála právních aktů, které byly v panovnických potvrzovacích listinách konfirmovány. Totéž platí i pro slezské prostředí. V platnosti zůstává i zlištění, že mezi zkoumanými konfirmacemi převládají potvrzení právních aktů zeměpánů.

V počátečním období se neseťkáváme s ničím jiným než s potvrzením právních aktů předchůdce vydavatele příslušné konfirmace. Poprvé přichází potvrzovací listina konfirmující právní akt poddaných roku 1315 – Boleslav III. tehdy potvrdil Lehnici koupi pozemků.¹⁹⁶⁴ Více takových případů se objevuje od 30. až do počátku 50. let, ale početně stále převládají konfirmace panovnických aktů.¹⁹⁶⁵ Konfirmace nepanovnických právních pořízení se týkají buď městských transakcí s nemovitostmi, fundace špitálu, anebo sporů uvnitř města, nebo s církevní institucí. Poté až do 80. let tento druh konfirmace opět nepřichází a lze se s ním setkat až v závěru století. Nejvíce se jich koncentruje do 90. let 14. století.¹⁹⁶⁶ Na konfirmační produkci se tyto potvrzovací listiny podílejí tehdy stejnou měrou jako konfirmace právních aktů zeměpána. Jsou vydávány v podobných záležitostech jako před polovinou století. Rovněž žádný z vydavatelů nepřevládá, takže nelze zvýšený výskyt těchto konfirmací spojit s žádnou z tehdejších knížecích (nebo hejtmanských/královské) kanceláří. Řada těchto písemností je na hraně s konsensními listinami.

Konfirmace tedy byly vydávány zpravidla v záležitostech potvrzení právních aktů předchůdců vydavatele, ačkoliv existují výjimky. Ve Slezsku mají své místo především v závěru 14. století. Znovu tu ale do celkové situace promlouvá fakt, že se řada z nich nedochovala v plnotextovém znění. V některých případech je třeba vystačit s více či méně

¹⁹⁶³ *Tamtéž.*

¹⁹⁶⁴ *SR 3533.*

¹⁹⁶⁵ *UBSL*, č. 114; *RŠI I.*, č. 243, 660; Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 34.

¹⁹⁶⁶ AP Wrocław, Rep. 132a, Urkunden der Stadt Ohlau, č. 29 (originál není); Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, s. 93, č. 76; AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnowa, č. 45 (podle starého archivního inventáře, originál se nezachoval); AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. Złotoryja, č. 69 (na základě inventáře, originál se nedochoval); AP Wrocław, AM Wrocławia, D 24, fol. 59v (jde jen o regest); AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. Chojnow, č. 49, 50 (= originál nedochován); Georg Schulz, *Ohlaus Vergangenheit*, s. 170 (jen zmínka); AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Dzierżoniowa, č. 45.

precizními registry a spolehnout se na ně. Nedá se proto vyloučit, že některé z těchto kusů ani nebyly konfirmacemi, avšak skutečný stav věci, kdy originál nebo plnotextový opis již není k dispozici, je nezjistitelný. Přesto jsem ve sporných případech písemnost mezi konfirmace zařadil, byť si zcela uvědomuji nepevnost tohoto soudu.

I z počátku 15. století je známo několik takových konfirmací, i když jejich počet není tak vysoký jako v závěru 14. století.¹⁹⁶⁷ Téměř všechny se vydavatelsky vztahují ke svídnicko-javorským hejtmanům.¹⁹⁶⁸

Samostatným problémem je otázka insertních a bezinsertních konfirmací. Věnovala se jí již část druhé kapitoly. Tam jsem seznal řadu společných rysů ve srovnání s českým prostředím. Zopakujme a doplňme příslušnou pasáž. V počátcích existence konfirmačních listin pro města ve Slezsku nejsou insertní konfirmace výjimkou. Nejstarší vydal již roku 1283 Jindřich IV. Vratislavský pro své sídelní město.¹⁹⁶⁹ Velmi často vycházely insertní potvrzovací listiny z kanceláře Jindřicha V. Tlustého. V tom se lišil od svých současníků i nejbližších následovníků:¹⁹⁷⁰ jejich příjemcem byl dvakrát Břeh a jednou Vratislav. Další insertní konfirmace vznikla roku 1307, ale zde šlo o solitér – vydavatelem byl nadto braniborský markrabě Heřman z titulu poručníka nedospělých synů Bolka I. Surového (Svídnického).¹⁹⁷¹ Několik jich přichází po roce 1319, ale jejich celkové počty jsou velmi nízké, zvláště v porovnání s posledním desetiletím 13. století, kdy inserty do svých potvrzovacích listin často zařazoval Jindřich V. Tlustý.

Největší propast mezi insertními a bezinsertními konfirmacemi lze zaznamenat ve 40. letech, kdy byly vydány jen tři insertní¹⁹⁷² oproti šestnácti bezinsertním potvrzovacím listinám. Podobně nízké zastoupení insertních konfirmací trvá i během 50. let, ale k jejich výraznému nárůstu potom dochází od počátku let 60. V 60., 70. a 90. letech insertní konfirmace převažují (v 80. letech jsou oba druhy v rovnováze). V prvním desetiletí 15. století se počet insertních i bezinsertních kusů vyrovnává a z posledního desetiletí před vypuknutím husitských válek jsou k dispozici již jen bezinsertní. Do určité míry to souvisí se změněnou strukturou vydatelů konfirmací, jak se do dnešních dnů zachovaly. V letech 1410-1419 již mezi nimi například chybí Václav IV., který byl vydavatelem velkého množství insertních listin. Zda šlo tehdy o krátkodobý výkyv v neprospěch zařazování insertů, nebo o

¹⁹⁶⁷ *Landbuch III.*, s. 420, č. 1647; s. 427-428, č. 1687; *CDS XXIV*, s. 3, č. 3; *Urkundenbuch der Stadt Löwenberg*, s. 34-35, č. 33.

¹⁹⁶⁸ Jako předchozí pozn. kromě *CDS XXIV*, s. 3, č. 3.

¹⁹⁶⁹ *SUB V.*, č. 66.

¹⁹⁷⁰ *SUB V.*, č. 467; *SUB VI.*, č. 46, 140.

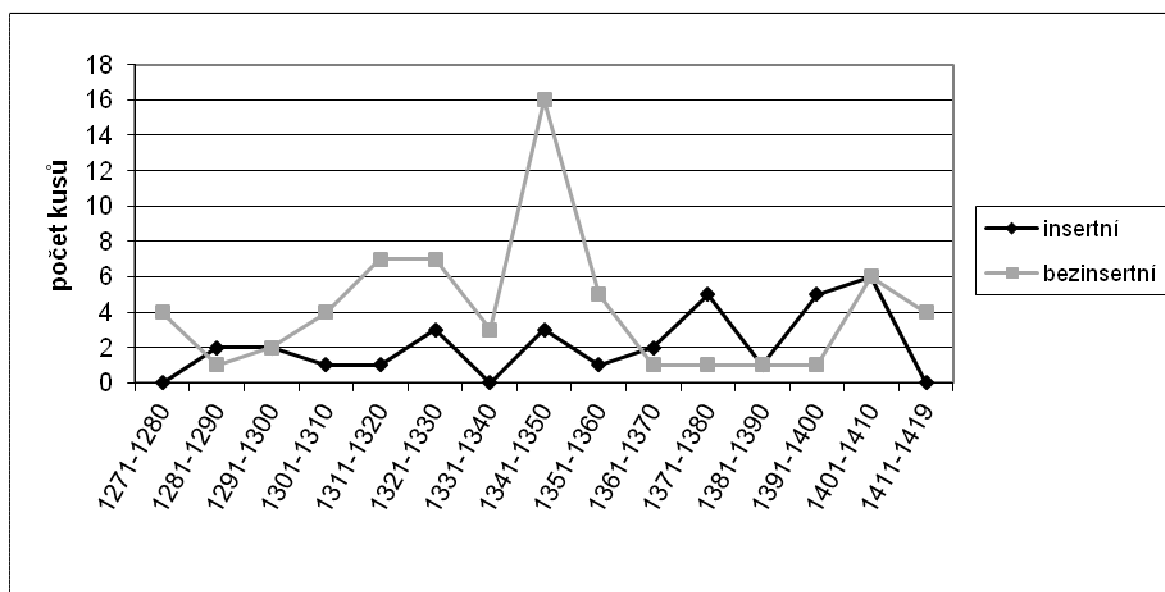
¹⁹⁷¹ *SR 2960* (pro Frankenštejn).

¹⁹⁷² *BU*, č. 177, 179; *RŠI II.*, č. 24.

počátek dlouhodobé tendence, není možné říci. Bádání po roce 1419 jsem ve Slezsku neprováděl.

Předchozí výklad shrnuje následující tabulka. K ní je potřeba říci, že součet insertních a bezinsertních konfirmací v rámci jednotlivých desetiletí často neodpovídá jejich počtu, jak byl uveden výše v celkovém přehledu. Je to dáno řadou listin nedochovaných v plném znění, kde nelze rozhodnout, zda dotčený kus obsahoval insert, či nikoliv. Vedle insertních a bezinsertních konfirmací se ve sledovaném materiálu občas vyskytl i typ zmínkové insertní konfirmace – taková není v plném textu citována, ale je pouze shrnut její obsah. Takový typ může mít několik mezistupňů, od prosté několikaslovné zmínky, až po podrobné shrnutí listinné dispozice. Takový případ představuje potvrzovací listina Jana Krušiny z Lichtenburka pro Lemberk z roku 1407.¹⁹⁷³ Tato listina není do následujícího přehledu započítána. Jindy, pokud šlo o pouhou zmínku bez výraznějšího rozvedení obsahu, jsem příslušný kus zahrnul mezi bezinsertní konfirmace.

I. insertní a bezinsertní zeměpanské konfirmace pro slezská města

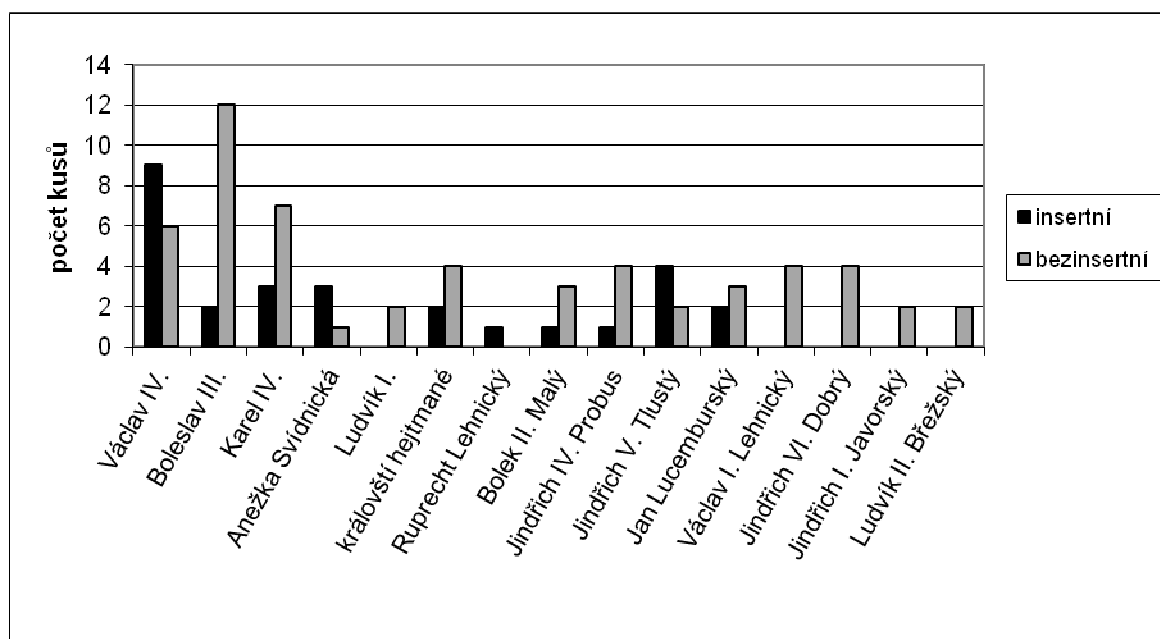

Srovnajme z tohoto hlediska jednotlivé vydavatele. Vzhledem k tomu, že bezinsertní konfirmace byly ve sledovaném materiálu dvakrát četnější než jejich insertní protějšky, je vcelku logické, že i mezi vydavateli převládají ti, kteří měli na svědomí potvrzovací listiny bez insertu než s ním. Pokud se porovná podíl těch či oněch u jednotlivých vydavatelů, pak nejčastěji dával přednost konfirmacím bez insertu Boleslav III. Marnotratný. Na jeho dva

¹⁹⁷³ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, s. 30-32, č. 30.

insertní kusy totiž připadá hned dvanáct bezinsertních. Několik slezských knížat (z těch, co vystavili alespoň čtyři potvrzovací listiny) nevydalo dokonce žádnou konfirmaci s insertem – byl to Ludvík I., Václav I. Lehnický, Jindřich VI. Dobrý, Jindřich Javorský a Ludvík II. Břežský. Naopak těmi, kteří nechávali koncipovat většinu svých konfirmací s insertem, byli jen Václav IV., Anežka Svídnická a Jindřich V. Tlustý. Větší počet insertních potvrzovacích listin vydal již jen Karel IV. (poměr 3 insertní ku 7 bezinsertním), královští hejtmané (2:4) a Jan Lucemburský (2:3). Ve slezských knížecích kancelářích se tak zvyk vpisovat text konfirmované písemnosti do konfirmace příliš neprosadil. Vydavateli insertních potvrzovacích listin tu byli především čeští králové a jejich hejtmani. Výjimky mezi slezskými knížaty představovali jediné Jindřich V. Tlustý a Anežka Svídnická. Jde tedy o celkem zajímavé zjištění, které však bylo provedeno jen na příkladu jedné příjemecké skupiny. Zda-li se jednalo o všeobecnou tendenci ve slezských kancelářích, by zodpovědělo jen podrobnější studium.

II. insertní a bezinsertní konfirmace podle vydavatelů

S insertními a bezinsertními konfirmacemi souvisí do určité míry i následující problém: písemnosti kterých zeměpánů v nich byly potvrzovány? Ne vždy se muselo jednat přímo o inserty. Z tohoto hlediska mají výpovědní hodnotu i prosté zmínky v dispozici, či písemnosti se konfirmace týká, aniž by byly následně opsány. Je pochopitelné, že se tu nesetkáváme s tak zřetelně a jednoduše profilovanou paletou citovaných panovníků, jako tomu bylo v českém prostředí. Slezský prostor byl politicky roztržštěn, a tak je i soubor vydavatelů potvrzovaných

kusů logicky obsáhlejší a méně přehledný. Pokud jsou ve všeobecných konfirmacích uváděni jen sumárně předchůdci vydavatele (a není to málo případů), pak je do následujícího výkladu nezahrnuji, neboť není patrné, o které z nich konkrétně šlo, jakkoliv bychom je v řadě případů mohli snadno doplnit – jinými slovy není tu jistota, čím listiny měl vydavatel přesně na mysli, když městu potvrzoval všechna jeho privilegia.

Nejčastěji se v konfirmačních listinách nacházejí zmínky o Bolkovi II. Svídnickém jako o vydavateli k potvrzení předložených kusů. Je citován především v konfirmacích jeho manželky-vdovy Anežky, krále Václava IV. a svídnicko-javorských hejtmanů. Jen tyto tři vydavatelé mají na svědomí značnou část potvrzovací materie poslední třetiny 14. století a počátku století 15. Jan Lucemburský byl ve sledovaných konfirmacích uváděn sedmkrát – jeho listiny potvrzoval výhradně Karel IV. Jen o málo méně se v listinách nástupců ocitalo jméno Jindřicha III. Bílého v souvislosti s jím vydanou písemností, jež byla potvrzována. Bylo to hlavně v konfirmacích jeho syna Jindřicha IV. Proba a synovce Jindřicha V. Tlustého. Naposledy byla jeho listina potvrzena Janem Lucemburským roku 1343.¹⁹⁷⁴

V pěti konfirmacích jsou zmiňovány písemnosti Vladislava (Salcburského)¹⁹⁷⁵ – šlo o všech pět potvrzovacích listin Jindřicha IV. Vratislavského. Poměrně málo, vzhledem k počtu jím vydaných písemností pro města, bývá v potvrzovacích listinách uváděn Boleslav III. Marnotratný. I když jeho nástupci v Lehnicku i Břežsku nevydali zrovna malé množství konfirmací (Václav I., Ludvík I., Ruprecht Lehnický, Václav II. Lehnický, Ludvík II. Břežský), jeho písemnosti potvrzovány nebyly příliš často. Jím vydané listiny bývají citovány skrze potvrzovací dokumenty jeho synů (Václava I. a Ludvíka I.) jen do poloviny 50. let – poslední taková listina přichází roku 1356.¹⁹⁷⁶

Stejně často (pětkrát) je v dispozicích potvrzovacích listin zmiňován Karel IV. – vždy to bylo v konfirmaci vydané Václavem IV. Čtyřikrát se jako předmět konfirmace vynořuje Jindřich IV. Vratislavský a jeho listina. Přichází krátce po své smrti, kdy jím vydané kusy aproboval Jindřich V. Tlustý.¹⁹⁷⁷ Znovu se v centru potvrzovacího dění ocitl roku 1327¹⁹⁷⁸ a naposledy roku 1362.¹⁹⁷⁹

Řada dalších vydavatelů bylo citována třikrát a méně, jak přibližuje následující tabulka.

III. Vydavatelé potvrzovaných listin zmiňovaní v konfirmacích

¹⁹⁷⁴ BU, č. 177.

¹⁹⁷⁵ Často vydávané spolu s bratrem Jindřichem III., který je při té příležitosti také vzpomínán.

¹⁹⁷⁶ RŠI II., č. 835 (pro Lehnici).

¹⁹⁷⁷ SUB VI., č. 83, 140.

¹⁹⁷⁸ SR 4638.

¹⁹⁷⁹ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 119 (KDPAPDS IV., č. 544).

	počet zmínek		počet zmínek
Bolek II. Svídnický	10	Ludvík I.	2
Jan Lucemburský	7	Anežka Svídnická	2
Jindřich III. Bílý	6	Boleslav II. Rohatka	2
Boleslav III. Marnotratný	5	Bolek I. Surový	1
Vladislav	5	Jindřich III. Hlohovský	1
Karel IV.	5	Valdemar Braniborský	1
		Boleslav II.	
Jindřich IV. Probus	4	Minstrberský	1
Jindřich V. Tlustý	3	Mikuláš Minstrberský	1
Václav I. Lehnický	3	Boleslav I. Opolský	1
Jindřich Javorský	3	Jindřich VIII. Břežský	1
Ruprecht Lehnický	3	Jindřich I. Bradatý	1
Jindřich VI. Dobrý	2		

Největší časový odstup mezi vydáním konfirmace a potvrzované listiny je patrný z konfirmační listiny svídnicko-javorského hejtmana Jana Krušiny z Lichtenburka z roku 1407 pro Lemberk, kde je potvrzována listina Jindřicha Bradatého (šlo o falzum). Nejčastěji ale bývaly aprobovány písemnosti bezprostředních předchůdců. Starší vrstva konfirmací, kdy aktuální vydavatel potvrzoval písemnost předchůdce svého předchůdce (ob jednu generaci), již není příliš četná. Příležitostně ale lze nalézt potvrzovací listiny, jež konfirmují výrazně starší písemnost. Řeč byla o Krušinově potvrzení údajné listiny Jindřicha Bradatého. Taktéž jsem se již zmiňoval o konfirmační listině Jana Lucemburského z roku 1343, v níž potvrzoval písemnost Jindřicha III. z roku 1263. Roku 1357 zase Karel IV. potvrdil Krapkovicím listinu Bolka I. Opolského z roku 1294.¹⁹⁸⁰ Řeč byla rovněž o konfirmaci Bolka II. Svídnického z roku 1362, v níž potvrdil listinu Jindřicha IV. Vratislavského datovanou na rok 1283. Leč to jsou všechny případy, kdy je aprobována časově vzdálenější písemnost. Zpravidla šlo skutečně o konfirmace listin, které byly staré několik málo desítek let (někdy ani to ne).

Do jaké míry slezští vydavatelé konfirmací spojovali potvrzení listiny/listin s jinými právními akty a vydávali tak tzv. polokonfirmace? Tento druh potvrzovacích listin se ve slezském materiálu vyskytuje zhruba stejně často, jako tomu bylo v Čechách. Přichází tu 27 takových písemností, které jsou rozvrženy do celého zkoumaného období.¹⁹⁸¹ Přesto lze pozorovat úseky, kdy byly v užívání více: nadprůměrné množství jich připadlo na léta 1314-1326, stejně jako na 40. léta 14. století. Po roce 1360 až do konce zkoumaného období jich

¹⁹⁸⁰ *RŠI III.*, č. 500.

¹⁹⁸¹ *SUB IV.*, č. 307; *SUB VI.*, č. 427; *SR* 2864, 3392, 3395, 3593, 3614, 4138, 4304, 4545, 5142, 5467; *RŠI I.*, č. 34, 243, 709, 713; *RŠI II.*, č. 11, 618; *RŠI III.*, č. 310; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586, 639 (*KDPAPDS V.*, č. 647); AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 258 (*CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181); *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Düniig, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13; AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1167; *RDPGŠ II.*, č. 200.

bylo vydáno méně než v předchozích dekádách. Žádné nevznikly od přelomu 50. a 60 let do přelomu 70. a 80. let 14. století.

Mezi vydavateli se nejčastěji objevuje Boleslav III.,¹⁹⁸² častěji je vydával ještě Václav IV.¹⁹⁸³ a Karel IV.¹⁹⁸⁴ U Boleslava tvořily polokonfirmace třetinu všech jeho potvrzovacích listin, u Václava IV. to bylo jen o něco méně, u ostatních pak představovaly méně než čtvrtinu. Řada zkoumaných vydavatelů nevystavila ani jednu. Převládly pouze mezi potvrzovacími listinami Jana Stínavského, kde je však k dispozici jen nevelký vzorek tří kusů.¹⁹⁸⁵ Mezi příjemci se nejčastěji nachází Vratislav.¹⁹⁸⁶ Ovšem v rámci vysokého počtu konfirmací tu tvoří polokonfirmace jen malou část.¹⁹⁸⁷ Tři polokonfirmace byly určeny pro Břeh,¹⁹⁸⁸ ostatní města obdržela nanejvýše dvě.¹⁹⁸⁹ Nedá se tedy říci, že by užití polokonfirmací převládalo nebo bylo preferováno některým z vydavatelů nebo příjemců.¹⁹⁹⁰

IV.2.4 Panovnický itinerář a konfirmační listiny

Stejně jako v případě českého prostředí si lze položit otázku vztahu panovnického itineráře a emise konfirmačních listin. Množství vydavatelů je ve Slezsku daleko vyšší, než tomu bylo v Čechách, a proto je tu situace z tohoto pohledu více roztráštěná, byť se i přesto dají vysledovat určité společné tendence. Do roku 1360 se lze pro širší srovnání opřít i o údaje o místech vydání jiných zeměpanských písemností pro tytéž příjemce (pro některá města i o údaje po tomto datu).

Pro slezské prostředí je třeba zdůraznit výraznější vliv místa pobytu zeměpána na emisi jeho písemností (nejen konfirmačních) pro města. Jinými slovy to znamená, že ve velkém množství případů byla písemnost vydána tam, odkud byl i příjemce. Je to ale vlastně logické. Zatímco čeští králové vládli daleko většímu teritoriu a kromě toho je panovnické povinnosti nezřídka odváděly i mimo samotné Korunní země, byla slezská knížata více vázána na svá nevelká vévodství, i když i některá z nich působila dlouhodobě mimo Slezsko. Měla úzké

¹⁹⁸² SR 2864, 3392, 3395, 3593, 4304, 4545.

¹⁹⁸³ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586, 639 (*KDPAPDS V.*, č. 647); AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655; *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1167.

¹⁹⁸⁴ *RŠI II.*, č. 713, 618; *RŠI III.*, č. 310

¹⁹⁸⁵ SR 4138, 5142; *RŠI II.*, č. 709.

¹⁹⁸⁶ *SUB IV.*, č. 307; SR 2864; *RŠI I.*, č. 34, 713; AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12586, 639 (*KDPAPDS V.*, č. 647), 1167.

¹⁹⁸⁷ Proporčně zhruba tutéž jako v celkovém, pohledu pro všechny zkoumané příjemce – tedy necelou jednu třetinu.

¹⁹⁸⁸ SR 3395, 4304, 4545.

¹⁹⁸⁹ Dvě se dochovaly pro Lehnic a Javor.

¹⁹⁹⁰ S výjimkou Jana Stínavského, kde je však počet dochovaných příliš malý na to, aby bylo možné z tohoto stavu vyvozovat platnější závěry.

vztahy bud', a to nejčastěji, ke dvoru českého krále,¹⁹⁹¹ nebo i jiných monarchů (uherského, polského krále).¹⁹⁹² Podle toho se také liší místa vydání zkoumaných písemností, které vydali čeští králové nebo slezská knížata. Výše již byla řeč o vztahu itineráře českých králů a místech vydání dokumentů pro (především) slezskou metropoli Vratislav. Písemnosti vydávané pro tutéž příjemeckou skupinu slezskými knížaty, jak patrně, prokazují zcela jiné tendence. Těch, které byly vydány mimo město, než pro které byly určeny, bylo opravdu málo. Souvisí to jednak s malou rozlohou slezských knížectví a v neposlední řadě s omezeným počtem možných knížecích rezidencí.

Pro ilustraci naznačených tezí se obraťme ke dvěma knížatům, z jejichž činnosti se pro slezská města dochovalo nejvíce dokladů: Boleslavovi III. Marnotratnému a Bolkovi II. Svídnickému (do roku 1360). Písemnosti Boleslava III. určené pro města byly až do roku 1310 vydávány výhradně ve Vratislavi. O situaci mezi syny Jindřicha V. na přelomu prvního a druhého desetiletí 14. století již byla řeč. Většinovým příjemcem Boleslavových kusů byla tehdy sice Vratislav, ale vyskytují se i jiní. Po dělení knížectví vydával písemnosti pro města v lehnickém knížectví vesměs v Lehnici – částečně s výjimkou Goldberku, kam občas zajížděl a vystavoval tam pro něj různé písemnosti. Pro města břežského knížectví hrál stejnou primární roli Břeh.

Pravidlo o závislosti knížecího itineráře a emisi písemností zcela platí i pro Boleslavovy konfirmace. Jen dvě nebyly vydány ve městě, které bylo jeho příjemcem. Roku 1339 to byla jedna z potvrzovacích listin pro Lehnici, kterou Boleslav vystavil ve Vratislavi.¹⁹⁹³ Boleslav tehdy pobýval ve slezské metropoli v souvislosti se zástavou Lehnice a Chojnova pěti vratislavským měšťanům.¹⁹⁹⁴ O dva roky později vystavil v Lehnici potvrzení všech privilegií Goldberku. Šlo ale o specifickou situaci po sporu s městem a usmíření se s ním.¹⁹⁹⁵

I pro písemnosti Bolka II. platí, že bývaly vesměs vydávány v městě, které bylo zároveň jejich příjemcem. Přichází tu ale více výjimek, než u Boleslava III. Mezi místy vydání Bolkových dokumentů pro města dominuje Svídnice – bývaly tu vystavovány nejen písemnosti pro ni samou, ale občas i pro jiná města. Přesto ale bylo několik svídnických kusů

¹⁹⁹¹ Viz Zdeněk Žalud, *Dvůr Jana Lucemburského*, in: *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Eds. František Šmahel, Lenka Bobková, spolupr. Pavlína Mašková, Robert Novotný, Praha 2012, s. 285-290; Zdeněk Žalud, Lenka Bobková, *Dvůr Karla IV.*, in: *Tamtéž*, s. 291-299; Mlada Holá, *Slezská knížata na lucemburském dvoře*, in: *Tamtéž*, s. 408-413.

¹⁹⁹² Stanisław A. Sroka, *Kariera Władysława Opolczyka na dworze węgierskim w drugiej połowie XIV wieku*, in: *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 265-274.

¹⁹⁹³ *UBSL*, č. 114.

¹⁹⁹⁴ *UBSL*, č. 117.

¹⁹⁹⁵ *SR* 6535.

zlistiněno jinde.¹⁹⁹⁶ Co se týče dokumentů pro další městské příjemce, nachází se mezi nimi množství těch, které vznikly přímo ve Svídnici, ale nemálo z nich tvoří i ty, kdy místo vydání i příjemce byli identičtí. Knížecí rezidence v některých městech hrály někdy i významnější úlohu, neboť v nich vznikaly i písemnosti pro jiná města: takovou roli hrál občas Landshut¹⁹⁹⁷ a Střehom.¹⁹⁹⁸

Pokud jde o Bolkových pět konfirmačních listin, dvě z nich nevznikly ve městě, jež bylo jejich příjemcem.¹⁹⁹⁹

Vezmeme-li v potaz jen skupinu konfirmačních listin, pak z jejich míst vydání vyplývají následující závěry: 59 z nich bylo vystaveno ve městě, které bylo jejich příjemcem; v 50 případech tomu tak nebylo, ale u plných 35 konfirmačních listin neznáme (zpravidla vinou neúplného dochování) místo, kde vznikly. Avšak situace je různá u jednotlivých příjemců i vydavatelů. U měst, která se dostala pod přímou vládu českého krále, stoupá počet kusů vydaných mimo město (v první řadě Vratislav). Naopak u jiných, která si udržovala pozici klíčové knížecí rezidence, se obraz neměnil: to byl případ Břehu, Svídnice (do roku 1392) a Lehnice. Konfirmace pro menší města jednotlivých knížectví vznikaly spíše v hlavní knížecí rezidenci, i když někdy zeměpán navštěvoval příslušné město a zlistiňoval tu v jeho prospěch.

Zeměpáni však nevydávali písemnosti jen pro města. Pro vyhodnocení jejich itinerářů by bylo nutné zohlednit také ostatní příjemce. Vzhledem k tomu, že bádání nad itineráři slezských knížat příliš nepokročilo,²⁰⁰⁰ nezbyvá než přenechat tyto otázky jiné příležitosti.

IV.2.5 Jazyk konfirmačních listin

V kapitole věnované vývoji jazyka v písemnostech pro slezská města bylo o této problematice řečeno mnohé, na tomto místě zúžíme svůj pohled výhradně na potvrzovací listiny a na to, jakým jazykem byly v průběhu sledovaného období psány.

Již výše jsem naznačil, že konfirmační listiny byly psány latinsky déle, než ostatní listinný materiál slezských vydavatelů pro tytéž příjemce. Konfirmace tak tvoří svým způsobem jednu z posledních výsep, kde si latina zachovávala své výsadní postavení.

¹⁹⁹⁶ SR 4975 (Landeshut), 6530 (Zirlau), 6708, 6709 (obě Střehom); *RŠI I.* č. 538 (Hiršberk); *RŠI II.*, č. 327 (Javor), 715 (Maniów)

¹⁹⁹⁷ SR 4975, 5764, 5882.

¹⁹⁹⁸ SR 6708, 6709; *RŠI I.*, č. 526.

¹⁹⁹⁹ SR 5882 (pro Šwiebodzice v Landshutu); *RŠI II.*, č. 11 (pro Javor ve Svídnici).

²⁰⁰⁰ Přehled podává Piotr Węcowski, *Polskie itineraria średniowieczne i nowożytnie. Przegląd badań i propozycje badawcze*, SZ 37, 2001, s. 13-48 (zde s. 14-30). Z bezprostředně nás zajímající materie lze uvést jen studii Tomasz Jurek, *In sede viduali. Nad itinerarium księżnej świdnickiej Agnieszki z lat 1385-1392.*, in: *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 275-289. Vedle toho je možné samozřejmě odkázat na itineráře českých králů.

Němčina se do nich prosazuje s určitým zpožděním, avšak nic to nezměnilo na jejím konečném vítězství počátkem 15. století i v této listinné kategorii.

O původnosti znění konfirmace Jindřicha V. pro Břeh z roku 1292,²⁰⁰¹ která se dochovala v němčině, byly vysloveny pochybnosti.²⁰⁰² Šlo by o nesmírně raný příklad užití němčiny v jedné ze slezských knížecích kanceláří. Navíc břežské knížectví bylo regionem, kde se ještě během celého 14. století poměrně dlouho udržovala latina – platí to jak pro knížecí kancelář, tak pro městské písemnosti. S velkou pravděpodobností byla zmíněná konfirmace vydána původně latinsky.

Nejstarší nepochybně německou potvrzovací listinou byla konfirmace Jindřicha Javorského pro Lemberk z roku 1323.²⁰⁰³ Ve 20. letech vydal ještě Boleslav III. jednu z konfirmací pro Lehnici v tomto jazyce.²⁰⁰⁴ Ostatní jsou psány stále ještě latinsky. Více německých konfirmací je dochováno ze 40. let (pět kusů),²⁰⁰⁵ ačkoliv početně za latinskými potvrzovacími listinami stále zaostávají. Úhrnem je k dispozici do roku 1350 sedm nepochybně německých konfirmací. Mezi příjemci se objevují města, kde je i v jiných zeměpanských písemnostech pro ně určených doložena němčina poměrně raně. Šlo o příjemce ze svídnického, javorského, nebo lehnického knížectví. Dva nejstarší příklady pocházejí, jak bylo řečeno, z Lemberku a Lehnice. Nejčastěji byl však zastoupen Goldberk,²⁰⁰⁶ jehož všechny tři konfirmace ze 40. let jsou německy a tímto jazykem jsou psány i všechny následující. Vedle toho přichází Landshut²⁰⁰⁷ a Javor.²⁰⁰⁸ Mezi vydavateli těchto nejstarších německých konfirmačních kusů (do roku 1350) figuruje pět osob: Jindřich Javorský, Bolek II. Svídnický a lehnická knížata Boleslav III., Václav I. a Ludvík I.

Hlubšímu poznání jazykového charakteru konfirmací v následujících desetiletích, které pro ostatní zeměpanské písemnosti směřované městům představovaly období zlomu, brání značný počet kusů nedochovaných v úplném znění. Regestové zápisy z různých staletí, z nichž je tu třeba vycházet, obvykle nezaznamenaly jazyk příslušné písemnosti. Z těch, jejichž jazykový charakter poznáváme, vyplývá, že až do 60. let (včetně) si latina udržela své vedoucí postavení před němčinou. V 70. a 80. letech bylo užití jazyků pro sledovanou konfirmační materii zhruba v rovnováze. Od 90. let již němčina převládá a z posledního desetiletí před husitskými válkami neznáme již žádnou latinskou konfirmaci. Od počátku 90.

²⁰⁰¹ *SUb VI.*, č. 83.

²⁰⁰² Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów*, s. 31.

²⁰⁰³ *SR 4259.*

²⁰⁰⁴ *SR 4740.*

²⁰⁰⁵ *SR 6635, 6694; RŚI I.*, č. 15, 726; *RŚI II.*, č. 11.

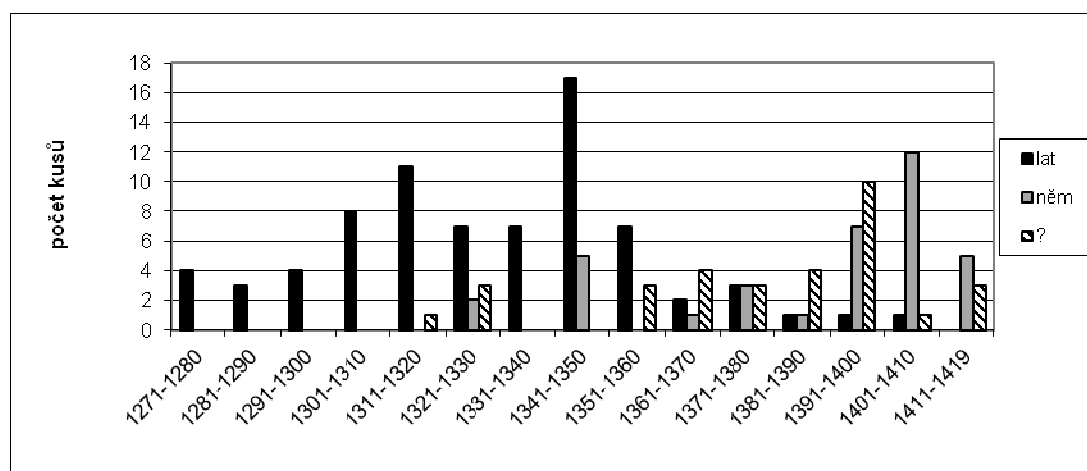
²⁰⁰⁶ *SR 6535; RŚI I.*, č. 15, 726.

²⁰⁰⁷ *SR 6694.*

²⁰⁰⁸ *RŚI II.*, č. 11.

let se tak latinské potvrzovací listiny staly výjimkami. Od tohoto okamžiku do roku 1419 se dochovaly jen dvě. Latinsky nechal svou confirmaci koncipovat Václav IV. pro Namyslov (1397),²⁰⁰⁹ latinská byla potvrzovací listina vřatislavského biskupa a tehdy nově i lehnického knížete Václava II. pro Lehnici (1409).²⁰¹⁰ Naopak krátce poté jím vydaná confirmace pro Goldberk, který, jak bylo zmíněno, měl již dlouhou tradici německy psaných confirmačních listin, byla v němčině. Vše ostatní je na přelomu 14. a 15. století německy a souzní to tak v té době s průnikem němčiny do slezských písemností jako celku.

I. jazykový charakter zeměpanských confirmačních listin pro slezská města

Jak rychle se dostávala němčina do confirmačních produktů jednotlivých kanceláří a naopak kde se latina udržela déle? Výše již byla řeč o těch kancelářích, kde je němčina jako jazyk confirmací doložena nejdříve. Boleslav III. Marnotratný, jehož německé confirmace náležejí do raného období jejich užití, však zpravidla zlistiňoval svá potvrzení latinsky. Ony dva německé kusy jsou také jedinými německými confirmacemi, které vydal. Proti nim stojí čtrnáct latinských potvrzovacích listin.²⁰¹¹ V confirmacích jeho synů Václava I. a Ludvíka I. jsou oba jazyky zastoupeny rovnoměrně. Stejně Bolek II. Svídnický, který jinak dával přednost již němčině, zlistiňoval své potvrzovací kusy jak německy,²⁰¹² tak latinsky.²⁰¹³ V confirmacích Jindřicha Javorského narážíme častěji na latinu – uvedená potvrzovací listina pro Lemberk z roku 1323 byla jako jediná německy.²⁰¹⁴ Jan Lucemburský preferoval latinu. Totéž platí pro jeho syna Karla IV. – až do počátku 70. let jsou všechny

²⁰⁰⁹ *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Dünig, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13.

²⁰¹⁰ *UBSL*, č. 438.

²⁰¹¹ *SR* 2864, 3135, 3143, 3392, 3395, 3533, 3593, 4343, 4545, 4626, 4798, 6215, 6349; *RŠI II.*, č. 208.

²⁰¹² *SR* 6694; *RŠI II.*, č. 11.

²⁰¹³ *SR* 4751, 5882; *RŠI I.*, č. 660.

²⁰¹⁴ *SR* 4259. Vedle toho stojí tři latinské kusy.

jeho konfirmace v tomto jazyce. Německy je jediná – jeho poslední – která byla určena roku 1374 pro Svídnici.²⁰¹⁵ Václav IV. v 60. a 70. letech vydával jak německé,²⁰¹⁶ tak latinské konfirmace,²⁰¹⁷ od 80. let již zcela převládají německé. Latinsky byla psána jen zmiňovaná potvrzovací listina pro Namyslov roku 1397,²⁰¹⁸ která však byla po jazykové stránce mezi tehdejšími slezskými konfirmacemi výjimkou. Pokud jde o potvrzovací listiny Anežky Svídnické, většina se nezachovala v úplném znění, a proto neznáme ani jejich původní jazyk. Z těch co známe, se zdá, že její kancelář pro ně užívala obou jazyků.²⁰¹⁹ Ostatní vydavatelé, kteří vystupují ve sledovaném konfirmačním materiálu od 90. let 14. století, zlistiňují tento druh listin prakticky výhradně německy.²⁰²⁰

Zastavme se také u jednotlivých příjemců. Nejvíce konfirmačních listin obdržela ve zkoumaném období Vratislav. Poměrně dlouho se v nich udržovala latina. Pro přechodové období 80. a 90. let nejsou bohužel k dispozici údaje o jazykovém charakteru příslušných listin.²⁰²¹ Poslední latinská konfirmace přichází roku 1378.²⁰²² První německá je z roku 1400²⁰²³ a tímto jazykem jsou psány i následující.

V případě Lehnice se latina v zeměpanských konfirmacích udržela ještě o něco déle. Během 14. století obdrželo město jen jedinou německou potvrzovací listinu – roku 1328 od Boleslava III.²⁰²⁴ Všechny ostatní až do počátku 15. století zůstávají latinsky. Poslední latinský konfirmační kus přijalo město roku 1409 od nastupujícího lehnického knížete (a vratislavského biskupa) Václava II.²⁰²⁵ Ze všech měst, která disponovala reprezentativním vzorkem dochovaných potvrzovacích listin, to byla právě Lehnice, kde se v konfirmační materii nejdéle udržela latina. Řada již německy koncipovaných potvrzovacích kusů tu začíná až rokem 1414.²⁰²⁶

Pro Břeh je situace složitější, neboť z druhé poloviny 14. století se nedochovala ani jedna konfirmace. Ty, jež pocházejí z počátku 15. století, nejsou v původním znění. Pro toto město se tak dá říci, že až do poloviny 14. století zeměpán zlistiňoval konfirmace latinsky, jak tomu bylo dál, bohužel nevíme. Z počátku 15. století se dochovaly dvě potvrzovací listiny Ludvíka

²⁰¹⁵ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 198 (*KDAPDS V.*, č. 470).

²⁰¹⁶ AP Wrocław, AM Świdnicy, č. 411, fol. 6r-8r; Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46.

²⁰¹⁷ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (*KDAPDS V.*, č. 75), 12586, 639 (*KDAPDS V.*, č. 647).

²⁰¹⁸ *Codex Germaniae diplomaticus*, J. Ch. Dünig, Leipzig 1733, II. Band, sl. 121-123, č. 13.

²⁰¹⁹ Německy: *Landbuch I.*, s. 396-7; AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 258 (*CDS XXVII.*, č. 14, s. 180 – 181).

Latinsky: *Landbuch I.*, s. 240-242.

²⁰²⁰ O výjimkách byla řeč výše.

²⁰²¹ AP Wrocław, AM Wrocławia, D 12, pag. 75 (rok 1386); D 24, fol. 59v (rok 1394).

²⁰²² AP Wrocław, Dokumenty miasta Wrocławia, č. 639 (*KDAPDS V.*, č. 647).

²⁰²³ AP Wrocław, Dokumenty miasta Wrocławia, č. 992.

²⁰²⁴ *SR 4740.*

²⁰²⁵ *UBSL*, č. 415.

²⁰²⁶ *UBSL*, č. 475.

II.²⁰²⁷ – jejich jazyk, jak naznačeno, přímo neznáme, ale vzhledem k tomu, že již od 70. let 14. století mezi zeměpanskými písemnostmi nepřišla do města jediná latinská, je dosti pravděpodobné, že byly psány taktéž německy.

I pro Svídnici chybí informace o jazyku některých potvrzovacích kusů z klíčových let. Ještě počátkem 60. let město přijalo latinskou confirmaci Bolka II. Svídnického,²⁰²⁸ 1374 je doložena první německá.²⁰²⁹ Stejně jsou psány inásledující.

Brzy se němčina vyskytuje v confirmacích určených pro Goldberk. Od roku 1341²⁰³⁰ jsou již všechny německé. Ještě dříve došlo ke změně jazyka v potvrzovacích kusech pro Lemberk – již od roku 1323 v nich jiný jazyk nepřichází.²⁰³¹ Zhruba ve stejné době jako v Goldberku proniká němčina do potvrzovacích listin pro Javor.²⁰³² I v ostatních městech svídnického a javorského knížectví tomu bylo podobně.²⁰³³ Koncem 14. století již ale přicházely confirmace v němčině prakticky do všech měst, kde jsou dodnes dochovány. Výjimek bylo málo.²⁰³⁴

IV.2.6 Konfirmační listiny podle příjemců

V této kapitole bude věnována pozornost konfirmačním listinám v souvislostech s jejich příjemci. Půjde tu nejen o jejich podrobnější rozbor, ale i o případné upozornění na širší souvislosti, které vydání té či oné confirmace doprovázely. Ohled bude brán rovněž na ostatní zeměpanské písemnosti, které do příslušného města proudily, jakkoliv bude mnohde hranicí rok 1360, kdy, jak známo, končí plošné zpřístupnění relevantní materie. Budu postupovat v pořadí měst podle celkového počtu přijatých confirmací.

Suveréně nejvíce se jich dochovalo v nejvýznamnějším slezském městě Vratislavi. Nejstarší zeměpanské písemnosti v městském archivu pocházejí ze 60. let 13. století. Během dalších desetiletí 13. století jejich počet zvolna narůstá. Vyšších kvantitativních dimenzí dosahují od počátku 14. století. Vrchol po této stránce přichází ve 40. letech. Po roce 1360 lze pracovat s jen částečně vydanou materií, kterou je možné doplňovat údaji z fondů městského archivu. Zatímco v 50. a 60. letech je písemností o něco méně, znovu jejich množství vzrůstá během 70. let, aby pak zvolna klesalo až do konce sledovaného období.

Vratislavský městský archiv představuje skutečnou pramennou studnici, kde vedle značného množství originálních kusů přichází i řada relevantních opisů – zůstaneme-li jen u

²⁰²⁷ CDS IX., č. 681; Karl Friedrich Schönwälder, *Geschichtliche Ortsnachrichten von Brieg*, s. 226.

²⁰²⁸ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 119 (*KDPAPDS IV.*, č. 544).

²⁰²⁹ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 198 (*KDAPDS V.*, č. 470).

²⁰³⁰ SR 6535.

²⁰³¹ SR 4259.

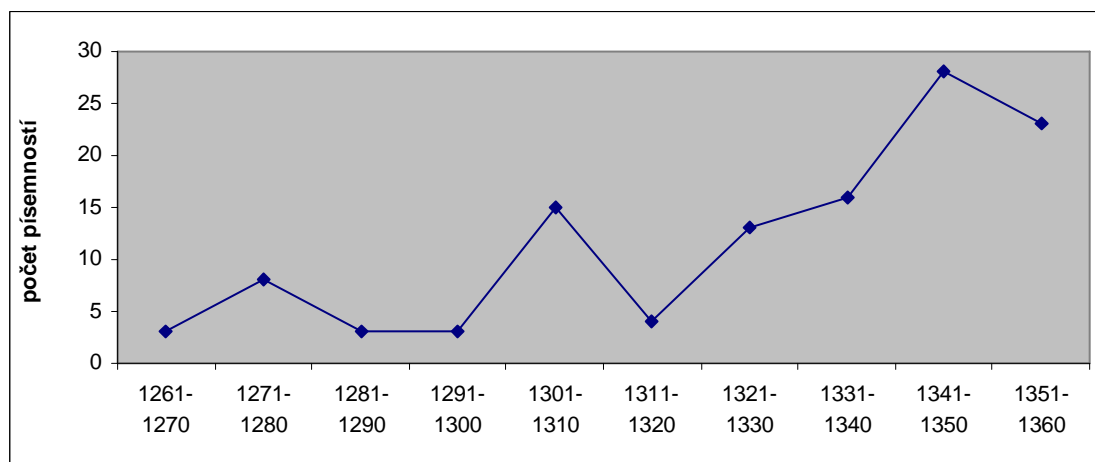
²⁰³² První německá confirmace z r. 1349 viz *RŠI II.*, č. 11.

²⁰³³ Hiršberk, Střehom, Reichenbach, Landshut.

²⁰³⁴ Viz výše.

těch středověkých, jsou k dispozici hned tři kopiáře a jedno archivní repertorium.²⁰³⁵ Stav dochování je tu tedy více než uspokojivý, ačkoliv městský archiv během středověku prodělal i některé ztráty. Vzpomenout tu lze, kromě přírodních pohrom,²⁰³⁶ především na turbulentní červencové události roku 1418, kdy v důsledku městských nepokojů byly poničeny i archiválie.²⁰³⁷ Jeho význam zvyšovalo i faktické propojení s hejtmanským úřadem vratislavského knížectví (v době, kdy jej vykonávalo město). Krátce se v něm ocitla i slezská část Korunního archivu.²⁰³⁸

I. Zeměpanské písemnosti pro Vratislav (do roku 1360)

První konfirmační listinu si město zapsalo roku 1276 a všechny čtyři následující kusy až do roku 1290 jsou výhradně potvrzovacími listinami. V prvních dvou konfirmacích z let 1276 a 1277 šlo o potvrzení listin knížete Vladislava. Týkaly se v zásadě stejné záležitosti – městských pastvin a jurisdikce nad nimi. První z nich musíme označit jako kvasikonfirmaci. Není zde totiž typický konfirmační formulář sestávající se z charakteristických sloves a obrátů, avšak na druhé straně je zdůrazněno, že vydavatel znovu uděluje právo propůjčené

²⁰³⁵ Hermann Markgraf, *Geschichte des städtischen Urkundenarchivs zu Breslau*, *Archivalische Zeitschrift* 3, 1878, s. 110-136; Georg Bobertag, *Die Rechtshandschriften der Stadt Breslau*, *ZVGS* 14, 1878, s. 156-208; Rościszlaw Żerelik, *Inwentaryzacja dokumentów w średniowiecznych archiwach śląskich*, in: *Inter laurum et olivam* (AUC. Philosophica et historica 1-2/2002. Z pomocných věd historických XVI), Praha 2007, s. 47-54; Bronisław Turoń, *Najstarszy kopiarz miasta Wrocławia*, *Sobótka* 15/2, 1960, 183-191; Rościszlaw Żerelik, *Ratusz jako siedziba kancelarii i archiwum miasta Wrocławia*, in: *Wrocławski rynek. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Historyczne we Wrocławiu w dniach 22-24 października 1998 r.*, red. M. Smolak, Wrocław 1999, s. 9-13.

²⁰³⁶ K nim viz Marek L. Wójcik, *Chwile strachu i trwogi. Klęski żywiołowe, konflikty zbrojne i tumulty w średniowiecznym Wrocławiu*, Racibórz 2008.

²⁰³⁷ Cezary Buśko, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 177.

²⁰³⁸ Ivan Hlaváček, *Vratislavská epizoda českého korunního archivu*, *Archivní časopis* 30, 1980, s. 100-106. Než se slezská část Korunního archivu navrátila do Čech, byl ve Vratislavi pořízen opis těchto listin v podobě kopiáře viz AP Wrocław, AM Wrocławia, sign. A 4.

městu již jeho předchůdci.²⁰³⁹ Jen o rok později Jindřich IV. právní akt fakticky zopakoval, i když mu dal širší rámec. V konfirmační listině z roku 1277 tak nejen potvrdil všechna privilegia udělená městu Jindřichem III. a Vladislavem, ale vrátil se i k městským pastvinám a jurisdikci nad nimi a znovu je městu propůjčil. Vedle toho zde mělo své místo i ustanovení o prodeji vína, jež měli reglementovat radní.²⁰⁴⁰

Další listinou, kterou Jindřich IV. pro Vratislav vydal, byla znovu konfirmace (1283).²⁰⁴¹ Vratislavský kníže tehdy potvrdil městu jeho ustavující privilegia: šlo jednak o listinu Jindřicha III. a Vladislava, v níž městu propůjčili magdeburské právo,²⁰⁴² a s ní úzce související právní sdělení z Magdeburku adresované městu a knížeti Jindřichu III. Obě písemnosti pocházejí z roku 1261²⁰⁴³ a jsou inserovány – jedná se o první dochovanou insertní konfirmaci pro slezské město. V textu listiny se na rozdíl od předchozích kusů nachází velmi bohatý konfirmační formulář a to dokonce na několika místech před a za prvním insertem a potom před druhým, což je poměrně neobvyklá situace. Zpravidla se konfirmační výrazy koncentrovaly na jedno místo. Neobvyklé jsou i vnější znaky konfirmace. Je totiž psána na obě strany pergamenu. Texty obou insertů byly poměrně dlouhé, a proto se nevešly na jeho přední stranu. U druhé potvrzované písemnosti – právního naučení z Magdeburku – vydavatel zřejmě původně neuvažoval o jejím plném opsání, vědom si nejspíš omezené velikosti psací látky. Avšak na přímou žádost Vratislavských bylo nakonec právní naučení do konfirmace zahrnuto v plném znění a to pak pokračovalo i na jejím dorsu „*propter cedule brevitatem*“.

Zatímco předchozí konfirmační listiny se nepojily s nástupem nového panovníka a lze je tak dávat do souvislostí s vnitřním vývojem slezské metropole, následující potvrzovací listina byla vydána doslova v okamžiku nástupu nového knížete.²⁰⁴⁴ Jindřich IV. Vratislavský se ve svém testamentu, sepsaném na smrtelném loži 23. června 1290, rozhodl odkázat vládu ve vratislavském knížectví Jindřichu III. Hlohovskému.²⁰⁴⁵ V knížectví a ve městě samém se ale během července 1290 prosadil Jindřich V. Tlustý z lehnicko-břežské piastovské větve.²⁰⁴⁶ 22. dne tohoto měsíce vydal pro město konfirmační listinu, v níž potvrdil všechna privilegia, která obdrželo od jeho předchůdců. K potvrzení práv došlo ihned poté, co mu Vratislavští složili přísahu („*ipsis sub prestito iuramento*“). Mezi potvrzovanými privilegii, která nejsou blíže charakterizována, je specifikováno jediné – zdůrazněno je dodržování mílového práva.

²⁰³⁹ *SUB IV.*, č. 282.

²⁰⁴⁰ *SUB IV.*, č. 307.

²⁰⁴¹ *SUB V.*, č. 66.

²⁰⁴² *SUB III.*, č. 373.

²⁰⁴³ *SUB III.*, č. 381.

²⁰⁴⁴ *SUB V.*, č. 461.

²⁰⁴⁵ Tomasz Jurek, *Testament Henryka Probusa*, s.79-99.

²⁰⁴⁶ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziátkowski, *Historia Wrocławia*, s. 119.

Ustanovení bylo zacíleno především proti snahám Nového Města o ekonomický vzestup.²⁰⁴⁷ Konfirmace je v závěru zdůrazněna revokační sankcí, kdy se Jindřich zavazuje k tomu, že má být neplatné jakékoliv ustanovení jeho nebo jeho nástupců („*nil valere et in irritum revocamus*“), pokud by porušilo obsah této listiny.

Následující konfirmaci vydal Jindřich V. již 9. srpna téhož roku. Tentokrát byla určena pro vratislavské Nové Město a předchozí konfirmace byla nejspíš příčinou jejího vzniku. Problémem tu byla aprobace mílového práva v předchozí potvrzovací listině, které mělo zajistit Staroměstským hospodářský monopol v řadě oblastí.²⁰⁴⁸ Jindřich V. potvrdil lokační listinu Jindřicha III. z roku 1263 pro Gerharda z Hlohova.²⁰⁴⁹ Byla inserována a obsahovala i příjmy z masných krámů – v tomto bodě se tato konfirmace dostávala do rozporu s předchozí potvrzovací listinou. A skutečně, spor trval i dál, jak si ještě přiblížíme.

K vydání další konfirmace došlo po 15 letech. Dochovala se z roku 1305 a vydal ji nově nastupující kníže Boleslav III.²⁰⁵⁰ Šlo o polokonfirmaci. Potvrzeny tu jsou listiny jeho předchůdců vztahující se k výkroji sukna. Sám Boleslav některá ustanovení také přidává. Sukna se týkala privilegia Jindřicha IV.²⁰⁵¹ a Bolka I. Svídnického.²⁰⁵² Nejspíš ty zde byly potvrzeny.

Léta 1310-1311 přinesla městu dokonce čtyři konfirmační listiny v tak krátkém časovém rozmezí. Důvodem jejich vydání byly především změny na vratislavském knížecím stolci. Předchozí konfirmaci vydal roku 1305 samostatně kníže Boleslav III. Když se roku 1309 spolu s ním ujal vlády Jindřich VI., vystavili spolu v březnu následujícího roku pro Vratislav nové potvrzení.²⁰⁵³ Jde o velmi stručnou a jasnou listinu, kdy oba konfirmují listiny, které jim měšťané přinesli („*perduxerunt*“), aniž by však byly blíže specifikovány. Od roku 1309 se jako další spoluvydavatel Boleslavových a Jindřichových dokumentů objevuje jejich nejmladší bratr Vladislav. Všichni tři dohromady vydali pro Vratislav v ani ne měsíčním odstupu od předchozí potvrzovací listiny novou konfirmaci.²⁰⁵⁴ Bylo snad důvodem její emise Vladislavova absence na předchozí písemnosti? Žádné jiné důvody mne při četbě obou listin nenapadají. Obě dvě představují všeobecné konfirmace všech městu udělených privilegií bez jejich konkrétního určení. V listinném formuláři se překvapivě neshodují. Obě dvě pečetil jen nejstarší z bratrů, Boleslav.

²⁰⁴⁷ *Tamtéž*, s. 121; K vratislavskému Novému Městu viz Marek Šloň, *Miasta podwójne*, s. 150-157.

²⁰⁴⁸ *SUb V.*, č. 467.

²⁰⁴⁹ *SUb III.*, č. 436)

²⁰⁵⁰ *BU*, č. 76.

²⁰⁵¹ *SUb IV.*, č. 209.

²⁰⁵² *SR* 2618.

²⁰⁵³ *BU*, č. 88.

²⁰⁵⁴ *BU*, č. 89.

Před 4. listopadem 1311 došlo mezi bratry k rozdělení vlády v otcovském dědictví, kde až doposud vládli v nedělu. Jindřichu VI. připadlo vratislavské knížectví.²⁰⁵⁵ Velmi rychle po tomto dynastickém aktu přistoupil k potvrzení vratislavských privilegií.²⁰⁵⁶ Byl to první listinný kontakt mezi městem a jím jako samostatným vládcem. Byla to ale nejspíš slezská metropole, která byla iniciátorem vzniku listiny, ačkoliv obdobnou situaci musíme předpokládat i u předchozích kusů. Na rozdíl od nich je tu ale v naraci zmíněna jejich suplika. Opět jde o všeobecnou konfirmaci s obdobnými rysy jako u předchozích dvou, jakkoliv ani jedna z konfirmací neprokazuje shody v oblasti listinného formuláře.

Koncem roku 1311 byla městu adresována poslední konfirmace dvouletí 1310-11. Příjemcem bylo podobně jako roku 1290 Nové Město.²⁰⁵⁷ Touto konfirmací byl zároveň ukončen spor mezi Starým a Novým Městem, kdy byly ohraničeny hospodářské možnosti Novoměstských.²⁰⁵⁸ To provedl v zásadě již roku 1306 Boleslav III.²⁰⁵⁹ Jindřich potvrdil obecně privilegia svých předchůdců a výslovně také práva vztahující se k masným, chlebovým a soukenickým krámům – i když to nebylo přímo řečeno, šlo o konfirmaci zmíněné Boleslavovy listiny z roku 1306. Jindřich v potvrzení říká, že některá z aprobovaných práv mohla být narušována v době nedospělosti Jindřichova bratra Boleslava, nicméně i tato práva listina potvrzuje. O Boleslavově dokumentu z roku 1306 byla řeč v souvislosti s falzem konfirmační listiny Jindřicha IV., které vzniklo právě v této době.

Spory mezi městy tak byly v zásadě urovnány hned na počátku Jindřichova samostatného působení v knížectví. Spojena byla roku 1327.²⁰⁶⁰ Další konfirmační listinu lze zaznamenat až v souvislosti s nástupnickými dohodami Jindřicha s českým králem. U příležitosti svého prvního vjezdu do města jako oficiální nástupce stávajícího knížete vydal Jan Lucemburský Vratislavi mimo jiné i potvrzovací listinu. Tu doprovázela v dalších dnech emise čtyř jiných písemností. Samotného 6. dubna, kdy z jeho kanceláře vyšla konfirmace, zlistinil také Jindřichu VI. slib doživotní vlády v knížectví²⁰⁶¹ a inkorporoval město a knížectví Koruně české.²⁰⁶² Inkorporační listina obsahuje řadu observačních ustanovení. Ale zpět ke konfirmaci. Jan zde potvrdil starší konfirmační privilegium Jindřicha V. Tlustého z 22. července 1290, které je inserováno. Vydání předcházela suplika příjemce a byla tu kromě inserovaného kusu všeobecně potvrzena všechna privilegia pro město. Jan se mu tak

²⁰⁵⁵ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 131.

²⁰⁵⁶ BU, č. 93.

²⁰⁵⁷ BU, č. 94.

²⁰⁵⁸ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 131.

²⁰⁵⁹ SR 2904.

²⁰⁶⁰ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 137.

²⁰⁶¹ BU, č. 124.

²⁰⁶² BU, č. 126.

odvděčil za vynaložené náklady, které byly s jeho pobytem spojeny a které zaplatilo právě město.²⁰⁶³ Kromě zmíněných listin mohli Vratislavští těžit ze zrušení cla a z rozšíření soudních kompetencí rady při nakládání se svobodným majetkem.²⁰⁶⁴ Z jeho ochrany se mohla těžit rovněž místní židovská komunita.²⁰⁶⁵ Jan tak v několika dnech vydal jen o málo méně písemností ve prospěch města než Jindřich VI. od roku 1312 do okamžiku uzavření dohod s českým králem.²⁰⁶⁶

I další confirmace vznikla v souvislosti se změnou statusu vlády. Neobjevuje se roku 1335, kdy Jan Lucemburský převzal vládu v knížectví, ale až roku 1341.²⁰⁶⁷ Nebyla vydána jím, ale jeho nejstarším synem Karlem, kterým byl oficiálně designován jako nástupce v českém království. Šlo o první písemnost, kterou moravský markrabě pro slezskou metropoli vydal. Na počátku Karel zdůrazňuje, že od Jana dostal plnou moc jednat s Vratislavskými, jejichž suplika je následně zmíněna. Karel confirmoval obecně všechna privilegia, která město obdrželo od jeho předchůdců, zvláště pak listinu otce Jana, v níž byla mj. zajištěna neoddělitelnost knížectví a města od Koruny. Žádná z listin nebyla inserována. V závěru dispozice je zdůrazněna neodvolatelnost privilegia. Může se tak stát pouze v případě, že by tím byl vylepšen stav města („*consensum ... et assensum volentes eis in nullo penitus derogare sed ea potius in omnibus ad statum convertere meliorem*”).

Jan Lucemburský vydal roku 1343 pro město ještě dvě potvrzovací listiny. Nejprve confirmoval Karlovo osvobození města od daní v důsledku ničivého požáru a prodloužil ho o další dva roky, kromě toho poskytl na tuto dobu městu jmenované platy jako finanční podporu.²⁰⁶⁸ Zajímavá je závěrečná pasáž dispozice, v níž nařizuje obnovení zaniklých písemností. Všem postiženým přikazuje, aby je skrze hodnověrná svědectví opatrných mužů nechali obnovit ve stejné podobě, jakou měly před tím. Do jaké míry tento požár postihl přímo městský archiv, bohužel nevíme. Vzhledem k tomu, že k postiženým jsou počítáni šlechtici, jednotliví měšťané a jiní lidé, se zdá, že šlo o shořelé písemnosti v soukromých archivech jejich původců a městský archiv tak poškozen nejspíš nebyl.

Druhá Janova confirmace z roku 1343 se týkala potvrzení listiny Jindřicha III. Bílého z roku 1263. V ní tehdejší vratislavský kníže nařídil, že všichni šlechtici a manové prodlévající ve Vratislavi mají v případě přečinu stanout před fojtským soudem. Tato listina byla Janem trassumována. O této confirmaci již byla řeč dvakrát. Poprvé v souvislosti

²⁰⁶³ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 134.

²⁰⁶⁴ BU, č. 127, 129.

²⁰⁶⁵ BU, č. 128.

²⁰⁶⁶ SR 3363, 3812, 4258, 4450, 4610, 4612, 4613.

²⁰⁶⁷ BU, č. 168.

²⁰⁶⁸ BU, č. 172.

s osobou, která supliku přednesla (vratislavský měšťan Tylo z Lehnice-byl jedním z předních zaměstnanců městské kanceláře)²⁰⁶⁹ – obvykle zůstávají skryty v anonymitě – a podruhé ohledně odstupu data potvrzované listiny od vzniku confirmace. 80 let, které oba okamžiky dělilo, náleží ve slezském confirmačním kontextu k nejdelším.

Hned následujícího roku obdržela Vratislav další confirmaci.²⁰⁷⁰ V ní Karel IV. spolu s Janem Jindřichem slibují, že budou město zachovávat v jeho právech, a jednu listinu Jana Lucemburského ze 27. října 1343 potvrzují a inserují. Šlo o písemnost, v níž Jan městu zaručil, že nemusí dodržovat královské příkazy, prokáží-li se jako neoprávněné.²⁰⁷¹ Dochází tak ke spojení confirmační a observační listiny.

Karel IV. jako český král vystavil potvrzení vratislavských privilegií v březnu 1348.²⁰⁷² Nebyla to jeho první listina pro město z tohoto titulu. Předcházely jí tři písemnosti z roku 1347.²⁰⁷³ Karel nadal město confirmací, v níž potvrdil všechna privilegia udělená mu jeho předchůdci, zvláště svým otcem Janem. Kromě confirmace Karel slibuje všechny další slezské akvizice podobně jako Vratislav přivtělit Koruně české. Slibuje také neumenšovat příjmy vratislavského knížectví. Zajímavou součástí confirmační části je pasus, kde vydavatel slibuje v budoucnu potvrdit privilegia daná městu od kohokoliv. Na konec je připojena kasační (derogační) formule: vydal-li by on či někdo z jeho následníků dokument protivící se vratislavským privilegiím „*illud virtute presencium decernimus irritum, cassum et enane*”. Řada těchto ustanovení se bude opakovat i v dalších všeobecných confirmacích českých králů.

Následující Karlova potvrzovací listina z roku 1352 náleží do období velmi intenzivních vztahů mezi městem a českým panovníkem – právě na přelomu 40. a 50. let Karel privilegoval město četnými milostmi.²⁰⁷⁴ Nejčastěji se týkaly trhových a obchodních záležitostí, městského zřízení, ale také splácení dluhů (město bylo věřitelem). V confirmaci z roku 1352 Karel potvrzuje všeobecně všechna privilegia daná městu a přidává další ustanovení, která jsou shodná s potvrzovací listinou, kterou vydal o čtyři roky dříve. Dispozice předchozí confirmace tu byla vzorem i po stránce listinného formuláře. Byla vydána ve dvou vyhotoveních.²⁰⁷⁵ Jaký byl důvod vzniku confirmace právě tehdy? Confirmace byla vydána v době vrcholící obchodní války s polským královstvím. Toho se

²⁰⁶⁹ K němu viz Mateusz Goliński, *Przy wrocławskim rynku. Rekonstrukcja dziejów własności posesji. Część I: 1345-1420*, Wrocław 2011, s. 169.

²⁰⁷⁰ BU, č. 179.

²⁰⁷¹ BU, č. 176.

²⁰⁷² BU, č. 190.

²⁰⁷³ RŠI I., č. 625-627.

²⁰⁷⁴ RŠI II., č. 137, 138, 184, 188, 189, 547, 617, 618, 619, 627, 688.

²⁰⁷⁵ BU, č. 204.

týkaly i další písemnosti vystavené společně s potvrzovací listinou. Snad šlo o součást Karlovy diplomatické aktivity v oněch měsících.

Jasno je v případě konfirmace z roku 1356, kdy tu Karel zlistiňoval jako římský císař,²⁰⁷⁶ byť už před tím jsou doloženy dokumenty adresované městu, v nichž Karel nesl císařský titul. Šlo ale o mandáty.²⁰⁷⁷ Jako listina byla uvedena konfirmace první, kde se Karel mohl prezentovat po císařské korunovaci. Text konfirmace tu byl psán podle vzoru všeobecných konfirmací z let 1348 a 1352.

Jaké důvody vedly Karla k vyhotovení další všeobecné konfirmace o rok později, bohužel nevíme. Situaci ztěžuje i to, že na rozdíl od předchozích je dochována jen v podobě regestu v archivním inventáři z 16. století.²⁰⁷⁸ I když byla tato konfirmace zařazena do třetího svazku edice Slezských regest, není zcela vyloučeno, že mohlo dojít v 16. století k záměně za Karlovu potvrzovací listinu z roku 1356.

Již jako pětiletý se stal Václav IV. formálním vydavatelem konfirmace pro Vratislav (1367).²⁰⁷⁹ Na žádost Vratislavských potvrdil všechny listiny dané městu jeho předchůdci, zvláště svým dědem a otcem. Již zde nevystupují tak nápadné shody jako u předchozích Karlových všeobecných konfirmací.

Znovu Václav potvrdil městská privilegia jako římský král v roce 1377 – inseroval Karlovu všeobecnou konfirmaci z roku 1356. Všechna její ustanovení jsou ve Václavově konfirmaci poměrně zdůlňavě opakována, z toho důvodu nabývá listinný text značné délky.²⁰⁸⁰

Textově téměř zcela shodnou konfirmaci vydal Václav také roku 1378 již jako samostatný český král.²⁰⁸¹ Jen o něco více než tři týdny dělilo úmrtí Karla IV. od vyhotovení této listiny. Vratislavští si tak po obdržení zprávy o smrti císaře velmi pospíšili, aby měli co nejdříve v rukou nové potvrzení svých práv od aktuálně vládnoucího Lucemburka.

Roku 1386 potvrdil Václav městu držbu cel na Odře. Listina je zachována jen v pozdně středověkém regestu, takže nejsou známy žádné podrobnosti.²⁰⁸² Možná se jednalo o potvrzení Václavovy listiny z téhož roku, neboť tehdy zlistiňoval v záležitosti téhož cla.²⁰⁸³

²⁰⁷⁶ SRS I., s. 909.

²⁰⁷⁷ RŠI III., č. 142, 296.

²⁰⁷⁸ RŠI III., č. 404; archivní dochování v AP Wrocław, Akta miasta Wrocławia, sign. D 24, fol. 26r, č. E 1.

²⁰⁷⁹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 440 (KDAPDS V., č. 75).

²⁰⁸⁰ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 12 586.

²⁰⁸¹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 639 (KDAPDS V., č. 647).

²⁰⁸² AP Wrocław, Akta miasta Wrocławia, sign. D 20, fol. 21r, no. IV; záznam zní: „Wenceslaus besteigt der Stadt den Wasserczol zu ewiger czeiten erblich zu haben den sy recht unde redlich gekaufft haben. Also das sie densolbigen czol nicht hoen noch wandeln sullen. Anno mcccclxxxvi“.

²⁰⁸³ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 742.

Z roku 1394 pochází potvrzení Jindřicha z Dubé, hejtmána vratislavského knížectví, týkající se dohody mezi městem Vratislaví a klášterem sv. Vincenta.²⁰⁸⁴

O šest let později přibyla na vratislavskou radnici další konfirmační listina českého krále. Václav tu potvrdil právo prodeje sukna a harasu cizími kupci ve Vratislaví.²⁰⁸⁵ O této listině se hovořilo ve druhé kapitole v souvislosti s neobvyklou suplikou Vratislavských. Mělo jít o jakýsi zvyk a ustanovení, které jim udělil Karel IV. („*bey unsers Vaters seligen keisers Karles und unseren czeiten also hergebracht haben*“). Žádná Karlova listina, která by se blížila popisu a ustanovení v konfirmaci, se dnes v městském archivu nenachází.

Václav za svého života vydal městu ještě dvě všeobecné konfirmace. První byla vystavena přímo ve Vratislaví v červenci 1404.²⁰⁸⁶ Jednalo se o teprve druhou Václavovu zajížďku do Slezska od roku 1378. Objevil se tu po dlouhých 23 letech. Důvodem návštěvy Slezska bylo dohodnuté setkání s polským králem.²⁰⁸⁷ Ve městě strávil něco přes měsíc²⁰⁸⁸ a jeho přítomnosti Vratislavští využili k žádosti o potvrzení svých privilegií. Konfirmoval všechna privilegia daná jim Karlem, jím samým nebo někým jiným. Žádné z nich nebylo inserováno, avšak vydavatelem tu byla pocit'ována vyšší právní průkaznost insertní konfirmace, a tak je výslovně zmíněno, že mají platit, jako by byly inserovány.²⁰⁸⁹ Vydání konfirmace spadá do období vnitroměstských sporů o složení rady a snahy řemeslníků zajistit si v ní dostatečný počet míst. Měsíc před vydáním konfirmace Václav dosazoval novou radu.²⁰⁹⁰ Potvrzovací listina tu snad měla působit jako stimul větší stability poměrů ve městě navíc spojená s přítomností panovníka po dlouhých letech.

Poslední Václavovu konfirmaci město obdrželo roku 1409.²⁰⁹¹ Příčina k jejímu vystavení spočívala v rozháraných poměrech slezské metropole. Šlo opět o otázku obsazování míst v městské radě. Listina neprokazuje výraznější shody s konfirmací z roku 1404 vyjma některých již stabilizovaných částí formuláře. Václav tu opět všeobecně potvrdil všechna privilegia (v tom zvláště Janova a Karlova) a konfirmoval rovněž některé změny v obsazování městské rady. Tento problém řešil Václav již při své poslední návštěvě města koncem roku

²⁰⁸⁴ AP Wrocław, Akta Miasta Wrocławia, sign. D 24, fol. 59v.

²⁰⁸⁵ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 992.

²⁰⁸⁶ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1046.

²⁰⁸⁷ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 175.

²⁰⁸⁸ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 402-431; Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV.*, s. 174.

²⁰⁸⁹ Viz též II. kapitola.

²⁰⁹⁰ Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 175.

²⁰⁹¹ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1167.

1408, kdy dvakrát radu vyměnil.²⁰⁹² V konfirmaci z následujícího roku tyto změny potvrdil a přiřkl městu právo svobodné volby radních.²⁰⁹³

Tím končí Václavovy konfirmace pro Vratislav, i když pochopitelně nekončí jeho písemné kontakty s městem jako takovým. Mnoho z nich se stále týkalo obsazování rady, neboť spory ani rokem 1409 neskončily, ale i jiných záležitostí, jimiž město žilo a s nimiž se někdy obracelo na svého panovníka, aby zasáhl.²⁰⁹⁴

Počet zeměpanských konfirmací pro Vratislav se do roku 1419 zastavil na čísle 27. V tom se jí nerovnilo žádné jiné slezské město, ale ani, jak bylo ukázáno výše, žádné z českých, ba ani moravských královských měst. V pozadí jejich emise stály různé důvody. Často to bývaly konflikty, které otrásaly městem, ale v nemalém počtu případů to bylo v důsledku výměny vládnoucího panovníka, nebo změny jeho statusu. Vratislav poměrně konsekventně usilovala o získání konfirmací vždy v okamžicích, kdy k takové změně došlo. V tomto ohledu tu existovala dlouhá tradice – nejpozději s nástupem Jindřicha V. Tlustého roku 1290 bývala dodržována. Jejich vydání tak téměř vždy odráželo změny v mocenském poli vratislavského knížectví: ať už to bylo úmrtí knížete, podíl mezi bratry, nástupnické smlouvy s českým králem, designování nástupce nebo královská či císařská korunovace zeměpánů. Ve všech těchto případech se Vratislav ucházela o potvrzení svých privilegií a také ho dosáhla.

Co do množství dochovaných konfirmačních listin se po Vratislavi mohla pyšnit druhým nejvyšším počtem Lehnice. Také lehnický městský archiv patří k těm lépe dochovaným. Navíc je k dispozici městský listinář, podle něhož si lze udělat poměrně přesnou představu o zeměpanských písemnostech proudících do města. Nejstarší vydával již Jindřich V. Tlustý,²⁰⁹⁵ ale jejich počet je až do nástupu Boleslava III. nízký. Právě s ním je spojen jejich obrovský nárůst. Vrcholu dosahují počty zeměpanských kusů před polovinou 14. století. Pak dochází k postupnému kvantitativnímu propadu, který se zpomaluje až koncem století. Znovu více jich město získávalo od počátku 15. století.

Vedle řady originálních písemností se v městském archivu nachází také obsáhlý městský kopiář založený v polovině 15. století městským písařem Ambrožem Bitschenem.²⁰⁹⁶ I přesto, že je k dispozici poměrně značné množství písemností, nevyhnula se ani Lehnice archivním

²⁰⁹² Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia*, s. 175.

²⁰⁹³ Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu*, s. 174.

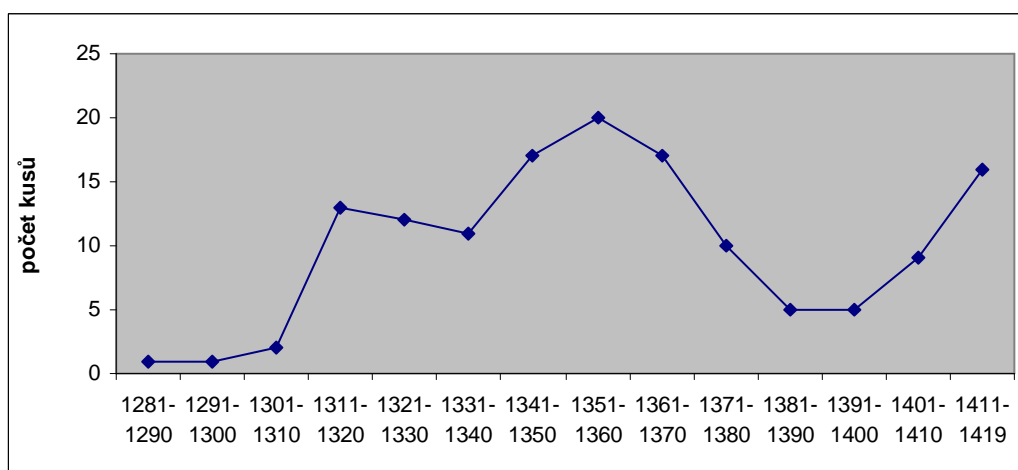
²⁰⁹⁴ AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1179, 1195, 1390, 1255, 1316, 1325, 1328, 1329, 1405, 1410, 1429.

²⁰⁹⁵ *SUB IV.*, č. 471; *SUB VI.*, č. 110.

²⁰⁹⁶ K němu viz Franz Schirrmacher, *Ambrosius Bitschen, der Stadtschreiber von Liegnitz und Liegnitzer Lehnsstreit*, in: *Einladungsschrift zur Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs in der Ritter-Akademie in Liegnitz am 22. März 1866*, Liegnitz 1866, s. 3-50; Przemysław Wiszewski, *Świat według Ambrożego Bitschena, czyli jak xv-wieczny mieszkaniec Legnicy mógł postrzegać swoje miejsce w wszechświecie*, *Szkice legnickie* 25, 2004, s. 29-85.

ztrátám. Kromě těch, které padly za obět' válečným událostem let 1944-45, to byl např. velký požár města roku 1338, kdy měly shořet všechny listiny. To, že se jich z předchozí doby dodnes dochovalo v originále přes 40, jen dokládá, jak musel být archiv bohatý před touto pohromou.²⁰⁹⁷

II. Zeměpanské písemnosti pro Lehnici

Nejstarší confirmace pro město je zachována z roku 1313.²⁰⁹⁸ Vydal ji Boleslav III. Marnotratný. Nebyl to ale první písemný kontakt s městem v roli samostatného vládce. Je známa listina o rok starší, v níž Boleslav zlistinil darování pastvin.²⁰⁹⁹ V confirmaci z roku 1313 Boleslav III. potvrdil všechna privilegia, která město obdrželo od jeho předchůdců a jeho otce Jindřicha V. Jejich insert tu nepřichází.

O rok později lehnický kníže potvrdil Lehnici koupi platu dvou kop²¹⁰⁰ a roku 1316 vystavil pro město další potvrzení. Šlo o polokonfirmaci, kde jednak aproboval všechna její privilegia, ale zároveň rozšířil soudní pravomoci v tom smyslu, že nyní do kompetence města náleželo i souzení vesničanů pro dluhy.²¹⁰¹ V confirmační části šlo opět o všeobecné potvrzení všech privilegií.

Roku 1328 přichází velmi stručná confirmace na clo držené městem.²¹⁰² Podobný stručný charakter má i další potvrzovací kus z roku 1339 na prodej šrotěřství.²¹⁰³

²⁰⁹⁷ *UBSL*, s. I-XV (=předmluva).

²⁰⁹⁸ *UBSL*, č. 38.

²⁰⁹⁹ *SR* 3370.

²¹⁰⁰ *UBSL*, č. 45 (jen regist); plné znění v Bitschenově kopií (AP Wrocław, Oddział w Legnicy, AM Legnicy, dział II, sign. 1201, fol. 65rv).

²¹⁰¹ *UBSL*, č. 49.

²¹⁰² *UBSL*, č. 85.

²¹⁰³ *UBSL*, č. 114.

Poslední čtyři Boleslavovy konfirmace nesou také znaky konsensních listin, nicméně obsahují i konfirmační slovesa, tudíž náleží do této kategorie. Společné je jim to, že do značné míry nepotvrzují právní akty zeměpánů, ale města Lehnice. Zapadají také do vztahu Boleslava a jeho měst, resp. finanční závislosti, do níž se lehnický vévoda postupně vůči městům dostával.

Když postoupil vládu v knížectví svým synům, ti ihned po jejím převzetí roku 1342 potvrdili nejdůležitějšímu městu v regionu jeho privilegia.²¹⁰⁴ Opět tu máme co do činění se všeobecnou konfirmací, bez upřesnění potvrzovaných listin a bez jejich insertů.²¹⁰⁵

Ale změn v lehnickém knížectví nebylo dost. Krátce se jako samostatný vládce prosadil roku 1345 Ludvík I., ale ten již o rok později odstoupil svou část knížectví – tehdy započal spor mezi bratry, který skončil až roku 1357.²¹⁰⁶ Tyto změny našly svůj odraz i ve vydávání potvrzovacích listin: roku 1345 k jejímu vyhotovení přistoupil Ludvík,²¹⁰⁷ o rok později Václav.²¹⁰⁸ Tyto dvě i konfirmace z roku 1342 jsou si vzájemně dosti podobné, mírně se odchyluje jen poslední – Václavova. Zájem na jejím vydání ze strany příjemce je vyjádřen místem její realizace – ke zlistinění došlo přímo na lehnické radnici („*in pretorio Legnicensi*“).

Následující konfirmace, kterou město obdrželo od Ludvíka, se týkala potvrzení zástavy dolu a lze ji tak řadit do dlouhodobé snahy mladšího syna Boleslava III. o vyrovnání se s otcovými dluhy.²¹⁰⁹

Další všeobecné konfirmace se město dočkalo roku 1353 od Václava I.²¹¹⁰ Listina byla skládána evidentně podle vzoru předchozích tří všeobecných konfirmací (z let 1342, 1345 a 1346), neboť v ní vydavatel potvrzuje i slibuje totéž, co učinil již roku 1346. Dnes, z odstupu několika set let, se důvody jejího vydání nejeví zřetelně. Podíváme-li se na ostatní Václavovy písemnosti, které tehdy proudily do města, zjišťujeme, že to byla výhradně zlistinění dluhů, otázek splácení a postupného umořování dlužné částky. Během 50. let se Václav I. hlouběji a hlouběji nořil do podobné finanční krize, jakou prožíval počátkem 40. let jeho otec. Nakonec byl nucen sáhnout k zástavám některých měst.²¹¹¹ V této situaci si Lehnice vymohla v zásadě

²¹⁰⁴ *Legnica. Monografia historyczna miasta*, pod red. Mariana Haisiga, Wrocław–Warszaw–Kraków–Gdańsk 1977, s. 20.

²¹⁰⁵ *UBSL*, č. 127.

²¹⁰⁶ *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 21-22.

²¹⁰⁷ *UBSL*, č. 140.

²¹⁰⁸ *UBSL*, č. 145.

²¹⁰⁹ *RŠI II.*, č. 412.

²¹¹⁰ *UBSL*, č. 195.

²¹¹¹ Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 22-23.

stejné potvrzení práv, jaké již měla na své radnici z roku 1346. Konfirmace tak nejspíš měla plnit roli jakéhosi garanta splácení knížecích dluhů.

Zatímco během dynastických změn v polovině 40. let 14. století město vždy pružně reagovalo a nechávalo si prakticky ihned potvrzovat svá privilegia, v případě Ruprechta Lehnického, nejstaršího Václava syna, uběhlo šest let od jeho převzetí moci, než vydal konfirmaci pro své sídelní město.²¹¹² Od roku 1374 do roku 1380, ze kdy pochází zmíněná potvrzovací listina, však kníže vydal pro město hned několik písemností – ve všech případech se ale jednalo de facto o půjčky, které byly kryty jako prodeje platů.²¹¹³ Roku 1380 tak Ruprecht konečně městu potvrdil jeho privilegia – poprvé šlo v případě Lehnice o insertní konfirmaci. Potvrzována a inserována tu byla konfirmační listina Ruprechtova otce Václava z roku 1353.²¹¹⁴ Relativně podrobně je tu popsáno konfirmační řízení, o kterém se pojednávalo ve druhé kapitole.²¹¹⁵

Další konfirmace přichází až s další změnou na lehnickém knížecím stolci. Ruprecht umírá roku 1409 bezdětný. V úvahu připadala dědická práva břežské knížecí větve. V dospělém věku tu byl jediný její zástupce – Ludvík II. Lehnické knížectví ale převzal nejbližší Ruprechtův příbuzný – bratr Václav II., který byl ale zároveň vřatslavským biskupem. Po jeho nástupu si Lehničtí velmi pospíšili se suplikou, v níž žádali na novém zeměpánovi potvrzení svých práv.²¹¹⁶ K potvrzení předložili poslední všeobecnou konfirmaci – Ruprechtovu z roku 1380.²¹¹⁷ Ta sama obsahovala insert konfirmace Václava I. z roku 1353,²¹¹⁸ a tak tu na jednom místě vystupují tři konfirmační listiny vepsané do sebe. Konfirmace Václava II. se v leccěms ve svém formuláři opírá o svou předchůdkyni z roku 1380.

Situace v lehnickém knížectví se zdála neudržitelnou, neboť se o de facto stále uvolněné dědictví ucházeli bratři z břežské linie – Ludvík II. a Jindřich IX. Došlo k vojenským střetům, během nichž se Václav II. vzdal své vlády v Lehnicku ve prospěch Ludvíka II.²¹¹⁹ Roku 1414 tak Ludvík potvrzuje Lehnici její privilegia. Jde opět o všeobecnou konfirmaci, jak bylo v Lehnici zvykem. Tentokrát již nebyla inserována předchozí potvrzovací listina, jako se to

²¹¹² UBSL, č. 313.

²¹¹³ UBSL, č. 301-304, 310.

²¹¹⁴ UBSL, č. 195.

²¹¹⁵ „*quendam exhibuerunt cyrographum seu privilegiale litteram sanam, inviolatamque prorsus et omnis suspicionis scrupulo penitus cerentem, communitam sigillo maiori magnifici ducis Wenceslai [.....] patris nostri carissimi, pendenti in cordula ex serico rubei et viridi coloris contorta*“

²¹¹⁶ UBSL, č. 438.

²¹¹⁷ UBSL, č. 313.

²¹¹⁸ UBSL, č. 195.

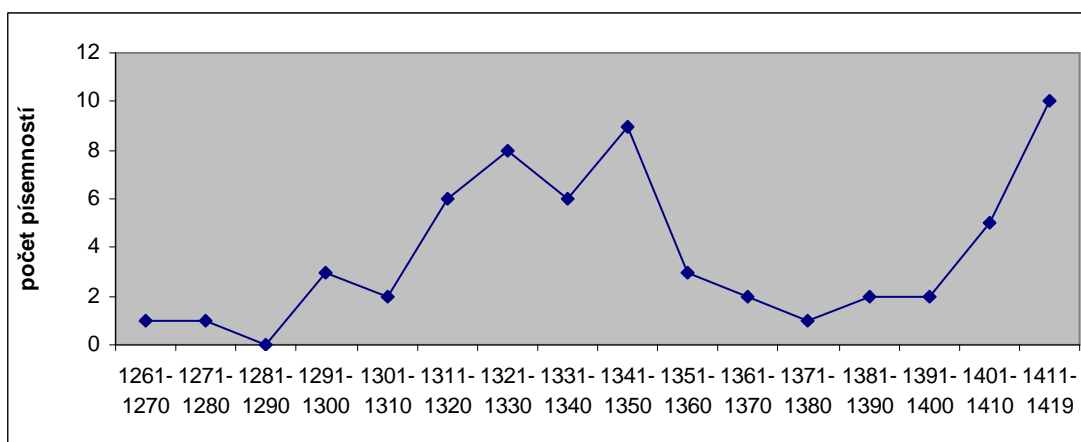
²¹¹⁹ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 320.

stalo roku 1380 a 1409. Dost možná, že k tomu přispěl jiný jazyk (němčina), v němž byla tato konfirmace poprvé psána.

Také v Lehnici se udržovala zásada vydávání konfirmací po změnách ve vládě v knížectví. Jediné období, kdy chybí, je vláda kněžny-vdovy po Václavu I., Anny Těšínské. Je to však plně v souladu s tím, co známe z jiných knížectví. Kněžny vdovy obvykle nekonfirmovaly privilegia poddaných měst, a pokud ano, bylo to vždy v pozici spoluvydavatele (zpravidla se syny) – výjimkou byla Anežka Svídnická, jejíž postavení však bylo specifické. Řada konfirmací byla za vlády Boleslava III. a jeho synů vyvolána finanční závislostí zeměpánů na Lehnici (a jiných městech knížectví).

Téměř stejně konfirmačních listin jako v Lehnici se dochovalo i pro Břeh. Nejstarší zeměpanské písemnosti zde evidujeme v 60. a 70. letech 13. století.²¹²⁰ Jejich počet se zvyšuje v posledním desetiletí 13. století a ještě výrazněji narůstá v době vlády Boleslava III. v břežském knížectví. Růst se zastavuje ve 40. letech. Tak jak ze scény pomalu odchází starý vévoda Boleslav, tak klesá i počet dochovaných zeměpanských písemností pro Břeh. Je to podobný trend, který bylo možné sledovat už v Lehnici. Stejně jako tam i zde jejich počet vzrůstá až po roce 1400. Velmi výrazně se také od 60. let 14. století mění struktura přijímaných písemností. Pokud si připomeneme obsahové kategorie zeměpanských listin a mandátů, jak o nich byla řeč výše, pak je třeba konstatovat, že naprostou většinu z nich tvoří písemnosti vystavované ve fiskálních záležitostech, které jen občas „zpestřují“ potvrzovací listiny. Nesouvisí to ale s negativním vývojem města, neboť to v době vlády Ludvíka I. prožívalo rozkvět.²¹²¹

III. Zeměpanské písemnosti pro Břeh

²¹²⁰ *SUB III.*, č. 485; *SUB IV.*, č. 230.

²¹²¹ Heinrich Schönborn, *Geschichte der Stadt und des Fürstentums Brieg*, Breslau 1907, s. 68.

Nejstarší dvě konfirmační listiny pro město pocházejí z roku 1292 a obě vydal Jindřich V. Tlustý. V první z nich (druhá je datována jen na rok) potvrdil listinu Jindřicha III., jíž městu daroval les.²¹²² Tato listina je inserována, ale jinak jde o velmi prostou a nepřilíš slavnostní konfirmaci.²¹²³ O druhé konfirmaci z roku 1292 již byla mnohokrát řeč – jde o údajně nejstarší německou listinu ve Slezsku, která však byla ve skutečnosti psána původně latinsky. Jindřich V. v ní potvrdil Břehu vratislavské právo, které městu udělil již Jindřich IV. Probus.²¹²⁴ Výše jsem se zmiňoval o neobvyklém formuláři této listiny, stejně jako o ustanovení, které mělo zavázat následníky vydavatele ke konfirmování městského práva.

O dva roky později obdržel Břeh třetí Jindřichovu potvrzovací listinu.²¹²⁵ Opět šlo o insertní konfirmaci – listiny Jindřicha IV., v níž dal souhlas s fojtovým darováním platů městu na opravu mostu přes Odru.²¹²⁶ Stejně jako první Jindřichova konfirmace z roku 1292 disponovala velmi prostým formulářem.

Nejvíce konfirmací dostalo město od Boleslava III. a totéž platí o dalších písemnostech – v tom jej žádný z následníků do roku 1419 nepřekonal. Od roku 1314 do roku 1344 tu evidujeme sedm jeho konfirmací. Ostře to kontrastuje s následujícím obdobím, kdy ačkoliv jiné písemnosti (zpravidla fiskálního charakteru) do města proudily, již přicházejí jen dvě konfirmace, a to až v počátcích 15. století. Ale zpět k Boleslavovým konfirmacím. Roku 1314 vydal městu všeobecnou polokonfirmaci.²¹²⁷ Zajímavá je potvrzovací listina z roku 1324 (bez denního data), jejímž příjemcem byl zároveň Břeh i Grotkov.²¹²⁸ Boleslav III. potvrdil Břehu udělení městského práva, které mu propůjčil jeho otec Jindřich V. Zároveň tímto právem Boleslav nadal město Grotkov a v plnosti jej inseroval. Formulář této polokonfirmace má charakter notářského instrumentu, nicméně chybí závěrečná rekogniční formule. Pozoruhodná je také podoba,²¹²⁹ v níž Břežští listinu předložili: “*eyn buch, do inne geschribet stunden alle sy recht*”. Zápis vzbuzuje dojem, že se jednalo o svod městského práva, ačkoliv je známo, že město nadal tímto právem ve výše zmíněné listině Jindřich V. Předběhněme chronologický

²¹²² *SUb III.*, č. 485.

²¹²³ *SUb VI.*, č. 46.

²¹²⁴ *SUb VI.*, č. 83.

²¹²⁵ *SUb VI.*, č. 140.

²¹²⁶ *SUb IV.*, č. 230.

²¹²⁷ *CDS IX.*, s. 227–228, č. 11. Kromě potvrzení slibuje, že nebude z městských mlýnů a polností vybírat poplatky; uděluje městu též právo, aby se jeho dlužníci zodpovídali před městským soudem.

²¹²⁸ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 504–509, č. 125.

²¹²⁹ Pojednávali jsme o ní v druhé kapitole v souvislosti s konfirmačním řízením.

výklad a připomeňme, že tutéž listinu si Břeh nechal potvrdit znovu jen o čtyři roky později.²¹³⁰

Roku 1326 se stala potvrzení privilegií jen jakýmsi přívěskem k osvobození města od knížecích dávek na dva roky.²¹³¹ Neobjevuje se zde sice sloveso *confirmare* nebo jiná obdobná, nicméně přesto jde o konfirmaci, neboť Boleslav stará práva znovu uděluje, čili je de facto potvrzuje.

O konfirmaci Jindřichova udělení městského práva, které Boleslav vydal roku 1328, již byla řeč. Hned následujícího roku Boleslav potvrdil Břehu právo vinného poplatku, které měli městu dle dikce listiny udělit již jeho předchůdci.²¹³² Žádná taková listina se ale nezachovala, a tak tu lze hovořit o deperditu.

Roku 1339 vydával Boleslav spolu se syny a manželkou další konfirmační listinu pro Břeh, v níž šlo o potvrzení vynětí městských vsí z pravomoci zemského fojta.²¹³³ Roku 1344 pak Boleslav naposledy ve vztahu k Břehu potvrzoval: tentokrát jeho právo šenku.²¹³⁴ potvrzovaná listina tu byla předložena, ale žádná taková, která by město tímto právem nadávala, není známa.

To byla na dlouho dobu poslední konfirmace, jež byla určena pro Břeh. Kupodivu ani jednu městu nejspíš nevydal Ludvík I. – nejsou po ní žádné stopy. Ani jeho nástupce a vnuk Jindřich IX. nestačil během své jednoroční vlády vystavit potvrzení březských privilegií. Učinil to až Ludvík II. třebaže s určitým odstupem po nástupu na knížecí stolec. O jeho konfirmaci pro město z roku 1409 víme ze zápisu městské knihy – podle něho se zdá, že šlo o všeobecnou konfirmaci.²¹³⁵ Listina se nezachovala. Snad vydal Ludvík potvrzovací listinu pro město i roku 1415, ale není to jisté. Jediná zpráva se o ní zachovala v knize Karla Friedricha Schönwäldera z poloviny 19. století.²¹³⁶

Konfirmace pro Břeh se koncentrují převážně do období vlád dvou panovníků: Jindřicha V. Tlustého a Boleslava III. Marnotratného. Nejvíce jich tak přichází v závěru 13. a v 1. polovině 14. století. Paradoxně žádné potom nejsou k dispozici z 2. poloviny 14. století. Tehdy tu vládl po dlouhá desetiletí Ludvík I. a z jeho nástupců se dostal k vydání konfirmace až Ludvík II. Pro Břeh bylo vydáno více insertních konfirmací než pro Lehnici. Dvakrát bylo potvrzováno propůjčení městského práva Jindřichem V.

²¹³⁰ CDS IX., s. 11, č. 74.

²¹³¹ Adolf Schaube, *Urkundliche Geschichte*, č. 31, s. 326 – 327.

²¹³² CDS IX., s. 235, č. 21.

²¹³³ CDS IX., s. 241, č. 26.

²¹³⁴ CDS IX., s. 244-5, č. 30.

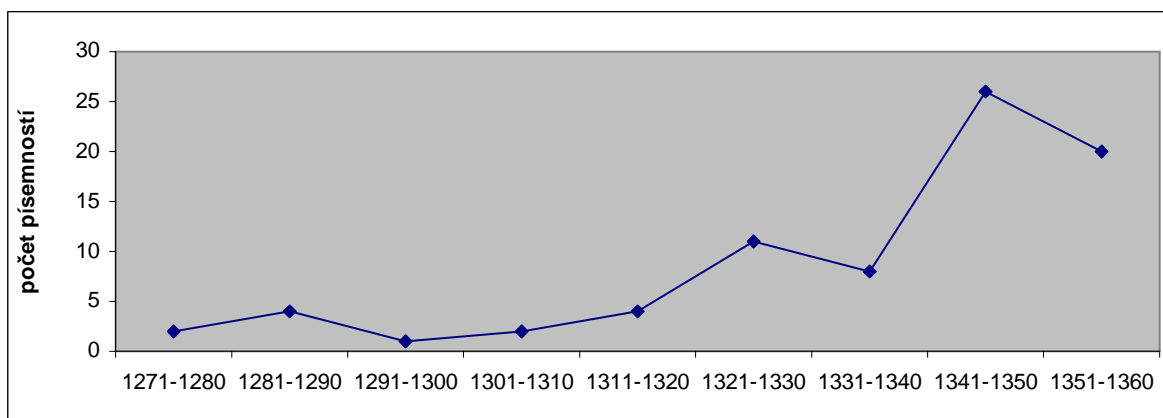
²¹³⁵ CDS IX., s. 97, č. 681.

²¹³⁶ Karl Friedrich Schönwälder, *Geschichtliche Ortsnachrichten von Brieg*, s. 226.

Neméně významným slezským městem byla Svídnice. Dochovalo se tu 12 zeměpanských confirmací. Nejstarší listiny městu uděloval Jindřich IV. Vratislavský v 70. letech 13. století. Jejich počet v průběhu dalších desetiletí pomalu vzrůstá a naprostého vrcholu dosahuje ve 40. letech 14. století. I v 50.-70. letech byl písemný kontakt se zeměpány dosti intenzivní.²¹³⁷ Od 80. let ale množství zeměpanských písemností klesá. Po přechodu knížectví do rukou českého krále vydal Václav již poměrně málo listin ve prospěch města.²¹³⁸ V zásadě pokračoval v linii, kterou sledoval již během vlády Anežky Svídnické, kdy jeho písemnosti občas doplňovaly její právní pořízení. Jejich frekvence tedy nenarostla ani po roce 1392, kdy Anežka zemřela. Na druhé straně byly Václavovy písemnosti doplňovány hejtmanskými listinami, které občas zasahovaly i do confirmační oblasti – netýkalo se to přímo Svídnice, ale s hejtmanskými confirmacemi, jak už jsem zmínil, se lze setkat u jiných měst Svídnicko-Javorska.

Také svídnický městský archiv patří k těm nejbohatším v rámci Slezska.²¹³⁹ Již ze 13. století je známo 10 městských listin a do roku 1526 je jich 1141.²¹⁴⁰ Nejstarší městská kniha pocházela z roku 1315 a do konce středověku je jich dochováno zhruba 30.²¹⁴¹ Množství písemností uložených na svídnické radnici bylo v 16. století již tak vysoké, že muselo docházet k jejich specifické archivaci do kožených sáčků na půdě budovy.²¹⁴²

IV. Zeměpanské písemnosti pro Svídnici (do roku 1360)

²¹³⁷ Po roce 1360 jsem vycházel jen z originálního dochování v AP Wrocław, DM Świdnicy.

²¹³⁸ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 281, 3852, 301, 370, 3193, 475.

²¹³⁹ Walter Bunke, *Das Stadtarchiv in Schweidnitz*, Schlesische Geschichtsblätter 1935, s. 51-59; Janina Paślawska, *Dokumenty i akta miasta jako źródło do badań nad dziejami miasta i ziemi świdnickiej*, Rocznik Świdnicki 1980, s. 174-181.

²¹⁴⁰ Jarosław Maliniak, *Kancelaria miasta Świdnicy w średniowieczu*, disertační práce na katedře historie UW, Wrocław 2001, s. 69.

²¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 87-103; Paul Gantzer, *Ältestes Stadtbuch*.

²¹⁴² Agnieszka Dudzińska, *Problemen und Methoden der Edition der Überlieferungen aus der Schweidnitzer Stadtkanzlei*, in: *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2009*, Toruń 2010, s. 57-66.

Nejstarší konfirmace pochází již z roku 1276 a udělil ji městu Jindřich IV. Vratislavský.²¹⁴³ Jedná se zároveň o nejstarší listinu vůbec, jaká byla určena pro město. Vratislavský kníže potvrdil darování lesa, které provedl jeho otec Jindřich III. a strýc Vladislav.

Poprvé společně vystoupili vůči městu bratři Bernard, Jindřich a Bolek roku 1310, když potvrdili privilegia Svídnice stejně jako její práva k vyjmenovaným majetkům.²¹⁴⁴ O šest let později následovalo potvrzení práv Bernardem Svídnickým. Jednalo se o kvasikonfirmaci, kdy kníže městu udělil právo šenku a držbu mlýna, které již vlastnilo, neboť o tom byl informován „*per seniores nostros*”. Jinými slovy zde určitě nešlo o potvrzení listiny, neboť tou město pro příslušné záležitosti nedisponovalo a dost možná ani nikdy písemné pořízení vydáno nebylo. Potvrzeny tak byly vlastnické vztahy neukotvené písemným pořízením. V dispozici se také hovoří o udělení,²¹⁴⁵ nikoliv o potvrzení.

Poprvé potvrdil Bolek II. svídnická privilegia roku 1328.²¹⁴⁶ Rozhodně se nejednalo o první písemný akt mezi městem a knížetem, neboť konfirmaci předcházelo pět jeho písemností z let 1326-27.²¹⁴⁷ Bolek potvrdil všechna dosavadní svídnická privilegia a zároveň radní statuta utvářející zásady městského práva uděleného jim jeho předchůdci. Toto právo bylo později rozšířeno i pro jiná města v knížectví.²¹⁴⁸ Vydavatel v závěru dispozice sankcionuje všechna rozhodnutí rady, která budou jemu a městu užitečná.²¹⁴⁹ Stejně jako roku 1316 tak máme co do činění se všeobecnou konfirmací, aniž by bylo možné poznat, která privilegia tu konkrétně byla potvrzena.

Konfirmaci z roku 1347 uvedla v život dohoda mezi městem a místními křížovníky s červenou hvězdou, kterou kníže potvrzoval.²¹⁵⁰

Poslední potvrzení vydal Bolek II. městu roku 1362.²¹⁵¹ Inseroval listinu Jindřicha IV. Vratislavského, kterou zajistil svídnickým měšťanům držbu jmenovaného platu z polností před městem.²¹⁵²

²¹⁴³ *SUB IV.*, č. 300.

²¹⁴⁴ *SR* 3172.

²¹⁴⁵ „... *damus, concedimus et largimus libere possidenda*”.

²¹⁴⁶ Tzschoppe-Stenzel, *Urkundensammlung*, s. 517.

²¹⁴⁷ *SR* 4541, 4543, 4560, 4657, 4699.

²¹⁴⁸ *Świdnica. Zarys monografii miasta*, pod red. Waclawa Korty, Wrocław – Świdnica 1995, s. 58.

²¹⁴⁹ „*Ipsis civibus nostris damus et concedimus talis gratie prerogativam, quot si quiddam presentes consules vel eorum successores de seniorum civitatis consilio invenere vel excogitare poterunt, quod nobis sit honorificum et civitati utile et profuturum*”.

²¹⁵⁰ *RŠI I.*, č. 660.

²¹⁵¹ *AP Wrocław, DM Świdnicy*, č. 119 (*KDPAPDS IV.*, č. 544).

²¹⁵² *SUB V.*, č. 52.

Po smrti svého muže se vlády v knížectví ujala kněžna-vdova Anežka. Až do roku 1392 Svídnice dostávala konfirmace jak od ní, tak od českých králů Karla IV. a Václava IV. Roku 1369 snad vydal Svídnici konfirmaci poslední jmenovaný, jakkoliv archivní odkaz tu není jednoznačný.²¹⁵³ Blíže nespecifikovanou potvrzovací listinu měla pro město vyhotovit také Anežka roku 1373 – konkrétnější informace rukopis, v němž se tato informace nachází, nepřináší.²¹⁵⁴

Další dvě konfirmace jsou již v plném znění. Karel IV. a samostatně Václav IV. vystavili stejného dne potvrzení Anežčiny listiny, která krátce před tím nadala město trhem s masem. Obě konfirmace jsou velmi podobné a inserují Anežčino udělení.²¹⁵⁵ Jejich shoda ale není úplná, liší se například ve volbě konfirmačních sloves.²¹⁵⁶

Z roku 1381 je dochováno další Anežčino potvrzení.²¹⁵⁷ Aprobuje listinu svého zesnulého manžela, jež byla nalezena „*in registro dicti domini [Bolkonis]*“, v níž zlistinil, že vratislavští a svídníctí křížovníci s červenou hvězdou předali svídnické radě péči nad nemocnými ve svídnickém špitálu spolu s jeho materiálním zajištěním. Jednalo se tedy o jeho výše zmíněnou konfirmaci z roku 1347. V této listině je doložena existence register svídnicko-javorské kanceláře již k roku 1347, s jejichž vznikem se počítá nejspíš od roku 1346, kdy Bolek přejal vládu v Javorsku.²¹⁵⁸ Bolkova písemnost je v Anežčině potvrzení inserována.

Poslední Anežčina potvrzovací listina pocházející z roku 1389 byla určena všem městům v knížectví.²¹⁵⁹ Jejím vydání předcházelo narušení vztahů města a kněžny. Roku 1389 totiž přijala svídnická rada ustanovení týkající se výběru nové rady, která se tím otvírala daleko širším kruhům měšťanstva než doposud. Radní ale narazili na odpor Anežky. Hrozil dokonce vojenský střet, ale situaci se městu podařilo urovnat výkupem rychty za 550 hřiven stříbra.²¹⁶⁰ Anežka na druhou stranu slíbila města ochraňovat.

Po převzetí města a knížectví Václavem IV. český panovník ani jeho hejtmani nevydali pro město žádnou konfirmaci.

²¹⁵³ AP Wrocław, Rep. 135, C, č. 98; Repert. d. Schweidn. Archivs, Bd. 1, s. 35, 1.

²¹⁵⁴ BU Wrocław, sign. R 2721, s. 45.

²¹⁵⁵ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 196 (KDPAPDS V., č. 469).

²¹⁵⁶ AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 198 (KDPAPDS V., č. 470) – Karlovo potvrzení; AP Wrocław, AM Świdnicy, sign. 411, fol. 6r-8r (Václavovo potvrzení).

²¹⁵⁷ *Landbuch II.*, č. 240-242, dochován i originál v AP Wrocław, DM Świdnicy, č. 261.

²¹⁵⁸ *Landbuch II.*, s. XIV-XV – Jurek zmínku v této konfirmaci neuvádí, cituje ale jiné, spadající do téhož roku.

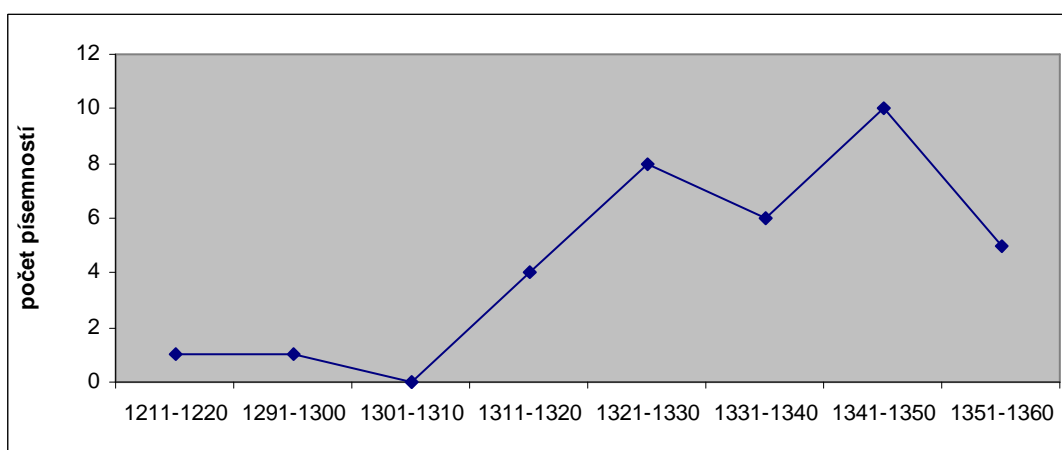
²¹⁵⁹ *CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181.

²¹⁶⁰ Friedrich Julius Schmidt, *Geschichte der Stadt Schweidnitz*, Schweidnitz 1846, s. 121-125; Mateusz Goliński, Jarosław Maliniak, *Urządnicy miejscy Świdnicy*, s. 14.

Na rozdíl od Lehnice Svídníctí ne vždy usilovali u nového zeměpána o potvrzení svých privilegií. Řada změn v knížectví tu nenalézají svůj odraz v konfirmační aktivitě. Většina potvrzovacích listin byla vyvolána vnitroměstskými potřebami, v jednom případě šlo o smíření s vládoucí kněžnou.

Goldberk je městem, v jehož prospěch vznikla vůbec nejstarší slezská listina pro město. Ve 13. století se k ní druží již jen jedna další (z posledního desetiletí tohoto století) a více jich přichází až z druhého decénia 14. století – tak jako v jiných městech lehnicko-břežského knížectví je nárůst spojen s vládou Boleslava III. Velké množství zeměpanských písemností lze zaznamenat i za působení jeho synů Ludvíka I. a Václava I.

V. Zeměpanské písemnosti pro Goldberk (do roku 1360)

Byl to právě Boleslav III., který poprvé vydal ve prospěch města potvrzovací privilegium. Došlo k tomu roku 1327. Potvrzuje jeho městské právo a slibuje, že nebude podporovat nikoho, kdo byl ve městě proskribovaný. Jde nejspíš o kvasikonfirmaci, neboť Goldberk obdržel městské právo již několikrát před tím. Poprvé roku 1211, pak 1292 a 1317.²¹⁶¹ Nejednalo se tedy o všeobecnou konfirmaci a zdaleka nešlo o Boleslavův první listinný kontakt s městem – první konfirmaci předcházelo dokonce osm knížecích písemností.²¹⁶²

Další potvrzovací listina, z roku 1341, vznikla v důsledku sporu a následného usmíření s městem, které původně nechtělo knížeti odvádět vyšší dávky.²¹⁶³ Město se odvolávalo na listinu Boleslava z roku 1332, v ní bylo obsaženo, že nemá platit žádné zvláštní daně k již stávajícím. Odmítlo tak zaplatit speciální daň, kterou po něm Boleslav požadoval u příležitosti

²¹⁶¹ *SUB I.*, č. 125; *SUB VI.*, č. 57; *SR* 3674. O tom blíže viz výše.

²¹⁶² *SR* 3277, 3674, 4073, 4075, 4295, 4356, 4449, 4465.

²¹⁶³ *SR* 6535.

svatby jeho syna Václava s Annou, dcerou Kazimíra III. Těšínského.²¹⁶⁴ Boleslav tu vzal město na milost a na znamení smíření také konfirmoval jeho privilegia.

Následující tři potvrzovací listiny jsou spojeny se změnami na lehnickém knížecím stolci. Roku 1343 potvrdili Goldberku jeho privilegia (zvláště listinu na právo obchodu se solí) spoluvládci Václav I. a Ludvík I.²¹⁶⁵ Její originál se nedochoval, a tak je třeba vycházet jen z údaje archivního inventáře. Solný trh městu udělil Boleslav spolu s Václavem I. roku 1332 – nejspíš tato písemnost byla při potvrzení zdůrazňována.²¹⁶⁶

Za dva roky po převzetí samostatné vlády vystavil Václav I. konfirmaci i pro Goldberk (1348).²¹⁶⁷ Je tu potvrzováno magdeburské právo. V naraci ani dispozici není zmínka o tom, že by měšťané předkládali jakékoliv listiny k potvrzení – podle dikce koroborace se naopak zdá, že šlo výhradně o ústní supliku,²¹⁶⁸ kterou příjemci informovali knížete. Došlo k potvrzení stejné záležitosti jako roku 1327 Boleslavem III.

Znovu dynastická změna stála za sepsáním konfirmace roku 1380. Originál Ruprechtovy potvrzovací listiny se nedochoval, takže se k ní nedá povědět nic bližšího.²¹⁶⁹ Další dvě Ruprechtovy konfirmace z let 1393²¹⁷⁰ a 1400²¹⁷¹ nejsou rovněž zachovány v úplném znění, a tak se musíme spolehnout na údaje archivních pomůcek. Vzhledem k tomu, že šlo o potvrzení aktů města jako takového, tak se nedá vyloučit, že tu máme co do činění s konsensními listinami – možnost jak poznání zpřesnit, ale není.

Stejně rychle jako pro Lehnici, vydal Václav II. po převzetí vlády v Lehnicku konfirmaci i pro Goldberk.²¹⁷² Šlo o potvrzení všech privilegií (jmenován je Ruprecht a jeho předchůdci), které město kdy obdrželo. Zajímavá je indorsátní poznámka psaná téměř současnou rukou jako hlavní text, která z titulů vydavatele reflektuje jen jediný a pro město ten nikoliv nejdůležitější.²¹⁷³

Také následující lehnický kníže – Ludvík II. – vydal pro město poměrně brzy potvrzení jeho privilegií (1417).²¹⁷⁴ Šlo o všeobecnou konfirmaci dosti podobnou Václavově z roku 1409. Na první pohled ale listina zaujme některými vnějšími znaky: nadprůměrně kaligrafické

²¹⁶⁴ Ludwig Sturm, *Geschichte der Stadt Goldberg in Schlesien*, Goldberg 1888, s. 18.

²¹⁶⁵ *RŠI.*, č. 15.

²¹⁶⁶ *SR* 5134.

²¹⁶⁷ *BU*, č. 191.

²¹⁶⁸ „*Czu eyme gedechnisse dirre vorgeschreben rede*”.

²¹⁶⁹ AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 53 (podle inventáře).

²¹⁷⁰ AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 69 (podle inventáře). Ruprecht Lehnický potvrzuje městu, že koupilo jakýsi les od bratří *von Ronzendorf*.

²¹⁷¹ AP Wrocław, Dep. miasta Złotoryji, Rep. 132a, č. 76 (podle inventáře). Ruprecht Lehnický potvrzuje rezignaci jmenovaných na práva k vyjmenovaným platům prodaným městu Goldberku.

²¹⁷² AP Wrocław, Rep. 132 a. Dep. miasta Złotoryi, č. 5 (81).

²¹⁷³ „*dy bestetunge Episcopi*”.

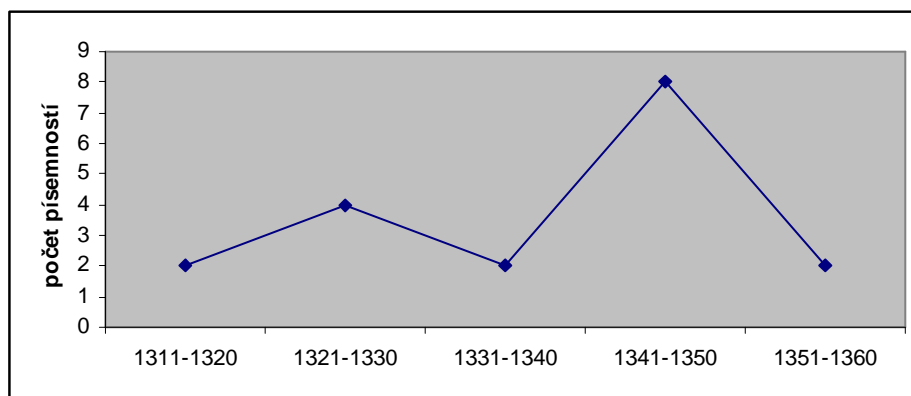
²¹⁷⁴ AP Wrocław, Rep. 132 a. Dep. miasta Złotoryi, č. 7 (83).

písmo, blížící se až téměř soudobému písmu knižnímu, dokonce se zdobenou iniciálou prvního písmene invokace. Badatel tu má pocit až záměrné archaizace listiny (což dotváří i zařazení invokace, která již tehdy v konfirmacích nebyla obvyklá).

Většina konfirmací pro Goldberk vznikala v souvislosti s dynastickými změnami v lehnickém knížectví. Počínaje Boleslavem III. vydal každý ze zde vládnoucích Piastovců poměrně záhy po svém nástupu potvrzení jeho privilegií. Výjimkou byl Jindřich IX., jemuž roku 1414 svěřil Václav II. vládu nad polovinou Goldberku.²¹⁷⁵ Jeho vláda tu ale byla epizodickou záležitostí a nejspíš do značné míry formalitou, neboť město od něj nepřijalo žádnou písemnost, tím méně konfirmaci. Na rozdíl od měst, o kterých jsem až doposud pojednával, nedisponoval Goldberk ani jednou insertní konfirmací. Dvakrát bylo výslovně potvrzováno městské právo.

Nejstarší písemnosti určené pro Lemberk pocházejí již z druhého desetiletí 13. století.²¹⁷⁶ Další pak přichází roku 1261,²¹⁷⁷ ale poté nastává více než 50letá mezera. Nejvíce jich městu bylo adresováno ve 40. letech 14. století. Dějiny lemberského městského archivu se dají lépe postihnout až pro raný novověk. Ze středověku se zachovaly čtyři městské knihy²¹⁷⁸ – druhou nejstarší je zlomek kopiáře založeného v polovině 14. století.²¹⁷⁹

VI. Zeměpanské písemnosti pro Lemberk (do roku 1360)

Nejstarší dochovaná potvrzovací listina pochází z roku 1319²¹⁸⁰ – měl ji na svědomí Jindřich Javorský a konfirmoval v ní listinu Boleslava Rohatky z roku 1263 – druhou nejstarší

²¹⁷⁵ Slezsko v dějinách českého státu I., s. 320.

²¹⁷⁶ *SUb I.*, č. 166.

²¹⁷⁷ *SUb III.*, č. 362.

²¹⁷⁸ Doris Baumert, *Die Stadtbücher und Urkunden der Stadt Löwenberg in Schlesien*, Stadtoldendorf 2008.

²¹⁷⁹ Winfried Irgang, *Das spätmittelalterliche Stadtbuch von Löwenberg in Schlesien*, *Zeitschrift für Ostforschung* 45, 1996, s. 317-345.

²¹⁸⁰ *SR* 3906.

písemnost dochovanou pro město.²¹⁸¹ Rohatka přiměřoval k městu lány, reglementoval platby z nich a propůjčil městu právo vybírat clo. Město bylo tehdy poničeno po jednom z mongolských vpádů. Konfirmace byla druhou listinou Jindřicha Javorského ve prospěch města.²¹⁸² Není jisté, zda byla Boleslavova listina inserována – originál konfirmace se totiž nedochoval.

Roku 1323 potvrdil Jindřich Lemberku další práva.²¹⁸³ Město je nejspíš nemělo zlistiněno, protože o listinách se nikde nemluví. Říká se jen tolik, že městu náležela již za Jindřichových předchůdců (*“das sie by allen unseren eldern unde vorfaren diese recht ... hetten gehat”*). Jednotlivá práva jsou v konfirmaci podrobně popsána.²¹⁸⁴ Jak již bylo výše zmíněno, šlo o první německou konfirmaci pro zkoumané příjemce.

Není doloženo žádné potvrzení Bolka II. Svídnického. Výše jsme se ale dozvěděli, že Bolek příliš často nevyužíval možnosti potvrzovat svým městům jejich privilegia, resp. výpověď lze i obrátit – města jeho knížectví jej o to příliš často nežádala. Následující konfirmační kus tak pro město vydala až Anežka Svídnická roku 1369.²¹⁸⁵ Inseruje Bolkovu listinu z roku 1348, v níž se zavázal splatit půjčky vzaté od města. Z konfirmace tak vysvítá, že Anežka byla nucena splácet i více než dvacet let staré dluhy svého zemřelého manžela. Lemberští si u Anežky stěžovali (*„clageten clagelich“*), že listina byla zničena (*„als daz her yn vorterberben und czu nichte worden were“*). Na to Anežka listinu obnovila (*„vernuwet“*).

Také Lemberk byl příjemcem hromadné Anežčiny konfirmace z roku 1389,²¹⁸⁶ o níž bylo pojednáno v souvislosti se svídnickými konfirmacemi.

Nejvíce konfirmací Lemberk obdržel v prvních dvou desetiletích 15. století – jejich vydavateli byli především svídnicko-javorští hejtmani. Roku 1406 potvrzuje Jan Krušina z Lichtenburka urovnání sporu mezi leberskou městskou radou a místními soukeníky.²¹⁸⁷ Všechny body dohody tu jsou podrobně vyjmenovány.

Zajímavá je další Krušinova konfirmace – tentokrát z roku 1407.²¹⁸⁸ Zde již nepotvrzoval právní akty poddaných, ale přímo slezských knížat. V naráci se píše, že před něj předstoupili radní města s listinami (*„furstliche briefe“*), které žádali potvrdit. Tyto listiny zde ale nejsou inserovány, nýbrž ve výtahu registovány. Lemberští předkládali jako první listinu

²¹⁸¹ *SUB III.*, č. 362.

²¹⁸² První byla *SR 3700*.

²¹⁸³ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 7.

²¹⁸⁴ První se týká lanfojta (nesmí od měšťanů vybírat poplatky), druhé práva rybolovu (má náležet městu ve vzdálenosti jedné míle), třetí práva užívat dřevo z lesů.

²¹⁸⁵ *Landbuch I.*, s. 396-7.

²¹⁸⁶ *CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181.

²¹⁸⁷ *Landbuch III.*, s. 420, č. 1647.

²¹⁸⁸ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 30.

Jindřicha Bradatého z roku 1209, která je však falzem. Měla městu zajišťovat vikpildní a mílové právo a nadání dvou vesnic.²¹⁸⁹ Ve shrnutí listiny figuruje také zpráva o zapsání městského práva do právní knihy, tzv. červené knihy z počátku 14. století. Je možné, že právě tehdy vzniklo falzum Jindřichovy listiny datované na rok 1209.²¹⁹⁰ Dále Lemberští předložili jakési confirmace Jindřicha Pobožného („...dy vorderigen gnaden, stucke und brife, dy hat herczige Heynrich, deyn son [Jindřicha Bradatého], der zu der Wolnstat von den heyden dirslagen wart, dem got gnade, vormacht und bestetiget hat mit seynen briefen“). Následně jde o listinu knížete Boleslava (Boleslava II. Rohatky), která není datována, v níž nadal město padesáti láný „se všemi právy, jak o tom vypovídá městská kniha“. Dále byla potvrzena listina Jindřicha Javorského, která podle popisu odpovídá jeho confirmaci z roku 1323.²¹⁹¹ K potvrzení bylo dále předloženo jeho vysazení solného trhu z roku 1340 – také tuto listinu není problém identifikovat.²¹⁹² Jako následující přinesli měšťané svídnicko-javorskému hejtmanovi listinu, či listiny Bolka II. Měl v nich, nebo v ní (dikce tu není jednoznačná), potvrdit městu solný trh („Und diesen salczmarkt und freyheit bestetiget der hochgeborn herczoge Bolke mit seynen furstlichen briefen ...“), dále zakázal prodej soli mimo město a propůjčil městu další pravomoci ve vikpildě. Žádnou Bolkovu confirmaci na solný trh neznáme, takže jde s největší pravděpodobností o deperditum. Ani další ustanovení (jedná-li se o další listinu) nelze spojit s žádnou z dochovaných Bolkových listin.

Jan Krušina všechny tyto listiny potvrdil, včetně minimálně jednoho falza. Je otázkou, zda nebyla falzem i zmíněná confirmace Jindřicha Pobožného. Celkově tu bylo aprobováno minimálně sedm listin. Mohlo jich být i více, ale dikce listinného textu někdy připouští různé interpretace.

V únoru roku 1409 vystavil další potvrzení ve prospěch města český král Václav IV.²¹⁹³ Dává Lemberku právo svobodné volby rady a zároveň potvrzuje jeho privilegia- confirmace zahrnuje všechny obdržené listiny. Jedinou podmínkou svobodné volby je její následná aproba hejtmanem. Je zajímavé, že když si měšťané tuto listiny nechávali potvrdit roku 1506 Vladislavem Jagellonským, byl v ní pasus o hejtmanově aprobaci vypuštěn.²¹⁹⁴ K jednání o vydání confirmace Lemberští možná využili Václavovy přítomnosti ve Vratislavi

²¹⁸⁹ *Sub I.*, č. 344.

²¹⁹⁰ *Tamtéž.*

²¹⁹¹ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 7.

²¹⁹² *SR 6501.*

²¹⁹³ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

²¹⁹⁴ *Tamtéž.*

na přelomu listopadu a prosince předchozího roku (1408),²¹⁹⁵ ačkoliv confirmace byla zlistiněna až v Praze.

Přesně o deset let později vydal confirmaci pro město znovu svídnicko-javorský hejtman.²¹⁹⁶ Jindřich z Lažan potvrdil soudní rozhodnutí manů a měst svídnicko-javorského knížectví ve sporu mezi městem a Tristramem z Redernu držitelem fojstství, týkající se hospodářských disonancí mezi nimi.

Na rozdíl od předchozích měst nemůžeme spojit téměř žádnou z potvrzovacích listin s nástupem nového panovníka. Byla jí jediné confirmace Jindřicha Javorského z roku 1319. Ostatní však vznikaly z jiných důvodů – byly jimi jak zánik příslušné listiny, tak především různé spory nejen uvnitř, ale i vně města.

Přichází řada na další z měst, které se coby součást svídnicko-javorského knížectví dostalo pod přímou vládu českého krále – Javor. Nejstarší dochovaná zeměpanská písemnost tu pochází až z roku 1340. Na vině je nepochybně špatný stav dochování než skutečnost, že by se Javor zařadil mezi města obdarovávaná zeměpanskými privilegii až takto pozdě.

První confirmaci město přijalo roku 1344. Tehdy Jindřich Javorský potvrdil zřízení špitálu ve městě a povolil jmenovat k jeho vedení světského správce – šlo tedy o polokonfirmaci.²¹⁹⁷

Tři roky po ovládnutí javorského knížectví vystavil Bolek II. svou confirmaci také pro toto město (1349) a jednalo se zároveň o první listinný kontakt s ním.²¹⁹⁸ Potvrdil zde mílové právo a povolil konání nových trhů. Není dochována žádná starší listina, v níž by město obdrželo potvrzované mílové právo – pokud ovšem taková písemnost vůbec existovala.

Další confirmaci vystavil až Karel IV. roku 1364 – potvrzení všech Bolkových listin pro Javor. K aktu potvrzení tak došlo ještě za Bolkova života. O listině bohužel nelze více zjistit, neboť se dochovala jen v podobě krátkého výtahu.²¹⁹⁹

V podobném stručném výtahu je dochována rovněž Anežčina confirmace z roku 1388, z níž se dozvídáme, že Javor koupil platy od kláštera magdalenitek v Lubáni.²²⁰⁰ Také pro Lemberk platila Anežčina hromadná confirmace pro města Svídnicko-Javorska z roku 1389.²²⁰¹

²¹⁹⁵ Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 428.

²¹⁹⁶ *Urkunden der Stadt Löwenberg*, č. 31.

²¹⁹⁷ *CDS XXXV.*, s. 36, č. 11.

²¹⁹⁸ *RŠI II.*, č. 11.

²¹⁹⁹ Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, s. 89, č. 41.

²²⁰⁰ Theodor Lindner, *Aus dem Archive der Stadt Jauer*, s. 93, č. 76.

²²⁰¹ *CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181.

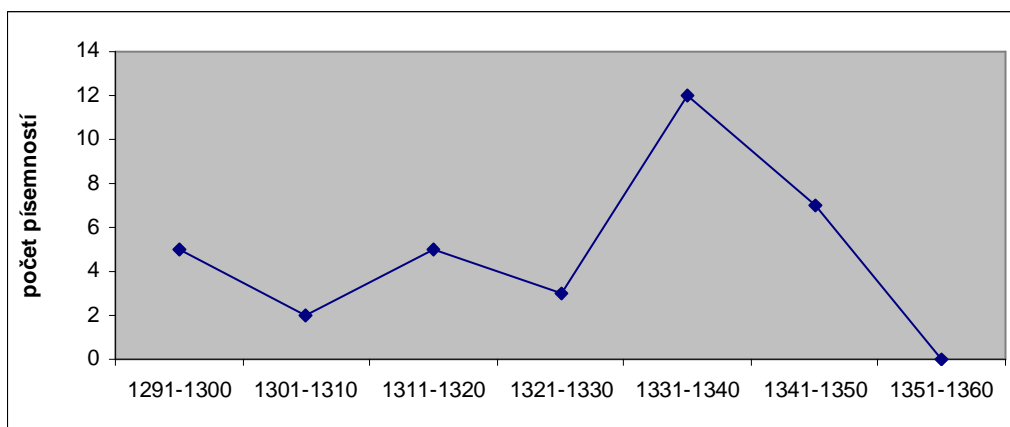
O deset let později vydal Václav IV. písemnost, v níž potvrdil Javorským listinu Jindřicha I. Javorského, ve které prodal zemský soud a zemské fojtství Jindřichovi ze Skály. Jindřichova listina je tu inserována.²²⁰²

I Javor obdržel konfirmační listinu od svídnicko-javorského hejtmána Jana Krušiny z Lichtenburka (1406).²²⁰³ Zlistinil v ní dohodu mezi Javorem a Hiršberkem. Zajímavé je, že obě její vyhotovení našla své místo v hiršberském archivu.

Prakticky jen jedinou konfirmaci pro Javor můžeme spojit s nástupem nového panovníka (1349 – Bolek II.). Všechny ostatní byly vyvolány jinými okolnostmi. Velká část z nich představovala potvrzení právních aktů města. Určitě do dnešního stavu promluvily značnou měrou archivní ztráty, které je třeba zdůraznit. Ty se navíc odrážejí i v tom, že velká část konfirmací pro Javor není zachována plnotextově.

Pro Hlohov jsou k dispozici nejstarší zeměpanské dokumenty již ze závěru 13. století.²²⁰⁴ Nejaktivnější bylo město v zisku zeměpanských písemností ve 30. letech 14. století, což do značné míry souviselo se změnami, které tehdy prožívalo celé knížectví.²²⁰⁵ V 50. a 60. letech dochází k početnímu propadu zeměpanských písemností, aby v 80. letech zaznamenaly znovu oživení. Pak lze sledovat opět pozvolný pokles.²²⁰⁶

VII. Zeměpanské písemnosti pro Hlohov (do 1360)

²²⁰² CDS XXXV., s. 49, č. 55.

²²⁰³ Landbuch III., s. 427-428, č. 1687.

²²⁰⁴ K městskému archivu viz Rościślaw Żerelik, *Das Stadtarchiv und andere Glogauer Archive*, in: *Glogau im Wandel der Zeiten - Głogów poprzez wieki*, hrsg. von Johannes Schellakowsky, Ulrich Schmilewski, Würzburg 1992, s. 383–385.

²²⁰⁵ Viz Jana Wojtucka, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331-1384*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrovaní a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, Praha 2003 s. 96-160.

²²⁰⁶ Po roce 1360 využito CDS XXVII., kde jde jen o originální dochování.

Z roku 1319 pochází nejstarší konfirmační listina pro město. Vydali ji vévodové Jindřich IV. Věrný a Přemysl II. Hlohovský (dva z pěti synů Jindřicha III. Hlohovského), kteří v knížectví tehdy ještě vládli společně²²⁰⁷. Inerují v ní šest listin: náleželo sem pět písemností Jindřicha III. Hlohovského z 90. let 13. století – jsou to všechny, které městu vydal a které se dochovaly.²²⁰⁸ Týkaly se darování vsí, kupeckého domu, krámů a výběru cla. Poslední potvrzenou písemností tu byla listina Jindřicha IV. Věrného z poměrně nedávné doby – z roku 1315 – na právo skladu.²²⁰⁹ Hlohovští tak obdrželi konfirmaci, do níž byly zahrnuty a opsány všechny jejich nejstarší písemnosti od zeměpánů.

Dalším, kdo pro město vystavil potvrzení privilegií, byl Jan Lucemburský. Vydal jej vlastně v okamžiku, kdy zbrojně vstupoval do města – konfirmace vznikla 2. října roku 1331 v den, kdy Hlohov kapituloval před českým vojskem.²²¹⁰ V tomto případě tak potvrzovací listina představuje příklad iniciačního rituálu mezi novým zeměpánem a městem par excellence. Zároveň Jan slíbil Hlohov nikdy neoddělit od České koruny a propůjčil mu právo stíhat zločince.²²¹¹

I další konfirmace vznikla z důvodu změny zeměpána – byť jen z hlediska designace nástupce Jana Lucemburského na českém trůně. Karlu IV. jako určenému následníkovi tak Hlohovští složili ve svém městě hold (1341), který byl následován vystavením všeobecné konfirmační listiny ve dvou vyhotoveních.²²¹²

Z průběhu 40. let se zachovaly ještě dvě konfirmace hlohovských knížat. Nejprve roku 1344 potvrdil městu všechna privilegia Jindřich V. Zaháňský²²¹³ a tentýž vévoda tak učinil o pět let později znovu.²²¹⁴ První konfirmace je spojena s ujednáními s Lucemburky v tomtéž roce, kdy bylo po předchozích bojích uzavřeno příměří.²²¹⁵ Ve druhé listině šlo o potvrzení Janovy konfirmace z roku 1331. Zajímavý je obrat, v němž je Janova potvrzovací listina nazvána jako „*sacrum instrumentum*“.

Z následujícího půlstoletí žádné potvrzovací listiny dochovány nejsou. Z let 1350-1380 není k dispozici dokonce žádná zeměpanská písemnost pro město jako celek. Nejspíš má tento stav na svědomí nějaká pohroma, ale s jistotou to tvrdit nemůžeme. Nicméně se zdá zvláštní, že by hlohovská knížata i český král na město takovým způsobem zanevřeli. Když se znovu

²²⁰⁷ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 225.

²²⁰⁸ *SUB V.*, č. 459; *SUB VI.*, č. 17, 55, 309, 367.

²²⁰⁹ *SR 3520*.

²²¹⁰ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 260.

²²¹¹ *CDS XXVIII.*, s. 19, č. 56.

²²¹² *SR 6703, 6704*.

²²¹³ *RŠI I.*, č. 149.

²²¹⁴ *RŠI II.*, č. 24.

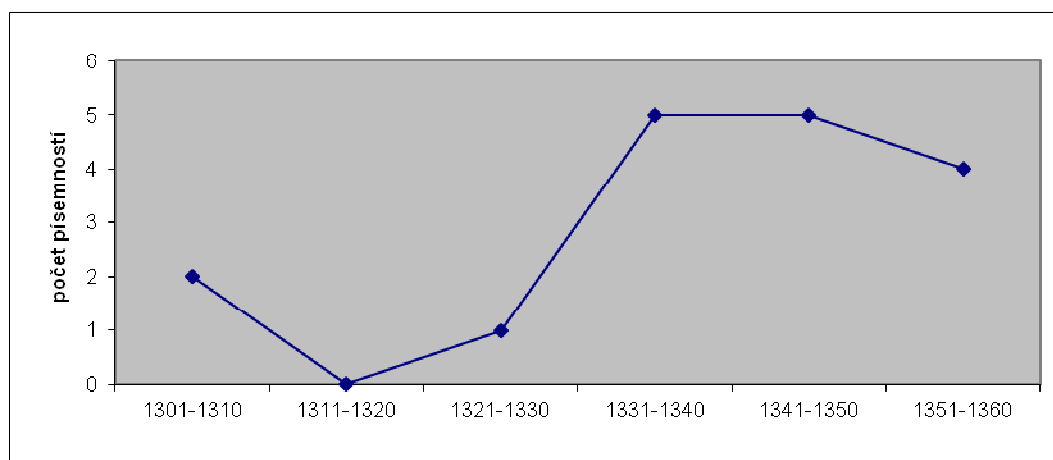
²²¹⁵ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 323.

od roku 1380 vynořují panovnické písemnosti, jde vesměs o poukázání výplat částek knížecím věřitelům.²²¹⁶ V 90. letech přichází série observačních listin²²¹⁷ a po nich konečně roku 1404 konfirmační listina vydaná Janem I. Zaháňským.²²¹⁸ Byla to jeho první písemnost pro město – rok po začátku jeho vlády.²²¹⁹ Inseruje zde observační listinu svého otce, v níž také městu garantoval další práva,²²²⁰ a observaci Ruprechta Lehnického, kterou vydal jako poručník nedospělých synů Jindřicha VIII.²²²¹ Téhož dne vystavil Jan pro město ještě jednu písemnost, v níž mu vzhledem k vysokým výdajům na městské stavby dává příjmy z městského soudu.²²²²

S inserty potvrzovaných listin se tu setkáváme třikrát, ale nikdy se ve svém složení nekryjí. Knížectví bylo od 30. let rozděleno mezi hlohovská knížata a české krále. Měšťané tak ve 40. letech 14. století získali potvrzovací listiny od obou vydavatelů.

Nejstarší zeměpanské písemnosti Frankenštejn pocházejí z prvního desetiletí 14. století. Až do 30. let je jejich množství nepatrné. Naopak mezi 30. a 50. lety dosahují vyššího počtu.

VIII. Zeměpanské písemnosti pro Frankenštejn (do roku 1360)

Nejstarší konfirmaci pro město vydal v roce 1307 poručník nedospělých synů Bolka I. Surového, Heřman Braniborský.²²²³ Potvrdil a inseroval starší Bolkovu listinu zaručující

²²¹⁶ CDS XXVIII., č. 112, 117-119, 122, 125, 126, 130, 132, 138, 145.

²²¹⁷ CDS XXVIII., č. 149, 150, 153.

²²¹⁸ CDS XXVIII., č. 171.

²²¹⁹ Slezsko v dějinách českého státu, s. 324.

²²²⁰ CDS XXVIII., č. 149. Šlo o zproštění povinnosti vojenských výprav za hranice knížectví, výlučnost městského soudu pro měšťany.

²²²¹ CDS XXVIII., č. 153.

²²²² CDS XXVIII., č. 172.

²²²³ SR 2960.

městu právo skladu.²²²⁴ Jde o poměrně výjimečnou situaci, kdy poručník vydává konfirmační listinu. Ve druhé kapitole, kdy jsem hovořil o observačních listinách, zaznělo, že poručníci zpravidla nevydávali konfirmace, ale zaručovali práva poddaných měst za pomoci slibu jejich dodržování – tedy observačních listin. Ve zkoumaném slezském materiálu není možné nalézt žádnou paralelu. Konfirmace Heřmana Braniborského tak zůstává výjimkou. Východisko ze situace nepředstavuje ani rozbor Heřmanova vztahu k městům knížectví za jeho poručnické vlády. Jeho konfirmace byla jedinou písemností, kterou pro ně vystavil. Tato potvrzovací listina však nezůstala jeho jedinou ve svídnickém knížectví. Téhož roku potvrdil také kameneckému klášteru nadání rytíře Heřmana z Barboy,²²²⁵ který byl zároveň jeho hejtmanem v knížectví.²²²⁶

Bolek Minstrberský vydal roku 1334 a 1335 jako své první listiny pro Frankenštejn dvě konfirmace. V první z nich městu potvrdil právo lovu ryb na potocích jednu míli od města.²²²⁷ Ve druhé potom všechna práva a zvyky, zvláště pak držbu vsí, kterou jim zajistil kníže Bernard.²²²⁸ Ani jedna z listin se nedochovala v úplném znění a dnes jsou známy z poměrně kusých zpráv. Druhá z konfirmací padla za oběť požáru města roku 1858.

Dvě potvrzovací listiny vystavil pro Frankenštejn Karel IV. poté, co se mu podařilo část knížectví odkoupit od zadluženého minstrberského knížete. Nešlo ale o jeho první kontakt s městem – ještě jako zástavní držitel vydal městu observační listinu²²²⁹ mající úzkou souvislost s předchozím holdem, který mu Frankenštejnští složili.²²³⁰ Již jako držitel plných práv k městu si mohl dovolit vydat i potvrzení jeho privilegií – stalo se tak roku 1351.²²³¹ Šlo o potvrzení práva příslušnosti vesnic ve vikpildě pod městský soud. Není jasné, zda se jednalo o konfirmaci nějaké listiny, protože žádná taková obsahující tato ustanovení se nezachovala. Konfirmace je opět k dispozici jen ve stručném výtahu, takže jsou možnosti bližšího poznání omezeny.

Zdá se, že roku 1356 Karel vydal pro město všeobecnou konfirmaci.²²³² Pokud jde o dochování, platí totéž, co pro předchozí kus. Jen velmi nejasná zmínka se týká další potvrzovací listiny, kterou mělo město obdržet roku 1370.²²³³

²²²⁴ SR 2524.

²²²⁵ CDS X., č. 87.

²²²⁶ SR 2751.

²²²⁷ SR 5290.

²²²⁸ SR 5376.

²²²⁹ RŠI I., č. 819.

²²³⁰ RŠI I., č. 818.

²²³¹ RŠI II., č. 538.

²²³² RŠI III., č. 244.

²²³³ BU Wrocław, sygn. R 697 (odkaz na základě kartotéky na Katedře historie Vratislavské univerzity).

Frankenštejnské písemnosti jsou dochovány poměrně mezerovitě. O většině konfirmací máme dosti kusé zprávy, takže je ve většině případů nelze podrobit podrobnějšímu zkoumání ani ověřovat odkazy na potvrzované písemnosti. I přes špatné dochování, které navíc končí rokem 1370 a pro zbytek sledovaného období již žádné doklady nejsou, není jejich počet zanedbatelný.

Zatímco ve Frankenštejnu končí dochované konfirmace na počátku třetí třetiny 14. století, v Hiršberku je to naopak – jsou tu dochovány až ze sklonku 14. století. Jeho nejstarší zeměpanská písemnost obecně pochází až ze závěru 30. let 14. století.²²³⁴ Ve 40. a 50. letech je jich k dispozici už poměrně dost.²²³⁵ Nemalá část z nich byla ale písemnostmi s vyšším počtem příjemců. Nachází se mezi nimi i observační listina Bolka II. pro města javorského knížectví,²²³⁶ ale konfirmaci hledáme marně. Dochované písemnosti z počátku vlády Jindřicha Javorského se netýkaly Hiršberka, když nejstarší kus pro něj je z roku 1338. Bolek II., jak bylo řečeno výše, nevyužíval příliš hojně možnosti potvrzovat privilegia svých měst (resp. ta ho o to příliš často nežádala) – z měst v javorském knížectví, kterého se ujal roku 1346, konfirmoval listiny jen Javoru.²²³⁷ Johann Karl Herbst hovoří v dějinách města Hiršberku o potvrzení, které měl městu vydat Bolek II. roku 1345.²²³⁸ Tehdy ale v knížectví vládl ještě Jindřich Javorský a je těžko představitelné, že by Bolek potvrzoval listiny v cizím knížectví – byť spravovaném jeho strýcem, s nímž o rok později uzavřel dědické úmluvy. Domnívám se, že nejspíš došlo k záměně za Bolkovu observační listinu vydanou o rok později.

První potvrzení obdržel Hiršberk až od Anežky Svídnické. Pocházelo z roku 1389 a jednalo o výše několikrát zmiňované hromadné potvrzení pro města Svídnicko-Javorska.²²³⁹

První samostatnou konfirmaci zaznamenalo město až roku 1398.²²⁴⁰ Byla vyvolána nedodržováním mílového práva ze strany obyvatel městečka Kowary (Schmiedeberg).²²⁴¹ Šlo o lokalitu, kterou uvedla v život nejspíše javorská knížata – od počátku 15. století se však ocitla v rukou rodů Schaffgotschů.²²⁴² Obyvatelé Kowarů porušovali mílové právo a rovněž právo Hiršberských k těžbě železné rudy. Poslové podkrkonošského města se tak vydali za

²²³⁴ SR 6099a.

²²³⁵ SR 6620; RŠI I., č. 323, 490, 491, 517; RŠI II., č. 206, 781; RŠI III., č. 132, 139; RŠI V., č. 81.

²²³⁶ RŠI I., č. 323.

²²³⁷ RŠI II., č. 11.

²²³⁸ Johann Karl Herbst, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien bis zum Jahre 1847*, Hirschberg 1849, s. 34.

Další historiograf tohoto města ji ve své monografii neuvádí viz M. Vogt, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien*, Hirschberg 1876.

²²³⁹ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

²²⁴⁰ AP Wrocław, DM Jeleniej Góry, č. 41.

²²⁴¹ Johann Karl Herbst, *Chronik der Stadt Hirschberg*, s. 38–40.

²²⁴² *Handbuch*, s. 476.

králem. Ten se ale v té době nacházel výjimečně daleko za českými hranicemi.²²⁴³ Hiršberští mu vyjeli vstříc až na okraj Čech do Lokte, kde se panovník zdržoval téměř dva měsíce.²²⁴⁴ Tam jej žádali o potvrzení dvou písemností, jejichž ustanovení v oblasti jedné míle od jejich města nebyla dodržována. Předložili tu znění písemnosti Bolka II. z roku 1348,²²⁴⁵ které jim mílové právo zajišťovalo, a jeho listinu z roku 1355,²²⁴⁶ která městu přiřkla těžbu železné rudy ve stejné oblasti. Obě privilegia byla Václavem inserována.

Z roku 1406 pochází potvrzení urovnání sporu mezi Hiršberkem a Javorem, které zlistinil svídnicko-javorský hejtman Jan Krušina z Lichtenburka.²²⁴⁷ Byla o něm již řeč v souvislosti s Javorem. Spor se týkal regulace toku řeky Bobr.

Spory Hiršberských o dodržování mílového práva neskončily roku 1398 potvrzením privilegií, jež jim mělo zajišťovat odpovídající výsady. Jejich porušování se opakovalo, a tak si poškození vymohli roku 1408 v odstupu tří měsíců dvě confirmace potvrzující stejné listiny jako roku 1398.²²⁴⁸ V únoru nejprve Václav potvrdil Bolkův mandát z roku 1348. Není ale inserován jako o deset let dříve, nýbrž jen shrnut jeho obsah. Václavova listina vlastně není úplně jednoznačně confirmací. Jde de facto o znovuudělení obsahu Bolkovy písemnosti – vlastně o zopakování jeho nařízení. Confirmační sloveso se nevyskytuje, naopak v suplice příjemce žádá, aby jej Václav u onoho Bolkova práva zachoval a znovu je poskytl („*zubehalten und geruchten*“). Forma dispozice je spíše mandátová, na druhé straně listina nese registrační poznámku a byla vyhotovena ve dvou exemplářích, které se dodnes chovají v městském archivu v Hiršberku. Můžeme ji tedy hodnotit jako kvasikonfirmaci, neboť fakticky jde o prodloužení platnosti znění Bolkova mandátu.

Svým formulářem se únorové kvasikonfirmaci podobá následující listina, kterou měšťané získali o tři měsíce později.²²⁴⁹ Jak naznačeno, nechali si v ní potvrdit Bolkovo privilegium z roku 1355, jako to učinili již o deset let dříve. To je na rozdíl od předchozího kusu inserováno a tentokrát nelze pochybovat, že jde skutečně o confirmaci, neboť dispozice zní jednoznačně (*haben ... bestetet, bevestet und confirmiret, besteten, bevesten und confirmiren*).

Hiršberk jako jedno z mála slezských měst disponuje většinou insertních confirmací. Díky tomu poznáváme skutečnost, že jedním z nejpálčivějších problémů městského hospodářství Hiršberku bylo na přelomu 14. a 15. století nedodržování mílového práva. Spory

²²⁴³ Šlo o poslední Václavovu cestu do říše (a Francie) viz Ivan Hlaváček, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 423-424.

²²⁴⁴ *Tamtéž*.

²²⁴⁵ *RŠI I.*, č. 748.

²²⁴⁶ *RŠI III.*, č. 139.

²²⁴⁷ *Landbuch III.*, s. 427-428, č. 1687.

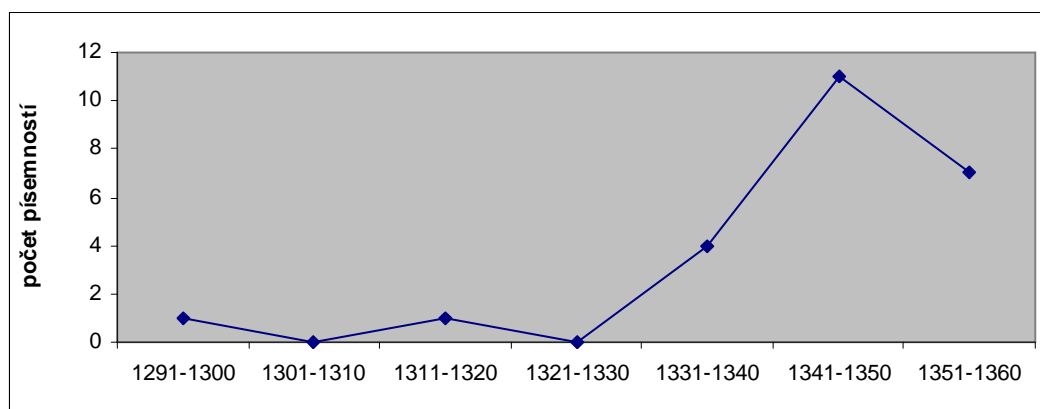
²²⁴⁸ AP Wrocław, DM Jeleniej Góry, č. 53.

²²⁴⁹ AP Wrocław, DM Jeleniej Góry, č. 54.

se nedařilo urovnat ani prostřednictvím prvního Václavova zásahu roku 1398 a nařízení confirmovaných listin musela být po deseti letech opakována. Téměř všechny confirmace pro toto město byly vyvolány hospodářskými potřebami příjemce.

Daleko starší zeměpanské písemnosti se zachovaly ze Střehomi náležející do svídnického knížectví. Začíná jich ale přibývat až od 30. let 14. století, kdy zde vládl Bolek II. Svídnický. Nejstarší dochovaná confirmace ale pochází až z mladšího období.

IX. Zeměpanské písemnosti pro Střehom (do 1360)

Vydala ji kněžna Anežka Svídnická. Zatímco z předchozího období není zachována žádná, z doby vlády kněžny-vdovy jsou k dispozici hned čtyři. V letech 1374 a 1375 se jednalo o confirmace držby šrotěrství a radního ustanovení.²²⁵⁰ Hromadná confirmace z roku 1389 se týkala také Střehomi.²²⁵¹ A konečně roku 1391 potvrdila a inserovala privilegium svého manžela týkající se provozu řemesel ve městě.²²⁵²

Stejně jako v Hiršberku, tak i ve Střehomi se na přelomu 14. a 15. století objevovaly problémy s dodržováním mílového práva. Měšťané usilovali o nápravu pořádku stejným způsobem jako Hiršberští – potvrzením privilegií týkajících se této záležitosti. Střehomi bylo uděleno mílové právo Bolkem II. roku 1348.²²⁵³ Právě tuto listinu potvrdil roku 1404 svídnicko-javorský hejtman Jan Krušina z Lichteburka.²²⁵⁴

Střehom tak byla příjemcem pěti confirmačních listin. Téměř všechny ale byly vydány kněžnou-vdovou Anežkou, zbylá svídnicko-javorským hejtmanem. Koncentrují se tudíž do poměrně krátkého časového úseku 30 let.

²²⁵⁰ AP Wrocław, Rep. 6a, pag. 1578, 161.

²²⁵¹ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

²²⁵² Landbuch III., s. 478, č. 15; insert viz RŠI I., č. 440.

²²⁵³ RŠI I., č. 747.

²²⁵⁴ Landbuch III., s. 490-91, č. 50.

Následující uváděná města již disponují nižším počtem konfirmací – třemi a méně. Proto i jim věnovaná pozornost bude pochopitelně menší, než tomu bylo u výše uváděných měst, kde se díky jejich vyššímu počtu dalo usuzovat na zásady konfirmačního chování města i jeho zeměpánů. U měst s nižším počtem relevantní materie to bude možné jen místy. Do textu již nebudou zařazovány příslušné grafy, neboť i celkové množství dochovaných zeměpanských písemností je nevelké a postačí tak jen slovní popis (tak jsem postupoval ze stejného důvodu již u některých měst pojednávaných výše).

Nejstarší zeměpanské písemnosti Olavy pocházejí ještě ze 13. století.²²⁵⁵ Ale v průběhu dalších desetiletí jich výrazněji nepřibývá.²²⁵⁶ Až během 40. a 50. let přestává jít o jednotlivosti.²²⁵⁷

Všechny konfirmace pocházejí z let 1385-1400. Dochovaly se buď jen v regestech archivního inventáře (originály zanikly za 2. světové války), nebo jsou známy ze zmínky v literatuře, čímž je další bádání prakticky nemožné. Ve všech případech jde o potvrzení právních pořízení města.²²⁵⁸

Góra ležící v severozápadní části Slezska je jako město doložena až na počátku 14. století.²²⁵⁹ Poměrně velké množství zeměpanských písemností přichází hned zpočátku její existence v první dekádě 14. století.²²⁶⁰ Pak nastupuje opačný trend než u většiny ostatních měst – počet zeměpanských dokumentů postupně klesá.²²⁶¹

Nejstarší konfirmace přichází roku 1321 – vydal ji Jan Stínavský.²²⁶² Jan vystavil konfirmaci dva roky poté, co se Góra stala součástí jeho stínavského knížectví.²²⁶³ Byla to jeho první listina pro město. Měšťané mu k potvrzení ovšem předložili falzum údajné listiny Jindřicha III. Hlohovského z roku 1300, v němž měl městu poskytnout solný trh a právo mince. Listina byla považována dlouho za pravou. Jako falzum se ji podařilo odhalit až díky pracím nad diplomatikou Jindřicha III. Hlohovského.²²⁶⁴ Falzum je dodnes uchováváno v městském archivu.²²⁶⁵ Je dosti pravděpodobné, že vzniklo v souvislosti s plánovanou

²²⁵⁵ *SUB V.*, č. 29; *SUB VI.*, č. 33.

²²⁵⁶ *SR* 3258, 5888, 6323.

²²⁵⁷ *SR* 6748; *RŠI I.*, č. 44, 500, 783; *RŠI IV.*, č. 329, 579, 596.

²²⁵⁸ *AP Wrocław, Rep. 132a, Urkunden der Stadt Ohlau*, č. 29 (podle inventáře); Georg Schulz, *Ohlaus Vergangenheit*, s. 170; *AP Wrocław, Rep. 135, dział C*, č. 73, *Archiwalia Olawa*, č. 38 (podle inventáře).

²²⁵⁹ *Handbuch der historischen Stätten*, s. 169.

²²⁶⁰ *SR* 2777, 2879, 3096, 3121, 3139.

²²⁶¹ *SR* 3382, 4138, 4774, 4983, 5868; *RŠI I.*, č. 79.

²²⁶² *SR* 4138.

²²⁶³ *Schlesisches Städtebuch*, s. 156.

²²⁶⁴ Winfried Irgang, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen Herzog Heinrichs III. (I.) von Glogau (+1309) bis 1300. Zu einer Untersuchung von Rościław Żerelik*, JSFWUB 28, 987, s. 51-67 otištěno také v tentýž, *Schlesien im Mittelalter*, s. 447-462.

²²⁶⁵ *SUB VI.*, č. 480.

Janovou konfirmací na počátku 20. let 14. století. Jan Stínavský zároveň městu prodal soudní práva ve vikpildě, díky čemuž lze hovořit o polokonfirmaci.

Následující potvrzení je k dispozici až z úplného závěru 14. století. Je možné, že městu nekonfirmoval jeho privilegia ani český král, držící polovinu města v letech 1375-1399, ani tak neučinila piastovská knížata. Došlo k tomu až roku 1397, kdy vydavatelem písemnosti byl Konrád II. Olešnicko-Kozelský. Šlo o konfirmaci určenou nejen městu Góra, ale i městu Ryczeń a všem obyvatelům górské vikpildy.²²⁶⁶ Konrád vládl v knížectví již od roku 1366.²²⁶⁷

Jen ze zmínky v literatuře je známa třetí konfirmace pro město, která měla mít své místo v roce 1416.²²⁶⁸

Stejně jako u Góry jsou známy i u Slezské Středy tři konfirmace určené pro toto město. Městský archiv postihly v minulosti různé pohromy, a tak je dnes k dispozici jen málo zeměpanských písemností.²²⁶⁹

Nejstarší konfirmace pochází z roku 1351. Došlo tehdy ke sporu mezi radou a fojtem ohledně jeho trestních pravomocí. Dohodu potvrdil samostatnou listinou vratislavský hejtman Konrád z Falkenheimu.²²⁷⁰ Jeho zlistinění je na hraně s konsensní listinou, avšak dispozice obsahuje i konfirmační sloveso (*nos vero ... ratam habentes et gratam, regia qua fungimur auctoritate approbamus eandem*).

Středeční si vymohli na Václavovi IV. vydání potvrzovací listiny poměrně rychle po jeho nástupu na český trůn jako samostatného vládce. Sice ne s tak minimálním odstupem jako Vratislavští ještě v prosinci 1378, ale duben následujícího roku, kdy konfirmace pro Středu vznikla, dává tušit, že město s vyslání poselstva ke dvoru příliš neotálelo. Václav potvrdil především konání solného a chlebového trhu, stejně jako všechna ostatní privilegia.²²⁷¹

Důvodem ke konfirmaci z roku 1392 byl městský požár, při němž měla shořet všechna privilegia, která měšťané od pradávna užívali a jež obdrželi od zeměpánů.²²⁷² Zajímavá je reflexe pojmu Koruny české, neboť se hovoří o privilegích, které byly městu uděleny Korunou království českého (*von vorfahren und der cronen zu Beheim herbracht haben*).

²²⁶⁶ AP Wrocław, Rep. 4 b, č. 8 (3).

²²⁶⁷ *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 325.

²²⁶⁸ Bolesław Ziolecki, *Geschichte der Stadt Guhrau*, Guhrau 1900, s. 40.

²²⁶⁹ *Schlesisches Städtebuch*, s. 284; Rościszlaw Żerelik, *Uwagi o najstarszych księgach i archiwum miasta Środy Śląskiej do połowy XVIII w. Ze studiów nad archiwami miejskimi na Śląsku*, in: *Śląsk, Polska, Niemcy* (Acta Universitatis Wratislaviensis 1100, Historia 74), ed. Krystyn Matwijowski, Wojciech Wezesiński, Adam Galos, Wrocław 1990, s. 65–72.

²²⁷⁰ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 34.

²²⁷¹ Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 46.

²²⁷² Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch*, č. 51.

Středeční krále prosí o znovuudělení ztracených listin (*zu lutttern und von neues zu geben*). I když se v suplice neobjevila v pravém slova smyslu žádost o potvrzení či lépe řečeno obnovení shořelých písemností, v dispozici i v sankci se již hovoří o konfirmaci (*bestetigen, bestetigung*). Václav městu udělil hned několik milostí²²⁷³ a zároveň potvrdil platnost všech privilegií, která obdrželo od českých králů.

Ačkoliv byl, alespoň podle výše každoročně odváděné daně, R e i c h e n b a c h druhým hospodářsky nejsilnějším městem Svídnicko-Javorska,²²⁷⁴ neodráží se tento stav v množství dochovaných zeměpanských písemností.²²⁷⁵ Špatný stav městského archivu mohou mít na svědomí zničující husitské nájezdy – zvláště ten z roku 1431.²²⁷⁶

Nejstarší konfirmace odtud pocházejí z 80. let 14. století – byly zlistiněny kněžnou Anežkou. Roku 1386 potvrdila jeho celní privilegia²²⁷⁷ a o tři roky později patřil Reichenbach mezi příjemce Anežčiny hromadné konfirmace.²²⁷⁸

Stejně jako jiná města svídnicko-javorského knížectví obdržel Reichenbach potvrzení od královského hejtmana. Tím byl roku 1399 Beneš z Choustníka a konfirmoval prodej městského platu měšťanovi.²²⁷⁹

C h o j n o v ležel v lehnickém knížectví a jeho nejstarší zeměpanská písemnost pochází z roku 1318²²⁸⁰ a od 20. let se množí.²²⁸¹

Všechny tři konfirmace pocházejí z krátkého úseku let 1391-95 a všechny byly potvrzeními městských transakcí s nemovitostmi. Ani jedna z nich se nedochovala v úplném znění a je nutno vycházet jen z archivního inventáře – jeho dikce připouští i možnost, že šlo jen o konsensní listiny. Ověřit to ale nelze. První vydal roku 1391 Ludvík,²²⁸² stejně jako druhou z roku 1395.²²⁸³ Z téhož roku pochází i poslední, kterou vystavil vévoda Ruprecht Lehnický.²²⁸⁴

²²⁷³ 1. město přísluší ke Koruně a nebude od ní odděleno, 2. dávky vybírané od města, 3. mílové právo, 4. potvrzení dvorského soudu, 5. měšťané mají být souzeni jen před městským soudem.

²²⁷⁴ Winfried Irgang, *Das spätmittelalterliche Stadtbuch*, s. 356.

²²⁷⁵ Do roku 1360 jen sedm: SR 5088, 5268; RŠI I., č. 5; RŠI II., č. 382, 449, 781; RŠI III., č. 132.

²²⁷⁶ *Schlesisches Städtebuch*, s. 359.

²²⁷⁷ AP Wrocław, Rep. 135D, č. 377 (Privilegia der Städte des Fürstentums Schweidnitz-Jauer), s. 221-222.

²²⁷⁸ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

²²⁷⁹ AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Dzierżoniowa, č. 45 (podle inventáře, originál se nezachoval).

²²⁸⁰ SR 3829.

²²⁸¹ SR 4451, 4830, 4855, 5262, 5401, 5840; RŠI I., č. 288, 289, 291, 381, 517; RŠI II., č. 599, 829; RŠI III., č. 543.

²²⁸² AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnova, č. 45 (podle starého archivního inventáře, originál se nezachoval).

²²⁸³ AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnova, č. 49 (podle starého archivního inventáře, originál se nezachoval).

²²⁸⁴ AP Wrocław, Rep. 132a, Dep. miasta Chojnova, č. 50 (podle starého archivního inventáře, originál se nezachoval).

Bierutov se během středověku nacházel na území různých knížectví – nejprve to bylo Vratislavsko, krátce tu vládl Jindřich III. Hlohovský, poté náležel k břežskému knížectví a od roku 1339 definitivně k olešnickému knížectví.²²⁸⁵ Do roku 1360 tu zaznamenáváme jen písemnosti hlohovských knížat, nebo lehnicko-břežského vévody Boleslava III. Nejstarší je z roku 1300,²²⁸⁶ ale nejvíce jich přichází ve 20. a 30. letech.²²⁸⁷

Pokud jde o konfirmace, rýsuje se velmi podobný obraz. Všechny tři pocházejí z tohoto období (z první čtvrtiny 14. století). Nejstarší dochovaná zeměpanská listina je zároveň konfirmací, již městu vydal Jindřich III. Hlohovský (1300).²²⁸⁸ Kromě potvrzení listiny týkající se pastvin, lesů, luk a rybolovu daroval městu dvě vesnice. Žádné starší listiny se pro město nedochovaly, ale počátkem 14. století evidentně existovaly.

Konrád Namyslovský roku 1319 potvrzoval městu koupi 10 lánů a osvobodil jej od všech platů.²²⁸⁹

Krátce na to došlo ke změně zeměpána a město se dostalo do hranic břežského knížectví a byl to vévoda Boleslav III., který vydal následující konfirmaci (1324). Šlo ale opět o potvrzení právního aktu města – koupi cla.²²⁹⁰

U ostatních měst jsou známy již jen dvě, nebo jedna konfirmační listina. Do jaké míry šlo o náhodně dochované kusy a do jaké míry o skutečný odraz konfirmačních snah konkrétního města? Pro zodpovězení této otázky by byl nutný podrobný archivně-diplomatický rozbor příslušných městských archivů. Protože ten dosud vesměs nebyl proveden, nemohou být závěry formulovány příliš jednoznačně a vyhraněně. Začneme-li skupinou příjemců, u nichž se dochovaly dvě konfirmace, pak se lze setkat s různými variantami jejich časového rozvržení v městských středověkých dějinách. U některých z nich je možné zaznamenat konfirmace z počátku sledovaného období, u některých zase z jeho závěru. Někdy následovaly nedlouho po sobě, někdy je od sebe dělilo mnoho desítek let.

Grotkov byl příjemcem dvou dnes známých konfirmačních listin z roku 1276²²⁹¹ a 1324.²²⁹² Později žádná další nepřichází. Nejprve bylo město součástí vratislavského, do roku 1311 lehnicko-břežského knížectví. Roku 1344 jej tehdejší břežský kníže Boleslav III. Marnotratný prodal vratislavským biskupům, v jejichž držení město zůstalo až do roku

²²⁸⁵ *Schlesisches Städtebuch*, s. 6.

²²⁸⁶ *SUb VI.*, č. 428.

²²⁸⁷ *SR* 4253, 4343, 4344, 5244, 5907, 5928.

²²⁸⁸ *SUb VI.*, č. 428.

²²⁸⁹ *SR* 3900.

²²⁹⁰ *SR* 4343.

²²⁹¹ *SUb IV.*, č. 284.

²²⁹² *SR* 4304.

1810.²²⁹³ Z jejich vydavatelské činnosti vůči městu však známe jen velmi málo,²²⁹⁴ takže není divu, že se z té doby nedochovala ani jedna konfirmační listina. Ostatně v biskupských državách se nejspíše neprosadila myšlenka využití tohoto institutu – pro Nisu není dochována žádná.

Obě dvě konfirmace pro hornoslezskou R a t i b o ř pocházejí z počátku zkoumaného období – z let 1305²²⁹⁵ a 1308.²²⁹⁶ První vystavil Přemysl Ratibořský a týkala se potvrzení městských pastvin. Druhou potom vydal roku 1308 jeho syn Lešek vládnoucí v knížectví od roku 1306. Konfirmoval potvrzovací listinu svého otce (z roku 1305) a písemnost svého děda Vladislava I. Opolského týkající se pastvin – šlo nejspíš o jeho listinu z roku 1267.²²⁹⁷ Nejvíce písemností se pro Ratiboř dochovalo ze 13. a z počátku 14. století, pak jich přichází méně a méně. Konfirmace se již neobjevila.

Poměrně nedlouho po sobě vznikly dvě jediné dochované konfirmace pro B o l e s l a v e c ležící v javorském knížectví. Také jemu náležela hromadná konfirmace Anežky Svídnické z roku 1389.²²⁹⁸ O deset let později vydal v jeho prospěch konfirmaci svídnicko-javorský hejtman Beneš z Choustníka.²²⁹⁹ Ten městu potvrdil listinu Jindřicha Javorského, v níž k městu připojil majetky rychty.

Větší rozestupy dělily konfirmace T ě š í n a,²³⁰⁰ N a m y s l o v a, K r o s n a a L a n d s h u t u. Těšínské pocházejí z let 1364 a 1416, namyslovské z let 1356²³⁰¹ a 1397. Zatímco první konfirmace Karla IV. pro Namyslov se nezachovala v úplnosti, situace je lepší v případě Václavovy listiny z roku 1397. Český král potvrdil Karlovu inkorporaci Namyslovska ke Koruně české z roku 1359.²³⁰² Zároveň ale dodal, že knížectví má být podřízeno vřatislavskému hejtmanovi. Namyslovsko však spravovali vřatislavští hejtmani už dříve.²³⁰³

²²⁹³ *Schlesisches Städtebuch*, s. 146.

²²⁹⁴ *RDPGŠ II.*, č. 77, 113.

²²⁹⁵ *SR* 2862.

²²⁹⁶ *SR* 3013.

²²⁹⁷ *SUB IV.*, č. 44.

²²⁹⁸ *CDS XXVII.*, č. 14, s. 180–181.

²²⁹⁹ *Landbuch III.*, s. 185–186, č. 760. Měšťané jej žádali, aby jej obnovil pod pečetí svého pána („*do botin ins dieselbin ratmane czu Bonczlau --, in den egeschrebin brif – czu vorneuwen und mit unsors hirren, .. des koniges ... ingesigle und briefen zu bestetigen*“).

²³⁰⁰ *SRS I.*, s. 770 (jen zmínka); *RDPGŠ II.*, č. 200.

²³⁰¹ *RŠI III.*, č. 243; *Codex Germaniae diplomaticus*, s. sl. 121–123, č. 13.

²³⁰² *LBUS I.*, č. 17, s. 71n.

²³⁰³ Mlada Holá, *Vřatislavská hejtmanská kancelář*, s. 40.

Více než 40 let dělilo vydání dvou dochovaných konfirmací pro Landshut ležící ve Svídnicku. První vznikla roku 1341 v kanceláři Bolka II. Svídnického, v níž městu potvrdil solný trh.²³⁰⁴ Landshut rovněž figuroval mezi příjemci Anežčiny konfirmace z roku 1389.²³⁰⁵

V případě Krosna potom obě konfirmace dělilo takřka 60 let. První vydal roku 1330 Jindřich IV. Věrný a potvrdil v ní všechna práva, která město užívalo za jeho švagra Valdemara Braniborského a dalších předchůdců. Braniborská markrabata držela Krosno v letech 1277-1314.²³⁰⁶ Druhá konfirmace pochází z roku 1398 a měl ji vydat z titulu poručníka Ruprecht Lehnický – leč informace o ní není úplně jistá.²³⁰⁷

Zbýlých deset měst obdrželo do roku 1420 jedinou konfirmaci.²³⁰⁸ Byla mezi nimi sídelní města jako Kožuchoy,²³⁰⁹ Lubín²³¹⁰ a Stínava,²³¹¹ i lokality sice nesídelní, ale mající svoji důležitost (Střelín,²³¹² Šprotava,²³¹³ Bělá²³¹⁴), stejně jako města malého významu (Gryfów,²³¹⁵ Krapkovic,²³¹⁶ Świebodzice,²³¹⁷ Ryczeń²³¹⁸).

IV.2.7 Dílčí shrnutí

Na počátku druhé části kapitoly byly podány základní kontury vývoje zeměpanských konfirmačních listin pro slezská města do roku 1419. Poprvé se vyskytují, stejně jako v Čechách, v 70. letech 13. století. První kvantitativní vrchol přichází v prvním a druhém desetiletí 14. století, ale zdaleka nejvíce se jich dochovalo ze 40. let, na což mělo vliv několik aspektů (změny v lehnicko-břežském a vratislavském knížectví aj.). V dalších dekádách následuje početní propad a ke zvýšení konfirmační aktivity dochází až v posledním desetiletí 14. století. Poté jejich množství opětovně klesá.

Vedle toho jsem přistoupil k porovnání zastoupení konfirmací v rámci všech zeměpanských písemností určených městům (do roku 1360). Nejvyšší podíl tvořily v 70. a 80. letech 13. století, kdy představovaly zhruba čtvrtinu veškeré materie. Pak jejich zastoupení

²³⁰⁴ SR 6694.

²³⁰⁵ CDS XXVII., č. 14, s. 180–181.

²³⁰⁶ SR 4917.

²³⁰⁷ Cod. Univ. Lips. 1527, „Diplomata Principatum Silesiae inedita“ (citace podle kartotéky na Katedře historie Vratislavské univerzity).

²³⁰⁸ Ryczeń, Kožuchoy, Střelín, Świebodzice, Šprotava, Bělá, Lubín, Stínava, Krapkovic, Gryfów.

²³⁰⁹ CDS XXIV., s. 3, č. 3 (z roku 1419).

²³¹⁰ SR 5142 (z roku 1332).

²³¹¹ RŠ I., č. 709 (z roku 1348).

²³¹² RŠ I., č. 258 (z roku 1345).

²³¹³ SR 2804 (z roku 1304).

²³¹⁴ SR 3563 (z roku 1316).

²³¹⁵ AP Wrocław, AM Jeleniej Góry, vidmus z roku 1655 (z roku 1404).

²³¹⁶ RŠ I., č. 500 (z roku 1357).

²³¹⁷ SR 5882 (z roku 1337).

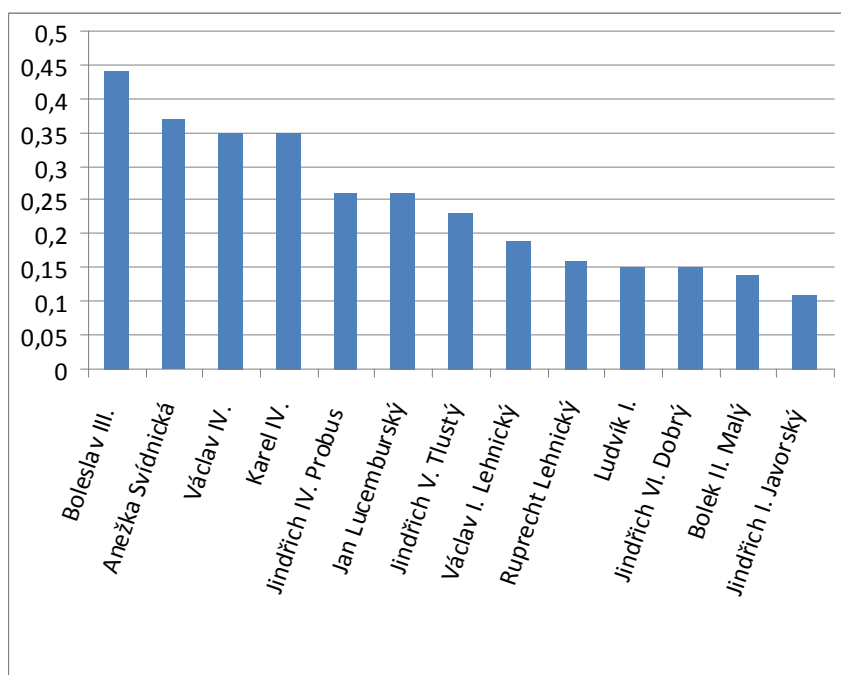
²³¹⁸ AP Wrocław, Rep. 4 b, č. 8 (3) (z roku 1397).

postupně, byť s určitými výkyvy (především ve 2. desetiletí 14. století) klesalo a ve 40. a 50. letech 14. století confirmace tvořily cca 10-15 %.

Nejvíce potvrzovacích listin vydal Václav IV. a Boleslav III. Lehnicko-Břežský. Vyšší počty zaznamenali ještě Karel IV., Anežka Svídnická a čeští královští hejtmani. Různí vydavatelé také v různé míře využívali možnosti potvrzovat práva svých měst, resp. ta o to v různé míře žádala. To platí kupříkladu pro Bolka II. Svídnického, který v celkových počtech písemností pro města patřil ke špici, avšak confirmačních listin vystavil relativně málo. Celkem mezi vydavateli vystoupilo 35 osob, ale od osmnácti z nich se dochovala jen dvě či jedna potvrzovací listina. Různá byla i intenzita vydávání během jejich vlád. Zdaleka ne vždy se koncentrují na počátek panování a zdaleka ne vždy šlo o první listinný kontakt s příjemcem.

Aktivitu jednotlivých vydavatelů dokládá následující graf, který pracuje s ročním průměrem počtu confirmací během jejich vlád.

I. Roční průměr vydaných confirmací

Z hlediska příjemců byla nejaktivnějším „sběratelem“ confirmací Vratislav. Jen pro ni samotnou byla určena takřka jedna pětina všech potvrzovacích listin pro slezská města. S velkým odstupem za ní následovaly Lehnice, Břeh a Svídnice. Pět a více confirmací obdrželo 11 měst. Celkem mezi příjemci vystoupilo 35 subjektů.

Následoval rozbor formuláře konfirmačních listin. Ten u některých vydavatelů prokazoval určitá specifika s ohledem na vnitřní strukturu ostatních písemností (především Jindřich V. Tlustý). Stranou nezůstalo ani srovnání s konfirmacemi pro české příjemce. Vedle celé řady shod došlo i na rozdíly. V rámci areng se ve slezském materiálu déle udržel typ *memoria-oblivio*. Zásadním rozdílem oproti arengám pro česká královská města byla takřka úplná absence motivu poddaných (v tomto případě) knížecích měst, který byl v českém materiálu hojně zastoupen. Zřejmě se v tom zrcadlilo pevnější a sevřenější postavení českých královských měst, než tomu bylo v jednotlivých slezských knížectvích. I slezské konfirmační listiny se ve svém formuláři postupně ujednocují, byť míra typizace některých částí konfirmací slezských knížat není taková, jako tomu bylo v české královské kanceláři. Lišila se také forma a umístění kancelářských poznámek.

Při porovnání formulářů konfirmací podle příjemců byly zjištěny shody, avšak šlo jen o dvě města: Vratislav a Lehnice. Obě totiž disponovala nutnými předpoklady pro takovou závislost: tradice vydávání jednoho typu konfirmací (vesměs všeobecného potvrzení), dobrý stav městského archivu a stejný jazyk konfirmačních listin. Díky tomu byly formulace aktuálních konfirmací v mnoha případech převzaty z předchozích (ať již přímo nebo prostřednictvím psané petice).

Ve zkoumaném materiálu se nacházela tři falza konfirmačních listin. Vznikla ve Vratislavi, Břehu a Vidnavě v rozmezí od počátku 14. století až do druhé poloviny 15. století. Nejlépe lze osvětlit okolnosti vzniku vratislavského falza, které bylo vyhotoveno v souvislosti s hospodářským soupeřením vratislavského Starého a Nového Města kolem roku 1310.

Tak jako v Čechách převládají i zde potvrzení panovnických aktů (vesměs listin). Po většinu sledovaného období měly převahu bezinsertní konfirmace. Více insertních než bezinsertních je jen v poslední třetině 14. století. Jako vydavatele s vyšším množstvím insertních konfirmací lze označit jen Václava IV., Anežku Svídnickou a Jindřicha V. Tlustého. U Václava tak platí to, co bylo řečeno pro jeho české konfirmace. Výskyt insertů představuje další z rozdílů mezi českou královskou kanceláří a kanceláři slezských knížat – v písemnostech pro sledované příjemce je daleko častěji užívali čeští králové.

Nejčastěji byly potvrzovány písemnosti Bolka II. Svídnického, který sám, možná paradoxně, mnoho konfirmací nevydal. Pozornost jsem věnoval i časovému odstupu mezi vznikem konfirmace a vydáním potvrzované listiny. Delší časové úseky mezi oběma okamžiky přicházejí spíše zřídka. Pokud byly potvrzovány listiny předchůdců, pak se nejčastěji jednalo o přímého předchůdce zlistiňující osoby.

Panovnický itinerář hrál velkou roli nejen pro vznik konfirmací. Platí to ostatně i pro další materiál pro stejné příjemce. Mnoho těchto písemností bylo vydáváno ve městech, jež byla i jejich příjemci.

Co se týče jazyka konfirmací, ten s určitým zpožděním kopíroval jazykový vývoj ostatních písemností pro tytéž příjemce. Děle se v nich drží latina, ale svůj boj prohrává v 70. a 80. letech 14. století, od kdy již dominuje němčina. Tak jako u ostatních písemností i zde panovaly rozdíly mezi jednotlivými vydavateli, ale plus mínus platí to, co bylo řečeno v první části této kapitoly o jazyce písemností pro městské příjemce. Nejdéle se latina udržela v konfirmacích pro Vratislav, a především Lehnici. Není náhoda, že jde o stejná města, u nichž byla zjištěna textová závislost všeobecných konfirmací. Stejný jazyk, jak výše uvedeno, byl jednou z podmínek pro přechod částí textu konfirmací do následujících potvrzovacích listin.

Na závěr byla věnována pozornost jednotlivým příjemcům, jejich konfirmacím po stránce věcné i okolnostem jejich vydání. Ty mohly být různé, ale šlo-li o potvrzení privilegií nově nastoupivšího zeměpána, pak se zřetelně vyčleňují města, kde takový zvyk existoval. Tato města velmi rychle usilovala o konfirmaci svých práv od nového zeměpána. Jinde se naopak tento zvyk příliš nevyvinul a konfirmace tu bývaly vyvolávány v život jinými důvody. Zdá se, že z tohoto hlediska existovala určitá regionální specifika. Pohled na archivy příjemců potvrzuje, že šlo o dlouhodobé tendence, na něž panující zeměpáni neměli rozhodující vliv (byť i ten mohl být příležitostně uplatňován). K městům, kde taková tradice měla své místo, patřila v první řadě Vratislav. V rámci vratislavského knížectví ale podobné tendence pozorujeme i u Středy. Zvyk potvrzování privilegií novým zeměpanem dodržovala Lehnice, totéž lze říci i pro druhé nejvýznamnější město téhož knížectví – Goldberk. Pro Břeh trvala tato tradice, alespoň pokud můžeme soudit z dochovaných písemností, jen v první polovině 14. století. V tom se potvrzuje výše řečené – že totiž zeměpán nemusel mít, jakkoliv to zní paradoxně, až takový vliv na svou konfirmační aktivitu.

Protipól městům vratislavského a lehnického knížectví tvořila města Svídnicko-Javorska, kde se zvyk potvrzování privilegií novým zeměpanem příliš neprosadil. Nejspíš obdobně tomu bylo v hlohovském knížectví. Vůbec žádné konfirmační listiny se nezachovaly pro města nisko-otmuchovsko-grotkovského knížectví, které náleželo vratislavským biskupům. Očividně tedy v tomto regionu neexistoval zvyk potvrzování privilegií při příležitosti nástupu nového biskupa, ale ani jindy. Pro ostatní regiony není k dispozici dostatečná pramenná základna. Bylo by jistě zajímavé doplnit výzkum i o ostatní příjemce –

zda i u nich odpovídají naznačené tendence. Jako nejvhodnější partner by se tu jevily církevní instituce.

V. Závěr

Na předchozích stranách jsem se pokusil podat přehled a rozbor dochovaných zeměpanských konfirmačních listin do počátku husitských válek, které byly určeny pro zeměpanská města v Čechách a ve Slezsku.

Pokud jde průběh konfirmačního řízení, jsme odkázáni jen na nemnohé a často kusé zprávy. I tak se dají u řady potvrzovacích listin rekonstruovat důvody, které vedly k jejich vydání a které motivovaly jejich budoucí příjemce k vyvíjení aktivity. Byli to totiž zpravidla oni, kteří měli v první řadě zájem na jejím vystavení, ačkoliv i vydavatel konfirmace na tom v konečném důsledku mohl být zainteresován. Jako příčiny vedoucí ke vzniku konfirmací jsem ve shodě s dosavadní literaturou určil především změny v osobě a statusu zeměpána, dále sem patřilo smíření s městem, problémy s pečetí vydavatele, ale mnoho potvrzovacích listin bylo vyvoláno v život vnitroměstskými potřebami. Samotný průběh vzniku konfirmace se v mnoha ohledech nelišil od vydání jakéhokoliv jiného privilegia – specifikem potvrzovacích listin bylo ale předkládání písemností k potvrzení (nejspíš originálů) a jejich prozkoumávání vydavatelovou kanceláří. Za vyhotovenou konfirmaci musel její příjemce zaplatit příslušnou taxu – o její výši jsme zpraveni jen ve výjimečných případech.

Hotová konfirmace mohla mít různé formy: s insertem potvrzované/potvrzovaných listiny/listin, s přívěškem dalších ustanovení (polokonfirmace). Samostatně jsem pojednal skupinu observačních listin, které se úzce pojí s konfirmacemi, nicméně vydavatel v nich nepotvrzoval, nýbrž sliboval dodržovat uvedená práva. Snažil jsem se ukázat, že observace byly užívány jen v určitých případech.

Samostatná pozornost byla věnována konfirmačním listinám v Čechách a ve Slezsku a to vždy na pozadí diplomatické produkce příslušných zeměpánů. Pro české prostředí jsem nejprve sledoval vydavatele všech písemností pro královská města až do počátku husitských válek. Největší početní nárůst přichází s nástupem Lucemburků na český trůn. Tehdy se zároveň rozšiřuje jejich obsahový záběr (především od vlád Karla IV.) a stále více jsou používány písemnosti správního charakteru (mandáty). V absolutních číslech vydal nejvíce písemností pro česká královská města Karel IV. Mezi příjemci dominovala vesměs největší a nejdůležitější města. Postupně byla v kancelářích Lucemburků užívána vedle latiny také němčina – pro sledované příjemce dosáhla vrcholu upotřebením v 90. letech 14. století, ale i v době vlády Václava IV. si stále udržela většinu latina.

Stejně tak i samotné konfirmační listiny přicházejí ve větším množství od roku 1310. Každý ze tří vládnoucích Lucemburků do roku 1419 k nim ale přistupoval trochu odlišně.

Určité styčné body se dají pozorovat v konfirmačním chování Jana Lucemburského a Václava IV. Jen Karel IV. potvrzoval na počátku své vlády privilegia většině královských měst (tento postup se stal více méně pravidlem až v době pohusitské). Zdaleka ne vždy působila konfirmace jako iniciační akt mezi vydavatelem a příjemcem. Často příjemce obdržel mnohé panovnické listiny, než pro něj tentýž vydavatel vystavil i konfirmaci (i v tom se sblížuje konfirmační chování Jana a Václava, kde byla konfirmace častěji první listinou nového panovníka).

Pořadí příjemců potvrzovacích listin zcela nekopírovalo žebříček měst podle počtu všech přijatých panovnických písemností za stejnou dobu, ani jejich posloupnost dle výše odváděné speciální berně. Jen osm z těchto příjemců disponovalo konfirmací od všech tří Lucemburků.

Formulář studovaných konfirmačních listin prošel během sledovaného období určitými změnami. Některé souvisely s všeobecnými trendy a vývojem písemností královské kanceláře, jiné byly specifické pro konfirmace. Všeobecné tendence kopírovalo u potvrzovacích listin sjednocování některých částí formuláře (promulgate, koroborace), stejně jako postupná absence jiných jeho formulí (arenga, svědečná řada, invocace). V této souvislosti byla největší pozornost věnována arengám. Platí tu tak obecnější zjištění pro vývoj pozdně středověké panovnické diplomatiky. Specifikem potvrzovacích listin byla část dispozice, v níž byl vyjádřen samotný právní akt aprobece – tedy konfirmační obraty a slovesa. Ty se během sledovaného období vyvíjely: především ve smyslu rozšiřování počtu konfirmačních sloves, jejich duplikace v přítomném a minulém čase a v neposlední řadě jejich stabilizace.

Konfirmační listiny se rovněž do určité míry lišily od ostatních panovnických písemností pro tytéž příjemce svým jazykem. Představovaly obsahovou skupinu, v níž déle přetrvávalo užívání latiny. Roli zde hrála tradice, ale také nejspíš jazyk potvrzovaných listin – nejčastěji v této roli vystupovaly písemnosti Jana Lucemburského. Poněkud jinak přistupovali ke konfirmacím Karel IV. a Václav IV., kdy první z nich častěji potvrzoval písemnosti přemyslovských králů. Nelze říci, zda to byl vědomý postup, či zda byla tato situace způsobena objektivními příčinami (větší odstup Václavovy vlády od přemyslovské epochy a tudíž nižší dochování starších listin resp. jejich převrstvení mladšími konfirmacemi).

Nejčastěji vznikaly studované konfirmace při pražském pobytu českých králů. Jen výjimečně se stávalo, že byla potvrzovací listina vydána v tom městě, které bylo jejím příjemcem, ačkoliv blízkost panovníka mohla být využívána alespoň k zahájení

konfirmačního řízení, které pak bylo dokončeno vystavením listiny již na jiném, vzdálenějším místě.

Poměrně podrobně jsem rozebíral jednotlivé konfirmace podle příjemců v kontextu ostatních přijímaných písemností do města a vůbec městských dějin příslušného období. Nejplatnější závěry jsem pochopitelně vyvozoval u těch měst, kde byla situace po stránce dochování nejvýhodnější.

Jako jakýsi oživený příběh konfirmací a zároveň revokace listin Jindřicha Korutanského jsem zkoumal praxi potvrzování listin z počátku vlády Lucemburků v českých zemích. Jan Lucemburský tehdy zneplatnil některé z písemností svého předchůdce na českém trůně. V několika případech jsem zjistil, že se tato skutečnost mohla promítnout do budoucího potvrzování privilegií určitých příjemců.

Podobně jsem se zabýval i písemnostmi a konfirmacemi pro slezské městské příjemce. Přehled celkové zeměpanské produkce pro města tu byl do značné míry limitován rokem 1360, kdy končí plošné ediční zpřístupnění relevantní materie. K početnímu nárůstu zkoumaných písemností dochází po roce 1300 a ve 40. letech 14. století – z vydavatelů tu dominují Boleslav III. Marnotratný a Bolek II. Svídnický. Mezi příjemci jasně vedla Vratislav. Města z čela žebříčku se koncentrují geograficky do tří knížectví: vratislavského, lehnicko-břežského a svídnicko-javorského. Až za nimi se nachází hlohovské knížectví, ostatní stojí v pozadí. V jazyce zkoumaných písemností se poměrně časně začala uplatňovat němčina: ve 20. a 30. letech již tvoří nemalý podíl a od 40. let 14. století se téměř vyrovnávají latinským. Nejrychleji se prosadila ve svídnicko-javorském a lehnickém knížectví. Pozoroval jsem úzké sepětí mezi jazykem písemností knížecí kanceláře a jazykovým charakterem městského úřadování.

Konfirmační listiny pro slezské městské příjemce se začínají množit po roce 1300 a potom zvláště ve 40. letech 14. století – následující dekády představují naopak propad. Mezi vydavateli zde vystupovalo velké množství slezských knížat, ale také čeští králové a jejich hejtmani. Nejvíce konfirmací vydal Boleslav III. Marnotratný a Václav IV., například Bolek II. Malý vystavoval potvrzovací listiny jen zřídka (i když vydal podobné množství všech písemností pro města, jako Boleslav III.).

Z hlediska příjemců dominovala Vratislav. Jen pro ni samotnou byla určena takřka jedna pětina všech potvrzovacích listin pro slezská města.

Následně byl zkoumán formulář sledovaných slezských konfirmací. Výzkum byl limitován velkým počtem neplnotextově dochovaných potvrzovacích listin. Platí zde obdobná zjištění jako pro českou materii, jakkoliv se tu vyskytly i některé rozdíly. Z příjemeckého

hlediska byl na sobě často závislý text konfirmací Vratislavi a Lehnice. Obě města totiž disponovala nutnými předpoklady pro takové provázání: tradice vydávání jednoho typu konfirmací (vesměs všeobecného potvrzení), dobrý stav městského archivu a stejný jazyk konfirmačních listin.

Na rozdíl od českého prostředí byla ve slezské materii identifikována falza tří konfirmačních listin, která se hlásila do přelomu 13. a 14. století, ale vyhotovena byla v dlouhém rozmezí počátku 14. až konce 15. století.

Do studovaných slezských konfirmací byly inserty zařazovány poměrně málo. Jako vydavatele s vyšším množstvím insertních konfirmací lze označit jen Václava IV., Anežku Svídnickou a Jindřicha V. Tlustého.

Nejčastěji byly potvrzovány písemnosti Bolka II. Svídnického. Příjemce obvykle předkládal na počátku konfirmačního řízení listiny vydané poměrně nedávno. Aprobace výrazně starších písemností jsou málo četné. Konfirmace byly ve Slezsku vydávány zpravidla ve městě, které bylo i jeho příjemcem.

I zde platí, že se v potvrzovacích listinách udržovala latina déle, než tomu bylo v ostatním listinném a mandátovém materiálu slezských vydavatelů. Od 80. let 14. století ale němčina převládá i v rámci konfirmací.

Z hlediska jednotlivých příjemců je třeba rozlišovat města podle knížectví, neboť v jejich rámci se vyvinuly různé zvyky ohledně potvrzování právních aktů předchůdce po nástupu nového zeměpána. V rámci vratislavského knížectví podobné tendence pozorujeme jak u Vratislavi, tak u Středy. Zvyk potvrzování privilegií novým zeměpánem dodržovala Lehnice i Goldberk. Pro Břeh trvala tato tradice, alespoň pokud můžeme soudit z dochovaných písemností, jen v první polovině 14. století. Protipól městům vratislavského a lehnického knížectví tvořila města Svídnicko-Javorska a především nisko-otmuchovsko-grotkovského knížectví, které náleželo vratislavským biskupům a kde se neujala tradice potvrzování privilegií po nástupu nového zeměpána.

Již výše v textu jsem se snažil srovnávat situaci z hlediska zkoumaných dokumentů nejen pro Čechy a Slezsko, ale také pro Moravu, kde se konfirmačními listinami před lety zabývala Lenka Martínková. Ke srovnání vybízí již první části třetí a čtvrté kapitoly: totiž jazykový charakter zeměpanských písemností určených pro města. Ve Slezsku se němčina prosadila rychleji, než tomu bylo v Čechách. Zatímco v českém prostředí jsou německé písemnosti pro města do poloviny 14. století výjimkou, ve Slezsku se němčina před polovinou století vyrovnává latině. Více jich v Čechách přichází od 70. let 14. století, ale nikdy zde němčina latinu nezatlačila. Srovnáme-li z tohoto pohledu období vlády Václava IV.

v Čechách a markraběte Jošta na Moravě, pak byla latina i němčina zastoupena v jejich písemnostech pro města zhruba stejně (latina převládala s necelými dvěma třetinami, německy byla psána necelá třetina jejich písemností, zbytek připadl na češtinu).

Pokud jde o konfirmační listiny, pak se jich nejvíce dochovalo pro slezské příjemce. O něco méně pro české adresáty a nejméně jich vzniklo pro města na Moravě. Tento poměr zhruba souhlasí i s počty samotných příjemců, jejichž nejvyšší počet lze sledovat ve Slezsku, naopak nejnižší na Moravě. Ani v jednom z těchto tří území se plošně neprosadil zvyk potvrzování privilegií předchůdců ze strany nově nastupujícího panovníka. Z vydavatelů k tomu měl nejbližší Karel IV. Jak v Čechách, tak na Moravě i ve Slezsku prokazoval nejvyšší potvrzovací aktivitu v závěru 40. a v počátku 50. let 14. století. Ve všech třech oblastech přispěl k zásadnímu nárůstu materie v tomto období. Ve Slezsku je třeba rozlišovat jednotlivé regiony, v rámci nichž došlo k různému utváření této konfirmační tradice. Pro všechny tři oblasti ale platí, že zvyk nechávat si potvrzovat listiny novým panovníkem krátce po jeho nástupu se všeobecně neprosadil.

Mezi příjemci všech tří regionů dominovala Vratislav. Jejích 27 konfirmací bylo nedostižnou metou jak pro největší města Čech, tak Moravy. V celokorunním pohledu by se na druhém místě nacházel společně Cheb a Lehnice. Dále by následovaly Břeh se Svídnicí. Až na další příčce by se umístilo Staré Město pražské s deseti potvrzovacími listinami. Devět konfirmací obdržel moravský „premiant“ Brno, stejně jako Goldberk, který byl ale v rámci slezských měst až na pátém místě. Toto pořadí v zásadě odráží skutečnost, že vzniklo nejvíce konfirmací pro slezské příjemce. Zde se nachází hned osm měst, která přijala sedm a více potvrzovacích dokumentů. V Čechách to byla se stejným měřítkem jen první dvě města (třetí v pořadí měla šest kusů), na Moravě jen vedoucí Brno.

Ve všech třech oblastech se v různé míře ve sledovaných potvrzovacích listinách uplatňovaly inserty. Nikde ale výrazněji nepřevládaly. Pokud již převažovaly, nebyl jejich náskok vůči bezinsertním konfirmacím nijak značný. Více insertních než bezinsertních bylo jedině na Moravě: zhruba v poměru 1,2 : 1. Zde ale autorka zabývající se touto problematikou pracovala s potvrzovacími listinami pro všechny moravské příjemce, nejen pro královská města. V českém prostředí, přesněji řečeno v panovnických písemnostech adresovaných královským městům, naopak mírně převládaly bezinsertní konfirmace (poměr 1,15 : 1). Ještě méně se inserty užívaly ve slezském prostředí, kde to byla zhruba jen jedna třetina.

Na rozdíl od předchozí kategorie potvrzovacích listin se přibližně ve stejné míře uplatnily polokonfirmace ve všech sledovaných oblastech. V Čechách a na Moravě to bylo mírně přes 20% všech potvrzovacích listin, ve Slezsku necelých 19%. Zásadně se ale lišilo

jejich používání v čase. Zatímco v Čechách a ve Slezsku přicházely nejčastěji v první polovině zkoumaného období a pak jejich počet pozvolna klesal, na Moravě je patrná opačná tendence.

Do určité míry se různil i formulář sledovaných písemností. Naznačil jsem, že výslednou podobu konfirmace mohl do určité míry ovlivnit její příjemce – a to skrze předchozí potvrzovací listiny, které byly předkládány. Potvrzují to shody jejich formuláře u některých příjemců. Těchto shod se ale nepodařilo najít příliš mnoho a omezovaly se jen na vybraná města (SMP, Vratislav, Lehnice) a tudíž i vliv příjemců na textovou podobu listiny, byť je doložen, nedosáhl výraznějších rozměrů. Výše jsem si všiml rozdílů listinného formuláře konfirmací u českých a slezských vydavatelů. V české královské kanceláři docházelo k větší unifikaci některých listinných částí, než tomu bylo nejen ve slezských knížecích kancelářích, ale také v moravské markraběcí. V některých případech bylo možné zjistit určitý vliv formulí české královské kanceláře na slezské knížecí kanceláře, i když tato tendence zůstává hypotézou, jež by si zasloužila samostatné pozornosti. Podrobně jsem se zabýval arengami konfirmací. Bývaly zařazovány zhruba stejně často jak do českých, moravských i slezských potvrzovacích listin. Mezi slezskými a českými konfirmacemi však existovaly určité rozdílnosti především co do volby jejich tématu (ve Slezsku déle užívána arenga typu *memoria-oblivio*), ale také zmínek o městech, které v arengách pro slezské městské příjemce téměř nepřicházejí.

Konečně je třeba uvést souvislost zeměpánova itineráře a míst vydání sledovaných potvrzovacích listin. Jiná situace panovala v každém ze tří regionů. Zatímco pro české prostředí naprostá většina z nich vznikala v Praze, ve Slezsku se lišily podmínky podle jednotlivých knížectví. Čeští králové zpočátku vydávaly nezanedbatelné množství konfirmací pro slezské městské příjemce právě ve Slezsku, ale postupně od 60. let 14. století počet takových písemností klesá. Na Moravě vedle Prahy přichází často i Brno a jiné mimočeské lokality, jakkoliv Praha tu měla stále svůj význam.

Konfirmační listiny hrály nezanedbatelnou roli ve vládnoucí praxi sledovaných zeměpánů Čech i Slezska. Jednotliví vydavatelé i příjemci se k tomuto právnímu institutu stavěli různě, což se odráží i na četnosti jejich vydávání a potažmo také dochování. Komparace těchto dvou oblastí spolu s Moravou ukázala, že v nich do určité míry panovaly regionální zvyklosti, ale stejně tak docházelo ke vzájemnému ovlivňování jednotlivých vydavatelů.

Na přechozích desítkách stran jsem se snažil pojednat konfirmační problematiku z mnoha aspektů s použitím metodických postupů jak vlastních, tak v návaznosti na existující

literaturu. Jako instruktivní vzorek jsem použil města jako celek, která byla příjemcem tohoto druhu konfirmací. Pevně věřím, že se mi alespoň částečně podařilo obohatit penzum znalostí o pozdně středověké diplomacie centrálních kancelářích a jejich produktech v Čechách i ve Slezsku. Tím zároveň nemá být řečeno, že je soubor kladených otázek zcela zodpovězen a vyřešen. Jako příjemci potvrzovacích listin figurovaly v obou regionech i jiné skupiny než jen města jako celek. Vhodné srovnání poskytují zvláště archivy mnohých církevních institucí, u nichž můžeme předpokládat obdobné konfirmační chování, jako tomu bylo u měst. U duchovních ústavů však bylo složení potvrzovacích listin pestřejší, neboť vedle zeměpanských tu přicházely konfirmace místních biskupů či arcibiskupů, ale také papežů. To by si pak vynutilo diferencovanější přístup k jednotlivým druhům konfirmací (z hlediska vydavatelského), i když i celkový pohled by byl žádoucí.

Stejně tak by byla nesmírně zajímavá otázka konfirmačních listin českých královských měst v pohusitském období, které jsem zmiňoval jen letmo. Mění se tu řada okolností počínaje načasováním vzniku mnoha konfirmací do počátků vlád jednotlivých králů, ale též v neposlední řadě jejich jazyk, které bezprostředně ovlivňoval jejich formulář.

Vše to jsou otázky, které ještě stojí před námi. Pevně věřím, že tato práce k nim, ale také k jiným problémům pozdně středověké diplomatiky, poskytne dobrý odrazový můstek.

Seznam pramenů:

a) nevydané

AP w Opolu

Akta miasta Nisy, sign. 586

AP we Wrocławiu

Księstwo Głogowskie Rep. 4b

Klasztor Cystersów w Lubiążu Rep. 91

Klasztor Klarysek w Strzelinie Rep. 121

Klasztor Benedyktynek w Strzegomiu Rep. 123

Akta miasta Wrocławia, sign. A 4, D 12, D 24

Dokumenty miasta Wrocławia

Akta miasta Świdnicy, sign. 411, 413

Dokumenty miasta Świdnicy

Depozyt miasta Dzierżoniowa Rep. 132a

Depozyt miasta Chojnowa Rep. 132a

Depozyt miasta Środy Śląskiej Rep. 132a

Depozyt miasta Strzelina (Strehlen) Rep. 132a.

Depozyt miasta Oławy (Ohlau) Rep. 132a

Depozyt miasta Złotoryi, Rep. 132a.

Depozyt miasta Namysłowa (Namslau) Rep. 132a

Depozyt miasta Lwówek Śląski (Löwenberg) Rep. 132a

Depozyt miasta Kozuchowa (Freystadt) Rep. 132a.

Depozyt miasta Grodkowa (Grottkau) Rep. 132a.

Kolekcja Rękopisów S.B.Klosego.

Księstwo Świdnicko-Jaworskie. Dokumenty Rep. 6a.

AP we Wrocławiu, dział Jelenia Góra

Akta miasta Jeleniej Góry. Dokumenty

AP we Wrocławiu, dział Legnica

Akta miasta Legnicy, sign. 1201.

Dokumenty miasta Legnicy

Akta miasta Jawora. Dokumenty

Biblioteka uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2721

SOkA Domažlice, AM Domažlice (přístupné přes www.monasterium.net)

SOkA Klatovy, AM Klatovy (přístupné přes www.monasterium.net)

SOkA Litoměřice se sídlem v Lovosicích, AM Litoměřic: kopiář (nesignován, stará sign. 24 G 12)

SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, AM Kadaně: Listiny, městský kopiář (Liber vetustissimus privilegiorum Cadanensis)

SOkA Louny

AM Louny

Listiny

Městské knihy: sign. I B 6

AM Žatce

Listiny

Městské knihy: sign. I B 261

kartotéka k přípravným pracem Slezských regest na katedře historie Vratislavské univerzity

b) edice

Archiv český III., ed. František Palacký, Praha 1844.

Archivum Coronae regni Bohemiae II., ed. Rudolf Koss, Praha 1928.

Breslauer Urkundenbuch, Bd. 1, hrsg. von Georg Korn, Breslau 1870.

Codex Germaniae diplomaticus, worinnen ... Documenta enthalten sind, welche die Römische Kayserliche Majestät, auch Chur-Fürsten und Stände des Heiligen Römischen Reichs, zugleich die freye Reichs-Ritterschaft, wie auch unterschiedene Hanse- und Municipal-Städte ... concernieren und weder in dem Teutschen Reichs-Archiv noch dessen Continuationen und Spicilegiis zu befinden, ans Licht gegeben. II. Band, bearb. von Johann Christian Lünig, Leipzig 1733.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. Privilegia měst pražských, II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1886–1895.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI, VII, VIII, ed. Josef Chytil, Vincenc Brandl, Brno 1854–1874.

Codex diplomaticus nec non epistolaris et epistolaris regni Bohemiae V., ed. Jindřich Šebánek, Saša Dušková, Praha 1974–1993.

Codex diplomaticus silesiae III. Henricus Pauper. Rechnungen der Stadt Breslau von 1299-1358, nebst zwei Ratonarien von 1386 und 1387, dem Liber imperatoris vom Jahre 1377 und den ältesten Breslauer Statuten, hrsg. von Colmar Grünhagen, Breslau 1860.

Codex diplomaticus Silesiae IX. Urkunden der Stadt Brieg, hrsg. von Colmar Grünhagen, Breslau 1870.

Codex diplomaticus Silesiae X. Urkunden des Klosters Kamenz, hrsg. von Paul Pfoth, Breslau 1881.

- Codex diplomaticus Silesiae XXIV. Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens, Bd. 1: Die Kreise Grünberg und Freystadt*, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1908.
- Codex diplomaticus Silesiae XXVII. Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer. Zur Geschichte des Ständewesens in Schlesien*, hrsg. von Gustav Croon, Breslau 1912.
- Codex diplomaticus Silesiae XXVIII. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. II. Kreis und Stadt Glogau*, hrsg. von Konrad Wutke, Breslau 1915.
- Codex diplomaticus Silesiae XXXV. Inventare der nicht staatlichen Archive Schlesiens. Kreis Jauer*, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1930.
- Codex diplomaticus Silesiae XXXVI. Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. I. Stadt Neisse*, hrsg. von Erich Graber, Breslau 1933.
- Codex iuris Bohemici II./2*, ed. Hermenegild Jireček, Praha 1870.
- Collectarius perpetuarum formarum Johannis de Geylnhusen*, hrsg. von Hans Kaiser, Innsbruck 1900.
- Deutsche Reichstagsakten 5. Unter König Ruprecht. Zweite Abtheilung 1401 – 1405*, ed. Wilhelm Weizsäcker, Gotha 1885.
- Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz I-II. Band*, hrsg. von Volkmer und Hohaus, Habelschwerdt 1883–1888.
- Paul Gantzer, *Ältestes Stadtbuch der Stadt Schweidnitz*, ZVGS 71, 1937, s. 184–210
- Heinrich Gradl, *Aus dem Egerer Archive. Beiträge zur Geschichte Böhmens und des Reichs unter Karl, Wenzel und Sigmund*, MVGD 28, 1890, s. 180-192; MVGD 28, 1890, s. 384-391; MVGD 29, 1891, s. 73-79; MVGD 29, 1891, s. 376-386; MVGD 30, 1892, s. 74-89.
- Berndt-Ulrich Hergemöller, *Maiestas Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355*, München 1995.
- Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska, T. I-VIII (1300-1400)*, oprac. Roman Stelmach, Rościśław Żerelik, Wrocław 1991-1998.
- Kniha počtů královského města Loun z let 1450–1472 a 1490–1491. Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450–1472 et 1490–1491 pertinens*, ed. Jaroslav Vaniš, Praha 1979.
- Barbora Kocánová, Jindřich Tomas a kol. (ed.), *Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562*, Ústí nad Labem 2006.
- Szymon Koszyk (ed.), *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*, Sobótka 5, 1950, s. 91-125.
- Landbuch księstw świdnicko-jaworskiego. Tom I. 1366-1376; Tom II. 1385-1395, Tom III. 1396-1407*, wyd. Tomasz Jurek, Poznań 2000-2007.
- Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*, 2 Bd., hrsg. von C. Grünhagen, H. Markgraf Leipzig 1881-1883.
- Theodor Lindner, *Archivalische Mitteilungen. Aus dem Archive der Stadt Jauer*, ZVGS 9, 1868, s. 84–105.
- Listinář Těšínska. Codex diplomaticus Ducatus Tassinensis: Sběrka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí. Díl 1, 1155-1526*, Zprac. Emerich Němec, Český Těšín 1955-1958.
- Monumenta Germaniae historica*
- Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, tomus III.*, ed. Iacobus Schwalm, Hannoverae et Lipsiae 1904.

- Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus II. Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien*, hrsg. von Wolfgang Stürner, Hannover 1996.
- Diplomata regum et imperatorum Germaniae tom. X, pars I.: Die Urkunden Friedrichs I. 1152 – 1158*, bearb. von Heinrich Appelt, Rainer Maria Herkenrath, Walter Koch, Josef Riedmann, Winfried Stelzer, Kurt Zeillinger, 1975
- Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi 11, Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. vom Jahre 1356*, bearb. von Wolfgang D. Fritz, Weimar 1972.
- Scriptories rerum Germanicarum, 36,2 Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. Teil 2*, edidit Fedorus Schneider, Hannoverae et Lipsiae 1910.
- Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archívu ve Vaduzu*, ed. Jan Bistřický, František Spurný, Metoděj Zemek, Ludvík Václavek, Brno 1991.
- Petri de Vineis ... Epistolarum libri VI.*, Ambergae: Apud Johannem Schnöfeldium, 1609
- Privilegia královského města Kolína n. L.*, [text Karel Mrzílek, fotografovali Josef Hřibál et al.], Kolín 1975.
- Rechtsdenkmäler der Stadt Schweidnitz*, hrsg. von T. Goerlitz, P. Gantzer, Stuttgart-Berlin 1939.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II.*, ed. Josef Emler, Praha 1882; *III.*, ed. Josef Emler, Praha 1890; *VI.*, ed. B. Mendl – M. Linhartová, Praha 1928 – 1954.
- Regesta fontium Saganensium*, oprac. Adam Górski, Beata Grelewicz, Zielona Góra–Żagań, 2011.
- Regesta Imperii*
- Regesta Imperii V. Jüngere Staufer 1198-1272. Die Regesten des Kaiserreichs unter Philipp, Otto IV, Friedrich II, Heinrich (VII), Conrad IV, Heinrich Raspe, Wilhelm und Richard. 1198-1272*, Bd. 1-3, bearb. von Julius Ficker und Eduard Winkelmann, Innsbruck 1881-1901.
- Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 1214-1508*, 2. Band, bearb. von Lambert Graf von Oberndorff, Innsbruck 1912.
- Regesta Imperii VI. Die Regesten des Kaiserreichs unter Rudolf, Adolf, Albrecht, Heinrich VII. 1272-1313. Abt. 1 (Rudolf)*, bearb. von Oswald Redlich, Innsbruck 1898.
- Regesta Imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378*, bearb. von Alfons Huber, Innsbruck 1877.
- itinerář Karla IV.: <http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/ri_viii_itinerar.pdf>
- Regesten zur schlesischen Geschichte*, 6 Bände, hrsg. von Colmar Grünhagen, Konrad Wutke, Erich Randt, Breslau 1875–1930.
- Regesty listin uložených v Horním Slezsku. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku. T. 1 (do 1400), T. 2 (1401-1450)*, Wrocław–Opole–Katowice–Opava 2004, 2011.
- Regesty Śląskie, 5 tomów 1343-1360*, pod red. Waclawa Korty, oprac. Kazimierz Bobowski, Janina Gilewska-Dubis, Wrocław 1975–1992.
- Schlesisches Urkundenbuch IV.-VI.*, bearb. von Winfried Irgang, Köln [etc.] 1988-1998.
- Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti ... (Tomus 1-3)*, confecit Friedrich Wilhelm von Sommersberg, Leipzig 1729–1732.
- Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526*, Bearb. Ludwig Schlesinger, Prag–Leipzig–Wien 1876.

Josef Strnad, *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I.*, Plzeň 1891.

Summa cancellariae (Cancellaria Caroli IV.). Formulář královské kanceláře české XIV. století, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1895.

Johann Adolf Tomaschek, *Die Rechte und Freiheiten der Stadt Wien*, Wien 1877.

Urkundenbuch des Landes ob der Enns III., IV., ed. Erich Trinks, Wien 1862 – 1867.

Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526, bearb. Wenzel Hieke, Adalbert Horcicka, Prag 1896.

Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna, Hrsg. Karl Friedrich von Posern-Klett, Leipzig 1875.

Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455, hrsg. von Friedrich Wilhelm Schirrmacher, Liegnitz 1866.

Urkunden der Stadt Löwenberg, hrsg. von H. Wesemann, Löwenberg 1885.

Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526, Bearb. Ludwig Schlesinger, Prag 1892.

Urkundenbuch der Stadt Strassburg VI. Politische Urkunden 1381 – 1400, ed. Wilhelm Wiegand, Strassburg 1899.

Urkundesammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz, G.A. Tzschope, G.A. Stenzel, Hamburg 1832.

Karl Zeumer, *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. (Teil 2)*, Weimar 1908.

Seznam literatury:

- Anna Adamska, *Arengi w dokumentach Władysława Łokietka*, Kraków 1999
- Heinz Angermaier, *Königtum und Landfriede im deutschen Spätmittelalter*, München 1966.
- Robert Antonín, *Jindřich Korutanský*, in: Marie Ryantová, Petr Vorel (ed.), *Čeští králové*, Praha – Litomyšl 2007, s. 155–171
- Robert Antonín, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300*, Brno 2009.
- Robert Antonín – Tomáš Borovský, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009.
- Heinrich Appelt, *Zur diplomatischen Beurteilung des Privilegium maius*, in: *Grundwissenschaften und Geschichte. Festschrift für Peter Acht*, Lassleben, Kallmünz i. d. Opf. 1976, s. 210–217.
- Archiv města Karlovy Vary. Listiny 1465-1842. Dílčí inventář , web:
http://www.janusarchiv.cz/fondy_soubory/223202010/75/pdf/0002.pdf (přístup dne 5.4. 2014).
- Arengenverzeichnis zu den Königs- und Kaiserurkunden von den Merowingern bis Heinrich VI.*, bearb. von Friedrich Hausmann, Alfred Gawlik (*MGH. Hilfsmittel* 9) München 1987.
- Gerhard Baaken, *Widerrufsvorbehalt und Urkundenfälschung. Beiträge zur Diplomatie und Rechtsgeschichte der Privilegien Kaiser Friedrichs II.*, AfD 43, 1997, s. 47 – 84.
- Walter Bachmann, *Die Stadt Pirna*, Dresden 1929.
- Tomáš Baletka, *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, SAP 46, 1996, s. 259–536.
- Kazimierz Bartkiewicz, *Dzieje ziemi kłodzkiej w wiekach średnich*, Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977.
- Krystyna Bartnik, *Bystrzyca Kłodzka*, Wrocław 1992.
- F. M. Bartoš, *Čechy v době Husově, České dějiny II/6*, Praha 1947.
- Doris Baumert, *Die Stadtbücher und Urkunden der Stadt Löwenberg in Schlesien*, Stadtoldendorf 2008.
- Pavel Bělina, *Ze správní a hospodářské agendy města Hradce Králové ve 14. a na počátku 15. století*, SAP 23, 1973, s. 156-191.
- Miloslav Bělohávek a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965.
- Miloslav Bělohávek, *Městský archiv v Plzni, průvodce po archivu*, Plzeň 1954.
- Zdeněk Beran, *Landfrýdní hnutí v Horní a Dolní Lužici ve střeoevropských souvislostech*, MHB 16/1, 2013, s. 15-54.
- Marie Bláhová, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- Marie Bláhová, *Listiny města Kadaně*, Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska 26, 1994, č. 3, s. 79–82.
- Marie Bláhová, *Nejstarší městská kniha města Kolína*, in: *In memoriam Zdeňka Fialy. Zpomocných věd historických*, Praha 1978, s. 117-139.
- Georg Bobertag, *Die Rechtshandschriften der Stadt Breslau*, ZVGS 14, 1878, s. 156-208.
- Lenka Bobková, *Velké dějiny země Koruny české, IV.a 1310-1402*, Praha-Litomyšl 2003.

Lenka Bobková, Kateřina Bobková, *Středověké Ústí nad Labem ve světle královských listin*, Ústí nad Labem 1999.

Bogdan Bobowski, *Kultura materialna mieszczan Świdnicy i rycerstwa Weichbildu świdnickiego w świetle testamentów (od I połowy XIV do końca I ćwierci XVII wieku)*, Zielona Góra 2011.

Ludvík Böhm, *Královské věnné města Mělník a okres Mělnický*, Mělník 1892.

Hildegard Boková, *Der Schreibstand der deutschsprachigen Urkunden und Stadtbucheintragungen Südböhmens aus vorhussitischer Zeit (1310-1419)*, Frankfurt am Main 1998.

Jaroslava Brichová, *Kancelář Starého Města pražského v době lucemburské*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1, Z pomocných věd historických 10, 1991, s. 59 – 65.

Harry Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien, 2. Band*, Leipzig 1915.

Anna – Dorothee v. den Brincken, *Privilegium falsitatis vitio depravatum. Diplomatie im Dienst der Diplomatie Karls IV. (1375)*, AfD 23, 1977, s. 405 – 424.

Veronika Bromová, *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, Brno 2009.

Peter Brun, *Von Sinn und Unsinn königlicher Privilegien – Der Aargau um 1415*, in: *Wege zur Urkunde. Wege der Urkunde. Wege der Forschung. Beiträge zur europäischen Diplomatie des Mittelalters*, hrsg. von Karel Hruza, Paul Herold, Wien – Köln – Weimar 2005, s. 169 – 179.

Brüx. *Die Stadt an der Brücke. Beiträge zur Geschichte einer nordwestböhmisches Stadt* hrsg. von Kurt Oberdorffer, München 1958.

Konrad Bund, *Thronsturz und Herrscherabsetzung im Frühmittelalter* (Bonner historische Forschungen, Bd. 44), Bonn 1979.

Walter Bunke, *Das Stadtarchiv in Schweidnitz*, Schlesische Geschichtsblätter 1935, s. 51-59.

Marie Cafourková, *Konfirmace privilegii města Ivančic ze 17. a 18. století (Novověké revize středověkých a raněnovověkých listin)*, SAP 40, 1990, s. 397 – 430.

Ladislav Čapek, *Město České Budějovice a jeho zázemí ve vrcholném středověku*, Archaeologia historica 37/1, 2012, s. 143-164.

Jaromír Čelakovský, *O středověkém radním zřízení v městech pražských*, SPDHMP I., 1907, s. 124-389.

Jaromír Čelakovský, *Úřad podkomořský v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*, Praha 1881.

Jaroslav Čechura, *České Budějovice – příklad vytváření městského velkostatku ve středověkých Čechách*, JSH 54, 1985, s. 161-171.

Jaroslav Čechura, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999.

Jaroslav Čechura, *Hledání, nalezení a zničení jedné listiny. Proměny broumovského dokumentu z r. 1506*, in: , Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica. 1/1996. Z pomocných věd historických 13, Praha 1996 [vyd. 1997], s. 93-99.

Jaroslav Čechura, *Počátky královského města České Budějovice*, JSH 53, 1984, s. 57-68.

Československá diplomatika, napsal kolektiv autorů pod redakcí Jindřicha Šebánka, Alexandra Húščavy a Zdeňka Fialy, Praha 1965.

- Dějiny města Litoměřic*, ed. Oldřich Kotyza, Jan Smetana a Jindřich Tomas, Litoměřice 1997.
- Dějiny města Ústí nad Labem*, zprac. po ved. Kristiny Kaiserové, Vladimíra Kaisera, Ústí nad Labem 1995.
- Karl Dinklage, *Kärntner Städtegründungen unter Herzog Bernhard (1202–56)*, MIÖG 69, 1961, s. 85-96.
- Jiří Doležel, *Příspěvek k dějinám unínské fary - konfirmační listina z roku 1411. (K moravským konfirmačním písemnostem na farní benefícia 13. - 15. věku)*, Výroční zprávy okresního archivu Blansko 1994 [vyd. 1995], s. 5-25.
- Karel Dolista, *Dosud neznámý list Jindřicha Korutanského z 28. února 1309*, AČ 23, 1973, s. 36 – 40.
- Heinz Dopsch, *An der Grenze des Reiches. Herrschaften, Hoheitsrechte und Verwaltungspraxis des Bistums Bamberg in Kärnten*, in: *Bamberger interdisziplinäre Mittelalterstudien. Vorträge und Vorlesungen*, hrsg. von Christine und Klaus van Eickels, Bamberg 2007, s. 189 -210.
- Agnieszka Dudzińska, *Problemen und Methoden der Edition der Überlieferungen aus der Schweidnitzer Stadtkanzlei*, in: *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2009*, Toruń 2010, s. 57-66.
- Václav Vavřínek Dušek, *Archiv král. města Loun*, Praha 1898.
- Sáša Dušková, *Dva zvláštní případy konfirmačních listin Václava II. (Listina tepelská a herburská)*, in: Jindřich Šebánek, Jiří Pražák, Šáša Dušková, *Studie k české diplomacie doby přemyslovské* (Rozpravy Československé akademie věd 1959, sešit 9, ročník 69, Praha 1959, s. 83-108.
- Zora Dvořáková [et alii], *Kniha o Slaném*, Slaný 1994.
- Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998.
- Wilhelm Erben, Ludwig Schmitz-Kallenberg, Oswald Redlich, *Urkundenlehre I.*, München – Berlin 1907.
- Franz–Reiner Erkens, *Zwischen staufischer Tradition und dynastischer Orientierung: Das Königtum Rudolfs von Habsburg*, in: *Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz–Reiner Erkens, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 33 – 58.
- Johann Franzl, *Rudolf I. Der erste Habsburger auf dem deutschen Thron*, Graz 1986.
- Winfried Eberhard, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchickou vládou a stavovskou společností, ČČH 102, 2004/3, s. 449 – 472.
- Heinrich Fichtenau, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*, Graz etc., 1957
- Heinrich Fichtenau, *Monarchische Propaganda in Urkunden*, in: Heinrich Fichtenau, *Beiträge zur Mediävistik 2*, Stuttgart 1977, s. 18-36.
- Christa Fischer, *Studien zu den Arengen in den Urkunden Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347). Beiträge zu Sprache und Stil*, Kallmünz 1987.
- Chr. Fr. E. Fischer, *Geschichte und Beschreibung der schlesischen Fürstentumshauptstadt Jauer I. Band*, Jauer 1803.
- Claudia Fräss – Ehrfeld, *Geschichte Kärntens. Band I: Das Mittelalter*, Klagenfurt 1984, s. 368 – 397.
- Thomas Frenz, *Die angeblichen Gründungsprivilegien des Klosters Kempten und ihre Rolle im Streit zwischen Stift und Reichsstadt Kempten : ein Beispiel spätmittelalterlicher Urkundenkritik*, in: *Fälschungen im Mittelalter. Internationaler Kongreß der Monumenta Germaniae Historica*, München, 16.-19. September 1986. Band 3: *Diplomatische Fälschungen. Teil 1*. Hahn, Hannover 1988, s. 611-624.
- Josef Gabriel, *Královské město Sušice a jeho okolí*, Praha 1868.

Antoni Gaşiorowski, recenze k prvnímu svazku RŚI, SZ 22, 1977, s. 262-264.

Geschichte der königl. Stadt Brüx bis zum Jahre 1788, Fortges. bis in die Gegenwart v. F. Siegel Cori, Brüx 1889.

Heinrich Gradl, *Aus dem Egerer Archive*, MVGDDB 28, 1890, s. 180-192.

Benôit Grévin, *Rhétorique du pouvoir médiéval. les letters de Pierre de la Vigne et la formation du langage politique européen (XIIIe – XVe siècle)*, Rome 2008.

Manfred Groten, *Die Arengen der Urkunden Kaiser Heinrichs IV. und König Philipps I. von Frankreich im Vergleich*, AfD 41, 1995, s. 49-72.

Mateusz Goliński, *Miasta i politika gospodarcza Henryka IV Probusa*, in: *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* (Wratislavia Antiqua. Studia z Dziejów Wrocławia, t. 8), pod. red. Krzysztofa Wachowskiego, Wrocław 2005, s. 49-62.

Mateusz Goliński, *Przy wrocławskim rynku. Rekonstrukcja dziejów własności posesji. Część 1:1345-1420*, Wrocław 2011.

Mateusz Goliński, *Wokół socjotopografii późnośrednio-wiecznej Świdnicy. Część 2*, Wrocław 2003

Mateusz Goliński, *Zmiany w grupie kierowniczej miasta Świdnicy w latach 1351-1522 – Analiza faktograficzna*, Sobótka 62, 2007/1, s. 1-29.

Mateusz Goliński, Jarosław Maliniak, *Urządnicy miejscy Świdnicy do 1740 r.*, Toruń 2007.

Erich Gospos, *Die Politik Bolkos II. von Schweidnitz-Jauer (1326–1368)*, Halle 1910.

Karl Gutkas, *Das österreichische Städtewesen im Mittelalter*, in: *Die mittelalterliche Städtebildung im südöstlichen Europa*, hrsg. von Heinz Stoob, Köln – Wien 1977, s. 134 – 163.

Karl Gutkas, *Městská politika Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, in: *Česko – rakouské vztahy ve 13. století*, ed. Maria Bláhová, Ivan Hlaváček, Praha 1998, s. 95 – 112.

Antonín Haas, *Kancelář Jindřicha Korutanského 1306 – 1310*, Zprávy českého zemského archivu IX, 1946, s. 67–101.

Antonín Haas, *Právní oblasti českých měst*, Časopis společnosti přátel starožitností 60, 1952, s. 15- 24.

Othmar Hageneder, *Die Rechtskraft spätmittelalterlicher Papst- und Herrscherurkunden „ex certa scientia“, „non obstantibus“ und „propter importunitatem petentium“*, in: *Papsturkunde und europäischen Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert* (AfD, Beiheft 7), hrsg. von Peter Herde und Hermann Jakobs, Köln-Weimar-Wien 1999, 401-429.

Handbuch der historischen Stätten. Schlesien, hrsg. von Hugo Wezerka, Stuttgart 2003.

Reinhard Härtel, *Notarielle und kirchliche Urkunden im frühen und hohen Mittelalter*, Wien [etc.] 2011

Lydia Haydt, *Arengen zwischen Tradition und Originalität. Das Privileg Heinrichs VII. für Speyer vom 7. März 1309*, in: *Vom luxemburgischen Grafen zum europäischen Herrscher. Neue Forschungen zu Heinrich VII.*, bearb. von Wolfgang Krauth, hersg. von Ellen Wider, Luxemburg 2008, s. 45-68.

Paul-Joachim Heinig, *Solide bases imperii et columpne immobiles? Die geistlichen Kurfürsten und der Reichsepiskopat um die Mitte des 14. Jahrhunderts*, in: *Die goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 65–92.

Otto Hejnic, *Archiv kutnohorský – historický vývoj*, Praha 1917.

- Alfred Hessel, *Jahrbücher des deutschen Reiches unter König Albrecht I. von Habsburg*, München 1931.
- Johann Karl Herbst, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien bis zum Jahre 1847*, Hirschberg 1849.
- Vilém Herold, *O nejstarší městské knize lounské*, SAP 21, 1971, s. 32–92.
- Richard Heuberger, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen der Grafen von Tirol, Herzoge von Kärnten, aus dem Hause Görz*, MIOG Ergänzungsband 9, 1915, s. 50 – 177, 265 – 397.
- Dirk Hewig, *Kaiserliche Bestätigungen von Stadt- und Landrechten*, Augsburg 1969.
- Wenzel Hieke, *Beiträge zur Geschichte von Leitmeritz*, MVGDB 28, 1890, s. 334–362.
- Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I. Do połowy XIV wieku*, pod red. Karola Maleczyńskiego, Wrocław 1960.
- Cezary Buško, Mateusz Goliński, Michał Kaczmarek, Leszek Ziątkowski, *Historia Wrocławia. Od pradziejów do końca czasów habsburskich*, Wrocław 2001.
- Ivan Hlaváček, *Co a jak se událo či neudálo v Broumově před šesti sty lety?* in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k poctě Jiřího Kuthana*. Praha, 2005, s. 77-88
- Ivan Hlaváček, *Český panovník a jižní Čechy v době předhusitské*, JSH 41, 1972, s. 1-18.
- Ivan Hlaváček, *Dreisprachigkeit im Bereich der Böhmischen Krone: Zum Phänomen der Sprachenbenutzung im böhmischen diplomatischen Material bis zur hussitischen Revolution*. in: *The development of literate Mentalities in East Central Europe*, ed. Anna Adamska und Marco Mostert, Turnhout 2004, s. 289–310.
- Ivan Hlaváček, *Dvě zastavení u vztahu Václava IV. a českých měst*, in: *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 55 – 78.
- Ivan Hlaváček, *Die Grenze des böhmischen Staates im Spiegel des Itinerars der späten Přemysliden und Luxemburger unter besonderer Berücksichtigung der böhmisch-bayerischen Grenze in der Luxemburgerzeit*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 97-105
- Ivan Hlaváček, *Hof und Hofführung Wenzels IV. (1376-1419)*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 233-259.
- Ivan Hlaváček, *The Itineraries of the Bohemian Luxemburgs*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 117-124
- Ivan Hlaváček, *Jazyk v české-moravských městských kancelářích v době předhusitské (vybrané příklady)*, SAP 63/2, 2013, s. 235-302.
- Ivan Hlaváček, *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho radě a itineráři*, Acta universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica. Monographia CXXXVII, 1991
- Ivan Hlaváček, *K otázce diplomatické práce v pozdním středověku*, ČsČH 19, 1971, s. 574-582.
- Ivan Hlaváček, *Die Kommunikation der Reichsstädte und der böhmisch-königlichen Städte mit der Zentralgewalt untr Karl IV. und Wenzel IV.*, in: *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge*, hrsg. Walter Prevenier, Therese de Hemtine, Leuven 2000, s. 195-216.
- Ivan Hlaváček, *Konrad von Vechta. Ein Niedersachse im spätmittelalterlichen Böhmen*, Beiträge zur Geschichte der Stadt Vechta, Teilband 1, 1974, s. 5-35.
- Ivan Hlaváček, *Kronika zbraslavská, listiny a diplomatika*, Acta Universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica 2. Studia historica 21, 1981, s. 125–142.

Ivan Hlaváček, *Lucemburkové a klášter břevnovský (s přihlédnutím ke klášteru zbraslavskému)*, in: *Inter laurum et olivam* (Acta Universitatis Caroniae Pragensis – Philosophica et historica 1 – 2 2002. Z pomocných věd historických). Praha, 2007, s. 63 – 75.

Ivan Hlaváček, *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*, in: *Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgesellschaft vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag*, hrsg. von H. Bräuer, E. Schlerich, Leipzig 2011, s. 413-430.

Ivan Hlaváček, *Johann von Böhmen und die böhmischen Städte*, in: *John of Luxembourg (1296 – 1346) and the art of his era: proceedings of the international conference, Prague, September 16 – 20. 1996*, ed. Klára Benešová, Praha 1998, s. 19 – 27.

Ivan Hlaváček, *Poznámky k dějinám českých knihoven ve 13. století*, in: tentýž, *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 98-109.

Ivan Hlaváček, *Das Problem der Masse. Das Spätmittelalter*, AfD 52, 2006, s. 371-394.

Ivan Hlaváček, *Prolegomena do historii kancelarii i dyplomatyki czeskiego królewskiego urzędu starościńskiego we Wrocławiu w czasach przedhusyckich*, Sobótka 36, 1981, s. 103-115.

Ivan Hlaváček, *Die Rolle der böhmisch-mährischen Städte, Burgen und Klöster im Itinerar der Luxemburger (1311-1419)*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 275-286.

Ivan Hlaváček, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské II. některé knihovny soukromé*, in: tentýž, *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 208-251.

Ivan Hlaváček, *Studie k diplomacie Václava IV. Itinerář*, ČsČH 10, s. 64–94;

Ivan Hlaváček, *Überlegungen zur Erfassung und Erforschung des Raumes im Böhmen des 14. und 15. Jahrhunderts. Zu den Auswertungsmöglichkeiten der spätmittelalterlichen böhmischen Itinerare – Einige Glossen zum Problem*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 223-232

Ivan Hlaváček, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419*, Stuttgart 1970.

Ivan Hlaváček, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (k interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, in: *Źródłoznawstwo i studia historyczne*, ed. Kazimierz Bobowski, Wrocław 1989, s. 165–174.

Ivan Hlaváček, *Vratislavská epizoda českého korunního archivu*, AČ 30, 1980, s. 100-106.

Ivan Hlaváček, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: tentýž., *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 263-319.

Ivan Hlaváček, *Zentralörtliche Funktion Prags während der Luxemburgerzeit*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 85-90

Ivan Hlaváček, *Zum Itinerar Karls IV. vor der Erlangung der Königswürde*, in: Ivan Hlaváček, *Höfe – Residenzen – Itinerare*, hrsg. von Mlada Holá, Martina Jeránková, Klára Woitschová, Prag 2011, s. 39-41.

Ivan Hlaváček, *Žatecký landfríd Václava IV. z března r. 1415*, in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 99–108.

Zdeňka Hledíková, *Die Einflüsse päpstlicher Urkunden und Kanzleibräuche auf das Urkunden- und Kanzleiwesen der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag (prolegomena)*, in: *Papsturkunde und europäischen Urkundenwesen. Studien zu ihrer formalen und rechtlichen Kohärenz vom 11. bis 15. Jahrhundert* (AfD, Beiheft 7), hrsg. von Peter Herde und Hermann Jakobs, Köln-Weimar-Wien 1999, s. 97-122.

- Josef Hobzek, *Majestas Carolina a římské právo*, Praha 1931.
- František Hoffmann, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.
- František Hoffman, *K oblastem českých práv městských*, Studie o rukopisech 14, 1975, s. 27–66.
- Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich: ein dynastisch-topographisches Handbuch. Teilband 2., Residenzen*, hrsg. von Werner Paravicini, bearb. von Jan Hirschbiegel und Jörg Wettlaufer, Sigmaringen 2003.
- Günther Hödl, *Die Bestätigung und Erweiterung der österreichischen Freiheitsbriefe durch Kaiser Friedrich III.*, in: *Fälschungen im Mittelalter. Tl. 3. Diplomatische Fälschungen*, Hannover 1988 s. 225-246.
- Mlada Holá, *Pobyty Jana Lucemburského a jeho syna Karla ve Vratislavi 1327-1345*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, pod red. Józefa Dobosza, Jakuba Kujawinskigo i Marzeny Matli-Kozłowskiej, Poznań 2007, s. 217-232.
- Mlada Holá, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: *Dvory a rezidence ve středověku* (= Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 1), ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 163-189.
- Mlada Holá, *Slezská knížata na lucemburském dvoře*, in: *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Eds. František Šmahel, Lenka Bobková, spolupr. Pavlína Mašková, Robert Novotný, Praha 2012, s. 408-413.
- Mlada Holá, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.* (SAP Supplementum ročníku LXI, č. 2), Praha 2011.
- Hermann Hold, *Unglaublich glaubhaft: die Arengen-Rhetorik des Avignonenser Papsttums* (Vol. 1-2), Frankfurt a. M. 2004.
- Hold Hermann, *Curial- und Gratial-Rhetorik. Untersuchungen an Arengen in Schreiben des Avignonenser Papsttums* (Vol. 1-2), Wien 2001.
- Ladislav Hosák, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 1933-1938 (nové vydání 2004).
- Václav Hrubý, *Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského*, ČČH 16, 1910, s. 298 – 305.
- Václav Hrubý, *Über das Privilegium Königs Johann vom 18. Juni 1311 für Mähren. Ein diplomatischer Beitrag zum Nachweis seiner Echtheit*, Prag 1912.
- Jindřich Hulinský, *Historický archiv města Slaného*, Slánský obzor 30, 1922, s. 34-45.
- Franz–Heinz von Hye, *Daten zum Itinerar und Urkundenverzeichnis der Söhne Meinhards II., Otto, Ludwig und Heinrich von Kärnten – Tirol 1295 – 1310*, Tiroler Heimat 71, 2007, s. 5 – 24.
- Václav Chaloupecký, *Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311*, ČČH 50/2, 1949, s.69 – 102.
- Václav Chaloupecký, *O privilegiu vydaném Čechům a Moravanům při nastoupení krále Jana Lucemburského*, ČČH 16, 1910, s. 407 – 411.
- Václav Chaloupecký, *Privilegium krále Jana Čechům a Moravanům z roku 1310*, ČČH 15, 1909, s. 52 – 59.
- Pavel Choc, *Boje o Prahu za feudalismu*, Praha 1954.
- Winfried Irgang, *Die Jugendjahre Herzog Heinrichs IV. von Schlesien*, Zeitschrift für Ostforschung 35, 1986, s. 321–335 (vyšlo také v Winfried Irgang, *Schlesien im Mittelalter. Siedlung-Kirche-Urkunden. Ausgewählte Aufsätze*, hrsg. von Norbert Kersken und Jürgen Warmbrunn, Marburg 2007, s. 64–88).
- Winfried Irgang, *Das spätmittelalterliche Stadtbuch von Löwenberg in Schlesien*, Zeitschrift für Ostforschung 45, 1996, s. 317-345.

Winfried Irgang, *Verschollene Urkunden wieder in Breslau*, JSFWUB 23, 1982, s. 293-296.

Winfried Irgang, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen Herzog Heinrichs III. (I.) von Glogau (+1309) bis 1300. Zu einer Untersuchung von Rościszlaw Żerelik*, JSFWUB 28, 987, s. 51-67 (otištěno také v Winfried Irgang, *Schlesien im Mittelalter. Siedlung-Kirche-Urkunden. Ausgewählte Aufsätze*, hrsg. von Norbert Kersken und Jürgen Warmbrunn, Marburg 2007, s. 447-462).

Un itinéraire européen: Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg et roi de Bohême (1296-1346), édité par Michel Margue, Bruxelles, 1996.

August Jaksch, *Geschichte Kärntens bis 1335. II. Band 1246 – 1335*, Klagenfurt 1929, s. 145 – 237.

Bohumír Janoušek, *Nejstarší zachovaná českobudějovická městská kniha z let 1375–1407 (1411)*, *Minulost a současnost Českých Budějovic. Studie a materiály I*, České Budějovice 1969, s. 5–16.

Bohumír Janoušek, *Rod Klariců a rychtářský úřad v Českých Budějovicích*, JSH 34, 1965, s. 1-13.

Hermenegild Jireček, *Královské věnné město Vysoké Mýto. Obraz místopisný dějpravný, životopisný a statistický*, Vysoké Mýto 1884.

Jochen Johrendt, *Der Empfängereinfluß auf die Gestaltung der Arenga und Sanction in den päpstlichen Privilegien (896-1046)*, AfD 50, 2004, s. 1-12.

Tomasz Jurek, *Dziedzic Królestwa Polskiego książe glogowski Henryk (1274–1309)*, Kraków 2006.

Tomasz Jurek, *In sede viduali. Nad itinerarium księżnej świdnickiej Agnieszki z lat 1385-1392.*, in: *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 275-289

Tomasz Jurek, *Język średniowiecznych dokumentów śląskich*, KH 2004/4, s. 29-45.

Tomasz Jurek, *Formuła komisyjna w czternasztowiecznej kancelarii świdnickiej*, SZ 43, 2005, s. 1-18.

Tomasz Jurek, *Kníže, koruna a prameny. Polemika o politice a metodě*, *Časopis Matice Moravské* 127, 2008/1, s. 155–160

Tomasz Jurek, *Plany koronacyjne Henryka Probusa*, in: *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego (Wratislavia Antiqua. Studia z Dziejów Wrocławia, t. 8)*, pod. red. Krzysztofa Wachowskiego, Wrocław 2005, s. 13–29

Tomasz Jurek, *Testament Henryka Probusa. Autentyk czy fałszyfikat?*, SZ 35, 1994, s.79–99.

Zdeněk Kalista, *Karel IV. Jeho duchovní tvář*, Praha 2007.

Martin Kaufhold, *Deutsches Interregnum und europäische Politik. Konfliktlösungen und Entscheidungsstrukturen 1230–1280*, Hannover 2000.

Alicja Karłowska-Kamzowa, *Fundacje artystyczne księcia Ludwik I. Brzeskiego*, Wrocław 1979.

Wenzel Katzerowsky, *Ein Formelbuch aus dem XIV. Jahrhundert*, MVGDB 29, 1890, s. 1–30.

František Kavka, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 1998.

Jiří Kejř, *Das böhmische Städtewesen und das "Nürnberger Recht"*, in: *Der weite Blick des Historikers. Einsichten in Kultur-, Landes- und Stadtgeschichte. Peter Johanek zum 65. Geburtstag*, Köln 2002, s. 113-124.

Jiří Kejř, *Právní život v husitské Kutné Hoře*, Praha 1958.

Kladsko. Dějiny regionu Ondřej Felcman, Ryszard Gładkiewicz a kol., Hradec Králové [aj.] 2012.

Klatovy. Historie, kultura, lidé, ed. Lenka Sýkorová, Praha 2010.

- Kłodzko – dzieje miasta, red. Ryszard Gładkiewicz, Kłodzko 1998.
- Antonín Knapp, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887.
- Vlastimil Kolda, *Vznik a počátky královského města Českých Budějovic: dvě nejstarší listiny z českobudějovického archivu*, České Budějovice 2003.
- Theo Kölzer, *Diplomatik und Urkundenpublikationen*, in: *Historische Hilfswissenschaften. Stand und Perspektiven der Forschung*, Köln-Weimar-Wien 2005, s. 7-34.
- Eugeniusz Kobdzaj, *Archiwalia śląskie przekazane Archiwum Państowemu we Wrocławiu z Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, Archeion LXXXIV, 1988, s. 157-166.
- Eugeniusz Kobdzaj, recenze k prvnímu svazku *RŚI*, Archeion LXIX, 1979, s. 336-346; k druhému svazku, Archeion LXXX, 1986, s. 239-256.
- Božena Kopiczková, *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292–1330*, Praha 2003
- Hermann Krause, *Die Rolle der Bestätigung in der Hohenstaufenzeit: Dargelegt an den frühen Barbarossa-Urkunden*, in: *Rechtsgeschichte und Rechtsdogmatik: Festschrift Hermann Eichler zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Ursula Floßmann, Wien 1977, s. 387–409.
- Jarmila Krejčíková, *Diplomatická činnost v českém státě v letech interregna*, SPFFBU C 38 – 39, 1989 – 90 (vyd.1990), s. 147 – 164.
- Karel Křesadlo, *K dějinám města Slaného do porážky husitské revoluce*, SSH 8, 1973, s. 55-69.
- Jaromír Kubíček, *Bibliografie k dějinám měst České republiky*, Brno 1997.
- Božena Kubíčková, *Archiv hlavního města Prahy. Dějiny*, Documenta Pragensia 15, 1997, s. 541–619.
- Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VIII*, Praha 1996-2008.
- František Kulhánek, *Dějiny král. města Nymburka*, 1911.
- Josef Kühnl, *Geschichte der Stadt Schlackenwerth*, Schlackenwerth 1923.
- Agnes Kurcz, *Arenga und Narratio ungarischer Urkunden des 13. Jahrhundert*, MIÖG 70, 1962, s. 323-354.
- Erika Kustatscher, *Die Städte des Hochstifts Brixen im Spätmittelalter : Verfassungs- und Sozialgeschichte von Brixen, Bruneck und Klausen im Spiegel der Personengeschichte (1200-1550)*, Innsbruck 2007.
- Jiří Kuthan, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991.
- Christian Lackner, *Möglichkeiten und Perspektiven diplomatischer Forschung. Zum Privileg Herzog Albrechts III. für die Universität Wien vom Jahre 1384* (Stabwechsel. Antrittsvorlesungen aus der historisch-kulturwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Band 4), Wien–Köln–Weimar 2013
- Mathias Lawo, *Sprachen der Macht – Sprache als Macht. Urkundensprachen im Reich des 13. und 14. Jahrhunderts (mit editorischem Anhang)*, in: *Die Goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I.*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 517 – 550.
- Legnica. Monografia historyczna miasta*, pod red. Mariana Haisiga, Wrocław–Warszawa –Kraków–Gdańsk 1977.
- Franciszek Lenczowski, *Ze studiów nad problemami miast śląskich do końca XIV wieku*, Opole 1965.

- Martin Lenz, *Konsens und Dissens. Deutsche Königswahl (1273 – 1349) und zeitgenössische Geschichtsschreibung* (Formen der Erinnerung 5), Göttingen 2002.
- Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, uspořádali Joachim Bahlcke, Winfried Eberhard, Miloslav Polívka, Praha 2001.
- Lexikon des Mittelalters* 6, CD – ROM Ausgabe, Verlag J. B. Metzler 2000
- Jan Lhoták, *K vývoji městské správy v Sušici od nejstarších dob do roku 1850*, MZK 43, 2008, s. 13-79.
- Alfons Lhotsky, *Privilegium maius. Die Geschichte einer Urkunde*, München 1957.
- Theodor Lindner, *Das Urkundenwesen Karls IV. und seiner Nachfolger*, Berlin 1882.
- Julius Lippert, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Praha 1871.
- Wold[emar] Lippert, *Böhmen und Meissen in den Jahren 1307 – 1310*, Neues Archiv für sächsische Geschichte 10, 1889, s. 1–25.
- Woldemar Lippert, *Zur Geschichte König Heinrichs von Böhmen*, MVGDB 28, 1891, s. 107–118.
- Ernst Maetschke, *Geschichte des Glatzer Landes vom Beginne der deutschen Besiedlung bis zu den Hussitenkriegen*, Vierteljahrschrift für Geschichte und Heimatkunde der Grafschaft Glatz 8, 1888/1889, s. 1-72.
- Ewa Maleczyńska, *Próby odbudowy państwowości polskiej w oparciu o Śląsk w XIII wieku. Szkice z dziejów Śląska*, Wrocław 1953.
- Ewa Maleczyńska, *Versuche der Wiedererrichtung eines geeinten polnischen Staates in Anlehnung an Schlesien im 13. Jahrhundert*, in: *Beiträge zur schlesischen Geschichte*, Berlin 1958.
- Jarosław Maliniak, *Kancelaria miasta Świdnicy w średniowieczu*, disertační práce na katedře historie UW, Wrocław 2001.
- Józef Mandziuk, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku. Średniowiecze. Tom I cz. 2 (1302-1417)*, Warszawa 2004.
- Karel Maráz, *Pečeti Jana Lucemburského*, Brno 2007.
- Jan Mareš, *Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době*, disertační práce FF UK, Praha 2008.
- Jan Mareš, *Císař Zikmund, lounské pověří a pohusitské restituice*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 117-134.
- Jan Mareš, *Kancelář a písaři města Loun v předhusitské době I.*, Ústecký sborník historický 2003/1 (Gotické umění a jeho historické souvislosti II.), s. 117-143.
- Jan Mareš, *Soudní kniha I C 2 jako pramen k dějinám města Loun*, SAP 50, 2000, s. 3–119.
- Hermann Markgraf, *Geschichte des städtischen Urkundenarchivs zu Breslau*, Archivalische Zeitschrift 3, 1878, s. 110-136.
- Richard Marsina, *Die Arengen in ungarischen Urkunden bis zum J. 1235*, Folia diplomatica 1, 1971, s. 215-225.
- Thomas Michael Martin, *Die Städtepolitik Rudolfs von Habsburg*, Göttingen 1976.
- Lenka Martínková, *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce*, Brno 2003.
- Lenka Martínková, *K tzv. rynárecké listině z roku 1203 a jejím konfirmacím*. SPFFBU(C) 50, 2003 [vyd. 2004], s. 17-29.

Lenka Martínková, *Zeměpanská a biskupská potvrzení starších listin pro řeholní a světské církevní instituce na Morave v lucemburské době*, in: *Vývoj církevní správy na Moravě*, Brno 2003, s. 319-328.

Lenka Martínková, *Zvláštní případ konfirmační listiny markraběte Jana Jindřicha z roku 1360 pro zábrdovické premonstráty*, ČMM 119, 2000/1, s. 5-18.

Antonín Mařík, *Správa města, písaři a archiv města Karlových Varů*, SAP 48, 1998, s. 105-187.

Otto Meinardus, *Das Neumarkter Rechtsbuch und andere Neumarkter Rechtsquellen* (=Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte 2), Breslau 1906.

Mělník. Historie, kultura, lidé, ed. Jan Kilián, Praha 2010.

Bedřich Mendl, *Tak řečené norimberské právo v Čechách*, Praha 1938.

Karl G. Meyer, *Monographie der Stadt Kaaden und deren Geschichte seit ihrer muthmaßlichen Gründung bis zur neuesten Zeit*, Leitmeritz 1857.

Jaroslav Mezník, *Odvolání Maiestas Carolina*, in: *Im memoriam Josefa Macka (1922 – 1991)*, red. M. Polívka, F. Šmahel, Praha 1996, s. 53–63.

Jaroslav Mezník, *Praha před husitskou revolucí*, Praha 1990.

Norbert Mika, *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278*, Racibórz 2008.

Jaromír Mikulka, *Dějiny Hradce Králové, I. díl do roku 1526*, Hradec Králové 1996.

Jean – Marie Moeglin, *Das Erbe Ludwigs des Bayern*, in: *Die Goldene Bulle. Politik – Wahrnehmung – Rezeption. Band I.*, hrsg. von Ulrike Hohensee, Mathias Lawo, Michael Lindner, Michael Menzel und Olaf B. Rader, Berlin 2009, s. 17 – 38.

Heinz Mohnhaupt, *Confirmatio privilegiorum*, in: *Privileg im europäischen Vergleich*, hrsg. Barbara Dölemeyer, Heinz Mohnhaupt, Frankfurt a. M. 1999, s. 45-63

Peter Moraw, *Kanzlei und Kanzleipersonal König Ruprechts*, AfD 15, 1969, s. 428 – 531.

Václav Mostecký, *Dějiny bývalého královského města Vodňan, I. díl*, Vodňany 1940.

František Musil, *Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století*, in: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, ed. Jan Kilián, Mělník 2004, s. 1 – 15.

František Musil, *Kladsko v době vlády Lucemburků (Jan Lucemburský, Karel IV.)*, in: *550 let Hrabství kladského/550 lat Hrabstwa kłodzkiego 1459-2009*, Trutnov 2009, s. 41-73.

František Musil, *Počátky města Landek – Zdrój a hradu Karpensteina (Karpień)*, Kladský sborník 7, 2007, s. 7–16.

Petr Mužík, *Historický a správní vývoj města Domažlic od počátku husitské revoluce*, MZK 13, 1976, s. 165-186.

Martin Nodl, *Maiestas Karolina, Kritické postřehy k pramenům vyhlášení a „odvolání“ Karlova zákoníku*, SMB 1, 2009/1, s. 21 – 35.

Vojtěch Nováček, *Prameny zakládací listiny university pražské vydán Karlem IV. dne 7. dubna 1348*, ČČM 64, 1890, s. 226-238.

Rostislav Nový, *Soupis městských knih v českých zemích do roku 1526*, Praha 1960.

Rostislav Nový, *Počátky znaků českých měst*, SAP 26/2, 1976, s. 367-412.

- Tomasz Nowakowski, *Idee areng książąt polskich do połowy XIII wieku*, Bydgoszcz 1999.
- O archivu města Č. Budějovic*, Jihočeský přehled 1931-32, s. 1-8.
- Vincenc Oehm, *Paměti královského města Kouřimě, sv. I*, Praha 1884.
- Österreichisches Städtebuch. Die Städte Tirols. 1. Teil: Bundesland Tirol*, Franz Heinz Hye, Wien 1980.
- Jan Pařez, *Lounská městská správa a její úředníci 1418–1442 ve světle diplomatického materiálu lounské provenience*, SOAL 3, 1990, s. 14–30.
- Janina Paśławska, *Dokumenty i akta miasta jako Źródło do badań nad dziejami miasta i ziemi świdnickiej*, Rocznik Świdnicki 1980, s. 174-181.
- Hans Patze, *Neue Typen des Geschäftsschriftgutes im 14. Jahrhundert*, in: *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert, Teil I*, hrsg. von Hans Patze, Stuttgart 1970, s. 9-64.
- Roland Pauler, *Dum esset catholicus – Zur Frage der Gültigkeit von Regierungshandlungen exkommunizierter und Abgesetzter Kaiser*, ZFR GA 112, 1995, s. 345 – 365.
- Josef Pauser, *Privilegienkonfirmation in der Zeit Ferdinands I. Die Bestätigung der Privilegien der Städte Krems und Stein und ihr Privilegienverzeichnis von 1528*, MIÖG 117, 2009, s. 284-311.
- Jakub Pavel, *Studie k itineráři Karla IV.*, Historická geografie 2, 1969, s. 38–78.
- Ilpo Tapani Piirainen, *Das Stadtbuch von Legnica/Liegnitz aus den Jahren 1371-1445. Ein Beitrag zum Frühneuhochdeutschen in Śląsk/Schlesien*, in: hrsg von Stanisław Prędoła, Norbert Morciniec, Studia Neerlandica et Germanica (Acta Universitatis Wratislaviensis 1356), Wrocław 1992, s. 287–293.
- Marie Plevová, *Spory města Jemnice s jeho vrchností v 70. a počátkem 80. let 18. století a pokus o jejich řešení na základě konfirmační listiny Marie Terezie*, SPFFBU(C) 52, 2003 [vyd. 2004], č. 50, s. 187-196.
- Miloslav Pojsl, Ivan Řeholka, Ludmila Sulitková, *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. a Václava III.*, Sborník archivních prací 24, 1974, s. 261 – 366.
- Eva Procházková, *Národní jazyky v kanceláři Starého Města pražského v době předhusitské*, SAP 28, 1978, s. 18-65.
- Vinzenz Prökl, *Geschichte der Stadt Elbogen*, Eger [s.d].
- Krzysztof T. Prokop, *Miasta księstwa legnickiego w polityce ekonomicznej księząt Bolesława III i Wacława I (1306-1364)*, Cz. I., Szkie legnickie 25, 2004, s. 7-28; Cz. II., Szkie legnickie 26, 2005, s. 5-34, Cz. III., Szkie legnickie 27, 2006, s. 29-54.
- Jakub Razím, *Život všední a sváteční na dvoře korutanských vévodů na přelomu 13. a 14. století ve světle tyrolských knih počtů*, in: *Všední a sváteční život na středověkých dvorech (Mediaevalia Historica Bohemica 12, 2009, Supplementum 3. Dvory a rezidence ve středověku III.)*, Praha 2009, s. 167 – 178
- Oswald Redlich, *Privaturkunden des Mittelalters*, München – Berlin 1911(nezměněný dotisk Darmstadt 1967).
- Oswald Redlich, *Rudolf von Habsburg. Das deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903.
- Oswald Redlich, *Wien in den Jahren 1276 bis 1278 und K. Rudolfs Stadtrechts – Privilegien*, MIÖG 12, 1891, s. 107 – 118.
- Ingo Reiffenstein, *Deutschsprachige Arengen des 13. Jahrhunderts*, in: *Festschrift für Max Spindler zu 75. Geburtstag*, hrsg. von Dieter Albrecht, Andreas Kraus, Kurt Reindler, 1969, s. 177-192.

- Jan Renner, *Historie a soupis archivu král. města Rakovníka*, Rakovník 1930.
- Frank Rexroth, *Tyrannen und Taugenichtse. Beobachtungen zur Ritualität europäischer Königsabsetzungen im späten Mittelalter*, HZ 278, 2004, s. 27 – 53.
- Bohumír Roedl (ed.), *Louny*, Praha 2005.
- Bohumil Roedl – Karel Mareš, *Neznámé písemnosti Karla IV. a Václava IV. k severozápadním Čechám*, MZK 26, 1990, s. 189–209.
- Christian Rohr, *Přemysl Otakar II. – ein Wegbereiter der Habsburger?*, in: *Böhmisch – österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert*, ed. Maria Bláhová, Ivan Hlaváček, Praha 1998, s. 25 – 38.
- Martin Roland, Andreas Zajic, *Illuminierte Urkunden des Mittelalters in Mitteleuropa*, AfD 59, 2013, s. 241–432.
- Rudolf von Habsburg 1273 – 1291. Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz – Reiner Erkens, Köln – Weimar – Wien 1993.
- August Sedláček, *Děje města Čáslavě*, Praha 1874.
- August Sedláček, *Dějiny města Písku. Díl I. Od nejstarší doby až do zřízení král. úřadu*, Písek 1911.
- Ferdinand Seibt, *Karl IV. Ein Kaiser in Europa 1316 – 1378*, Frankfurt am Main 2003.
- Adolf Seifert, *Geschichte der königlichen Stadt Saaz von den ältesten Zeiten bis in die Gegenwart*, Saaz 1894.
- Mirka Sejtková, *Královný a věnná města v Čechách za vlády Lucemburků*, diplomová práce FF UK, Praha 2008.
- Adolf Schaube, *Urkundliche Geschichte der Gründung und ersten Entwicklung der deutschen Stadt Brieg*, Brieg 1934.
- Veronika Scheirichová, *Jazyk listin na Moravě v letech 1381-1410*, VVM 51, 1999, s. 276-284.
- Veronika Scheirichová, *Styl nejstarších českých listin*, ČMM 119, 2000, s. 355-366.
- Franz Schirmacher, *Ambrosius Bitschen, der Stadtschreiber von Liegnitz und Liegnitzer Lehnsstreit*, in: *Einladungsschrift zur Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs in der Ritter-Akademie in Liegnitz am 22. März 1866*, Liegnitz 1866, s. 3-50.
- Ludwig Schlesinger, *Die älteste Geschichte der Stadt Saaz*, MVGDB 26, 1888, s. 245–266.
- Ludwig Schlesinger, *Die Deutschböhmen und die Regierung Heinrichs von Kärnten*, MVGDB 5, 1867, s. 69 – 80.
- Ludwig Schlesinger, *Magdeburger Schöppensprüche für Brüx*, MVGDB 21, 1883, s. 61–81, 145–158.
- Ludwig Schlesinger, *Zwei Formelbücher des XIV. Jahrhunderts aus Böhmen*, MVGDB 27, 1889, s. 1–35.
- Schlesisches Städtebuch* (= Deutsches Städtebuch, Band 1. Schlesien), hrsg. von Heinz Stoob und Peter Johanek, Stuttgart-Berlin-Köln 1995.
- Eva Schlotheuber, *Das Privilegium maius - eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss*, in: *Die Geburt Österreichs. 850 Jahre Privilegium minus*, hrsg. von Peter Schmid, Heinrich Wanderwitz, Regensburg 2007, s. 143-165.
- Friedrich Julius Schmidt, *Geschichte der Stadt Schweidnitz*, Schweidnitz 1846.
- Georg Schmidt, *Schicksale des Stadtarchivs in Mies*, MVGDB 64, 1926, s. 159-167.

- Roderich Schmidt, *Begründung und Bestätigung der Universität Prag durch Karl IV. und die kaiserliche Privilegierung von Generalstudien*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 114, 1978, s. 695-719.
- Reinhard Schneider, *Karls Auffassung vom Herrscheramt*, HZ, Beiheft 2, NF, 1973, s. 122-145.
- Ludwig Schönach, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens unter Heinrich von Kärnten*, MVGDDB 63, 1905, s. 186 – 191.
- Heinrich Schönborn, *Geschichte der Stadt und des Fürstentums Brieg*, Breslau 1907.
- Karl Friedrich Schönwälder, *Geschichtliche Ortsnachrichten von Brieg. Erster Theil*, Breslau 1846
- Ernst Schubert, *Die Königsabsetzungen im deutschen Mittelalter. Eine Studie zum Werden der Reichsverfassung* (=Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Phil.-Hist. Klasse 3. Folge 267), Göttingen 2005.
- Ernst Schubert, *Probleme der Königsherrschaft im spätmittelalterlichen Reich. Das Beispiel Ruprechts von der Pfalz*, in: *Das spätmittelalterliche Königtum im europäischen Vergleich* (=Vorträge und Forschungen 32), ed. Reinhard Schneider, Sigmaringen 1987, s. 135–184.
- Antonín Schulz, *Archiv města Dvora Králové*, Dvůr Králové 1913.
- Georg Schulz, *Ohlaus Vergangenheit*, Ohlau 1902.
- Ernst Schwarz, *Die Volkstumsverhältnisse in den Städten Böhmens und Mährens vor den Hussitenkriegen*, Bohemia 2, 1961, s. 27-111.
- Karl Siegl, *Das Egerer Stadtarchiv*, MVGDDB 66, 1928, s. 83-91.
- Karl, Siegl, *Die Kataloge des Egerer Stadtarchivs*, Eger 1900
- Emil Skála, *Das Frühneuhochdeutsche in den Städten Böhmens*. in: *Stadtsprachenforschung unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse der Stadt Straßburg im Spätmittelalter und früherer Neuzeit*. Vorträge des Symposiums vom 30. März bis 3. April 1987 an der Universität Mannheim (= Göppinger Arbeiten zur Germanistik 488), s. 239–270.
- Emil Skála, *Německý jazyk v českých zemích ve 14. století*. in: *Mezinárodní vědecká konference: doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR*. Materiály ze sekce jazyka a literatury, Praha 1981, s. 73–84.
- Slezsko v dějinách českého státu I., Od pravěku do roku 1490*, Robert Antonín, Martin Čapský a kol., Praha 2012.
- Marek Słoń, *Miasta podwójne i wielokrotne w średniowiecznej Europie*, Wrocław 2010.
- Martina Smolová, *Die Arengen in den Urkunden Olmützer Bischöfe bis zum Jahr 1302*, in: *Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe*, hg. von Martina Bolom-Kotari, Jakub Zouhar, Hradec Králové 2012, s. 70–76.
- Libuše Spáčilová, *Deutsche Testamente von Olmützer Bürgern – Entwicklung einer Textsorte in der Olmützer Stadtkanzlei in den Jahren 1416-1555*, Wien 2000.
- Oskar Speck, *Wie Pirna böhmisch und wieder meißnisch wurde*, Pirna 1905.
- Jiří Spěváček, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994.
- Jiří Spěváček, *K metodice diplomatické analýzy pozdně středověkých listin*, ČsČH 19, 1971, s. 734-742.
- Jiří Spěváček, *Lucemburské dvouvládí v českých zemích v letech 1334-1346. (K otázce charakteru panovnické moci markraběte Karla.)*, Československý časopis historický 19, 1971, č. 1, s. 53–92.

Jiří Spěváček, *Der Name, seine Tradition und die Herrscherintitulationen in den machtpolitischen Aspirationen Karls IV.*, FD II., Brno 1976, s. 129-148.

Jiří Spěváček, *Václav IV. 1361–1419*, Praha 1986.

Renate Spreitzer, *Die Belehnungs- und Bestätigungsurkunden König Sigismunds von 1421 für Herzog Albrecht V. von Österreich. Eine historische und textkritische Einordnung (1282-1729)*, MIÖG 114, 2006, s. 289-328.

Stanisław A. Sroka, *Kariera Władysława Opolczyka na dworze węgierskim w drugiej połowie XIV wieku*, in: *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 265-274.

Jiří Stibor, *Regesta českých listin a listů z knížectví Opolsko-Ratibořského (1303) 1457-1731. (Výsledky bohemikálního výzkumu v AP Wrocław z let 1990-1994)*, SAP 47, 1997, s. 293-443.

Jiří Stočes, *Původ a studium bratří Konráda a Konstantina z Vechty*, MHB 14/2, 2011, s. 91–110.

Franz Josef Stocklów, *Das Buch der Heimat. Der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit (Allgemeiner Theil)*, Kaaden 1890.

Franz Josef Stocklów, *Geschichte der Stadt Tachau mit teilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Tachau*, Tachau 1878.

Heribert Sturm, *Das Archiv der Stadt Eger*, Eger 1936.

Ludwig Sturm, *Geschichte der Stadt Goldberg in Schlesien*, Goldberg 1888.

Zbyněk Sviták, *Konfirmace Přemysla Otakara II. pro Doksany z roku 1276 ve světle litoměřické listiny z roku 1282*, SPFFBU(řada C) 40, 1991, č. 38, s. 7-14.

Martin Šandera, *Dějiny Kladska od zástavy Janu II. Opavsko-Ratibořskému povznik hrabství*, in: *550 let Hrabství kladského/550 lat Hrabstwa kłodzkiego 1459-2009*, Trutnov 2009, s. 77-98

Gabriela Šarochová, *1.9. 1310. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský: sňatek z rozumu*, Praha 2002.

Josef Šimek, *Dějiny města Kutné Hory*, in: *Sborník vlastivědných statí o politickém okrese Kutnohorském*, Kutná Hora 1925, s. 131-197.

František Šmahel, *Výsledky a výhledy výzkumu národnostní skladby českých měst od konce 13. do počátku 15. století*, in: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*, Martin 1984, s. 239-254.

Miloš Šolle, *Kouřim v průběhu věků*, Praha 1981.

František Štědrý, *Dějiny města Loun*, Praha 1930.

Václav Štěpán, *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, ČČH 92, 1994, s. 24-44.

Josef Šusta, *Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá. Počátky lucemburské 1308-1320*, Praha 1935.

Świdnica. *Zarys monografii miasta*, pod red. Wacława Korty, Wrocław – Świdnica 1995.

Ferdinand Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV.*, Praha 1892.

Franz Tippmann, *Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Stadt Saaz in vorhussitischer Zeit (bis 1421)*, 2 Bd., Duppau 1912–1913.

Jindřich Tomas, *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu*, Litoměřice 1999, s. 99-259

- Jindřich Tomas, *Města v severozápadních Čechách ve 13. století*, Hospodářské dějiny 4, 1979, s. 69–131.
- Bronisław Turoń, *Nastarszy kopiaarz miasta Wrocławia*, Sobótka 15, 1960, s. 183-192.
- Bernhard Töpfer, *Bestätigungen des Verbots von Städtebinden von 1231 zugunsten des Bischofs von Lüttich in den Jahren 1345 – 1348*, in: *Folia diplomatica* 2, 1976, s. 115-128.
- Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis Prahy I.*, Praha 1892.
- Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy II.*, Praha 1892.
- Karl Ubl, *Die Laster des Fürsten. Theorie und Praxis der Königsabsetzung um 1300*, in: *Laster im Mittelalter. Vices in the Middle Ages* (Scrinium Friburgense 23), hrsg. von Christoph Flüeler, Martin Rohde, Berlin – New York 2009, s. 167 – 185.
- Constantin Uher, *Die Privilegien der Stadt Kaaden*, Programm des Communal-Obergymnasiums in Kaaden 1887, Kaaden 1887, s. 1–34.
- Věra Uhlířová, *Zur Problematik der tschechisch verfaßten Urkunden*, AfD 11/12, 1965/66, s. 468-544.
- Franz Josef Umlauf, *Das Aussiger Stadtarchiv*, MVGDB 65, 1927, s. 45-49.
- František Vacek, *Chrudim do roku 1439*, Chrudim 1938.
- Jindřich Vančura, *Dějiny kr. m. Klatov I.*, Klatovy 1927.
- Václav Vaněček, *Karlova zákonodárná činnost v českém státě*, in: *Karolus Quartus*, ed. tentýž, Praha 1978, s. 107 – 124.
- Vratislav Vaníček, *Velké dějiny zemí koruny české, svazek III, 1250-1310*, Praha 2002.
- Vladimír Vašků, *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století. Novověké úřední revize středověkých a raněnovověkých listin*, Brno 1981.
- Vladimír Vašků *Panovnické konfirmační listiny pro město Brno z let 1633-1720*, Brno v minulosti a dnes 21, 2008, s. 401-443.
- Vladimír Vašků, *Taxy za konfirmační listiny pro moravské kláštery v 18. století*. in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 185-192.
- Josef Vávra, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, Kolín 1878.
- Josef Vávra, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899.
- Tomáš Velička, *Lounský městský kopiář v kontextu vývoje pozdně středověkých městských kopiářů*, SMB (v tisku).
- Tomáš Velička, *Města v žateckém kraji a královští úředníci v době předhusitské*, *Porta Bohemica* 6, 2013, s. 146-193.
- Tomáš Velička, *Nejstarší kadaňský kopiář – příspěvek k pozdně středověké městské diplomacie*, in: *Poohří 3. Ohře – spojnice lidí a osudů. Sborník z konference konané v Kadani 4.-5. října 2012*, s. 96-115.
- Tomáš Velička, *Od spolupráce ke konkurenci. Lounští a jejich vztahy k jiným městům ve středověku*, in: *Poohří 4* (v tisku).
- Tomáš Velímský, *Příspěvek k dějinám patriciátu v českých městech 13.-14. století*, ČČH 89/3, 1991, s. 321–335.
- Thea Vienken, *Die Geltungsdauer rechtlicher Dokumente im früh- und hochmittelalterlichen Reich* (Marburger Studien zur älteren deutschen Geschichte, II. Reihe, 6. Stück), Marburg 1941.

- Antonín Konstantin Viták, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867.
- Vlastivěda moravská. II. místopis. Znojemský okres, František Václav Peřina, Brno 1904.
- M. Vogt, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien*, Hirschberg 1876.
- Václav Vojtíšek, *O nejstarších knihách města Kolína nad Labem*, in: tentýž, *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953, s. 86-115.
- Miloslav Volf, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947.
- Franz Volkmer, *Geschichte der Stadt Habelschwerdt in der Grafschaft Glatz*, Habelschwerdt 1897.
- Renata Votavová, *Konfirmace městských privilegií na Moravě v 18. století*, Jihomoravské okresní archivy 1983, s. 36 – 39.
- Renata Votavová, *Konfirmace privilegií města Jihlavy v 18. století*, VVM 35, 1983, s. 292 – 301.
- Andrzej Wałkowski, *Dokumenty i kancelaria księcia legnickiego Henryka V Grubego* (= Acta Universitatis Wratislaviensis 115, Historia 94), Wrocław 1991.
- Piotr Węcowski, *Polskie itineraria średniowieczne i nowożytnie. Przegląd badań i propozycję badawcze*, SZ 37, 2001, s. 13-48.
- Hugo Weczerka, *Die Residenzen der schlesischen Piasten*, in: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa* (Vorträge und Forschungen 36), hrsg. von Werner Paravicini, Hans Patze, Sigmaringen 1991, s. 311–34.
- Max Weltin, *König Rudolf und die österreichischen Landherren*, in: *Eine Königsherrschaft zwischen Tradition und Wandel*, hrsg. von von Egon Boshof und Franz – Reiner Erkens, Köln – Weimar – Wien 1993.
- Martin Wihoda, „*Civibus nostris libertatem damus*“ *Dlouhé počátky městského zřízení na Moravě*, in: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích*, ed. Peter Futák, Miroslav Plaček, Marek Vařeka, Ostrava 2009, s. 161 – 173.
- Przemysław Wiszewski, *Świat według Ambrożego Bitschena, czyli jak xv-wieczny mieszkaniec Legnicy mógł postrzegać swoje miejsce w wszechświecie*, Szkice legnickie 25, 2004, s. 29-85.
- Marek L. Wójcik, *Chwile strachu i trwogi. Klęski żywiołowe, konflikty zbrojne i tumulty w średniowiecznym Wrocławiu*, Racibórz 2008.
- Jana Wojtucka, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331-1384*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, Praha 2003 s. 96-160.
- Herwig Wolfram, *Intitulatio I-III.*, Graz-Wien, 1967-1988.
- Peter Worm, *Ein neues Bild von der Urkunde: Peter Rück und seine Schüler*, AfD 52, 2006, s. 335-352.
- Rudolf Wunš, *Dějiny svobodného královského města Loun od počátků až do dob nejnovějších*, Praha 1868.
- Andres Zajic, Petr Elbel, *Wappenmarkt und Marktwappen. Diplomatiscche und personengeschichtliche Überlegungen zum Wappenbrief König Sigismunds für Mohelno aus der Zeit des Konstanzer Konzils. Mit einem Quellenanhang*, in: *Kaiser Sigismund (1368 - 1437): zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, hrsg. von Karel Hruza, Alexandra Kaar, Wien [u.a.], 2012, s. 301-364.
- Heinz Zatschek, *Zur Geschichte der böhmischen Hofkapelle bis 1306*, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 5, 1941, s. 30–50.

Jaroslav Zelenka, *Vznik a fungování hejtmanské správy ve svídnickém a javorském knížectví za vlády Václava IV.*, in: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Lenka Bobková, Martin Čapský, Irena Korbelařová a kol., Opava 2009 s. 103-114.

Bolesław Ziolecki, *Geschichte der Stadt Guhrau*, Guhrau 1900.

Zdeněk Žalud, *Dvůr Jana Lucemburského*, in: *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Eds. František Šmahel, Lenka Bobková, spolupr. Pavlína Mašková, Robert Novotný, Praha 2012 s. 285-290.

Zdeněk Žalud, Lenka Bobková, *Dvůr Karla IV.*, in: *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Eds. František Šmahel, Lenka Bobková, spolupr. Pavlína Mašková, Robert Novotný, Praha 2012, s. 291-299

Žatec. Historie, kultura, lidé, ed. Petr Holodňák, Praha 2004.

Josef Žemlička, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1998.

Josef Žemlička, „Král jako ubohý hříšník svých poklesků litoval v pláči“ *Václav II., Zbraslav a svatý Ludvík IX.*, in: *Verba in imaginibus. Sborník Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, Praha 2004, s. 193 – 210.

Josef Žemlička, *Die Städtepolitik Johans von Luxemburg im Königreich Böhmen*, in: *Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346)*, hrsg. von Michel Pauly, Luxembourg 1997, s. 255-262.

Josef Žemlička, *Vztah Jana Lucemburského k městům českého království*, MHB 5, 1998, s. 27 – 34.

Rościśław Żerelik, *Inwentaryzacja dokumentów w średniowiecznych archiwach śląskich*, in: *Inter laurum et olivam (Acta Universitatis Carolinae Pragensis – Philosophica et historica 1-2/2002. Z pomocných věd historických XVI)*, Praha 2007, s. 47-54.

Rościśław Żerelik, *Ratusz jako siedziba kancelarii i archiwum miasta Wrocławia*, in: *Wrocławski rynek. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Historyczne we Wrocławiu w dniach 22-24 października 1998 r.*, red. M. Smolak, Wrocław 1999, s. 9-13.

Rościśław Żerelik, *Das Stadtarchiv und andere Glogauer Archive*, in: *Glogau im Wandel der Zeiten - Głogów poprzez wieki*, hrsg. von Johannes Schellakowsky, Ulrich Schmilewski, Würzburg 1992, s. 383-385.

Rościśław Żerelik, *Uwagi o najstarszych księgach i archiwum miasta Środy Śląskiej do połowy XVIII w. Ze studiów nad archiwami miejskimi na Śląsku*, in: *Śląsk, Polska, Niemcy (Acta Universitatis Wratislaviensis 1100, Historia 74)*, ed. Krystyn Matwijowski, Wojciech Wezesiński, Adam Galos, Wrocław 1990, s. 65-72.

700 let města Žatce, kol. autorů, Žatec 1965